BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
8
8 A
46

mahona als Vilanoua Carmelita hispan.
VI a 134 f 30

CLARISSIMI

doctoris Theologi. M. Iacobi Al-
main Senonenſis a decimaquarta di-
ſtinctione quęſtiones Scoti profitē-
tis, perutilis admodum lectura.

Bibliothecę S. Marię Transpontinę

Pariſijs
Ex officina Claudij Cheuallonij ſub
Sole aureo in via ad diuum Iacobum.
1526. menſe Iunio.

8. 8. A. 46

¶ Index alphabeticus in Quartum Almain.

¶De litera A.

ABſoluendi poteſtas an ad mortuos extendat. folio. cxxxviij. facie.i.
Abſolutionis ſacramentalis conſideratio. fo.xxix.fa.ij. & deinceps.
Abſolutę res.fo.ij.fa.i.
Actus cuiuſq; regula.fo.xxvi.fa.ij.
Actus rectitudo. fo.i.fa.ij.
Actus virtutis tripliciter dicitur.fo.xij.fa.ij.
Adam vbi es?exponitur.folio.cx.fa.i.
Adminiſtratio in ordine non ſuſcepto.fo.clxvi.fa.i.
Adultera quomodo reſtituat vero hæredi. folio. xcv. facie.i.
Adulterium matrimonium diſſoluit.fo. cxcviij.fa.ij.
Adultꝰ quis dicatur. fo.cxv. facie.ij.
Aequalitas rerum permutādarum in quo conſiſtat.fo. lxiij.fa.i.
Aequiualere multiplex. fol. xxxiiij.fa.ij.
Amicitia,quid. fol. xiiij.fa.i. & fa.ij.
Appetitiua virtus. folio.xiij. facie.ij.
Appetitus concupiſcibilis.folio.xv.fa.ij.
Ariſtocratica poteſtas. folio liiij.fa.ij.
Aſſcriptitij ſerui.fo.cc.fa.i.
Attritio.fo.xxxij.fa.i.
Auguſtinus coepiſcopus fuit Valeriano.fo.liiij.fa.ij.
Authoritas duplex. fo.li. facie.i.in fine.
Authoritas paterna. fo.li.facie.ij.in principio.
Authoritas politica. folio.li. facie. ij.

¶De litera B.

BEati quorum tecta ſunt peccata,exponitur, fol.iij.fa.i.
Beatitudo. folio iiij.facie.i.
Bello captus, capientis ſeruus efficitur. fo.cci.fa.i.
Bigamiæ conſideratio. folio cxci.fa.ij.& deinceps.
Bigamus quomodo quis efficiatur. folio.clxxxvij. facie.ij.in fine.
Bona fides.fo.lv.fa.ij.
Bonitas rei duplex.fo.clxxxiiij.facie.ij.

¶De litera C.

CAnonica pœna quid.fol.clxiij. facie.i.
Carthuſienſis aliquo i caſu carnibus veſci tenetur,fo.xlix. facie.ij.
Caſtitatem an voueant ſacerdotes.fo.cciij.fa.ij.

Charitas, nobiliſſima virtus. fo.xvi.fa.ij.
Charitatis actus nobilior q̃ actus vindicandi. fol. xvi. facie.i.
Chriſtus mortem non timebat, ſed triſtabatur. folio.x. facie.i.
Circunſtantiarum cõſideratio.fo.cxviij.fa.ij.
Ciuitas quid.fo.liiij.fa.ij.
Clauis ſcientię.folio.cxxx.facie.i.
Claues an ſint in eccleſia. fo. cxxix.fa.i.
Claues quomodo ſe extendunt ad pœnam. fol.cxlij. facie.i.
Clauiũ eccleſiaſticarũ diſtinctio.fo.cxxxi. fa.i.
Clauium poteſtas ad quid ſe extẽdat.folio.cxxviij.facie.ij.
Clauiũ poteſtas an ſolum ad pœnam temporalẽ ſe extẽdat.fo.cxl.fa.ij.
Columbaria.fo.xcv.fa.ij.
Communia fuerunt omnia lege naturæ vel diuina pro ſtatu innocentiæ . fol.xlvi. facie.i.
Complexe ſignificabilia Grego.nihil ſunt.fo.iij.fa.i.
Communitas domus.fo.liiij. facie.i.
Communitates tres. fol.liiij. facie.i.
Commutationis negociatiuæ cõſideratio.fo.lxxxiiij. facie.ij.
Concubinatus an in veteri lege fuerit licit9.fo.cxci.fa.i.
Concupiſcibilis appetitus.folio.xv.fa.ij.
Cõditio,quid. f.clxxix. fa.ij.
Cõfeſſio interior ſemper fuit de pręcepto. fo.cx.fa.ij.
Confeſſionis cõſideratio.fol. cix.fa.ij.
Confeſſionis pręceptum, diuinum eſt.fo.cxij.fa.ij.
Confeſſionis ſecreti conſideratio.fo.cxlvij.fa.ij. & deinceps.
Confeſſor an ſemper peccatum ſibi in confeſſione detectum celare teneatur.fo. cxlvij.fa.ij. & deinceps.
Cõfeſſus an teneatur ad pœnam ſuſcipiendã quã ſacerdos iniungit. fo.cxlij.fa.i.
Confeſſus ficte in paſchate, an ſatiſfaciat præcepto eccleſiæ.fo.cxxv.fa.ij.
Confitetur quis ficte multipliciter. fo.cxxvi.fa.i.
Conſenſus coactus an ſit ſufficiens ad matrimonium. fo.clxxvi.fa.i.
Cõſenſus errone9 an ĩpediat mr̃imoniũ.fo.clxxix.fa.i.
Conſenſus per metum.folio clxxvi.fa.i.
Conſenſus verbis exp̃ſſus an ſit cauſa efficiens matrimonij.fo.clxxvi.fa.i.
Ad Cõſilium eccl'ia neminẽ obligare põt.fo.cciij.fa.ij.
Conſuetudo.fo.xxviij.fa.i.
Cõtract9 duplex. f. lxij.fa.ij.

Cõtritio,cõfeſſio,ſatiſfactio, an ſint partes pœnitentiæ. fo.ciiij.fa.ij.
Contritione ſine peccatũ tribus modis remittitur.folio xxxij.fa.ij.
Contumacia in pœnis eccleſiaſticis.fo.clxvi.fa.ij.
Conuertimini ad me:& ego &c.fo.xxiiij.fa.i.
Correctio et punitio differũt fo.xv.fa.i.
Creſcite & multiplicamini. fo.clxxiiij.fa.ij.
Crimĩa tria matrimoniũ impediunt.fo.cxcviij.fa.ij.
Culpa,quid.fo.v.fa.i.
Culpę remiſſio an præcedat infuſionem gratię. fol.cvi. fa.ij.
Culpę vni duę difformitates nonnunquam inſunt. folio xxviij.fa.ij.
Curatus ſimplex vnicũ actũ iuriſdictionis habet in foro exteriori.fo.cxxxv.fa.i.

¶De litera.D.

Damnatus an habeat ius ad vitam ęternam. fo.cliij.fa.i.
Dãnatorum pœnitentia.fo.xi.fa.ij.
Damnum emergẽs dupliciter capitur.fo.lxxiij.fa.i.
Damnum paſſo an ſemper reſtitutio facienda ſit.fo.xc. fa.ij.
Dauid & Saul à quo ſint reges inſtituti.fo.lx.fa.ij.
Debiti coniugalis redditio.folio.clxxxvi.fa.ij.
Debitor efficitur quis alteri dupliciter.fo.xviij.fa.i.
Debitores deo ſumus multipliciter. fo.xxxvij.fa.i.
Degradari, & degradatio, quid.fo.clxiij.fa.ij.
Dęmonis ſuperbia.fo.cxcvij fa.ij.
Dęmones cur ꝑmiſſis interdum ſtent.fo.cxcvij.fa.ij.
Dęmonũ aſtutia.ibidem.
Democratica poteſtas.f.liiij. fa.ij.
Deſpotes quid.fo.liiij.fa.i.
Deteſtatio, an determinatæ ſit virtutis.fo.xvij.fa.ij.
Deteſtatio an neceſſaria ĩ pœnitentia.fo.viij.fa.ij.
Deteſtatio peccati,ad quamlibet virtutem ſpectat. fol. xvij.fa.ij.
Deus poteſt aliquem priuare dominio naturali.fol.l.fa.i.
Deum ad peccatorem cõuerti quid.fo.xxiij.fa.ij.
Diaconiſſa quæ dicatur. fol. clx.fa.ij.circa finem.
Dirimere matrimoniũ,quid fo.cxcvi.fa.i.
Diſplicentia peccati duplex. fo.ix.fa.i.
Dominium quid. fo.lvij.fa.i.
Dominium ciuile.fo.lij.fa.ij. & fo.liij.fa.i.
Dominium gratuitum. fo.lij fa.ij.
Dominium naturale in quo fundetur. fol.xlviij.fa.ij.&

fo.xlix.fa.i.
Dominium originale quid. fo.lij.fa.i.
Dominij diffinitio. fo.xlviij. fa.i.
Dominij trãſlatio. fo.lv.fa.i.
Dominio naturali an iudex aliquem priuare poſſit.fo. l.fa.i.
Dominiorum genus quadruplex.fo.xlviij.fa.i.
Dominus quomodo ſeruis dominatur.fo.liij.fa.i.
Domini natura quomodo aliqui dicantur.fo.cci.fa.i.
Domus communitas.fo.liiij. fa.i.
Donatio quid.fo.lviij.fa.ij.
Donatio nõ ſit ab ignorãtia. fo.lxi.fa.ij.
Dos, & quędam ad eam ſpectantia.fo.lxxvij.fa.ij.
Dubium, à delicto excuſat. fo.lxxvi.fai.

¶De litera.E.

Eccleſia an matrimoniũ diſſoluere poſſit.fo. clxxxvij. fa.ij.
Eccleſia an poſſit punire ſecreta cordis. fo.cxij.fa.i.
Eccleſia non pottuit inſtituere ſacramentum pœnitentię.fo.cxi.fa.ij.
Electio dupliciter capitur.folio.xxvi.fa.i.
Elemoſyna pauperi ficto data.fo.lxi.fa.ij.
Ens rationis.fo.cvij.fa.ij.
Ens reale.fo.cvij.fa.ij.
Epiſcopatꝰ an ſit ordo diſtinctus ab alijs.fo.clx.fa.i.
Equiualere multiplex. folio xxxiiij.fa.ij.
Error conditionis. fol.clxxx. fa.i.
Error in matrimonio. folio clxxix.fa.i.& fo. clxxx. & fo.clxxxi. per totum.
Excommunicare cui ordinarie competat. fol.cxxxvij. fa.i.
Excommunicato an quis aliquando confiteri poſſit.fo. cxx. fa.ij.
Excommunicatio quid.folio cxxxv.fa.ij.
Excommunicatio pro quibꝰ cauſis ferri poſſit.f.cxxxvi fa.i.
Excommunicatio pro quo peccato debeat ferri. folio clxvij.fa.ij.
Excõmunicatio pro ſolo interiori peccato ferri nõ poteſt.fo.cxxxvi.fa.ij.
Excommunicationis effectꝰ multiplex.fo.cxxxv.fa.ij.
Extremę vnctionis conſideratio.fo.clviij.fa.i.

¶De litera.F.

Famæ reſtitutio. fo.c.fa.i.et deinceps.
Fatui à natura, nũquam ſunt aduIti.fo.cxv.fa.ij.

Fictio in ſacramẽtis.fol.xxx. fa.ij.
Fides bona.fo.lv.fa.ij.
Forus duplex in eccleſia.fol. cxxxiiij.fa.ij.
Forus publicus triplex. folio xli.fa.i.
Frigiditas naturalis.fo.cxcvi fa.i.
Fructus an reſtituẽdi. fol.xc. fa.i.
Furtũ in ordine ſacro.f.clxvi. fa.i.

De litera.G.

Gaudiũ & triſticia an ſint de præſentib9 ſolum. fo.x.fa.i.
Glebales ſerui.folio.cc.fa.i.
Gratiæ infuſio qualiter fiat. fo.xxi.fa.i.

De litera.H.

Habitus natura. fol.cxliiij.fa.i.
Hæreticus perdit ius petẽdi debitum coniugale.fo.clxxxvij.fa.i.
Homicida quomodo ſatiſfaciat.fo.xcviij.fa.i.
Humilitas.fo.xvi.fa.ij.

De litera.I.

Ignorantia in donatione.fo.lxi. fa.ij.
Impotentiæ ad actum coniugalẽ conſideratio.fo.cxcvi. fa.i.
Impotẽtia duplex.fo.cxcvij. fa.i.
Infamia quid. fo.clxiiij.fa.ij. in fine.
Infidelis an teneatur ad confitendum.fo.cxij.fa.i.
Infidelis non omittit non cõfitendo.fo.cxvij.fa.i.
Iniuſtitia duplex.fo.i.fa.ij.
Iniuſtitia actualis. fo.ibidem
Iniuſtitia habitualis. fo.ibidẽ
Intellectiua virt9.fo.xiij.fa.i.
Interdicti conſideratio. folio clxvij.fa.ij.
Iraſcibilis potentia. folio.xv. fa.ij.
Irregularitas quid.folio.clxv fa.i.
Irregularitas ex bigamia mltis modis contrahitur. fol. clxxxv.fa.ij.
Irregularitas pro quibus peccatis incurritur. folio.clxv. fa.ij.
Iudex aliquis an poſſit quempiam dominio naturali priuare.fo.l.fa.i.
Ius, quid.fo.xlviij.fa.i.
Ius poſitiuum, naturali aut diuino derogare non poteſt. fo.xlviij.fa.ij.& folio.xlix. fa.i.
Ius poſitiuum naturali non derogat.fo.xcliij.fa.ij.
Iuris ciuilis introductio.folio liij.fa.i.
Iuriſtę literam ſolum attendunt.fo.lxxviij. fa.i.
Iuſtitia.fo.xiij.fa.ij.
Iuſtitia duplex.fo.i.fa.ij.

Iuſtitia actualis.fo.i.fa.ij.
Iuſtitia habitualis.fo.i.fa.ij.
Iuſtitia vindicatiua. fol.xiiij. fa.i.

¶De litera.L.

LAico an cõfiteri liceat.f.cxxiiij. fa.i.
Lex duplex, & earũ duplex finis.fo.xiiij.fa.i.
Lex vnde vigorem capiat. fo.xcvij.fa.i.
Lege naturali omnia ſunt cõmunia, exponitur.fo.xlvij. fa.i.
Lege naturæ vel diuina pro ſtatu innocentię omnia fuerunt communia. fo.xlvi. fa.i.
Libellus repudij, quid. folio. cxcv.fa.i.
Libertas.fo.cc.fa.ij.
Libertas voluntatis.folio.vij. fa.i.
Locatitij ſerui.fo.cc.fa.i.
Lucrum quid. fo.lxxij.fa.ij.
Lucri ſpes duplex.folio.lxxij fa.i.

¶De litera.M.

MAcula peccati.folio.iij.fa.ij.
Maleficiũ quid. fo.cxcvij. fa.ij.
Maleficiatorum conſideratio. folio.cxcvij. fa.ij.
Maria virgo an nubere potuerit.fo.clxxxij.fa.i.
Maria virgo de qua tribu fuerit.fo.clxxxiij.fa.i.
Mariam virginem inter & Ioſeph an verũ fuerit matrimonium.fo.clxxxi.fa.ij.
Mariti dominium in vxorẽ. fo.liiij.fa.i.
Matrimonium, & quæ ad id ſpectant. fo. clxxi. fa.i. & deinceps pene vſq; ad finem libri.
Matrimonium an ſit immediate à deo inſtitutum. fo. clxxi.fa.i. & deinceps.
Matrimoniũ an ſit ſacramentum. folio.clxxi.fa.ij. circa finem.
Matrimonium tripliciter accipitur.fo.clxxij.fa.ij.
Matrimonij actus quatenus bonus.fo.clxxxiiij.fa.i.
Matrimonij bona tria. folio clxxxiij.fa.ij.
Matrimonij cauſa efficiens quęnam ſit.fo.clxxvi.fa.i.
Matrimonij conſenſus, virginitati cõtrarius. fo. clxxxij. facie.i.
Matrimonij finis duplex.fo. cxc.facie.i.
Matrimonij forma. fol.clxxiij.facie.i.
Matrimonij impedimentorum cõſideratio. fo.cxcvi. facie.i.
Matrimonij indiſſolubilitas. fo.clxxxiiij.fa.ij.
Mãtrimonij inſtitutio quando.

fo.clxxij.fa.ij
Matrimonio an poſſit adiungi conditio pecuniaria.fol. clxxiij.fa.i.
Matrimoniũ tria crimina impediunt.fo.cxcviij.fa.ij.
In Matrimonio duo cõſiderantur.fo.clxxiij.fa.i.
Mercium iactus in tempeſtate.fo.cxliij.fa.i.
Merita operis operati an ſemper augmentent gratiam. fo.clv.fa.ij.
Metus cõſideratio.fo.clxxvi.fa.i.&.ij.
Metus quid.fo.lix.fa.ij.
Metus duplex. f.clxxvij.fa.i.
Metus diuinus.fo.lix.fa.ij.
Metus humanus.fo.lix.fa.ij.
Metꝰ grauis duplex.fo.clxxvij.fa.i.
Metus leuis.fo.clxxvij.fa.i.in princi.
Mortale peccatum remitti, quid.fo.cxlvi.fa.i.
Mortalia peccata multiplicia fo.cxxxvi.fa.i.
Mortuꝰ an poſſit abſolui.fo.cxxxviij.fa.i.
Mulier adultera quomodo reſtituat vero hæredi.fo.xcv.fa.i.
Mulier ordines ſuſcipere nõ poteſt.fo.clxix.fa.i.
Multor an vſurarius.fo.lxxv.fa.ij.
Mutuum, & quæ ad id ſpectant.fol.lxxi.fa.i.& deinceps.

¶De litera N.

NAturale dominium quid.folio xlviij.fa.& fo.xlix.fa.ij.
Naturale præceptum.fo.cix.fa.ij.
Nolitio omnis ex volitione cauſatur.fo.ix.fa.i.

¶De litera O.

OBlitũ peccatũ q̃modo remittatur.fo.x.fa.ij.
Occidi aliquem quare iſtitutũ.fo.xiij.fa.i.
Offenſa peccati.fo.iij.fa.ij.
Omnis vtriuſque ſexus.exponitur.fo.cxxij.fa.i.
Ordo quid.fo.clix.fa.ij.
Ordo ſacer an ĩpediat matrimonium.fo.cciij.fa.i.
Ordinum à ſuſceptione impedimenta.fo.clxviij.fa.ij.
Ordinum eccleſiaſticorũ cõſideratio.fo.clix.fa.ij.

¶De litera P.

PAterna authoritas.fo.li.fa.ij.
Patris dominiũ in liberos.folio liij.fa.i.
Paulus an irregularis fuerit eo quòd eſſet cauſa interfectionis beati Stephani.fol. clxvij.fa.i.
Paulus in raptu non erat beatus.fo.iiij.fa.i.
Peccator dolet & gaudet.fo.xij.fa.ij.
Peccator vnde quis denomi-

netur.fol.i.fa.i.& fo.iij.fa.i.&.ij.
Peccatorem melius eſt eſſe in pœna, quàm ſimpliciter non eſſe.fo.v.fa.ij.
Peccatū aliquod an in futuro ſeculo remittatur. folio cxliij.fa.ij.
Peccatum aliquod an ſit irremiſſibile.fo.iiij.fa.ij.
Peccatum an infinite ſit malum.fo.xij.fa.i.
Peccatum an remittatur per hæc verba, abſoluo te &c. fo.xxxi.fa.i.
Peccatum duo importat.fo. clij.fa.i.
Peccatum in confeſſione detectum an celari ſemp debeat.fo.cxlvij.fa.ij.& deinceps.
Peccatum in ſpiritumſanctū. fo.iiij.fa.ij.& fo.cxliij.fa.ij
Peccatū mortale. vide mortale peccatum.
Peccatū oblitum quomodo remittatur.fo.x.fa.ij.
Peccatum proximi an aliquādo per cōfeſſionem reuelādum.fo.cxix.fa.ij.
Peccatum remittendi poteſtas triplex.fo.cxxix.fa.i.
Peccatum remitti quid. fol. iiij.fa.ij.
Peccatum ſine contritione tribus modis remittitur. folio xxxij.fa.ij.
Peccatū ſine pœnitentia actu duobus caſibus remitti poteſt.fo.xi.fa.i.
Peccatum veniale. vide veniale peccatum.
Peccati deteſtatio ac diſplicētia duplex.fo.ix.fa.i.
Peccati variæ denominationes.fo.iij.fa.ij.
Peccata ante baptiſmum cōmiſſa an ſint confitenda. fo.cxvi.fa.i.& deinceps.
Peccata dimiſſa quomodo redeant.fo.clvij.fa.i.
Pctā publica quę.fo. cxxxvi. fa.ij.
Peccata remiſſa an eadē numero redeant in recidiuante.fo.cli.fa.ij.
Peccata tria ſub genere diſtincta.fo.xxxix.fa.ij.
Peccatorum remiſſio aſſeritur.fo.iiij.fa.i.
Permutatio.folio.lxiij.fa.i.& fo.lxiiij.fa.ij.
Pœna canonica quid. f.clxiij. fa.i.
Pœna propter ſe non acceptatur vltro.fo.xviij.fa.i.
Pœnæ acceptio ſeu acceptatio duplex.fo.ix.fa.i.
Pœnæ canonicæ ſeptem ſunt fo.clxiij.fa.i.
Pœnarum pro peccatis differentię.fo.v.fa.ij.
Pœnitentia, quid. folio. vij. fa.i.
Pœnitentia ad deletionē peccati poſt baptiſmum commiſſi neceſſaria. folio. ix. fa.ij.
Pœnitentia an neceſſaria.fo. i.fa.i.

Pœnitentia an per nimiū excedere poſſit.fo.xix.fa.ij.
Pœnitentia damnatorum.fo. xi.fa.ij.
Pœnitentia dupliciter cōſiderari poteſt.fo.xxvij.fa.i.
Pœnitētia in extremis an valeat ad ſalutem.fo.cxliij.fa. ij.& deinceps.
Pœnitentia inuoluntaria. fol. xxv.fa.ij.
Pœnitentia multipliciter accipitur.fo.vi.fa.i.
Pœnitētia ſacramentū quid. fo.xxix.fa.ij.
Pœnitentiæ actꝰ quatuor.fo. vi.fa.ij.
Pœnitentiæ an vnica ſit pœna.fo.xxvi.fa.ij.
Pœnitentię partes an ſint cōtritio &c.fo.ciiij.fa.ij.
Pœnitentiæ ſacramenti obiectum ꝑciſum. fo.cxliij.fa.i.
Pœnitere an ſit neceſſarium ad delēdum peccatum.fol. xij.fa.i.&.ij.
Pœnitere,quid.fo.vij.fa.i.& fo.ſequenti.fa.i.& fo.xvij. fa.i.
Politica authoritas. fo.li.fa.ij
Poteſtas ſuper corpus chriſti verum, & poteſtas ſuper corpus chriſti myſticū, diſtinguuntur. fo.cxxx. fa.ij.
Præceptum naturale. fo.cix. fa.ij.
Præſcriptio quid. fo.lv.fa.ij.
Præſcriptionis effectus.folio lvij.fa.i.
Presbyter ī Normania à paucis temporibus vxorē duxit.fo.clxx.fa.i.
Presbyteri quare nō poſſunt contrahere matrimonium. fo.clxx.fa.i.
Presbyteriſſa quæ dicat. fol. clx.fa.ij.in fine.
Promouet aliquis ſimoniacè dupliciter.fol.clxv.fa.ij.
Proprius ſacerdos tripliciter capitur.fo.cxxiij.fa.ij.
Publica peccata quę.folio.cxxxvi.facie.ij.
Puer ordines ſuſcipere nō poteſt.fo.clxix.facie.i.
Puerilis ętas an impediat matrimonium.fo.ccij.fa.ij.
Punitio,quid.fo.vij.facie.ij.
Punitio & correctio differūt folio.xv.facie.i.
In Purgatorio veniale peccatum remittitur.folio.cxlvi. facie.i.

¶De litera Q.

Quęcunque alligaueritis&c. multa ibi cōſiderātur.fol. cxxxv.fac.i.

¶De litera.R.

Reatus peccati.folio.ij.fa.ij.
Recidiuationis cōſideratio.fo. cli.fa. ij. & deinceps.
Rectitudo actus. folio.i.facie.ij.
Redditus duplices.fol.lxviij. facie.i.

Regalis poteſtas, in vno reſidet.fo.liiij.fa.ij.
Remiſſio culpæ venialis.fo. v.fa.i.
Remiſſio liberalis debiti non ſemper valet.fo.lxxxix.fa. prima.
Remiſſio peccatorum.fo.iiij fa.ij.& fo.v.fa.i.
Repudiare dupliciter capitur.fo.clxxxvi.fa.i.
Repudij conſideratio. folio clxxxvi.fa.i.& deinceps.
Repudij libellus quid.fo.cxcv.fa.i.
Res vtilis quæ vocetur. folio lxij.fa.ij.
Reſpectiuę res.fo.ij.fa.i.
Reſpectus multiplices.fo.ij. fa.i.
Reſtituendum quid.fol. xc. fa.i.
Reſtitutionis cõſideratio. fo. lxxxv.fa.ij.
Reſtitutio cui facienda.folio xc.fa.ij.
Reſtitutio quando facienda. fo.xci.fa.i.
Reſtitutio de bonis animę et corporis.folio.xcvi.fa.i.& deinceps.
Reſtitutio in extrema neceſſitate.fo.xciij.fa.i.ij.& deinceps.
Reſtitutioni obnoxia ſũt nouem hominum genera.fo. lxxxviij.fa.i.
Reſtitutione facta pauperibus, ſuperueniente rei domino quid agendum.folio xcij.fa.ij.
Reſurgẽs à peccato an reſurgat ad maiorẽ gratiam.fo. cliij.fa.ij.

¶De litera S.

Sacerdos an obligare poſſit ad pœnam ſuſcipiendam.folio xl.fa.i.
Sacerdos an obliget ſibi confeſſum ad aliquam pœnã. fo.cxliij.fa.i.&.ij.
Sacerdos an poſſit matrimonium contrahere. fol. cciij. fa.i.
Sacerdos non poteſt habere poteſtatem clauium. folio.cxxxi.fa.i.
Sacerdos propriꝰ tripliciter capitur.fo.cxxiij.fa.ij.
Sacerdos quilibet attentans abſoluere, an abſoluat.fol. cxxxi.fa.ij.
Sacramentorum diuiſio. fo. clxij.fa.i.
Sacramentum dupliciter capitur. folio. clxxi. facie. ij. in fi.
Sacramenta nouę legis.folio xxxi.fa.i
Satiſfactionis conſideratio. fo.xxxiij.fa.ij. et deinceps.
Satiſfacere, quid.fol. xlij.fa. ij.
Satiſfacere an quis poſſit in peccato exiſtens. fol. xl.fa. ij.
Satiſfaciendi genus quadruplex.fo.xliij.fa.i.

Satiſfactio quid. fol. xxxiiij. fa.i.
Satiſfactio dupliciter capitur. fo.xxxiij. fa.ij. & folio xlij. fa.i.
Satiſfactio pro vno peccato ſine alio an ſit poſſibilis. fo.xxxviij.fa.i.
Satiſfactionis proprie captæ diffinitio.fo.xxxix.fa.i.
Scandalum vitandum. folio ci.fa.i.
Secreta ſibi cõmiſſa detegẽtium pœna.fo.cl.fa.i.
Seruus an matrimonium cõtrahere poſſit.fo.cci. fa. ij.
Seruus deſpoticus. fol. cviij. fa.i.&.ij.
Serui locatitij. fol. clxxix.fa. ij
Serui multiplices.fo.cc. fa.i.
Serui natura quomodo aliqui dicantur.fo.cci.fa.i.
Seruitus an impediat matrimonium.fo.cc.fa.i.
Seruitus quomodo introducta eſt.fo.cc.fa.i.
Simonia dupliciter committitur.fo.clxv.fa.ij.
Simoniace promouetur aliquis dupliciter.fo. clxv.fa. ij.
Si peccauerit i te &c. ibi collata eſt excommunicandi poteſtas.fo.clxvij.fa.ij.
Sorte plus vt qs capiat, multæ conditiones requirũtur. fo.lxxiij.fa.ij.
Spes lucri duplex. folio.lxxij fa.i.
Suffragijs pticipat quis multipliciter.fo.cxxxv.fa.ij.
Suſpenſionis conſideratio.f. clxviij.fa.i.

¶De litera T.

Talionis lex.folio xcvij.fa.i.
Tempus ne vendatur.fo.lxxxiij.fa.ij.
Triſtis eſt anima mea &c. f. x.fa.i.
Triſtitia an in pœnitẽtia requiratur.fo.x.fa.i.
Triſtitia quatuor modis libera dicitur.fo.vi.fa.i.
Triſtitia quomodo voluntaria.fo.vi.fa.ij.

¶De litera V.

Venales ſerui. fo.cc.fa.i.
Valor rei i quo conſiſtat. fo. lxiiij.fa.ij.
Vendens an teneatur rei vitiũ detegere, & quatenus licitum ſit vendere.fo.lxiij. fa.i.& deinceps.
Veniale peccatum remitti quid ſit.fo.cxlv. fa.i.
Veniale an remittatur per ſolam tolerantiam pœnę. fo. cxlvi.fa.i. in fine.
Veniali peccato quæ pœna reſpondet.fol. cxlv.fa.i.& fo.cxlvi.fa.i.
Verba abſolutoria ſuper fictum prolata an abſoluãt. fo.xxx.fa.ij.
Vita communitas.folio. liiij.

facie prima.
Vindicare peccatum an ſit pœnitere.fo.xiij.fa.i.
Vindicta.fol. xiiij.fa. prima & fa.ij.
Virginitatis votum ſtat cum matrimonio. fol. clxxxiij. fa.i.
Virtus appetitiua. fo.xiij.fa. ij.
Virtus eadem ad odium & amorem inclinat. fol. xvij. fa.ij.
Virtus intellectiua. fol. xiij. fa.i.
Virtus quæ melior altera.fo. xvi.fa.ij.
Virtutis diuiſio primaria.fo. xiij.fa.i.
Virtutem vnam ad actum alterius virtutis inclinare quomodo intelligitur. fol. xvi.fa.i.
Virtutes ſorores dicuntur. f. xvi.fa.i.
Virtutibus in moralib9 qualiter exceſſum ac defectũ reperire liceat.fol. xix. fa. ij.
Vnctio multiplex. fo. clviij. fa.i.
Vnctionis extremę conſideratio.fo.clviij.fa.i.
Volitionis obiectum. fo.vij. fa.ij.
Voluntarij acceptio multiplex.fo.v.fa.ij.
Voluntas an poſſit cogi.fo. clxxvi. fa. ij.
Volũtatis libertas. folio. vij. fa.i.
Voluntatis operationes. fo. vij.fa.i.
Votum virginitatis ſtat cũ matrimonio. fol. clxxxiij. fa.i.
Voto in ſolenni an papa diſpenſare poſſit. folio. cciij. fa.ij.
Vſura. fo. lxxi. facie prima & deinceps.
Vſura vnde in veteri lege cognita peccatum eſſe. folio cxciiij. fa.ij.
Vſura vnde ſit illicita. folio lxxviij. fa.ij.
Vſurarius an ſit dominus rei vſurariæ.folio.lxxix.fa.i.et deinceps.
Vſurarij mentalis conſideratio.fo.lxxxi.fa.ij.
Vxores plures qua ratione antiqui patres habuerint, fo.clxxxix.fa.ij.

¶Finis.

8

DE POENITENTIA, CLARISſimi doctoris Theologi magiſtri Iacobi Almain Senonenſis, a decimaquarta diſtinctione quæſtiones Scoti profitētis, perutilis admodum lectura.

CIRCA HANC DISTINCTIOnem.xiiij.quęrit Scotus: Vtrum pœnitentia neceſſario requiratur ad deletionem peccati poſt baptiſmū cōmiſſi? Magiſter nititur oſtendere ꝙ ad delēdum peccatum neceſſaria ſit pœnitentia. poſtea quomodo pœnitentia cauſatur in nobis ex timore et ſpe. & tertio agit de reiteratione. Circa primum in quo non eſt magna difficultas, non loquitur de veniali neqꝫ de originali: quia ad originale delendū ſufficit baptiſmus: ſed loquitur de mortali commiſſo poſt baptiſmum. Et arguitur ꝙ ad illud delendum nō neceſſario requiritur pœnitentia: quia tranſeūte actu peccati, in peccatore nihil remanet magis quàm in illo qui nūquam peccauit. ergo ad delendum non requiritur pœnitētia. ¶In oppoſitum eſt Hieronymus, ꝙ pœnitētia poſt naufragiū eſt ſecūda tabula. ergo ad delendū mortale cōmiſſum poſt baptiſmū, requiritur pœnitentia. ¶Tria facit doctor. Primo circa primū articulum quęrit quid remaneat in peccatore poſt actū peccati, à quo formaliter dicatur aliqs peccator. Secūdo oſtendit ꝙ ad illud delendum ſit neceſſaria aliqua punitio. Tertio ꝙ non quęlibet punitio ſufficit, ſed requiritur punitio pœnitentialis. ¶Pro primo notādum ꝙ peccator poſtquam elicuit actum peccati, trāſeunte illo actu adhuc denominatur peccator, etiam ipſo dormiente: vt poſt volitionem occidēdi, inquirendū eſt quid remanet per qđ ſortes dicitur peccator formaliter. Hic aliqua ſupponuntur, quibus ſuppoſitis ponuntur tres modi dicendi. Primo ſupponitur quòd ſicut duplex eſt iuſtitia, ita duplex eſt in-

Iuſtitia: quia oppoſitorum eadem eſt diſciplina. Si iuſtum multipliciter dicitur, etiam iniuſtū. ¶ Duplex igitur eſt iuſtitia, ſcilicet habitualis, & actualis. Iuſtitia habitualis eſt habitus inclinās ad actus rectos: & nihil aliud eſt quā charitas infuſa, vel grā infuſa: (quod idē eſt apud doctores) per quam formaliter denominatur aliquis iuſtus, & inclinatur ad exeundū in act9 rectos iuſtitię. Sed iuſtitia actualis eſt rectitudo exiſtēs in actu elicito cōformiter ad dictamen rectū, vt hēo hoc dictamē ꝙ hoc eſt faciendū: & volo cōformiter ad illud iudiciū facere. talis cōformitas ad dictamen prudētiale rectū, vocaē actualis iuſtitia. Vn̄ idē ſūt iuſtitia actualis, rectitudo, conformitas ad dictamen rectum. Rectitudo actus eſt cōformitas ad dictamē rectū: & rectitudo eſt illemet actus rect9: puta volitio vel nolitio recta, vel actus imperatus ab illis, talis qualem debere eſſe illud iudicium rectum dictat. ¶ Similiter duplex eſt iniuſtitia: quædam habitualis: & eſt duplex (vt dicit de Baſſolis) quędā priuatiua: quędam vero poſitiua. Priuatiua eſt carentia habitualis iuſtitiæ, id eſt gratiæ infuſæ: vt ſortes qui pręfuit in gratia, & nunq̄ prius peccauit, cadit per mortale. ex tali mortali nō cauſatur habitus inclinans ad cōſimilem actū, quia forte eſt ita paruus actus ꝙ non poteſt generare habitum: ſed ſolū perditur habitualis iuſtitia, ſcilicet infuſa charitas. in tali eſt iniuſtitia non poſitiua, ſed priuatiua. ¶ Sed Iniuſtitia habitualis poſitiua eſt habitus cauſat9 ex actibus iniuſtis, inclinans ad conſimiles actus: vt ſit ſortes eliciens actum malū ex frequentatione actuū malorum: ab illis effectiue generatur habitus qui vocatur iniuſtitia habitualis poſitiua. ¶ Iniuſtitia actualis nihil aliud eſt niſi actus iniuſtus, ſiue actus malus. quod idem eſt.

¶ Difficultas eſt inter Scotum & Ockam, quid ſit iſta rectitudo, & quid ſit iſta deformitas actus. quam tractaui in Moralibus. Recurre ſi vis. Dictum eſt ibidem quòd difformitas actus non eſt aliud quàm actus elicitus non taliter qualiter recta ratio dictat. Et hæc de actu poſitiuo.

¶ Reſolutio eſt ergo quòd duplex eſt iuſtitia habitualis: ſcilicet priuatiua, & poſitiua. Priuatiua, carentia gratiæ infuſæ. Poſitiua, habitus genitus ex frequentibus actibus malis. Sed actualis eſt actus difformiter elicitus ad dictamen rectæ rationis. ¶ Ad quæſitum ponitur duplex modus di-

cendi. Vnus,quòd tranſeunte actu peccati aliquis dicitur formaliter peccator,nõ ab actu,nec ab habitu,ſed ab iniuſtitia habituali,id eſt à carẽtia charitatis ſiue gratiæ. Quòd non ab actu,patet:quia in dormiente non eſt actus: & tamen dicitur formaliter peccator.Nec ab habitu,quia poſſibile eſt quòd ex illo actu nullus fuit genitus habitus.igitur. Relinquitur ergo ſecundum hunc modum dicendi,quòd à carentia gratiæ:quia caret gratia quam deberet habere:& quando reinfunditur,iam deſinit eſſe peccator in infuſione quæ fuit,vel per pœnitentialem virtutem,vel per ſacramentum. ¶Sed hoc impugnat Scotus,& apparẽter multum. Si homo tranſeũte actu dicatur pręciſe peccator quia caret gratia:ergo ille qui commiſit centum peccata,tranſeuntibus illis actibus non magis diceretur peccator quàm ille qui cõmiſit pręciſe vnum peccatum. quod eſt falſum. & patet conſequentia. Sortes qui commiſit centum peccata,non magis priuatur gratia quàm plato qui cõmiſit pręciſe vnum:quia quodlibet mortale etiam minimũ eſt incõpoſſibile gratię.ergo ſi denominetur præciſe peccator à carentia gratię,cum non plus habeat ſortes de gratia q̃ plato:erunt ęqualiter peccatores:ſicut duo corpora quæ omni gradu luminis caret,dicuntur æqualiter tenebroſa.

¶Secundus modus dicendi eſt,ꝙ homo tranſeunte actu peccati non denominatur peccator ab aliquo actu nec habitu,quia forte nullus eſt genitus ex tali actu tranſeunte: nec à carentia gratiæ:ſed à quodam reſpectu reali exiſtente in aĩa ſiue in potẽtia animę.& eſt opinio ſancti Thomę. ¶Pro cuius declaratione notandum quòd res reſpectiuæ dicuntur quorum eſſe eſt ad alterum. Abſolutę vero quorũ eſſe nõ eſt ad alterum. Vltra notandũ quòd iſtorum reſpectuum aliqui ſunt intrinſecus aduenientes,qui neceſſario poſitis termino & fundamento ponũtur:vt paternitas poſito patre & filio neceſſario ponitur. Sed illi reſpectus dicũtur extrinſecus aduenientes qui ſic ſe habent quòd poſitis fundamento & termino nõ neceſſario ponuntur,vt eſt reſpectus loci quem vocant vbietatem. Nam poſito loco & me poſito:non neceſſario ponitur talis reſpectus. ¶Item quidam ſunt reſpectus reales qui nõ dependent ab operatione intellectus.rationis, qui fabricantur ab intellectu.

¶His ſuppoſitis dicit ſecunda opinio quòd denominatur

peccator à reſpectu reali non fundato ſuper actu (quia talis actus iam tranſiuit.& deſtructo fundamento reſpect9 neceſſario deſtruitur ille reſpectus) ſed fundatur ſuper potentia animæ, ideo anima dicitur peccatrix,& homo ratione animæ.

¶Sed hoc impugnat Scotus,& bene.& ſic arguit. vel talis reſpectus cum ſit realis,vel eſt intrinſecus,vel extrinſecus.Non primum : quia poſitis fundamento & termino non neceſſario ponitur.Patet,quia potentia animæ eadem remanente,& Deo ſiue pœna eodem modo ſe habēte, nō propter hoc anima eodem modo eſt obligata ad pœnam, quia non ante peccatum.Nam ſi terminus illius reſpectus eſt Deus:antequam eſſet actus peccati,potentia & Deus erant:& talis non erat:ergo non eſt reſpectus intrinſecus adueniens. Si dicas quòd talis reſpectus eſt pœna: Contra. nunquam eſt reſpectus realis extrinſecus adueniens ad aliquid quod non eſt:ſed illa pœna non eſt: ergo. Item nunquam cauſatur in aliquo reſpect9 realis niſi per operationem præuiam (quia operatio agentis de per ſe terminatur ad actum) vt nunquam cauſatur reſpectus vbitationis niſi per motum localem vel loci vel rei locatæ. ergo talis reſpectus à quo denominatur formaliter peccator, antequā cauſetur requirit neceſſario operationem præuiam. Tunc arguitur ſic,vel tunc requiritur operatio potentiæ,vel dei. Non potentiæ,quia potentia non habet operationem niſi ad actum eliciendum,qui actus eſt peccatum. Si dicas ꝙ præſupponit operationem Dei terminatam ad illum reſpectum:ergo per aliquid à ſolo Deo productum aliquis diceretur peccator.Hoc eſt abſurdum:quia Deo authore nemo fit deterior.Relinquitur ergo illa opinio tanq̄ inutilis.

¶Tertius modus eſt doctoris ponentis duas propoſitiones.Prima,nihil reale abſolutum vel relatiuum remanet in aliquo ceſſante omni actu peccati,a quo ille dicatur peccator. De reſpectu ſatis probatum eſt quòd non.De abſoluto patet.nihil poteſt remanere in peccatore niſi habitus vel diſpoſitio ad habitum : ſed ab illo aliquis non poteſt denominari peccator formaliter, quia poteſt ſtare in iuſtificato ſicut habitus vitioſus. Actus voluntatis duo producit, ſcilicet paſſionem, puta delectationem vel triſtitiam, ſpem, aut timorem. & tales paſſiones depen-

dent ab ipſo actu & in eſſe, & in conſeruari. Ideo actu trãſeunte nõ remanet talis paſſio cauſata ab actu. Producit etiã ipſe actus habitum qui non dependet ab actu quantum ad conſeruari: ideo poteſt manere ſine actu à quo productus eſt. Paſſiones ergo tranſeunt cum actibus. ideo ſi remanet aliquid ex actu, oportet ꝙ ſit habitus vel diſpoſitio ad habitum. Sed null9 habitus ꝓducitur ab actu quin poſſet remanere in peccatore poſtquam egit pœnitentiam ſuperueniẽte gratia. ſed tunc non denominabitur peccator. ergo ille habitus non ſufficit ad denominandum aliquem peccatorem tranſeunte actu peccati. ¶Item ſecundo patet. nihil eſt ab actu ꝓductum in peccatore quin per fluxum temporis deſinat eſſe ſi nõ conſeruetur per elicitionem ſimilium actuũ. ſed per quẽcunque fluxum temporis ſi peccator non agat pœnitentiam, ſemper denominabitur peccator. ergo per nihil poſitiuum derelictum ab actu tranſeunte ipſo aliquis dicitur peccator. ¶Hic doctor videtur aſſumere vnum dubium, cum ait: Nihil ꝓducitur quin per fluxum temporis deſinat eſſe, hoc eſt, habitus per lõgam ceſſationẽ ab actu, corrumpitur. & hoc etiam dicit ſanctus Tho. in prima ſecundę. Sed Ockam hoc improbat de actu voluntatis et intellectus qui eſt in obiecto incorruptibili: ſed de actibus ſenſitiuis aliud eſt. Nihil ergo producitur ab actu, ſi nõ conſeruetur aut roboretur per reiterationẽ, quin deſinat eſſe. ſed non acta pœnitentia non deſinit eſſe peccator: ergo per nullum poſitiuum ab actu poſitiuo productum denominatur peccator. ¶Reſolutio ergo in iſtis tribus eſt. Primum, non denominatur peccator à carentia gratię, quia omnes ęqualiter qui peccauerunt eſſent peccatores. Secundum, non ab aliquo reſpectu reali in voluntate. Tertium, non ab aliquo abſoluto derelicto in voluntate ab actu peccati: ſed illud à quo denominatur, eſt reſpectus rationis, qui nihil eſt in re (nam reſpectus fabricatus ꝑ intellectum, nihil eſt in re. Reſpectus rationis Scoti, & cõplexe ſignificabilia Gregorij, nihil ſunt in re) eſt ergo reſpectus rationis in potentia quæ peccauit, pro quanto ipſa eſt obiectum diuinæ cognitionis & diuinę volitionis. Probat hoc doct. tripliciter. Primo authoritate Augu. ſuper illo Pſal. Beati quorum. Dicit Aug. Deũ videre peccatum, eſt peccatorem ratione peccati ordinare ad pœnam. & deum non videre peccatum ſeu pec-

catum eſſe tectum, eſt ipſum peccatorem non plus ad pœnam ordinari. ergo talis pręciſe & adęquate eſt peccator per hoc quòd ordinatur ad pœnam. & talis ordinatio ad pœnam, fit per intellectum diuinum: ergo illud à quo trāſeūte actu aliquis dicitur peccator, eſt reſpectus rationis exiſtens in iſto prout eſt obiectum diuinę voluntatis, per quā volūtatem diuinam fit talis ordinatio ad pœnam. Item patet rōne. ſi ſortes in gratia eliciat multos actus ex illa: quanuis non augeatur gratia (quia dicit doctor ꝙ gratia nō augetur per quēlibet actū meritoriū) per illos actus meritorios, tñ poſt illos actus meritorios dicit̄ eſſe magis meritus quā prius. & hoc nō eſt eſſe in maiori gratia. ideo nō dicit̄ ſolū eſſe in merito maiori reſpectu gratię, nec pōt eſſe maius meritū ab actu qui nō eſt amplius: ergo denoīatur eſſe in maiori merito ab ordinatione diuina ordināte iſtum ad maius meritum ratione actus. Dicitur ergo magis meritus ſolum propter reſpectum rationis prouenientem ex hoc quòd intellectus & voluntas diuina ordinant iſtum ad maius pręmium. Similiter oportet quòd dicatur peccator ratione intellectus & voluntatis diuinę ordinantis iſtum ad pœnam propter actum commiſſum. Tertio probatur à ſimili. capio illum qui commiſit crimen lœſę maieſtatis: talis eſt inimicus regis, & habetur odio à rege. non eſt ingratus regi per actum aut habitum exiſtentem in eo, ſed per reſpectum rationis inquantum iſte eſt obiectum actus voluntatis regis, id eſt odiȷ regis, & appetitus vindictę, vel actus per quem rex vult afficere illum pœna. ergo. Similiter eſt de peccatore tranſeunte actu peccati. ¶ Reſolutorie ergo denominatur aliquis peccator à reſpectu rationis qui fundatur in peccatore prout eſt obiectum diuini intellectus et voluntatis. & talis reſpectus aliquando denominatur macula, inquantum eſt diſconueniens potentiæ & animæ. inquantum vero eſt obligatio ad pœnam, dicitur reatus. ſed inquantum eſt inimicus deo, & deus vult illū afficere pœna, dicitur offenſa. triplíciter ergo iſte reſpectus denoīatur. ¶ Quantum ad iſtum articulum dico cum modernis, cū Holcot & de Baſſolis, qui impugnāt Scotum in hoc quòd denominatur aliquis peccator ab actu qui non eſt & fuit, ſicut aliquis denominatur doctor non ab actu docendi quē nunc habet, ſed quem aliâs exercuit. Hinc eſt quòd pecca-

tum commiſſionis dicitur remanere quo ad reatum, non quòd reatus ſit aliquid exiſtens in peccatore, ſed inquãtum ratione talis actus peccati præcedentis remanet peccator obligatus ad pœnam. Dices ergo quòd qui pœnituit & eſt in gratia, eſſet peccator. Patet, quia de illo verum eſt dicere quòd egit talem actum. Dico quòd ſic intelligitur. peccator eſt qui commiſit actum ratione cuius adhuc eſt ordinatus ad pœnam perpetuam ſuſtinendam. & peccatum dicitur remitti quando non amplius acceptatur ad illam pœnam æternam.

¶ De ſecundo articulo.

¶ In iſto ſecũdo articulo oſtendit ꝙ illud quod remanet in peccatore, poteſt deleri: & in tertio articulo oſtẽdit ꝑ quid deletur. ¶ Q uãtum ad primum ſit primum dictum, Illud quod remanet in peccatore actu tranſeunte à quo denominatur peccator, poteſt deleri: & aliquando deletur. Patet dupliciter. primo modo per illud ſymboli, Remiſſionẽ peccatorum. ergo fide credendum eſt quòd peccata aliquando remittuntur. Secundum patet: contingit aliquando prędeſtinatum cadere in peccatum, & peccare. Patet de Dauid, qui peccauit, et erat prędeſtinatus. Similiter Petrus: & Paulus: & alĳ innumeri. ergo contingit aliquando prędeſtinatum peccare mortaliter, etiam in ſenſu compoſito: ergo contingit de lege illud peccatum remitti. Patet conſequentia. bene ſequitur. iſte eſt prædeſtinatus: ergo ſaluabitur. Et vltra bene ſequitur. iſte eſt in peccato: ergo eſt obligatus ad aliquam pœnam. Iam quæro, vel eſt obligatus ad pœnam ſoluẽdam tempore quo erit actualiter beatus, vel poſt beatitudinem, vel ante beatitudinem. Primum non eſt dicendum: quia beatitudo excludit omnem pœnam. Neque ſecundum, quia eſt ordinatum quòd ille qui nunc eſt beatus, ęternaliter erit beatus. Hinc dicunt doctores quòd beatitudo importat æternitatem. & inde Paulus in raptu nõ fuit beatus. Relinquitur ergo tertium eſſe dicẽdum: puta quòd peccator ſit obligatus ad pœnam ſoluendam ante beatitudinem. & cum ſoluitur debitum, deſtruitur obligatio ad illud debitum: ergo obligatio ad pœnam ſolui poteſt ſiue deleri: ergo peccatum deletur. Et hoc argumentũ eſt optimum ad probandum purgatorium eſſe.

¶ Poteſt circa hoc dictum doctoris eſſe difficultas quid

eſt peccatum remitti apud doctorem iſtum. Dico ſecundũ eum quòd peccatum remitti eſt obligationem ad pœnam ſoluendam ratione peccati commiſſi abſorberi ſeu deleri. ¶Sed dicit Gerſon quòd non ſunt idem ſimpliciter & cõuertibiliter, peccatum deleri, & obligationem ad pœnam tolli: quia iſta duo ſunt compoſſibilia de potentia dei abſoluta, iſte peccauit, & tamen pro illo peccato non eſt obligatus ad aliquam pœnam ſufferẽdam: quia poteſt deus velle illum pro tali peccato nullam pœnam ſuſtinere. Nam ſi deus de potentia abſoluta ratione peccati non ordinaret peccatorem ad pœnam, nihilominus eſſet dignus ordinari: immo implicat etiam de potentia abſoluta, iſte peccauit: ergo non eſt dignus ordinari ad pœnam, & eſt dignus vita æterna. & iſta duo ſe inferũt: peccauit: ergo eſt indignus vita æterna, vel dignus pœna. Ideo dicit Gerſon quòd peccatum remitti cõſequẽter eſt dignitatẽ ordinationis ad pœnam, remitti: vel indignitatẽ ad vitam ęternam, tolli: & nõ eſt obligationem tolli conuertibiliter ſecundũ eum loquendo ſimpliciter & abſolute. Sed de potentia ordinata & de lege poſita peccatum remitti eſt obligationem ad pœnam ratione peccati, aboleri. ¶Poſſet eſſe difficultas ſecunda circa hoc primum dictum doctoris, an ſit aliquod peccatum quod ſimpliciter & abſolute de potentia dei ordinata ſit irremiſſibile. Et videtur quòd ſic ex dicto Chriſti, Qui peccauerit in ſpiritumſanctum, non remittetur ei nec in iſto ſeculo, nec in futuro. igitur. ¶Pro ſolutione dicitur ab omnibus doctoribus quòd nullũ eſt peccatum tempore vię cõmiſſum quin ſit ſimpliciter & abſolute remiſſibile, licet ſit aliquod peccatum aliqualiter denominatum eſſe irremiſſibile, ita quòd implicat illud taliter denominari & remitti, nihilominus illud peccatum eſt ſimpliciter remiſſibile Vnde ſecundũ Aug. tres ſunt modi accipiendi peccatũ in ſpiritũſanctum. vna quidem ſpecies eſt finalis impœnitẽtia. vnde implicat quòd habeat finalem impœnitẽtiam, & ꝙ remittatur. Si ergo remittatur, non habebit talem denominationem. ideo ſecundum illã connotationẽ implicat ꝙ ſit in ſpiritũſanctum, & ꝙ ſit remiſſibile: quia cõnotat finalem impœnitentiã, & cõtradictio eſt ꝙ nunquã pœniteat, et ꝙ remittatur: ſed ſimpliciter põt remitti, et tũc nõ erit in ſpiritũſanctũ: q̄a falſum erit dicere ꝙ in iſto peccatore ſit fina

lis impœnitētia pro tali peccato. ideo ſicut iſta particularis eſt vera, aliqua peccata ſunt remiſſibilia, ita & quęcūque.
¶ Secundum dictum doctoris eſt. Peccatum nunquam remittitur ſine pœna vel aliquo correſpondente aut æquiualente pœnæ quātum ad acceptationem diuinam. Patet ſic. per quodlibet peccatū deus offenditur, vt tota clamat ſcriptura. & deū offendi vel iraſci eſt habere velle quo vult alicui infligere aliquam pœnam. & cum per quodlibet offendatur, ideo pro quolibet vult infligere pœnā. & vltra: ergo nunquā abſoluitur à peccato ipſe peccator niſi ſoluat pœnam: quia non abſoluitur debitor niſi ſoluat creditori quod debet, vel niſi creditor aliquid acceptet loco debiti. ergo peccatum nunquam deletur niſi per ſolutionem pœnę, vel per aliquid in valore quantum ad acceptationem diuinam
¶ Tertium dictum. Et licet culpa quæ tollitur, generaliter tollatur per pœnam, aliquando per aliquid à deo acceptum in valore pœnæ: quælibet tamen culpa vniuerſaliter ordinatur per pœnam. Vnde culpa aliquando remittitur per pœnam aliquam, aliquando non per pœnam, ſed per aliquid acceptum à deo loco pœnæ. ſed illa culpa quæ nunquam remittitur nec per pœnam nec per aliquid acceptum à deo loco pœnæ, ordinatur vniuerſaliter per pœnā. Prima pars patet, quia omnis obligatio tollitur ꝑ ſolutionē illius ad quod eſt obligatus. ſed eſt aliqua pœna ad quā peccator ratione peccati eſt obligatus, & illam poteſt ſoluere. quod patet de pœna temporali pro veniali debita, quam poteſt ſoluere aliquis non tantum in hoc mūdo, ſed etiam in purgatorio & in inferno, ſecundum doct. Vnde culpa in propoſito nō eſt niſi obligatio vel reatus: vt ſortes in veniali diſcedens, illa culpa eſt reatus vel obligatio quæ ſoluitur ſiue remittitur per ſolutionem pœnę. Vnde ſecundum doctores remiſſio culpę venialis nō eſt niſi pœnę temporalis debitę pro eo debita ſolutio. De hoc patebit. xxi. diſtin. Aliud patet, puta quòd aliquando remittatur non per ſolutionem talis pœnę, ſed per aliquid ęquiualens in acceptatione diuina. & hoc modo remittitur mortale in nobis. nā pœna illi debita, cū ſit ęterna, non poteſt eſſe ſoluta, ſed ſoluitur per aliquid æquiualens in acceptatione diuina illi pœnę, ſcilicet per pœnitētiā interiorē vel exteriorē. Tertia pars, videlicet quòd culpa quæ nō remittitur, vniuerſaliter

omnis talis ordinatur per pœnam,patet ex Boethio lib.iiij. de Conſo. proſa quarta. Fœliciores inquit ſupplicia luentes quàm ſi eos nulla iuſtitia coerceat. quæ pœna eſt ordinatiua culpę. & breuiter dicit quòd melius eſt ſimpliciter peccatorē non correctū eſſe,in pœna ſupple inflicta, quā eſſe, & nō eſſe in illa. & hæc eſt ꝓpoſitio doctoris,quæ ſic probatur. in tali exiſtente in pœna,eſt aliquid boni ſecundū rectam rationē, ſcilicet ſufferre pœnam,quia eſt aliquid iuſtum. ſed in illo qui peccauit & non eſt in tali pœna, nō eſt tale bonum ſecundum rationem,nec in ęquiualenti : ergo ſimpliciter melius & appetibilius ſecundum affectionem iuſtitiæ & rectam rationem eſt eſſe in tali pœna inflicta quàm nō eſſe, ſuppoſito quòd peccauerit. Et hęc ſunt quę dicit doctor in hoc articulo, peccata remittuntur non ſine pœna,aut per aliquid ęquiualens in acceptatione diuina. aliquando non remittuntur, & tunc ſemper & vniuerſaliter culpa per pœnam ordinatur tanquam per proprium correſpondens.

❡De tertio articulo. Poſtquā viſum eſt quòd culpa remittitur per pœnam vel per aliquid ęquiualens in acceptatione diuina : vidēdum eſt quomodo debet vocari illa pœna. ❡Et pro ſolutione ponitur talis propoſitio. Illa pœna per quam remittitur,eſt pœna voluntaria. Patet ſic. per aliquā pœnam non remittuntur peccata,ſcilicet per pœnam damnatorum quam perpetuo ſufferunt: & nunquam remittitur eis. ideo eſt differentia inter pœnam per quam peccatum remittitur,& illam per quam non remittitur. ſed non poteſt attendi ſolum illa differentia penes intenſum vel remiſſum: ideo non videtur per quid differant illę pœnæ niſi per voluntarium & inuolūtariū. ❡Dices,nulla pœna eſt voluntaria. ſicut nullus peccat in eo quod non vult,ita nullus pœnā ſuffert in eo quod vult. Nam ſi aliquid velit,hoc non eſt ſibi pœna. ❡Pro ſolutione notandū quòd voluntariū quadrupliciter cauſatur. Vno modo quia illud patienter fertur nō remurmurando. Secūdo modo quia acceptatur per actum volūtatis. Tertio modo quia libere cauſatur à cauſa proxima & partiali libera,& nō intēdente talē effectum. Quarto modo quia libere cauſatur à cauſa remota principali & vniuerſali intendente effectū. & ſic ſunt quatuor membra,& ſequuntur quatuor modi pœnitendi. Et

pro ampliori declaratione notandum quòd pœnitentia ca-
pitur multipliciter. Aliquando ꝓ pœnitentia indiſcreta, vt
fuit pœnitentia Iudæ, & damnatorum. Aliquãdo pro acti-
bus exterioribus pœnalibus, vt eſt ieiunium, oratio, elemo-
ſyna. Aliquando capitur pro ſacramento, puta pro abſolu-
tione ſacramentali: vt patebit diſtinctione. xvij. & de iſtis
acceptionibus non eſt ad propoſitum in hac diſtinctione.
Aliquando capitur pœnitentia pro actu virtuoſo volunta-
tis. & hic capitur ad ꝓpoſitum, puta pro actu interiori vo
luntatis, & aliquando pro habitu ex illo cauſato.

¶ Iam ponit doctor quatuor actus pœnitendi cõformiter
ad illa quatuor membra voluntarij, quæ ſe habent per ordi
nem. & capiamus triſtitiam quę eſt vna pœna. ipſa dicitur
voluntaria ſeu libera quatuor modis (non tamen dicitur li-
bera ſeu volũtaria immediate: quia cum ſit paſſio, nõ po-
teſt eſſe immediate libera: quia actus volũtatis ſunt imme-
diate liberi, & paſſiones ſequẽtes illos actus ſunt liberę de-
nominatione extrinſeca) Quatuor ergo modis poteſt ipſa
triſtitia eſſe libera. Primo modo à voluntate nõ remurmu-
rante, ſed patiẽter ſufferente illam: & hoc modo triſtitia ſe
habet vt obiectũ, & eſt obiectũ illius actus patientię. Nã
ſi dicas, volo pati patiẽter hãc triſtitiã: ibi triſtitia ſe habet
vt obiectũ. Secũdo modo triſtitia iſta dicitur voluntaria à
volũtate non ſolũ patienter ſufferente, ſed illã acceptante
gaudenter. & in iſto modo pœnitentia habet triſtitiã pro
obiecto ſicut in primo modo. Nam ſi dicas, accepto hanc
triſtitiam: ibi ſe habet vt obiectũ. Tertio modo dicitur ipſa
triſtitia libera à volũtate libere eliciente cauſas ipſius triſti-
tiæ. Vnde triſtitia habet duas cauſas. vna eſt proxima &
immediata: & eſt duplex, ſecundum ꝙ ſunt duę cauſę ꝓxi
mę & immediatę à quib9 cauſatur ipſa triſtitia. & ſunt ap-
pręhenſio alicuius quod accidit, & nolitio illius: vt ab iſtis
duabus cauſis, ſcilicet ab appręhẽſione qua appręhẽdo &
iudico me peccaſſe, & à nolitione illius qua nolo peccaſſe,
naturaliter & immediate cauſatur triſtitia, ſicut ab igne ca
lor: ideo triſtitia eſt vn9 effect9 cauſat9 à duab9 cauſis, ſcili
cet à nolitiõe, & appręhẽſione obiecti. Alia eſt cauſa remo
ta triſtitię: & eſt ipſa volũtas quę imperat iſtas duas cauſas
particulares & ꝓximas, & eas applicat adinuicẽ. Quarto
modo poteſt eſſe libera à voluntate remote eliciente actũ

mediãte quo actu applicabit in parte cauſas triſtitię.& iſto modo non eſt cauſa proxima triſtitię,ſed remota.Sed tertio modo pœnitentia eſt cauſa immediata & proxima triſtitiæ,& ipſa triſtitia ſe habet vt effectus,& nõ vt obiectũ ſicut in duobus primis modis. ℂTriſtitia ergo dicitur eſſe voluntaria pro quanto ipſa voluntas pro ſuo beneplacito imperat cauſas ipſius triſtitiæ,vel inquantum patienter ſuffert,& gaudenter acceptat. Vnde conſiderandi ſunt quatuor actus in pœnitente.Primus,quo pœnitens vult vindicare peccatum:& quia non poteſt deteſtari illud niſi recogitando,vult recogitare & deteſtari.talis volitio nõ eſt immediate cauſatiua triſtitiæ,ſed eſt imperatiua actuum qui cauſant triſtitiam.Secundo voluntas poteſt habere odium peccati ſiue deteſtationem ſiue nolitionem peccati:quod idem eſt.tunc eliciẽdo tale nolle: ab illo & à iudicio intellectus quo iudicat ſe peccaſſe,naturaliter cauſatur triſtitia. Tertio ſe habet voluntas ęquanimiter ſufferendo illam triſtitiã:id eſt non remurmurando. Quarto poteſt ſe habere volendo illam triſtitiam ineſſe: & ſic de peccato dolet,& de dolore gaudet, quia vult illam triſtitiam,& cognoſcit illam ineſſe: ideo ex hoc ſequitur gaudium. & tunc triſtitia & gaudium non repugnant: quia non ſunt de eodem obiecto. ℂReſolutio.Triſtitia ergo dicitur voluntaria quadrupliciter,ſcilicet à voluntate ſufferente quę non deponit illam cum poſſet. Secundo poteſt eſſe libera quia voluntas per actum reflexum ſuper triſtitiam acceptat illam: & eſt obiectum illus acceptationis quæ eſt immediate libera. Tertio poteſt eſſe libera quia voluntas libere elicit cauſas proximas illius triſtitiæ: ſcilicet deteſtationem, nolitionẽ, odium peccati,quòd idem eſt:& cognitionem de peccato. Quarto poteſt eſſe libera ab actu voluntatis inquantũ voluntas applicat cauſas, ſcilicet conſiderationem peccati,& illius nolitionẽ.ideo triſtitia dicitur eſſe voluntaria. Et per iſta patet ſolutio ad argumentum prius factum.Nã pœna eſt inuoluntaria.Diſtinguo,aut ſecundum affectionem cõmodi,& ſic concedo.aut ſecundum affectionem iuſtitiæ ſeu ſecundum voluntatem antecedentem libere applicantem cauſas ipſius pœnę,& ſic nego:immo non oportet ꝙ omnis pœna ſit inuoluntaria contra voluntatem ſequẽtem affectionem iuſtitię,ĩmo multæ ſunt & fuerunt volũtariæ

iſto modo: vt pœnę martyrum et Chriſti:imo imperabant illas: quia volebant illas ſufferre: ſed tamen erant inuoluntarię ſecundum affectionem commodi, quę non eſt niſi inclinatio rei ad ſuum commodum ſiue conueniens. Vnde dicit Scotus in ſecundo, ꝙ duplex affectio imaginatur in volũtate, ſcilicet affectio commodi, et affectio iuſtitię, quæ eſt ſecundũ rectã rationem. Vnde voluntas conſiderata ſecundum affectionem cõmodi comparatur appetitui ſenſitiuo: qui appetitꝰ ſenſitiuꝰ eſt talis naturę ꝙ neceſſario ꝓſequitur obiectum ſibi conueniens, & neceſſario fugit obiectum diſconueniens. Tũc dico ꝙ ſi voluntas operetur pręciſe ſecũdum affectionem cõmodi, neceſſario proſequeretur illud qđ intellectus oſtenderet tanquam conueniens & delectabile, et neceſſario odiret illud qđ intellectus ei oſtenderet tanquam diſconueniens. ¶ Alia affectio iuſtitiæ quę eſt ſecũdum rectam rationem, eſt libertas eius. Vnde libertas voluntatis vocatur a doc. affectio iuſtitiæ, eo quia per libertatem voluntas habet vt poſſit proſequi quod eſt proſequendum, & fugere quod eſt fugiendum ſecundum rectã rationem. Dico ergo ad propoſitum applicando ꝙ triſtitia vel aliqua alia pœna non eſt voluntaria conſiderãdo voluntatem ſecundum affectionem commodi, ſed ſecundum affectionem iuſtitiæ triſtitia poteſt eſſe voluntaria. Nam voluntas propter debitum & bonum finem poteſt imperare cauſas triſtitię, vt tandem cauſetur ipſa triſtitia. ¶ De ſecunda concluſione huius articuli declarat ſignificationes huius vocabuli pœnitere ſeu pœnitentia. Vnde pœnitentia non eſt illa triſtitia de peccato: quia illa triſtitia non eſt pœnę tenentia, immo eſt ipſamet pœna. iſta ergo eſt falſa, pœnitentia eſt triſtitia. ſed pœnitentia eſt illius pœnę tenentia. hoc eſt, eſt actus mediãte quo tenemus talem pœnam. Et quadrupliciter tenemus: ſcilicet per illos quatuor actus: & ſic pœnitentia poteſt quadrupliciter diffiniri: & per quemlibet illorum tenemus pœnam. Declarantur ergo ſignificationes huius vocabuli pœnitere: quod poteſt dupliciter accipi. Vno modo pro toto aggregato ipſius pœnitere: & tunc importat nouem: ſcilicet quatuor actus voluntatis, quattuor volita, & ipſam punitionem. Debemus conſiderare ꝙ primus actus quem habet voluntas, eſt velle imperatiuum quo voluntas vult deteſtari peccata ſua, & quo impe

rat cauſas pœnæ eas adinuicem coniungendo, ſcilicet apprehenſionem peccati, & nolitionem ipſius. Secūdus act9 eſt deteſtari peccata, id eſt nolle ipſa, quo volūtas nult peccaſſe. & iſtud nolle dicitur eſſe cauſa non intendens.i. nō libere ſed naturaliter producens triſtitiā, ſicut ignis non vult producere calorē, ſed naturaliter ꝓducit. Tertius eſt actus quo voluntas poſtquā cauſata eſt triſtitia, vult illam acceptare iam inflictam. Quartus actus eſt quo patienter vult ſuſtinere illam punitionem. & in quolibet actu eſt vnū volitum. Vnde obiectum volitionis dicitur totum illud quod ſequitur ipſam volitionem. & conſiderando illa quatuor volita, videbimus ꝙ ſunt diuerſarum rationum ſiue ſpecierum: ſed illa quatuor ſupponūt pro eodem, ſcilicet pro triſtitia, tamen habent diuerſas connotationes, quia connotāt illas quatuor volitiones. quæ quidem volitiones ſic breuiter poſſunt nominari, quas iportat pœnitere. Primo pœnitere eſt vindicare pc̄tm̄ à ſe cōmiſſū. Scd̄o modo pœnitere eſt deteſtari peccatum commiſſum à ſe. Tertio eſt acceptare gratanter triſtitiam ſeu pœnam inflictam. Quarto eſt patienter ferre illam. & iſtæ ſunt quatuor volitiones diuerſæ, ideo eis correſpondent quatuor volita diuerſa ſaltē ratione, quæ dicūtur obiecta ſeu termini volitionū, ſcilicet iſta: volitum à volūtate vindicante ſeu cauſante, volitum à voluntate deteſtante, volitū à volūtate acceptante gratanter, & volitum à voluntate patiēter ſuſtinente. & iſta quatuor volita ſupponūt ꝓ eodem, ſcilicet ꝓ triſtitia, tamē diuerſa cōnotant, ſcilicet illas quatuor volitiones. Hoc ſic declaro. nam hoc cōplexū, volitū à voluntate vindicante, ſupponit ꝓ triſtitia volita cōnotādo ꝙ illa accipiat ꝑ modum vindictæ, et ꝓportionabiliter dicatur de alījs. Ex quo ſequitur ꝙ non eſt idē punitio et velle punitiuū. Nā punitio eſt triſtitia quæ eſt vna paſſio quæ nō eſt bona nec mala de ſe: ſed velle punitiuū eſt vnus actus. Scd̄o ſequitur ꝙ ſi ſit aliqd̄ nomē impoſitū ad ſignificandū ipſam punitionē puta triſtitiā, et ipam volitionē, nō ſignificabit illa duo vniuoce, ſed ęquiuoce. Tertio ſequitur ꝙ accipiēdo illa quatuor ſicut pri9 accepim9, puta ꝓ quatuor volitiōibus: adhuc iſte terminus pœnitere eſt ęquiuocus ad illa quatuor. Sed faciēdo vim qd̄ iſtorū debet magis dici pœnitere vel pœnitētia: puta illa triſtitia, vel illę quatuor volitiones: Reſpōdetur ꝙ

ſtādo in rigore termini, pœnitere ſolū dicitur de aliqua illarū quatuor volitionū. Patet. ſcd̄m etymologiā nōis pœnitere idē eſt ꝙ pœnā tenere. ſed hoc qd̄ eſt tenere pœnā, ſolū cōuenit illis quatuor volitiōib9, ergo illę quatuor volitiōes ꝓprie debēt dici pœnitere. Declaro hoc ꝑ ordinē. ſ. quomodo ꝑ iſtas quatuor volitiones dicamus tenere pœnā, dando quatuor diffinitiōes de pœnitere. Prima deſcriptio eſt: pœnitere eſt vindicare pc̄m̄ à ſe cōmiſſum, ſiue eſt libera vindicatio pc̄ti, ſiue velle peccatū vindicare & applicare, ſiue velle cauſas immediate ꝓducentes triſtitiam. & libere applicantur ꝑ velle et cognitionē pc̄ti. Tūc ſatis patet quomodo vindicare ſit pœnā tenere, quia vindicare eſt velle infligere ſibi pœnā: & hoc eſt pœnā tenere. ergo pœnitētia primo modo eſt libera pc̄ti vindicatio, vel cauſarū triſtitiam ꝓducentiū libera applicatio. ¶ Sed contra arguit̄ ſic. vindicare non eſt pœnam tenere. ergo. patet ſic. nam multi ſunt homines qui volūt habere pœnā & triſtitiā, & non poſſunt. ergo illi non applicant ſibi pœnam, et tamen vindicant. ergo vindicare non eſt pœnam tenere.

¶ Pro ſolutiōe notādū ꝙ duplex eſt īfligere ſeu tenere pœnā. Quoddā eſt tenere pœnam in effectu: aliud in affectu. Vnde infligere pœnā in effectu eſt qn̄ actualiter ſeqtur ſeu ꝓducitur ille effect9 qui dicit̄ triſtitia. Sed infligere pœnā ī affectu nihil aliud eſt q̄ habere volitionē qua aliqs vult habere pœnā, ſiue ſequatur, ſiue nō. Vnde aliqn̄ volūtas vult vindicare, & tn̄ nō ſequitur triſtitia. Ratio eſt quia īpeditur à cauſa naturali, vel quia talis nō eſt diſpoſit9, vel īpeditur ꝓpter aliqd̄ magnū gaudiū. Vnde ſunt aliqui hoīes in quib9 volūtas tm̄modo nata eſt cōplacere appetitui ſenſitiuo: qui cū magna difficultate poſſunt habere triſtitiā. an tales qui nō poſſunt triſtari, habeāt verā pœnitētiam? Rn̄detur quòd ſic, ita ſicut alij. Vnde non eſt cura ꝙ ſequatur triſtitia vel non, ſed ſolum ꝙ ſit cauſa triſtitiæ. ¶ Scd̄a deſcriptio eſt. pœnitere eſt deteſtari ſeu odire pc̄m̄ à ſe cōmiſſū, ſeu pœnitētia eſt libera pc̄ti deteſtatio. i. odiū. & de iſto pœnitere patet ꝙ eſt pœnā tenere, qa pœnitere iſto modo eſt cauſa ꝑtialis ipſi9 pœnitētię puta triſtitię. nā triſtitia cauſat̄ īmediate ex deteſtatione ſeu odio ſeu ex nolle pc̄ti cōmiſſi. ideo qui deteſtat̄ pc̄m̄, dicit̄ tenere pœnā, ſupple ī ſua cā. i. habet cām ꝓximā pœnæ. ſ. deteſtationē. Vnde cōiter & re-

gulariter quãdo a[illegible]ctores loquũtur de pœnitẽtia: loquũtur
de iſto ſecundo actu pœnitẽtiæ, quia principaliter requiri-
tur ad deletionem peccati. eſt ergo iſte ſecundus actus, odi-
um peccati. Sed eſt notandũ ꝙ non quodlibet odium pc̃ti
dicitur pœnitere iſto modo. nã odiũ pc̃tĩ timore pœnę, vel
vt peccatum eſt lœſiuum naturę, non eſt pœnitentia. nam
damnati talem habent, ſcilicet nolle peccaſſe: ſed pœniten-
tia eſt nolle peccaſſe quia peccatum eſt contra dei iuſtitiã
& eius volũtatem. ¶ Difficultas eſt qualis deteſtatio requi-
ritur de peccatis, vt recognoſco peccata quia dei offẽſiua;
nollem ea feciſſe: an hoc ſufficiat ad deteſtationem?

¶ Pro ſolutione aliqui dicunt ꝙ requirũtur triplices actus,
ſcilicet nolle peccaſſe, ꝓpoſitum de nõ peccãdo in futuro,
& ꝓpoſitum confitẽdi loco & tẽpore opportunis. ideo ſe-
cundum iſtum modũ ad pœnitẽtiam interiorẽ non ſuffice-
ret nolle peccaſſe: ſed vltra requirũtur illa duo ꝓpoſita. &
hoc videtur dicere Gregorius cũ ait, Pœnitere eſt anteacta
pc̃tã deflere, & flenda nõ cõmittere. i. habere ꝓpoſitũ non
cõmittendi. Alĳ qui nõ ſunt ita rigoroſi, & credo quòd ſit
verũ, dicũt ꝙ ad pœnitentiã ſufficit primꝰ actus, dũmodo
contrarĳ actꝰ aliorum non ponantur: ita ꝙ ad pœnitentiã
interiorem ſufficit habere nolle deteſtatiuũ, dũmodo non
habeatur ꝓpoſitum peccãdi, vel non cõfitẽdi in futurũ: ſed
ſufficit ſe habere pure priuatiue q̃tum ad illa duo ꝓpoſita.
pœnitere ergo in ſecũda acceptione eſt pc̃tm̃ pręteritũ ꝓ-
pter deũ odire ſeu deteſtari. Et quia illud odire & deteſtari
cauſat ĩmediate triſtitiam, ideo illud vocat̃ pœnæ tenentia.

¶ Si quæras an requiratur deteſtatio ſecundũ rationẽ ſpe-
cialem cuiuſlibet peccati. Pro ſolutione, aliquis põt deteſta-
ri ſua peccata dupliciter. Vno modo in particulari & diſtin
cte: alio modo in generali & confuſe. Vnde ille deteſtatur
peccata ſua in particulari & diſtincte quando circa quodli-
bet pc̃tm̃ habet ꝓpriam deteſtationem. ſed ille deteſtatur
pc̃tã ſua in gñali quãdo vnica deteſtatione generaliter de-
teſtatur ſe peccaſſe, vt nollẽ peccaſſe quocunqꝫ pc̃tõ, dete-
ſtor iã pc̃tm̃ luxurię, ſed nõ ſcd̃m rationem ſpecialem illiꝰ.

¶ Tũc ponitur talis ꝓpoſitio. Per deteſtationem aut in ge-
nerali aut in ſpeciali poſſunt pc̃tã remitti. Immo dico vltra
ſicut dicit Scotus, ꝙ poſſet eſſe tãta deteſtatio circa vnum
pc̃tũ ꝙ illa ſufficeret ad omnia peccata delẽda, ita ꝙ ꝑ ta

lem deteſtationem Deus mouebitur ad omnia peccata remittēda. ¶ Secūda diſtinctio, Aliquis poteſt deteſtari peccatum ſuum dupliciter: vno modo formaliter: alio modo virtualiter: ita ꝙ poſſemus ſic dicere, duplex eſt diſplicētia de peccato. quędam eſt formalis, alia eſt virtualis. formalis eſt quādo habeo realem nolitionem qua nollem peccaſſe. virtualis eſt quando habeo actum ex quo illa nolitio peccati eſt cauſabilis, id eſt, eſt aliquis actus volūtatis ad quē nata eſt ſequi diſplicentia de peccato, licet actualiter non ſequatur. vñ ſecundum Scotū in ſecundo, omnis nolitio cauſatur ex volitione, & omnis amor concupiſcētiæ ex amore amicitię. nolitio ergo cauſatur ex volitione. Ratio eſt quia nihil odio niſi pro quanto aliud amo: vt ſi odio fortē, amo aliquid cui iudico fortem eſſe diſconuenientē. Ad propoſitum, aliquis poteſt habere aliquem amorem ad quem nata eſt ſequi deteſtatio peccati ſi peccatum conſideretur: vt quis amat perfecto amore deum. ad illum amorem perfectum nata eſt ſequi deteſtatio peccati ſi de illo peccato eſſet recordatio. & tunc iſta volitio, ſcilicet amor perfectus Dei, dicitur eſſe virtualis diſplicētia ſeu deteſtatio peccati: quia ad illum amorem nata eſt ſequi diſplicentia de peccato. ideo habendo illam volitionē deteſtatur peccatum virtualiter, id eſt habet actum virtualiter continentem actum deteſtatiuum. nam omnis cauſa virtualiter cōtinet effectū. & tunc ponitur talis propoſitio. Tam diſplicētia formalis quā virtualis ſufficit ad remittendū peccatum. De formali non eſt dubium, de virtuali declaro, quia per perfectum Dei amorem poteſt remitti peccatum, ſicut fuit remiſſum Magdalenę. Dimiſſa enim ſunt ei peccata multa: quia dilexit multum. ¶ Quantum ad tertium actum poteſt diffiniri pœnitentia quòd eſt libera pœnę pro peccato acceptio, hoc eſt non remurmurando vel non abijciendo cū poſſet. Et de iſto pœnitere dico etiam quòd eſt pœnam tenere. Vnde talis tenet pœnam tanquam obiectum, quia habet vnum actum voluntatis, puta vnum velle acceptatiuum quod velle fertur circa pœnam tanꝗ circa obiectum, ideo tenet pœnam tanquam obiectum. Vnde duplex eſt acceptio pœnę, ſcilicet formalis & virtualis. formalis eſt velle actuale quo actualiter volo illam pœnam habere. virtualis eſt acceptatio alicuiꝰ ad qđ nata eſt ſeq acceptatio pœnę:

vt acceptatio glorię ęternæ eſt acceptatio virtualis pœnæ, quia ad acceptationē glorię ęternæ nata eſt ſequi acceptatio pœnę. vnde Maxima eſt ꝙ volitio mediorū ad finem includitur in volitione finis, & hoc maxime quādo illa volitio eſt efficax. tunc ponitur talis propoſitio. Acceptatio pœnę formalis vel virtualis ſufficit ad remittēdū peccatū. ¶Quarta deſcriptio. Pœnitere eſt pœnā pro peccato cōmiſſo patienter ſufferre. de iſto patet, quòd pœnitere ſit pœnam tenere: quia iſte qui ſic pœnitet, nō abijcit pœnam remurmurādo. & iſtud pœnitere vocatur ſuſtinere, ſub actione agentis infligentis pœnam ſe illi conformando tenere. & iſtud tenere pœnam eſt non abijcere cum remurmuratione. ¶Iſtis deſcriptionibus poſitis quęritur an ſit aliquod pœnitere quod non contineatur ſub aliquo iſtorum quatuor mēbrorum. ¶Reſpōdetur per talem propoſitionem. Quodlibet pœnitere cōtinetur ſub aliquo iſtorū quatuor modorum, & quilibet iſtorū quatuor modorum ſufficit ad remittēdū peccatū poſt baptiſma cōmiſſum: quia per quemlibet illorum poteſt teneri pœna. & ita ſunt quatuor pœnitētiæ differentes ſpecie. ¶Ex his ad ſolutionem quęſtionis in qua quæritur an ad deletionē peccati mortalis poſt baptiſmum commiſſi requiratur pœnitentia: reſpondetur affirmatiue quòd ſic: quia requiritur punitio voluntaria, vel voluntas voluntarie puniens, ſicut fuit declaratum in principio huius tertij articuli. ſed ſic eſt quòd iſta punitio voluntaria nō poteſt eſſe ſine pœnitentia. ergo ad deletionem peccati requiritur pœnitentia. & non intelligitur quòd requiratur pœnitentia virtus habitualis, neq; pœnitentia ſacramenti: ſed pœnitētia actus virtuoſus. & ſimiliter non eſt intelligēdū quòd requiratur ſimpliciter & neceſſario, quia poſſet Deus de potentia abſoluta remittere quodcunque peccatum ſine pœnitentia, vel per alterum actum ab actu pœnitentiæ: ſed intelligitur quòd ad delendum peccatum requiritur pœnitentia de lege iam ſtatuta à Deo. ¶Circa hoc tres ſunt difficultates. nam dicit doct. quòd ad delendum peccatum requiritur pœnitentia voluntaria, id eſt triſtitia de peccato. & dicitur voluntaria inquantum actus deteſtatiuus ex quo immediate cauſatur illa triſtitia, eſt liber.

¶Circa hoc eſt duplex dubium. Primum, ſi eſſet illa dete-

ſtatio qua cauſatur illa triſtitia, eſſet inquam ſine triſtitia, nihilominus adhuc remitteretur peccatum. ergo poteſt remitti peccatum ſine tali triſtitia. vnde aliquando poteſt ſuperuenire impedimētum ne ſequatur triſtitia, vel per gaudium excellens de altero obiecto. ¶ Aliud dubiū. triſtitia & gaudium ſunt paſſiones de præſentibus, & de ījs quæ præſentialiter accidūt. nam dicit Auguſtinus: Triſtitia eſt de ījs quæ nobis nolentibus accidunt (& non dicit acciderunt) aliç autem paſſiones ſunt & de præſentibus, præteritis, & futuris. ergo apparet quòd male dicatur quòd triſtitia requiritur ad delendum peccatum: quia cum ſit de præſentibus, & peccatum eſt præteritum, ſequitur &c.

¶ Quantum ad primum dico quòd poteſt remitti peccatum ſine tali triſtitia quæ conſequitur deteſtationem volūtariam: ſed requiritur triſtitia voluntaria, ſupple in ſe vel virtualiter, id eſt in actu præuio cōtinente iſtam triſtitiam eminenter & virtualiter, ſicut cauſa efficiens continet effectum. ideo ſufficit triſtitia in aliquo eminenter contenta, id eſt in cauſa productiua illius triſtitiæ, quanuis illam nō ꝓducat propter impedimentum. & vltra cōmuniter dicunt doc. ꝙ triſtitia & gaudium ſunt de præſentibus. & quantū ad hoc dicit Bonauētura, & bene, ꝙ non intelligitur quòd ſunt de præſentibus ſecundum rem, id eſt ꝙ obiecta circa quæ verſantur triſtitia & gaudium, ſint realiter in rerū natura, ſed intelligitur ſunt de præſentibus ſupple ſecundum aſpectum & conſideratione̅, nō ꝓbabilitatis, ſed certitudinis: vt ſi ſortes vellet platonem non eſſe, & non eſſet, tame̅ crederet firmiter platone̅ eſſe, triſtaretur ac ſi plato eſſet. ideo non oportet quòd triſtitia ſit de obiecto præſente ſecundum rem, ſed præſente ſecundum conſiderationem, id eſt de obiecto de quo habetur notitia certa ꝙ ita ſe habet vel habebit vel habuerit qualiter nollem illud ſe habere vel habuiſſe vel habitum eſſe. vnde dicit Bonauentura quòd ſi certo ſciam ꝙ cras pater meus morietur, nō timeo ꝙ moriatur, ſed triſtor quòd morietur. ſimiliter Chriſtus non timebat mortem: ſed triſtabatur. nam ait: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Ad propoſitum applicādo, ſortes nult peccatum fuiſſe, & ſcit certitudinaliter ipſum fuiſſe: ideo illud eſt ſibi præſens ea præſentia quæ ſufficit ad triſtitiam cauſandam.

¶ Circa ſolutionem quæſtionis occurrit difficultas. nam dicit doc. quòd ad deletionem peccati requiritur pœnitentia actus. & communiter omnes doc. hoc dicunt. Ockam mouet hanc difficultatem, quæ ſatis bona apparet prima fronte. Sortes commiſit vnicum peccatum, de quo non egit pœnitentiam: & poſt illud peccatum commiſſum cadit in obliuionem inuincibilem illius peccati, ita quòd nõ poteſt vincere illam obliuionem per ſcientiam oppoſitam, quãcunque faciat indaginem. in tali caſu non tenetur ad pœnitẽtiam, & tenetur facere quòd peccatum remittatur, quia tenetur eſſe in gratia. ergo in tali caſu non tenetur pœnitere. ergo peccatum poteſt remitti in illo ſine pœnitentia. quòd non teneatur pœnitere in tali caſu, patet. nullus poteſt pœnitere niſi cognoſcat ſe peccaſſe: quia pœnitentia eſt deteſtatio proprij peccati, & non alieni. ergo nullus poteſt pœnitere niſi cognoſcat proprium ſuum peccatum in eſſe vel in fuiſſe. ſed in tali caſu non poteſt, aliâs non eſſet obliuio inuincibilis. ergo in tali caſu non tenetur ad pœnitentiam actualem. ¶ Item ſortes peccauit aliquo peccato, & ſubito trahitur ad martyrium, ita quòd ſit impoſſibilitat9 ad indaginem habendam. imminet ei neceſſitas neceſſitate præcepti ad ſubeundum martyrium: & poteſt intellectus tantum occupari circa vnum quòd nõ poteſt circa alterum. apparet ꝙ ſorti dimittatur peccatũ: quia facit quicquid poteſt, & ponit ſe in ſtatu ſalutis. & ſortes tunc non habet pœnitẽtiam, quocũq; modo capiatur ſecundũ quatuor prędictos modos. ergo poteſt deleri peccatũ ſine pœnitentia actu. ¶ Dicit Ockam & poſt ipſum Gabriel quòd quando dicitur, ad delẽdum peccatũ requiritur pœnitẽtia, intelligitur de illo qui eſt cõſcius alicui9 peccati, vel qui tenetur eſſe cõſcius. i. qui nõ habet obliuionẽ inuincibilẽ, ſed illam obliuionẽ peccati p̃teriti põt & tenet vincere, & tũc in illo ad delendum peccatum requiritur pœnitẽtia actus. ¶ Sed tunc eſt difficultas per quid remittitur peccatum in illo qui habet obliuionem inuincibilem: cum peccatum nõ remittitur ſine actu bono, per quid remittetur. ¶ Ego breuiter dicerem ꝙ remittitur per illam voluntariam indaginem, quæ eſt actus bonus moraliter, qua vult ſciſcitari an peccauerit vel non. illa ſufficienti indagine facta, imediate remittitur ei peccatũ, et non per actũ pœnitentiæ, ſed p illã

volūtariam indaginem ad quam obligabatur. & apparuit mihi ſemper ꝙ per illā remittitur. ¶Quantum eſt de alio qui trahitur ad martyrium: in caſu dimittitur peccatū non per actum pœnitentię, quia non habet deteſtationem nec volitionem vindicandi, neque alios duos actus: ſed per feruentem dilectionem dei. nam nemo maiorem charitatem habet quàm vt ponat animam ſuam &c. Sed in martyrio habet feruentem dilectionem dei. & ſicut patuit ex præhabitis, illa feruens dilectio quanuis non ſit formaliter pœnitē tia, eſt tamen virtualiter, ſcilicet virtualis deteſtatio peccati. quia ex tali actu ita feruenti ſi ſortes conſideraret ſe peccaſſe, exiret in deteſtationem peccati, ideo feruens illa dilectio dei eſt virtualis deteſtatio. In his ergo duob9 caſibus remittitur peccatū ſine pœnitentia actu. Primus, quando eſt obliuio inuincibilis. Secundus, quādo eſt occaſio neceſſitās neceſſitate debiti, impediēs peccati conſiderationem. In quibuſcunque autem aliis caſibus apud doct. ad delendū peccatum neceſſario requiritur actus pœnitentiæ formaliter lege ſtante, et nō ſufficit virtualis. Et hāc adducit ſuaſionē. hō peccauit & peccat inquantū auertit̄ à deo, & cōuertitur ad creaturam. ergo vt tale peccatū remittatur, valde congruū eſt ꝙ auertatur à peccato, & conuertatur in deum. Vnde auertitur à peccato per deteſtationem, nolendo illud commiſiſſe: & conuertitur in deum per relationem illius actus in deum. ſicut ergo incurrit peccatum per conuerſionem ad creaturam, & auerſionē à deo: ita conſequitur veniā per conuerſionem ad deum, & auerſionē à peccato.

¶Circa iſtud adhuc eſt difficultas ſupponendo illud quod tenent plerique doct. et quaſi omnes pręter Scotum, quòd actus deteſtandi peccatum, dummodo ſit propter deū, ꝙ non ſolum timore pœnę, quantūcunque fuerit gradualiter remiſſus, ſiue vt vnum, ſiue vt dimidium, eſt ſufficiens ad delendum peccatum, ſicut actus liber quantūcunque minimus circa materiam prohibitam ſufficit ad peccatum, ita conuertitur in deum, quantūcunque remiſſa ſufficit ad deletionem peccati. Hoc ſuppoſito videtur ꝙ remitteretur peccatum, & per nullam deteſtationem, imò ante quācunque deteſtationem ſequentē iam erit peccatum remiſſum. & ſit ſortes cui iam occurrit primo ꝙ peccauit. conſiderat ſe peccaſſe. ex tali conſideratione nō neceſſitatur ad actum

deteſtationis, ſed eſt liber: & non elicit in primo inſtanti deteſtationem, ſed incipit elicere ſucceſſiue, ſicut ignis quando eſt primo applicatus paſſo, nihil producit, ſed poſt incipit ſucceſſiue producere. Tunc ante quamcunque deteſtationem ſequentem iam erit peccatum remiſſum. & ſit illa deteſtatio. a. illa deteſtatio. a. erit gradualiter intenſa quãdo erit producta: &. a. deteſtatio producitur ſucceſſiue, ergo vna eius dimidietas producetur citius quàm tota a. deteſtatio, puta in prima dimidietate temporis in quo tẽpore producitur. a. deteſtatio: ſed in illa dimidietate erit remiſſa: et per illam remittitur peccatum: ergo ante quamcunque deteſtationem peccatum erit remiſſum. Et hoc habet concedere iſta opinio. ideo nõ neceſſario requiritur deteſtatio ad remiſſionem peccati. ¶ Reſolutio. ad remiſſionem peccati non requiritur pœnitentia ſacramenti, neque pœnitentia habitus, neque pœnitentia virtus actus de potẽtia abſoluta, ſed regulariter & de potentia ordinata requiritur pœnitẽtia actus, niſi in duobus caſibus, vt dictum eſt. ¶ Ad argumenta doctoris. Iſta duo prima argumenta nituntur probare ꝙ non requiritur pœnitẽtia virtus. Alia verò ſequentia quòd ſit inutilis. Arguitur primo ſic, quando tranſiuit actus & exterior & interior, iam deletum eſt peccatum: ergo nõ requiritur pœnitẽtia virtus ad delendũ peccatum. Diſtinguo, vel quãtum ad actũ, verum eſt. vel quãtum ad reatum remanentem, quę eſt obligatio ad pœnam æternam: & ſic negatur. ¶ Secundo arguitur. homo offenſus poteſt remittere offenſam offẽſanti abſq; hoc ꝙ pœniteat, ergo & deus. Cõcedo de potentia dei abſoluta, ſed nõ ordinata. ¶ Tertio arguitur ſic. Auguſti. in homilia ſuper illud Matthęi. v. Eſtote miſericordes. loquens de dãnatis dicit: Erit & tunc pœnitentia, ſed tamen infructuoſa. Quod probat per illud dictum de dãnatis Sapientię. v. Pœnitentiam agentes. Item Iudas pœnituit, ſed ei nihil profuit. ergo eſt inutilis pœnitentia ad remiſſionẽ peccati. ¶ Dico quòd in dãnatis non eſt pœnitentia bene circunſtantionata, ſicut patebit. Nam requiritur ꝙ illa ſit bene circũſtantionata, et præcipue circũſtantia finis: ſed damnati non pœnitent propter deum, ſed ꝑpter læſionem naturę. Similiter Iudas nõ bene pœnituit, quia deſperauit. ¶ Item arguitur ſic, & hoc argumentum habet difficultatem. oportet illud per quod

deletur mortale, eſſe maius bonũ quã ſit peccatũ malũ, vel æque bonũ. ſed pœnitentia eſt minus bonũ quàm peccatũ mortale ſit malum. patet. quilibet actus exhibitus deo eſt ſolum finitę bonitatis, & peccatum eſt infinite malum. Patet ex Anſelmo. hinc eſt ꝙ non eſſet cõmittendum pro infinitis mundis. ¶ Quærit ergo hoc argumẽtum vtrũ peccatũ ſit infinite malũ. Reſpondet doc. ꝙ eſt ſolum finitę malitię formaliter, et infinitę obiectiue. i. eſt cõtra infinitum bonũ. & dico ꝙ ſicut peccatum eſt infinitę malitię obiectiue, ita pœnitẽtia eſt infinitę bonitatis obiectiue ſaltẽ quantum ad actum referentẽ, quia actus referẽs eſt de infinito bono, ſcilicet de deo. et ſicut peccatũ eſt finitę malitię formaliter, ita & pœnitentia. ergo põt eſſe tanta bonitas quo ad recõpenſandum, quanta fuit malitia in actibus malis. Et authoritas Anſelmi intelligitur de malitia infinita. Alij dicerent ꝙ formaliter peccatũ eſt infinitę malitię, vt Holcot. Et ad argumentũ: oportet tam bonũ exhibere quàm malum fuit &c. Verum eſt ſi eſſet condigna pœnitentia, ſed deus non exigit à nobis niſi cõgruam pœnitentiam, et non condignam.

¶ SECVNDA QVAESTIO

IN ISTA quęſtiõe duo ſunt articuli. in primo quęritur an pœnitere ſecundũ illas quatuor acceptiones ſit actus virtutis. In ſecundo articulo oſtẽditur an aliquo illorũ pœnitere vt eſt actus virtutis, requiratur ad delendũ peccatum. ¶ Pro primo articulo ponuntur quatuor cõcluſiones principales. Prima. Pœnitere poteſt eſſe actꝰ virtuoſus. Pro cuius declaratione notãdum ꝙ legiſlator iuſte vindicat & punit peccatum per quod trãſgreditur lex: igitur & miniſter legiſlatoris. Patet conſequentia. quandocunq; actus alicuius miniſtri eſt bonus, hoc ideo eſt quia eſt cõformis legiſlatori cuius talis eſt miniſter. ſed ſic eſt ꝙ quilibet eſt miniſter dei in puniendo & vindicando peccatũ ſuum: ergo ſecundũ rectam rationem quilibet iuſte vindicat peccatum ſuũ. & hoc eſt pœnitere de quo loquimur. igitur pœnitere eſt actus virtuoſus. ¶ Si quęras an vindicare peccata ſua, ſit pœnitere iſto primo modo: dico ꝙ ſic. Contra: ergo deus dicitur pœnitere, quia vĩdicat peccatũ. ¶ Reſpon

detur ꝙ pœnitere non ſolū dicit vindicare peccatū, ſed connotat ꝙ illud peccatū ſit commiſſum ab ipſomet vindicante. & hoc cōnotat pœnitere, ꝙ ſibi ipſi teneat pœnā, & obligetur ſibi ipſi dare pœnā. ¶ Contra. aliquis iuſte pœnitet, & tamen non habet habitū virtutis: ergo pœnitere non eſt actus virtutis. Reſpondetur, actus dicitur eſſe actus virtutis tripliciter. Vno modo quia eſt elicitus ab habitu qui dicitur virtus. Alio modo quia generat virtutē. & hoc modo non oportet quòd pœnitere ſit actus virtutis. nam accidit actui virtuoſo vel quòd ꝓducatur à virtute, vel ꝙ generet virtutem. Tertio modo dicitur actus virtutis quia natus eſt gñare vel augere virtutem. iſto modo pœnitere eſt act9 virtutis. ¶ Cōſequenter in ſecūda cōcluſione declarat Scotus cuius virtutis eſt iſte actus qui dicitur pœnitere: et antequā accedat ad concluſionē, pręmittit vnum notabile tale. Pœnitere requirit notitiam diſtinctam illius de quo aliquis pœnitet. Vnde quando aliquis pœnitet, ſunt multa quæ ſe habent per ordinem. primo eſt velle imperatiuum imperans cauſas triſtitię adinuicem. Secūdo ſunt ipſę cauſę ipſam triſtitiam cauſantes. Tertio eſt ipſa triſtitia. Quarto eſt complacentia & velle ipſius triſtitię. Quinto ex illo velle ſequitur gaudiū de triſtitia: ſecundū dictum Auguſtini: Peccator de peccato doleat, et de dolore gaudeat. vt ſortes peccauit aliquo peccato, puta fornicationis: habet iſtum ordinem in pœnitēdo. Nam primo habet velle imperatiuū quo imperat cauſas triſtitię. & cauſę triſtitię illius ſunt duę; ſcilicet appręhenſio illius fornicatiōis, & nolle ſeu odio habere illā fornicationem. Tunc dico ꝙ velle illud imperatiuū quo voluntas imperat intellectui vt conſideret & appręhendat illam fornicatiōnē, & voluntati vt deteſtetur illā fornicationem: eſt primum. Secundū eſt appręhēſio illius fornicationis, et nolitio ſeu odium illius. Tertium eſt ipſa triſtitia quę cauſatur ex appręhēſione fornicationis, & nolitione eiuſdē. Quartum eſt vnū velle quo vult habere triſtitiam. Quinto ad illud velle quo vult habere triſtitiā, ſequitur gaudiū: & tunc verificatur dictū Aug. peccator de peccato doleat &c. Doctor ponit ordinē inter iſta. primum ſe habet vt cauſa principalis triſtitię remota. Secundum ſe habet vt cauſa ꝓxima triſtitię. Tertium ſe habet vt effectus. Quartū ſe habet vt actus cadens ſupra triſtitiam tanquā ſuper obiectū.

Quintum ſe habet vt effectus ſequens ex illo actu. ¶Iſtis ſuppoſitis ponitur talis ꝓpoſitio. Nihil dicitur ꝓprie et per ſe vindicare niſi primū iſtorum quinq;, puta illud velle imperatiuū quo quis imperat illas cauſas triſtitię. Patet. in vindicante ſuperiore & inferiore debet eſſe actus vindicandi eiuſdem rationis & eiuſdem ſpeciei. Declaratur hoc. deus vult vindicare peccatū meum. deus eſt vindicās ſuperior. ego etiā volo vindicare peccatū meū. ego ſum vindicās inferior. Dico ꝙ illi actus ſūt eiuſdē rationis: quia ſicut vindicās ſuperior vult infligere pœnā, ita etiā vindicans inferior ꝓpter peccatū, & ſub eiſdem circunſtantijs. ſed ſic eſt ꝙ nihil vniforme ſeu ſimile eſt in vindicāte ſupiore & inferiore niſi illud velle imperatiuum: ergo illud velle imperatiuū dicitur vindicare. nā ſicut vindicans inferior, puta ego, imperat cauſas pœnę, ita & deus vindicās ſuperior. ergo propoſitio vera, ſcilicet quòd nullū eſt vindicare niſi illud velle imperatiuū. Item probatur iſta ꝓpoſitio à poſteriori, quia alia quatuor poſſunt eſſe à quibuſdam cauſis indeterminatis: & ſignanter ſecundū, id eſt pn̄t fieri bn̄ & male à cauſa bona vel mala. ſed de iſto, dicit Sco. parum eſt curandum. Hoc ſuppoſito ſit hęc concluſio, Pœnitere capiendo ꝓ velle vindicare, eſt actus alicuius ſpecialis virtutis. i. ille actus non pertinet indifferenter ad quanlibet virtutē, ſed ad certam & determinatam. Patet probatione cōmuni qua debet aliquis probare de aliquo actu quòd ſit ſpecialis virtutis. & hoc ſic. ille actus eſt ſpecialis virtutis qui habet ſpeciale obiectum, & ſpeciales circunſtantias. ſed iſte actus, puta velle vindicare, eſt huiuſmodi: ergo habet em̄ ſpeciale obiectū, puta peccatū vindicabile: & etiā ſpeciales circūſtantias, ſcilicet propter debitum finem, & tali mō: ergo pœnitere primo modo eſt actus ſpecialis virtutis. Et ad videndū cuius ſit virtutis, deſcendēdū eſt per virtutes. Vnde virtus prima ſui diuiſione diuiditur in appetitiuā & intellectiuā. Vnde virtus intellectiua eſt quę eſt in intellectu, quæ vocatur prudentia: quæ inclinat aliquē ad recte iudicandum de aliquo quod ſit faciendū vel fugiendū. Tūc ponitur propoſitio: Iſtud velle vindicare nō eſt actus virtutis intellectiuę: quia eſt actus voluntatis vt voluntas eſt. Patet antecedens, iſtud velle vindicare non eſt niſi velle imperatiuū imperās cauſas pœnę: & tale non conuenit niſi voluntati. Non em̄

conuenit potentiæ ſenſitiuæ, quia nulla talis habet imperare intellectui, neq; voluntati. neq; conuenit intellectui: quia intellectus non poteſt imperare ſibi ipſi & voluntati. ergo ſolum cōuenit voluntati: quia ſola voluntas habet imperare ſibi ipſi & intellectui. ſecūdū Auguſtinū voluntas copulat parentem cū prole, & hoc quātū ad intellectū. & quātum ad volūtate, volūtas imperat ſibi. vnde ꝑles eſt actus intellectus vel voluntatis, parēs eſt intellectus vel volūtas. Patet ſecūdo iſta concluſio: quia virtus intellectiua inclinat habentem ad eſſe verum vel non eſſe verum. i. ad iudicandum de aliquo vero, puta de aliquo ſic agendo vel non ſic agendo. ſed ſic eſt quòd velle vindicare non eſt actus quo ſic dictetur de aliquo agēdo vel fugiēdo: ergo nō eſt actus virtutis intellectiuę. Ex quo ſequitur ꝙ velle vindicare peccatum non eſt actus virtutis intellectiuę, ſed appetitiuę. i. virtutis exiſtētis in volūtate. Sed quęritur modo cuius virtutis appetitiuę. ¶ Pro ſolutione notandū quòd virtus appetitiua eſt quidā habitus exiſtens in voluntate ſubiectiue quæ inclinat ad aliquid volendum vel fugiendū. Et diuiditur virtus appetitiua: quia quædā eſt ordinatiua ad ſe, alia eſt ordinatiua circa alterū. Virt9 appetitiua ordinatiua ad ſe, eſt illa quę inclinat habentem ad recte volendum ea quę ſunt circa ſe & pertinēt ad ipſum. & iſta diuiditur in tēperantiā & fortitudinē. nā iſtę duę virtutes ordināt habētē circa ea quę ꝑtinent ſibi ipſi. Alia eſt quæ eſt ordinatiua circa alterū, quę inclinat ad reddendū alteri q̄d ſuū eſt, & vocatur iuſtitia quę inclinat habētem ad volēdum alteri q̄d ſuū eſt. Tunc ponitur talis propoſitio. velle vindicare pctm̄ à ſe cōmiſſum, nō eſt virtutis appetitiuę ordinātis ad ſe. patet. iſtū actū qui eſt vindicare peccatū, pōt aliquis elicere circa alterū ſicut circa ipſum. imo ſi aliquis vindicet peccatū ſuū, nō vindicat ſe niſi tāquā alterū: ergo ſequitur quòd nō eſt actus virtutis ordinantis ad ſe: & ꝑ cōſequēs erit actus virtutis ordinantis ad alterū. & per cōſequēs ſequitur reſolutorie ꝙ velle vindicare peccatū eſt actus iuſtitiæ. Dices, actus quo volo vindicare peccatū meū, nō eſt circa alterū: ergo nō eſt iuſtitiæ, cū iuſtitia inclinet ad reddendū alteri q̄d ſuū eſt. R̄ndet Sco. ſubtiliter ꝙ iuſtitia eſt circa alterū vel circa ſeipſum ſe habētē ac ſi eſſet alter. Vnde accidit ꝙ illemet qui vindicat peccatū, ſit ipſemet q̄ peccauit, puta

ex cōmiſſione legiſlatoris, ſcilicet dei: q ex benignitate ſua voluit quòd quilibet hō peccans eſſet miniſter in puniēdo peccatū ſuū. nā ſicut dicimus ꝙ dato ꝙ vindicē peccatum meū, ita ꝙ illud vindicare accidit mihi pro quāto deus voluit ꝙ eſſem miniſter in puniēdo peccatū meū: ideo ſi quilibet puniat peccatū ſuū, hoc ēſt de ꝑ accidēs, ꝓ quāto ipſe met pctōr eſt miniſter & reus. Patet igit̄ ex his ꝙ velle vindicare peccatū eſt actus iuſtitię. Diceret aliquis. ſub iuſtitia cōtinent̄ duæ virtutes. ſ. vindicta & amicitia. vnde amicitia eſt vnus habitus inclinās volūtatē amici ad ſe cōformandū volūtati alteri9 in licitis & honeſtis, ad corrigēdū etiā amicū ſi neceſſe ſit, & hoc vt amicus ſit dignus amari. Et tunc quęritur vtrū iſtud velle vīdicare peccatū ſit actus amicitię Et arguitur ꝙ ſic, quia amicitia inclinat ad recōciliandum amicū. ſed per iſtā vindictā qua quis vindicat peccatū ſuū, quis recōciliatur ipſi deo: ergo ille actus eſt act9 amicitiæ.

¶ Pro ſolutione notādū ꝙ lata eſt differentia inter vindictā & correctionē. Nā iuſtitia vindicatiua eſt vna virt9 quę inclinat ad puniendū aliquod peccatū ſecundū ꝙ lex cōmittit. Vñ vindicta reſpicit correſpōdētiā pœnę ad culpā ſecundū legē, ſiue cōcomitet̄ correctio puniti, ſiue nō. Vñ iuſta eſt pœna qua aliquis ſic punitur quòd extermmetur: & tñ nō eſt correctio. ¶ Si dicas: ſi aliqs extermineț vſq; ad mortē incluſiue, eſt magna crudelitas: ergo non eſt iuſta vindicta. Rñdetur negando ꝙ ſit ibi crudelitas dato ꝙ occidatur: quia finis ipſius correctionis nō eſt vt ego ſatier, ſed vt lex impleatur: ita videlicet ꝙ finis cuiuſlibet iuſtę vindictę debet eſſe bonū legis. ideo nō eſt crudelitas. ¶ Dices. q̄s eſt finis iſti9 legis? Duplex eſt lex, diuina & humana. humana quę ponitur ab hoie. & ipſius finis nō eſt legiſlator, ſed bonum reipu. ſed finis legis diuinę eſt ipſe legiſlator. Vnde ſi quęratur quare debet ſeruari iſta lex diuina: rñdetur, propter legiſlatorē, ſiue ꝓpter amorē & dilectionem ei9. ratio eſt quia in lege humana bonū legiſlatoris nō eſt bonū tātū ſicut eſt bonū cōmune: ſed in lege diuina ipſe legiſlator eſt maius bonū. Vnde tota relatio debet referri ad ipſum legiſlatorē. ꝙ ſi quæratur quare punitur, hoc rñdetur, vt ſeruet̄ lex. Sed quare vis quòd ſeruetur lex? Reſpondetur ꝙ propter bonum commune. Sed quare eſt bonum cōmune? Reſpondetur ꝙ propter ipſum deū, quia deus eſt melius bo-

nũ quã bonum cõmune. ¶Ex iſto textu poſſet trahi vnũ ſubtiliſſimũ argumẽtũ ad ꝓbandũ ꝙ magis debeāt puniri peccata quæ ſunt grauiora, & nõ illa quę ſunt magis cõtra bonũ reipublicæ. Et arguit̃ ſic: bonũ legis vltimũ, eſt bonũ ipſius dei qui eſt legiſlator: qa diximꝰ ꝙ bonã reip. nõ eſt niſi ꝓpter bonũ ipſius dei. ſed peccata grauiora ſũt magis offenſiua dei quàm minus grauia: ergo reſpublica magis debet punire peccata grauiora. Et cõfirmatur: bonũ dei nõ eſt ꝓpter bonum reipublicę: ſed ediuerſo bonũ reip. ꝓpter bonũ dei: ergo magis debet reſpublica punire peccata q̃ ſunt cõtra bonũ dei, quã quæ ſunt cõtra bonũ cõmune. & ſic fornicator magis debet puniri quã latro mille aureorũ. Habemus reſolutorie ꝙ iuſta vindicta reſpicit correſpõdẽtiam pœnę ad culpam ſecundũ legem, nõ curando ſiue ſit correctio puniti, ſiue non. Sed de amicitia aliud eſt: quia ſi amicitia inclinat ad puniẽdum aliquẽ, nõ inclinat ad puniẽdum illum niſi vt ille ſit magis amabilis, ita videlicet quòd amicitia nõ curat niſi illam punitionem quę facit amicum magis amabilẽ: ſiue illa punitio ſit magna, ſiue parua: ideo lata eſt differẽtia inter vindictã & amicitiã: quia vindicare non eſt actus amicitiæ. ¶Conſequenter ponitur ſolutio rationum quòd pœnitere ſit actus amicitiæ. amicitia eſt virtus habẽs plures actus, quorũ vnus eſt recõciliare amicũ. i. reducere in amicitiam priſtinã. ſed pœnitere eſt actus per quẽ quis recõciliatur ipſi deo: ergo pœnitere primo modo ſcilicet vindicare peccatũ, eſt actꝰ amicitię. ¶Reſpõdetur quòd licet ita ſit ꝙ per amicitiam recõciliemus nobis amicum, ſcilicet deum: tamen pœnitentia ſeu pœnitere nõ eſt propter hoc principaliter vt reconcilietur ipſe deus. ¶Et ſi quęras, ad quem ergo finem eſt pœnitẽtia, puta illud velle vindicare? Reſpondetur ꝙ vt pœnitens fiat immunis à pœna ad quã obligatur pro peccato ſuo, vt ſit debita correſpondẽtia pœnę ad culpã eo modo ſicut lex pręcipit. Secũdo arguitur ſic: vnus actus amicitię eſt corrigere amicũ, vt amicus ſit dignꝰ amari. Hoc ſuppoſito ponitur talis maior. Amicitię eſt corrigere amicũ, vt amicꝰ ſit dignꝰ amari ſecluſo illo quod repugnat honeſtę amicitię. ſed illud vindicare pctm̃, eſt corrigere amicum vt ſit dignus amari. Patet minor, quia ſi ille qui vindicat peccatũ, vindicet vt ipſemet ſatiet̃, iniuſte vindicat: ergo debet punire & vindicare gra-

tia puniti.i. vt punit9 ſit amabilis. ergo ſi vindicare debeat dici iuſtum, debet dici actus amicitiæ. Conſimiliter dico ꝙ vindicare peccatū nō eſt principaliter ꝓpter iſtū finē, puta vt correctus efficiatur amabilis, neq etiā vt ipſe puniēs ſatiet, ita videlicet ꝙ vidicare pctm̄ nō eſt ꝓpter vindicātē neq etiā ꝓpter vindicatū: ſed gr̄a legis.ſ. vt lex illa q̄ pcipit punitionē pcti, impleat. Et cū infertur: ergo erit crudelitas: nego conſequentiā. & ratio eſt: quia ratio crudelitatis tollitur per hoc ꝙ lex ſeruatur. Contra: dicit Ariſtote. ſecundo Rheto. ꝙ magna eſt differentia inter punitionem et correctionē: quia correctio fit gratia correcti vt efficiatur amabilis & deſiderabilis, ſed punitio fit punientis gratia, vt videlicet puniens ſatietur. & iſtud ſecundum eſt crudelitas tā in iudice quàm in nuncio iudicis: quia ſiue lex ſiue miniſter vindicet vt ſatietur, eſt ibi crudelitas. ſed ille qui vindicat peccatum, non vindicat vt ipſe ſatietur: ergo vindicat gratia correcti vt correctus ſe corrigat. & hoc eſt actus amicitiæ. Hoc autem tali modo confirmatur. Nam magna eſt differentia inter vindicantem & corrigentem, quia corrigens vt corrigens non corrigit niſi gratia correcti, vt fiat amabilis: ſed vindicās non vindicat gratia correcti, nec etiam gratia ipſiuſmet puniētis, ſed vt lex impleatur. Ideo omnia illa argumenta ex falſa imaginatione procedunt, ſcilicet ꝙ vidicta fiat gratia correcti: quod eſt falſum, immo vindicta fit vt conſeruetur lex. Ex quo infert doctor ꝙ iſte actus, ſcilicet vindicare peccatum, eſt vnus actus iuſtitię diſtinguendo iuſtitiam contra iuſtitiam amicitiam, & cōtra iuſtitiam commutatiuam, quam iuſtitiam poſſumus vocare iuſtitiam punitiuā. ¶ Quęritur an iſte actus ſit actus nobilis. Reſpōdetur ꝙ iſte actus qui eſt vindicare peccatum, eſt nobilior inter omnes actus iuſtitiæ capiēdo iuſtitiam in ſua communitate, excepto vno, ſcilicet actu pręmiationis. Vnde iſti duo actus, ſcilicet actus pręmiationis, & act9 punitionis ſeu actus iuſtitiæ punitiuæ, differunt ab aliĳs actibus iuſtitiæ: quia aliĳ actus iuſtitiæ indifferenter poſſunt cōuenire cuilibet perſonæ ſiue publicæ ſiue priuatæ. ſed iſti duo actus ſolum conueniunt perſonis publicis in republica puta legiſlatori & ei9 miniſtris: ideo iſti duo act9 ſunt cæteris pfectiores: & inter illa duo actus pręmiādi eſt nobilior, q̄a habet nobiliora extrema. nā habet meritū, et habet pre-

mium quod datur ꝓpter meritum: ſed actus puniendi nõ habet talia extrema: ſed habet ꝓ extremis culpã & pœnã. Cõſequẽter ponitur talis cõcluſio quę magis declarat qualis actus ſit act9 vindicãdi peccatũ, dicẽs ꝙ eſt actus volũtatis, quæ voluntas habet imperare ſibi & ipſi intellectui. & iſtud imperium pertinet ad iraſcibilem. Dicit Scot9 in tertio, potẽtia iraſcibilis reperitur in parte ſenſitiua quæ habet organum circa cor. & iſta potentia iraſcibilis habet ꝓprium actum, ſcilicet vindicare offendens: quod vindicare vocatur iraſci. tunc dico ꝙ licet iraſcibilis ꝓprie pertineat ad partẽ ſenſitiuã in volũtate: tamen reperitur aliquid ſimile potentię iraſcibili. Vnde volũtas põt dici potẽtia iraſcibilis pro quanto ipſa voluntas põt habere hunc actum: volo punire offendens. ideo concluſio noſtra principalis eſt vera, quòd vindicare peccatum eſt actus voluntatis, cuius eſt imperare imperio pertinente ad potẽtiã iraſcibilem. Correlariũ. Voluntas conſiderata vt iraſcibilis potẽtia, habet hũc actum: ſcilicet vindicare peccatum à ſeipſa cõmiſſum. pro cuius declaratione notãdũ quòd volũtas ſine quacunq; diſtinctione in ſe; nec reali nec formali vocatur appetit9 cõcupiſcibilis & iraſcibilis. Vnde vt eſt appetitus iraſcibilis, conuenit ſibi punire aliquid quod eſt impeditiuũ alicui9 boni. ſed ſic eſt quòd peccatum eſt impeditiuum boni noſtri: ſcilicet glorię: ideo voluntas volẽs punire peccatum quod eſt impeditiuum boni noſtri, dicitur appetit9 iraſcibilis, ita ꝙ volũtas vt iraſcibilis habet vindicare. quòd ſi vindicet offẽdẽtem, ſequitur delectatio. ſi nõ vindicet, ſequitur ira. ideo vindicare eſt in appetitu iraſcibili. Sed appetitus concupiſcibilis eſt qui obiecto ſtatim appræhenſo tanquam conuenienti vel diſconuenienti, tẽdit ſuper illud quod naturę ſuæ eſt conueniens, fugiendo diſconueniẽs.

QVAERITVR QVIS actus eſt nobilior, vel actus charitatis, puta dilectio dei: vel act9 vindicandi peccatũ. ¶ Quòd act9 vindicãdi ſit nobilior, patet, quia ille actus eſt nobilior mediante quo voluntas imperat alium actum. ſed mediante actu vindicandi volũtas imperat actum charitatis: ergo actus vindicandi eſt nobilior. Pa-

tet minor. nam voluntas volens vindicare peccatum, ex hoc imperat ſibiipſi vt amet & diligat deum. ¶Pro ſolutione ponitur talis propoſitio: Manifeſtum eſt quòd actus charitatis eſt nobilior quàm actus vindicādi peccatū: & ſimiliter illa virtus, ſcilicet charitas,eſt nobilior illa virtute quæ inclinat ad vindicandum peccatū.Patet:quia ille actꝰ eſt nobilior qui habet nobilius & perfectius obiectum. ſed actus charitatis eſt huiuſmodi: quia habet deum pro obiecto: quàm actus vindicādi peccatum:ergo. ¶Correlariū. Pœnitentia non eſt ita nobilis ſicut charitas, aut ſicut alia virtus theologica:immo non eſt nobilior virtus inter virtutes quæ ſunt circa obiectum creatum. ¶Ad argumentum quo probatur ꝙ actus pœnitendi ſit nobilior actu charitatis:voluntas per ſe mediante actu pœnitendi poteſt imperare dilectionē dei: ergo actus pœnitendi eſt nobilior. nego illā. & ponitur talis propoſitio. Voluntas eſt ita potens quòd mediantibus diuerſis habitibus poteſt vti ſeipſa quaſi circulariter. declaratur ſic. Voluntas mediāte charitate poteſt producere dilectionem dei:& habita dilectione dei poteſt ex hoc imperare vt ſequatur deteſtatio et vindicta peccati.ſimiliter e diuerſo ex actu vindicandi peccatū pōt etiam voluntas imperare amorē dei. Ideo voluntas pōt ſibiipſi imperare quaſi circulariter. ¶Correlariū. Virtutes dicuntur ſorores,ex eo ꝙ voluntas habens vnum actum virtutis,mediante illo immediate imperat actum alterius virtutis. ¶Correlariū. Dato ꝙ cōcedā ꝙ mediāte actu vindicandi voluntas imperet dilectionē dei, non infertur ex hoc quòd actus vindicandi ſit nobilior quàm dilectio dei.

¶Notandū ꝙ charitas & iuſtitia punitiua ſunt duæ virtutes:ideo tota difficultas eſt quomodo vna virtus pōt inclinare ad aliam virtutē. Vnde aliquam virtutē inclinare ad actum alterius virtutis,pōt intelligi dupliciter. Vno modo īmediate: & ſic eſt falſum:quia virtus īmediate inclinat ad actus tales ex quibꝰ genita eſt. Alio modo mediate,ſcilicet mediante actu ſuo, & ſic dicit doctor ꝙ aliqua virtus mediate poteſt inclinare ad actum virtutis alterius: immo ad actū alterꝰ potētię,ſcilicet intellectꝰ:vt velle deteſtari peccatum ſuū, partialiter inclinat ad actum charitatis.i.partialiter pōt concurrere ad actū charitatis.Diſplicētia eni peccati cōcurrit ad actū dilectionis dei: īmo etiā ad actum in-

tellectus falſum & non rectum.dicit doc. ꝙ humilitas quæ eſt in volūtate, inclinat ad cauſandum iudicium ꝙ iſte eſt melior me: cū tamē ſit oppſitū cōmuniter.dicunt tamē alij qui ꝙ iſtud iudiciū quo iudico iſtum eſſe meliorē me,non prouenit ab humilitate, ſed ex quibuſdam coniecturis & conditionibus quas apprehendo in iſto. Sicut ergo iſta iuſtitia punitiua inclinat mediāte actu ſuo ad actum charitatis:ita charitas etiam ad actum iuſtitię punitiuæ. Hinc eſt quòd bonus homo non diu manet in ſuo peccato. Ideo iſtę reciproce inclinant ad actus ſuos.Dices,poſtquā reciproce inclinant ad act9 ſuos, quę iſtarum erit nobilior & ſupior? Reſpondet quòd nobilitas actuum & habituum cōmuniter accipitur ſecundū nobilitatem obiecti.& ſic ſecundum obiecta diuerſa charitas de deo eſt:iuſtitia de ipſo peccato: ergo charitas eſt nobilior iuſtitia. Vnde concludimus virtutem eā ſimpliciter eſſe nobiliorē alia, quæ habet obiectum nobilius,ꝓpter quod magis ſibi cōuenit imperare.ſed charitas habet obiectum nobiliſſimum,puta finem vltimū,ſcilicet deum:ex quo ſibi conuenit imperare actus aliarū virtutum:ergo eſt nobilior. Iſta regula poſita declaratur ꝑ aliam regulam ciuilem,In poteſtatibus ordinatis habens finē ſuperiorem,vtitur alijs habentibus finē inferiorem;vt princeps eſt in republica ad gubernādum totam rempublicā; præpoſitus Pariſieñ.eſt ad gubernandū ſolū hāc ciuitatem Pariſieñ.rex habet finem ſuperiorem:et ideo debet vti prępoſito tanquam ſubiecto ſuo, qui habet finem inferiorem. Ad propoſitum applicādo, actus charitatis habet finem ſuperiorem,ſcilicet deum: ergo debet vti alijs actibus virtutum habentium finem inferiorem.

¶Sic apparet his dictis de primo actu pœnitendi, ſcilicet velle vindicare peccatum. Scō. recapitulat quæ dicta ſunt per ordinē, dicēs ꝙ velle vindicare peccatū eſt velle imperatiuū. Secundo eius effect9 eſt triſtitia. Tertio illa triſtitia cauſatur ꝑ aliqua inſtrumēta quæ ſunt deteſtatio & appręhēſio peccati. Quarto obiectū illius velle vindicare,eſt peccatū ipſum cōmiſſum. Quinto ille qui vindicat, habet authoritatē vindicandi a legiſlatore.ſ.deo: qui cuilibet cōceſſit vt eſſet miniſter ſuiipſius. Sexto talis vindicat propter finem. Vnde finis eſt vt lex adimpleatur, & vlterius propter bonum commune,& tandem propter ipſum deū qui

eſt legiſlator. Septimo iſte actus eſt ſpecialis virtutis, ſcilicet iuſtitiæ punitiuæ, exiſtens in voluntate quo ad partem ſiue vim iraſcibilem, vel ſaltem quo ad aliquid correſpondens parti iraſcibili: ideo talis actus habet proprium ſubiectum, ſcilicet voluntatem. Octauo iſte actus nõ eſt tam nobilis ſicut actus charitatis vel actus alterius virtutis theologicæ. Et ſic de primo actu pœnitentiæ. & omnes doctores loquentes de iſto primo actu, conſentiunt Scoto: & diſſentiunt ab illo in ſecundo actu, vt videbitur.

¶ De ſecunda ſignificatione. Pœnitere ſecundo modo eſt deteſtari ſeu odire peccatum à ſe cõmiſſum. & talis actus eſt actus virtutis, id eſt fit cõformiter ad rectam rationem. ſed cuius virtutis? Dicit doc. quòd nullius virtutis determinate, ſed omnium indeterminate. Quòd autẽ deteſtari peccatum à ſe commiſſum ſit conforme rectę rationi, patet: quia recta ratio dictat ꝙ ſicut complacẽdũ eſt in bono honeſto: ita diſplicẽdum eſt de malo inhoneſto. ergo recta ratio dictat peccatum eſſe deteſtãdum & fugiendum, cum ſit malum inhoneſtũ. ergo eſt act9 virtutis. Regula, omnis virtus quæ inclinat ad delectandum in aliquo obiecto, inclinat ad deteſtandum oppoſitum illius obiecti: vt caſtitas virginalis inclinat hominem ad ſeruandum virginitatem. virginitas inclinabit ad deteſtandũ oppoſitum illius virtutis, ſcilicet verba impudica & actus venereos. ¶ Cõtra, deteſtari obiectũ quod eſt oppoſitũ obiecto qđ acceptatur, eſt totaliter alius actus virtutis diſtinctus ab alio actu illi9 obiecti quod acceptatur. ergo ſi primus eſt à bona virtute, alius eſt ab oppoſito: vt volo ſeruare virginitatem: alius actus eſt ab illo quo nolo corrumpi, nolo audire verba inhoneſta. ¶ Pro ſolutione notandum ꝙ quandocũqꝫ ſunt duo actus alterius & alterius obiecti, nunq̃ poſſunt eſſe ab eadem virtute in ſpecie, ſed bene ab eadẽ in genere: & ideo hoc debet intelligi in genere, & ſcđm aliã & aliam ſpeciẽ illius gñis. ¶ Dico vltra ꝙ virtus etiam in ſpecie quæ inclinat ad acceptandũ aliqđ obiectũ, inclinat ad deteſtandum oppoſitũ mediate. ſ. mediante actu ſuo: vt virginitas inclinat ad actus virginitatis ĩmediate: ſed mediante iſto actu inclinabit ad actum alterius virtutis quę erit deteſtari oppoſitũ virginitatis. Similiter quia humilitas ĩclinat ad actũ humilitatis, etiã inclinat ad deteſtandũ actum ſuperbię op-

poſitū actui humilitatis: & ſic de qualibet virtute. Ideo regula vera, ſcilicet ꝙ quęcūq; virtus inclinat ad complacendum de bono honeſto, etiam eadē virt⁹ inclinat ad diſplicendum de bono inhoneſto oppoſito illi bono honeſto.

¶Ex iſta regula ſequitur extra textum ꝙ nō eſt inconueniens ꝙ eadem virtus inclinet ad amorem & ad odiū: immo quęlibet inclinat ad amorē & ad odiū: hoc tamē eſt reſpectu diuerſorum. Ex quo infertur ꝙ deteſtari peccatum indifferenter pertinet ad quamlibet virtutem, ſupple appetitiuam, ita ꝙ nullius ſpecialis, ſed cuiuſcunq; appetitiuæ.

¶Contra. deteſtatio peccati bene circūſtantionata eſt virtuoſa: ergo alicuius determinatę virtutis: ſcilicet temperātię, vel fortitudinis, vel iuſtitiæ. Dico ꝙ non eſt determinatę virtutis: quia non datur determinata virtus ad quā ſpectet omnis talis deteſtatio. Nā nō omnis deteſtatio omniū peccatorum ſpectat ad temperantiā, nec omnis ad fortitudinem, nec omnis ad iuſtitiam: ſed aliqua ad temperantiam, aliqua ad fortitudinem, aliqua ad iuſtitiam. Nam vt dictum eſt: quæcunque virtus inclinat ad acceptandum aliquod obiectum, inclinat conſequenter ad refugiendum obiectum contrarium. ergo temperantia inclinat ad deteſtandum peccatum temperantiæ contrarium, ſcilicet actū intemperantię: & per conſequēs deteſtatio peccati intemperantię ſpectat ad tēperantiā. Similiter cum iuſtitia inclinet ad actum iuſtitiæ, inclinabit ad refugiendum & deteſtandum actum iniuſtitiæ. ergo deteſtatio actus iniuſtitiæ ſpectat ad iuſtitiam. & ſic dicendum de fortitudine.

¶Reſolutio ergo doc. eſt ꝙ ſecundus actus pœnitentiæ ad nullam ſpecialem virtutem ſpectat, ad iſtum ſenſum ꝙ ſub nulla ſpeciali virtute continetur omnis deteſtatio peccati. Ex quo infert Scotus ꝙ male dicunt aliqui doc. ꝙ deteſtatio peccati eſt actus alicuius ſpecialis virtutis, puta iuſtitiæ, ſicut actus primus pœnitentię: immo dicit cōtra eos ꝙ deteſtari peccatū eſt multo cōmunior actus quàm velle vindicare peccatum: quia pertinet ad quamlibet virtutē.

¶Quantum ad hoc Durandus in. ĳ. q. de pœnitentia dicit: Si pœnitentia ſecundo modo capta; puta pro actu deteſtatiuo, eſſet ſolum deteſtari peccatū quia difforme rectę rationi, pœnitere non pertinet ad aliquam ſpecialem virtutem: quia per vnum & eundem habitum placet vnicui-

que illud quod eſt conueniens, & diſplicet illud quod eſt diſconueniens. & ideo cum omnis virtus ſit concors rectæ rationi: per eam placet virtuoſo quicquid eſt concors rationi, & diſplicet quicquid diſcordat à recta ratione. propter quod ſecundum vnamquamque virtutem diſplicet peccatum quod eſt illi virtuti contrarium: & vnaquęque virtus ſufficit ad hoc vt peccatum contra eam commiſſum diſpliceat: ſed quia pœnitentia de qua loquuntur Theologi & ſacra ſcriptura, plus importat, videlicet diſplicentiam de peccato quatenus eſt contra diuinum præceptum, & in eius iniuriam, cum propoſito ſatiſfaciendi, & ſub ſpe veniæ. quorum neutrum pertinet ad aliquam vnam virtutem pure moralem. Et hoc modo (dicit Durandus) ſpectat ad iuſtitiam deteſtari peccatum intemperantiæ vel luxuriæ ſub tali ratione prædicta, ſcilicet quia Dei offenſiuum &c. & non ſpectat ſub tali ratione ad tẽperãtiam. Ratio eſt. omnis actus per quem redditur alteri quod ſuum eſt, eſt actus iuſtitiæ. ſed talis actus quo quis deteſtatur luxuriam vel intemperantiam ſub tali ratione quia Dei offenſiuum, cum ſpe venię &c. eſt huiuſmodi: ergo eſt actus iuſtitiæ. & capitur hic iuſtitia non pro ſpeciali virtute, ſed pro iuſtitia legali. Nam omnis actus qui fertur in obiectum ſub ratione debiti, ſpectat ad iuſtitiam legalem. & per hoc differt iuſtitia ab aliĳs virtutibus quæ nõ feruntur in obiectum ſub ratione debiti. Vnde dupliciter intelligitur quòd aliquis efficiatur debitor alteri. Vno modo quia ab altero iuſte & voluntarie aliquid accepit, puta vi mutui vel locationis &c. Alio modo quia ab alio aliquid iniuſte & violẽter abſtulit. Item nos efficimur Deo debitores dupliciter. Vno modo per hoc quia aliquid à Deo accepimus: & redditio huiùs debiti pertinet ad virtutem latrię, per quam exhibemus Deo debitum honorẽ in oblationib9, ſacrificĳs, & huiuſmodi: qui actus latrię ſpectat ad iuſtitiam. Alio modo aliquis efficitur Deo debitor ex eo quòd contra Deum peccauit, & ſic ſubtraxit ei debitam obedientiam, & quo ad hoc reddit Deo debitam pœnitentiam. & argumentum Durandi tale eſt. Sicut latria ratione bonorum dicitur ad iuſtitiam ſpectare: quia omnis virtus moralis quæ ordinat hominem ad alterum in ratione debiti, pertinet ad iuſtitiam: ita pœnitentia quæ

eſt virtus moralis: cum habeat actum humanum pro obiecto. Ordinat enim hominem ad alterum in ratione debiti: ergo pertinet ad virtutem iuſtitiæ. ideo pœnitentia eſt virtus ad iuſtitiam ſpectans, & non ad quamlibet virtutem.

¶ De Baſſolis idem tenet, & arguit ſic contra Scotū. Si pœnitentia ſecundo modo ad vnamquāque virtutem ſpectaret: ergo eſſet aliquis act9 pœnitētię ſcđo modo captę, q eſſet act9 vindicatiu9. Patet cōſequētia. aliquis pōt offendere Deū per actū oppoſitū actui pœnitētię primo modo dictę. ergo ſi actus deteſtādi pertinet ad virtutem oppoſitā peccato, pertinebit ad pœnitentiā primo modo dictā, ſcilicet ad pœnitētiam vindicatiuā: quia per talē actū deteſtamur. & iſtud eſt correlarium ſequens ex doctore.

¶ Quòd autem aliquis poſſit offendere Deum per actum oppoſitum virtuti pœnitentiæ primo modo dictę, patet. Nam contingit aliquem nolle vindicare peccatum, id eſt nolle approximare cauſas in vindictam peccati. ergo ſi actus peccati pertinet ad virtutem cui opponitur: pertinebit ad pœnitentiam primo modo dictam. Secundo doc. habet concedere quòd pœnitentia ſecundo modo immediate pertinet ad charitatem. patet: contingit aliquem peccare peccato oppoſito charitatis actui, puta odire Deum. ergo ſi talis actus pœnitentiæ ſecundo modo dictę pertineat ad eam virtutem cui opponitur vitium, ſequitur ꝙ pertinebit ad charitatē. ſed cōſequens eſt falſum. ergo &c. Diceret doct. quòd non eſt intelligendum quòd ſpectet immediate & proxime ad illam virtutem. Nam actus immediatus temperantiæ non eſt deteſtari vitium intemperantiæ, ſed amplecti temperātiam ipſam, ſed mediate poteſt deteſtari. & iſta duo argumenta tanquam duo correlaria ex dictis ſuis ſequentia habet concedere doctor.

¶ De tertio quod eſt gratanter, dicit doc. quòd pœnitentia tertio modo eſt acceptatio per quā voluntas acceptat illam triſtitiā. hoc eſt, pœnitere tertio modo, eſt gratāter acceptare pœnā inflictam pro peccato. & talis actus eſt virtuoſus: quia eſt conformis rectę rationi, ergo eſt actus virtutis. Nā recta ratio dictat ꝙ rōne peccati cōmiſſi ſufferēda eſt pœna. & quantū ad hoc nō eſt difficultas: ſed cuius virtutis ſit actus, eſt difficultas. Dicit doc. ꝙ acceptare gratāter pœnā inflictā pro peccato, nō eſt actus determinatę virtutis: ſed

ꝑtinet indifferenter ad quālibet virtutē:ita ꝙ quælibet virtus inclinat ad gratanter acceptandum pœnam pro peccato commiſſo oppoſito illi virtuti. ideo indifferenter poteſt eſſe cuiuſlibet virtutis actus. ¶Et pro declaratione ſupponendum eſt quòd quicquid poteſt eſſe principiū acceptandi ſeu amandi aliquod obiectum, poteſt etiam eſſe principium acceptādi aliquid aliud in ordine ad illud obiectum. hoc eſt, omnis virtus acceptās aliquid pōt acceptare aliud in ordine ad illud tāquam medium. Hoc declaratur. nam ſi charitas inclinat ad amandum deum, etiam inclinabit ad acceptandum media per quæ poterit habere dei amorem, & in illum reduci, ſiue illa media ſint pœna, vel non, vel aliquid huiuſmodi. Similiter per ſpem inclinor ad amādum bonum vitę æternę. etiam per illam inclinor ad acceptandum aliquam pœnam quę me faciat diſpoſitum ad vitam æternam habendam. Similiter ſi ex virtute timoris timeo pœnas infemi, eadem virtute gratanter accipiam aliquam pœnam vt non incidam in illam pœnam. Ad propoſitū redeuntes. ſupponendū ergo ꝙ nunquā aliquis acceptat pœnam de per ſe, ſed ſolū ꝓpter aliud, inquantū illud pœnale eſt cōducens ad aliquod bonū conſequendū. Vnde non acceptatur potio amara niſi ꝓpter bonū ſanitatis. ſimiliter cū triſtitia de per ſe ſit obiectū nobile, de per accidens autē eſt obiectū volitionis, inquantū acceptatē in ordine ad aliquod bonum. Et talis acceptatio triſtitię indifferēter pōt eſſe cuiuſlibet virtutis actus. patet. eiuſdem virtutis eſt acceptare obiectum, & media ad illud obiectum conſequendum. ſed per vnamquanꝙ virtutem poteſt acceptari aliquod bonū per ſe, & conſequenter acceptari illa triſtitia in ordine ad illud bonum acceptatum per illam virtutem: ergo ad vnam quāꝙ virtutem ſpectat &c. Nam ſi aliquis ex actu charitatis qua diligit deum ſuper omnia, acceptet pœnā: talis acceptatio ſpectat ad charitatem. Similiter ſi aliquis ex amore caſtitatis acceptet pœnā pro actu oppoſito caſtitati, talis actus ſpectat ad caſtitatem: quia talis pœna non eſt per ſe acceptabilis: ideo ſpectat ad virtutem per quā acceptatur illud aliud ad quod refertur talis pœna. ſed acceptare pœnā poteſt eſſe cuiuſlibet virtutis. Nam quęlibet virtus inclinat ad gratanter acceptandum aliquam pœnam pro peccato commiſſo contra illam virtutem. Item inclinat ad deteſtan

dum malum oppoſitum ſibi. ¶De baſſolis dicit quòd ratio doc. non valet: quia quanuis actus per quem acceptatur obiectum, ſit imperatus ab aliqua virtute: non ſequitur tamen quòd ſit ab illa elicitiue. Vnde per actum fortitudinis aliquando imperatur actus temperantię: & ex temperātia acceptatur aliquid. licet aliud obiectum acceptetur aliquādo in ordine ad aliud obiectum, non ſequitur quòd actus quo acceptat, ſpectet ad illas virtutes elicitiue, ſed ſolum imperatiue. & per conſequens doctor non dicit conſequenter ad quam virtutem ſpectet talis acceptatio elicitiue, id eſt qualis ſit illa virtus ex qua cauſatur īmediate talis act9. Et dicit de baſſolis ꝙ talis actus ſpectat ad iuſtitiam.

¶De quarto. Pœnitere quarto modo eſt patienter pœnam pro peccato cōmiſſo ſufferre. & iſte actus eſt actus patientię: ad quam ſpectat omne pœnale. ideò eſt actus ſpecialis virtutis. ¶Circa quatuor ſignificationes prędictas de pœnitere, de quibus dictum eſt quòd ſunt actus virtuoſi, ſolet moueri talis quæſtio. Vtrum contingat excedere in nimis pœnitendo, vt puta in nimis deteſtando peccatum ſuum, vel in nimis velle vindicare? Si dicas quòd nōn contingit excedere: Contra. pœnitentia eſt virtus moralis: ſed in qualibet virtute morali contingit reperire exceſſum & defectum. ergo contingit excedere in pœnitendo.

¶Reſpondent aliqui quòd in pœnitendo ſeu deteſtandò peccatum contingit excedere: vt puta ponēdo caſum quòd aliquis nimis deteſtetur peccatum: & ex illa deteſtatione ſequatur talis triſtitia quòd tandem ſequatur mors. quo facto ſi ille deteſtaretur tam magna deteſtatione, excederet in pœnitendo. Ergo in deteſtando peccatum cōtingit excedere. Et ex hoc poſſet trahi aliud argumētum quòd aliquis eſſet perplexus in via ſalutis. ponatur quòd aliquis cōmiſit multa peccata grauia, & dicatur ei à medicis, ſi deteſteris peccata tua, ex hoc ſequetur triſtitia, & tādem ex illa triſtitia ſequetur mors. illo poſito quid debet talis agere? Si deteſtetur peccatū ſuum: iam eſt occaſio ſuę mortis. Si non deteſtetur, & eſt in peccato mortali, decedet cum peccato de quo non egit pœnitentiā. ergo videtur quòd ille ſit perplexus. ¶Reſpondetur per talem ꝓpoſitionem probabilem, Quantūcunq; quis deteſtetur peccatum contra deum, nō peccat: immo deteſtatio quanto maior fuerit, tāto melior.

& hoc permiſſum eſt in lege diuina, ſicut patet ex multis paſſibus ſacrę ſcripturæ. Pſal. Leuaui oculos meos in montes &c. Et cum dicis: Ex illa magna deteſtatione ſequitur mors. Dico ꝙ dato ꝙ ita eſſet, nõ ſequit̃ ꝙ ille peccet. Vnde diſpenſatũ eſt à deo facere aliqua quæ ſunt abbreuiatiua vitę. Et cũ dicebatur, pœnitẽtia eſt virtus moralis: ſed in omni virtute morali contingit excedere & deficere: Reſpondetur quòd in virtute morali reperire exceſſum et defectũ, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo penes intenſionem actus: & ſic nõ eſt verum vniuerſaliter. Alio modo penes circunſtantias & modum agendi: & hoc modo dico quòd contingit excedere & deficere: vt ſi quis deteſtando non faciat propter finem illum ꝓpter quem debet facere, deficit in deteſtando. Contingit excedere ſi magis deteſtetur paruum peccatum quàm magnum: vel ſi magis deteſtetur de amiſſione alicuius boni temporalis, quàm ſpiritualis.

¶ De ſecũdo principali in primo articulo viſum eſt ad quã virtutem ſpectabat actus pœnitere ſecũdum illos quatuor modos pœnitendi prius habitos. De primo actu nullus aduerſatur quin ſit actus iuſtitię. Secundus ad vnamquanque virtutem appetitiuam ſecundum doctorem pertinet ſecundum alios: quia deteſtatio peccati non eſt ſolum quia peccatum eſt contra rectam rationem, ſed quia dei offenſiuum. & ſic ſecundum eos illa ratio ſpecialis ponit eum in ſpeciali virtute, ſcilicet iuſtitia. Tertius ad vnamquanque pertinet imperate, ſed non elicite. Quartus vero ad patientiam. ¶ In hoc autem articulo determinatur an pœnitere vt eſt actus virtutis, requiratur ad delendum peccatum.

¶ Primo notandum quòd dupliciter intelligitur actũ eſſe alicuius virtutis. Vno modo quòd ſit à virtute elicitus: ita quòd præfuerit habitus virtutis partialiter concurrens ad illum actum producendum. Alio modo quòd ſit virtutis generatiuus: ſicut actus generant habitus. Et doctor nititur oſtendere tria. Primum, quòd non requiritur actus pœnitendi ad delendum peccatum prout eſt actus determinatæ virtutis: quia dictum eſt quòd quilibet illorũ ſupradictorum ſufficit. Nam pœnitere primo modo eſt actus iuſtitię punitiuę. Et pœnitere ſecũdo modo eſt indifferenter actus cuiuſlibet virtutis. Similiter tertio modo eſt actus cuiuſlibet virtutis. Et quarto modo eſt actus patientię. Et quod

libet iſtorum ſufficit ad delendum peccatum. ergo pœnitere vt eſt actus determinatæ virtutis, non requiritur ad delendum peccatum, puta vt eſt actus iuſtitię vel patientiæ. ¶ Secundum dictū, non requiritur actus pœnitendi prout eſt actus alicuius virtutis, ſiue iſtius vel illius: hoc eſt, prout eſt actus à virtute genitus, nō oportet quòd pœnitere quod debet eſſe deletiuum peccati, producatur effectiue ab habitu virtutis. Patet, actus ęque perfectus & ęque circunſtantionatus omnibus circunſtantĳs requiſitis, æqualiter acceptatur à deo & eſt ſufficiens ad remiſſionem peccati, ſicut alter ſibi conſimilis. ſed eſt poſſibile ante quemcunque habitum genitum virtuoſum voluntatem elicere actum deteſtatiuum peccati æqualiter circunſtantionatum, & cum tali & tanto conatu ſicut actus procedens ab habitu virtutis: ergo ſi talis actus ſequens habitum ſit ſufficiens ad deletionem peccati, ita & precedens. ergo non requiritur. relinquitur ergo ſecundum dictum verum. ¶ Circa textum quæritur vtrum poſſibile ſit quòd actus non productus à virtute, ſit æque intenſus ſicut actus productus à virtute? Reſpondetur quòd non eſt dubium, immo vitioſus poteſt producere actum virtutis ita intenſum ſicut ille qui habet habitum virtutis, & hoc propter maiorem conatū. Tamen dico, cum cæteris paribus, id eſt cum æquali conatu perfectiorem actum producit habens habitum virtutis quā non habens. ¶ Tertium dictum in quo iacet tota difficultas articuli, an requiratur quòd talis actus requiſitus ad delēdum peccatum, ſit informis, vel formatus gratia. Pro ſolutione notandum quòd de hoc ſunt controuerſię. Sed eſt notandū ex doctore quòd aliquem actum requiri ad deletionem peccati, dupliciter intelligitur. Vno modo, vt diſpoſitio prçuia præcedens remiſſionem peccati. Secundo modo vt diſpoſitio concomitans, id eſt ſimul exiſtens cum remiſſione peccati. Primo modo illa diſpoſitio vocatur attritio. Secundo modo vocatur contritio. Secundo ſupponendum eſt quòd actum non habere omnes circunſtantias requiſitas, duplicer intelligitur. Vno modo quia talis actus habet vnam circunſtantiam malam oppoſitam circunſtantiæ bonæ quam deberet habere. Secundo modo quòd licet non habeat circunſtantiam oppoſitam illi bonę, tamen illā bonam non habet propter inaduertentiam intellectus, aut

negligētiā voluntatis. & ſic ſortes poteſt deteſtari peccata dupliciter. Vno modo quia deteſtando habet circunſtātiā oppoſitā bonę circunſtātiæ: puta quia refert illā deteſtatione vltimate in aliquod creatū, puta in vanā gloriā, & debetet referre vltimate in deū. talis relatio in finē creatum, repugnat remiſſioni peccati. Alio modo quia non habet oēs bonas circunſtantias requiſitas, non propter hoc quòd habeat oppoſitā malā, ſed quia vnā bonā nō poſuit poſitiue: puta quia intellectus non aduertit: vel ſi aduertit, adeſt negligentia voluntatis. Primo modo actus nō bene circunſtātionatus non eſt ſufficiens ad deletionē peccati. Patet: quia talis actus eſt malus. patet. omnis actus habens circunſtantiam malam, neceſſario eſt malus in ſenſu compoſito: ideo talis actus non diſponit ad gratiā. Sed de ſecūdo modo eſt difficultas an ſufficiat. Nam actus carens aliqua circunſtantia, aliquando non eſt malus, immo aliquando eſt indifferens. Verum probabilius & veriſimilius eſt, dicere quòd requiritur ꝙ talis actus habeat omnes circunſtantias requiſitas ad actum bonum moralem, & non ſufficit quòd non ſit male circunſtantionatus poſitiue. ¶Hoc ſuppoſito videndum eſt de iſto actu pręuio, & de concomitante, quia requiritur vna diſpoſitio pręuia ad infuſionem gratiæ. Patet: quia aliâs deus eſſet acceptator perſonarum, iſti infundendo gratiam, & nō alteri: & nihilominus iſte cui infunderet, non haberet diſpoſitionem, ſicut nec alter cui non infunderet. ſed conſequens eſt falſum. ergo de lege neceſſario requiritur aliqua diſpoſitio pręuia ad infuſionē gratiæ, & deletionem peccati. Et hoc eſt contra Dionyſium, qui tenet oppoſitum, vt poſtea dicetur. Nam dicit ꝙ gratia pręcedit natura illum actū qui eſt contritio & qui requiritur ad deletionem peccati: quia talis effectus (dicit Dionyſius) cauſatur à charitate: ergo talis eſt prior natura, cum omnis cauſa natura ſit prior ſuo effectu. Sed ſecundū Scotum requiritur diſpoſitio pręuia bene circunſtantionata omnibus circunſtantījs requiſitis ad bonitatem moralem. Vtrum requiratur quòd talis diſpoſitio præcedat tempore vel natura, ita quòd illa poſita in primo inſtanti elicitionis cauſet gratiam, & remittatur peccatum. nihilominus talis diſpoſitio eſt natura præuia ad illam remiſſionem peccati quanuis non tempore prior. Et tota difficultas articuli iſta

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

cet in hoc puncto. ¶ Dicit doctor reſolutorie quòd requiritur quòd ſit prior tempore. vt ſit ſortes qui peccauit. recogitat peccatum ſuum tanquan dei offenſiuum, & tāquam demeritorium pœnæ æternæ. Ita recogitando poteſt ſecundum quamcunque iſtarum rationum deteſtari peccatum. volo quòd deteſtetur quia dei offenſiuum, & ꝓpter deū. quā cito iſta deteſtatio ponitur, non ponitur gratia: ſed requitur certa tēporis continuatio in cuius inſtanti terminatiuo deus infundit gratiam: & in illo toto tempore præcedente vocatur attritio: & in inſtanti terminante illud tempus vocatur contritio. Et ſic attritio & contritio non diſtinguūtur ſpecie: quia eadem diſpoſitio quæ prius erat attritio, efficitur contritio. ſed differunt ſolum penes cōnotata: ſicut quando aliquis baptizatur, non eſt in gratia: ſed in inſtanti terminātē iam eſt primo in gratia. Ita dicendū eſt de cōtinuatione actus qui dicitur attritio, ꝙ in inſtanti terminātē tēpus illius cōtinuationis dicitur ſeu efficitur cōtritio. ¶ Reſolutio ergo doctoris eſt quòd ad deteſtationem eſſe cōtritionem, requiritur certa temporis cōtinuatio ex parte pœnitentis. hoc eſt, antequam remittatur peccatum, & infundatur gratia, requiritur pręuia diſpoſitio pœnitentis: non ſolum natura pręcedens, ſed tempore. requiritur etiā certa intenſio actus: ita quòd cōtinuatio longior debet ſupplere intenſionem actus qui deficit. & maior intenſio actꝰ ſupplet minorem continuationem.

¶ Aliter dicunt alij, vt Ockam, Dionyſius, Adam, & Gabriel poſt eos: quòd ſi ſit aliqua deteſtatio quantumcunq; remiſſa gradualiter, dummodo ſit circunſtantionata omnibus circunſtantijs requiſitis, & pręcipue finis, talis ſufficit ad remiſſionem peccati: ita quòd quàm cito recogitat peccata & deteſtatur illa ꝓpter deum, licet remiſſe: in illo inſtanti confertur gratia, & remittitur peccatum. Et eſt magna apparentia pro iſta opinione, ſicut dicit Gabriel: quia non habetur paſſus in ſcriptura quòd requiratur certa temporis continuatio. ideo ea facilitate cōtemnitur qua approbatur. Si requiratur certa temporis continuatio, homo obligatur non ſolum vt conteratur, verum etiam vt atteratur. ergo ex ſacris literis hoc poteſt elici: quia ad nihil obligamur niſi in ſacris literis cōtineatur, vel ex illis deducatꝰ. Certa eſt hæc conſequentia: Sortes peccat, & iure diuino obli-

gatur ad certam temporis continuationem: ergo ex ſacris literis poteſt haberi quòd eſt obligatus ad illam. Conſequētia tenet:quia totum ius diuinum eſt ſcriptum in ſacro canone. Sunt pro iſta opinione authoritates, Q uacūq; hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum nō recordabor. ibidem capitur hora indifferenter pro quocunque tempore vel momento. Item deus eſt pronior ad miſerendum & parcēdum quàm ad vindicandum. ſed quęcunque trāſgreſſio libera ſequens plenum dictamen, quantumcunque remiſſa fuerit, eſt peccatum mortale, & ſufficit ad ablationem gratiæ. ergo per oppoſitū quęcunque deteſtatio quātumcunque remiſſa & parum continuata, bene circunſtātionata, eſt ſufficiens ad deletionem peccati. Hoc patet Ezechiel decimooctauo. Si auerſus fuerit peccator ab iniquitate ſua, vita viuet, & non morietur. Non dicit, ſi multum intenſe auerſus fuerit. igitur &c. ¶ Reſolutio ergo huius opinionis eſt quòd non requiritur certa intenſio, aut certa temporis continuatio. ¶ Diceret Scotus ad iſtas obiectiones, primo ad primam, quòd licet non habeatur expreſſe in ſacris literis quòd requiratur certa temporis continuatio, tamē apparenter habetur ex authoritate, Q uacūque hora ingemuerit peccator, q requiritur aliqualis cōtinuatio & duratio temporis. Et ibidem capitur hora pro tempore alicuius certę durationis. ideo quanuis non habeatur ex ſacris literis quòd requiratur tantū vel tantum temporis, habetur tamen quòd requiritur aliquantulùm temporis, quanuis illud ſit nobis ignotum. Dico ergo ad hoc inſequendo doctorem, quòd non eſt notum quanta cōtinuatio requiratur. Ponatur quòd requiratur vnius dimidiæ horę continuatio gratia exempli: & ſortes per totum illud tempus continuet talem deteſtationem: nihilominus in inſtanti termināte illā deſiſtat ab illa: in quo quidē inſtāti debet infundi gratia. et hoc poteſt fieri: quia habet libertatem etiam contrarietatis pro inſtanti: immo poteſt in inſtāti elicere complacentiam in peccatum. Vtrum tunc infundatur gratia ſorti? Primo dicit doctor, ſi in tali inſtanti ponat obicem per poſitionem actus mortalis, non infunditur ei gratia, quanuis meruerit quòd infundatur ſibi. Veruntamen quia ponit obicem, non infunditur ſibi, ſicut nec adulto qui baptizatur, ponēti obicē. Diceret aliquis quòd non

poteſt ponere obicem: quia iam meruit vt in illo inſtāti detur ſibi gratia. Sed hoc nihil valet, dicit doctor: quia quanuis non poſſit quis in inſtanti pręmiationis poſt meritum de cōdigno, ponere obicem: tamē quia meruit de cōgruo, poteſt ponere obicem in illo inſtanti in quo reciperet præmium meriti de congruo ſi non eſſet obex. & ex hoc patet quid ſit dicendum. ℭ Et difficultas ex hoc prouenit. nam ille talis nunquam habuit contritionem: immo quemcunque actum quē habet, habuit in peccato mortali. ergo non videtur quòd infūdatur ei gratia. Sed quòd remittatur illi, patet: quia habuit ſufficiēs meritum de congruo, ſeu diſpoſitionem ad deletionem peccati. ergo illi debet remitti peccatum. ℭ Ponit doctor duos modos dicendi. Primus dicit quòd in tali caſu infunditur ei gratia. Et ſic infunditur gratia ei qui nunquā eſt nec fuit cōtritus, quia ſi non continuet ꝑ inſtanti, non eſt cōtritus. nunquā enim fuit cōtritus: quia nunquam habuit diſplicentiam de peccatis cū gratia. Ideo ſecundum hunc modū dicendi alicui infunditur gratia poſt peccatum qui nec eſt nec fuit contritus. ℭ Aliter poteſt dici quòd non infunditur niſi pro tali inſtanti continuet illam deteſtationem. Et ſic diceret doctor. ℭ Præterea ſunt argumenta contra opinionem doctoris. Dicit enim doctor ꝙ antequam remittatur peccatum, requiritur certa intenſio actus, & certa tēporis continuatio: ita quòd ſi minor intenſio ſit, requiritur maior temporis continuatio. ſi maior intēſio ſit: ſufficit minor temporis continuatio. Contra, ergo nō poteſt alicui remitti peccatum vel infundi gratia pro actu deteſtatiuo peccati quantuncūq; intenſo & bene circunſtātionato in inſtāti pro elicitione talis deteſtationis inſtantaneę. Patet conſequētia: & arguitur ſic. ſit ita ꝙ requiratur pro deteſtatione intenſa vt quatuor, continuatio per dimidiam horam: ergo pro deteſtatione vt octo, ſufficit continuatio per quartam partem horæ: quia quanto eſt intenſior, ſufficit minor cōtinuatio. ergo pro dupla intētione requiritur & ſufficit ſubdupla continuatio. ergo pro intēſione vt ſeptēdecim requiritur cōtinuatio vnius quartę partis ad ſubduplam dimidiam horam. ergo pro inſtantanea elicitione requireretur infinita intenſio: quam non pōt habere homo. ergo pro nulla inſtantanea elicitione poteſt de lege remitti peccatum, & cōferri gratia. ſed hoc eſt falſum.

Patet ſic. Sortes qui recogitat peccatum pręteritũ, & ex toto conatu in hoc inſtanti elicit deteſtationẽ peccati propter deum, talis in hoc inſtanti facit quicquid & quod in ſe eſt: ergo deus in tali inſtãti nõ denegat ei gratiã: ergo ſortes ꝑ inſtantanea elicitione cõſequitur gratiã & remiſſionẽ pc̃ti. Item ſi ſortes ex toto conatu faciens quicquid ſibi poſſibile eſt, non conſequeretur remiſſionem peccati in inſtanti: ſequeretur ꝙ viator habens plenum vſum rationis eſſet effectus impotens de lege ad remiſſionem peccatorũ habendam. Patet. eſt poſſibile ꝙ ſecundum cauſas naturales nõ poſſit viuere niſi per dimidiam horam. & ponatur ꝙ illa non ſufficiat ad continuãdum deteſtationem peccatorum ſuorum. cum ex caſu eſt impotens ad viuendũ vltra illud tempus quod nõ ſufficit: ergo eſt extra ſtatum ſalutis totaliter. hoc eſt abſurdum: ergo & illud ex quo ſequitur.

¶ Ad hoc dico quòd doctor habet illũ caſum cõcedere tanquam correlarium ſequens ex dictis eius. Et ad aliud argumentum cum arguebatur: Sortes in inſtanti facit quod in ſe eſt ad remittẽdum peccatum: ergo ſequitur quòd remittitur ei peccatum in tali inſtanti. Dico quòd doctor habet hoc negare. & datur ſimile. Sortes exiſtens in peccato non poteſt ſubito in hoc inſtanti facere indaginem ad recordationem ſufficientem ſuorũ peccatorum: ſed requiritur certum tempus. tunc capio minimum tempus in quo põt. in medietate illiꝰ temporis faciendo quicquid in ſe eſt, non cõſequitur remiſſionem peccatorum: ergo non ſequitur, iſte facit quicquid poteſt ꝑ hoc tẽpore, ergo remittitur ei peccatũ. ſed bene ſequitur: facit quicquid in ſe eſt, & cõtinuat tantum quantum deus ordinauit continuare illam deteſtationem: ergo conſequitur remiſſionem peccatorum.

¶ Quantum ad aliam replicam qua infertur: ergo eſt poſſibile ꝙ ſortes in via ſit ita diſpoſitus ꝙ pro tempore quo poteſt naturaliter viuere, id eſt ſecundũ cauſas naturales nõ poteſt vltra, (niſi cum miſericordia dei, & præter legem) non põt conſequi remiſſionẽ peccati: concedo: & hoc habent concedere ferme oẽs doctores. Nã dicunt quòd actus in inſtanti elicitus de neceſſitate continuatur per tempꝰ. ſit ſortes eliciens actum in inſtanti quo vult furari: poſt illud neceſſario cõtinuatur. & ſi tempus continuationis ſit adęquantũ tempꝰ vitæ ſuæ ſecundũ cauſas naturales: non põt

conſequi remiſſionē peccati: & ſic ſortes eſt ita diſpoſit⁹ ꝙ per totū tēpus vitæ ſuæ non pōt pœnitere: quia neceſſario continuat neceſſitate naturę. ergo illud correlarium eſt verum, ſcilicet quòd aliquis in via eſſet taliter diſpoſitus ex cōmuni curſu & lege, ꝙ non poſſet conſequi remiſſionem peccati. & hoc videtur non eſſe magnum inconueniens. Nam incurrēs dementiam ex culpa & exiſtens in mortali, non poteſt pœnitere in tali ſtatu

¶ Et ſic ſecundū doctores ad hoc vt deteſtatio peccati (quę eſt præcipuus actus pœnitentiæ, & de illo hic loquimur) ſit ſufficiens: requiritur certa temporis continuatio. Et breuiter doctor habet concedere quòd nulla inſtātanea deteſtatio quantūcunq; fuerit intēſa, eſt ſufficiens ad deletionem peccati: ſed requiritur per tempus continuatio. & cōſequenter habet dicere ꝙ ſi intenſio actus ſit maior, id eſt cum maiori conatu elicita, ſufficit per breuius tempus continuatio. & iſta eſt reſolutio ei⁹, ꝙ antequā remittatur peccatū, et infundatur gratia: requiritur ex parte pœnitētis aliqua pręuia diſpoſitio, nō ſolum natura pręcedens, ſed tpe.

¶ Iam reſtat declarare modum dicendi aliorum: ſcilicet Adę, Gabrielis, cęterorunq;: qui ſtat in duobus. Primum. Ad infuſionem gratiæ, ſiue ad remiſſionem peccati, requiritur aliqua diſpoſitio præuia, non tempore, ſed natura. Secundum dictum. Deteſtatio peccati bene circunſtantionata omnibus circunſtantijs requiſitis, quantūcunq; fuerit gradualiter remiſſa, eſt ſufficiēs. In primo dicto ſtat opinio eorum. Et ratio illorū eſt: quia quā cito homo auertitur à peccato, & conuertitur ad deum: deus ita cito conuertitur ad hominem. ergo in auerſione à peccato, quæ eſt deteſtatio: & in conuerſione ad deū, quę eſt circunſtantia finalis illius conuerſionis: licet exigatur illa diſpoſitio, non tamen tempore, poſtquā ita cito de⁹ cōuertitur ad peccatorē, quā cito peccator auertitur à ſuo peccato. Vnde deū ſe cōuertere ad peccatorem, eſt infundere gratiam, & remittere peccatum. Vltra dicunt quòd deteſtatio peccati bene circunſtantionata eſt ſufficiens: ita ꝙ non requiritur certa intenſio. Et motiuum præcipuum eſt quod aſſumebamus contra Scotum: Deus eo quòd in præceptis ſuis non ſpecificauit gradum ad quem velit nos obligare: (vt in præcepto de dilectiōe, nō ſpecificauit in quoto gradu dilectionis dili-

geremꝰ) ſufficit illa adimplere in aliquo gradu etiã quãtũcunq; minimo: qa quãtũcunq; paruus gradꝰ eſt ſufficiens. Obligatio enim non cadit ſuper gradus, ſiue non fertur ſuper intẽſionem graduum. Deus enim ſolum dicit, Pœnitẽtiam agite. & non dicit, intenſam vel remiſſam agite: vel gradualiter multum intenſam. Sequitur ergo quod non cadit obligatio ſuper gradum, ſed ſolum ſuper pœnitentiam, in qualicunque gradu fuerit. Et vltra: ſi nõ cadit obligatio ſuper gradum, ergo quantũcunque paruus gradus erit ſufficiens ad remiſſionem peccati. ideo relinquitur ſecundum dictum verum. Et maior pars doctorum hoc dicit, videlicet quòd illa præuia diſpoſitio eſt deteſtatio peccati: ſed non requiritur certus gradus in ea: quia dummodo ſit bene circunſtantionata, talis eſt ſufficiens.

¶ Aliqui dixerũt, vt Broardinꝰ in ſumma ſua, et Dionyſiꝰ in quarto, ꝙ ex parte pœnitẽtis nõ reqritur actꝰ poſitiuus pręuiꝰ natura tãq̃ diſpoſitio natura prędecẽs infuſionẽ grę: licet bene requiratur tanq̃ pręuium natura quòd nõ ponat obicẽ: ſed nõ requiritur actus poſitiuꝰ pręuiꝰ natura. Et in ſua tertia cõcluſione expreſſe dicit ꝙ altera opinio erat error Pelagianorũ. Vult igitur dicere Broardinꝰ ꝙ nunquã homo põt bene agere moraliter niſi ex gratia: ita ꝙ nullus eſt actus moraliter bonꝰ niſi ſit partialiter cauſatus ab ipſa gratia. Ideo dicit Dionyſius in quarto, in quarta concluſione de pœnitentia, quòd omnis deteſtatio ſufficiẽs ad remiſſionem peccati cauſatur partialiter à gratia: ergo eſt poſterior natura, et nõ prior. ſed hoc aliâs à nobis impugnatũ eſt in materia de charitate. Et iſta opinio nõ bene ſe cõformat ſacris literis. Habetur enim: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. ergo illud conuerti ex parte peccatorum ad deũ, eſt prius natura quàm deũ cõuerti ad peccatorem per infuſionem gratiæ. Ex illa authoritate videtur manifeſte ſequi quòd peccatorẽ conuerti ad deum, eſt vna diſpoſitio neceſſario præuia ad hoc quòd deus conuertatur ad peccatorem. Vnde non dicit authoritas: Conuertar ad vos, & conuertimini ad me. Igitur videtur quòd requiratur diſpoſitio præuia neceſſario.

¶ Item ſit ſortes cui iam occurrunt ſua peccata memorię. tunc ad hoc quòd remittantur illi, vel requiritur ꝙ nullum actum eliciat; vel quòd eliciat actum bonũ. Si dicas quòd

non requiritur ꝙ eliciat actũ, ſed ſufficit quòd non habeat oppoſitum: ergo tũc remittũtur ſine actu bono volũtatis; quod nemo diceret. Si dicas ꝙ vltra talẽ cognitionẽ peccatorũ requiritur ꝙ eliciat actũ volũtatis: tũc ſequit̃ manifeſte ꝙ ille actus requiritur tanq̃ diſpoſitio prępuia, et meritũ de congruo ad hoc quòd remittantur. Et hoc argumẽtum manifeſte concludit quòd opinio Dionyſij nihil valet. et inter omnes opiniones ſecunda videtur probabilior.

¶ Sed circa modum dicendi illius ſecundæ opinionis ſunt difficultates. Nam dicit illa opinio quòd requiritur diſpoſitio præuia non neceſſario præcedens tempore, ſed natura: ita quòd in inſtanti in quo Sortes habet memoriam peccatorum, ſi deteſtetur peccatum propter deũ, in eodem inſtãti infunditur gratia, quanuis talis gratia ſit poſterior naturã q̃ iſta deteſtatio. Queritur modo vtrũ talis deteſtatio ſit meritoria vitę ęternę? Et videtur ꝙ ſic, quia talis deteſtatio eſt act9 bonus bene circũſtãtionatus, & elicitur ab habẽte gratiam: quia talis habet gratiam in illo inſtanti. ergo videtur quòd pro tali inſtanti ſit actus meritorius vitę ęternæ.

¶ Queritur ergo an illa deteſtatio ſit meritoria alicuius grad9 gr̃ię pręter gloriã quę debet̃ gratię quę ſibi infũdit̃?

¶ Reſpõdent Hybernicus & Gabriel quòd nõ: quia quãuis eliciatur ab habente gratiam, tamen nõ elicitur ex gratia. Nam ad actum meritorium non ſufficit quòd eliciatur ab habente gratiam, quia tunc actus indifferens elicitus ab habente gratiã, eſſet meritorius: ſed requiritur quòd eliciatur ab habente gratiam, & ex gratia. Nam ſi talis actus eliceretur à gratia, eſſet actus gratiæ: & per conſequens eſſet poſterior gratia. Vnde dicit Gabriel quòd continuatio illius actus ſequens erit meritoria vitæ æternæ: ſed non elicitio. Vnde iſta conſequentia non valet: Iſte actus eſt moraliter bonus, & elicitur ab habente gratiam: ergo eſt meritorius vitæ ęternę. Ideo apparet mihi opinio Hybernici probabilior, quæ ſtat in duobus dictis. Primum, ꝙ nullus act9 requiſitus ad remiſſionem peccati eſt meritorius vitę æternæ, quia nullus talis eſt à gratia. Secũdũ, aliquis talis, id eſt ſimilis, eſt meritorius vitę æternæ, quia elicitur ab habentẽ gratiam, & ex gratia. ¶ Secundũ quod occurrit, eſt argumentum præcipuum Broardini: quod tale eſt. Sortes elicit deteſtationẽ intenſam vt quatuor: dimidietas illius eſt ſuf-

ficiens ad remiſſionem peccati, & infuſionem gratiæ. ergo talis dimidietas eſt ſufficiens ad commutationem pœnę æternę in temporalem. ergo altera dimidietas illius deteſtationis à fortiori erit ſufficiens ad tollendam omnem pœnam temporalem quæ reſtat pro peccato ſoluenda, & ſic nunquam remittitur peccatum in aliquo quin tollatur omnis obligatio ad quamcunque pœnam etiam temporalem. Patet, quia ex illa opinione non poteſt auferri peccatum quin eliciatur deteſtatio peccati bene circunſtantionata. ergo erit alicuius certę intenſionis. Tunc arguitur ſic. cũ talis deteſtatio ſit aliqualiter intenſa, habet duas partes graduales, & vna illarum eſt ſufficiens ad cõmutandum pœnam ęternam in temporalem, & per cõſequens ad remittendum pœnam infinitam à parte poſt. ergo à fortiori reliqua tollet omnem pœnam quæ reſtat. Negatur conſequẽtia, ſicut dicit Adam ſoluẽdo hoc argumentum, quia argumentum bene cõcluderet ſi remitteretur virtute ſolius deteſtationis prę uiæ tanquam meritum de condigno: ſed ad remittendum peccatum magis cõcurrit meritum Chriſti. ideo eſt maior miſericordia quàm in relaxatiõe pœnę quę remanet ſoluenda. ſed per hoc quòd opinio dicit ꝙ qualiſcunque diſpoſitio prę uia eſt ſufficiẽs vt iſti applicetur meritum Chriſti paſſionis, non ſequitur quòd ſit ſufficiens ad totalem pœnam auferendam: quia Deus ita ordinauit de vno, & non de altero. Nam ſi qualiſcunque deteſtatio eſſet meritoria de cõdigno & ex merito proprio, cõcluderet argumentum quòd nunquam remitteretur peccatum quin auferretur obligatio ad quamcunque pœnam. ſed per hoc quòd eſt diſpoſitio, nõ ſequitur, ergo eſt diſpoſitio ſufficiẽs vt applicetur meritum Chriſti ad totalem pœnam auferẽdam. Ideo argumentum non concludit.

¶Ex iſto modo dicendi ſequitur quòd ad remiſſionẽ grauioris peccati non requiritur maior deteſtatio, patet. quæcunque ſufficit, dummodo ſit bene circunſtantionata. bene verum eſt tamen quòd ad totalem abolitionem pœnę & culpæ requiritur maior: ſed vt remittatur grauius peccatũ quantum ad culpam, id eſt reatum ad pœnam ęternam, non requiritur maior deteſtatio. ¶Cõſequenter quęrit doctor quis inter hos quatuor actus pœnitẽtiæ eſt magis ſufficiens & perfectus? Reſpondet quòd ſecundum ꝙ elici-

tur à maiori & perfectiori virtute, ideo ſi primus actus eliciatur ex ſola iuſtitia, & ſecundus ex charitate: ſecundus erit perfectior. Si ſecundus eliciatur ex ſola caſtitate, & primus ex iuſtitia: primus erit perfectior. Ideo ſic comparando facile eſt videre quis illorum eſt perfectior.

¶ Ad argumenta. Arguitur primo quòd actus requiſitus ad delendum peccatum, non ſit actus virtuoſus. Patet ſic. nullus ꝓpter paſſiones laudaẽ vel vituperatur. ſed pœnitere eſt paſſio: quia triſtitia. Nego, immo triſtitia nõ eſt pœnitentia, quia pœnitentia eſt pœnę tenentia: & triſtitia eſt ipſamet pœna. ideo triſtitia non tenet pœnam. ergo nõ eſt pœnitentia. Igitur. ſed ipſa triſtitia eſt effectus pœnitentiæ vel obiectum, ſecundum diuerſitatem actuum: vt dictum eſt in primo articulo.

¶ Secundo arguitur. Actus pœnitentiæ eſt virtuoſus, quia electiuus. ſed pœnitentia eſt inuoluntaria. nullum enim pœnale eſt voluntarium. Verum eſt volitione ſequente affectionem commodi. ¶ Item virtutes fuiſſent in ſtatu innocentię: & remanebunt in patria. ſed pœnitentia non fuiſſet in tali ſtatu, nec remanebit in patria. nam in ſtatu innocentiæ nullum fuiſſet peccatum. ergo nec neceſſaria fuiſſet pœnitentia. Nec in patria, quia in patria nulla erit pœna.

¶ Hoc argumentum quærit vtrũ in patria poſſit eſſe pœnitentia. Dico quòd ſic quantum ad habitus. vnde habitus non habent actus contrarios in patria. ideo nõ poſſunt corrumpi, & per conſequens ſemper manebunt. Sed in patria non eſt pœnitentia (capiendo pœnitentiam pro vltimo actu pœnitentiæ: quæ eſt actus tolerandi triſtitiam) cum ibi nulla ſit triſtitia. nec erit pœnitentia pro tertio actu, ſcilicet acceptione voluntaria triſtitiæ: ſed bene erit pœnitentia pro actu pœnitendi ſecundo modo, puta pro deteſtatione. Nam ſanctus cogitans ſe peccaſſe, poteſt habere illum actum quo nollet ſe peccaſſe: ſed ad illum non ſequitur triſtitia cuius eſt naturaliter cauſatiuus, quia ibi eſt vehementiſſimum gaudium, quod expellit triſtitiam, non ſolum contrariam, ſed etiam contingentem, vt dicit Ariſtoteles. Non ſequitur; iſte actus non eſt in patria: ergo nec in via eſt virt9. Nam elemoſyna, comedere, bibere, patientia, non eſſent actus virtuoſi in via: (quod eſt falſum) quia tales non erunt in patria.

¶De ſtatu innocentiæ,dico ꝙ nec pœnitentia nec patientia fuiſſent,pro quanto obiecta illarum virtutū repugnant illi ſtatui:ſcilicet aduerſum & peccatum. Nam ſi obiectū alicuius virtutis repugnat alicui ſtatui,etiam actus illius virtutis repugnabit illi. Ideo illę virtutes ſupradictę nō fuiſſent quantum ad habitus,pro quāto obiectum illarum repugnat tali ſtatui innocētiæ. Item pœnitētia non eſt actus virtutis.patet,quia eſſet actus electiuus,ſed hoc eſt falſum, patet primo.non eſt velle,quia eſt reſpectu mali.ſecundo non eſt nolle,quia tunc non eſſet electio. Nam electio non eſt reſpectu impoſſibilis:quia non peccaſſe eſt impoſſibile.ergo actualis pœnitentia non eſt actus electiuus.

¶Pro ſolutione dico quòd electio capitur dupliciter. Vno modo vt eſt libera volitio aut nolitio alicuius.& iſto modo eſt reſpectu finis.& ſic dilectio Dei ſuper omnia, eſſet electio. Alio modo capitur vt eſt duorum mediorum ad vnum finem propoſitorum , vnius prę altero acceptatio: & ſic cepit Ariſtoteles. & hoc modo non oportet quòd omnis actus virtutis ſit electio iſto modo, quia ſecundo modo capiendo eſt tātummodo reſpectu futurorum.ideo dico ꝙ pœnitentia eſt electio primo modo & large capiēdo. Vltimo arguitur . vel talis actus pertinet ad virtutem theologam,vel humanam . Dico quòd ſi habeat tantummodo peccatum pro obiecto , hoc eſt ſi deteſtatio cauſata ex amore Dei,habeat tantūmodo peccatum pro obiecto, eſt pure humana:quia habet obiectum pure humanū. ſed ſi teneamus quòd habeat deum & peccatum ꝓ obiecto, vt deteſtari peccatum propter Deum vnico actu & eodem,partim erit humana ratione vnius obiecti,& partim erit theologicà ratione alterius obiecti. Aliꝗ dicunt quòd ſolum eſt humana:quia ratio virtutis attenditur non penes finem,ſed ſolum penes obiectum propinquum.ſed hoc eſt ad nomen,& vtrumq; poteſt probabiliter defenſari.

¶Diſtinctionis. XIIII.
Quæſtio tertia.

TERTIA QVAESTIO. VISVM eſt in queſtionib9 precedẽtibus quomodo pœnitẽtia ſit neceſſaria ad deletionẽ peccati: & quomodo pœnitẽtia actualis non eſt niſi pœnę tenẽtia: & virtus mediãte qua infligitur pœna ꝑ peccato, dicitur pœnitẽtia. Querit cõſequenter, poſtq̃ peccator propter peccatũ infligit ſibi pœnã, vtrũ infligat ſibi vnicam pœnam ſolummodo? Et arguitur ꝙ ſic: quia non infligitur pœna niſi ad reordinationem culpæ. ſed ſicut culpa eſt vnica deordinatio: ergo debet eſſe vnica reordinatio: & per conſequens vnica pœna.

¶In oppoſitum arguitur tribus authoritatibus ꝙ multiplices pœnę ſunt inferendæ. Prima. Ioelis. ij. Conuertimini ad me in ieiunio & in fletu & in planctu, & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta. oſtenditur quòd pœnitentia infert triſtitiam. Et Iacobi. v. Cõfitemini alterutrum pec. &c. infligitur alia pœna, quæ eſt erubeſcentia in confeſſione. Et Matthei. iij. Facite dignos fructus pœnitentiæ, id eſt ieiunate, orate, elemoſynam date, alia opera pœnalia facite. ergo pœnitentia infligit non ſolum vnam pœnam, ſed diuerſas.

¶Doctor in iſta quæſtione, quę facilis eſt, præponit vnum notabile quod eſt tale. Vnaquęque virtus in affectu, de neceſſitate exigit ſuam regulam in intellectu. Ex quo ſequitur quòd nullus eſt actus virtutis in affectu niſi quia conformis dictamini recto. quod quidẽ dictamẽ eſt iudicium in intellectu de aliquo faciendo vel fugiendo. & illud iudicium in intellectu vocatur regula illius actus qui eſt in affectione ſeu voluntate: quia per conformitatem ad illud dictamen rectũ actus dicitur regulatus & cõformis: & ꝑ difformitatẽ dicitur malus & difformis rectę rationi. Hoc ſuppoſito, notandum ꝙ duplex eſt regula actus virtutis in intellectu. Quędam eſt regula in intellectu regulans actum affectus ad quam intellect9 ex lumine naturali pertingere poteſt. Et eſt quædã ad quã intellectus lumine naturali pertingere non poteſt: ſed ſolum ex reuelatione diuina. Nam ſicut ſunt aliquæ propoſitiones ſpeculatiuę ad quarum cognitionem intellectus lumine naturali pertin-

gere non poteſt:(vt intellectus lumine naturali ſibi indito non poteſt pertingere ad cognitionem huius propoſitionis, deus eſt trinus & vnus) aliquæ vero ſunt ad quarum cognitionem intellectus lumine ſuo naturali indito pertingere poteſt:(vt ſunt ꝓpoſitiones Geometricę, Phyſicę, Logicę, &c.) eodē modo in agibilibus ſunt quędam propoſitiones practicę ad quarum cognitionē & intellectionem intellectus lumine naturali pertingere poteſt. vt ſunt propoſitiones de iure naturali: vt non facias alijs quæ tibi fieri non vis, non mœchaberis, nō furtum facies. Aliquę vero ſunt ad quarum notitiam intellectus lumine ſuo naturali pertingere non poteſt, ſed tantummodo ex reuelatione diuina: vt eſt iſta, omnia temporalia propter Chriſtū ſunt relinquēda. intellectus enī dūtaxat peruenit ad cognitionē illius ex reuelatione diuina: quia non eſt notum lumine naturali ꝙ omnia ſunt relinquenda propter Chriſtum. Iam ergo habemus duo. Primū eſt, nulla eſt virtus in affectu quin habeat regulam in intellectu. Secundum eſt, duplex eſt regula in intellectu regulās affectionem. Quædam eſt ad cuius cognitionem intellectus lumine naturali peruenire poteſt, & quædam ad cuius cognitionem ſolum poteſt peruenire mediante reuelatione diuina, & nō lumine proprio naturali. ¶ Præterea pœnitentia dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo poteſt conſiderari vt eſt conformis alicui dictamini recto intellectus ſiue regulę ad quod intellectus lumine naturali pertingere poteſt. Secundo modo conſiderari poteſt vt eſt conformis dictamini intellectus ad quod intellectus lumine naturali non poteſt peruenire. Ideo ſicut in genere duplex eſt regula: ita eſt duplex regula regulans pœnitentiam. quædam eſt regula ad quā intellectus lumine naturali peruenire poteſt: vt eſt iudicium quo intellect9 iudicat ꝙ deteſtandum eſt peccatum & fugiendum. Illud eſt cuilibet lumine naturali notum. Altera eſt regula regulans pœnitentiam, ad quam homo non poteſt peruenire lumine naturali: vt eſt iſtud dictamen: deteſtandum eſt peccatum quia dei offenſiuum, quia à gloria impeditiuum, quia ad æternam pœnam & miſeriam æternā inductiuum. Iſta totalis regula non poteſt ab homine lumine naturali cognoſci, ſed dūtaxat ex reuelatione diuina. Nam non poteſt homini eſſe naturaliter notum ꝙ ſit futura beatitudo æterna,

vel quòd ſit æterna dãnatio qualem ponunt fideles:ſed illa ſolum ſunt nota ex reuelatione diuina. Pœnitentia ergo poteſt habere duplicem regulã. Vnam naturali lumine notã. Alteram vero ſupernaturaliter notã. ¶Hoc ſuppoſito reſpondet doc.ad quæſtionem dicendo quòd ſi conſideretur pœnitẽtia vt regulatᷓ regula naturali lumine nota, eſt vnius pœnę tantum inflictiua,ſcilicet triſtitię. Nam nõ habemus in intellectu regulam naturaliter notam ꝙ deteſtãdum ſit peccatum niſi hanc, deteſtãdum eſt peccatum. & ad illam deteſtationẽ ſequitur illa pœna quæ eſt triſtitia . ergo ſi ſequatur vt eſt cõformis regulę naturaliter notę,eſt dũtaxat vnius pœnę inflictiua. Vnde quilibet habens vſum rationis poteſt habere hoc iudicium naturale,deteſtandum eſt peccatum. & poteſt habere actum conformẽ illi iudicio. & ſi poteſt habere actum conformẽ ad illum: ſequitur illa triſtitia. ideo poteſt habere illam pœnam inflictiuam.Igitur pœnitentia cõſiderata vt regulata per regulam naturaliter notam,eſt vnius pœnę inflictiua. ¶Secũda pars reſponſionis eſt:ſi pœnitentia conſideretur vt regulata regula ſupernaturaliter cognita,& ex reuelatione nota:eſt plurium pœnarũ inflictiua.patet. eſt tot pœnarum inflictiua quot de9 ex reuelatione per ſacras ſcripturas voluit ꝓ peccato peccatorẽ luere.ſed ex ſacris literis habem9 quòd deus vult plures pœnas pro peccato infligi.igitur pœnitentia conſiderata vt regulatur regula ſupernaturaliter nota, eſt plurium pœnarũ inflictiua. ¶Conſequenter doctor ſoluit obiectionem. Aliqua eſt pœnitentia quæ regulatur regula nõ naturaliter nota,ſed ſolum ex reuelatione diuina:ergo eſt aliqua pœnitẽtia quæ non eſt virtus moralis,ſed theologica. Conſequens eſt contra dicta in.ꝗ̃.q.vbi dictum eſt ꝙ pœnitentia eſt virtus moralis,& non theologica.ſed patet conſequentia:quęlibet virtus moralis regulatur regula lumine naturali nota: & eſt vna differentia inter theologam & moralem. Nã vt dicit ſanctus Tho.virtus dicitur theologa quia fertur in obiectum increatum ſecundum aliquam rationem ad cuius cognitionem homo nõ poteſt pertingere lumine naturali. Vnde vt dicit Tho.aliqua virtus quæ eſt de deo,bene dicitur humana,& non theologica:quia non fertur in deum ſecundum rationem quam non poteſt niſi ſupernaturaliter cognoſcere ipſe homo: ſed fertur in illum ſecundum ratio-

nem naturaliter cognoſcibilem, vtputa ſecundum rationē primæ cauſæ: & ſecundum illam Philoſophi naturaliter deum cognouerunt: & ſic ſapientia eſt de deo iſto modo, puta ſecundum rationem aliquam naturaliter cognoſcibilem: ideo dicitur virtus moralis, & non theologica. ſed virtutes quæ feruntur in tale obiectum ſecundum rationem non naturaliter cognoſcibilem, vt eſt fides, ſpes, & charitas, vocātur theologicę, ſupernaturales, aut ſuperhumanę.

¶His ſuppoſitis reſpondetur ad obiectum. cum ſic arguitur: illa virtus pœnitentialis exigit aliquam regulam quæ non eſt homini naturaliter nota, nec poteſt eſſe, ſed duntaxat ex reuelatione diuina: ergo talis pœnitentia non eſt virtus moralis, ſed theologica. Negat doc. conſequentiā, dans multa exempla: ſicut paupertas euangelica eſt virtus pure moralis: quia de obiecto pure creato, puta de bonis externis: nihilominus exigit regulam quæ non eſt homini nota lumine naturali, ſed tantūmodo ex reuelatione. Hoc enim non eſt naturaliter notum lumine naturali quòd relinquenda ſunt omnia propter Chriſtum. Ideo non ſequitur: Hæc virtus exigit regulam regulantem non naturaliter homini cognoſcibilem, ſed ex reuelatione: ergo hæc virtus non eſt moralis ſiue humana. Vnde ſicut dicit doc. virtus moralis vt dicit Ariſto. ij. Ethicorū, dicitur à more, id eſt à conſuetudine. Conſuetudo enim eſt actuum frequens reiteratio, ita quòd frequens actuum elicitio vocatur conſuetudo: & ex illa conſuetudine frequenti reiterationis actuum gignitur habitus. Quāuis ergo habeam regulam ſolū primo ex reuelatione mihi notam, poſſum tñ cōſuetudine me tali regulę conformare pluries: vt habita iſta regula ſupernaturali, relinquenda ſunt omnia propter Chriſtum. ſimiliter habita iſta: peccatum eſt deteſtādum quia dei offenſiuum, gloriæ æternę impeditiuum, pœnę æternę inductiuū: poſſum me illis pluries conformare naturaliter. & ex tali conſuetudine, id eſt frequenti actuum conformium elicitione generatur vnus habitus ęque ac ſi talis regula eſſet naturaliter nota. & talis habitus eſt ita bene more genitus, id eſt conſuetudine, ac ſi talis regula eſſet naturaliter nota: & ita bene poteſt vocari moralis. Ideo ſecundum hanc rationem nulla eſt proprie virtus theologica niſi quæ à deo infunditur. & ideo non dicitur theologica, quia genita non more,

ſed quia tota ſimul. & proprie capiendo terminos, quælibet virtus quæ acquiritur ex actibus frequenter reiteratis, vocatur moralis. Ideo qui ponunt fidem ſpem & charitatem acquiſitas, dicunt quòd illi habitus acquiſiti non ſunt proprie virtutes theologicę, quia more gignuntur. Sed aliqui largius vtuntur virtutibus theologicis, dicentes quòd quælibet virtus quæ habet immediate deum pro obiecto, ſiue talis ſit infuſa, ſiue more acquiſita, dicitur theologalis.
¶Doctor igitur negat hanc conſequentiam: hęc virtus habet regulam ad quam homo lumine naturali pertingere non poteſt, ſed ex reuelatione: ergo non eſt moralis. Et ratio eſt bona: quia quamuis talis regula inſit ex reuelatione, tamen ipſa poſita & reuelata eſt in mea poteſtate me tali regulæ pluries conformare. & ex tali more conformandi pluries, generatur habitus moralis.
¶Ad argumenta quærebatur vtrum pœnitentia ſit vnicę pœnę inflictiua. dictum eſt quòd eſt plurium, ſecundum quòd eſt conformis regulæ ſupernaturaliter notæ.
¶Contra. pœnitētia eſt reordinatiua culpę. ſed ſicut eſt in culpa vnica deordinatio, ita erit vnica pœna per quam reordinabitur illa culpa. ¶Dico primo quòd in vna culpa contingit aliquando eſſe duas difformitates, ſicut contingit in eodem actu eſſe duas bonitates, quarum vna elicitur ab vna virtute, & alia imperatur ab alia. Similiter in vna culpa ſiue in eodem actu malo poſſunt eſſe duæ malitiæ: vt qui furatur vt mœchetur, ille actus imperatur ab intemperatia, & elicitur à furto. & ſic eſt falſum vniuerſaliter quòd in vnico actu ſit tantum vnica deordinatio. ſed hoc dato, cum infertur: ergo erit vnica pœna, diſtinguo: vel ſi comparetur pœna in ordine ad illam culpam: & ſic verum eſt. vel ſi cōparetur ad offenſum: & tunc negatur conſequētia, nam pœna reordinat culpam in ordine ad offenſum per illam culpam, per tot pœnas per quot exigit offenſus reordinari. ſed eſt nobis notum ex tribus authoritatibus ſupra allegatis quòd ipſe deus offenſus plures pœnas exigit. ideo ſi eſſet pœna comparanda in ordine ad culpam, ſolummodo eſſet vnica pœna, puta triſtitia. ¶Secūdo arguitur. pœnitētia eſt quædam particularis iuſtitia: ſed iuſtitia reddit ęquale pro æquali: ergo pœnitentia reddit æquale pro æquali. ſed vna pœna poteſt eſſe æqualis vni culpę: ergo pœniten-

tia reddit vnicā illam pœnam pro offenſa. diſtinguo, vel quòd reddat ęquale ex natura rei, & ſic eſt falſum: quia nō eſſet ſufficienter punitus per illud: quia illa punitio reſpicit culpam in comparatione ad deū. Vel ꝙ reddat æquale ſecūdum acceptationem illius cui redditur: & ſic verum eſt: & ſunt plures pœnæ. Dico tamen quòd aliquando poteſt eſſe tanta triſtitia inflicta ꝙ deus acceptabit eā pro ęquali, & deus remittet omnino peccatum, & quo ad culpam, & quo ad omnem pœnam. ſed poteſt eſſe quòd illa non erit ſufficiens ad hoc, & ſic non acceptetur illa vt æquale, ſed reſtabit aliquid aliud ſoluendum, quod ſoluitur per ſatiſfactionem. ¶ Tertio arguitur. pœnitentia eſt vnica virtus: & vnicę virtutis vnicum eſt obiectum: & pœnitentia habet pœnam pro obiecto vnicam: ergo non infligit plures. Dico quòd pœnitentia eſt vnica virtus in genere: ſed non eſt vnica in ſpecie. Inſuper dico quòd pœnitentia habet plures actus: immo pœnitentia collectiue ex tribus conflatur: primo ex actu deteſtandi: ſecundo ex propoſito cauendi in futurum à peccato: tertio ex propoſito confitendi cum fuerit opportunitas. & quilibet illorū trium habet partialem pœnam. nam pœnitere vt eſt actus deteſtādi, habet triſtitiam. confiteri habet aliam partialem pœnam. ergo pœnitentia collectiue imperat plures pœnas: & ſic eſt inflictiua plurium pœnarum.

¶ QVAESTIO QVARTA.

QVARTO QVAERO VTRVM per ſacramentum pœnitentiæ deleatur culpa ſicut per pœnitentiam virtualem. Videtur quòd ſic, per illud: Quorū remiſeritis peccata. ergo in abſolutione remittuntur peccata: & non niſi ꝑ ſacramētum pœnitentię. ergo. ¶ In iſta quæſtione tria ponuntur: quorum duo prima facilia ſunt: tertium vero habet difficultatem. Primum eſt de quid nominis ſacramenti pœnitentiæ. Secundum eſt vtrum tali diffinitioni aliquid ſubſit, id eſt vtrum ſit aliqua res realis de qua verum ſit dicere, hoc eſt ſacramētum pœnitentię. Vnde aliqui termini habent diffinitionem quid nominis, ſed

illi nihil ſubeſt, vt chimera, vacuum. ¶Quãtum ad primũ ſupponitur primo quòd non loquimur amplius de pœnitẽtia virtute, puta de cõtritione, ſed de pœnitentia ſacramento. nam de pœnitentia virtute dictum eſt prius ſecundum illas quatuor acceptiones prius poſitas. Sed pœnitentia ſacramentum eſt abſolutio hominis pœnitentis ſub certa verborum forma cum debita intentione à ſacerdote habente iuriſdictionem ſignificante abſolutionem animę à peccato. Dicitur primo quòd pœnitentia ſacramentum eſt abſolutio, id eſt quædam ſententia abſolutionem ſignificãs: ita quòd ibidem capitur abſolutio pro ſententia prolata à iudice abſolutionem ſignificante: vt eſt iſta oratio: ego abſoluo te in nomine patris & filij & ſpiritusſancti. Et illa ſententia non eſt aliud niſi illa propoſitio vocalis. ideo breuiter pœnitentia ſacramentum eſt propoſitio vocalis abſolutionem animæ à peccato ſignificans. Per hoc quòd dicitur, hominis pœnitentis, tagitur materia ſacramenti: & eſt ipſe pœnitens confeſſus. Dicitur etiam, ſub certa verborum forma. nã poſtquam eſt ſacramentum, fuit inſtitutum à Chriſto: ergo non poteſt fieri niſi ſub illis verbis in quibus Chriſtus inſtituit. Chriſtus enim ſolus inſtituit ſacramenta. Nam pura creatura, nec tota communitas omniũ creaturarum poteſt inſtituere aliquod ſacramentum: quia tota communitas omnium creaturarum non habet effectum ſacramẽti in ſua poteſtate, ſcilicet gratiam, ſed ſolus deus. ideo non poteſt dare efficaciam illis ſignis. igitur. Vltra dicitur, cum debita intentione. nam requiritur intentio miniſtri. licet enim ſacramẽtum pœnitentiæ non includat intentionem tanquam partem (quia intentio non eſt ſenſibilis) tamen connotat intentionem. Vnde ſi ſacerdos à caſu proferat illa verba ſine quacunque intentione: non ſunt ſacramentum, nõ magis quã ſi vna pica proferret. Dicitur etiã, à ſacerdote iuriſdictionem habẽte. & per hoc denotatur miniſter. Ex quo ſequitur quòd talia verba ꝓlata à laico non ſunt ſacramentum. & ſi proferantur à ſacerdote iuriſdictionẽ habẽte, & non intendente, non ſunt ſacramẽtũ. Finaliter dicitur, ſignificante abſolutionẽ animę à peccato. cũ em̃ pœnitẽtia ſit ſacramentũ, ergo erit ſignũ. ergo ex inſtitutione Chriſti ei reſpõdebit aliquod ſignificatũ: & illud nõ eſt niſi abſolutio animæ à peccato. igitur. Habetur ergo

reſolutorie primo quid ſit ſacramētū pœnitētię, & ꝙ realiter nihil aliud eſt quàm abſolutio &c. Secūdo tangitur materia & diſpoſitio materiæ, ſcilicet pœnitens cōfeſſus. Tertio tāgitur miniſter, ſcilicet ſacerdos: & eius diſpoſitio, ſcilicet habēs intentionē & iuriſdictionem. Quarto effectus: ſcilicet abſolutionem animæ à peccato.

¶Secundo videndum eſt an aliquid ſubeſt illi diffinitioni: hoc eſt an aliquid realiter ſit ſacramentum pœnitentiæ. Vnde dicit doctor primo quòd deus poteſt remittere peccatum: & hoc eſt de fide, Remiſſionem peccatorum: & ſi poteſt remittere, poteſt ordinare ſignum mediāte quo remittet: ad cuius ſigni poſitionem ſemper paratus erit cōferre gratiam, & remittere peccatum. Cum enim ſit omnipotēs: ergo poterit inſtituere ſignum, & cauſare gratiam ad poſitionem illius ſigni quoties illud applicabitur alicui: & dare efficaciam tali ſigno, quòd ipſo poſito ponetur gratia. & illud ſignum realiter ſuberit diffinitioni quam dam9 de pœnitentia ſacramēto. Habemus ergo duo. Primum ꝙ deus poteſt remittere peccatū, & conferre gratiā. Secūdū ꝙ poteſt inſtituere ſignum ad cuius poſitionē ſequitur remiſſio peccati, & collatio gratię. ¶Cōſequenter oſtēdit ꝙ nō ſit aliqđ aliud ſignū cōuenientius quā iſtud qđ declaratū eſt ꝑ definitionē ſacramēti pœnitentię, ſcilicet abſoluo te In nomine pa. & fi. & ſpi. Nā talis ſententia poſtquā eſt ſignum, magis congruū eſt ꝙ ſignificet ſuum effectū quā aliud. Eius enim effectus eſt animā liberari à peccato. ideo non poteſt haberi ſignū cōuenientius quā ſignum ſignificans abſolutionē animæ à peccato. Similiter cōgruū eſt ꝙ ſacerdos ſit miniſter. Eſt enim peccator vnum extremū, & deus aliud: & reducitur in deū tanquā in aliud extremū, ꝑ medium .i. per ſacerdotem: qui eſt medius inter deum & peccatorem conſtitutus ab ipſo deo, habens ipſe ſacerdos iuriſdictionē: quia ſententia à non ſuo iudice lata, nulla eſt.

¶Quantum ad tertiū. Circa hunc articulum ſunt aliquę difficultates terminandę ante reſolutionē queſtionis. ¶Prima eſt, ſi ſacerdos cum intētione proferat illa verba ſacramentalia ſuper peccatorem: & ille non ſit confeſſus ſacerdotis an ſit ſacramentum? ¶Secunda, ſuppoſito quòd talis ſuper quem profert illa verba, ſit ei cōfeſſus, veruntamen ficte, quia ponit obicem: an ſint ſacramentum?

¶Quantum ad primum reſpondetur quòd non. nam ponitur in diffinitione, hominis pœnitentis. Ideo ſi non eſt ei confeſſus: non eſt ſacramentum. Propterea dicunt doctores quòd ſunt aliqua ſacramenta quæ nullum actum recipientis requirunt. & in talibus eſt quædam forma, & quædam materia: quæ realiter diſtinguuntur abinuicem: vt eſt in ſacramento baptiſmi & ordinis etiam apud doctorem iſtum. Nam ordo non requirit actum ſuſcipientis. ideo poteſt conferri paruulo ſine actu ſuo. Similiter ſacramentum extremę vnctionis & confirmationis de neceſſitate nõ requirunt actum ſuſcipientis. Sed in ſacramentis quæ requirunt actum ſuſcipientis, vt eſt ſacramentum pœnitentiæ & matrimonij, nihil applicatur ſuſcipienti præter verba: ita quòd de neceſſitate requiritur applicatio verborum in miniſtro, & nullius alterius materiæ. Ideo reſpondetur breuiter quantum ad primũ quòd nõ eſſet ſacramẽtum pœnitẽtiæ. ¶Quantum ad ſecundum, videlicet an illa verba, ego abſoluo te &c. prolata ſuper fictum, id eſt qui ponit obicẽ: ſint ſacramentum: videtur quòd ſic. Nam ſortes adultus qui baptizatur & eſt fictus fictione qua ponit obicẽ gratię ſolum, eſt vere baptizatus: nec vnquã poſtea debet rebaptizari. Igitur non obſtante illa fictione, fuit verũ ſacramentum baptiſmi. ergo pari forma ſi ſortes ficte confiteatur, quia intendit in futurum peccare: nihilominus illa verba ei applicata erunt ſacramentum pœnitentię. Dices. non eſt ſimile: quia in ſorte ficto illa verba ſacramentalia nihil cauſant: ſed in ficte baptizato cauſant characterẽ. Omne enim ſacramentum aliquid cauſat in ſuſcipiẽte. ſed illa verba, ego abſoluo te &c. nihil cauſant in ficto. Patet. neq; gratiam, vt notum eſt. neque characterẽ, quia pœnitentia non cauſat characterẽ, cum non ſit ſacramentum irreiterabile. ergo non ſunt ſacramẽtum. Pręterea quanuis ſacramẽtum pœnitentię ſit iterabile, nihilominus nõ eſt iterabile quãtũ ad eandẽ materiã. i. eadẽ peccata: ſicut matrimoniũ eſt iterabile, ſed non in ordine ad eandem perſonam. ſed talis tenetur eadẽ ſecũdo cõfiteri. ergo oportet ꝙ talia verba ſuper pctis prius cõfeſſis prolata, ficte tamẽ, nõ ſint ſacramẽtũ. ¶Iſta difficultas depẽdet ex difficultate terminãda deo fauente. xvij. diſt. vtrũ ficte confeſſus teneatur iterũ cõfiteri? ¶Dicit ſctũs Thomas ꝙ nõ, ſed recedẽte fictione pœnitẽ-

tia & abſolutio illa habet ſuum effectum. & in loco prædicto tractabitur talis difficultas. ideo &c. Ideo ad difficultatem motam redeuntes, videlicet vtrum verba prolata à ſacerdote ſuper fictum, ſint ſacramētum pœnitētiæ? Dico ꝙ ſic. Contra. dicitur in diffinitione pœnitentiæ, hominis pœnitentis. ſed talis non eſt pœnitēs. igitur. Dico ꝙ capitur hominis pœnitentis, id eſt confitētis. & nō intelligitur, hominis pœnitētis. i. contritionem habentis, ſed confitentis: vt dicit Gabriel. Ad aliud argumentum. illa verba nihil derelinquunt. Sāctus Thomas diceret quòd quēdam ornatum relinquunt. Ponit em̄ quēdā ſacramēta immediate relinquere characterem: alia immediate relinquere ornatum. Sed communiter doctores nō ponunt talem ornatum. Ideo nego conſequentiam qua infertur: ergo talia verba nō ſunt ſacramētum. quia ꝙ nihil relinquant, hoc non eſt niſi ꝓpter impedimentū ſuſcipientis, ita quòd ſi non eſſet tale impedimentum, aliquid relinquerent. & ſufficit ad hoc quòd dicantur ſacramentū, ꝙ quātum eſt de ſe aliquid relinquant.

¶ Difficultas totius huius quæſtionis eſt in iſto articulo, vtrum videlicet per iſtud ſacramentum, ego abſoluo te, remittatur peccatum, & infundatur gratia, tanquam per diſpoſitionem præuiam: ita quòd illa ſecluſa non remitteretur? Pleriq; docto. & Magiſter. xviij. diſtinctione dicunt quòd nunquam per ſacramentum pœnitentiæ remittitur peccatum: ſed antequam digne ſuſcipiatur hoc ſacramentum, neceſſe eſt iam in ſuſcipiente præexiſtere charitatem.

¶ Quantum ad iſtam quæſtionem notandū primo quòd omne ſacramentum nouę legis ex vi operis operati, ſi non ponatur obex, confert gratiā, quia omne ſacramētum eſt ſignū ſenſibile efficaciter ſignificans (.i. conferēs) gratiam. Vnde quędam ſunt ſacramēta quæ conferūt primā gratiam: ſicut eſt baptiſmus. Alia vero ſunt quę præexigunt gratiam in ſuſcipiente, & illam inuentā augmentāt: ſicut eſt ſacramentum euchariſtiæ. Nam qui in peccato accedit: non ſolum non acquirit gratiam, imo peccat de nouo accedendo. Similiter dicendū eſt in ſacramēto ordinis & matrimonij. Dicit ergo Magiſter ſentētiarum, ſimiliter & Ockam, & Marcilius de padua, ꝙ ſacramentum pœnitentiæ nunquam introducit tanquā diſpoſitio primā gratiam: ſed ad digne ſuſcipiendum illud, præexigitur gratia; & illam au-

gmentat,ita quòd confertur aliquis gradus de nouo ratiõe talis diſpoſitionis.& hæc eſt opinio illorum:videlicet quòd per ſacramentum pœnitentiæ nunquam confertur prima gratia,ſed ſolum augmentatur. Et ſunt multę authoritates pro iſta opinione:ſcilicet Hieronymi, Auguſtini, Caſſiodori. Dicunt enim ꝙ ſacerdos euangelicus ſe habet in ordine ad remiſſionem peccati,ſicut ſacerdos legalis ſe habebat in ordine ad mundãdum leproſos in antiqua lege.ſed talis ſacerdos legalis non mũdabat illos à lepra corporali,ſed mũdatos oſtendebat. ergo ſacerdos euangelicus non mũdat à lepra ſpũali.i.peccato;ſed mundatos.i. abſolutos oſtendit. Ad hoc diceretur primum concedendo quòd ſacerdos euãgelicus ſe habet vt diſpoſitio non ad primam gratiam, ſecundo non ſe habet diſpoſitiue ad commutandum pœnam ęternam in temporalẽ:ſed ad commutãdum aliquid de tẽporali quę reſtat ſoluenda, Sed iſta opinio magiſtri & aliorum non videtur multum ꝓbabilis: quia oporteret concedere quòd ſacramentum pœnitentiæ non eſſet ſecũda tabula poſt naufragium:quod eſſet contra Hieronymũ.Hominem enim eſſe naufragum,eſt hominem eſſe in peccato: et ipſum liberari à naufragio,eſt ipſum liberari à peccato. Sed ſecundum iſtam opinionem nunquam eſt ſacramentũ pœnitentiæ niſi præexiſtat aliquis in gratia . ſi ergo eſt in gratia,iam eſt liberatus à naufragio. Doctores tenentes cum magiſtro dicunt quòd quando Hieronymus dicit quòd pœnitentia eſt ſecunda tabula , ꝙ capit pœnitentiam non ſolum pro ſacramento pœnitentiæ,ſed pro contritione.

¶His viſis veniẽdũ eſt ad ſolutionẽ quęſtionis. Vnde doc. primo ponit duo dicta, Primũ . Deus abſq; quocunque ſacramento aliquid acceptat ad remittendum peccatum, et hoc ne alliget ſuam potentiã ſacramentis.& illud eſt diſpoſitio ſufficiens ad delendum peccatum , & infundendum gratiam. Secũdum dictum, Illa diſpoſitione non habita ſacramẽtum eſt diſpoſitio ſufficiens ad remiſſionem peccati. Ideo patet ex iſto ſecundo dicto ꝙ deus aliquãdo confert gratiã abſque diſpoſitione præuia: & hoc eſt maioris miſericordię. Uedit enim deus duas vias ad remittendum peccatum,& ad habendam gratiam. Vnam per diſpoſitionẽ. Alteram vero per ſacramentum pœnitentiæ. Vnde dicit doctor ꝙ per ſecundam viam , id eſt per ſacramentum

non requiritur niſi libera ſuſceptio ſacramenti ad intentionem eccleſiæ:& non requiritur operatio interior, ſed ſufficit exterior.& in hoc verbo eſt difficultas. Vnde Gabriel nititur oſtendere ꝙ Scotus contradicat ſibiipſi. Dicit enim Scotus, Vt aliquis per ſecundā viam acquirat gratiā, ſufficit libera ſuſceptio ſacramēti pœnitētię ad intentionē eccleſię,& nō requiritur actus interior,ſed ſufficit exterior:quia talis ſuſceptio eſt quid exteriꝰ.& ſtatim poſtea ſubdit: Licet in hoīe requiratur diſplicentia de peccato,ſtat ꝙ ſit ita remiſſa & tam parum continuata ꝙ nō ſufficiet ad remiſſionē peccati.ſed ſi ſuperueniat ſacramentum pœnitētię anteꝗ ſit ſatis cōtinuata,per hoc remittitur pc̄tm̄,& efficitur cōtritio. Accidit ergo ꝓpter duas cauſas ꝙ nō ſit ſufficiēs. Prima,ꝙ non ſit ſatis intenſa. Secunda,ꝙ non ſit ſatis continuata. ſed adueniente ſacramento illę cauſæ efficiuntur ſufficiētes:quia illa deteſtatio quæ eſt de ſe inſufficiens, efficitur cōtritio, & ſufficiens per aduentū ſacramēti. Ad propoſitum redeuntes:dicit doc.ꝙ requiritur libera ſuſceptio ad finem eccleſiæ: & non requiritur actus interior,ſed ſufficit exterior.ſed hoc videtur implicare quòd ſit libera ſuſceptio,& non ſit actus interior: quia nullus actus exterior dicitur liber niſi libertate alterius actꝰ,puta interioris,& libertate extrinſeca.ideo videtur implicare quòd requiratur libera ſuſceptio exterior,& non requiratur actus interior.

¶Præterea doctor videtur dicere ꝙ ad minus requiritur attritio antequā ſuſceptio illa ſacramenti pœnitentię ſiue ſacramentum illud cōferat gratiam. ſed illa attritio quæ eſt inſufficiens vel propter intenſionem nimis remiſſam, vel propter nimis paruam continuationem,talis inquā attritio eſt actus interior.ergo de neceſſitate requiritur actus interior antequā ſacramentū illud pœnitentiæ conferat gratiā.

¶Circa hoc difficultas eſt apud doctorem an requiratur aliqualis deteſtatio peccati cum ſacramento ad hoc ꝙ ſacramentum aliquid conferat, vel vtrū ſufficiat tantummodo volitio ſuſcipiēdi hoc ſacramētum ad finem eccleſiæ:ſicut in baptiſmo ſufficit hęc volitio,volo ſuſcipere hāc ablutionem ſecundum quòd eccleſia intendit. vtrum ſimiliter ſufficiat volitio ſuſcipiēdi ſacramentum pœnitentiæ,vel an requiratur aliqualis deteſtatio præter illam volitionem ad hoc quòd rite ſuſcipiatur tale ſacramentum pœnitentiæ.

¶Dicit Gabriel improbando doctorem, ꝙ requiritur deteſtatio vitę præteritæ. quod probat authoritate Auguſtini dicentis ꝙ nemo ſuæ volūtatis arbiter pōt nouam inchoare vitam niſi eum vitę præteritę pœniteat. ergo videtur ꝙ non ſufficit ad hoc quod infundatur gratia & remittatur peccatum, quòd peccator ſolum velit ſuſcipere hoc ſacramentum ad finem eccleſiæ, niſi deteſtetur peccata præterita: immo dicunt docto, conſequenter ꝙ in adulto nō ſufficit volitio ſuſcipiendi baptiſmum ad intentionem eccleſię: ſed ſi fuerit peccator, præter talem intentionem & volitionem neceſſario exigitur deteſtatio vitæ ātiquæ. Propterea ponit Auguſtinus differentiam inter adultum & paruulū. & videtur multum probabile ꝙ non ſufficit ſola volitio ſuſcipiendi ſacramentū, ſed requiritur pręter hoc diſplicentia. Et ad hoc probādum adducit Gabriel multas rationes: quarum vna talis eſt. tres ſunt partes pœnitentiæ ſecūdum omnes, contritio, confeſſio, & ſatiſfactio. ſicut ergo contritio & ſatiſfactio non ſufficiunt ſine confeſſione in voto: ſic nec aliæ duæ, ſcilicet confeſſio & ſatiſfactio, ſine contritione in voto. ſed vbi eſt votū conterēdi, ibi eſt contritio: quia non poteſt haberi propoſitum efficax contritionis niſi ſimul & ſemel habeamus contritionem: quia contritio ſemper eſt in poteſtate noſtra, quia eſt actus interior: & ideo quęcunque actum voluntatis volo habere, ſtatim eum habeo. & iſta eſt reſolutio illius doctoris poſt Durandum.

¶Sed doctor videtur aliter dicere, quòd ſufficit voluntaria ſacramenti ſuſceptio. Et ponit tres modos per quos remittitur peccatum ſine contritione. Primus, quando aliquis voluntarie ſuſcipit ſacramentū ſine deteſtatione peccati, dummodo non habeat propoſitum peccandi. Secundus, quando cum diſplicentia peccati ſuſcipit ſacramentum: ſed illa diſplicentia nō eſt ſufficiens ꝓpter remiſſionē. Tertius, quando illa non eſt ſufficiēs, non propter remiſſionem, ſed propter nimis breuem continuationem. In iſtis tribus caſibus virtute ſacramenti pœnitētiæ remittitur pctm̄, & infunditur gratia. Et ad ſaluandum doctorem à contradictione cū dicit quòd ſufficit ſuſceptio ſacramenti volūtaria, & nō reqritur actus interior: intelligitur ꝙ nō reqritur act9 interior qui feratur ſup aliqđ aliud obiectū quàm ſuper illam voluntariam ſuſceptionem: ita ꝙ non requiritur

actus interior qui feratur ſuper peccatũ cõmiſſum. & non vult dicere ꝙ nullus actus interior requiratur: quia notum eſt ꝙ illa voluntas ſuſcipiendi ſacramentũ requiritur. Ad aliud cũ dicitur, Scotus videtur dicere ꝙ in attrito qui nõ eſt ſufficienter attritus, ſuperueniente ſacramẽto &c. Non vult dicere quòd requiratur illa attritio: ſed ponit duos modos remittendi peccatũ per ſacramentum pœnitentię. Primus, ſcilicet per voluntariã ſuſceptionem talis ſacramenti ſine attritione. Secũdus, per volũtariam attritionem cum ſacramẽto. Sed alia opinio videtur probabilior, puta ꝙ requiritur deteſtatio cum ſacramento. & illam tenẽt omnes doct. pręter Scotum: ita ꝙ quanuis aliquis intendat ſuſcipere ſacramentum pœnitentię ad intentionem eccleſiæ ſine attritione, non videtur ſufficiens.

¶ Ad argumenta. Pro ſecũdo argumento doc. cum arguitur authoritate Auguſtini de reſuſcitatione Lazari. nullus poteſt cõfiteri niſi ſuſcitatus. ergo non põt bene confiteri niſi prius fuerit ſuſcitatus per gratiam. ¶ Pro ſolutione, duplex eſt confeſſio, & etiam duplex ſuſcitatio. quędã cõfeſſio laudum, per quã laudatur Deus. Alia eſt confeſſio fraudum, per quam homo cõfitetur ſuam fraudem. i. ſuum peccatum, & ſe accuſat. Similiter duplex eſt ſuſcitatio. quædã perfecta: quę fit per gratiam. quędam imperfecta: quę nõ eſt proprie ſuſcitatio, ſed magis ad ſuſcitationem diſpoſitio, & vocatur ſuſcitatio imperfecta & impropria. Vltra notandum ꝙ cõfeſſio laudum nunq̃ eſt Deo accepta niſi fiat ab illo qui non habet peccatum. Sed confeſſio fraudis quanuis non ſit facta in charitate, eſt tamen à Deo accepta tanquam diſpoſitio quam Deus neceſſario requirit vt tali modo remittat peccatum. Ideo ad argumentum: nullus poteſt confiteri niſi ſit ſuſcitatus, diſtinguo. aut ſuſcitatione perfecta, & ſic nego. aut imperfecta, & ſic concedo. ¶ Item cum arguitur: ſuper illo verbo: Tibi dabo claues, dicit Hieronymus quòd ſacerdotes non abſoluunt: dico ꝙ non abſoluunt authoritatiue, ſed ſolus Deus: ſed bene miniſterialiter. vel non abſoluunt, id eſt poteſt eſſe abſolutio abſque miniſterio ſacerdotis, puta per contritionem: ita quòd non neceſſario requiritur abſolutio ſacerdotis. & cũ infertur: ergo ſacerdotes nunquam abſoluũt: negatur conſequentia. ¶ Reſolutio ergo eſt quòd per ſacramentũ pœ-

nitentiæ remittitur peccatum tanquam per diſpoſitionem prçuiam, ita quòd illa diſpoſitiõe poſita, & ea ſecluſa quocunque altero quod iam eſt poſitum remanente, nõ remitteretur. & ſic illud ſacramentum eſt diſpoſitio per quam remittitur peccatum, & infunditur gratia.

¶ Diſtinctionis. XV. Quæſtio prima.

VISVM EST IN PRAECEDENti diſtinctione de pœnitẽtia tam virtute quàm ſacramento, & de vtraq; quomodo ſit aut neceſſaria aut ſufficiens ad delendum peccatum.

¶ Conſequẽter in hac diſtinctione in qua agitur de ſatiſfactione, mouetur primo quæſtio de ſatiſfactione. poſtea mouẽtur tres de reſtitutiõe. Quia magiſter inquirit an homo poſſit ſatiſfacere de vno, & nõ de alio: & quia ſatiſfactio aliquando capitur vt ſe extendit ad reſtitutionem: ideo communiter in hac diſtinctione tractatur de ſatiſfactione proprie & large ſumpta.

¶ Quæritur ergo primo. Vtrum cuilibet peccato mortali actuali correſpondeat ſatiſfactio propria? Arguitur quòd non: quia ſi vni peccato correſponderet vna pœna, & alia alteri, ſequitur ꝙ aliquis poſſet ſatiſfacere de vno, & non de altero. Patet conſequentia: quia irretitus duobus peccatis poſſet ſufferre pœnam vni correſpondentem, & non alteri: & tunc ſatiſfaceret pro vno, & non pro altero. ſed ꝙ hoc ſit falſum, patet: quia ſi ſatiſfacit de vno, iam eſt amicus Deo. & cum remanet in alio, eſt Deo inimicus. ergo eſſet amicus Deo & inimicus: quod implicat.

¶ In oppoſitum arguitur. Vnumquodque peccatum habet certam deordinationem. ergo etiam per certam pœnam habet reordinari. & ſic diſtincta peccata ſpecie per diſtinctas pœnas ſpecie debent reordinari.

¶ Pro ſolutione dicit doctor quòd ſatiſfactio aliquando capitur ſpecialiter, & aliquando generaliter. & in primo articulo determinat de ſatiſfactione generaliter capta: in ſe-

cundo vero de ſatiſfactione ſpecialiter capta. Vnde ſatiſfactio generaliter ſe extendit ad opus pœnale per quod remittitur peccatum quantum ad culpam. & etiam ad opus pœnale per quod remittitur poſt remiſſionem culpæ illa pœna quæ adhuc reſtat ſoluenda. ideo ſatiſfactio generaliter capta ſe extēdit ad duo, ſcilicet ad opus per quod fit remiſſio peccati. & ſic contritio, confeſſio, & abſolutio, vocantur ſatiſfactio. Secundo modo ad pœnam quæ reſtat ſoluenda poſt remiſſionem culpæ: & illud opus vocatur ſatiſfactio proprie dicta.

¶De ſatiſfactione generaliter capta videnda ſunt quinq;. Primo quid eſt ſatiſfactio. Secundo, an aliquis poſſit ſatiſfacere pro peccato. Tertio, per quod opus debet fieri ſatiſfactio. & ex hoc videbitur ſolutio quæſtionis. Quinto videbitur de difficultate tacta in argumento, an aliquis poſſit ſatiſfacere de vno, & non de alio. ¶Quātum ad primū articulum vbi tanguntur illa quinq;, eſt minor difficultas. Quo ad primum dicitur primo quòd ſatiſfactio eſt redditio voluntaria ęquiualentis alicuius aliâs indebiti. Vnde ſatiſfactio importat vnum reſpectum ad aliquod præteritum, ita quòd ſatiſfactio eſt redditio voluntaria pro aliquo præterito. ¶Dicitur voluntaria: quia ſi eſſet inuoluntaria, non eſſet ſatiſfactio, ſed ſatiſpaſſio: vt damnati pro peccatis ſufferunt pœnas aliâs indebitas. ſed illę pœnæ ſunt inuoluntarię. ideo non poſſunt dici ſatiſfactio, ſed ſatiſpaſſio. Nam patiuntur ſatis pro peccatis: ſed non ſatiſfaciunt: quia non voluntarie ſufferunt. Dicitur, alicuius ęquiualentis, propter duo: quia ſi reddatur ſolum inæquiualens, iam non ſatis redditur: & ſic non poteſt dici ſatiſfactio. Secundo, ſatiſfactio eſt actus iuſtitiæ: & iuſtitia conſiſtit in quadā ęqualitate. ergo oportet quòd ſit redditio alicuius ęquiualentis. Tertio dicitur, aliâs indebiti: ita quòd niſi eſſet ꝓpter illud opus præcedēs per reſpectum ad illud opus pręcedēs, nō diceretur ſatiſfactio. Ratio talis eſt. Nam ſi iſtud opus eſſet aliâs debitum quàm propter illud opus præcedens, non eſſet ſatiſfactio pro illo pręcedenti: ſed pro altero ratione cuius erat prius debitum. ideo non eſſet ſatiſfactio pro tali opere, ſed pro altero. Satiſfactio ergo large ſumpta eſt redditio voluntaria. quod dicitur ad excludendum ſatiſpaſſionem, id eſt paſſionem pœnę inuoluntarię alicu-

ſus ęquiualentis: quia hoc denotat illa dictio ſatis: quia cū ſatiſfactio ſit quædam iuſtitia, oportet ꝙ conſiſtat in ęquiualenti. & dicitur aliâs indebiti, propter reſpectū ad opus præcedens ratione cuius eſt debitum. Verūtamen circa illam particulam ęquiualentis, ſupponendum eſt quòd multipliciter aliqua dicuntur æquiualere. Vno modo ſecūdum valorem naturalē cōſequentem paſſionē rei. & iſto modo capiendo implicat contradictionē ꝙ aliqua differētia ſpecie ſint ęqualis valoris: quia implicat contradictionē quòd ſint eiuſdem ſpeciei. Ex quo ſequitur ꝙ omne aurum & omne frumentū mundi non ſunt ęqualis valoris cum vna muſca vel ſorice: quia omne viuens eſt prętantius nō viuēte. Alio modo aliqua dicuntur ęquiualere adinuicē per reſpectum ad vſum & cōmodum humanū, & ad ſubleuandam indigentiam humanam: vt ſit ſortes qui caret frumēto, & abundat vino. quanuis vnum iſtorū plus valeat altero ſecundū valorem naturalem: tamē inter illa duo poteſt reperiri ęqualitas quo ad vſum & cōmodum humanum: vt ille qui indiget vino, & abundat frumento tantum, ſuccurrit indigentiæ alterius & ſuę dando alteri frumentum pro vino. Similiter tantum mihi ſuccurritur per pecuniam mihi cōceſſam quantū per frumentum &c. ideo eſt æqualitas quo ad vſum & cōmodum humanū. Alio modo capitur ęquiualens ſecūdum iudicium ſtrictum iuſtitię diſtributiuę in præmñs vel in pœnis diſtribuendis: ita videlicet quòd ſit ęqualitas pœnę ad culpā, & pręmñ ad meritum: hoc eſt ꝙ patiatur tantam pœnam q̄tam meruit per culpam: & tanto prēmio afficiatur quanto meruit affici. & iſto modo pōt eſſe dupliciter. Vno modo ꝙ ſit æqualitas pœnę ad culpā, ita ꝙ nō poſſit inferri maior, nec poſſet licite maius prēmiū dari: aut ꝙ ſit ęqualitas in acceptatione illi9 in ordine ad quem debet iſtud prēmium vel pœna reddi: vt ſortes peccauit, debet puniri in ordine ad illū quē offendit. & ſimili peccato plus offenditur princeps quàm ſimplex laicus. ſi ergo offenſus acceptet pœnā hāc tanq̄ ſufficientē ad demeritū ſortis, q̄uis poſſit iuſte ſorti infligere maiorē, dicit̄ eſſe ęqualitas in acceptatiōe illi9 q eſt offenſus. q̄uis ergo oē pc̄tm̄ ſit dei offēſiuū, cuiuſlibet peccati ſatiſfactio debet fieri in ordine ad deū offenſum: & ęqualitas pœnę in ordine ad culpam ſc̄dm acceptationem diuinam.

Diffinitio ergo ſic intelligitur, ſatiſfactio eſt redditio volũtaria ęquiualentis ſecundum acceptationem diuinam, & non æquiualentis ex natura rei, neque æquiualentis quantum ad vſum humanum. Nam inter culpam & quamcunque ſatiſfactionem nõ eſt ęqualitas ſaltem ſecundo modo: quia nulla culpa de per ſe venit incommodum humanum: immo eſt homini maximo incommodo. Neq; etiam ſatiſfactio eſt redditio æquiualentis, ita quòd non poſſit maius infligi: ſed ęquiualentis quãtum ad acceptationem diuinã. & poteſt dari exemplum familiare. ſi Sorti debeo centum ſcuta: & habeo aliquid quod valet tantummodo nonaginta, ſed Sortes acceptat illud pro illis centum: tunc ſum liberatus à debito: & reddo ęquiualens non ex natura rei, neq; ex vtilitate, ſed in acceptatione creditoris. & ſic ſatiſfaciendo de peccatis reddimus deo ęquiualens ſecundũ acceptationem. & ſatiſfactio iſto modo nõ ſolum reſpicit culpam, immo omnia commercia humana et beneuolentias. vt Sortes cui benefecit Plato: ratione beneuolentię obligatur Platoni: ita ꝙ aliâs non eſſet obligatus: tũc redditio talis beneuolentiæ dicitur ſatiſfactio. Similiter Sortes vẽdidit Platoni aliquid. ſolutio illius vocatur iſto modo ſatiſfactio. & ſic de alĳs contractibus humanis, ſicut redditio depoſiti, ſolutio precĳ &c. vocantur ſatiſfactio. ¶De ſecundo dicitur. Iam videndũ eſt an homo poſſit ſatiſfacere deo ꝓ peccato. ¶Ponitur opinio Anſelmi ꝙ homo non poteſt deo ſatiſfacere pro peccato. Et mouetur duplici ratione. Prima, homo non poteſt reddere deo ęquiualens: ideo non poteſt ſatiſfacere. patet cõſequentia ex diffinitione ſatiſfactionis. ſed antecedens patet. homo peccando infinite deũ offendit, quia quodlibet peccatum eſt infinite malum: quia eſt tãtum malum quantum illud quod offenditur eſt bonũ: ſed offenſus eſt infinitus: et homo nõ poteſt reddere niſi finitum bonũ: ergo non poteſt reddere ęquiualens. Secunda ratio eſt propter hãc particulam, aliâs indebiti. Nam quicquid facit homo, eſt debitor illius ratione creationis, conſeruationis, gubernationis &c. & requiritur ꝙ ſit redditio alicuius quod ſit aliâs indebitũ. ergo homo non poteſt ſatiſfacere pro peccato prȩterito. Vltra dicit Anſelmus quòd homo per opus ſuum iuncto merito paſſionis Chriſti bene ſatiſfacit. Dicit ergo duo Anſelmus. Primum, quòd homo non poteſt ex ſe

ſatiſfacere, ita quòd opus ſolum hominis non poteſt eſſe
æquiualens & aliâs indebitum. Secundum dictum, Homo
iuncta paſſione Chriſti (quæ erat aliâs indebita) ſatiſfacere
poteſt. ¶ Doctor multum apparenter impugnat opinionē
Anſelmi, & arguitur ſic. Quando dicit Anſelmus quòd ho
mo non poteſt per opus ꝓprium, ſed iuncta paſſione Chri
ſti ſatiſfacere: vel intelligit de potentia dei abſoluta, aut or-
dinata. Si de abſoluta, hoc videtur falſum: quia contingens
fuit in præterito quòd Chriſtus incarnaretur & pateretur.
& quanuis non fuiſſet paſſus, poterat deus de potentia ab-
ſoluta certum remedium ordinare, puta aliquod ſacramen
tum, vel aliquam deteſtationem ad remiſſionem peccati.
ergo tūc homo potuiſſet ſatiſfacere abſque merito paſſio-
nis Chriſti. Item dicit Auguſtinus quòd fuit alius modus
poſſibilis noſtræ redemptionis. ¶ Dices. fateor quòd fuit
poſſibile Chriſtum non pati: ſed illud opus non fuiſſet ſatiſ-
factio, cum fuiſſet ex mera liberalitate & acceptatione &
gratia dei: vt ſi habeo aliquid alienum: & ille cuius eſt, do-
no mihi dat, non obligor ei amplius, & ſum abſolutus ab il-
lo debito, non ex ſatiſfactione, ſed ex mera & gratuita do-
natione. ita ſi Chriſtus non paſſus fuiſſet, tunc fuiſſet remiſ-
ſio mere libera peccati ſine ſatiſfactione. ¶ Contra, diffor-
mitas peccati ſeu malitia non eſt niſi carentia rectitudinis
debitę ineſſe actui. ergo poteſt ineſſe actui tanta rectitudo
quanta eſt difformitas: quia difformitas non eſt maior quā
fuiſſet rectitudo: & ſimilis rectitudo pōt ineſſe actui ſequē
ti. ergo homo poteſt exhibere deo tam bonū actum quàm
malus fuit act9 per quem offendit. Offenſa autem vel dif-
formitas eſt carentia rectitudinis debitę ineſſe, ſi ſit debite.
ergo eſt poſſibile quòd inſit actui. & ſi ſit poſſibile quòd in-
ſit actui, ergo eſt poſſibile quòd tanta rectitudo inſit alteri
actui: & eſt poſſibile quòd homo non obligetur ad illum
actum, ſed quòd exhibeat illum actum mere libere. Igitur
poteſt homo exhibere actum tam bonum quàm malum
fuit peccatum. Non facio difficultatem, ſicut dicit doctor,
quòd ſicut peccatū eſt infinite malum obiectiue: quin deo
poſſit offerri actus tam bonus quàm malus fuit actus. Sed
vtrum de neceſſitate iuſtitię per oblationē talis actus deus
remittat offenſam? Hoc nō oportet. Certum eſt quòd per
omne peccatum homo incurrit reatum, id eſt obligationē-

& non incurrit obligationem ad actum ęque bonum ſicut actus eſt malus,ſed incurrit obligationem ad pœnam ęternam:ergo cum ratione talis offenſę non incurrat obligationem ad actum æque bonum,ſed ad pœnam ęternam:ergo ſecundum rigoroſam iuſtitiam ſatiſfactio non eſt redditio actus æque boni,ſed ſecundum acceptationem dei.& hoc nititur deducere Durandus in.i.q.huius diſtin. ꝙ offendēs deum,per nullum actum ſatiſfacit ſecundum rigoroſam iuſtitiam, ſed ſolum ſecundum acceptationē diuinam etiam iuncta paſſione Chriſti(dicit Duran.)quę non fuit de condigno,ſed de congruo.Ratio Durandi eſt.Non minus obligatur homo ratione peccati quàm obligetur ratione beneficiorum.ſed homo nō poteſt ſatiſfacere de beneficijs:quia non poſſumus deo & parentibus reddere ęquiualens.Secūdum ergo rigoroſam iuſtitiā ſi non poſſum ſatiſfacere deo pro beneficio,ergo nec pro peccato.ſed ꝙ talis actus ſit ſatiſfactorius ꝓ peccato,eſt ex mera liberalitate diuina.Ratio eſt,quia per peccatum non incurritur obligatio ad actum æque bonum,ſed ad pœnā æternam. Ideo ſi deus acceptet illum actum loco pœnę ad quam obligatur,ſatiſfacit per illum actum.Hoc patet in humanis.ſi ratione homicidij facio quodcunq; bonū,non ſum deobligatus à iuſtitia,quodcunq; bonum exhibeam.Ita etiam dicēdum de peccatore. In diffinitione ergo ſatiſfactionis debet intelligi ęquiualens ſecundum acceptationē diuinam.¶Quātum ad ſecundū punctum:ſecluſa incarnatione filij,Deus de potētia ſua abſoluta potuiſſet ordinare aliquod remedium contra mortale, putra cōtritionem.Secundo,illa contritio potuiſſet eſſe aliâs indebita: quia quanuis deus potuerit obligare hominem ad omnia opera quę faciet:ſolum tamen obligauit ad decalogū, & reliquit cætera in ſua poteſtate.ergo ille actus contritionis fuiſſet indebitus,ſicut nūquam aliquis tenetur conteri niſi pro peccato. ideo contritio poteſt eſſe aliâs indebita.Bene verum eſt de lege poſita ꝙ nullus actus eſt ſatiſfactorius,ſicut nullus eſt meritorius, niſi in virtute & merito paſſionis Chriſti: quia deus ſtatuit quòd nō acceptaret actum hominis niſi in virtute alicuius quod ſit magis gratum quàm peccatum Adę fuerit diſplicens. ideo de facto nunquam aliquid acceptat pro peccato niſi ex merito paſſionis Chriſti. & hoc eſt certum, & de fide.

¶De tertio dico.quęrebatur ſupra vtrum quis poſſit ſatiſfacere de vno,non ſatiſfaciendo pro altero. & dictum eſt quòd ſatiſfactio dupliciter capitur. Vno modo large. Alio modo ſtricte. ¶De acceptione large capta iam expedita duo ſunt.primum quòd ſatiſfactio eſt redditio alicuiꝰ ęquiualentis aliâs indebiti, & hoc loquendo de ſatiſfactione ſecundum ſtrictam iuſtitiam:quia deus poteſt aliquando acceptare actum aliâs debitum in recompenſam peccati pręteriti,ſicut acceptat eleemoſynam.ſed non eſſet ſatiſfactio ſecundum ſtrictam iuſtitiam:quia ſtricte capiendo eſt redditio voluntaria ęquiualentis aliâs indebiti,puta quod non eſſet debitum ſecluſa illa cauſa.¶Et pro iſto primo articulo reſtant tria videnda.Primum quæ ſunt operationes per quas fit ſatiſfactio.Secundum vtrum vnicuique culpę correſpondeat propria ſatiſfactio.Tertiū vtrum poſſit fieri ſatiſfactio de vno,& non de alio.Quantum ad primum horum trium dico quòd regulariter opera ſatiſfactoria ſunt opera pœnalia.Secūdum dictum,Hoc nō obſtante poteſt eſſe opus non pœnale,ſed delectabile ſatiſfactorium. Tertium dictum:Sicut culpa non dicitur reordinari per quodcunque maius bonum,ſed ſolum per pœnam:ideo regulariter non ſatiſfit pro culpa niſi per opus pœnale.& iſta tria dicta coincidunt in duo.primum & vltimum quaſi æquiualent.Dicit ergo quòd quanuis deus poſſet acceptare aliqđ opus non pœnale in recōpenſam pœnę debitę pro peccato præterito,hoc tamen non fit regulariter. Primum patet.ſicut viſum fuit ſupra in pręcedenti quęſtione, intenſus amor dei in illo qui rapitur ad martyrium , quāuis non cogitet nec triſtetur de peccatis,talis amor eſt ſufficiens ad remiſſionē peccati.ergo talis amor intenſus eſt ſatiſfactorius pro peccato pręterito.Et capitur ſatiſfactio ꝑ ſatiſfactionē culpę & pœnę.Habemus ergo duo.Primū.aliquādo opus nō pœnale eſt ſatiſfactoriū, vt patet de intenſo amore dei. Secundum.ſatiſfactio non fit regulariter per opera non pœnalia,ſed regulariter ꝑ opera pœnalia ſola.patet. culpa nō reordinatur regulariter per actum æque bonū vel meliorē quàm fuerit culpa mala, ſed per pœnā aſſumptam in vindictam culpę. ergo regulariter non fit ſatiſfactio niſi per opa pœnalia.Et hoc dicit Aug.Sūt quidā fructus digni virtutū,quia ſunt opationes virtuoſę:ſed nō ſufficiūt pœniten-

tibus. Et ſubdit, Dolore & gemitibus mortuus (ſupple per peccatum) impetrat vitam, id eſt gratiã, quæ eſt vita animæ. Ex hoc apparet manifeſte quòd opera pœnalia ſolum ſũt ſatiſfactoria. ¶ Vltra dicit doctor quòd omnia iſta pœnalia opera reducuntur vel ad actum quo eleuatur mens, puta actum interiorem diſplicẽtiæ, vel triſtitiã: & ad actũ exteriorẽ confitendi, vel paſſionem ſequẽtem ex illo actu: & ad actum quo maceratur caro, qui reducitur ad ieiunium: vel ad actum quo eleuatur mens: qui reducitur ad orationem: vel ad actum quo quis priuat ſe parte ſuorum bonorũ, ſcilicet elemoſynam. Regulariter & reſolutorie fit ſatiſfactio ſolum per opera pœnalia quę reducuntur ad illa quinque nuncnunc enumerata. ¶ Dices, Satiſfactio nõ eſt niſi redditio honoris. ſed maior honor redditur deo & magis honoratur per dilectionem ſui quàm per alia opera pœnalia. ergo erit maior ſatiſfactio per dilectionem dei quàm per opera pœnalia. Quantum ad hoc dicit Bonauentura ꝙ multipliciter ſumus deo debitores: ſcilicet ratione beneficij ſuſcepti. Aliquando ratione pręcepti. Aliquando ratione dominij. Aliqñ ratione culpę qua offendimus ipſum deũ. ¶ Quãtum ad primũ debitũ quod prouenit ex beneficio, ſoluitur per gratiarũ actiones: & debitũ pręcepti, per obedientiam: & debitũ proueniens ratione dominij, per latriã. Sed debitum proueniẽs ratione offenſę, nunquam ſoluitur niſi per pœnam: ſicut offenſa commiſſa in principẽ vel ꝓximum, tale debitum non ſoluitur niſi per pœnã. Similiter etiã dicendũ de dei offenſa. ¶ Ex hoc patet de quarto, vtrũ cuilibet peccato ſit propria ſatiſfactio. Dupliciter hoc poteſt intelligi. Vno modo quòd cuilibet peccato ſiue alicui peccato ſit vna ſatiſfactio, & non ſit alterius peccati ſatiſfactio. Secundo modo quòd ſit cuilibet peccato propria vna ſatiſfactio: ſic quòd nulla altera ſit illius peccati ſatiſfactoria. Secũdo poteſt intelligi in vtroque ſenſu vel in numero vel in ſpecie. Tũc dico ꝙ falſum eſt quòd cuilibet peccato ſit vna ſatiſfactio ꝓpria, ita quòd illa aut in numero aut in ſpecie non ſit alterius peccati ſatiſfactoria: hoc eſt, diuerſorum peccatorum poteſt eſſe eadem ſatiſfactio in ſpecie, & diuerſorum peccatorũ poteſt eſſe eadem ſatiſfactio in numero. Item dupliciter intelligitur quòd pœna aliqua ſit huius peccati ſatiſfactoria. Vno modo plene, id eſt ꝙ ſit ſuffi-

ciens ad remittendum culpam,& omnem pœnam illi culpę debitam. Alio modo ſemiplene,hoc eſt vel quando non ſufficit ad remittēdum totam pœnam,ſicut regulariter fit in cōtritione:vel non eſt ſufficiens ad remittendum culpā, ſed pœnam: vt ieiuniū,oratio &c.ſi non eſſet culpa remiſſa,non ſufficerent. Hoc ſuppoſito,dico quòd ſtat ꝙ diuerſorum peccatorum ſit eadem ſatiſfactio tam in ſpecie quā in numero plena & ſemiplena. Patet primo ꝙ eadem ſpecie. Nam illius peccati,puta.a.contritio eſt ſatiſfactoria. & iſta contritio eſt ſatiſfactoria peccati.b.& contritiones ſunt eiuſdem ſpeciei:ſaltem ſi obiecta ſint eiuſdem ſpeciei. Nā ſanctus Thomas diceret ꝙ omnes contritiones ſunt eiuſdem ſpeciei,quanuis peccata differant ſpecie: quia oēs contritiones ferūtur ſuper peccata etiā differētia ſpecie ſecundū eandem rationē formalem, puta inquantū ſunt dei offenſiua. Secundū vero aliquos doctores non omnes contritiones ſunt eiuſdem ſpeciei. Nam bene ſequitur: iſta obiecta differūt ſpecie: ergo actus eorum differunt ſpecie.ſed non econtra. Similiter quòd eadem ſatiſfactio numero ſit diuerſorum peccatorū,patet. Nā ſtat ꝙ Sortes habēs tria peccata,eodē actu numero deteſtetur illa. talis idem actus numero poteſt ferri ſuper diuerſa obiecta confuſe, & ſuper diuerſa peccata:quo facto talis actus erit ſatiſfactorius multorū: & ſtat quòd ſit plena, & ſtat quòd ſit ſemiplena ſatiſfactio. Nā vt ſit plena,oportet ꝙ ſit multum intenſus, ita ꝙ in illo actu ſint duæ partes graduales,id eſt duo gradus quorum vnus ſeorſum eſſet ſufficiens ad remiſſionem totalis pœnæ debitæ vni culpę: & alter ſufficiens ad remiſſionē totalis pœnę debitę alteri culpę.ideo quantū ad oēm pœnā & culpā eſt ſatiſfactio. Stat ergo ꝙ diuerſorū peccatorum ſit eadem ſatiſfactio numero & ſpecie. ¶Quantum ad hoc dico quòd omnis gradus qui ſufficit ad remiſſionem culpę,ſufficit ad remiſſionē quarūcunque culparū ſimul iunctarū. Sed vult dicere doctor ꝙ ad hoc ꝙ actus interior ſit ſufficiens ad remittendum omnē culpam,oportet quòd ſit intenſior quàm ad remittendum ſolum vnam culpam & pœnam. Vltra dicit doctor, ſtat quòd eiuſdem peccati ſint diuerſæ ſatiſfactiones differentes ſpecie. Patet ſic: Sit Sortes habēs vnū peccatū:vna contritio poteſt eſſe tāta,ꝙ erit ſatiſfactio plena huius culpę: ita ꝙ remittetur

culpa,& ſoluetur omne debitũ pœnę illius culpę. Item ſtat ꝙ ſit aliqua contritio quæ non ſit ſufficiens ad remittendũ oẽm pœnã,ſed bene culpã: & reſiduũ ſupplebitur ꝑ opera pœnalia. Tũc arguitur ſic: Illa prima cõtritio plena, & aggregatũ ex ſecũda contritione ſemiplena, & aggregatum ex operibus pœnalibus ſupplentibus eius defectum, differunt ſpecie adinuicem: & ſunt ambę ſatiſfactoriæ eiuſdem peccati,vel poſſunt eſſe.ergo eiuſdem peccati ſunt diuerſę ſatiſfactiones differentes ſpecie. Quòd differant ſpecie,notum eſt: quia habent diuerſa obiecta.

¶De quinto articulo. In hoc articulo eſt tota difficultas Vtrum poſſit quis ſatiſfacere pro vno peccato non ſatiſfaciendo pro altero. Hæc quęſtio dupliciter intelligitur. Vno modo vtrum mortali iam dimiſſo quo ad culpam, poſſũt quis ſatiſfacere de pœna ſoluendo pro vno,& nõ pro alio. Et de hoc videbitur in primo articulo principali. Secundo modo vtrum poſſit ſatiſfacere pro vno mortali plene, puta quantum ad culpam & pœnam,non ſatiſfaciendo pro altero. ¶ Aliqui dixerunt quòd ſic,quos magiſter ſententiarium impugnat. & motiuum eorum erat. Quando aliquis habet duo debita: poteſt ſatiſfacere pro vno,& nõ pro altero.ergo quanuis fortes incurrerit duo debita ratione duarũ culparum pręcedẽtium,poteſt pro vno ſatiſfacere licet nõ pro alio ſatiſfaciat: ſicut quis duabus excommunicationibus ligatus poteſt ab vna abſolui,& nõ ab alia. Tamẽ hoc non obſtante dicunt omnes doctores oppoſitum, puta ꝙ non poteſt quis ſatiſfacere ſecundo modo,puta quo ad culpam,de vno ſine alio. hoc eſt,non poteſt alicui vnum mortale remitti ſine alio, & hoc de potentia dei ordinata. Ratio talis eſt,Non poteſt alicui remitti mortale niſi per infuſionem gratiæ. Ratio eſt, dicit ſanctus Thomas: Deus non remittit debitum mortale, hoc eſt quod incurrimus ex peccato,per ſolutionem debiti ſecundum æquiualentiam rei ad rem: ſed ſolum quantum ad acceptationem. ergo non dimittit peccatum niſi per opus quod acceptat pro offenſa.ſed deus nunquam acceptat opus niſi ſit in gratia, Reſpexit enim ad Abel,& ad munera eius. prius ergo prioritate naturę deus acceptat perſonã quã operationem ei9.ergo nõ poteſt eſſe opus per quod remittatur vnũ peccatum quin per illud remittatur aliud. Et hoc dicit Augu-

ſtinus: Deus eſt inimicus omni criminoſo. ſed criminoſus eſt peccator. propterea quędã infidelitatis ſpecies eſt à deo dimidiam ſperare veniam. ergo exiſtenti in duob9 mortalibus non poteſt vnũ remitti quin aliud remittatur. ❡ Quãtum ad hoc ſunt duæ difficultates communes. ❡ Prima, ſortes habens plura peccata, indagine facta ſtat quòd alicuius eorum non recordetur: & deteſtetur omnia quorum habet memoriam. remittuntur illa: & non illud cuius non recordatur: quia non habet contritionem de illo. ❡ Secunda difficultas. Sorti occurrũt ſua peccata ſucceſſiue: & quã primum occurrit vnum, deteſtatur illud quia offenſiuum dei. antequam occurrat aliud, illa deteſtatio primi peccati occurrentis eſt meritum de cõgruo, ſufficiens ad remiſſionem illius primi peccati occurrentis: ergo illud remittitur: & illa deteſtatio non eſt ſufficiens ad remiſſionem aliorũ, quia non occurrunt. ergo ſorti remittitur primum occurrẽs anteq̃ remittatur aliud ſecũdo occurens. Et quãdo occurrit ſecũdũ, illud deteſtatur: & videtur ꝙ remittitur per illam ſecũdã deteſtationẽ. & ꝑ illã nõ remittitur peccatũ primo occurrens: quia per illã ſecundã deteſtationẽ non deteſtatur primũ occurrens: ergo illa ſola de congruo eſt ſufficiens ad remittendum peccatum primo occurrens: ergo vnũ prius remittitur quàm aliud. ❡ Quantum ad primam difficultatem dico (vt dictum eſt prius) quòd illa ſufficiens indago eſt ſufficiens ad remittendum peccata: dato etiam ꝙ nullorum recordaretur, & nõ poſſet recordari. ❡ Quantũ ad ſecundam eſt duplex modus reſpondendi. Quidam dicunt quòd prima deteſtatio quæ eſt diſpoſitio de congruo ad remittendum peccatum primo occurrens, reſeruatur à deo quouſque impedimentum ſit depoſitum. & impedimentum eſt quia non deteſtatur aliqua adhuc, cum non occurrant. ideo ratione talis obiecti (quia perſeuerat reatus ſecundi peccati) nõ remittitur primũ quod prius occurrit: ſed talis actus deteſtationis quantũ ad ſufficientiã reſeruatur in acceptatione diuina quouſq; deteſtetur ſecũdũ peccatũ. & quamuis non amplius tunc deteſtetur primũ: verũtamẽ quia deteſtatio ꝓfuit, ſuperueniẽte ſecũda deteſtatione deus remittit vtrumq;. ❡ Aliter diceret Ockã, & mihi apparet melius, ꝙ Sortes q deteſtatur primũ occurrẽs, vel deteſtatur ſub tali ratione puta qa dei offenſiuũ: & tũc in

prima illa deteſtatiõe remittitur omne peccatum quod nõ deteſtatur etiam actualiter. Et ratio mea eſt iſta: quia deteſtatio virtualis continet deteſtationem cuiuſcunque alterius peccati. Ratio eſt, quia deteſtatione poſita cum cognitione cuiuſcunq; mortalis, neceſſario neceſſitate naturę (vt dicit Ockam in tertio) ſequitur deteſtatio illius: vt ſi Sortes velit aliquam operationem exercere pręciſe ſub iſta ratione quia præcepta eſt: non ſtat quòd cognoſcat aliquam aliã operationem eſſe præceptam quin velit exercere illã. Nam bene ſequitur: vult exercere hoc quia præceptum: ergo vult exercere omne quod eſt præceptum. Similiter bene ſequitur: deteſtatur peccatum hoc quia dei offenſiuum: ergo deteſtatur om̃e illud quod cognoſcit dei offenſiuum. ergo quã cito occurrit primum peccatũ Sorti, & deteſtatur illud ſub ratione quia dei offenſiuum: talis deteſtatio licet ſit particularis, virtualiter includit deteſtationem cuiuſcũque quod eſt dei offenſiuum. eo quòd ſuperueniente cognitione cuiuſcunque mortalis, ex illa cognitiõe et actu remanẽte neceſſario ſequitur deteſtatio: ideo talis deteſtatio eſt ſufficiẽs. & iſta via videtur probabilior. & ſic de primo articulo, ſcilicet de ſatiſfactione in prima acceptione.

¶De ſecundo principali. Viſum eſt in primo articulo de ſatiſfactione large capta quid ſit: & per quæ opera ſit ſatiſfactio primo modo: & vtrum ſit cuilibet pctõ ꝓpria: & an poſſit quis de vno & non de alio ſatiſfacere. Conſequenter declaratur quid ſit ſatiſfactio ſtricte capta. Et quatuor ſunt declaranda conformiter ad quatuor declarata in primo articulo. Primo quid ſit ſatiſfactio. Secundo per quæ opera fiat ſatiſfactio. Tertio vtrum vnicuique peccato ſit propria ſatiſfactio. Quarto vtrum ſatiſfactio vnius peccati ſit ſeparabilis à ſatiſfactione alterius.

¶Dico primo ꝙ ſatiſfactio ſtricte capta eſt operatio exterior laborioſa ſiue pœnalis (quod idẽ eſt) libere aſſumpta ad vindicãdum peccatũ, & ad diuinã offenſam placandã: vel paſſio ex illa operatione reſultans. & hic loquimur de ſatiſfactione vt totaliter diſtinguitur à cõtritione & cõfeſſione. Ideo ponitur operatio exterior, ad differentiam interioris, quæ nõ eſt ſatiſfactio ſtricte ſed large capta. Dicitur pœnalis: quia operationes exteriores delectabiles non habent rationem ſatiſfactionis: vt operatio ludi quamuis fiat

ſecundum eutrapelian virtutem, non habet ratione ſatiſfa-ctionis. Dicitur, voluntarie aſſumpta: quia inuoluntaria di citur ſatiſpaſſio. Dicitur, ad vindicandum peccatum, & ad placandum deum. Ex his infert doctor quòd ſi ſumatur opus exterius vel paſſio ſequens vt diſtinguitur contra actum interiorem vel paſſionem interiorem mentis, et cõtra operationem oris, puta contra loquelam, & paſſionem concomitantem, puta verecũdiam: non conſiſtit ſatiſfactio niſi in illis tribus operibus difficilibus: ſcilicet ieiunio, oratione, & elemoſyna. & hoc loquendo de ſatiſfactione proprie dicta. Sumendo ergo ſatiſfactionem & conſequenter opus exterius vt diſtinguitur contra contritionem & paſſionem inde ſequentem, ſcilicet triſtitiam, & contra confeſſionem, & verecundiam inde ſequentem: ſolum triplex eſt ſatiſfactio: ſcilicet ieiunium, oratio, & elemoſyna. Et non capitur hic ieiunium prout eſt ſemel in die comedere, & pro abſtinentia à certis cibis: ſed capitur pro omni maceratione carnis, ſiue fiat per abſtinentiam à cibis, vel per ſuſceptionem diſciplinę, vel per ægritudines, &c. omnia illa vocantur ieiunium in propoſito. Similiter elemoſyna ſumitur pro omni opatione pietatis erga proximum: ſiue talis exhibitio ſit ſpiritualis, ſiue corporalis, vt dicit Bonauentura, &c. ¶ Quantum ad aliud: vtrum cuilibet peccato reſpondeat propria ſatiſfactio: dico ꝙ cuilibet peccato in genere, de congruo reſpondet propria ſatiſfactio: ſed nõ oportet ꝙ cuilibet peccato particulari correſpondeat propria ſatiſfactio. Tria enim ſunt peccata genere diſtincta: ſcilicet peccatum carnis, peccatũ concupiſcentiæ oculorum, ſiue auaritię, & ſuperbia vitę. nam contra peccatum carnis de cõgruo ſatiſfactio competens, eſt ieiunium: quia ſatiſfacere eſt cauſas peccatorũ excidere. et ſic congruum eſt ieiunium contra illud peccatum. Similiter pro peccato auaritiæ congruum eſt per elemoſynã ſatiſfacere. Nam qui rapuit vel furatus eſt: cõueniens eſt vt per oppoſitum ſatiſfaciat. Contra ſuperbiã ſatiſfacimus per orationẽ. Ideo congruũ eſt ꝙ vnicuiqꝫ peccato in genere correſpondeat ſua propria ſatiſfactio in genere.

¶ Sed hoc non eſt neceſſarium in particulari. Patet. nã poſſibile eſt ꝙ qui peccauit peccato carnis, ſatiſfaciat & nõ ꝑ ieiunium: quia talis nõ poteſt ieiunare: vtputa ille qui labo

re manuum ſuarū viā agit: qui cū ieiunio non poſſet viuere neq; laborare. in tali caſu particulari non eſt neceſſe ei imponere ieiunium pro peccato luxuriæ. Similiter qui furatus eſt, & nihil habet: non eſt neceſſe ei imponere elemoſynam pro ſatiſfactione. Similiter ſi diues peccauit peccato luxuriæ, & non poteſt ieiunare: non debet ei imponi ieiunium, ſed potius largitio elemoſynę. Ideo non eſt neceſſe q̄ p̄ peccato auaritiæ ſemper imponatur elemoſyna, & pro luxuria ieiuniū, immo aliquando ediuerſo poteſt fieri.

¶Notandum præterea quòd eſt altercatio inter ſanctum Thomam & Scotum circa hanc materiam. Nam ſi ſit aliquis qui confitetur ſua peccata, & oſtendit ſe contritum, et aſſerit: quāuis ſit potēs vel ad ieiunādum, vel ad largitionē elemoſynę, tamen non vult ſuſcipere pœnitentiam à ſacerdote, ſed vult manere in miſericordia domini, & expectare miſericordiā dei. Dicit doctor q̄ tenetur ſacerdos eū abſoluere, nec pōt eum obligare ad pœnitētiam acceptandā. Nam obligatio pœnitentiæ eſt in acceptatione accipientis illam. tamen ipſe ſacerdos tenetur declarare ei illam, puta quòd talis pœnitētia eſſet congrua pro tali peccato: ſed nō poteſt ipſum arctare vt illam ſuſcipiat. ¶Dicit ſanct9 Thomas oppoſitum. & eſt apparentia pro ipſo. Nam (vt exponit magiſter ſententiarum illud dictum: Quodcūq; ligaueris &c.) non eſt intelligendum: quodcunq; ligaueris ligamine peccati: quia ſacerdos nō poteſt me ligare ligamine peccati: quia nullus pōt me facere peccare ſine actu & voluntate mea. ſed eſt intelligēdū, quodcūq; ſolueritis, ſupple à pctō, erit ſolutum & in cœlis: & hoc claue non errāte. Et quodcūq; ligaueritis, ſupple obligatione ad pœnā: erit obligatum & in cœlis: ita q̄ deus reputat illum obligatum. & ita exponit magiſter. Ideo dicit quòd poteſtas clauis in ſacerdote non ſolum ſe extendit vt abſoluat à peccato, ſed vt liget abſolutum à peccato ad aliquam pœnam temporalē.

¶Ex quo ſequitur ſecundum hanc opinionem, quanuis remittatur, pœnitens tamen tenetur facere illud quod iniungit ſacerdos. & ſi non acceptat, peccat: vt dicit ſanctus Thomas. & vtraque opinio eſt probabilis.

¶Circa hanc materiam de ſatiſfactione ſunt aliquę difficultates. Prima quam tractat Scotus ſequenti articulo, vtrum nouum peccatum impediat ſatiſfactionem pro pec

cato præterito dimiſſo? Et conſequenter quæritur vtrum præceptum impediat ſatiſfactionẽ pro peccato, vtrũ per opus præcepti poſſumus ſatiſfacere de peccato? Vel vtrũ ſolum per opus ſupererogationis & conſilij? ¶Secunda difficultas, vtrum exercens opus ſatiſfactorium, in ſatiſfactione peccati alterius aliquantulum ſatiſfaciat pro ſe, vel ſolum pro illo cui applicat ſuum op9? ¶Tertia, vtrum idẽ opus ſatiſfactorium ęque pœnale cum alio, procedens tamen ex meliori volitione, ſit magis ſatiſfactorium? quia nõ eſt difficultas quin ſit magis meritorium: vt ſortes & plato ieiunãt ex pœnitẽtia iniũcta duos dies, tñ plato ex maiori deuotione et volitiõe feruẽtiori, an plato plus ſatiſfaciat? ¶Quarta difficultas, vtrum op9 ſatiſfactoriũ ſit ęqualiter meritoriũ q̃ ſi nõ eſſet ſatiſfactoriũ? ¶Quantũ ad primum, vtrum peccatum impediat ſatiſfactionem peccati dimiſſi? Reſpondetur ꝙ dupliciter hoc poteſt intelligi. Primo modo an peccatũ quod realiter ineſt, impediat quòd opus ſit ſatiſfactorium? vt ſortes ieiunat ꝓpter vanam gloriã: illud ieiunium eſt peccatũ. Dico ꝙ illud opus non eſt ſatiſfactorium; quia ſi eſt peccatum, ergo nõ eſt à deo acceptum ad aliquam remunerationem, nec temporalem, nec ęternam, Deus enim nõ remunerat peccatum nec temporaliter nec ęternaliter. Alio modo intelligitur, & eſt pręſens difficultas: vt ſortes eſt contritus & confeſſus, remiſſa ſunt ei peccata, & iniunctum eſt ei ieiunium craſtinum: ſed antequã ieiunet, incidit in nouum peccatum: an ſatiſfaciat ieiunãdo pro peccato præterito, & manendo in tali peccato nouo commiſſo: & an tale ieiunium bona intentione factum, cum ſit opus bonum morale, licet extra charitatẽ factum, ſit ſatiſfactorium pro alijs peccatis iam remiſſis?

¶Antiqui doctores, & ferme omnes præter Scotum, dicunt ꝙ illud opus non eſt ſatiſfactorium. Nam dupliciter ſortes poſt cõfeſſionem ligatur. Primo ligamine præcepti poſtquã acceptauit pœnam, puta ieiunium vel orationem &c. tenetur ad illam ſoluendam. Secundo ligatur ligamine debiti alicuius pœnę exſoluendę in purgatorio vel in inferno, niſi pro tali pœna ſatiſfaciat in hoc mundo. Quãdo ergo quæritur an tale opus ſit ſatiſfactorium? poteſt intelligi, an ſatiſfaciat præcepto? Dico ꝙ ſatiſfacit pręcepto, q̃uis incidat in peccatum antequã ieiunet: nec peccat tunc nouo

peccato. Sed difficultas eſt an ſatiſfaciat pro pœna ſoluenda in altero mũdo, niſi ſatiſfaciat in hac vita? Dicunt ꝙ nõ, ſi inciderit in mortale. Ratio eorũ eſt: nunq̃ Deus acceptat opus non acceptata perſona. nam reſpexit Deus ad Abel prius prioritate naturę q̃ ad opera ſua. ſed fortes eſt inimicus, & nõ acceptatus Deo, cũ ſit in peccato: ergo nullo modo acceptat opus eius: & opus non eſt ſatiſfactoriũ ſecundum valorem operis ad pœnam debitam: ſed ſecundũ acceptationem diuinam. ergo ſequitur ꝙ non eſt ſatiſfactio. ¶ Conſequenter ad hanc opinionem videtur ſequi ꝙ decedens in peccato nouo, ꝙ pro peccatis prius dimiſſis de quibus non ſatiſfecit, punietur ęternaliter in inferno. Patet, ſtante iſto peccato non poteſt ſatiſfacere pro primis quantamcunq; pœnam aſſumat. ergo decedens in nouo peccato, pro primis à quibus abſolutus eſt, punietur ęternaliter: quia nunq̃ remittetur talis pœna. ergo æternaliter plus punietur pœna maiori quàm debeatur iſti peccato in q̃d lapſus eſt poſt alia dimiſſa. Vltra ſequitur quòd decedens in mortali & veniali, ęternaliter punietur ꝓ veniali: quia nũq̃ poteſt ſatiſfacere pro veniali. ergo. ¶ Sanctus Thomas videtur ſibi contradicere. dicit enim: Aliud eſt loqui de forte qui decedit in mortali, & debito alicuiꝰ pœnę ratione peccatorum dimiſſorum. Et aliud eſt loqui de illo qui decedit in mortali & veniali. & ratio eſt, ſi fortes decedat in mortali cum debito pœnæ ratione peccatorum dimiſſorum, non decedit in culpa illorum mortalium dimiſſorum: ſed quando decedit in mortali & veniali, decedit in culpa veniali. & quia nũquam poteſt remitti culpa in inferno: perpetuo perdurabit culpa illius venialis: ideo perpetuo punietur pro culpa veniali. ſed ſi decedat in mortali, & debito pœnę: non perdurat culpa illorum mortalium: ideo tandem abſoluetur à pœna pro illis peccatis quæ ſunt remiſſa quantum ad culpam. & eſt opinio Thomę in hoc paſſu. Dicit ꝙ triplex eſt forus publicus, ſcilicet mundus, purgatorium, & infernus. Vnde ſicut vnum peccatũ in foro huius mundi aliquãdo punitur grauius in iſto q̃ in alio, vt aliquando vnum peccatũ grauius vel leuius punitur Pariſius quàm Rothomagi: ſimiliter vnum peccatum leuius punitur in hoc mundo quàm in purgatorio. Ratio quare nõ poteſt in inferno remitti peccatũ veniale: quia tale non remit-

titur niſi per applicationem ſacraměti,vel per bonum motum.ſed in inferno non poteſt applicari ſacramentū: neq; habetur bonus motus in inferno, id eſt deteſtatio peccati bene circūſtantionata quantum ad illum finem,puta propter Deum:ergo illa via non remittitur veniale in inferno. ideo perpetuo durat culpa illius.Et illa opinio eſt multum probabilis.ſed non eſt ſic de decedente in mortali cum debito pœnę aliorum dimiſſorum: quia iam non perſeuerat culpa.ideo tãdem finietur pœna. ¶Contra.in inferno nulla eſt redemptio.ergo &c. Dico quòd nulla eſt redẽptio: id eſt nihil remittitur in inferno. Non enim remittitur illa pœna:ſed ſoluitur totaliter & integre:ideo non remittitur, nec etiam culpa.ideo in inferno non eſt remiſſio culpę,nec pœnę:quia totam illam ſoluit cuius eſt debitor. & contra hanc opinionem non militat illa authoritas ꝙ in inferno nulla eſt redẽptio. Alij dicunt ꝙ recidiuans in mortale qui non plene ſatiſfecit,punietur perpetuo in inferno pro peccatis dimiſſis,pro quibus non ſatiſfecit:vt dicit de Palude. ¶Sed tunc difficile eſt ſaluare ſecundum hanc opinionẽ quin peccata dimiſſa redeant. Dicitur enim quòd merita redeunt:ſed peccata dimiſſa nunquam redeunt. quod eſt concedendum ſecũdum hanc opinionem. Nam tranſeũte actu peccati,nõ remanet niſi reatus ad pœnam æternam. Secundum doctores talis reatus eſt relatio rationis cauſata in anima à voluntate diuina qua vult ęternã pœnam infligere ſecundum præſentem iuſtitiã.Tunc arguitur ſic. quãdo ſortes relabitur in peccatum antequam ſatiſfaciat pro peccatis dimiſſis,ſecundum præſentem iuſtitiam eſt obligatus ad pœnam ęternam pro peccatis dimiſſis.ergo talia peccata de facto redeunt quantũ ad culpam.i. quãtum ad obligationẽ.imo diceret de Palude ꝙ ęque intenſe punietur in inferno ꝓ dimiſſis,ac ſi talia nũquam fuiſſent dimiſſa.ergo difficile eſt ſaluare quin peccata dimiſſa redeant quantũ ad culpam.ideo iſta opinio non eſt apparens multum. Sed eſt apparentia ꝙ veniale quantũ ad culpam non remittiť in inferno:cũ ei nõ poſſit ſacramentũ applicari ibi: nec poſſit habere bonũ motũ,vt dictũ eſt.¶Quantum ad vtrũq; dicit doc.ꝙ exiſtẽs ĩ mortali,põt ſatiſfacere de mortali prius remiſſo.imo dicere oppoſitũ eſſet multũ durũ ꝓ peccatorib9,inducẽs illos ad deſperationẽ.Conſequẽter di-

eſt doc. ꝙ duplex eſt ſatiſfactio.ſ.placãs & reconcilians: & illa nũquam eſt niſi cum charitate, & eſt ſemper meritoria vitæ ęternæ de nouo, & augmẽti gratię, & ſatiſfactio pœnę. Alia eſt ſatiſfactio non placans, ſed libera pœnę ad quã quis obligatur ſolummodo: nec hãc exigit Deus, ſed ſolum illam quæ eſt libera pœnę ſolutio. Et ſi inferatur tali inuito, ſufficit Deo: vt in inferno. ideo non exigit Deus quantũ ad pœnam quæ reſtat, ſatiſfactionem reconciliatiuam: ſed ſolum alterũ iſtorum: vel ſatiſfactionem, id eſt pœnę liberam ſolutionem: vel ſatiſpaſſionem. Contra, ieiunium vel oratio facta extra charitatem, nihil prodeſt, cum ſit opus mortuum. ergo non eſt ſatiſfactorium. Antecedens patet per Apoſtolum dicẽtem. i. ad Corinthios. xiij. Si diſtribuero omnes facultates meas in cibos pauperum: charitatem autem non habeam: nihil mihi prodeſt. ¶ Dico ꝙ verum eſt quantum ad conſequutionem fœlicitatis ęternæ: ſed nõ ſequitur: ergo nihil prodeſt quãtũ ad ſolutionẽ pœnę. Iam Apoſtol9 intelligit ꝙ nihil ꝓdeſt quia nõ habebit maiorẽ gloriã ratione talis operis q̃ prius. ¶ Contra. prodeſt quãtum ad accelerationẽ gloriæ. Dico ꝙ ſic: ſed nõ quantũ ad hoc ꝙ detur maior gloria. ¶ Quantũ ad aliam partem primę difficultatis qua quęrebatur vtrum opus qđ ſit ex pręcepto, ſit ſatiſfactorium: dicit de Palude, & bene: ꝙ tale opus ſit in præcepto, dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſimpliciter & abſolute, vt ſanctificare ſabbatũ, dare eleemoſynam exiſtẽti in extrema neceſſitate. Alio modo quòd ſit in præcepto quantũ ad hoc. i. quantum ad ſatiſfactionẽ: vt opera iniuncta à ſacerdote: quę non ſunt in præcepto ſimpliciter & abſolute, ſed ſolum quantũ ad hoc, id eſt quãtũ ad ſatiſfactionem. & iſto modo opera in præcepto ſunt ſatiſfactoria. Sed difficultas eſt vtrum opus quod eſt in præcepto ſimpliciter & abſolute, ſecluſa etiam iniunctione ſacerdotis, ſit ſatiſfactorium. Dicit de Palude ꝙ non, quãuis ſit pœnale: & facit tres rationes. prima talis eſt. Sortes qui peccauit, poſtquam peccatum eſt remiſſum quantum ad culpam, remanet alicuius pœnę debitor, cuius nõ eſſet debitor ſi non peccaſſet. ergo non poteſt ſatiſfacere faciendo precisé opera quorum eſſet prius debitor quãuis non peccaſſet. & eſt apparentia: & nullus prima fronte negaret hanc rationem. Si dicas ꝙ ſatiſfacit per opus ꝑcepti quod

eſſet aliâs prçceptū: ſequitur ꝙ poteſt ſatiſfacere totaliter per opera quorum eſſet debitor quanuis non peccaſſet.
¶Secunda ratio. ſi opera prçcepti eſſent ſatiſfactoria, ſequitur ꝙ ſi ſacerdos iniungeret .xl. dies ieiunij nō determinādo hos vel illos, ꝙ talis ſatiſfaceret ieiunando quadrageſimā: qđ nemo diceret. ¶Tertia ratio eſt. Si ſortes cui incūbit ex prçcepto ſimpliciter & abſolute (nō ex pcepto dato ad ſatiſfaciendum) dare elemoſynā in extrema neceſſitate exiſtenti, ſic dando non exercet opus pœnale: ergo non ſatiſfacit. Quòd non exerceat opus pœnale, patet: quia non dat ſuum, immo dat quod eſt alterius. ergo. Iſtç duç vltimç rationes non tantam habent apparentiam ſicut prima, quæ videtur bona. ¶Dico quantum ad hanc difficultatem, ꝙ præceptum datum ad hoc, nō impedit ſatiſfactionem: ſed prçceptum ſimpliciter & abſolute, id eſt quod eſt pceptū ſecluſo præcepto de ſatiſfaciendo, non ſatiſfacit.
¶Habemus ergo de vtraꝗ opinione: videlicet an requiratur ꝙ opus ſatiſfactoriū fiat in charitate, vel non: ꝙ ferme omnes antiqui dixerūt quòd ſic. Tamē tenet Scotus oppoſitum, videlicet ꝙ nō requiritur ꝙ fiat in charitate: ſed ſufficit ꝙ non ſit peccatū. nam ſi fiat ꝓpter malū finē, nō eſt ſatiſfactorium etiā apud doctorem. Et cum arguitur quòd Deus nō remunerat neꝗ acceptat opera bona in pctō facta: dico ꝙ non eſt inconueniens quòd remuneret illa opera condonatione pœnç temporalis quç reſtat ſoluenda.
¶Quantū ad ſecundā qua quçrebatur vtrum quis poſſit ſatiſfacere pro altero, quēadmodū ſatiſfacit pro ſe. Et ſi ſic, vtrū ſatiſfaciēdo pro altero, ſatiſfaciat etiā pro ſe, vel non. & ſi non, vtrum opus quo quis ſatiſfacit ꝓ ſe, ſit ei magis meritorium quàm opus quo ſatiſfacit pro altero.
¶Pro ſolutione ſit prima ꝓpoſitio. Poteſt aliquis ſatiſfacere ꝓ altero etiā viuēte. Patet. viuēs pōt ſatiſfacere ꝓ defuncto in purgatorio: quia ſatiſfacere eſt opus facere quod acceptetur in remiſſionem vel diminutionem pœnæ. Iam ſortes viuens ſatiſfacit pro defuncto, aliâs fruſtra eſſet orare pro defunctis: & dicere oppoſitum eſt hæreticum. ergo etiam viuens poteſt ſatiſfacere pro viuente, ſicut dicit Altiſſiodorēſis. Veruntamen cum quis aſſumit ſatiſfactionē pro altero (vt ipſe dicit) debet facere diſcrete. Nā ſi plus indigeam ſatiſfactione quàm ſortes pro quo volo ſatiſfacere,

Indiſcrete ago:quia plus teneor mihi quàm alteri.ſed quando diſcrete fit,poteſt alter pro altero ſatiſfacere.

¶Secũda propoſitio. Si ſortes exercens opus ſatiſfactoriũ omnimode referat illud opus & totum valorem in ſatiſfactionem alterius:nullo modo ſatiſfacit pro ſe. Et iſta propoſitio eſt Altiſſiodorenſis & Durandi. Notandum tamen ꝙ ſi opus ſatiſfactorium fiat in charitate: eſt duplicis valoris. Nam eſt valor gloriȩ æternæ:& eſt valor redẽptionis pœnȩ. Quantum ad valorem gloriȩ,nullus poteſt illud opus referre in vtilitatem alterius:quia nullus poteſt alteri mereri gloriam & gratiã:ſed bene poteſt pro altero orare:& propter preces alterius alter excitabitur à deo vt mereatur per ſuum actum proprium : ſed valorem redemptionis aut diminutiõis pœnȩ debitȩ poteſt in vtilitatẽ alterius omnino referre. Tunc dicunt iſti doc. ꝙ ſi ſit aliquis qui omnimode & totaliter referat omnino opus ſatiſfactorium quantũ ad valorem redemptionis aut diminutionis pœnȩ in alterum: nullo modo ſatiſfacit pro ſe. Patet. quando aliquis eſt dominus fructus operis ſui, & omnino refert fructum in vtilitatem alterius à ſe: tranſfert valorem illius in dominium alterius. ſed ſic eſt ꝙ ſortes faciẽs opus ſatiſfactorium eſt omnimode dominus fructus operis illius quantum ad dominiũ pœnȩ: et ſi nõ transferret, cederet in totalem eius vtilitatẽ: ergo ſi tranſferat totaliter in aliũ, illi ſoli in cuius vtilitatẽ totaliter tranſfert, erit vtilis. Ideo relinquitur ſecũda ꝓpoſitio vera, videlicet ſi aliquis ſatiſfaciẽs pro altero, applicet totũ valorem & referat totum valorem & vtilitatem ſatiſfactoriam in ſolutionem vel diminutionẽ pœnæ alterius: ſi alter ſit obnoxius tãtȩ pœnȩ quantã poteſt illud opus redimere, eſt ſolum ſatiſfactorium alteri, & non facienti: verũtamen meretur pro ſe prȩmiũ eſſentiale: quia omne opus factum ab aliquo exiſtẽte in charitate, eſt illi meritoriũ : nec poteſt eſſe alteri meritoriũ prȩmĳ eſſentialis, id eſt gratiȩ & gloriæ. Vnde in dormiente non augetur gratia, neque acquiritur ius ad beatitudinem per opus alterius: ſed in dormiẽte poteſt eſſe ſatiſfactio per opus alterius.

¶Tertia propoſitio. Cæteris omnibus paribus, ſortes ſatiſfaciens pro ſe, plus meretur pro ſe, & de prȩmio eſſentiali: quàm ſi ſatiſfaceret pro alio: id eſt plus meretur habendo relationem qua refert opus ſuum pœnale pro ſe, quàm ha-

bēdo relationem huius operis ſui ad pœnam cuius alter eſt debitor. Patet: quia amor ſui communiter eſt magis meritorius quàm amor proximi, quia eſt ex maiori obligatiõe: & amor ꝓximi quã amor inimici. ſed ſic eſt ꝙ iſta intentio qua refero opus in redemptionem pœnę propriæ, procedit ex amore mei. & quando refero opus pœnæ in proximum, hoc eſt ex amore proximi. ergo ſatiſfaciendo pro ſe quis plus meretur ſibi de pręmio eſſentiali.

¶Contra primam & ſecũdam propoſitiones arguitur ſic. Si illę eſſent verę: ergo ſtaret aliquẽ peccaſſe qui nũquam eſſet nec erit punitus. ſed hoc eſt falſum. igitur. Item apoſtolus ait: Oportet nos præſentari ante tribunal Chriſti, vt vnuſquiſque recipiat prout geſſit pro ſe. ergo nullus poteſt pro alio ſatiſfacere. Tertio ſequitur quòd poſſet aliquis mereri alteri remiſſionem peccati venialis. ſed hoc eſt falſum: quia nullum peccatum remittitur niſi per ſacramẽtum, vel per bonum motum, id eſt per bonam volitionem illius qui peccauit. Patet tamen conſequentia. ſortes qui peccauit ſolo veniali, eſt obnoxius ſolum ad pœnam temporalem. ergo Plato faciendo opus ſatiſfactorium referẽdo in pœnam debitam Sorti pro veniali, ſatiſfacit aliquãtulum: & poſſet tantum reiterare quòd ſatiſfaceret omnino, repetendo tale opus pro tali veniali: ita quòd non amplius obligabitur ad pœnam: & hoc eſt peccatum veniale remitti. ergo &c.

¶Quantum ad primum illatum dico quòd conſequentia non valet: quia non poteſt remitti mortale niſi per contritionem: quæ eſt quædam pœna. & antequã fiat ſatiſfactio, de neceſſitate requiritur remiſſio peccati. Vnde contritio eſt pœna: vel ſaltem includit & infert pœnam. Et poſtquã peccatum eſt remiſſum per illud opus pœnale: quãtum ad reſiduum debitę pœnę poteſt remitti per pœnam in altero ſine pœna illius qui peccauit. Quãtum ad aliud de apoſtolo dico quòd loquitur de extremo iudicio, & de illis qui ſunt ſaluandi & damnandi. ideo non vult dicere apoſtolus quòd qui peccauit, ſatiſfaciat ꝓ peccato dimiſſo: aliàs nõ mereremur exiſtentibus in purgatorio ſatiſfactionem pœnæ quantum ad diminutionem vel remiſſionem illius.

¶Quãtum ad tertium eſt maior difficultas. Si aliquis poteſt ꝓ altero ſatiſfacere, id eſt pœnam ſaltem temporalem ad quam obligatus eſt, ſoluere: ergo alteri poterit mereri

remiſſionem peccati venialis quantum ad culpam. Patet ſequela. Nam iſte qui peccauit venialiter, eſt ſolum obligatus ad pœnam temporalem, per cuius ſolutionem remittitur ei peccatum: immo apud doctores per ſatiſpaſſionem: ſicut in inferno. Sed ſortes poteſt ſoluere pœnam debitam veniali ꝓ platone: ſicut Plato pro ipſomet. ergo Sortes poteſt acquirere platoni remiſſionem peccati venialis.

¶ Vnde doctor in. xxi. diſtin. huius quarti inquirit quid ſit veniale remitti: & dicit quòd peccato veniali, ſiue hic puniendo, ſiue in inferno, ſiue alibi, non debetur niſi pœna tēporalis, nec per ſe, nec per accidens: quia ſecūdum ſe eſt talis offenſa quæ ſecundum ſe punitur per temporalem pœnam ſufficienter. & ibi quæſtio deo fauente terminabitur.

¶ Tamen pro argumento dico negando ſequelam. & ad probationem, cum quis ſoluit pœnam debitam pro altero: ratione peccati mortalis dimiſſi, iam alter nō eſt obnoxius: ergo nec in veniali cum ſoluitur pœna debita veniali pro illo altero. Dico quòd nō eſt ſimile: quia antequam aliquis poſſit ſoluere pœnam vel pro ſe vel pro alio, oportet quòd culpa ſit prius remiſſa quantum ad offenſam. Vnde dicit Durandus quòd nunquam aliquis pro veniali etiam pro ſeipſo poteſt ſatiſfacere niſi tale veniale ſit remiſſum quantum ad culpam. Quid autem ſit veniale remitti quo ad culpam, poſtea tractabitur in illa. xxi. diſtinctione.

¶ Quantum ad aliam quæſtionem qua quærebatur vtrū opera ſatiſfactoria quæ procedunt ex meliori actu & feruentiori, ſint magis ſatiſfactoria: hæc difficultas raro tractatur. Pro cuius declaratione notandum quòd in operibus ſatiſfactorijs quadruplex genus ſatiſfaciendi inuenitur. Quoddam pœnitentiale. Quoddam indulgētiale. Quoddam ſuffragiale. Et quoddam liberale. Et hoc dicit Henricus in quodlibetis. Liberale eſt quod liberaliter fit ſine quacunque iniunctione: vt ieiunium quod aſſumitur mere liberaliter pro peccato. Opus pœnitentiale eſt quod eſt iniunctum a ſacerdote: quod non fit pure liberaliter, ſed ex iniunctione ſacerdotis. Opus indulgentiale eſt cui ex conceſſione prælati annexa eſt aliqua indulgentia: ſicut in diebus ſtatutis dātur indulgētię in domo dei, vel alijs locis. tale opus eſt ſatiſfactorium de ſe: quia eſt pœnale: ſed propter indulgentiam ſuperadditam vocatur opus indulgentiale. Opus

vero ſuffragiale eſt quod fit pro altero. & ibi Henricus facit comparationem inter illa, dicens quòd cæteris paribus opus pœnitentiale eſt magis meritorium quàm liberale, ratione clauium, & virtute ſacramenti. opus vero indulgentiale ſecundum indulgentiam indulgentiæ datæ, ſtat quòd ſit magis ſatiſfactorium, ſtat quòd minus. ſed tota difficultas terminanda. capiatur quoduis iſtorum operum ſatiſfaciendi ſeorſum in ſe, ſine comparatione ad reliquum, ſuppoſito quòd à duobus cæteris paribus alijs fiat: ab vno ex actu voluntatis minus bono quàm ab alio, quia vnus magis conatur quàm alter: vel propter aliam cauſam, quia vnus habet circunſtantiam bonam quam non habet alius, quia bonitas vnius actus poteſt augeri propter multas cauſas. Notum eſt quòd plus meretur de præmio eſſentiali qui ſatiſfacit ex meliori actu & maiori charitate. Sed quæſtio eſt an plus ſatiſfaciat? & apparet quòd non. et ratio eſt. & capio de opere indulgentiali, tenendo (quod communiter tenetur) quòd indulgentiæ tantum valent quantum ſonant quando ſunt pro rationali cauſa impetratæ. opus ſatiſfactorium indulgentiale factum ex meliori actu voluntatis non plus prodeſt facienti quantum ad ſatiſfactionem quàm ſi faceret tale opus ex minori intenſione. Patet antecedens, quia ſi plus pdeſſet iſti quātum ad ſatiſfactionem qui facit cum maiori conatu & intenſione voluntatis quàm alteri facienti ex minori actu: ſequitur quòd indulgentiæ non tantum valerent quantum ſonant, vel quòd valerēt pluſquam ſonant: quod eſt falſum: quia quando eſt remiſſio à tota culpa & pœna, non poſſunt valere pluſquam ſonant.

¶ Alia ratio. Illud opus non dicitur ſatiſfactorium ex vi operis operantis, ſed operis operati, id eſt exterioris. Hinc eſt quòd volens dare elemoſynam æqualiter meretur cum alio qui dat actualiter cæteris paribus: ſed nō ſatiſfacit. Nā non attēditur valor ſatiſfactionis niſi ex opere operato, id eſt ex opere exteriori. ergo vbi eſt æquale opus exterius; ita quòd in opere exteriori omnia ſunt æqualia: talia opera ſunt æque ſatiſfactoria, ſuppoſito quòd fiant propter bonū finem. ergo quanuis opus in ſorte & in platone ſit æque pœnale comparando ad facientes, vel ex natura rei: ſunt æque ſatiſfactoria. Et hoc credo verum. quanuis ille qui ex maiori intenſione & conatu facit, plus mereatur de præ-

mio eſſentiali: tamen iſti duo æqualiter ſatiſfaciunt: quia (vt dictum eſt) totus valor ſatiſfactionis prouenit ex parte operis operati, id eſt exterioris. Ideo ſatiſfactio quæ ex minus bono actu voluntatis procedit: non minus eſt ſatiſfactoria. Et non intelligo de omnimoda ſatiſfactione: quia ſi capiamus ſatiſfactionem large vt ſe extendit ad contritionem: qui ſatiſfacit ex maiori cõtritione, ſiue ex maiori actu voluntatis, plus ſatiſfacit quàm ille qui ſatiſfacit ex minori bono actu. ſed loquimur ſolum de ſatiſfactione ſtricte capta, ſe vt extẽdit ſolum ad ieiunium, orationem, & elemoſynã. Ideo æqualiter ſatiſfaciunt in caſu prædicto. ¶Quantum ad illud quo quærebatur vtrum opus ſatiſfactorium ſit æque meritorium ac ſi non eſſet ſatiſfactorium: vt Sortes tenetur dare elemoſynam, & Plato non tenetur: vterq; tamẽ dat: cæteris alijs paribus, an ille qui non eſt obnoxius tali pœnę, plus mereatur de beatitudine eſſentiali quã Sortes? Dico quòd non: & non eſt magna difficultas: immo æqualiter meretur de beatitudine ęterna. Nã ſi ſortes minus mereatur de beatitudine æterna quã Plato, ꝓpter hoc ꝙ meretur remiſſionem pœnæ: & ille gradus gloriæ, cum ſit ęternus à parte poſt, quantumcũque paruus in intenſione, propter eius perpetuitatem eſſet prę ponendus cuicunque remiſſioni pœnæ temporalis: ergo Sortes conſequeretur magnum incõmodum per hoc quòd ſatiſfacit pro pœna debita: & ſic nulli conſulendum eſſet quòd ſatiſfaceret, ſed ſolum ꝙ faceret pro beatitudine: & indiſcrete agerent ſacerdotes imponendo alicui pœnam, quòd nemo diceret. ¶Ideo reſolutorie dico quòd cæteris paribus (& hoc dicũt omnes docto.) quòd ſatiſfaciens tãtum meretur de prę mio eſſentiali vltra ſatiſfactionẽ pœnæ, quãtũ meretur quanuis nõ eſſet obnoxius pœnę, & non ſatiſfaceret. ¶Contra, ergo plus meretur ille qui ſatiſfacit quàm alter qui non ſatiſfacit, & qui non habet obligationem ad pœnam. Negatur quòd plus mereatur: quia meritũ eſt attendendum ex parte prę mij eſſentialis. ¶Habemus ergo has quinq; difficultates terminatas. Prima, an ſacerdos poſſit obligare pœnitentem ad pœnam ſuſcipiendam. Secunda, vtrum peccatum ſuperueniẽs impediat ſatiſfactionem pro peccatis dimiſſis, & vtrum per opus prę cepti poſſimus ſatiſfacere de peccato, vel ſolũ per opera ſupererogationis. Tertia, vtrũ

exercens opus ſatiſfactorium in ſatiſfactionem peccati alterius, tantum ſatiſfaciat pro altero. Quarta, vtrum opus pœnale procedens ex meliori volitione &c. ſit magis ſatiſfactorium. Quinta & vltima, vtrum opus ſatiſfactorium ſit ęqualiter meritorium ac ſi non eſſet ſatiſfactoriũ. ¶ Ad argumenta doctoris. Primum argumentum ſoluitur in quinto articulo primi articuli principalis. Quantum ad reconciliationem, nullus poteſt de vno mortali ſatiſfacere quin etiã de alio. ſed de ſolutione pœnę, poteſt ſolui pro vno, & non pro alio. De congruo vni peccato debetur vna pœna, puta luxuriæ ieiuniũ, ſed nõ de neceſſitate, & in caſu particulari. Item contritio poteſt eſſe ſatiſfactio ſufficiens quantum ad culpam & omnem pœnam: ſed non regulariter.

¶ Diſtinctionis quindecimę Quæſtio ſecunda.

SECVNDO QVAERO. Determinatũ eſt in prima queſtione de ſatiſfactione quę reſpicit deum. In iſta autem ſecunda quæſtione determinat de reſtitutione in ordine ad proximũ. & iſta eſt egregiſſima quæſtio inter cęteras Scoti quæſtiones. Quęrit igitur: Vtrum quicũque alterum damnificauit in rebus temporalibus: teneatur ad reſtitutionem, ita quòd non poſſit vere pœnitere niſi reſtituat? Et arguitur primo ꝙ non. Reſtitutio nihil eſt pœnitentię. ergo abſque reſtitutione poteſt eſſe pœnitentia. Patet antecedens. Reſtitutio nõ eſt cõtritio, neque cõfeſſio, neq; ſatiſfactio. De primis duobus hoc notiſſimũ eſt: ſcilicet ꝙ nõ ſit cõfeſſio neq; cõtritio. Sed ꝙ non ſit ſatiſfactio, patet: qa ſatiſfactio eſt redditio volũtaria ęquiualẽtis aliàs indebiti. ſed reſtitutio nõ eſt indebita, immo ſemper eſt debita. ergo reſtitutio nõ eſt illa pars pœnitẽtię quæ vocatur ſatiſfactio. In oppoſitum arguitur per Auguſt. & eſt regula iuris: Nõ dimittitur peccatũ &c. ergo ad pœnitentiã peragẽdã neceſſaria eſt reſtitutio. ¶ In iſta queſtione quatuor facit. Primo inquirit ortum dominiorum: vnde ortũ eſt ꝙ hoc ſit meum, & illud tuũ. Secundo inquirit de diuerſitate modorũ per quos dñium vnius poteſt in alterũ trãſferri: ſcilicet quomodo poteſt fieri de re mea ꝙ ſit alterius. Tertio ex ſecundo inferet quęnã ſit iniuſta, & quæ iu-

ſta rerũ alterius occupatio: & hoc ſtatim patebit de tertio. Quarto reſpõdebit ad quęſitum: & doctor in iſta quęſtione ſolum loquitur de dominio ciuili, & non de originali, nec gratuito ſiue euangelico, nec de dominio naturali.

¶ Quantũ ad primũ, videlicet vnde ortũ eſt ꝙ iſte habeat dñium in hac re, & non ille: dicit ꝙ hoc nõ habet ortũ nec ex lege naturali, nec ex lege euangelica ſiue diuina. Patet ꝑ capitulũ quo iure. viij. diſt. ca. i. vbi quęrit Auguſtinus quo iure poſſidet eccleſia vrbes & quaſcũq; res poſſibiles poſſideri: & ſtatim ſubdit, Nõ iure diuino: quia iure diuino dñi eſt terra: & eadẽ terra & diuites & pauperes ſuffert. ergo iure diuino nõ poteſt dici hoc eſt meũ, hoc eſt tuũ. & cõcludit ꝙ ſolũ iure humano, iure imperatorũ & regũ. Iſta eſt ergo prima ꝓpoſitio: ꝙ nõ eſt appropriatio dñiorum aliquarũ rerũ alicui certę & ſingulari perſonæ per ius diuinũ nec ꝑ ius pure naturale. ¶ Secũda propoſitio. In ſtatu innocẽtię & in pura lege naturali erat oĩa cõmunia: ita ꝙ nihil erat vni certę ꝑſonę appropriatũ. & hoc cõueniens erat ꝓ tali ſtatu. Patet: conueniẽter poſſidentur res inquãtũ huiuſmodi poſſeſſio eſt vtilis ad iſta duo, ſcilicet ad cõmunẽ ſuſtẽtationẽ, & ad pacificam hoĩm cõuerſationẽ. ſed in ſtatu innocẽtię cõueniẽtior fuiſſet quo ad vtrũq; iſtorũ cõmunitas oĩm rerũ quàm appropriatio. ergo cõueniẽs fuit ꝓ illo ſtatu rerum cõmunẽ dominiũ. Et hoc patet Geneſis ſecundo, vbi datũ eſt Adæ dominiũ rerũ ad cõmunẽ ſuſtẽtationem, & pacificã conuerſationẽ. Quòd aũt pro ſtatu innocentię fuiſſet magis cõueniens cõmune dominiũ quã appropriatio, patet. nullus pro tali ſtatu cepiſſet niſi quod primum fuiſſet ei occurrens & neceſſarium: quia non erat adhuc peruerſitas naturæ. ideo nullus occupaſſet niſi quod ei fuiſſet neceſſarium, & nõ quod alteri erat neceſſarium.

¶ Quãtum ad hãc propoſitionem, videlicet ꝙ nõ fuiſſet appropriatio dominiorũ in tali ſtatu: notãdũ ꝙ in quibuſdam rebus homo habet dominiũ quarũ vſus eſt neceſſarius ad ſuſtentationem indiuidui. Aliæ ſunt in quibus habet dominiũ quarũ vſus non eſt neceſſarius ad ſuſtentationẽ indiuidui, ſed ſpeciei, vt vſus fœminę nõ eſt neceſſarius ad ſuſtentationẽ indiuidui, ſed bene ad conſeruationẽ ſpeciei. Vnde quando dicunt cõmuniter doctores ꝙ in ſtatu innocentiæ omnia fuiſſent communia: hoc verum eſt de illis re-

bus quarum vſus eſt neceſſarius ad ſuſtentationem indiui-dui:ſed non eſt ſimpliciter intelligendū de illis rebus quarum vſus neceſſarius eſt ad conſeruationem ſpeciei. Nam Adā habuiſſet dominiū propriū in corpus Aeuę:& quilibet vir in corpus propriæ vxoris. Adam enim fuiſſet vir Aeuę,& nullus alter habuiſſet dominium in corp9 Aeuę: & talis appropriatio fuiſſet in ſtatu innocentiæ. ℂDifficultas eſt vtrum illi ſtatui repugnaſſet appropriatio? Dico quòd non:immo ex communi conſenſu potuiſſet eſſe appropriatio:puta hoc erit tuum, & hoc meum;& hoc erit iſtius &c.ſed in tali ſtatu fuiſſent omnia communia,quanuis non repugnaſſet appropriatio rerum. Habemus ergo duas propoſitiones veras.Prima:Nō eſt appropriatio dominiorum per legem euangelicam. Secunda, In ſtatu innocentiæ omnia fuiſſent communia. Vltra dicit doctor, Nō eſt appropriatio dominiorum per legem pure naturalem.Patet:naturalis lex dictat omnia eſſe cōmunia: & eadem lex non dictat contraria: quia tunc eadem lex includeret incōpoſſibilia : & oportet ꝙ lex ſit poſſibilis.Nam bene ſequitur, hæc lex dictat communitatem dominiorū: ergo non dictat appropriationem. ℂQuātum ad has tres propoſitiōes primo videtur difficultas. Dicit prima quòd per nullam legem diuinam eſt appropriatio dominiorum. Contra. omnis lex quæ habetur ex reuelatione ſupernaturali,vocatur diuina. & lex naturalis eſt ex dictamine conſequente puram naturam rei.ſed multarum rerum fuit facta appropriatio lege diuina.Patet,filij Iſrael habuerūt dominium in terrā promiſſionis,& in vaſa Aegyptiorum ex lege diuina.ergo ex lege diuina,id eſt ex reuelatiōe ſupernaturali fuit facta appropriatio multarum rerum. ℂItem quantum ad aliud :dicit doctor quòd lex naturalis dictat omnia debere eſſe cōmunia:ergo videtur quòd non poteſt fieri appropriatio rerū per legem poſitiuā.cuius oppoſitū ſtatim dicetur in quarto dicto. Patet conſequentia.Illa lex poſitiua nullam habet efficaciā ſi ſit cōtra legem diuinam aut naturalem:vt in ca. cum inferior.de maio.& obe.neq; par in parē.l.nam & magiſtratus. de arbitris.ff.ſicut pręceptum inferiorū nullum habet vigorem contra pręceptū ſuperiorū.ergo ſi lex naturalis dictet oīa eſſe communia, nō poteſt per legem humanam fieri appropriatio rerum.

¶Quantum ad primum iſtorum dico quòd ex reuelatiõe ſupernaturali multa ſunt certis perſonis appropriata & in lege moſaica & in euangelica. Nã dominium quod habẽt eccleſiaſtici in decimis et oblatiõibus, eſt ex lege diuina. Similiter dominium quod habebant leuitę in primitijs, erat ex lege diuina. Similiter dominiũ in terrã ꝓmiſſionis quod habebãt filij Iſrael, erat ex lege diuina, quia voco legem diuinam quicquid habemus reuelatũ à ſuperiore deo. Quod ergo dicit doc. quòd lege diuina nõ eſt appropriatio dominiorum: dico quòd ſic intelligitur, quòd lege diuina nõ eſt vniuerſalis appropriatio dominiorum, ſed particularis appropriatio (vt viſum eſt) bene eſt ex lege diuina. Et quia lex diuina eſt fortior q̃ quæcũq; alia lex poſitiua & humana: ſuperueniente lege diuina, dominia quæ prius erant iſtorum, efficiũtur alterorũ, et primi deſinunt eſſe domini: quia poſſidebant illa ſolum lege poſitiua: & lege diuina dabãtur alijs: ideo amittebãt dñium: vt patet de vaſis Aegyptiorum, quæ deus appropriauit filijs Iſrael: & de regnis quinque regum poſſidentium terram promiſſionis. ¶Contra. habetur. xxiij. q. prima in primo capitulo. ꝙ lege diuina iuſtorũ omnia ſunt cõmunia. ergo vniuerſaliter res ſunt appropriatæ iuſtis. Dico quòd textus intelligitur: iuſtorum omnia ſunt cõmunia quãtum ad dominiũ euãgelicum, & gratuitũ: quod permittit plures dominos ex ęquo: de quo poſtea dicetur: & nõ intelligitur de dominio ciuili. ¶Quãtum ad aliud vbi dicitur, ſi lex naturalis dictat omnia debere eſſe cõmunia, ergo quæcũq; determinatio contraria (ſicut eſt determinatio iuris poſitiui) ſi ſit in contrariũ, nullius erit roboris aut efficacię. Dico quòd iſtius propoſitionis, lege naturali omnia ſunt cõmunia: multiplex eſt expoſitio. Nam ſanctus Thomas. lxiij. q. ſecũda ſecundæ ſic exponit: Lege naturali omnia ſunt cõmunia. i. lex naturalis null9 rei certę perſonæ appropriat dominium. & non eſt intelligendum ꝙ iſta propoſitio, omnia ſunt cõmunia, ſit de lege naturali: quia non poſſet per quãcunq; inferiorem legem fieri appropriatio rerum: ſed intelligitur vt dictum eſt: videlicet ꝙ in nulla re nullus per legem naturalem habet ꝓprietatẽ: hoc eſt quòd nulla eſt lex naturalis per quam dictetur, hęc res eſt iſtius ſingularis perſonæ. nulla penitus eſt talis: quia ſi eſſet aliqua lex naturalis per quam dictaretur hæc res eſt

iſtius certę perſonæ: non poſſet talis res ab eo auferri, & in dominium alteri9 transferri: quod eſt falſum. Ideo per legē naturalem omnia ſunt cõmunia, id eſt nulla fit appropriatio certæ perſonæ & certæ rei. ¶ Aliter alij exponunt, vt doctor, & multi alij, quòd ſecundum diuerſitatem ſtatuum, diuerſæ leges ſunt de iure naturali. Nam hæc propoſitio, omnia ſunt communia: non eſt ſimpliciter de lege naturali: ſed illa modificata aliqua determinatione, eſt de lege naturæ: vt, omnia ſunt communia pro ſtatu innocentiæ. Talis ſic modificata eſt de lege naturę. Datur analogia. Nam ſunt aliquę propoſitiones communes quæ per diuerſas determinationes appropriãtur diuerſis ſcientijs: vt iſta propoſitio, ſi ab ęqualibus ęqualia demas, quæ remanebũt ęqualia erunt: ſecũdum determinationes diuerſas pertinet ad diuerſas ſcientias. nam ſi ſic determinetur, ſi ab ęqualib9 magnitudinibus ęqualia demas &c. pertinet ad gęometriam. Si ab ęqualibus numeris ęqualia demas: pertinet ad arithmeticam. Si ab ęqualibus ſonis: pertinet ad muſicam. tamen iſta propoſitio, ſi ab ęqualibus ęqualia demas &c. nõ eſt gęometrica, nec arithmetica, nec muſica ſic indeterminata. Ita dicerent iſti doctores quòd iſtæ propoſitiones: omnia ſunt communia, omnia ſunt appropriata: nulla illarum eſt de lege naturali ſimpliciter: ſed iſta, omnia ſunt cõmunia in lege naturę, vbi nulla eſt corruptio: eſt de lege naturę. Similiter iſta, vbi eſt peruerſitas naturæ, debet eſſe appropriatio rerum: eſt etiam de lege naturæ. Et conformiter dicit Durãd9 in tractatu de legib9. Sed iſtę duæ, debet eſſe cõitas rerũ, debet eſſe appropriatio rerũ: non ſunt ſimpliciter de lege naturæ; ſed quęlibet determinata ſcđm diuerſas determinatiões põt eſſe de lege naturę, & de facto eſt: vt ſi ſic determinẽtur, debet eſſe cõitas rerũ pro ſtatu naturę integrę, debet eſſe appropriatio rerum pro ſtatu naturę lapſæ: hæ duæ propoſitiones ſic determinatæ ſunt de lege naturę: Cum hoc tamen ſtat quòd neque lex naturæ approprie t aliquid alicui. Quãuis enim iſta propoſitio, debet eſſe appropriatio rerum pro ſtatu naturæ lapſæ, ſit de lege naturæ ita modificata: non tamen propterea ſeqtur ꝙ lex naturę appropriet aliquid alicui: ſicut dicit Durandus. Item licet iſta ꝓpoſitio: debet eſſe ſuperioritas inter hoĩes pro ſtatu naturę lapſæ ad coercendum malos, & præmian

dum bonos, ſit de lege naturæ: tamen quòd talis ſuperioritas reſideat in iſto, vel in illo, non eſt de lege naturę, ſed ſolum de lege poſitiua. Similiter dico, iſta propoſitio eſt de lege naturæ: debet eſſe appropriatio inter homines pro ſtatu naturæ lapſæ. ſed quòd hæc res approprietur iſti, & illa illi: eſt de lege poſitiua humana. & ꝓpterea dicit doctor in quarto dicto ꝙ appropriatio rerũ eſt per legẽ poſitiuã. ¶Reſolutio ergo eſt ꝙ per legem naturalem aut diuinã non eſt appropriatio rerum in illo ſtatu innocẽtiæ: ſed debuit eſſe communitas rerum: quia pro tali ſtatu communitas fuit magis conducens ad communem hominum ſuſtentationem, & pacificam conuerſationem. ſed pro ſtatu naturæ lapſæ non debuit eſſe talis communitas: quia fortiores raperent pluſq̃ eſſet eis neceſſariũ ad ſuſtentationẽ: & debiliores omnino opprimerent. Ideo quantũ ad pacificam conuerſationem hominum & ſuſtentationem, cõmunitas rerum non fuit decens naturæ corruptæ. Aliam cauſam aſſignat ſanctus Thomas: quia ſi non fuiſſet rerum facta appropriatio pro ſtatu naturæ lapſæ, res non ita bene cultę fuiſſent ſicut nunc ſunt: quia quod commune eſt, negligitur: ſed ipſæ appropriatæ coluntur. igitur. Reſtat igitur quòd talis appropriatio ſit per legem humanam facta, & non per diuinam aut naturalem ſiue in generali, vt viſum eſt. Et pro maiori declaratione vidẽdum eſt quid ſit dominium, & de diuerſis ſpecieb9 dominiorum, & earum diffinitionibus. ¶Vnde quadruplex eſt genus dominiorum, naturale, originale, euangelicum ſeu charitatiuum, et ciuile. Dñium in toto genere nihil aliud eſt quàm ius vtẽdi aliqua re ſecundũ rectã rationem. Et ius (vt dicit Gerſon) nihil aliud eſt quàm poteſtas vel facultas propinqua competens alicui ſecundum dictamen rectæ rationis. & dominium eſt illud ius competens: & ius eſt ipſa facultas. Dominium ergo in genere eſt ipſa facultas vel poteſtas qua quis proxime vti poteſt aliqua re, vel locando, vel vendendo, vel conſumendo &c. ſecundum dictamen rectę rationis. Quicunque ergo habet ius vtendi aliqua re ſecundum dictamen rectum, habet poteſtatem propinquã ei conuenientem ſecundum rectã rationem: & talis dicitur habere ius & dñium in illa re. ¶Aliàs difficultas maior erit de ſpeciebus dominij. ¶Dominiũ naturale nihil aliud

eſt q̄ poteſtas ſeu facultas ꝓpinqua vtendi rebus, alicui cō petes circa vſū aliquarū rerū ſcd̄m regulas legis naturalis. Hic ſupponit ꝙ de lege naturali qlibet q̄tū ſibi poſſibile eſt, tenet corpus ſuū & ſe cōſeruare in eſſe. & hoc eſt naturale oīb⁹ reb⁹. ¶Item ſcd̄m Tho. ꝗ. ꝗ. q. lxvi. articulo ſeptimo, non poteſt quodcunq; ius poſitiuum derogare iuri naturali aut diuino: quia nunquā ius inferius poteſt derogare iuri ſuperiori: imo nullum ius poſitiuum eſt licitū niſi ꝓpter cōformitatem ad diuinum aut naturale. Quęlibet rerum appropriatio, eſt de iure poſitiuo. Habem⁹ ergo tria. Primum eſt: iure naturali quilibet tenetur ſe conſeruare in eſſe. Secundū: non poteſt ius poſitiuum derogare naturali. Tertium: quęlibet appropriatio eſt de iure poſitiuo. Infertur ex hoc ꝙ ſi quis neceſſitatem patiatur, ita ꝙ ad prolōgandam vel ad conſeruandam vitam ſit ei neceſſarium illud quod eſt alteri appropriatū iure poſitiuo: illud eſt iſtius patientis neceſſitatem, quātum ad dominium naturale. Nam cuilibet patienti neceſſitatem vitę (ad cui⁹ conſeruationem neceſſarius eſt vſus alicuius rei præſentis) talis res eſt illius quātum ad dominium naturale. Patet. ſecluſa quacunq; lege pure poſitiua illud fuiſſet ſuū: & ſub pœna peccati mortalis tenetur capere, & vti illo: quia obligatur ſub pœna peccati mortalis ad conſeruādum vitam propriam. & cum ius poſitiuum nō poſſit naturali derogare, adhuc eſt obligatus ad ſumēdū illud, q̄uis alter illud poſſideat iure poſitiuo: quia habet facultatem vtendi ſecundum rectā rationem. ergo lege naturali habet dominiū naturale in tali re. Dominiū enim naturale fundatur in neceſſitate: & titul⁹ dominij naturalis, eſt ipſa neceſſitas. Et eſt illud quod communiter dicitur: Iure naturali omnia ſunt communia. ¶Forte dices. habetur in iure de furtis, extra cap. ſi quis. ꝙ ſi ex neceſſitate qs furatus fuerit bouē &c. pœniteat ꝑ tres hebdomadas. Si iniungitur ei pœnitentia, videtur ꝙ capere ꝓpter neceſſitatem eſt peccatum. ergo ſi eſt peccatum: illicite capit. igitur non habet dominium: quia furtum eſt contrectatio rei alienę inuito domino. Dico quòd glo. illi⁹ capituli ſoluit argumentum: dicens quòd ſi quis propter paruam neceſſitatem furetur, pœniteat &c. & non intelligitur de magna neceſſitate & extrema. in illa autē omnia ſunt communia. de conſecratio. diſtin. v. capitu. diſcipulos.

¶Replicatur. Dicis quòd ſortes qui patitur neceſſitatem, non tamen extremam, accipiendo ab illo qui habet ſuperfluum, peccat. ergo ſequitur quòd ius poſitiuum derogat iuri naturali. Patet. Nam ſtando præciſe in lege naturali, ſecluſa quacunque lege poſitiua, ſortes qui patitur neceſſitatem, quanuis paruam, & non extremam: capiens à platone nullam neceſſitatem patiente, licitum erat ei ſorti ſecluſa lege poſitiua, & non licet poſita lege poſitiua: ergo ius poſitiuum derogat iuri naturali. ¶Quantum ad hoc dico & non facio difficultatem quin aſſumere quamcũq; rem (dummodo alius non pateretur maiorem neceſſitatẽ aut tantam) fuiſſet licitum: ſed non præceptum. Vltra dico quòd ius poſitiuum poteſt bene derogare permiſſioni iuris naturalis aut diuini: ſed non præcepto iuris naturalis aut diuini. Ius enim poſitiuum derogat iuri diuino in hoc quòd nullus contrahat in tertio & quarto gradibus, quod ius diuinum permittit: ſed nunquam derogat præcepto. Vnde in lege naturæ non fuiſſet præceptum ſubleuare paruam neceſſitatem, ſed permiſſum. ideo poſitiuum poteſt permiſſioni iuris naturalis derogare, aut diuini: ſed nullo modo poteſt derogare præceptis illorum.

¶De dominio naturali ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima. Illud dominium naturale non fundatur in charitate. quod eſt contra Armachanum in dialogo qui intitulatur defenſorium pacis. Aliâs oporteret concedere q̃ peccator in mortali exiſtens in extrema neceſſitate quocunq; cibo vtatur, peccaret mortaliter, quia vteretur re aliena: & nullo modo ſua. conſequens eſt falſum. ergo & illud ex quo ſequitur. Et de Aliaco impugnat illum in tali propoſitione. Si dicas: ergo talis erit perplexus, quia ſi vtatur tali cibo & capiat: peccabit. ſi non capiat, etiam peccabit; quia aget contra præceptum iuris naturalis de conſeruando ſe in eſſe. Et hoc argumentum facit Armachanus contra ſe, & reſpondet quòd non erit perplexus: ſed poterit pœnitere de peccato, & capere rem neceſſariam: dummodo ſe poſuerit in gratia.

¶Secunda propoſitio. Iſtud dominium naturale conuenit creaturæ rationali ex dono Dei. Patet Geneſis. i. Dedi vobis omnem hærbam: & vniuerſa ligna &c. Ergo dominiũ quo vti poteſt aliquis in ſubleuationem & vitę neceſſitatẽ,

eſt q̄ poteſtas ſeu facultas ꝓpinqua vtendi rebus, alicui cō petes circa vſū aliquarū rerū ſcd̄m regulas legis naturalis. Hic ſupponit ꝙ de lege naturali qlibet q̄tū ſibi poſſibile eſt, tenet corpus ſuū & ſe cōſeruare in eſſe. & hoc eſt naturale oīb9 reb9. ¶Item ſcd̄m Tho. ij. ij. q. lxvi. articulo ſeptimo, non poteſt quodcunq; ius poſitiuum derogare iuri naturali aut diuino: quia nunquā ius inferius poteſt derogare iuri ſuperiori: imo nullum ius poſitiuum eſt licitū niſi ꝓpter cōformitatem ad diuinum aut naturale. Quęlibet rerum appropriatio, eſt de iure poſitiuo. Habem9 ergo tria. Primum eſt: iure naturali quilibet tenetur ſe conſeruare in eſſe. Secundū: non poteſt ius poſitiuum derogare naturali. Tertium: quęlibet appropriatio eſt de iure poſitiuo. Infertur ex hoc ꝙ ſi quis neceſſitatem patiatur, ita ꝙ ad prolōgandam vel ad conſeruandam vitam ſit ei neceſſarium illud quod eſt alteri appropriatū iure poſitiuo: illud eſt iſtius patientis neceſſitatem, quātum ad dominium naturale. Nam cuilibet patienti neceſſitatem vitę (ad cui9 conſeruationem neceſſarius eſt vſus alicuius rei præſentis) talis res eſt illius quātum ad dominium naturale. Patet. ſecluſa quacunq; lege pure poſitiua illud fuiſſet ſuū: & ſub pœna peccati mortalis tenetur capere, & vti illo: quia obligatur ſub pœna peccati mortalis ad conſeruādum vitam propriam. & cum ius poſitiuum nō poſſit naturali derogare, adhuc eſt obligatus ad ſumēdū illud, q̄uis alter illud poſſideat iure poſitiuo: quia habet facultatem vtendi ſecundum rectā rationem. ergo lege naturali habet dominiū naturale in tali re. Dominiū enim naturale fundatur in neceſſitate: & titul9 dominij naturalis, eſt ipſa neceſſitas. Et eſt illud quod communiter dicitur: Iure naturali omnia ſunt communia. ¶Forte dices. habetur in iure de furtis, extra cap. ſi quis. ꝙ ſi ex neceſſitate qs furatus fuerit bouē &c. pœniteat p tres hebdomadas. Si iniungitur ei pœnitentia, videtur ꝙ capere ꝓpter neceſſitatem eſt peccatum. ergo ſi eſt peccatum: illicite capit. igitur non habet dominium: quia furtum eſt contrectatio rei alienę inuito domino. Dico quòd glo. illi9 capituli ſoluit argumentum: dicens quòd ſi quis propter paruam neceſſitatem furetur, pœniteat &c. & non intelligitur de magna neceſſitate & extrema. in illa autē omnia ſunt communia. de conſecratio. diſtin. v. capitu. diſcipulos.

¶Replicatur. Dicis quòd ſortes qui patitur neceſſitatem, non tamen extremam, accipiendo ab illo qui habet ſuperfluum, peccat. ergo ſequitur quòd ius poſitiuum derogat iuri naturali. Patet. Nam ſtando præciſe in lege naturali, ſecluſa quacunque lege poſitiua, ſortes qui patitur neceſſitatem, quanuis paruam, & non extremam: capiens à platone nullam neceſſitatem patiente, licitum erat ei ſorti ſecluſa lege poſitiua, & non licet poſita lege poſitiua: ergo ius poſitiuum derogat iuri naturali. ¶Quantum ad hoc dico & non facio difficultatem quin aſſumere quamcũque rem (dummodo alius non pateretur maiorem neceſſitatẽ aut tantam) fuiſſet licitum: ſed non præceptum. Vltra dico quòd ius poſitiuum poteſt bene derogare permiſſioni iuris naturalis aut diuini: ſed non præcepto iuris naturalis aut diuini. Ius enim poſitiuum derogat iuri diuino in hoc quòd nullus contrahat in tertio & quarto gradibus, quod ius diuinum permittit: ſed nunquam derogat præcepto. Vnde in lege naturæ non fuiſſet præceptum ſubleuare paruam neceſſitatem, ſed permiſſum. ideo poſitiuum poteſt permiſſioni iuris naturalis derogare, aut diuini: ſed nullo modo poteſt derogare præceptis illorum.

¶De dominio naturali ponuntur aliquæ propoſitiones. Prima. Illud dominium naturale non fundatur in charitate. quod eſt contra Armachanum in dialogo qui intitulatur defenſorium pacis. Aliâs oporteret concedere ꝙ peccator in mortali exiſtens in extrema neceſſitate quocunque cibo vtatur, peccaret mortaliter, quia vteretur re aliena: & nullo modo ſua. conſequens eſt falſum. ergo & illud ex quo ſequitur. Et de Aliaco impugnat illum in tali propoſitione. Si dicas: ergo talis erit perplexus, quia ſi vtatur tali cibo & capiat: peccabit. ſi non capiat, etiam peccabit: quia aget contra præceptum iuris naturalis de conſeruando ſe in eſſe. Et hoc argumentum facit Armachanus contra ſe, & reſpondet quòd non erit perplexus: ſed poterit pœnitere de peccato, & capere rem neceſſariam: dummodo ſe poſuerit in gratia.

¶Secunda propoſitio. Iſtud dominium naturale conuenit creaturæ rationali ex dono Dei. Patet Geneſis. i. Dedi vobis omnem hærbam: & vniuerſa ligna &c. Ergo dominiũ quo vti poteſt aliquis in ſubleuationem & vitę neceſſitatẽ,

competit illi ex Dei donatione. Et hãc etiam ponit Armachanus: oſtendens quòd Deus ſit omnium ſupremus dominus. Nullus enim habet dominium niſi ab ipſo Deo collatum ex pura & liberali donatione.

¶Tertia propoſitio. Nullus poteſt abdicare à ſe hoc dominium vniuerſaliter: nec quantum ad certam ſpeciem cibi aut potus. Et hanc etiam ponit Armachanus in ſecundo libro. capitu. xxvij. Prima pars huius propoſitionis patet: quia ſi ſimpliciter abdicaret per votũ aut alio modo quẽcunque vſum cuiuſcunque creaturæ non obſtante neceſſario vſu illius ad vitam, eſſet homicida ſui. Patet. nam ſi non paſco fame morientem, ſum homicida illius: ergo & mei ſi non paſcam me. Secunda pars illius propoſitionis patet, quòd nec poteſt aliquis alicuius certæ ſpeciei aut cibi aut potus hoc dominium ſimpliciter abdicare. Hoc eſt, nunquam poteſt fieri votum de non comedendis carnibus, aut de non potando vino in quocunque caſu & euentu. Patet argumento cõmuni quòd Carthuſienſes poſſunt aliquando comedere carnes. nã poteſt accidere caſus in quo vſus illarum erit neceſſarius ad vitam cõſeruandam, puta ſi nõ reperiatur aliud comeſtibile. niſi comederent in tali caſu, eſſent homicidæ ipſorummet. ergo non poſſunt quocunq; voto ſimpliciter abdicare iſtius cibi aut potus naturale dominium, quia dominium naturale nihil aliud eſt quàm facultas aſſumendi rem ſimpliciter neceſſariam ad conſeruationem ſui, & ad vſum ſui neceſſarium ſecundum regulas iuris naturalis. ſed in caſu prædicto neceſſarius eſt vſus iſtius cibi, ergo iſte obligatur ſumere illum. & ſi obligatur ſumere, ergo eſt in ipſo facultas vtendi illo ſecundum regulas iuris naturalis. & ſi ſit in iſto talis facultas: ergo eſt in ipſo dominium naturale. ideo tertia propoſitio eſt vera, videlicet quòd ſicut nullus poteſt vniuerſaliter in omni re abdicare dominium naturale, ita nec poteſt vniuerſaliter abdicare à ſe vſũ alicui9 certæ ſpeciei cibi aut pot9. Ideo q vouent nunq̃ bibere vinum, aut nunquã comedere carnes: debet intelligi extra caſum neceſſitatis. & ſic probabilius eſt tenere ꝙ Carthuſienſis in extrema neceſſitate tenetur veſci carnibus ſi non poſſet aliter conſeruare vitam ſuam, immo etiã tenetur auferre in tali caſu ab alio ſi alter nõ tãtũ vel plus indigeret. & ad hoc tenetur dominio naturali,

& nullus poteſt abrenũciare ſimpliciter & abſolute tali do minio in omnem euentum:etiam quãtum ad certam ſpe ciem:ſed bene poteſt ad aliquod tempus.
¶Hic inſunt conſequenter aliquæ difficultates.Prima dif ficultas eſt vtrum iudex humanus poſſit aliquem priuare illo dominio naturali?Notum eſt ꝙ poteſt aliquem priua re dominio ciuili.Patet de præſcriptione.
¶Secunda difficultas eſt. Quia tale dominium competit creaturę ex dono Dei: vtrum Deus poſſit priuare creatu ram tali dominio. ¶Quantum ad primam difficultatem Tho.æquiualenter reſpondet ꝙ non,ſecunda ſecundę.q. lxix.articulo.iiij.in ſolutione ad argumentum ſecundum. Dicit ꝙ iudex ſecularis non poteſt hominem condemnare vt ſibiipſi inferat mortem:ſed bene vt patiatur illatam ab altero.Et concludit ex hoc ꝙ iudex ſecularis nõ poteſt me condẽnare (ſaltem vt teneat ei obedire) vt faciam aliquid ad quod ſequatur mors.Poteſt bene alteri pręcipere vt fa ciat aliquid ad quod ſequatur mors mea . ſtatim ſubdit: hinc ſi iudex ſecularis cõdemnet aliquem vt fame pereat: & ſubminiſtretur ei occulte cibus,poteſt comedere. quòd ſi non comederit:ſeipſum occidit,& peccat ſecundũ Tho. quia eſt homicida ſui.ergo tenetur tunc ſumere non obſtã te tali condemnatione iudicis,quia eſt illi facultas ſecundũ leges naturales & rectam rationem vtendi tali cibo. ergo in eo(non obſtante tali condemnatione) perſeuerat domi nium naturale.& credo hoc veriſſimum , quòd ius quod cunque poſitiuum non poteſt derogare iuri naturali. ideo iudex per quamcunq; ſententiam non poteſt me priuare hoc dominio naturali,quia hoc maxime eſſet pręcipiendo ꝙ non comederem de tali cibo.ſed ſuperueniẽte neceſſita te,non obſtante tali præcepto teneor illum cibum ſumere. Patet.nam Chriſtus dicit ꝙ Dauid poſitus in neceſſitate, qui propter illam comedit panes propoſitionis, nõ pecca uit:& excuſat illum à peccato Matth.x. Quia Dauid non peccauit, propter neceſſitatem:concludit:ideo nec diſcipu li euellentes ſpicas in die feſto propter neceſſitatem famis. ergo iudex per ſuũ pręceptum nõ poteſt me priuare domi nio naturali.¶Contra. Deus eſt dominus vitę & mortis, & poteſt alicui præcipere quòd ſe occidat.ergo poteſt de⁹ alicui præcipere quòd abneget à ſe cibum neceſſarium ad

conſeruationem vitæ. Et ſi hoc poteſt: ergo poteſt priuare hominem dominio naturali, quia tale non competit alicui, niſi ex dono Dei liberali. ſi liberaliter dat, ergo poteſt auferre. Igitur pôteſt Deus hoc dominio priuare creaturam. Et hoc verum eſt. Dico ſecundo quòd ſi dederit alicui præceptum, vel aliquibus, vel toti cõmunitati, de non comedendo de certa ſpecie cibi aut potus, & in pręcepto non incluſerit caſum neceſſitatis: ſuperueniente neceſſitate credendum eſt ab illis quibus eſt præceptum, ꝙ ille caſus non cõpræhenditur ſub præcepto. Ratio iſtorum eſt. Quandocũque ſunt aliqua duo præcepta: & vnum eſt pure poſitiuũ quamuis diuinum, & aliud non eſt pure poſitiuum, ſed eſt aliquo modo naturale: ſi occurrat caſus obſeruationis incõpoſſibilis illorum duorũ præceptorum, ita ꝙ nõ ſtat vtrũꝙ ſimul obſeruare: neglecto qđ eſt pure poſitiuum, obſeruandum eſt illud qđ non eſt pure poſitiuũ, ſed quod eſt aliqualiter naturale, quia magis obligat. Vnde pręceptum de ſeruanda vita propria, nõ eſt pure poſitiuum: & pręceptũ de abſtinendo ab hoc cibo, eſt pure poſitiuũ, & nullo modo naturale. Ideò quando illa duo ſimul occurrunt, & ſunt incõpoſſibilia, tunc ſtandũ eſt præcepto qđ participat de iure naturali; eodẽ modo ſicut dictũ eſt de Dauid: q nõ reperit niſi panes ꝓpoſitionis, & erat ei neceſſarium comedere, quod erat contra diuinum præceptum, vel tranſgredi pręceptum de ſeruanda vita. ergo non peccauit negligẽdo diuinum, & obſeruando naturale: quia in præcepto de non comedendis panibus propoſitionis, non includebatur quicunꝙ caſus particularis. tunc ab ipſo Dauid ęſtimandũ erat ꝙ talis caſus neceſſitatis erat except9. Tertio dico ꝙ ſi Deus daret præceptũ cum iſta clauſula, etiã in caſu neceſſitatis: eſſet priuatus à Deo hoc dominio naturali.

¶ Contra, Deus nõ poteſt diſpenſare contra legem naturalem. ergo cũ ſit de lege naturæ ꝙ teneat comedere: non pôt facere quin tenear in tali caſu. ergo nõ pôt facere quin habeam facultatẽ ſecundũ legem naturæ: & quin habeam dñium naturale. ¶ Dicũt doc. antiqui, vt ſanct9 Thọ. ꝙ in lege pure naturali nõ pôt deus diſpẽſare. Dico ꝙ ſeipſum conſeruare in eſſe, non eſt de lege pure naturali: ſed ſe non occidere authoritate propria, eſt de pura lege naturali: ſed authoritate illius qui habet ſubſtantiam & eſſe rei in ſuo

dominio,non eſt de lege naturali: imo ſi ſit de lege aliqua, eſt ſolum de lege poſitiua diuina. ideo dico ꝙ ſe nõ occidere in vniuerſali,non eſt pręceptum ſimpliciter de lege pure naturali:ſed non occidere ſeipſum authoritate propria,eſt de lege pure naturali. Superueniente ergo authoritate dei prohibentis poſſum licite à cibo neceſſario ad conſeruationem meæ vitę abſtinere: & illicite accipere, & peccarem: ergo pro tunc non habeo tale dominium naturale:quia nõ habeo facultatẽ licite capiendi. Ideo dominio naturali deus poteſt me priuare: ſed non iudex ſecularis ſeu humanus. Dictum eſt ergo,& habetur in gloſa de fur.ꝙ propter neceſſitatem quacunque re exteriori eſt mihi licitum vti: & habeo dominium naturale in illa re. ❡Contra. ergo ſi eſſet alicui neceſſarius vſus mulieris alienæ,& non ſuę:tunc licebit illa vti quanuis non ſit ſua vxor, puta ad infirmitatem vitandam, vel ad ſanitatem recuperandam & conſequendam.& eſt argumentum quod fit cõmuniter in ſchola, ꝙ fornicatio immo adulterium non ſit peccatum.Dicũt doc. quòd non poteſt accidere caſus in quo ſimpliciter & abſolute ſit neceſſaria cõmixtio carnalis ad conſeruationem vitę.ſed hoc dato quòd accideret:non eſt ſimile ſicut de potabilibus & comeſtibilibus: quia talia ſunt de per ſe ordinata ad conſeruationẽ indiuidui:ſed vſus mulieris non eſt de per ſe ordinatus ad cõſeruationem indiuidui,ſed ſolum ſpeciei. Et ideo quanuis accideret talis caſus: quia talis concubitus non eſt ordinatus ad conſeruationem vitæ:& habeo pręceptum legis naturalis de non mœchãdo: ideo argumentum non concludit. Vnde notandum quòd vna lex naturalis poteſt in caſu particulari alteri præiudicare.

❡Sit ergo quarta concluſio. Dicit conſequenter doc.quòd lex poſitiua requirit in legiſlatore prudẽtiã & authoritatẽ. illa duo,ſcilicet authoritas & prudentia,requiruntur ſimul. Primũ patet:qa niſi legiſlator ſit prudẽs,nõ poterit dictare de agibilib9,& præcognoſcere vtilitatẽ legis. ergo in legiſlatore requiritur prudẽtia.& hoc intelligitur in ſe vel in cõſiliarijs quibus vtitur in condendis legibus. Secundum patet ꝙ requiratur authoritas: quia dicitur lex à ligando. ſed nullum poterit lex ligare niſi procedat ab illo qui habet authoritatem:& præcipuum quod requiritur,eſt authoritas præſuppoſita prudentia vel in ſe vel in cõſiliarijs. Vnde du

plex eſt authoritas. quędam eſt paterna, quę fundatur in iu re naturali, & non ſolum ex iure poſitiuo. & eſt authoritas qua vtitur pater in eos qui ab ipſo deſcēderunt, quãuis ſint de diuerſis politijs. Alia eſt authoritas politica: quæ non eſt ex iure naturali, ſed poſitiuo: ſiue conſiſtat in vno, ſiue in plu ribus. Aliquando conſiſtit in vno, & vocatur regalis. Aliqñ in paucis, & vocatur ariſtocratica. Aliquando in multis, & vocatur democratica, vt ego declaraui legendo Ockam de poteſtate ſummi pontificis. Vnde authoritas politica conſi ſtit & reſpicit eos qui ſimul politice viuunt, aliquando in vno, aliquando in aliquibus ſimul iunctis: ita quòd nullus ſeorſum habet illam, ſed ſimul iuncti habent, & nullus ſeor ſum poteſt aliquid illius poteſtatis exequi niſi ex cōmiſſio ne aliorum: ita quòd ſi aliquid attentaret tanquam ordina rius, nihil valeret ſua ſententia: vt ſunt domini de parlamen to: ordinarie nihil poſſunt niſi ſimul: quēadmodum etiã eſt de capitulo: nullus eorũ habet poteſtatē: ſed totum capitu lum. Vnde ſi tales in quibus eſt iſta poteſtas, ſint in pauco numero, puta quatuor, aut quinq;, vel ſex, vocatur ariſto cratica. ſed ſi ſint valde multi illam habentes: vocatur demo cratica. Dare enim certum & determinatum numerum et punctualē in quo debent eſſe, eſt difficile. Vnde dicit doct. ſiue talis poteſtas conſiſtat in vno, ſiue in pluribus, eſt intro ducta iure humano, ſcilicet à libero cōſenſu populi. Nullus enim naturaliter naſcitur rex. & tenendo quòd deus dede rit Dauidi & Sauli regnum: hoc tamen non fit regulariter. tamen tenendo quòd non dederit, habuerũt ex conſenſu po puli, ex eo quòd populus illis dederit, & ſe illis ſubiecerit. ex tali libero conſenſu conſequitur aliquis poteſtatem quæ di citur regia. & ſi conſentiant in paucos: ex tali conſenſu con ſequũtur authoritatem politicã, ariſtocraticam, vel in mul tos democraticam. & ſic ex tali cōſenſu populi omnis pote ſtas, ſiue regalis, ſiue ariſtocratica, ſiue democratica, habuit originem. ¶ Epilogus ad intelligendũ quomodo fuerũt fa cta dominia. Poſita eſt diſtinctio dominiorum, & dictũ eſt de dominio naturali quòd eſt quædã facultas ſeu poteſtas aſſumendi rem in ſui vſum ad ſubleuandam neceſſitatem. Dictum eſt ſecundo quòd tale dominium non fundatur in charitate: quia in peccato exiſtens ſi patiatur neceſſitatem alicui9 rei, habet dominium naturale in illa. Tertio, quòd il-

lud eſt ex dono dei. Geneſis .i. Dedi omnem herbā &c. ſubdit: dedi vt ſint vobis in eſcā. Quarto, nullus poteſt à ſe abdicare tale dominium: quia poſtquam competit iure diuino vel naturali, per nullum poſitiuū ius poteſt à ſe abdicare. Quinto, nullus poteſt ſimpliciter & abſolute in omnī euētu abdicare aliquam ſpeciem cibi aut potus &c. Sexto, iudex humanus ſiue ſecularis non poteſt aliquem in pœnā peccati priuare dominio naturali: quia tale nō eſt ex iuriſdictione humana, ſed ex dono dei. Vltimo, deus poteſt aliquē priuare hoc dominio naturali: & poteſt pręcipere quòd nō comedat in extrema neceſſitate: ſicut poteſt pręcipere alicui quòd ſe occidat: vt patet de Sanſone. ¶ Conſequenter determinandum eſt de aliis ſpeciebus dominiorum: puta de dn̄io originali, & de gratuito ſeu charitatiuo, & apud alios euangelico. Vnde ſecundum aliquos dominium euāgelicum diſtinguitur à gratuito. Dominium originale ſecundum de Gerſono eſt dominium pluribus ex ęquo competēs, inabdicabile ſeruata iuſtitia originali. ſeu clarius. Eſt poteſtas alicui competens vtendi quibuſcunq; rebus ſecundū leges iuſtitię originalis. Vnde ex dictis de gerſono eſt difficile videre quomodo diſtinguitur à dominio naturali: ſed alius doctor nititur oſtendere differētiam. Dicit enim vt patet Geneſis .i. Adę fuit dictū quòd comederet de omni fructu arboris cuiuſcunque exiſtentis in paradiſo, excepto fructu ligni vetiti. Item fuit dictum Adę: Dominamini piſcibus maris, volatilib9, & animātibus terrę. ita quòd vltra dominium datum ei ſuper fructus, fuit ei datum dominium ſuper animantia: & dominium datum ſuper fructus fuit ad vtendum illis ad conſeruationē vitę: ſed dominium datū ſuper piſces & cętera animantia, non fuit ad vtendū eis pro conſeruatione vitę (quia ſi permanſiſſet in iuſtitia originali, tantū comediſſet hęrbas et fructus, & nō animalia) ideò primum dominium datum fuit ad veſcendum. Secundum vero non, ſed ad facile & ſine labore eos congregandum. Nam ſi iuſſiſſet animantibus vt congregarentur, ad iuſſum ei9 fuiſſent cōgregata: ſiue fuiſſent aues: ſiue piſces: ſiue cuiuſcūq; generis: ad iuſſum ei9 cōgregata fuiſſet. Ideo fuit illi datū dn̄ium ad facile congregandū, vt in ipſis moderate delectaretur. & iſtud dominium ad facile cōgregandum, fuit dominium originale, quia erat fundatū in iu-

ſtitia originali:ita quòd illa retenta non poterat tale dominium perdi,& illa perdita obſeruari. Igitur dominium originale nihil aliud eſt quàm talis poteſtas ſeu facultas quam habebat ſuper animantia,fundatũ in iuſtitia originali. Vnde Adam poſt peccatum non perdidit dominium naturale in neceſſitate poſitus ſuper animantia: ſed perdidit dominiũ originale:quia ad iuſſum eius nõ congregata fuiſſent ſicut ante peccatum. Sed dominium gratuitũ ſeu euangelicum ſeu charitatiuum eſt poteſtas vtendi rebus quibuſcũque,fundata in charitate gratum faciente,cõueniens pluribus ex ęquo. Nam exiſtens in charitate habet poteſtatem aſſumendi res in ſui vſum ad conſequutionem fœlicitatis: hoc eſt:quilibet habens charitatem quacunque re data poteſt illam aſſumere in vſum per actum voluntatis, id eſt illã poteſt amare ſi ſit amabilis: vel odire ſi ſit odibilis: amore vel odio quo merebitur vitam ęternã.Ideo tale dominiũ non eſt aliud quàm poteſtas data in charitate qua põt vnãquanqꝫ rem aſſumere in facultatem voluntatis ad conſecutionẽ fœlicitatis æternę:quia in ita aſſumendo, id eſt amando vel odiendo,merebitur æternam gloriam: & ſic tale eſt fundatũ in charitate: & quilibet exiſtẽs in charitate, habet ſuper quãcunqꝫ creaturam mũdi tale dominium gratuitũ. ſed de iſto non eſt hic ad propoſitũ. ¶ Doctores aliqui faciunt differentiam inter dominium euãgelicum & gratuitum. Nam in lege naturę,& in veteri teſtamento,& in lege veteri,& in ſtatu innocẽtię erat dominium gratuitum, & non euangelicum:quia dicunt ꝙ euangelicum eſt poteſtas ex euangelio alicui vel aliquibus tradita. Vñ Chriſtus apoſtolis & diſcipulis & ſucceſſoribus dedit plures poteſtates quæ ante euangeliũ nunquam fuerant aliquibus conceſſę aut commiſſę:vt poteſtatem abſoluẽdi à peccato,poteſtatem excõmunicandi & abſoluendi ab excommunicatione.tales poteſtates vocantur dominia euangelica, diſtinguendo dominium euangelicum cõtra gratuitum. Aliud eſt dominium ciuile ſeu humanum:de quo iam ad propoſitum. Quid autem ſit illud,multi varias dant diffinitiones. Nam Armachanus in quarto de paupertate Chriſti dicit ꝙ eſt creaturę rationalis mortalis authoritas ſeu poteſtas ſiue ius:poteſtas inquã radicalis ciuiliter acquiſita vtẽdi re aliqua plene legi poſitiuę ſubiecta conformiter ad rectã ra

tione. Dicitur primo authoritas ſiue poteſtas(q̄d idē eſt) quia omne dominiū qualecūq; ſit, eſt poteſtas. ¶ Dicitur notanter creaturę rationalis mortalis. Nā irrationales creaturę non habēt dominium ciuile nec naturale, vt aliqui volunt. Nam cum dixit deus Geneſis primo: Ecce dedi vobis omnē hęrbam afferentem ſemē ſuper terram, & vniuerſa ligna quæ habēt in ſemetipſis ſemē generis ſui : vt ſint vobis in eſcam, & cūctis animantibus terrę. inſinuauit quòd dominiū naturale reſidebat penes Adā. Certum eſt quòd bruta nō habent dominium ciuile, cū non habeant conſenſum. Dicitur creatura rationalis mortalis: quia omne tale dominium ciuile eſt ad vſum rerum, & conſeruationem vitæ & pacis: cum immortales non indigeant re aliqua ad conſeruationem vitę. Inſuper ponitur ciuiliter acquiſita, ad differētiā dominij naturalis & originalis: quia illa non ſunt ciuiliter acquiſita, id eſt ex populi conſenſu. Vtendi re aliqua plene. Dicit plene quantum ad omnem modum vſus illius rei, id eſt ad donandum vel locandum vel tranſferendum, vel impignorandum, & ſic de alijs generibus vſuum. Dicitur notanter vtendi re aliqua legi poſitiuę ſubiecta. ¶ Pro cuius diſtinctione notādum quòd dominium ciuile eſt hoc modo introductum ſiue acquiſitum. Nā ſtando pręciſe in lege naturali, quacūque re ciuiliter erat licitū vti. Antequam eſſet lex poſitiua, erant homines pręcedentes, & quacunque re quilibet indifferenter poterat vti, & nulli erat prohibitum quacunq; re vti. Tunc ex communi conſenſu, vel ex conſenſu alicuius cui populus dedit authoritatem, factum eſt quòd quibuſcunque certis rebus certę perſonæ vterentur, conceſſis ad vſum : vniuerſaliter alijs prohibitum eſt vti illis niſi ex conſenſu illius perſonæ: ex illa prohibitione qua prohibitū eſt certis rebus vti aliquibus perſonis, & ex conceſſione qua cōceſſum eſt huic perſonę hac re vti. Iſta authoritas ciuiliter acquiſita plene vtēdi his rebus, vocata eſt dominiū ciuile. Et ex hoc ſatis patet clare definitio Armachani. Aliter diffinit gerſon: ſed illę duę diffinitiones quaſi coincidunt. Dominium ciuile (ait) eſt dominium occaſione peccati introductum, non competens pluribꝰ ex ęquo, retinibile & abdicabile: ſeruata & non ſeruata charitate fundatum in lege ciuili ſeu poſitiua. Dicitur occaſione peccati: & ſic tangitur ratio quare eſt introductū,

quia propter peccatum: & in ſtatu innocentiæ non fuiſſet niſi naturale & originale & gratuitum. Non competens pluribus ex æquo: quia quod conceſſum eſt certę perſonę, vti alijs eſt prohibitum niſi ex conſenſu illius perſonæ. Dicitur retinibile & abdicabile &c. quia dominus rei ſeruata charitate poteſt retinere & abdicare, ſimiliter etiam non ſeruata. ℂOckam aliquo modo differt ab iſtis, ponens diſtinctionem dominij ciuilis. Nam ſecundum eum dominium ciuile capitur dupliciter. Vno modo large: & ſic nihil aliud eſt niſi poteſtas radicalis & primaria humana vēdicādi rē, & defendēdi in iudicio humano. Poteſtas humana ponitur ad differentiam poteſtatis naturalis, originalis, & diuinæ. Nam habens dominum iure naturali: vt patiēs neceſſitatem: nō habet iure ciuili. Dicitur radicalis ſiue primaria ſiue principalis, quod idem eſt, ad differentiam poteſtatis quam habet procurator: vt ſi dederim procuratorium certę perſonę alienandi res meas, talis procurator nō habet dominium in rebus meis: quia non habet niſi poteſtatem ſubdelegatam: neque habet radicalem. & per hanc particulam patet quòd mendicantes non habent dominiū primariū & radicale in rebus vſu conſumptibilibus: ſed poteſtas illa primaria reſidet in ſummo pōtifice, vel apud eos qui dederūt: & ipſi medicantes habent ſolum delegatam. ℂVltima particula etiam ponitur ad differentiā dominij naturalis & originalis. ℂAlio modo capitur dominium ciuile ſtricte, & eſt poteſtas humana principalis rem vendicādi in iudicio humano & in omni genere vſus non prohibita à lege naturali vendere, nec locare, neque dare, nec permutare. Et iſto modo ſatis concordat cum diffinitione Armachani. Dicit omni genere vtendi, propter eccleſiaſticos, qui in bonis eccleſiæ immobilibus habēt dominium ciuile largum: quia habent poteſtatem ſi quis res immobiles eccleſiæ occupet, eas in iudicio humano defendere. ſed in talibus non habent dominium ciuile ſtricte captum: quia non poſſunt eas vendere. quantum vero ad res mobiles, poſſunt tranſferre in aliquem, & in quemcunque: ſed prædia non poſſunt vendere. Ideo quamuis in illis habeant dominium ciuile large: non tamen ſtricte. & quanto plures vſus conceſſi lege naturali eis prohibentur, tanto habēt minus de dominio. Dominium ergo ciuile nihil aliud eſt quā

authoritas humana humanitus acquiſita, vni ſoli cõpetens circa aliquam rem, ꝓpter prohibitionem factam aliĳs illa re vti. Ideo captum in toto ambitu dominium ciuile, nihil aliud eſt quã poteſtas humana aliquas res lege ciuili pertractãdi. Iſtis ſuppoſitis (vt dictum eſt) duplex eſt politia, ſcilicet paterna, & ciuilis. Ciuilis diuiditur in regalem, ariſtocraticam, & democraticam. Et ſicut dicit Ariſto. in. i. politi. ſunt tres communitates. Quædam vocatur domus: quædam vicus: & quędam ciuitas. Communitas domus eſt imperfecta. & ſunt tres combinationes, ſcilicet combinatio domini ad ſeruos: combinatio vxoris ad virum: & patris ad filios. Quãtum ad primam combinationem, ſiue habitudinem: dominus dominatur ſeruis dominio deſpotico, id eſt habet plenam poteſtatem vtendi illis ad propriã vtilitatem, & nõ ad vtilitatẽ eorum quibus vtitur: vt quẽadmodum dominus vtitur pecoribus ſuis ad ſuam propriã vtilitatem: ita dominus vtitur ſeruitio ſeruorum. Dicitur enim deſpotes, id eſt dominans ſiue principans ad vtilitatem propriam. Et differt deſpotes à dominio regali: quia rex non vtitur ſubditis ad vtilitatem ſuam propriam: ſed ſubditorum & communitatis. Maritus autem habet dominium non deſpoticum ſuper vxorem: ſed maritale. nam in aliquibus mulier habet tantam poteſtatem ſicut vir, immo ſunt pares: vt in actibus carnalibus quãtũ ad hoc eſt ęqualis poteſtas. Sed pater ſuper filios non dominatur dominio deſpotico: ſed (vt dicit Ockam) illud dominium quo dominatur pater filĳs, magis aſſimilatur domino regali. Nam in domo perfecta. i. quę nõ eſt pars cõmunitatis perfectę: hoc eſt ciuitatis, vel vici: vt quando Adã erat ſolus cũ filĳs, vel Noe cũ ſuis poſt diluuiũ, tũc pater habebat talẽ poteſtatẽ ſup filios ſicut rex in regno, puta coercẽdi ſi deliquiſſent. immò videt Ockã dicere ꝙ in domo quę nõ eſt pars ciuitatis aut cõmunitatis ꝑfectę, pater habet tãtã poteſtatẽ coercitiuã ſuper filios ſicut rex: immo pater põt cõdẽnare ad mortẽ. Secunda cõmunitas eſt vicus: & eſt cõgregatio plurium domorũ: ſed nõ eſt ciuitas ſi talis vicus nõ ſit pars perfectioris cõmunitatis, puta ꝙ nõ ſit pars regni vel ciuitatis: vt forte qñ fuerũt centũ domus ex filĳs Noe. tũc dicit Ockã, cõueniẽs eſt ꝙ oẽs domus facientes vicũ deſcenderint in vnum, qui regeret eos dñio paterno. ſed ſi non de-

ſcenderint ab eodem, ſed à diuerſis, tunc conueniens fuit quòd ex cõſenſu omnium, vel maioris partis, aliquis regat eos dominio regali: quanuis propter paucitatem non debebat dici rex. Sed ciuitas eſt cõgregatio perfecta: & tũc debet regi dominio politico, vel regali, vel ariſtocratico, vel democratico. Regalis poteſtas in vno reſidet. Ariſtocratica reſidet in paucis: quãdo videlicet in aliquot paucos cõſenſit populus. Et democratica quãdo populus cõſenſit in valde multos, puta centum, vel ſupra centum. Vnde dicit Ockã in dia. quòd ſicut eſt poſſibile ꝙ vni ſoli detur authoritas: ita eſt poſſibile quòd duob9 aut tribus inſolidum detur illa authoritas: ita quòd quilibet inſolidũ habeat illam poteſtatem: ſicut aliquando fuerunt duo imperatores quorum quilibet vocabatur imperator inſolidũ. Similiter etiã Auguſtinus fuit coepiſcopus Hyponenſis cum Valeriano adhuc ſuperſtite Valeriano. Ergo eſt poſſibile ꝙ vna cõmunitas in duos conſentiat, ꝙ quilibet authoritatẽ habeat inſolidum. ſicut eſt poſſibile quòd conſentiat quòd nullus illorum habeat ſeorſum: & conſentiat populus in quatuor ſimul iunctos: ita eſt poſſibile quòd in duos ſimul iunctos, & ſeorſum. Sed quęritur vtrum tale dominium inter illos duos inſolidum, ſit regale, vel ariſtocraticum? ¶ Dicit Ockam quòd eſt regale. & de ratione dominij ariſtocratici vel democratici eſt quòd poteſtas reſideat in aliquot ſimul iunctis, & nõ ſeorſum. & alter ſeorſum non poterit aliquid ſolus facere niſi ex commiſſione aliorũ: & omnis poteſtas primaria competens vni ſoli, vocatur regia. Dicit etiam quòd ſi duob9 ſeorſum ſuper aliquod regnum eſſet authoritas regia conceſſa, ita quòd quilibet inſolidum poſſet exercere quæ ſunt regis, quilibet eorũ eſſet rex, & eſſet communis poteſtas regalis in tali caſu. ¶ Iſtis ſuppoſitis dicit Sco. qđ iuſta potuit eſſe diuiſio, vel à patre authoritate paterna, vel authoritate regia diuidente, vel ariſtocratica vel democratica diuidẽte. Quòd potuit eſſe à patre, patet. Nã veriſimile eſt ꝙ noe poſt diluuiũ fecit ꝙ vnus occuparet hãc partẽ cũ ꝓhibitione ne alter illã occuparet niſi ex cõſenſu prioris. Vel ſtat ꝙ cõmuniter vixerunt quouſqꝫ fuerint maxime multiplicati. & tunc eſt poſſibile ꝙ ex cõmuni cõſenſu fuit creatus vnus ſuperior authoritate cuius fuit ipſis terra diuiſa. Vel eſt poſſibile ꝙ ex cõſenſu ipſorũmet

antequam aliquem ſuperiorē eligerent, diuiſerint terras, et ſimul conuenerint, ego vtar iſta re, & tu illa, & nullus poterit vti illa niſi ex authoritate & communi conſenſu omniū ſe ad hoc obligātium, ſicut dixit Abraham Loth fratri ſuo Elige quam vis partem. ex cōſenſu duorum factum eſt ꝙ vna pars fuerit vnius, & altera alterius: & conſenſu mutuo ſe obligauerunt. ¶Reſolutio eſt quòd talis ſeparatio dominij fuit vel authoritate paterna, vel regia, vel ariſtocratica, vel democratica, vel ex conſenſu ipſiuſmet populi.

¶De ſecūdo articulo. ¶Poſtquā viſum eſt in primo articulo de appropriatione dominij, conſequenter doctor inquirit in iſto, quomodo poteſt fieri tranſlatio in alterum?

¶Pro declaratione pręſupponendum ꝙ pōt fieri trāſlatio dupliciter. Vno modo quātum ad dn̄ium: ita ꝙ iſta res nō ſit amplius illius cuius erat: ſed ſit alterius, cuius prius non erat. Alio modo quantū ad vſum: ita quòd prior remaneat dominus illius rei: ſed dat licentiam alteri vtendi tali re, qui prius non habuit authoritatem vtendi: & talis authoritas vtendi, non eſt principalis, ſed ſubdelegata. Ideo non trāſfertur res quantum ad dominium: ſed ſolum quantum ad vſum. Secūdo notādū ꝙ trāſlatio quātū ad dn̄ium dupliciter fit. vno modo authoritate legis. alio modo authoritate priuatę pſonæ. ¶In primo modo intelligendo authoritatē publicæ perſonę, vel regis, vel iudicis, poteſt fieri tranſlatio authoritate legis: vt in vſucapionibꝰ & præſcriptione. Exemplū quando fit authoritate priuatę perſonæ: vt in donatione, venditione &c. ¶Quātum ad primā ſit prima concluſio. Trāſlatio dominij quæ fit authoritate legis iuſtæ, eſt iuſta: ſicut vſucapio & præſcriptio. Patet. authoritate legis facta eſt prima appropriatio dominiorum. ergo eadem authoritate legis poſtquam facta eſt prima appropriatio, poteſt fieri tranſlatio. Antecedens eſt declaratum in primo articulo: & conſequentia videtur manifeſta, cum ſit eadē poteſtas: ergo tranſlatio dominiorum facta authoritate legis iuſtę, eſt iuſta. Alia ratio doctoris, quæ cōmuniter aſſignatur. legiſlator habet authoritatem punire delinquentem in rempublicam pœna corporali. ergo à fortiori habet authoritatem punire pœna pecuniaria & in bonis. ſed qui negligit rem ſuam, delinquit. & hoc vergit in perniciē reipublicę & perturbationem: quia poſſet ſemper dicere ꝙ nō ha-

bet rem ſuam derelictam.ideo poteſt puniri priuatione bonorum applicando fiſco. & ſi poteſt applicando fiſco: ergo poteſt punire applicando tale dominium certę perſonę.ergo illa tranſlatio quæ fit per illam legem,eſt iuſta,& iuſte fit. Alia ratio docto. ſatis efficax. Bene ſequitur. ego qui ſũ dominus huius rei, habeo authoritatẽ transferẽdi meũ dñium in alterũ: ergo tota cõitas habet authoritatem. Tũc arguitur ſic.ſi tota cõitas habet authoritatem transferendi aliquã rem in dñium alterius,cui9 non eſt: auferendo dñium ab illo qui habet: & ſi lex ſit iuſta,oportet quòd cõmunitas conſenſerit in legem ratione cui9 transferuntur in alterum: ſequitur quòd talis tranſlatio eſt iuſta.ergo tranſlatio facta authoritate talis legis,puta pręſcriptionis vel vſucapionis, eſt iuſta. ¶ Propterea videndũ eſt de præſcriptione & vſucapione:quæ aliquando ſumuntur pro eodem. verũtamen acceptis terminis propriĳſſime,pręſcriptio eſt de re immobili: & vſucapio de mobili:pręſcriptio de hęreditatib9: & vſucapio de fructibus & rebus mobilibus: vt probatur de vſucapio. Inſti. in principio. ¶ Vnde pręſcriptio à doctoribus ſic diffinitur communiter. Eſt acquiſitio dominĳ in re mobili authoritate legis ex continua temporis poſſeſſione à iure determinata. Aliter diffinitur à iuriſtis. Eſt ius ſeu dominium firmitatem ex tempore & lege habens. & hoc intelligitur in re immobili capiendo ſtricte pręſcriptionẽ. Vnde notandum quòd ad iuſtã præſcriptionem multa requiruntur. Primo perſona pręſcribens. Secundo res quæ pręſcribuntur. Tertio tempus in quo præſcribitur talis res. Quarto titulus poſſidentis. Quinto effectus præſcriptionis. Item requiritur perſona contra quã præſcribitur,vt non ſit pupillus vel furioſus &c.l, ſicut.de præſcriptio.xxx. vel quadraginta annorum &. l. bona fides.de acqui.re.dominio.ff. Item quòd bona conſcientia. Ioan. An. in cap. poſſeſſor. de reguris iuris. Et intendo hic determinare de præſcriptionibus ſecundum opinionem theologorum: qui magis conſiderant iuris fundamentum quàm iuriſtę. De primo, quòd perſona quę præſcribit, habeat bonam fidem antequã poſſit pręſcribere. Vnde bona fides eſt credulitas qua quis credit rem eſſe ſuã,ſeu illum à quo illam accepit, habuiſſe poteſtatem transferendi in ipſum. Secũdo quòd poſſederit illam rem reſpectu cuius habet bonã fidẽ, toto tem-

pore diffinito à lege vel canone, ſine interruptione poſſeſſionis. Tertio requiritur titulus. & eſt difficultas inter doct. quid ſit iuſt9 titulus: & videtur ꝙ ſi habeat aliqs iuſtũ titulũ, apparet ꝙ res ſit ſua realiter: & ſi eſt ſua, nõ eſt op9 pręſcriptione, ſicut nititur declarare Iacobus de viterbio, qui optime & theologice tractat hanc materiã. Titulus em̃ eſt quo iuſte res vni9 põt trãſferri in alterũ. Vnde cõtingit poſſidere rẽ alteri9 duplici titulo. Vno modo titulo falſo: et nullus talis põt eſſe ſufficiẽs ad trãſferendũ rẽ in alterũ: vt eſt titulus furti. Aliqñ poſſidere põt titulo qui põt eſſe iuſta cauſa & ſufficiẽs tranſferendi rem in dñium alterius: vt eſt donatio, ẽptio, & hæreditaria ſucceſſio ſi donatio vel emptio fiat à domino, aliàs ſi ab eo quem accipiens credebat dominum. Ille eſt titulus de quo hic. & vide de pub. ac. l. i. §. fin. & l. eum qui. Requiritur ergo primo perſona pręſcribens. Vnde medicus nõ põt præſcribere etiam rem quam habet præſcriptibilẽ. Adde ꝙ per hãc ratione laicus quãtocunq; tempore decimas vel aliud ius ſpirituale nõ præſcribit. ca. cauſam. de præſcrip. & c. maſſana. de elect. Requiritur ſecundo ꝙ ſit bona fides, & ꝙ toto tpe determinato à iure poſſederit: & pręter hoc, ꝙ ſit cauſa ſufficiens vt transferatur dominium. Sed difficultas eſt de bona fide, vtrum cũ mala fide poſſit quis pręſcribere? Patet ꝙ non. in capi. vigilanti. de pręſcriptionibus. poſſeſſor malę fidei nullo tempore præſcribit. & in capi. vltimo. eſt omni conſuetudini derogandum quæ ſine peccato non poteſt obſeruari. Ideo cum habens malam fidem peccet, ſequitur quòd nõ poteſt pręſcribere. ¶ Legiſtę communiter dicunt quòd ſic. Tamen circa hoc de iure ciuili an et qualiter malę fidei poſſeſſor pręſcribat: dic ſic: aut quæris de præſcriptione longi temporis, id eſt decẽ vel viginti annorum: et hæc non currit ſine titulo & bona fide. de titulo eſt tex. in. l. diutina. & de bona fide tex. in. l. longi. & l. ſuper. de præſcript. longi temporis. C. In hoc tamen aduerte quòd præſcribenti ſufficit à principio habuiſſe bonã fidẽ: nec interrũpitur pręſcriptio ex ſuperuenienti ſcientia rei alienę. l. bonę fidei. de acqui. re. do. ff. tex. in. l. vna de vſuca. tranſfor. cum concor. C. & hoc eſt de iure canonico immutatum in. d. regula poſſeſſor. Aut quæritur de præſcriptione longiſſimi temporis: & dic quòd ſine titulo & bona fi. currit. tex. xvi. q. iij. capi.

placuit.l.cum notiſſimi.&.l.ſi quis.C.de pręſcrip.xxx. vel xl.annó.&.l.ſicut.eodem titulo.& hoc etiam corrigitur iure canonico. ¶Præſcriptio longiſſimi temporis eſt inducta ſolum in odium non petentium res ſuas: ſecus in præſcriptione.x.vel. xx. annorum, quæ non eſt ſolum propter hoc inducta.verum in fauorem poſſeſſoris bonę fidei cum titulo. Sed videtur ꝙ cum mala fide etiam poſſit quis pręſcribere.nam ꝙ iſta perſona contra quam pręſcribitur,puniatur hac re: hoc eſt quia peccat in negligēdo repetere ſuam rem,& illud peccatum cedit in detrimentum & perniciem reipublicę,quia inde oriūtur multi proceſſus,lites & diſſidia. & princeps habet poteſtatem certa pœna punire delinquētem in rempublicam,vel pœna pecuniaria,vel corporali.Ideo author legis(dicit doctor)propter tale peccatum iuſte priuat illum dominio ſuæ rei.& ſi iuſte priuat: ergo poteſt in alterum iuſte trāſferre. Hoc ſuppoſito ſic arguo. poſſideo rē ſortis,& ſcio ꝙ eſt illius, & ille ſortes negligit illam repetere,& illa negligentia cedit in perniciem reipublicę. ergo princeps habens authoritatē punitiuā pōt ipſum ſortem tali pœna punire,videlicet priuatione ſuę rei quam negligit repetere. & ſi poteſt punire, ergo poteſt in alterum iuſte transferre. ergo poteſt transferre in me: qui habeo malam fidem.ergo poterit in me eſſe acquiſitio talis dominij non obſtante mala fide. ¶Præterea leges ciuiles approbant præſcriptionē cum mala fide.ſed papa quātum ad ciuilia nō habet poteſtatem, puta ſupra leges ciuiles.ergo non obſtante quacunq; conſtitutione ſummi pontificis in oppoſitum, talis præſcriptio ciuilis robur habebit non obſtante mala fide. & tamen dicitur in capitulo allegato, quòd nec valet pręſcriptio canonica nec ciuilis cum mala fide.Quantū ad argumentū dico(vt ſufficienter oſtēdit ratio)ꝙ pōt cū mala fide fieri pręſcriptio, & negligēs repetere rem ſuam poteſt tali priuatione dominij plecti in illa re quam alius poſſidet cū mala fide.Patet:nam tertius habens bonam fidem præſcriberet.ergo ſi propter negligētiā in illo cuius res poſſidetur bona fide, poſſet priuari dominio ſuo: ergo & alter. Item ſicut poteſt priuare illū:poteſt et in alium transferre,licet habeat malam fidē, verūtamen acquirit dominium.Tertio dico cum glo. illius cap.vltimi poſt canonē editum contra pręſcribentes mala fide iā

non amplius præſcribunt, ſed ad difficultatem tactam in argumento, cum Imperator habeat poteſtatem transferendi dominiũ, & papa quantum ad hoc non ſit eo ſuperior: ſicut regulariter nunc tenetur ꝙ nõ habet ſuperioritatem in temporalibꝰ ſupra reges & imperatores, quomodo poteſt ergo papa prohibere quòd non amplius acquirat dominium? dicit gloſ. ꝙ ratione peccati. nam non poteſt taliter præſcribere, ſcilicet cũ mala fide, quin præſcribẽdo peccet. Et papa ſuper peccata habet poteſtatẽ in ratione peccati, cum ſit quid ſpirituale, puta inquantum eſt Dei offenſiuum, poteſt papa ſtatuere ꝙ ratione peccati talis nõ cõſequatur dominiũ quod fuiſſet conſequutus niſi fuiſſet ſtatutum papę. Fateor ꝙ in temporalibus nõ habet papa ſuperioritatem niſi quantum ad peccata. & quia implicat cum mala fide præſcribere ſine peccato, ideo ratione peccati poteſt papa ſtatuere ne tali modo fiat præſcriptio. Idẽ Bartolus & alij in authẽ. caſſa. de ſacroſanc. eccle. C. Vnde quandocunque quęritur bona fides, & lex ciuilis non poteſt adimpleri ſine peccato, papa poteſt derogare legi: & non aliâs. & ſic patet de bona fide quid ſit dicendum.

¶ Reſtat vltimũ tractare, puta de effectu præſcriptionis.

¶ Aliqui dicũt ꝙ talis effectus eſt ſolum exceptio cõtra illum contra quem præſcribitur: vt in eo caſu qđ currit longiſſimi temporis præſcriptio cum mala fide, tunc pręſcribenti non quæritur dominium: ſed ſolum exceptio, ſi ab eo res petatur. ſecus ſi cum bona fide. in. l. ſi quis emptionis. in prin. de pręſcrip. xxx. vel. xl. anno. C. Nam hęc res, dicunt, quæ pręſcribitur, non efficitur realiter mea: ſed poſſum excipere quòd tãto tempore poſſedi. Ideo alter cuius eſt, nõ poteſt me conuenire coram iudice ad repetendum illam rem ſuam. Alij dicunt ꝙ effectus præſcriptionis eſt acquiſitio dominij vtilis, id eſt fructuum: & non acquiſitio dominij directi.

¶ De Viterbio contra hanc ſecundam opinionem facit argumentum. Nam certum eſt ꝙ homo nunquam eſt dominus rei quantum ad naturam rei, vt nõ habeo dominiũ ſuper ignem quantũ ad naturã eius: quia non poſſum impedire quin calefaciat, ſed ſum dominus quantũ ad vſum: ita ꝙ dominiũ eſt facultas propinqua aliqua re vtendi. Sed ille contra quem pręſcribitur: nullum vſum poteſt ex-

exercere: immo omis vſus eſt ſibi prohibitus lege iuſta: & alteri conceſſus. ergo ille talis contra quē fit præſcriptio, nullum habet amplius dominium nec vtile nec directum. & ſic illa ſecunda opinio non videtur vera. ¶ Reſolutorie dicunt doctores (& eſt cōmunior opinio) quòd eſt domin9 rei, ſi realiter eſt prǽſcriptibilis. & q̄ cito tempus ſtatutum ad præſcribendum eſt finitum, & tali tempore omnes cōditiones requiſitę fuerunt obſeruatę, puta ꝙ poſſederit ſine interruptione cū bona fide. i. quòd nō interuenerit mala fides, & cū titulo, & res eſt præſcriptibilis: ita cito talis eſt dominus. & hoc doct. triplici ratione prius probauit. Lex poteſt facere hoc meū, & hoc tuum. viij. diſtin. quo iure. ¶ Sed aliqui contra hoc arguunt. primo. Princeps, authoritate cuius eſt condita lex prǽſcriptionis, nō eſt dominus rei meę, ſed tutor & defenſor, ratione cuius accipit & debentur ei ſtipendia. Tunc arguitur ſic: non eſt dominus huius rei, ſed ſolum tutor: ergo inuito vero domino non poteſt in alterum transferre: immo videtur facere furtum. & iſta eſt ratio qua vtitur de Gādauo quodlibeto. viij. quòd talis nō efficitur dominus præſcribēdo, ſed ſolū acquirit exceptionē. Alia ratio, præſcriptio non eſt à lege introducta tanquā quid bonū: ſed ad vitandū maius malum: ſicut permittuntur lupanaria non tanquam bona, ſed ad vitanda maiora mala: id eſt adulteria. Tunc arguitur ſic. eodem modo prǽſcriptio permittitur ad vitandum maius malum: ergo qui præſcribit, non facit rem ſuam: ſed ſolū acquirit exceptionem. Tertio nullus debet ditari cum iactura alterius. ſed ſi per prǽſcriptionem efficeretur dominus, ditaretur cum iactura alteri9: & forte ſine culpa illius, puta ſi inuincibiliter ignorabat illam rem eſſe ſuam: vel illam non poterat inuenire: ſcit bene ſe perdidiſſe, ſed neſcit vbi eſt. ¶ Quantum ad primum cum arguitur, dominus temporalis non habet dominium neque proprietatem in rebus ſortis particularis perſonæ. Dico ꝙ non habet dominium proprietatis: ita quòd pro libito ſuo & ad vtilitatem propriam non poteſt illis vti, puta vendendo vel donando &c. ſed habet dominium iuriſdictionis, & habet dominium proprietatis ꝓ bono communi. facit. ff. de euictio. l. lucius. & de quadri. præſcript. l. bene à Zenone. quia poteſt inuito domino capere ſi exigat vtilitas communis, puta pro defenſione rei-

publicę.ſed non habet dominiũ proprietatis,vt dictũ eſt.
¶Secundo dico ꝙ rem transferri in poteſtatem alterius, non ſolum eſt poteſtas competens illi qui habet dominium proprietatis:ſed etiam eſt poteſtas competens illi qui habet dominium iuriſdictionis pro culpa primi poſſeſſoris. Nam eſt vnus de actibus iuriſdictionis aliquem priuare re ſua exigẽte culpa,ſicut lex præſcriptionis priuat illum qui realiter erat dominus,dominio ſuo & proprietate. Et ad argumentum fateor ꝙ poteſtas cõceſſa domino proprietatis eſt poteſtas tranſferendi in dominium alterius,ſed eadem poteſtas ſequitur etiam dominium iuriſdi.pro diuerſis cauſis.Nam dominium proprietatis conſequitur poteſtas tranſferendi rem in alterum pro vtilitate ſua propria qui tranſfert:ſed dominium iuriſdi.conſequitur etiam poteſtas tranſferendi rem in alterum pro vtilitate communi, aut pro punitione delicti illius qui erat prius dominus.
¶Quantum ad ſecundum argumentum dico ꝙ non ſolũ eſt introducta ad vitandũ maius malum,immo eſt introducta tanq̃ quid bonum & multum conducens bono cõmuni,ne dominia rerum remaneãt diutius in incerto.l.de vſura.ff. Ad tertium dico ꝙ nullus debet ditari cum iactura alterius niſi poſtulet communis vtilitas,& demeruerit.
¶Sed arguitur quòd aliquis poſſit ditari cum iactura alterius qui non demeruit damnificari. Aliquis furatus eſt rem ſortis:qui mihi illam vendidit,vel dono dedit,credebam illum eſſe verum dominum, & poſſideo illam toto tempore præſcripto à lege cum bona fide. & ſortes in non recipiendo illam nõ eſt negligens,quia inuincibiliter ignorat vbi eſt,& quis illam poſſidet.ego efficior verus dominus,& ditor cum iactura alteri9.ergo ſine peccato poſſum ditari cum iactura alterius.
¶Dicit de Viterbio quòd ſi ſortes probauerit ſuam ignorantiam,& oſtenderit ſe eſſe inculpabilem,quòd plato tenetur illam reſtituere.Nam lex non punit neque intendit aliquem abſque culpa aut cauſa punire. In tali caſu deberet reddere rem cui9 prius erat.Sed difficultas eſt: Toto tẽpore ſtatuto habui bonam fidem:ſed illo tranſacto incipio habere malam fidem,quia ſcio quòd talis res quam præſcripſi,non erat illius qui mihi illam tradidit. An tenear reſtituere?dicunt multi ꝙ ſic.Dico tamen cum ſaniori parte ꝙ

non.Ratio eſt.Iſte realiter effectus eſt dominus quàm cito eſt tranſactum tempus determinatum.& nullus dominus tenetur rem ſuam liberaliter in alterum transferre niſi alter extreme indigeat.ergo in tali caſu prædicto non tenetur reddere illam domino cuius prius fuit.ideo ſi tempore ſtatuto tranſacto ſuperueniat fides quòd hoc non erat meum,non teneor reſtituere.Idem glo. & doct.in ca.vigilanti.de præſcript.& Innocen.in ca. cura.de iure patronatus. ſed debeo habere iſtam fidem:hoc tunc non erat meū.ego non teneor nunc dare,quia eſt meum.& debeo deponere illam fidem ſiue conſcientiam.Igitur effectus præſcriptionis eſt acquiſitio dominij.

¶Conſequenter redeundo ad doct. poteſt fieri tranſlatio dominij per actum priuatę perſonæ habentis dominiū in re aliqua:& hoc dupliciter. Vno modo liberaliter dando. Alio modo non liberaliter,ſed permutādo,vendendo &c. Primo modo eſt donatio ſiue datio.Vnde donatio eſt liberalis & gratuita alicuius rei in alterū trāſlatio.cōcordat de dona.l.i.ff.¶Nyder definit donationē:eſt conſenſus gratuitus potētis rem ſuā tranſferre,vt illa res efficiatur alterius, vel eo modo quo prius non erat eius. Dicitur primo conſenſus,id eſt volitio.& ſic efficimur domini per liberū conſenſum & liberam acceptationem rerum,& efficimur datores per conſenſum.Dicitur gratuita,id eſt ſine hoc quòd alter ſit nobis obligatus ciuiliter ad aliquid retribuēdū. Eſt bene obligatus obligatione naturali ad antidora,ad recognitionem aliquam : ſed non eſt obligatus ciuiliter . Ideo donatio remuneratoria nō eſt donatio,nec poteſt propter ingratitudinem reuocari.Panormitanus & Barba.in re.de donatio.extra. idem ſentit gloſ.in.l.aquilius.de donatio.ff. Dicitur liber conſenſus:ad excludendum conſenſum coactum.Non habet enim locum conſenſus vbi metus &c. c. cum locum. de ſponſa.& matri.Nam ſi per ignorantiam vel per metum conſentiam quòd hæc res mea efficiatur alterius,non eſt donatio:quia non eſt liber conſenſus plena libertate,quia ignorantia & coactio cauſant inuoluntariū: vt Ariſtoteles ait.iij. Ethicorum. & nihil eſt tam contrarium conſenſui quàm error.l.ſi per errorem. de iuriſdictione omnium iudicum.

¶Dicitur potentis tranſferre:quia ſi ſit aliquis prohibitus

tranſferre à ſuperiore, vel ab aliquo a quo dependet in tranſferendo, non eſt donatio. Filiuſfa. nõ poteſt donare. l. filiuſf. ff. de dona. quia id poſſumus quod de iure poſſumus. Dicitur vt res efficiatur alterius, puta nũc, vel poſtea aliquo certo tempore tranſacto: eo modo quo prius nõ erat eius. Nã non omnis donatio eſt cõſenſus vt res efficiatur preſentaliter illius: vt ſi dicam, cuſtodias hoc vſque ad cras: & cras erit tuum: cum illa conditione adiecta ille conſenſus realiter eſt donatio: & illa conditione adimpleta nec aliquo ſuperueniente efficitur alterius eo modo quo non erat prius. Donatio igitur eſt cõſenſus liber gratuitus potẽtis rem in alium tranſferre vt efficiatur illius eo modo quo prius non erat eius. ¶ Ex quo ſequitur quòd antequam ſit donatio, requiritur liber conſenſus in donante de tranſferendo: & liber cõſenſus de accipiẽdo in accipiente, & ꝙ nec donans nec accipiẽs ꝓhibeantur authoritate ſuperioris à quo depẽdent vel in donando, vel in accipiendo. & ſic pupillus non poteſt donare, neque frater minor poteſt donare vel accipere. ¶ Circa iſtum modum tranſferendi dominium, difficultas eſt vtrum ad verum dominium ſufficiat conſenſus in donante, & ſimiliter in altero de accipiendo, abſque ſigno vel ſignis exterioribus explicantibus tales conſenſus: vt dono Sorti hanc rem: & non explico ei me donare. Similiter acceptat illam, & non explicat ſe acceptare. Dico quòd non ſufficit, & eſt pręcipua ratio. Sicut in matrimonio non ſufficit conſenſus amborum niſi ſit explicitus per verba exteriora, ad hoc quòd ſit matrimonium, talis donatio corporũ non ſufficit niſi explicetur verbis vtriuſque contrahentium ſaltem quòd probetur. in ca. de ſpõſa. & matri. extra. Similiter dico in propoſito quòd in donatione requiritur certa explicatio illius conſenſus. Et videtur mihi ita dicendum. ratio eſt, iſtę donationes ſunt à lege ciuili dependẽtes. hinc eſt quòd donans contra legem, non donat, quia prohibetur donare. Tunc arguitur ſic. Lex reſpicit exteriora & ſenſibilia. ergo quanuis ſint conſenſus & donandi & accipiendi ex parte vtriuſq;: oportet quòd ſint manifeſtati per ſigna exteriora antequam efficiantur illarum rerum domini. ¶ Quęrit conſequenter. Vtrum trãſlatio ſeu donatio quę ſit per metum aut ignorãtiam, realiter transferat dominiũ rei in alterũ? Videt ꝙ nõ: quia eſt coacta, & nõ libera. igit.

¶In oppoſitum arguitur: quia coacta voluntas eſt voluntas.ergo talis tranſlatio tenet. ¶Pro ſolutione notandum ꝙ metus eſt inſtantis periculi vel futuri cauſa mentis trepidatio.l.i.qđ metus cauſa.ff.hoc eſt: metus eſt timor futuri mali, & cauſatur ex nolitione cum probabili æſtimatiõne futuri mali. Et hanc queſtionem tractant iuriſte in capi. abbas.de ijs que vi metusve cauſa fiunt. Theologi etiã tractant eandẽ in tertio in materia de iuramẽto. Et eſt notandũ ꝙ duplex eſt metus.quidã grauis cadẽs in cõſtãtẽ virũ. alius eſt leuis. Exemplũ primi, vt qñ malũ futurũ eſt graue & magnum, quòd vir conſtans & grauis fugeret illud, ſicut metus mortis, mutilationis membrorum, & metus ſpoliationis omnium bonorum Et requiritur quòd ſciam⁹ probabiliter illud malum nobis eſſe futurum: ſcilicet quòd ille qui minatur, poteſt & vult inferre illud malum. Sed metus leuis non cadens in conſtantem virum, eſt de paruo malo, vel quia non eſt veriſimile quòd minans poſſit illud inferre vel velit inferre illud malum. Hic aduertendum quòd minor metus excuſat plus fœminã quàm virum: vt patet in ca.cum locum.de ſponſa.& matri. & in ca.abbas. facit.l.quiſquis.ad.L.iuli.maieſt.C.ibi, min⁹ auſuras. Itẽ metus cadens in conſtantem virum eſt duplex. Quidam humanus, quidam diuinus. Humanus, qui cauſatur ex minis humanis, ſeu alicuius hominis: vt quãdo qs minatur inferre mortem. Et eſt duplex. quidam in quem cadit homo ex culpa ſua propria. Alius eſt in quem non cadit ex culpa propria. Exẽplum primi, quando teneor alicui dare pecunias quas ei debeo: & ſuperior minatur ſub pœna excõmunicationis, quam poteſt licite inferre. Exemplum ſecundi, vt quando non peccauit antequam inferatur talis metus: vt quando cadit aliquis inter man⁹ latronum: ipſe metu mortis dat eis vel promittit aliquid, non incidit in talem metũ ex culpa ſua. Sed metus diuinus eſt quem habet aliquis de morte à ſolo deo inferenda. Iſtis ſuppoſitis ponuntur tres ꝓpoſitiones. Prima. Ea que fiũt per metum leuem nõ cadẽtẽ in conſtantem virũ. tenent, & omnes in hoc conueniunt. Secunda. Ea quæ fiunt per metum diuinum cadentem in conſtantem virum, etiam tenẽt. Et hoc ponit Panor. in capitulo abbas.preallegato. Patet: aliãs Sortes qui daret eleemoſynam metu preciſe ſoluẽdę alicuius pœnę in purgato-

ſio, & ſi non deberet talem pœnã ſoluere, non daret (et metus purgatorij cadit in conſtantiſſimum virum) ſequeretur ꝙ tali datione eleemoſynę non ſe redimeret ab illa pœna, et quòd talis tranſlatio nõ eſſet vera donatio: quod eſt falſum. ¶Item qui vouet in infirmitate vt euitet mortẽ inferendã à ſolo deo, & nõ ab homine, nõ teneretur adimplere votũ, quod eſt falſum. ergo eodem modo ſi aliquis ex aliquo tali metu velit transferre aliquã rem in dominiũ alterius, eſt vera tranſlatio. Quantũ ad hoc de metu diuino ita ſentit Panor. & ego illi aſſentio. Secundo dico ꝙ tranſlatio quæ fit per metum cadentem in conſtantem virum (metũ inquam humanũ in quem incidit homo ex culpa ſua) eſt vera trãſlatio, & valida eſt, et tenet. tex. ad literã in. l. ſi mulier. ĩ principio. ff. quod metus cauſa. Et eſt ſecunda ꝓpoſitio quæ poteſt elici ex panor. in ca. prędicto, ꝙ illud qđ trãſfertur in alterũ per metum humanum cadentem in cõſtantem virum in quem incidit ex culpa, & qui poteſt inferri ab eo qui minatur, tenet talis tranſlatio. et iſta propoſitio ſuaderi poteſt ex multis capitulis. de ſponſa. & matri. in cap. ex literis. de quodam qui iurauit quandam accipere in vxorem, iudex eccleſiaſticus pọteſt illum cõpellere metu excommunicationis ad illam accipiendã: & talis tranſlatio corporis ſui in illam mulierem facta, de facto tenet quamuis ſit ex metu cadente in conſtantem virum. nam metus cenſurę eccleſiaſticę eſt cadens in conſtantiſſimũ virum, immo peius malum quàm mutilatio alicuius mẽbri, vel perditio bonorum corporalium. Excõmunicatio eſt maior pœna quę ſit in eccleſia. xxiiij. q. iij. corripiamur. & diabolus vtitur excõmunicato vt ruſticus aſino. Barba. in. c. ſi quis pręſbyterorũ. de reb9 eccleſiæ nõ alien. Talis tranſlatio etiã per metum facta (dũmodo fiat ꝓpter culpam) tenet. Nam poſtquã talis iurauit accipere vxorẽ, non accipiẽdo peccat: quia facit cõtra iuramentũ. ideo ſi propter illud peccatum inferatur illi metus ab eo qui poteſt cũ tali metu & pœna punire ordinarie ratione culpę ab eo commiſſę, illud quod tranſfert rõne talis metus, eſt validũ & tenet. Relinquit ergo ſecũda ꝓpoſitio vera: & per illã ſoluũtur potiora argumẽta quę fiũt in hac materia. Qñ talis metus eſt iuſte illat9 ab eo q habet ptãtẽ inferendi ordinariã, & ꝓpter culpam: talis trãſlatio per talem metũ facta eſt valida. & hoc quotidie practicat, vt in

materia de matrimonio. Tertio quantũ ad metum humanum cadentem in conſtantẽ virum in quem aliquis incidit non ex culpa ſua: vtrum trãſlatio dominij per talem metũ ſit realiter valida. ¶ Quantũ ad hoc dicunt cõmuniter iuriſtę in ca. abbas. de his quę vi metus ve. ꝙ talia facta per talem metũ, tenẽt: ſed competit exceptio qđ metus cauſa: vt ſi ſortes det platoni per talem metum aliquam rem, ſecuta traditione eſt vera donatio, & talis res efficitur platonis. nihilominus ſorti à iure tribuitur ptãs excipiendi quia cauſa metus hoc fecit: & Plato peccauit in inferendo metũ: & capiendo rem illam etiã peccauit: tunc ad iudicẽ ſpectat punire platonẽ perditione illius rei. Primũ ergo dictum iuriſtarum eſt ꝙ dans per talem metũ, tranſfert dominiũ. Secundum dictũ. Cõuenit illi qui dedit per metũ, actio quod metus cauſa. hoc eſt, cõuenit illi à iure quòd põt coram iudice probare quòd metus cauſa hoc fecerit. quo probato iudex nõ iudicabit illam donationẽ nullam: ſed irritabit illam: & priuabit platonẽ dominio talis rei: & iterum transferet in priorem dominũ. patet per di. ca. abbas. & apparentia eorum eſt. Poſtquam factũ debet in irritũ reuocari: ergo prius erat ratum. & ſi fuit ratum prius; ergo abrenunciatio ab illo iure fuit valida. ergo ius tranſibat in alterũ. Aliud capitulum apparentius, prǽcipue qñ fit medio iuramẽti, eſt in ca. ſi vero. de iureiu. vbi agitur de illo qui iurat ex metu, ãn debeat obſeruare? dicitur quòd non eſt irritũ niſi ipſum obſeruatũ vergat in peiorẽ exitum. Vnde dicitur vergere in peiorem exitũ. i. in detrimentũ ſalutis vel vitę corporalis, qñ illud obſeruatũ eſt peccatũ: vel quando obſeruatio eſt cauſa mortis corporalis. ſed ſic eſt quòd dare etiam metus cauſa, non vergit in peiorem exitum, ergo illud iuramentum per metum factum debet obſeruari. & ſi debet obſeruari: ergo illa datio tranſfert verũ dominium. ¶ Theologi tamen tenent oppoſitum: et eorum opinio eſt probabilior. & eſt tertia ꝓpoſitio, quòd volens tranſferre ex metu humano cadẽte in conſtantẽ virũ non ex culpa ſua, de facto nõ tranſfert dominiũ, et remanet dominiũ apud ſe. & iſta ꝓpoſitio põt ex multis ſuaderi. Primo ex iure habetꝫ ꝙ volũtas tranſferẽdi dominium & poteſtatem ſui corporis in mulierem (ſi hoc fiat metu cadente in conſtantem virum) non tenet talis trãſlatio: & illa donatio eſt nulla. ergo ſimiliter ſi ſortes ve-

ſit transferre rem ſuā ex metu tali penes alterum: de facto non transfert dominium rei magiſquā dominiū corporis penes alterū. Tamen dicunt iuriſtæ ꝙ non eſt ſimile in datione rei temporalis & corporalis: quia in datione rei temporalis competit actio quod metus cauſa: & cogitur alter reddere. ſed ſi in datione corporis per metum eſſet verum matrimonium: non poſſet poſtea haberi actio quod metus cauſa: quia iudex nō habet poteſtatem ſupra illa corpora. Quos enim deus cōiunxit: homo non ſeparet. Et ſic competit actio in vno, & nō in alio, & iuriſtę ſatis bene ſoluūt. ¶ Sed eſt alia ratio apparentior, quā facio. Sicut dicit Sco. antequam ſit vera datio, requiritur quòd dans non ſit prohibitus dare à lege ſuperioris à quo dependet in dando, & ſimiliter accipiens in accipiendo. ſed inferens metum prohibetur lege ſuperioris accipere: quia lex dicit: quod metus cauſa ſit, ratum nō habeo. & eſt ratio apparentior pro opinione theologorum: & omnes concordant in illa: videlicet quòd transferēs non ſit prohibitus transferre, ſicut aliquando prohibetur ne aliquis accipiat à prodigo, & poſt prohibitionem ſi aliquis quicquam ab eo accipiat, tenetur reſtituere: quia hoc eſt cōtra legem ſuperioris. ideo metum inferens, cum ſit prohibitus à lege ſuperioris accipere per cōſenſum extortum metu: non transfertur dominium in illum. & eſt opinio probabilior. ¶ Et ad argumentum glo. in cap. abbas. de his quę vi metus ve cauſa fiunt. quòd in irritum debet reuocari, ergo per prius fuit ratum. Dico ꝙ intelligitur, in irritū debet reuocari. i. debet declarari talia nō eſſe rata nec valida, per iudicē: nō quòd iudex faciat quòd non ſint rata quę prius erant rata: ſed declarat quòd non ſunt rata. Sed quid ad capitulum ſi vero. de iureiu. vbi dicitur quòd iuramentum ex metu debet obſeruari dummodo non vergat in peiorem exitū? Dicit Bonauētura quòd eſt obſeruandum in foro conſcientię. Aliī, vt Thomas, expreſſe tenēt oppoſitum, quòd tale iuramentum ex metu factum dummodo nō vergat in perniciem ſalutis æternæ, eſt obſeruādum. & cum infers, ergo datio ex tali metu eſt valida. nego illam: qa qui dat ex metu: non tranſfert dnīum Sed vtrum qui iurat dare cras, ex metu: teneatur dare? Dico quòd non tenetur dare ex metu pręſenti: ſed ex metu ſequenti, puta ex metu peccandi, ſcilicet metu ne peieret. &

illud quod dat ex tali metu, efficitur illius cui iurat eras dare. ſed dico cum iuriſtis quòd apud dantem remanet poteſtas repetendi in iudicio. Vnde habetur in glo.xv.quæ.vij. quando petitur ſub iſta conditione, vel da hoc, vel inferam mortem præſentaliter: talis datio eſt nulla : vel petitur ſub iſta conditione, vel iura dare, vel occidam te: tale iuramentum inducit ad dandum: aliâs eſſet periurus. Sed poſtquã recedit met9, illa datio eſt ex metu peccãdi, & eſt vera datio, & res realiter efficitur illius cui do: ſed apud me derelicta eſt poteſtas ex iure excipiendi contra iſtum & repetẽdi. Q uerit preterea illa glo. Volo quòd iures quòd nunquã repetes in iudicio. Dico ꝙ in illo caſu teneor non repetere: ſed denunciare eccleſię. Sed ſi diceret hoc modo, iura quòd non denunciabis eccleſiæ: dico quòd illud eſt iuramentum perniciosum: nec teneor obſeruare. & hoc eſt ſatis ꝓbabile quãtũ ad hoc. Et ſic patet de prima conditione donationis ꝙ ſit libera à coertione & metu. ¶ Reſtat etiã ꝙ ſit libera ab ignorantia: quia ignorantia cauſat inuolũtariũ: vt habet Ariſto.iij.ethi. Q uãtum ad hoc ſi ſit ignorãtia perſonæ, vt volo dare ſorti, & credo iſtum eſſe ſortem, qui de facto eſt plato: talis donatio non valet: ſicut patet de matrimonio in quo error perſonę impedit illam donationem corporũ. ergo ſi error perſonę inualidat donationem corporum: etiã & bonorum corporalium. Sed difficultas eſt vtrum error conditionis perſonæ inualidet donationem? vt ſcio quòd iſte eſt Sortes: ſed credo illum eſſe pauperem: & illo intuitu dono ei, aliâs non donaturus: ita quòd pręciſe do ei quia credo pauperem: & tamen de facto eſt diues. Similiter do iſti quia credo illum eſſe bonum: qui de facto eſt malus & hypocrita. vtrum apud tales realiter transferatur dominiũ rei? ¶ Q uantum ad primum de Gandauo quęrit ſimilem quęſtionem de illo qui acquirit beneficium per ſimulationem, qui ſimulat ſe bonum, vt conſequatur beneficium ab epiſcopo, & epiſcopus ſolum confert illi quia credit illum eſſe bonũ. An talis habeat ius in beneficio, vel an teneatur cedere? ¶ Ad hoc dicit quidam doctor, quòd ſortes qui fingit ſe pauperem ad hoc præciſe vt recipiat elemoſynam, & diues dat illi quia credit pauperem, aliâs non daret: ꝙ talis tenetur reſtituere acceptum, non diuiti à quo accepit, ſed alteri pauperi: quia diues ex tali donatione cõſequutus

eſt fructum, ſcilicet meritum ſi fuerit in gratia: & ſi fuerit obnoxius pœnæ in purgatorio, conſequutus eſt remiſſionẽ illius vel totalem vel partialem. ideo ſequitur quòd non tenetur reſtituere tali diuiti. ſed dicit quòd tenetur alteri reſtituere, qui habet eam cõditionem, ſcilicet paupertatem: propter quã exiſtimatã in Sorte, diues tribuit ei elemoſynam: quia diues credebat paupertatem eſſe in Sorte quando dedit. Sed iſta ſolutio nõn euacuat difficultatem omnino: quia vel dono Sorti (quem credo pauperẽ) realiter abdicando dominium rei a me: vel nõ abdicãdo. Si dono, & non realiter abdico: iam tenet rem meam: ergo tenetur mihi reſtituere, & nõ pauperi. Et ſi realiter abdico dominium rei, ita ꝙ non remaneat amplius apud me, quęro ad quem tranſit: vel ad iſtum, vel ad nullum? ſi ad nullum, ergo quilibet in illa habet dominium naturale, & nullus habet ciuile: ergo tunc quilibet indifferenter poteſt occupare & vti iſta re, & primo occupanti conceditur: ergo erit illius qui ſimulatorie acceperit illam. Nam quandocunq; aliquis a ſe abdicat dominium ſuę rei, & in nullum tranſfert, quilibet habet dominiũ naturale circa illam, & eſt primo occupãtis, vt patet de feris & agris derelictis: quæ primo occupanti conceduntur. Similiter dicendum videtur in propoſito. Si aũt à ſe abdicauerit, & in aliquẽ trãſtulerit: iam non tranſfert niſi per voluntatem, quia vult transferre: & non vult tranſferre niſi in iſtum: ergo tranſfert dominium in iſtum. & ſi ita ſit in re, ergo talis non tenetur magis erogare pauperi quàm vnus alter. Difficultas tota iacet in hoc: puta inter iſta tria membra. Si abdicat a ſe dominiũ, & in nullum tranſfert: quilibet habet dominium naturale. Si non a ſe abdicat: alius tenetur reſtituere. Si a ſe abdicat, & in aliquem tranſfert, & non habet voluntatem tranſferendi niſi in iſtũ: ergo eſt iſtius. Ideo videtur mihi dicendum quòd ſicut error conditionis perſonæ (vt credo ꝙ ſit virgo, & non eſt, aliâs non illam caperem in vxorem) nõ impedit matrimonium: ſimiliter ſi volo tranſferre realiter in iſtum, quem credo pauperem, qui de facto non indiget: talis peccat in ita fingendo & accipiendo: quia accipit quod non debet dari ſibi tanquam elemoſyna: nihilominus eſt eius: & realiter dans trãſfert dominiũ in iſtum. Et hoc videtur veriſimile: quia non videtur maior ratio de vno quàm de altero.

¶ Alia tranſlatio non mere liberalis. Dictum eſt in principio articuli quòd in quibuſdam permutationibus transfertur dominium rei. Aliquando ſolum tranſfertur vſus, & non dominium. De primo per donationē. & illi correſpōdet alius modus transferendi ſolum vſum: & illa vocatur liberalis accommodatio. Nam habens dominium in aliqua re, poteſt liberaliter alteri accommodare: id eſt ex tali accommodatione nullū fructum expectare. talis non tranſfert dominium: ſed ſolum vſum. ideo non eſt datio ſimpliciter: ſed libera accommodatio. & ea quæ requiruntur ad liberalem donationem: etiam requiruntur ad liberalem accommodationem. ¶ Eſt alius modus transferendi dominium rei non gratuitus: & de illo loquitur doctor: & eſt duplex. ¶ Quidam cōtractus quo tranſfertur dominium rei vtilis penes alterum pro alia re vtili: & talis cōtractus vocatur permutatio. Alius quo tranſfertur pro numiſmate: & vocatur venditio. & in hoc ſolum differunt venditio & permutatio, quia in permutatione transfertur dominium rei vtilis pro dominio alterius rei vtilis. ſed in venditione transfertur dominiū rei vtilis pro numiſmate. Tertius contractus quo transfertur numiſma pro numiſmate, vocatur mutuum ſeu mutuatio. Dico ergo: quando tranſfertur non gratuite, ſed pro ęquiualenti, talis trāſlatio proprie vocatur contractus, quia ad aliquod vnum trahuntur partiū voluntates. & eſt triplex: vt iā dictū eſt. Vnde hic vocatur res vtilis, quæ immediate & per ſe eſt ordinata ad ſubleuādum neceſſitatem corporalem: ſicut cibus & potus, veſtimentum, & huiuſmodi: quia ex natura rei illę res ſunt ordinatę cōtra neceſſitatē corporalē. Permutatio ergo eſt tranſlatio dominiȷ̄ rei vtilis pro re vtili, puta potus pro cibo vel veſtimento. Nā aliquando de certo genere vtilium eſt abūdantia in vna patria, & nō in alia: & ediuerſo: ita quòd neceſſe eſt transferre res vnius regionis ad aliam pro rebus illius alterius regionis habendis. Aliquando vna regio indiget rebus huius regionis, & illa regio nō indiget reb9 alterius regionis, ſaltē in ſpecie tali: ideo nō fit permutatio: ſed inuentū eſt aliud mediū, puta numiſma & pecunia. Nā in pluribus ſtat habere indigētiā rerū vtiliū, & nō habere res vtiles ad permutādū, ſed pecuniā: ideo talis contractus rei vtilis cum pecunia, vocatur venditio. Aliqn̄ ſtat aliquem

pati indigentiam, & nihilominꝰ in præſenti nõ habet neq̃ res vtiles ad permutandũ, neq̃ mediũ ad emẽdum. fit ergo alia ſpecies contractus, ſcilicet mutuũ. ¶Præterea notandũ ꝙ ſunt aliĳ contractꝰ iſtis correſpondentes in quibus ſolus vſus transfertur, et non dominium: vt locatio correſpondet venditioni: rerum permutationi mutua accõmodatio: emptioni conductio. ¶Iam videndum eſt de prima ſpecie cõtractus, ſcilicet de permutatione quid requiritur ad hoc vt ſit iuſta. Dicit doc. quilibet habens dominium rei in aliqua re, & nõ prohibitus lege ſuperioris à quo dependet in permutando, poteſt rem ſuam permutare cum altera ſeruata ęqualitate ſecundum rectam rationem. Requiritur primo quòd permutans ſit dominus. Secundo quòd libere & non coacte aut metu in illam tranſlationem conſentiat. hinc eſt quòd Naboth non vere volebat permutare vineam ſuam: quia occiſꝰ eſt pro vinea ſua. tertĳ Regũ. xxi. ¶Tertio ꝙ inter res permutatas ſit ęqualitas: & ibi conſiſtit pręcipua ratio iuſti: puta quòd non ſit fraus nec in ſubſtantia, nec in quãtitate, nec in qualitate. Nam ſi permutetur aurichalcũ pro auro: eſt fraus ex parte ſubſtantię rei: ideo non eſt iuſta permutatio. Similiter quòd non ſit fraus in quantitate, ſiue in pondere, ſiue in linea, vel in alio genere menſurę. Et hoc habetur in li. v. in ca. ſi culpa. de iniurĳs & dãno dato. Nã qui culpa aut negligentia dat cauſam dãni, realiter iudicãdus eſt ac ſi damnum dederit: & tenetur reſtituere ac ſi dediſſet dãnum. ſed cõmittens fraudẽ ſiue in ſubſtantia, quantitate, vel qualitate, dat cauſam dãni illi cum quo permutat, ergo iniuſte facit, et tenetur ad reſtitutionẽ. ¶Pręter hoc, dato ꝙ nõ ſit deceptio, requiritur ęqualitas valoris in rebus permutatis, quanuis neuter permutantium alterum decipiat in quantitate, ſubſtantia, vel qualitate: vt ſortes ꝑmutans modiũ vini boni cũ modio frumẽti, tamen modiũ frumẽti plus valet q̃ vini, & excedit in valore vinum: ideo illa permutatio eſt iniuſta, cum non ſit ęqualis valoris. ¶Circa hanc materiam ſunt duę difficultates. Prima. Vtrũ vendentes teneantur vitiũ rei detegere? Videtur quòd ſic: quia oportet ꝙ nõ ſit fraus: & ſi eſt vitium in re, eſt fraus, & defectus in qualitate. ¶Secunda difficultas: In quo conſiſtit ęqualitas rerum permutandarum? Quantũ ad ſecũdã dicũt aliq̃(vt Hẽricus primo quodlibeto. q. xl. & etiã quar

to quodlibeto)et Ricardus in tertio,quòd iſta ęqualitas valoris,ſeu medium in quo conſiſtit iuſtitia permutatiua,eſt indiuiſibile.Hoc eſt dictu quòd ſi ſit hic vnum modiū bladi permutandum cum aliquo modio vini:dicunt Hēricus & Richardus ꝙ datur certa quantitas bladi quæ æquipollet modio vini:ita quòd ſi bladum detur vltra illam certam quātitatem, accipiens plus accipit quàm dedit,& dās minus accipit: & ſic erit iniuſta. Item ſi detur minus quantumcūqꝫ parum quàm menſura bladi:qui dat bladum, minus accipit. Dicunt ergo iſti doctores quòd tale medium conſiſtit in indiuiſibili. Sed quia videtur multum difficile attingere illud indiuiſibile:ergo ferè omnes permutationes eſſent iniuſtæ. ¶Reſpondent quòd permutantes excuſantur per ignorantiam : quia non accipit aliquis voluntarie plusq̄ dat:ideo non cōmittit iniuſtitiā. ¶Reſolutio iſtorum ergo eſt,& ſatis antiqui ad hoc ſunt,quòd iſta ęqualitas ſeu valor ille cōſiſtit in indiuiſibili:quia dicūt ꝙ iuſtitia conſiſtit in medio rei,& non in medio ratiōis: ſicut cęterę virtutes quę reſpiciūt paſſiōes. ¶Sed doc.nō eſt huius opinionis:puta ꝙ illa ęqualitas cōſiſtat in indiuiſibili. & hanc opinionem in tertio.diſti.xxxiiij.nititur impugnare. Nam ſi conſiſtit in indiuiſibili, erit quaſi impoſſibile aliquē q̄tūcunqꝫ expertū attingere mediū iuſtitię: & excuſari ab iniuſtitia niſi per ignorātiam, hoc nemo diceret. Nam certum eſt ꝙ de iuſtitia eſt certa ſcientia moralis:ſicut de alijs virtutibus.ideo pōt cognoſci medium illiꝰ virtutis. Ideo videtur ꝙ tale medium poſſit cognoſci, et durum videtur dici quòd nullus excuſetur in permutationibus ab iniuſtitia niſi per ignorātiā.Ideo relinquitur verū ſcđm doc.quòd cōſiſtit non in indiuiſibili:ſed in aliqua certa latitudine:ita quòd ſi quis accipiat ſupra talē latitudinē,peccat per exceſſum in nimis:per defectū in minꝰ:vt ꝑmutatur cū blado vinū. ſtātibus curſibus qui nūc ſunt vini & bladi, datur certa latitudo bladi.i.ab vna certa quātitate in aſcendēdo,vſqꝫ ad certam quantitatem in deſcendendo:ita quòd maior ſuperexcedit:& minor deficit. Vnde facilius eſt cognoſcere quando comparatur res vtilis ad numiſma.: vt dolium vini valet à decem francis vſque ad medium francum ſupra decem. à decem vſqꝫ ad medium ſupra : puta ſi vendatur decem cum nouem:vel decem cū ſex:vel cum duobꝰ:vel cum tri-

bus:ſeruatur latitudo valoris vini, & iuſtitia. Sed ſi vendatur minus quàm decē, vel ſupra decem cum dimidio, puta decē cū duodecim, iā non ſeruatur latitudo, & eſt iniuſtitia: quia emēs plus accipit quàm debet. Vnde quādo eſt quæſtio de valore rei ſecundum curſum pręſentem, poteſt dari certa latitudo, ita ꝙ à ſupremo gradu latitudinis vſque ad gradū infimum ſignatū quicūꝙ gradus eſt ſufficiēs ad ſeruandum latitudinem & iuſtitiam. tenet ergo doctor quòd ęqualitas valoris rerum permutatarū, conſiſtit in diuiſibili: & quælibet pars illius latitudinis diuiſibilis eſt precium ſufficiens. & ſi capiatur minus: eſt inſufficiens. ſi maius: eſt ſuperexcreſcens. ¶ Sed quomodo poteſt talis valor cognoſci: eſt difficultas. Dicit doctor, & alij doctores qui ſequuntur hunc doc. in hac materia: quòd aliquando cognoſcitur ex lege, aliquādo ex conſuetudine, aliquādo ex permutantium voluntate. Nam in aliquibus partibus per legem imponitur precium pro carnibus, puta certum precium pro libra. & imponitur precium pro blado: vt libra carnis venditur. xij. & pinta vini. xij. Lex imponit precium in quo cōſiſtit ęqualitas. ideo talis æqualitas facile cognoſcitur. Aliquando cognoſcitur ex conſuetudine. nam (vt dicit Albertus) valor iuſtùs rei eſt pro certo tempore ſecūdum æſtimationem fori præſentis, & loci in quo venditur res illa. Regulariter dicitur: res tantum valet quantum vendi pōt: ſupple ſecundū ęſtimationē cōmunē: & non ſecundū volūtatē perſonę vendētis: quia nullus in vendēdo cōmitteret iniuſtitiā. Quòd aūt ita debeat attēdi valor rei ſecundū cōmunem ęſtimationē: nititur ſuadere Nyder multis rationib9. Prima. vnuſquiſque eſt cęcus in propria cauſa. & ſi in propria cauſa vnicuique crederetur: quia quilibet multum afficitur ſibiipſi, venderet rem plus iuſto. ſed in cauſa propria magis credendū eſt alteri quàm ſibi, & toti cōmunitati quàm ſingulari perſonę. ergo vbi eſt quæſtio de vēditione aut emptione: potius credendum eſt ęſtimationi communitatis quàm ſingularis perſonę. Et ad hoc ꝙ quis ſit tutus in conſciētia: oportet ꝙ vēdat rem ſcd͂m cōem ęſtimationem communitatis & loci, & ſecūdū temporis curſum. ¶ Secunda ratio. aliqua res meliorata per artificium, non venditur plus propter illam meliorationem artificij quàm ante meliorationem: vt argētū fabricatum in vaſis eſt me-

lioratum artificialiter: & ſi vendatur,regulariter non plus venditur quàm ſi non eſſet melioratum. immo cum quis vendit potum vel pateram argenteam, venditur ad pondus,et perditur artificium: & hoc quia lege impoſitum eſt quòd tantum pondus argenti præciſe habeat.ergo lex ſufficit ad imponendum valorem rei. & hoc etiam ſufficit ad reddendum tutum in cõſcientia.Habemus ergo primo de conſuetudine. Secũdo de lege.Tertia ratio.res quãuis ſecũdum ſe ſint maioris valoris:ſi tamen minus exiſtimẽtur in cõmunitate,oportet eas minus vẽdere: & ementes in emẽdo non peccant:quia oportet currere ad communẽ ęſtimationem hominũ illius loci & regionis.ſimiliter dicẽdum eſt quantum ad augmentum.¶Reſolutio ergo eſt ꝙ valor rei non conſiſtit in indiuiſibili. Secundo talis valor aliquando imponitur à lege:aliquando ex conſtitutione,conſuetudine, & communi hominum ęſtimatione. ¶Preterea dicit doc.aliquando poteſt accipi iſta ęqualitas ex permutantiũ communi conſenſu,dummodo talis cõſenſus ſit liber:vt habeo rẽ quæ plus valet quàm res platonis, & hoc certo ſcio, nihilominus volo permutare cum illo.non eſt ibi iniuſtitia: quia volenti non fit iniuria: & quãuis non ſeruetur ęqualitas ſecundum legem,aut ſecundum cõmunem ęſtimationem hominũ, tamen ſeruatur ſecundũ ęſtimationem meam, quia nolo aliquid vltra habere pro re mea. Et quantũ ad hoc in tali permutatione non cõmittitur iniuſtitia: quia nemo patitur iniuſtũ niſi nolens vel nolitione formali,vel conditionata:vt in ignorantia & metu:ſed illis ſecluſis nullus patitur iniuſtum nolens nolitione conditionata. Sed tamen dicit doctor quòd talis permutatio non eſt ſimpliciter pura permutatio,ſed participat aliquid de liberali donatione:quia ego dono platoni ſuperexcreſcentiam rei meę ſup ſuam rem: & non eſt ſimpliciter liberalis donatio:quia aliquid accipio ab alio.Ideo in tali cõtractu licet non ſit ęqualitas ex lege,vel communi hominum ęſtimatiõe,eſt tamẽ ęqualitas ex libero conſenſu contrahẽtium.¶Reſolutio, Permutatio eſt rei vtilis ꝓ re vtili. & antequam ſit iuſta,oportet ꝙ ſit dominus, & libere permutet: & quòd nõ ſit fraus neq; in ſubſtãtia,quantitate & qualitate: & ſeruetur ęqualitas. Similiter de venditione.dominus rei poteſt illam vendere iuſte, dummodo ſine fraude ſeruetur ęqualitas. & di-

cendum eſt ſicut de ęqualitate permutationis. Nā permutatio reſpicit valorem rei vtilis ad rem vtilem,& venditio valorem rei ad numiſma.
¶Cōmuniter ponuntur duo caſus. Primus, vendens rem poteſt reſpicere ad damnum quod conſequetur ex alienatione rei à ſe. Secundo vero poteſt reſpicere ad cōmodum ementis quod conſequetur ex emptione illius rei. vt vendo rem quæ in ſe non valet niſi decem, nihilominus ex venditione & alienatione à me huius rei, conſequor damnum quod ęſtimatur alia decem, ita ꝙ illud damnum non conſequerer ſeruando rem meam. ¶Secundus caſus. Sortes vendit rem quæ iuſte nō valet niſi decem, & ex alienatione nō incurrit damnum: ſed plato indiget maxime illa re, & ex aſſecutione illiꝰ rei lucrabitur forte viginti vel triginta: & non curat plato quo precio emat, dūmodo illam habeat. In primo caſu poſſum vendere carius q̄ valeat res in ſe vltra appreciationem cōmunem: quia cōſequor damnū ratione illius alienationis. Patet, nullus tenetur ſubuenire alteri cum iactura propria, niſi alter ſit in extrema neceſſitate. ſed vendendo rem pręciſe decem, ſubirem damnū: quia illa res eſt impedimentū ne conſequar tale damnum. Ideo poſſum vendere tantum vltra appreciationem cōmunem quantum ęſtimatur damnum quod conſequor ex venditione. ¶Sed de ſecundo caſu ſortes non poteſt carius vendere propter cōmodum alterius qui emit. Patet: ſortes nō poteſt licite vendere rē plus quàm valeat in ſe, vel ſibi, puta illi ſingulari perſonæ cuius eſt. ſed ſortes vendendo platoni carius ratione commodi quod conſequitur ex illa re, vendit plus q̄ valeat ſibi & in ſe. & ſupponitur ꝙ non cōſequeretur cōmodum quod plato conſequetur, quia hoc eſſet ratione damni. Ideo nullus poteſt vendere pluſq̄ valeat aut in ſe ſecundum cōmunem ęſtimationē, aut ſibiipſi qui vendit. Ideo dicit doctor: In vendendo poteſt conſiderari damnum, & non lucrum quod conſequitur alter ex vēditione. ¶Cōmuniter quęritur quæſtio altercatiua inter doctores, an licitum ſit vendere rem vltra iuſtum preciū, ſiue vltra dimidium iuſti precij: ſiue ſit licitum emere citra dimidium iuſti precij? Nam ſicut cōmittitur iniuſtitia à vēdēte ſupra iuſtū preciū, eodē modo cōmittit̄ iniuſtitia à vēdente citra iuſtum precium. ¶Vnde dupliciter intelligi po

teſt ꝙ res vendatur vltra dimidium iuſti precij. vno modo ꝙ precium quo venditur, continet iuſtum precium, & vltra dimidietatem iuſti precij, & adhuc vltra aliquid aliud: ita ꝙ precium quo venditur res, cõtinet tria. Primum eſt precium iuſtum rei. Secundũ eſt dimidietas illius iuſti precij. Tertium eſt aliquid aliud vltra. exemplum, vt hæc res venalis pręciſe valens.x.venditur. xvi.nam.xvi. continent decem, qđ eſt iuſtum precium, & præter hoc quinq;, qđ eſt medium iuſti precij: & præter hoc continet vnum vltra. Secundo modo intelligitur quòd venditur vltra dimidium iuſti precij, id eſt quòd precium quo vẽditur res, bis contineat iuſtum precium, id eſt in duplo magis quàm ſit iuſtum preciũ, & adhuc aliquid vltra. vt ſi res aliqua quæ præciſe valet.x.vendatur.xxi.venderetur vltra dimidium iuſti precij in duplo. Vnde quando quæritur vtrum ſit licitum vẽdere vltra iuſtum precium, vel emere citra iuſtum precium: capitur in primo ſenſu, puta vtrum contractus ſit nullus quando res venditur vltra dimidium iuſti precij, vel citra dimidium iuſti precij emitur? Vnde emere citra dimidiũ iuſti precij, eſt dare preciũ quod eſt min9 per certam quantitatem quàm dimidietas iuſti precij: vt res valet decem: & emo præciſe quatuor. eſt minus dimidietate iuſti precij: quia eſt minus quã dimidietas de decem. ¶Hoc ſuppoſito, quando quęritur vtrum ſemper ſit illicitum vẽdere rem vltra iuſtũ preciũ, ſiue ematur ſiue vltra dimidietatẽ iuſti precij, ſiue citra per quãtamcũq; latitudinem.

¶De hac quæſtione ſunt tres opiniones. Prima opinio dicit quòd eſt licitum vendere vltra iuſtum precium, dũmodo non vendatur vltra dimidietatem iuſti precij: ſed citra latitudinem dimidij iuſti precij, ſiue magno exceſſu, ſiue paruo. Hoc eſt dictu ꝙ ſi ſit res quæ valet decem: ſemper eſt licitum vendere vltra decem, dummodo vendatur citra quindecim, & non vſq; ad dimidietatẽ iuſti precij.

¶Alia opinio dicit ꝙ eſt licitum vendere rem vltra iuſtũ precium, dũmodo nõ vendatur per notabilem exceſſum.

¶Tertia opinio, ꝙ nunq̃ eſt licitum vendere vltra iuſtum precium, ſiue paruo, ſiue magno exceſſu, ¶Prima opinio dicit ꝙ licitum eſt vendere vltra iuſtum precium, dũmodo exceſſus ſit citra dimidietatem. i. ſit minor medietate iuſti precij, ſiue talis exceſſus ſit magn9 & notabilis, ſiue par

uus. & ratio huius opinionis in qua fūdatur, eſt hęc: & eſt communis propoſitio. Res tantum valet, quantum vendi poteſt. & intelligitur quantū vendi poteſt iure, quia id poſſumus qđ iure poſſumus, & ita Henricus dicit: qui eſt ſtri ctiſſimus in materia cōtractuum. ſed res iure vēdi poteſt vltra iuſtum precium, dummodo exceſſus ſit citra dimidietatem iuſti precij: & iura approbant illam: & prohibēt actionem emptoris contra vendentem. Patet in capitulo cū dilecti. de vēditione & emptione, & eſt motiuū primæ opinionis, ergo res licite vendi poteſt vltra iuſtum preciū ſecundum iura, dummodo exceſſus ſit citra dimidium iuſti precij. ¶Sed motiuum ſecundę opinio. eſt quòd licet vēdere vltra iuſtum precium: dummodo exceſſus non ſit notabilis. Vnde motiuum eſt, quia accipere alienum, quod non eſt notabile bonum, non eſt furtum, neque malum. Nam in definitione furti dicitur quòd eſt contrectatio rei alienę notabilis inuito domino. Ideo ſi ſortes vendat rem ſuam vltra iuſtum precium, & accipiat aliquid vltra quod accipiendo non eſſet furtum: non capit notabilem exceſſum, neque facit contra iuſtitiam. ergo ſequitur quòd ſortes in tali caſu non peccat.

¶Tertia opinio verior, & quam ſolam credo veram: & eſt communis, & communiter tenetur. Nunquam eſt licitum vendere rem vltra quàm credo illam valere, vel teneor credere valere. Hoc eſt dicere: Omnis ille contractus emptionis eſt illicitus: & peccatum quo vendens vendit rem vltra quàm credit illam valere, vel credere tenetur ꝓbabiliter valere: ita quòd omnis contractus quo venditur res pluſq̄ valeat, ſiue vltra ſiue intra medietatem iuſti precij, eſt iniuſtus: niſi vendens excuſetur per ignorantiam inuincibilem. patet, & arguitur ſic. Omnis talis cōtractus eſt actus iniuſtitiæ. ergo omnis talis contractus eſt peccatum. Conſequentia eſt certa: cum iniuſtitia & intēperantia ſint per ſe mala in lumine naturali. Sed antecedēs patet. omis receſſus à medio iuſtitiæ, eſt actus iniuſtitiæ. ſed omnis talis vēditio eſt receſſus à medio iuſtitię. ergo omnis talis vēditio eſt act9 iniuſtitię. maior eſt nota ex philoſophia. nam vitium oppoſitum iuſtitię eſt recedere à medio iuſtitię vel per ſuperabundantiam, vel per defectum. Iam quo ad minorem. ſed ſic eſt ꝙ omnis talis venditio eſt receſſus à me-

dio iuſtitiæ.Patet:quia mediũ iuſtitię eſt ęqualitas valoris. iam recedit ab illa ęqualitate:quia vẽdit pluſq̃ valet.ergo omnis talis venditio eſt receſſus à medio iuſtitię:quemadmodũ dicunt doc.& Martinus in materia de temperantia ꝙ medium tẽperãtię eſt bona habitudo corporis:& omĩs talis receſſus eſt peccatum intemperãtiæ. Eodem modo ſi aliquis vendendo diſcedat à medio iuſtitiæ vẽdendo pluſq̃ res valeat, ſi ille valor excedens ſit in tam paruo exceſſu ꝙ non poſſit cognoſcere,excuſatur per ignorantiam.ſed ſi cognoſcat talem exceſſum, peccat. & doc.ſolẽt pro iſta opinione adducere multas rationes.Prima.illud quod eſt pro cõmuni vtilitate introductũ,non debet magis eſſe in fauorem vnius q̃ alterius,cũ ęqualiter emptiones & vẽditiones ſint introductę pro cõmuni vtilitate omnium.ergo non pro vtilitate vnius potius quã alterius. Vnde ſi liceret emptori emere rem pluſquam valet,eſſet inutilitas eiꝰ: vł emere minus,eſſet inutilitas vendentis.Pręterea(& hęc ratio videtur Henrico concludere in hac materia) ſit ſortes qui vendidit platoni aliquid vltra iuſtum precium, in ita vendendo habet aliquid à platone,& plato nihil habet à ſorte correſpondens illi. & cum iſta acceptio non ſit gratuita,ſequitur quòd ſortes eſt detentor alieni.ergo eſt iniuſtus ſi detineat inuito domino & ſcienter.& hæc propoſitio videtur probabilior,quòd omnis vendens rem vltra iuſtum precium qualicunq; exceſſu,iniuſte agit niſi excuſetur per ignorantiam inuincibilẽ,puta quia nõ credit vẽdere pluſq̃ valeat,nec credere tenet.Ex iſta ꝓpoſitione ſequĩt correlarie ꝙ dubitans & exiſtẽs in æquilibra,videlicet ꝙ precium quo vẽdit, excedit rem vel nõ excedit,& vendẽs illo precio:de facto peccat.Patet.exponens ſe periculo cuiuſcunq; peccati,peccat.Ideo exponẽs ſe peccato iniuſtitiæ peccat peccato iniuſtitię.ſed ita dubitans exponit ſe periculo peccati.Igitur &c.Vnde cõmuniter dicunt docto.quòd ſicut facere contra conſcientiam, eſt peccatum, ita facere contra dubium.Eodem modo ſequitur quòd vẽdens rem & probabiliter credẽs ꝙ illud preciũ excedit iuſtum preciũ,peccat.nã ſi vendens & dubitãs peccat:à fortiori vendens & probabiliter dubitans.Reſolutio igitur ſanioris partis eſt quòd vendens vltra iuſtum preciũ qualicunq; exceſſu,dũmodo non ignoret inuincibiliter exceſſum,peccat.

¶Quid ergo dicendum eſt ad primam opinionem dicentem ꝙ vendens non vltra dimidietatẽ iuſti precij,non peccat:quia res tantum valet quantum iure vendi poteſt.ff.ad trebel.l.i.&.ff.ad.l.falci.ſed iure poteſt vẽdi vltra quàm valeat, dummodo exceſſus ſit citra dimidium iuſti precij.igitur.Dico,quãdo dicitur quòd res tantũ valet quantum iure vẽdi poteſt:ſic intelligitur,quantũ iure vendi poteſt.i.iuſte. & non eſt ita intelligendum,res tantum valet quãtum vendi poteſt iure.i. per contractus qui non annullantur à iure poſitiuo:quia tunc argumentum bene probaret quòd poſſet iſto modo vendi ſupra iuſtum precium,dummodo non excedat medietatem iuſti precij. ſed tantum valet quantũ iuſte vendi poteſt nemini iniuriam faciendo. ſed accipiendo ſupra latitudinem precij quanuis citra medietatem iuſti precij,facio illi iniuriã. & hoc intelligẽdo quando emẽs non ſcit rem non tantum valere,ita quòd ſi ſciret non tantũ valere,non emeret. ¶Circa argumentum eſt difficultas: dictum eſt in argumento quòd iura ciuilia approbant emptionem dũmodo exceſſus ſit citra dimidium iuſti precij, id eſt non annullant,& excludunt actionem ab emente,ita quòd non poteſt agere coram iudice. Vtrum iura canonica eodem modo non annullant iſtam emptionem,& excludant actionem ementis contra vendentem? Et apparet quòd ſic, ex ca.cum dilecti. extra de emp. & vend.vbi habetur quòd tenet venditio licet venditor ſit deceptus vltra dimidiam iuſti precij &c. ¶Oppoſitum tamen arguitur argumento quod magnam habet apparentiam contra doctores dicentes quòd iura canonica excludunt actionem ementis contra vendentem. Bene ſequitur, iſte vendit rem plus iuſto,& ita vendendo offendit ementem,& in recipiẽdo vltra iuſtum precium peccat, & tenetur emptori reſtituere. tunc bene ſequitur: in ita vendendo peccat, & poſt venditionem peccat in retinendo. ergo iuxta proceſſum euangelicum tenetur emens reuelare eccleſiæ, id eſt iudici eccleſiaſtico,qui ſub cẽſuris eccleſiaſticis tenetur ipſum admonere & compellere vt venditori reſtituat. Tunc ſic arguo,& multum apparenter.ita vendendo mihi peccat in me, & etiam in retinendo. ergo teneor ipſum admonere iuxta proceſſum euangelicum. ergo ſi decepit me citra dimidium iuſti precij,non aufertur à me poteſtas agendi in

ipſum coram iudice eccleſiaſtico, quanuis mihi auferatur poteſtas corã iudice laico. Et hoc argumentũ tangit Panor. in materia de vſuris. & eſt apparẽtia. & dicit Panormitan⁹ ꝙ talis vẽditio vltra iuſtum preciũ, non eſt approbata à iure canonico, qa iuris canonici author eſt ſpiritusſanct⁹, qui non eſt author mali: ſed eſt approbata ſolũ à iure ciuili, non ꝙ pcipiat, ſed quia ius ciuile nõ punit tales, cũ ius ciuile ſolũ peccata puniat quę ſunt in perniciẽ reipu. & ius canonicum oĩa peccata debet punire, ſaltẽ & præcipue qñ eſt obſtinatio, & non ſequitur ſcandalum. Apparẽtia eſt, ſi ſortes in emendo ſit deceptus, quãuis citra medietatem iuſti preciũ: quòd ab ipſo non auferatur poteſtas agendi coram iudice eccleſiaſtico: ita quòd ſi vẽdens ſit obſtinat⁹, & nolit deſiſtere à peccato quod committit in retinendo: non ſolum poteſt agere corã iudice eccleſiaſtico, immo tenetur denunciare iudici ſecundum proceſſum euangelicũ. Et dico quantum ad hoc ꝙ ſi emptor ſit deceptus, poteſt recurrere ad eccleſiaſticũ iudicem: ſaltẽ ſi recurrat conquerendo de peccato venditoris, ꝙ eccleſiaſticus iudex tenetur venditorem compellere ad reſtituendum quod accepit vltra iuſtum.

¶ Ad argumentum alterius opinionis. dicebat enim altera opinio ꝙ ſi vendens accipiat vltra iuſtum precium, dũmodo exceſſus non ſit valde notabilis, non eſt peccatum. Patet quia licet accipere alienum: dũmodo illud quod accipitur, non ſit notabilis valoris. Q uãtum ad hoc dico duo, ꝙ nunquã licet accipere alienũ, ſiue ſit notabilis valoris, ſiue nõ: niſi in eo caſu in quo probabiliter creditur dominus conſentire, vel in eo caſu in quo tenetur dominus conſentire. In duobus tantum caſibus licet capere alienũ. primus, quãdo veriſimiliter creditur ꝙ ſi dominus ſciret, cõſentiret. Secũdus, ſi dominus pręſens eſſet, & cognoſceret: teneretur cõſentire: puta in caſu neceſſitatis. In aliĳs caſib⁹ ſiue capiatur paruum, ſiue magnũ: eſt ſemper peccatum: ſed nõ eſt ſemper mortale: quia qñ paruũ capitur, non eſt niſi veniale. Ideo ſi ſortes venderet vltra iuſtum precium, ſed nõ notabiliter vltra: venialiter peccat. & eſt cõtra. s. Tho. qui dicit ꝙ omne vitium oppoſitum cuicunque virtuti cardinali, ſcilicet temperãtię, fortitudini, aut iuſtitiæ: eſt ſemper mortale. immo dico quòd eſt aliquod veniale, puta iniuſtitia venialis, vel intẽperantia venialis. nam ſi per exceſſum non notabilem

tranſgrederetur medium, non oportet quòd ſit mortale.
¶Cōtra arguitur, & multum apparēter. dictum eſt quòd qui vendit rem vltra iuſtum precium, ſed valde parum vltra: peccat venialiter. Contra, ſequitur quòd ſortes poſſet vendere merces quas habet diuiſim ſine mortali: & nō poſſet eas ſimul vendere ſine mortali tantum quantum vendit ſeorſum. patet. ſortes habens .xx. merces, vendit primam Platoni, ſecundam Ciceroni, tertiam Titio &c. pluſquam valet, vno paruo exceſſu: ſolum peccat venialiter. & ſimiliter vendit ſecundam alteri tanto exceſſu paruo. Iſti exceſſus ſimul iuncti facerent magnum exceſſum. Tunc ſic arguitur. Si vendat res ſimul illo exceſſu compoſito ex illis paruis exceſſibus quibus vendit res pluſquam valent, iam vendit cum magno exceſſu pluſquam valerent. ergo ſortes poteſt vēdere diuiſim aliquibus precijs ſine mortali, & nō copulatim eidem homini abſque mortali. Dico quòd corrolarium ſequitur ex illa opinione, & concedo quòd in caſu poteſt eas vendere ſeorſum diuiſim: & tamen non poterit eas vendere tanto precio abſque mortali: quia tunc in venditione excedit notabiliter valorem rei. Habemus ergo quòd vendere rem ſcienter vltra iuſtum precium, ſiue vltra dimidium, ſiue citra dimidium iuſti precij, ſiue vltra cum magno ſiue cum paruo exceſſu, ſemper eſt peccatum. Et in hoc ſolo differunt contractus quibus venditur vltra dimidium, & vltra iuſtum, ſed citra dimidium tātum: quia lex annullat primum contractū, & nō ſecundū: ſed tamē in foro conſcientię in ſecundo cōtractu tenetur vendens ad reſtitutionem. ſimiliter dicēdum de emente, ſi emat citra iuſtū.
¶Conſequenter videndū eſt vtrū liceat alicui vendere aut emere redditus pecuniarios ſeu perpetuos ſeu ad vitā, ſeu fundatos in aliqua poſſeſſione, puta in agro vel domo, ſeu fundatos in perſona? Et iſta difficultas agitatur inter duos maximos Theologos, ſcilicet Henricum de Gandauo, & Godofredum de Fontibus: vtputa an ſit licitum alicui dare centum florenos alicui, vt ille qui dat, ſingulis annis recipiat decem ab illo cui dat? vel an ſit licitum dare centum vt toto tempore vitæ ſuæ quolibet anno recipiat quatuor, vel precium conuentum inter eos?
¶Pro declaratione notandū ꝙ aliqui ſunt redditus fundati in re immobili, vt redditus ꝑdiales. Alij fundātur in per-

ſonis, & vocantur perſonales. & eſt difficultas de vtriſque an poſſunt vendi & emi vel perpetuo vel ad vitam.

¶Dicit Henricus quòd nullus poteſt emere aut vendere neque perpetuos neque annuales redditus pecuniarios, ſiue fundentur in bonis, ſiue in perſonis, ſiue in perſona ſingulari, ſiue in communitate: vt patet ſecũdo ſuo quodlibeto & octauo, & quęſt.xli. Dicit ergo Henricus quòd non eſt licitum alicui vendere redditus pecuniarios perpetuos: hoc eſt, non eſt licitum dare centum alicui vt recipiam decem quolibet anno. Et ad hoc probandum inducit præcipue duas rationes. ¶Prima, non eſt inuenta pecunia vt ſit terminus emptionis aut venditionis, ſed ſolum vt ipſa ſit medium emptionum & venditionum: ergo omnis talis cõtractus emptionis in quo pecunia ſe habet tanquam extremum, eſt illicitus & iniuſtus. ſed in vendente & dante centum vt accipiat ſingulis annis decem, terminus contractus eſt illa pecunia decem annue recipienda: ergo talis contractus eſt illicitus. ¶Secunda ratio, omnis ille contractus ſic ſe habens quòd in illo aliquis plus recipit vel intendit plus recipere quàm det, eſt illicitus: quia vendit rem vltra iuſtum precium, ergo illicite facit. ſed in tali contractu emẽs plus intendit accipere quàm det. Nam ſolum dat centum, & in duodecim annis recipiet centum & viginti. & non refert dicere, do tibi centum, & ſingulis annis vſque ad duodecim annos recipiam decem: & dicere, do tibi centum, & in fine duodecim annorum recipiam centum & viginti. immo videtur maior miſericordia differre, quàm ſingulis annis recipere decem. ſed ſecundus contractus eſſet illicitus: ergo & primus videtur eſſe illicitus & vſurarius. ¶Aliter reſpondet Godofredus de fontibus, & meo iudicio melius & cõformius communi practicę & doctoribus. Pro cuius declaratione dicit quòd rerum vendibiliũ & emibiliũ quædã ſũt corporales, vt domus, ager, triticũ &c. quædam incorporales, vt ſunt quædam iura ſeu poteſtates, vt ſortes primogenitus nondum patre mortuo poteſt vendere ius primogeniturę: & illud ius non eſt res corporalis, ſed quædam poteſtas ad conſequendum res corporales, puta domum aut agrum. Similiter ſorti debentur centum ſcuta. ſi ille vendit ius ad exigendum illa, & ad agendum contra debitorem, non vendit illa, cum non

ſint eius:ſed vendit ius.

¶Hoc ſuppoſito dicit de fontibus quòd licitus eſt contractus, ſaltem ſi fiat ſine deceptione ſecundum communem æſtimationem patriç: qua datur in præſenti certa pecuniæ ſumma vt annue recipiatur certa ſumma pecuniæ: & hoc quando talis poteſtas fundatur ſuper re temporali & immobili. Hæc propoſitio ſic ſuadetur, ſit ſortes habens agrū. poteſt illum vendere nude, & ſimpliciter accipere præſentem pecuniam: & cum hoc poteſt dare illum agrum ad annuos redditus, vt regulariter domini & nobiles dant terras perpetuo poſſidēdas aliquibus, & à ſuis hæredibus, vt certos annuatim percipiant redditus. & hoc eſt licitum etiam ſecundum Henricum: quia quilibet poteſt vendere ſuum patrimonium, & rem immobilem, puta prædia. Similiter poteſt vendere ius percipiēdi illos redditus annuos fundatos in terra & re immobili. & ita practicatur quotidie, & nullus hoc vituperat. ergo antequam dederit terram ad annuos redditus, poteſt vendere conſimiles redditus fundatos ſuper illa prædia. Conſequentia tenet: quia contractus primus & ſecūdus in nullo videtur differre: quia ſemper venditur idem. ergo ſi vnus eſt licitus, & alter. ¶Alia ratio de fontib9 & de oyta. ſit ſortes habēs poſſeſſiones. vltra deductionem laborum & pœnarum in colendis agris, percipit aliquos fructus: & forte tales fructus ſic multiplicati per decem annos, valerent centum vltra expenſas factas in colendis agris: & ſtat quòd terra ſi vendatur pecunia prçſenti, ſolum venderetur cētum. emens, in duodecim annis percipiet vltra centum: & tamen contractus eſt iuſtus. ergo eodē modo quanuis ſortes in. xij. annis percipiat pluſquam centum, non impedit quin contractus ſit iuſtus.

¶Prima ergo concluſio certa eſt: quòd poteſt dari pecunia certa vt dans ab eo cui dat percipiat annuos & perpetuos redditus fundatos ſuper poſſeſſionem immobilem. Et ad argumentum Henrici quo volebat probare talem contractum eſſe illicitum, quia emitur pecunia ꝓ pecunia, & pecunia non poteſt eſſe terminus emptionis aut venditionis, ſed eſt medium: fateor quòd eſt medium: ſed nego quòd formaliter & immediate ematur pecunia: licet bene ematur pecunia mediate & virtualiter. Nam ſortes vendens ius quod habet ad exigendum centum florenos à platone,

non vendit centum florenos immediate: quia illi non ſunt eius: ſed vendit poteſtatem & ius quod habet. ¶ Similiter dico quòd ſortes dans platoni centum vt recipiat decẽ annuatim, non emit illa decem annuatim ſoluenda: ſed emit ius immediate ad percipiendum illa decem annuatim, & illud ius non eſt pecunia. Vltra dico quòd illud ius eſt pecunia virtualiter: quia pro tali iure poteſt haberi pecunia. Ita ſortes dans centum vt decem annue recipiat, non emit immediate & formaliter decẽ, ſed ius ad illa decem percipienda: quod ius eſt quoddam incorporale: quod ius eſt pecunia virtualiter, ſed non formaliter. ¶ Quantum ad ſecundum argumentum Henrici, vbi eſt maior apparentia, emens intendens accipere pluſquam det, nõ ſeruat æqualitatem: ſed talis intendit plus accipere quam det. patet, in. xij. annis accipiet pluſquã det. Dico quòd iſtud argumentum concluderet quòd nulla emptio rei inconſumptibilis vſu, puta agri vel prædij, eſſet licita. Patet: ſit ager venalis valens cẽtum: & ex fructibus agri, deductis expẽſis, in certo tempore emens accipiet pluſquam dedit. ergo iniuſte emeret. quod nemo diceret. Dico ad argumentum quòd quando venditur res, non eſt reſpiciendum quãtum valebunt fructus prouenientes ex illa re, quia tunc quilibet ager valeret infinite: ſed in præſenti tantum valet quantum conducit ad vſum humanum ſecundum communem æſtimationẽ. nam ſortes emens in præſenti centum illum agrũ non accipit pluſquã det: ſed in futuro ex fructibus accipiet pluſquam dat. ¶ Similiter dico: ſortes emens annuos redditus, dat centum in præſenti, & recipit à vendẽte ius percipiendi annue decem: tale ius non valet in præſenti pluſquam centum: & ſic in præſenti non plus capit quàm det. verum eſt quòd in futuro ex percipiendis quæ ſunt fructus huius poteſtatis & iuris, accipiet pluſquã dat: eodem modo ſicut de agro. ſed in præſenti non accipit pluſquam det. Ideo cum ſic arguitur: omnis contractus eſt illicitus quo emens ſciẽter plus accipit quàm det, concedo, ſed nego quod ſortes in propoſito plus accipiat quàm det. & cum probatur, quia in futurum plus capiet: verum eſt: ſed non in præſenti: quia talis poteſtas percipiendi in præſenti non eſtimatur pluſquam centum. ¶ Alia concluſio eſt de redditibus non perpetuis, neque ad certum tempus, ſed ad vitam: quę

talis eſt: Licitum eſt emere ſimiliter & vendere redditus fundatos in perſona: ſicut eſt licitū vendere & emere redditus fundatos in re immobili. Et ꝓ probatione oportet ſupponere quòd datur certa perſona quæ ex induſtria & labore vltra neceſſaria ad victum & veſtitum & ad vitę conſeruationem poteſt aliquid lucrari. immo regulariter quęlibet perſona poteſt hoc facere, & aliquid lucrari. Tūc dicunt ꝙ talis perſona poteſt vēdere poteſtatem percipiendi annuos redditus fundatos ſuper induſtria & labore huius perſonæ Et patet iſta propoſitio ſicut præcedens. Nam aliquādo liberi poſſunt redigi, puta per bellū iuſtū. immo liber homo poteſt ſeipſum vēdere, ſicut legitur de aliquibus ſanctis qui ſe vendiderūt pro redemptione captiuorum. & dicuntur ſerui vęnales & emptitij, ita ꝙ quiquid acquirēt, hoc erit domino, & non ſibi. & ſic efficiūtur ſerui capti in bello iuſto. Vltra ſupponitur quòd talis ſeruus quicquid acquirit, acquirit domino. Et pro materia dico ꝙ aliquis poteſt lucrari vltra neceſſitatē vitæ, & illud alteri vendere. ergo poterit aliquis emere annuum redditum non ſolum fundatū ſuper prędijs, ſed ſuꝑ perſona: & ideo poſſunt licite conſtitui tales redditus in perſona. & ita vendunt nunc ſerui conductitij ſuas operas. ergo à fortiori ſortes pro pecunia certa poterit vendere vnam partem iuris percipiendi fructus annuos in perſona. ergo licitus poteſt eſſe cōtractus in quo conſtituuntur perpetui redditus ad vitā ſuper ſingularem perſonā. ¶ Sed de redditibus nō ad certum tempus, ſed ad vitā, ponitur talis propoſitio: Licitus eſt cōtractus emptionis & venditionis per quem cōſtituuntur redditus nō perpetui, ſed ad vitam ſingulis annis percipiendi. Et hoc fit cōmuniter in monaſterijs: vt ſortes volēs viuere in quiete, dat mille ſcuta alicui monaſterio, vt inde recipiat quolibet āno xl. ſcuta ad victum ſuum. mortuo illo perit talis reddit9. & talis contractus poteſt eſſe licitus. Patet, contractus eſt licitus vel eſſe poteſt per quem pro certa pecunia conſtituitur ſuper communitate annuus redditus & temporalis. & ſi poteſt eſſe licitus, ergo à fortiori ad vitam. Dicit Henricus ꝙ quando conſtituitur in perpetuum, eſt iniuſtus contractus ex parte ementis cū intēdit ipſe plus accipere quā det. ſed quādo conſtituitur ad vitā ex parte ementis & vēdentis, eſt iniuſtitia. nā ementes ſi ſcirent probabiliter plus

victuros: qui reciperet, nunquam emeret:ſed probabiliter exiſtimant non tantum poſſe viuere. Ideo dicit Henricus ꝙ ementes iniuſte agunt:quia intendunt ſemper plus capere quàm dare. ¶Difficultas, Sortes mutuauit alicui centũ ſcuta vſqꝫ ad decẽ annos: ita ꝙ in fine decẽ annorũ poteſt illa repetere. an ſortes poſſit vendere Platoni illud ius quod habet in repetendis illis centum ſcutis? Vnde ſortes mutuatis illis non eſt amplius dominus illorum:quia mutuare eſt de meo tuum facere. Quęritur cum iſta poteſtas repetendi ſit vęnalis etiam apud de fontibus, vtrum poſſit iuſto precio vendi in pręſenti centum ſcutis, vel minus? Si dicas quòd illa poteſtas in ſorte ad cogendum debitorem in fine termini, valet minus quàm centum ſcuta in pręſenti:tũc infero ꝙ contractus eſt illicitus ex parte accipientis mutuo:quia plus accipit quàm retinuerit ipſe mutuans. Si dicas quòd valet centum in pręſenti, & iuſte poteſt vendi centum:ergo eadem ratione poteſtas recipiendi annue decem ſcuta vſque ad viginti annos, valet in pręſenti bis centum ſcuta:ergo ſi in pręſenti vendatur centum ſcutis, eſt illicitus contractus. Si poteſtas valet minus quã centum, ergo eſt iniuſtus cõtractus ex parte Platonis:quia poteſtas minus valet quàm illa ſcuta valeãt, ergo. Et ecce apparentia magna pro Henrico. Ad argumentum. quando ſortes mutuauit Platoni, amplius non eſt dominus pecunię, ſed remanet penes Platonem: & loco pecuniæ in ſorte ſuccedit poteſtas ad recipiendum centum in fine termini ſtatuti, vel quandocunque placuerit, ſi non ſit certus terminus. Verum eſt. Vtrũ tũc talis poteſtas in præſenti valeat centum? Dico quòd in præſenti non valet centum. & hinc dicit de fontibus quòd ſi debentur mihi centum, poſſum licite poteſtatẽ recuperandi illa termino præfixo, minoris quã centum vendere, & alter minoris quàm centum licite emere. Nam oportet labores capere ad illa recuperanda. Ideo illa poteſtas non valet centum in præſenti. Et cum infers, ergo contractus ille ex parte recipientis mutuo eſt illicitus: nego conſequẽtiã. & cum probatur, plus accipit quã det: dico ꝙ nõ vendit illam poteſtatẽ. nã poſtquã eſt mutuum, non eſt venditio. ideo ſortes in tali caſu non emit poteſtatẽ accipiẽdi, nec vẽdit:ſed ſortes pure liberaliter centũ mutuauit: & ex illo cõtractu naturaliter cõſurgit in platone obli-

gatio ad ſoluendum centum in termino. & naturaliter con ſurgit in ſorte poteſtas exigendi & recipiendi illa centum. Ideo contractus iſte differt à venditione, quia in primo con tractu terminus immediatus eſt pecunia ex vna parte, & poteſtas recuperandi ex altera: ſed in ſecundo contractu. vterq; terminus eſt pecunia. Nam ex parte recipientis eſt pecunia mutuo data: et ex parte dãtis eſt etiam pecunia re cuperanda in termino. Sed ex illo cõtractu naturaliter ori tur poteſtas recuperandi: & talis nõ venditur: & ſi vende retur, eſſet iniuſtum precium. Quantum ergo ad hanc ma teriam poteſt defenſari ꝙ licet emere reddit9 ad vitam, ſi ue conſtituãtur in perſona, ſiue in bonis perſonæ: ſiue in ꝑ petuum, ſiue ad vitam.

De vſura.

¶ Viſum eſt de duobus contractibus in quibus tranſfertur dominium rei, ſcilicet de permutatiõe, & vẽditione. ſequi tur modo videre de tertio contractu in quo tranſfertur do minium rei, ſcilicet de mutuo. Nã mutuare eſt de meo tuũ facere. mutuo em̃, id eſt de meo tuũ facio, vel meum tibi do. Quæritur quomodo ſeruatur iuſtitia in iſto contractu? ¶ Dico primo quòd ſeruatur ſi nihil vltra ſortem ſperetur; & propter duas rationes poſitas in libro, quarum vnam quæ eſt Richardi, impugnat doctor.

¶ Circa iſtam materiam videndum eſt quid ſit vſura quæ committitur in mutuo. nam in alĳs contractibus, ſcilicet in permutatione & venditione licet committatur iniuſtitia: non tamen vſura formaliter, licet bene virtualiter. Patet in capi. in ciuitate. de vſuris. vbi dicitur quòd vendens rem pluſquam valeat: quia ſolutionem differt, peccat &c.

¶ Pro declaratione notandum ꝙ vſura ſolet capi dupliciter. Vno modo materialiter ꝓ illo circa quod cõmittitur pctm̃ vſurę. & ſic, vt dicit Ambroſi9, eſt quicquid accedit ſorti. Et ſors in propoſito capitur pro pecunia mutuata, & non pro hæreditate vel diuiſione. Quicquid accedit ſorti, id eſt illud quod eſt vltra ſortem, vocatur vſura: hoc eſt, vltra pecuniam mutuatam dicitur vſura materialis. Alĳ diffini unt ex pacto vel ex intentione habita in mutuatione, vel exactione habita poſt mutuationem.

¶ Alio modo capitur formaliter: et ſic vſura nihil aliud eſt

quàm volitio ex vi mutui aliquod lucrum temporale accipiẽdi. Et iſto modo vſura præſupponit duas volitiones, vel vnam duabus æquiualentem. Vna eſt volitio mutuandi. Secunda eſt volitio conſequendi lucrum ex tali mutuo: ita quòd prima ſe habet vt vſus: ſecunda vt fruitio. vel prima vt electio, ſecunda vt intentio. Vſura ergo eſt volitio aliquid percipiẽdi vltra ſortem vi mutui, cauſata ex ſpe alicui9 lucri temporalis ſuper ſortem conceſſam vel mutuandam vel mutuatam: ita quòd nihil aliud eſt vſura formalis quàm volitio conſequẽdi lucrũ ex mutuo. vel vt alij dicunt, nihil aliud eſt quàm ſpes conſequendi lucrum ex mutuo. quod idem eſt. ❡Pro iſto eſt notandum, vt videatur difficultas inter doctores: quòd quando aliquis mutuat, dupliciter contingit quòd intendat ſiue ſperet lucrum vltra ſortem. Primo modo principaliter, ſecundo modo minus principaliter. Nam principaliter intendere vel ſperare, eſt taliter lucrum intendere et ſperare, quòd niſi intenderet vltra ſortem habere, nullo modo mutuaret. Sed minus principaliter eſt taliter ſperare ſeu expectare lucrũ, quòd quanuis non expectaret aut ſperaret aliquid conſequi, adhuc mutuaret. & eſt idem ſicut de canonico, qui minus principaliter vadit ad eccleſiam propter diſtributiões: quia quanuis non intenderet, nihilominus iret. Conſequenter dicunt doctores: vt aliquis ſit vſurari9, requiritur quòd ſperet principaliter vltra ſortem. Hoc dicit Richardus. & idem dicit glo. in capi. conſuluit. extra de vſuris. in verbo ſperantes. Idem etiam dicit ſanctus Thomas, quòd requiritur ſpes ſeu intentio principalis recipiẽdi vltra ſortem: ita quòd ſi aliquis mutuando pecuniã ſperaret aliquid ſibi dari vltra ſortem: nihilominus quãuis non ſperaret aliquid habere vltra debitum, non minus mutuaret: talis non eſt vſurarius: quia ſperat minus principaliter. Gregori9 Arminẽſis in tractatu ſuo, vt dicit Gabriel, dicit oppoſitum: & eſt ſatis bona apparentia pro ipſo. Nam ſi ſit aliquis qui vendendo rem ſuam intenderet minus principaliter vẽdere rẽ pluſquam valeat, nihilominus vendit præciſe tantum quantum valet, quia nõ inuenit emptorem qui emat illam pluſquam valeat: talis vendens cum tali intentione eſt iniuſtus & peccat: quia committit actum iniuſtitię. Eodem modo dicit, ſi aliquis mutuat cum tali intentione aliquid lucrandi

vltra ſortem ſi poſſit: & quanuis nihil recipiat vltra, tamen tali intentione mutuat, talis eſt iniuſtus: ergo eſt vſurarius. Patet, quia iniuſtitia cõmiſſa in mutuo, eſt vſura. & eſt magna apparentia. & plerique dicunt quòd intentio minus principalis ſufficit. ℭ Vltra ſupponendum eſt quod ſpes lucri duplex eſt. Quędam minus principalis, vt quãuis non ſperaret aliquid, nihilominus mutuaret. Principalis, vt ſi non ſperaret aliquid vltra, non mutuaret. Et iſta eſt duplex. quędã qua mutuat, & ex vi mutui ſperat aliquid vltra ſortem. Alia, qua ſperat aliquid vltra ſortem, non ex vi mutui, ſed ex beneuolentia mutuatarij: ita quod ſi nõ ſperaret quòd gratanter aliquid daret, non mutuaret. Tunc dicunt quidam, vt ſanctus Thomas. q. de malo, quæſtione decimaſeptima, quod ſpes etiam principalis aliquid recipiendi vltra ſortẽ (dũmodo illa ſpes ſit ex gratuito affectu, & nõ ex obligatione & vi mutui) non facit vſuram, ſed eſt licita: vt licitum eſt mihi mutuare pecuniã ex ſpe qua ſpero mihi aliquid dari vltra ex beneuolo & gratuito affectu mutuatarij. Et rationes eorum ſunt iſtę. Licitũ eſt mutuanti in mutuando principaliter ſperare beneuolentiã & affectum mutuatarij: ita quod nunquam mutuaret niſi ſperaret habere gratuitũ amorem & beneuolentiã mutuatarij, & quòd ei afficeretur beneuolo affectu. ergo eſt licitum mutuanti ſperare principaliter collationem gratuitam alicuius rei temporalis. Patet conſequentia, quia ex affectu beneuolo procedit illa datio. ergo ſi primum eſt licitum, erit & ſecundũ: quia primum eſt radix ſecundi: cum ex beneuolo affectu procedat beneuola datio. Secunda ratio eſt apparentior. Mutuatarius iure naturali non ſolum obligatur ad ſortem, ſed ad antidora, & ad affectum gratuitum erga mutuantem. ergo ſi ſortes mutuans expectet beneuolentiam quæ oritur ex obligatione naturali, non expectat vltra ſortem & debitum, ſed expectat ſortem & debitum. ſed ſperando quod debetur, non committit vſuram. igitur. Sicut in caſu ſi ſortes debet mihi decem, & non poſſum habere ab illo niſi mutuem centum vt recipiam illa decem ſimul cum illis centum: licet mihi mutuare: & quanuis expectem & ſperem aliquid vltra ſortem, non tamen ſpero illud aliâs indebitum, ſed aliâs debitum. Similiter dico cum mutuatarius iure naturali ſit obligatus ad beneuolenti-

am: ſortes mutuans ſperans illam recompenſationem beneuolētiæ exterioris, non ſperat aliquid vltra ſortem et debitum ſimul, ſed ſortem & aliquid debitum. ſed in mutuādo ſperare ſortem & debitum ſimul, nō eſt vſura: vt patet extra de vſuris. cap. primo in tex. & glo. ergo ſortes qui habet talem ſpem etiam principalem aliquid recipiēdi vltra ſortem, nō tamen ex vi mutui & debiti, ſed ſolum ex beneuolo affectu mutuatarij: nō committit vſurā. Et dico quātum ad hoc ꝙ vſura eſt ſpes qua ex vi mutui aliquid ſperatur principaliter vltra ſortē. ſed ſi proueniat ex altera cauſa, puta ex beneuolentia, quanuis ſit ſpes principalis: ex beneuolentia eſt licitum.

¶Quantum ad vltimum Conradus dicit oppoſitum, & duo dicit. Primum, Licet mutuare ſperando à mutuatario amorem beneuolum, dummodo amor ille beneuolus non referatur in aliquod exterius: puta in dationem alicuiꝰ muneris vel munuſculi. ſed ſi referatur in aliquod exterius ſupra ſortem, ſiue illud munus ſit ager, ſiue panis, vinū, vel aliquid huiuſcemodi temporale: nō eſt licitum. Dicit ergo ꝙ ſperare beneuolentiam ex mutuo, eſt licitum: ſed nō eſt licitum ſperare liberalem dationem exteriorem. Sed apparet mihi ꝙ non committit vſuram ſperando ſolum gratuitam donationem etiam principaliter, ita quòd niſi illā ſperaret, nō mutuaret. Dicitur conſequēter in diffinitiōe vſurę: eſt ſpes principalis alicuiꝰ lucri temporalis ex vi mutui: quia licet ſperare aliquod ſpirituale, puta beatitudinē etiam principaliter: puta non mutuarem niſi intenderem mereri, & habere propter hoc beatitudinem.

¶Lucrum in ꝓpoſito dicitur oē illud qđ ſupexcreſcit iſti vltra ſortē & rem ſibi aliâs debitā. Exēplū, Plato nihil mihi debet; & mutuo cētū vt reſtituat mihi cētū & viginti. Illa viginti dicūtur lucrū: qa ſunt vltra illud qđ erat mutuatū, et vltra illud qđ erat mihi prius debitū. Pręterea dicunt doctores ꝙ ſi mutuo centum platoni vt reſtituat mihi illa cētum, et decem quæ aliâs mihi debebat: licitum eſt hoc facere: nec eſt vſura. In capitulo primo de vſuris, dicitur ꝙ cōputandi ſunt fructꝰ pignoris in ſortem principalem, niſi illud quod datum fuit in pignꝰ, fuerit tale beneficium quod aliâs erat debitum, & quod alio modo recuperari non poterat: vt hæreditas eccleſiaſtica occupata à laico.

¶Item licitum eſt pro ſecuritate accipere pignus &c. Contra, iſta mutuatio non eſt gratuita. ergo eſt peccatum. & ſi eſt peccatum, nō eſt niſi peccatum vſurę: quia non cōmittitur alia iniuſtitia in mutuatione. Quòd non ſit gratuita, patet. dare beneficium platoni mihi debenti decem, vt recipiam illa decem, aliâs non ſibi darem, eſt ſimonia. ergo iſta datio quæ dicitur ſimoniaca, non eſt gratuita. ergo eodem modo mutuare iſti tot vt recipiam decem aliâs mihi debita, nō eſt mutuatio gratuita. Fateor ꝙ talis non eſt gratuita. dices, ergo eſt iniuſta. nego conſequentiā. nam non habetur ex ſcriptura ꝙ omne mutuum debeat eſſe gratuitum: ſed habetur quòd nihil debet ſperari. Propterea dicunt doctores ꝙ ſi aliquis iniuſte vexet me, licet mihi mutuare ei pecuniam vt deſiſtat à vexatione: & talis mutuatio nō eſt pure gratuita. eodem modo licet mihi mutuare alicui vt accipiam quod eſt mihi aliâs debitum. Secundo, differentia eſt in ſimonia & in iſto contractu, quia dans beneficiū vt recuperet ſortem, dat ſpirituale pro temporali, quanuis ſit ei aliâs debitum. & hoc nunquam licet. Sed quando ſortes dat mutuū vt recuperet decem, dat ſolum temporale. Ideo nunquam licet de nouo conferre beneficium ad redimēdam vexationem: quia omnis talis redemptio eſt quid ęſtimandum pecunia, & per conſequens temporale, neq; ad recuperandum aliâs debitum. Sed licet dare pecuniam ad redimendū vexationem: propterea quòd talis vexatio eſt quid temporale. & ſicut licet dare liberaliter ad redimēdum vexationem, ita & mutuare. & ſicut licet mutuare ad redimendum vexationem: ita licet mutuare pecuniam ad recuperandum aliâs debitum.

¶Circa hoc tāgit doctor difficultatem, videlicet an liceat ſperare aliquid in mutuo vltra ſortem propter damnum, vel ratione damni emergentis: vt ſortes habet pecuniam, quam plato petit mutuo. ſortes ſcit ꝙ ſi mutuet, incurret damnum. an liceat ſorti exigere & in pactū deducere aliquid vltra ſortem ratione damni emergentis?

¶Pro ſolutione notandum ꝙ damnum emergens capitur dupliciter. Vno modo pro perditione alicuius boni temporalis. Alio modo pro ceſſatione ab aliquo lucro temporali. & difficultas eſt de vtroq;. Sortes qui mutuauit, propter hoc perdidit aliquod temporale quod iam habebat. Simi-

liter ipſe ſortes eo facto quo mutuauit, ceſſauit à lucro qđ habuiſſet ſi non mutuaſſet. exemplū primi, vt ſortes debebat Ciceroni centum ſcuta quæ habebat in promptu ſoluēda. venit plato ad eum vt accipiat illa mutuo à ſorte. repetit Cicero & exigit à ſorte ſua centum ſcuta. ſortes nō poteſt tunc illa ſoluere niſi vendat res ſuas minoris quàm valeant, quia non inuenit qui eas iuſto precio emat. compellitur vendere: & ex hoc multum dānificatur. & ſi non mutuaſſet platoni, non incurriſſet tale damnū, & perdit aliqđ temporale quod habebat. Exemplū ſecundi. ſortes eſt mercator, & ex pecunijs lucratus fuiſſet decem vel viginti. incurrit damnum: non ꝙ perdat aliquod temporale quod habebat: ſed incurrit damnum, id eſt ceſſationem à lucro. Vltra ſupponēdum eſt ꝙ ſortes incurrens vtrūq; illorum damnorum, dupliciter intelligitur. Vno modo ante tēpus ſolutionis, vt mutuauit pecuniam reddendam in tēpore. a. anteq̄ aduenerit tale tempus, incurrit damnum, puta quia perdit aliquod tēporale quod habebat, vel ceſſauit à lucro. Alio modo incurrit damnū ex mora ſolutionis, vt tempore. a. elapſo in quo plato debebat reſtituere, incurrit ſortes damnum & poſitiue & priuatiue. poſitiue, quia perdit aliquid qđ habebat. priuatiue, quia ceſſat à lucro ratione non ſolutionis. Vtrum liceat ſorti recipere aliquid vltra ſortem ratione vtriuſque damni, tam poſitiui quā priuatiui? Dicit doctor ꝙ ſic, & ex pacto, & ſine pacto, dūmodo non accipiatur pluſq̄ bonum quod perdidit, vel qđ fuiſſet conſecuturus: & dummodo hoc non fiat in fraudem vſurarū, puta quòd mallet non mutuare, & nō accipere damnū, quàm mutuare, & accipere vltra ſortem pro tali damno ex mutuatione habito. & quòd hoc liceat, ſic oſtenditur. Quicūque dat alteri cauſam efficacem dāni, & ille alter non erat obligatus ad ſufferendum damnum pro eo, tenetur releuare illum à damno cuius cauſam dedit, niſi alter remittat gratuite damnum illi. in capi. ſi culpa. de iniurijs & dāno dato. & talis mutuans non tenetur pro mutuatario ſufferre damnum: quia ſi teneretur, non liceret ei pro intereſſe accipere vltra ſortem, vt dicit Conradus. ergo qui dat talem cauſam efficacem damni, tenetur releuare mutuantem à tali damno.

¶ Ex dictis patet quid ſit vſura, & dictum eſt quòd eſt vo

ſitio habēdi vltra ſortem ratione mutui:vel eſt ſpes principalis &c. quia ſpes minus principalis non facit vſurarium conſequendo lucrum:quia ſpes habendi aliās debitum nō facit vſurarium:quia non ex vi mutui. Similiter ſpes habēdi ex beneuolentia mutuatarij,ſecundum Tho. non facit vſurarium. Dictum eſt præterea quòd in caſu licitū eſt creditori aliquid capere vltra ſortem ratione intereſſe. Vnde duplex eſt intereſſe, ſcilicet damni emergētis, & intereſſe lucri ceſſantis. De intereſſe damni,vt ſortes nunc non obligatur mutuare platoni, & mutuat illi: ſed ex dilatione ſolutionis incurrit damnum,id eſt perditionem boni,vel cogitur accipere ad vſuram ab alio. tunc licet ei exigere à platone illud in quo damnificatur,quia plato dat cauſam damni. ſed pro ceſſatione lucri maior eſt difficultas an poſſit exigere vltra ſortem ratione ceſſationis lucri? Dicit Thomas ꝙ non licet accipere aliquid pro ceſſatione lucri,quia incertum eſt lucrum, & adhuc in dubio an eſſet tantum lucraturus. Sed cōmuniter dicunt doctores ꝙ licet accipere pro ceſſatione lucri ceſſantis,dummodo non accipiat tantum quātum acciperet ſi lucrum eſſet omnino certum: & dummodo non teneatur mutuare tali tēpore. Alius caſus quādo accipit quod eſt ei debitum vltra ſortem. Ad iſtum caſum Gregorius reducit aliū caſum,ſcilicet ſi aliquis mutuet alicui colono vel artifici pecuniam vt ille laboret pro eo,nō gratis(quia eſſet manifeſta vſura)ſed pro precio cōdigno labori: talis nō cōmittit vſuram. Ratio eſt:quia talis nō cōſequitur lucrū ex mutuo,quāuis cōſequatur operas coloni vel artificis. tales nō ſunt ei lucrū: quia dat ęqualēs. ergo non eſt vſura. Nam ſi prius locaſſet operas coloni, & dediſſet pecuniam, & colon⁹ nollet operari pro eo,liceret ſorti ſibi dare mutuum vt operaretur pro eo ratione pecuniarum prius acceptarum. ergo ſimiliter licet dare pro pecunijs dandis. Alia ratio, ſi ſortes committit vſuram accipiendo operas,tenetur ad reſtitutionem(quia omnis vſurarius accipiens vltra ſortem,tenetur ad reſtitutionem) ergo tenetur bis ſoluere iuſtum precium pro operis coloni: quod eſt falſum, & idē dicendū de artifice. Licet ergo pecuniam colono mutuare vel artifici vt operas ꝓ precio cōdigno faciat mutuanti. ¶ Alius caſus doc. ꝙ licet accipere vltra ſortem ratione pœnæ conuentionalis: vt ſortes mu-

tuauit platoni centum ſoluenda in termino pręfixo inter eos, & adiecit pœnam pecuniariam: & ambo cōuenerunt in illa pœna pecuniaria. tunc dicit ꝙ licet accipere illud in quod cōuenerunt niſi ſoluat tempore pręfixo, ratione pœnę conuentionalis. ¶ Dicit Cōradus quòd antequā aliquis poſſit accipere vltra ſortem ratione pœnę conuentionalis: requirūtur multę conditiones. Prima, quòd talis pœna cōuentionalis non ſit appoſita in fraudē vſurarum: ſed intentione cōpellendi accipientem ad obſeruationem fidelitatis promiſſę. ad hoc facit. ff. de regu. iur. quod à quodam pœnę nomine exactum eſt, illud eidem reſtituere nemo cogitur. & talis pœna adiecta licita eſt, quia licet vnicuique ſe indemnem ſeruare in taliter cōtrahendo cum altero. ſignū autem euidens quòd non eſt in fraudem vſurarum, ſecundum doctorem eſt ſi teſte conſcientia creditoris mallet in termino pręfixo principale ſolui ſine pœna, quàm cum pœna termino præfixo elapſo. & per oppoſitum eſt in fraudem vſurarum quādo vult potius diem tranſire quàm pecuniā ipſo die ſolui, vt poſſit leuare pœnam poſt terminū. ¶ Secunda conditio, quòd ex illa appoſitione nō ſequatur diffamatio creditoris, puta ſi prius fuit vſurarius, & eſt ſuſpect9 de vſura: nō licet tūc ei, quia nulli licet ſe diffamare. ¶ Tertia conditio, ꝙ non teneatur mutuare etiā termino præfixo. i. ꝙ nō teneatur vltra expectare debito præcepti: vt ſi accideret caſus in mutuatario ꝙ mutuans debito pręcepti teneretur ei mutuare, nō poteſt tunc licite aliquid vltra ſortē accipere. Ratio eſt. nam bene ſequitur: ſortes creditor in tali termino tenetur expectare debito præcepti: imo ſi nō mutuaſſet, teneretur tūc mutuare: ergo licet mutuatario licite non ſoluere. & vltra, eſt ſibi licitum tunc nō ſoluere: ergo pro illa nō ſolutione nō debet puniri. Et vltra non debet puniri: ergo nihil ab eo exigendū eſt in ratione pœnę. Et iſta ratio eſt apparentiſſima: poſtquā ſortes mutuās & creditor tenetur expectare platonē mutuatarium, licet platoni non ſoluere. ergo nō debet puniri pro illa non ſolutione. ¶ Alia cōditio fundamētalis, ꝙ illa pœna nō ſit nimis exceſſiua. ¶ Hoc poſito. i. iſtis cōditionib9 concurrētibus, licet creditori ratione pœnę conuētionalis aliquid vltra ſortem capere. Patet: quia ſi non liceret, hoc maxime eſſet quia talis cōtractus eſſet vſurarius, ſed hoc nō. patet:

quia quod accipitur vltra ſortem, non eſt ex vi mutui: quia non mutuauit ſpe principali vt caperet aliquid vltra: quia ſi cum tali ſpe mutuaſſet, hoc fuiſſet in fraudem vſurarum. ſed in tali caſu non capit ex vi mutui: ergo non committit vſuram. ¶Item in termino pręfixo ſortes nõ tenetur expectare platonem vlterius, neq; differre ſolutionem. ergo licite repetit rem ſuã. & vltra, licite vult rehabere quod eſt ei debitũ, ergo Plato iniuſte retinet: quia oĩs detinens rẽ alienam pro tempore quo ille cuius eſt non obligatur rationabiliter velle alterum illã detinere, peccat: & talis detẽtio eſt mala. Nam bene ſequitur. ſortes iuſte vult habere rem ſuã: ergo Plato iniuſte detinet. Tunc arguitur ſic. Plato iniuſte illã rem detinet. ergo pro illa iniuſta detentione eſt dignus pœna. Et vltra. ergo ſortes & Plato in hanc pœnam qua eſt dignus pro iniuſta detentione, poterãt ſimul conuenire: ita quòd Plato ſe obligauit ad illam pœnam qua eſt dignus. ergo licitũ eſt ſorti ratione pœnæ conuentionalis aliquid exigere à mutuatario ratione pœnę, obſeruatis illis cõditionibus ſupra poſitis. et hoc tenetur ab omnibus. immo nõ ſolum poteſt accipere ratione pœnæ conuentionalis, ſed etiã exigere in foro contentioſo. Et ſi poteſt hoc fieri ratione pœnæ conuentionalis, à fortiori poterit ratione pœnę iudicialis id eſt impoſitę à iudice. & ſi per iudicem poteſt imponi, & per legem: ergo cuilibet iſtorum eſt licitum aliquid in caſibus ſupradictis vltra ſortem recipere. Sed difficultas eſt: ſortes mutuans nõ conſequitur dãnum ex dilatione ſolutionis. Tunc apparet ꝙ ſi capiat illam pœnam, hoc videbitur eſſe ratione cupiditatis & lucri. ergo illa acceptio ad minus eſt auara. Dico ꝙ quanuis non teneatur mutuare, & nihilominus mutuando nullum incurrit dãnum: licite poteſt accipere. & nego quòd capiat ex cupiditate lucri. & ſicut pœna fuit impoſita propter ſecuritatem rerum recuperãdarum, & vt creditor eſſet magis ſecurus: ideo accipit non ex cupiditate lucri, ſed ex delicto illius qui diſtulit ſoluere in termino pręfixo. nam talis conuentio facta inter creditorẽ & mutuatariũ, non proueniebat in creditore ex cupiditate lucri: ſed volebat aſſecurari de recuperãda re ſua in termino pręfixo. ideo acceptio illa prouenit ex delicto, et non ex cupiditate creditoris. ¶Circa hos caſus ſunt multæ dubitationes. Prima, ſortes habet pecuniã, ſed indiget pane. eſt Plato ha-

bens panem, & indiget pecunijs: mutuat ſortes pecuniam platoni, vt habeat illum panem quo maxime indiget. an ſit vſurarius? Videtur ꝙ ſic: quia mutuat ſpe habendi aliquid vltra, quod eſt appreciabile pecunia, puta illum panem. ¶Secundus caſus, ſortes molēdinarius mutuat pecuniam piſtori vt eat ad molēdinum ſuum, recepturus à piſtore ratione multurę ſolum precium debitum & cōdignum laboribus multurę. Similiter aliquis regens mutuat ſcholaſtico pecunias vt adeat lectiones ſuas, vt capiat precium & ſalarium competens ratione inſtructionis. an ſit vſurarius? ¶Tertius caſus & difficilior, ego mutuo accepi à platone viginti, vt reddā ſortem, & quatuor vltra. an poſſim alteri puta platoni mutuare iſto pacto, vt ſoluat primo creditori totum, ſcilicet ſortem & lucrum. i. vt acquitet me & de ſorte et de lucro, in quib9 ſoluēdis me obligaui? ¶Quantū ad primū dicit de Anchona ꝙ non eſt vſura, & bene. & redocit ad primum caſum: quia in tali caſu ille panis eſt ſibi debitus: ergo ex mutuo nihil habet vltra ſortem niſi quod eſt ei debitum: ergo non habet lucrū: quia lucrum eſt omnis ſuperexcreſcentia temporalis boni appreciabilis pecunia quæ non eſt debita. ideo cū iſte panis eſſet debitus, non habet lucrum vi mutui: ideo non committit vſuram. ¶Ad ſecundum de multore dico ꝙ non eſt vſurarius ſi intendat ſolummodo recipere mercedē condignam ꝑ multura bladi. Similiter dico de regente nō intendēte recipere pro frequētatione lectionū niſi præmium cōdignum ad labores illius magiſtri. Si autem vltra tale prēmiū condignum intenderet aliquid recipere, vel quòd eſſet maioris famę & noīs, dicūt cōmuniter docto. quòd tunc cōmitteret vſuram. ſed in caſu in quo nihil intēdit niſi prēciſe condigna prēmia laboris eius, non eſt vſurarius. & ſi non ſit vſura mutuādo colono vt laboret pro precio condigno, ita nec in iſtis. ¶Quantum ad tertium, in quo eſt maior difficultas: dicūt communiter docto. vt Alexander & Altiſſiodo. ſi mutuem cū hac intentione principali vt vltra ſortem mihi reddēdam ſortes mutuatarius det aliquid platoni pauperi: et ſuppono quòd non teneatur dare: dicit Altiſſiodorenſis quòd eſt vſura. quanuis enim nihil recipiam vltra ſortem, tamen intendo alterum aliquid recipere ex vi mutui mei: & hoc ſufficit ad vſuram. Similiter dico in caſu prædicto, ſi mutuo pla-

toni deducens in pactum vel intendens principaliter reſti-
tutionem & ſortis et lucri ad quam teneor, committo vſu-
ram. Præterea ſortes poſtquam acceperit pecuniam mu-
tuo ab vſurario, pecunia non eſt amplius vſurarij, ſed ſor-
tis, quanuis ſit debitor illius pecuniæ. Tunc arguitur ſic. Iſta
pecunia eſt ipſius ſortis qui accepit ab vſurario mutuum, et
tranſfert illam in platonem per mutuum ſuum. ergo ſi ſpe-
ret vel aliquid accipit vltra pro tali mutuo quòd Plato plus
dabit quàm ipſe det, eſt iniuſtus & vſurarius. Eodem mo-
do ſi emo mercātiam pluſquam valeat, & cognoſco quòd
emi pluſquam valeat vltra iuſtum precium: ſi tantum ven
do alteri, iniuſte vendo. quāuis nihil lucrer, nihilominus de-
cipio illum cui vendo. ſed poſſum tantum vendere illi qui
mihi vēdidit: quia eſt mihi debitor reſidui iuſti precij. ergo
quanuis ceperim pecuniam ſub vſura, tamē poſtquam eſt
mea, ſi poſſim dare vſurario ſub vſura, non committo vſu-
ram. ſed dādo alteri ab eo à quo accepi, apparet mihi quòd
pecco & committo vſuram. & ſum huius ſentētiæ. ſed poſ
ſum vſurario ſub tali conditione mutuare qua accepi, quia
eſt mihi debitor illius ſuperexcreſcentiæ: quia poſſum mu
tuare vt habeam quod eſt mihi aliâs debitum. Alius caſus
eſſet ſi eſſem fideiuſſor eius qui capit ad vſuram: quia tene-
retur mihi non ſolum ad principale, ſed etiam ad ſuperex-
creſcētiam ſi ſoluerim pro eo. ❡Alius eſt caſus in quo poſ-
ſum aliquid capere vltra ſortem ratione dubij. Dubiū enim
excuſat à delicto. in cap. nauiganti. de vſuris. extra. nam nō
eſt vſurarius emptor rei minus iuſto precio ſi tunc veriſimi
liter dubitetur an tempore ſolutionis plus vel minus ſit res
valitura. Nam vt dicit glo. illius cap. tam emptor quàm vē
ditor æqualiter commodum & incommodum ex dilatio-
ne expectat. ergo poteſt aliquis capere quicquam vltra ſor
tem ratione dubij, dummodo nō ponat alterum in dubio,
& ſe in tuto, ſed æqualiter ſint in dubio & in tuto: vt ſi per-
das, perdam tecum. ſi lucreris, habeā partem lucri. Patet
per textum ſimilitudinarium ad hoc: quia non eſt textus
expreſſus. Habetur in cap. In ciuitate. de vſuris: quòd ven-
dens rem pluſquam valeat: quia ſoluere differt, peccat: niſi
dubium ſit an tempore ſolutionis erit valor rei variatus: &
venditor non erat venditurus tempore quo vendidit. ergo
propter dubium, & non erat aliâs venditurus niſi vſque ad

illud tempus, licitum eſt vendere vltra quàm nunc valeat. ergo eodem modo quando vtrunque ponitur in dubio & ſors & lucrum: licet in tali caſu capere vltra ſortem. Et doctor eſt huius ſententiæ quando ponitur in dubiũ tam principale quàm illud quod accedit principali, dummodo nihil eorum ponatur in tuto. Poſuit tres caſus in quibus poteſt aliquid capi vltra ſortem. Primus, ratione dãni. ſecundus, ratione pœnę cõuentionalis. & tertius, ratione dubÿ ex pacto. poteſt in iſtis caſibus aliquid capi vltra ſortem. Similiter poteſt ſine pacto aliquid capi, puta ſi liberaliter mutuatarius aliquid offerat, non tenetur reſtituere: quia illud ſuũ eſt iure liberalis donationis. & ſic patet de duobus caſibus principaliter in quibus accipere vltra ſortem eſt licitum, ſcilicet ratione pœnæ conuentionalis, & ratione dubÿ. Sed quantum ad illum caſum de ratione dubÿ, multi doctores tenent oppoſitũ. tamen doctor noſter tenet quòd ſic quando homo exponit ſe totaliter dubio: & illi qui dicunt quòd eſt licitum ratione dubÿ, exponunt capitulum nauiganti, quod videtur dicere oppoſitum, quando ſolum exponitur excreſcentia ſub dubio, & non ſors. ¶Iam videndi ſunt alÿ caſus communes in quibus licet capere vltra ſortem, quos doctor nõ tangit. Vnus ponitur in ca. conqueſtus. de vſuris. & eſt talis, ſi dominus principalis & directus alicuius terrę mutuet pecuniam vaſſalo qui habet dominium vtile id eſt fructuum in terra illa: & vaſſalus loco pignoris det illam terram domino directo: tũc dominus ille directus licite percipit illos fructus tẽpore intermedio: ita ꝙ non ſunt computandi in ſortem principalem: ſed cum ſorte iuſte capit illos fructus. Dicitur ibi ꝙ fructus rei pignoratę cõputari debẽt in ſortẽ, niſi terra ipſa de feudo ſit monaſterÿ veſtri. & idẽ cenſetur de domino temporali erga ſuum vaſſalum. Dicunt communiter doctores in hoc caſu ad excuſandum de vſura: quia difficile eſt prima frõte excuſare ab vſura: quia bene ſequitur: illi fructus ſunt certa pecunia appreciabiles. ergo ex vi mutui aliquid pecunia appreciabile capit vltra ſortem: ergo videtur quòd cõmittat vſuram. Præterea dicunt doctores circa illud capitulum, quòd quãdo domino directo impignoratur feudum, efficitur dominus directus & vtilis: ita quòd dominio directo dominium vtile adiungitur per talem impignorationem. Vltra dicũt

quòd poſtquam coniungitur dominio directo dominium vtile:leuando fructus non leuat niſi ſuum. ſi ergo leuando fructus, ſolum leuat ſuum,nõ ſunt illi fructus in ſortẽ principalem, id eſt pecuniam mutuatam deducendi. ¶ Vltra dicũt ꝙ eo tempore intermedio talis dominus directus nõ debet capere à vaſſalo ſeruitiũ quod pręſtare debet ratione feudi. Et iſta eſt reſolutio communis doctorum circa illud capitulum. ¶ Sed contra hanc ſolutionem arguitur: ſequitur ex illa quòd illo tempore intermedio ante ſolutionem & poſt acceptionem mutui non eſſet amplius vaſſalus nec feudatarius. Item ſequitur quòd illud feudum non eſſet pignus, quia non eſt alterius à poſſidente:ſed illa terra nec quantum ad dominium directum,nec quantum ad vtile non eſt alterius à poſſidente, & ſic ibi deficit ratio pignoris:igitur non eſt pignus. ¶ Ad primum dico quòd nõ eſt vaſſalus in actu:ſed ſolum in habitu. Et cum infertur,ergo toto tempore intermedio iſta poſſeſſio non eſt pignus: nego illam, quia licet tempore intermedio habeat dominium vtile ligatum vſque ad ſolutionem ſortis,tamen habet dominium vtile in habitu : & ipſe qui mutuauit, habet in actu: & hoc ſufficit ad rationem feudi: & forte ſoluta incipit vaſſalus habere dominium vtile in actu. ¶ Quãuis ita dicant docti. tamen non videtur mihi quin ſit vſura in tali caſu. & arguitur ſic. Sit fortes ille dominus directus: capit ex vi mutui illos fructus pignoris vltra ſortem, & capit dominiũ vtile talis pignoris: quod dominium vtile eſt quædam poteſtas ſeu ius in futurum leuandi illos fructus. ſed ſic eſt ꝙ talis poteſtas ſiue tale ius eſt pecunia appreciabile,immo poteſt vendi:vt dictum eſt quòd ſunt quædã res corporales,& quędam ſpirituales:vt iura & poteſtates quæ vendi poſſunt.ergo in tali caſu fortes vi mutui capit à platone feudatario aliquid quod eſt pecunia appreciabile: puta illud dominium vtile,& poteſtatem leuandi fructus: ergo talis acceptio eſt vſuraria. & non facio amplius difficultatem de fructibus:quia dictum eſt quòd non ſunt computãdi in ſortem. ſed difficultas eſt de dominio vtili, quod (vt dictum eſt)eſt poteſtas leuandi fructus:ergo in tali caſu non mutuat niſi ex ſpe alicuius quod eſt pecunia appreciabile,vltra ſortem:ergo eſt vſurarius. Et quando homines bene radicitus cõſiderarẽt, videretur eis ꝙ talis cõtractus

eſſet vſurarius. propterea dico, & dicit Gabriel, niſi feudũ à principio fuerit datum vaſſalo ſub tali conditione quòd quotienſcunque impignoraretur domino principali, apud dominum principalem erit dominium vtile: quòd talis cõtractus eſt vſurarius. Nam aliquis dominus poteſt ſic dare feudum, & ſub tali conditione trãſferre, puta ſi ad ſe vel ad ſucceſſores veniat tale feudum in pignus: quòd habebit fructus in toto tempore intermedio. ideo ſi cum tali onere data eſt talis poſſeſſio in feudũ, non eſt vſura. Sed in datione ſi non fuerit facta mentio de tali onere quantum ad dominium vtile: tunc dico quòd ſi fructus tẽpore intermedio percepti excedant ſeruitium quod exhibendum eſſet à feudatario, eſt vſura: ſed ſi nõ excedant, nõ eſt vſura, quia non capitur niſi pro intereſſe ſeruitij. ¶Reſolutio ergo eſt, vel illud pignus quod eſt feudum, eſt datum cum tali onere, puta ꝙ quoties impignorabitur domino principali, habebit dominium vtile, vel non fuit facta mẽtio de tali onere. Si primum, non eſt vſura: quia non eſt vi mutui, ſed ratione contractus pręſentis, ſcilicet dationis in feudum. Si ſecundum, vel ſeruitia tempore intermedio exhibenda non excedunt fructus, & ſic nõ eſt vſura. Si autem talia ſeruitia non ęquiparentur in valore fructibus: vel tamen ſi ęquiparentur, exhibentur, tunc eſt vſura: quia capit aliquid vltra ſortẽ vi mutui: quia accipit ius ad leuandũ illos fructus vi mutui. ergo vi mutui ſecluſo intereſſe capit vltra ſortẽ, ideo eſt vſura. & ſic videtur mihi dicendũ. Alius caſus in cap. ſalubriter. de dote. & iſti duo caſus maiorem habent difficultatem quàm præcedentes. eſt aliquis ſocer qui dat filiã genero, & in promptu non dat dotẽ, ſed petit dilationem, & in pignus ſolutionis tradit aliquam poſſeſſionem. Dicit capitulum quòd maritus ſiue gener recipiens pignus pro dote promiſſa, non tenetur fructus tẽpore intermedio perceptos in ſortem principalem cõputare: quia vt dicit glo. illius capi. fructus dotis cedunt lucro marito propter onera matrimonij. ergo cum videatur quædam mutuatio ſaltem virtualis, vltra ſortem in caſu licet aliquid accipere. Dices, ibi non eſt mutuum, quia gener nihil mutuat ſocero. Dico quòd quanuis non ſit mutuatio formalis, eſt tamen virtualis: quia iam ſocer eſt debitor genero, & petit dilationem. ergo idem eſt ac ſi ſocer in promptu ſolueret genero, & ge

ner nūc de nouo mutuaret ſocero vſque ad terminum prę fixum, ſicut communiter dicunt doctores de vſura virtuali: vt ſortes vendit & eſt nunc venditurus merces quæ pręciſe valent quinque: vendit pro ſex ſoluendis in tempore futuro pręfixo. eſt vſura æquiualenter, & eſt mutuū virtuale, & vſura virtualis. ita videtur in propoſito. poſtquam ſocer eſt iam debitor genero, & petit dilationem, & pro dilatione dat pignus: idem eſt ac ſi ſocer nunc daret genero, & gener mutuaret, & pro ſecuratione daret pignus genero quod pignus faceret fructus. ℭ Sed quia iuriſtæ nō capiūt niſi textum literalem, neque vadunt ad radicē rei: aliter videtur dicēdum, ſaltem diſcutiendū eſt vltra quā ipſi faciāt. Dico ꝙ ſocer poteſt eſſe obligatus ad ſoluendum dotē genero dupliciter. vno modo quòd immediate & pro tēpore quo dat filiā genero, teneatur ſoluere. Alio modo quòd non immediate, ſed pro aliquo tempore futuro pręfixo: & pro ſecuritate dat pignus. & iſto ſecundo ratione illius gener non poteſt fructus licite capere niſi illos deducat in ſortem, vel niſi ſocer liberaliter daret illos dono. ſed ſi ſocer non dat liberaliter illos tempore intermedio percipiēdos, tunc gener non poteſt licite capere. Ratio eſt iſta. Bene ſequitur. eſt factum pactum inter eos de ſoluēda dote in termino præfixo futuro. ergo toto tempore intermedio ſocer non tenetur ſoluere. & ſi non tenetur ſoluere, ergo gener non poteſt capere ratione pœnæ conuentionalis. Tunc ſi non tenetur ſoluere, ſocer non peccat. Vnde bene ſequitur, talis poſſeſſio data in pignus eſt ſoceri habētis vtrumque dominiū, & directum & vtile: ergo fructus ſunt eius, ergo ipſo inuito a nullo altero poſſunt licite capi niſi ex cōuentione vel ex punitione culpæ vel intereſſe. ſed ſocer in differendo nullam incurrit culpam, nec gener intereſſe. ergo non licet genero in tali caſu deducere fructus in ſortem niſi ex conſenſu libero ſoceri. ſed ſi ſocer ſit obligatus pro tempore quo tradit filiam nuptui, immediate ſoluere dotem &, petit à genero dilationem ſolutionis dato pignore: dicit Conradus & Gabriel, quòd non licet genero accipere fructus non deducendo in ſortem principalem, niſi ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis, aut pœnæ conuentionalis. Vnde gener ſi capiat vxorē ſine dote, tenetur eam nutrire. Dico vltra: quando dantur viris

vxores,illas accipiunt cum onere matrimonij: & quando datur eis certa pecunia pro illis oneribus,regulariter ſolēt emere terras aut redditus: quia ſi conſumerent illas pecunias,nihil remaneret pro ſuſtentatione matrimonij.Preterea dicunt docto.ſi ſortes non ſoluat genero, & ex defectu ipſe gener emiſſet terras & poſſeſſiones, & percepiſſet valorem fructuum quos leuat ex pignore:poteſt illos fructus pignoris capere ratione intereſſe.vel ſi gener eſt induſtrius vir,qui poteſt lucrari ex dote ſi habuiſſet in promptu: tunc poteſt illos fructus pignorum nō deducere in ſortem principalem.& veriſimile eſt quòd regulariter omnes generi exponunt illas pecunias dotis in hæreditatibus acquirēdis: & illas multiplicant.Dicitur in.i.capitu.ſalubriter. quando pignus datur ratione dilationis ſolutionis dotis,non ſunt deducendi fructus in ſortem, ſed eſt ſolum ratione damni emergētis,vel lucri ceſſantis.& ſic iſte caſus nihil addit ad caſum precedentem: ſed iuriſtę dicūt quòd addit propter onera matrimonialia.Sed theologi dicūt oppoſitum:quia vi mutui interpretatiui capit vſuram,nō accepturus aliâs: ergo committit vſuram. patent ergo caſus in quibus licet capere vltra ſortem,puta ratione damni,ratione intereſſe, ratione pœnæ conuentionalis, ratione dubij, vel quando non capit vi mutui,vt in feudo,ſed ratione conuentionis præcedentis mutuum,aut quando capit quod aliâs eſt ſibi debitum.ſed vltra iſtos caſus capere vltra ſortem,eſt ſemper peccatum.¶Iam videndum eſt vnde eſt quòd vſura ſit illicita.& hoc tangit doctor in principio huius materiæ. Communiter dicunt doctores quòd ſecundum omnem legē eſt prohibita, & canonicam,& ciuilem, & diuinā. De lege naturæ eſt prohibita,& contra vel ſaltem pręter æquitatem naturalem(primo politicorū)& contra ius diuinū. Lucę.vi. Mutuum date, nihil inde ſperantes. Videamus nunc radicem quare vſura eſt peccatum.¶Sanctus Thomas nititur deducere per hanc rationem,quia vendit aliquid quod non eſt, & ex natura eſt peccatum iniuſtitiæ, quia eſt aliquid capere pro nihilo.ergo vſura iure naturali peccatum eſt.Et fundamentum rationis ſancti Tho.eſt: Vſura committitur in ijs quorum vſus eſt conſumptio,& non in alijs:vt vſus vini eſt conſumptio.Similiter vſus panis eſt conſumptio eius. Vſus pecuniæ eſt eius conſum-

ptio quantum ad vtentem: quia eius vſus eſt emere neceſſaria: & per emptionem non remanet cuius erat: et ſic vſus principalis eius eſt conſumptio in ordine ad eum cuius erat prius. ergo concedens eam mutuo, per conſequens conſumit eam: & ſic in vſura ꝑ vſu talis pecuniæ aliquid recipitur ac ſi vſus talis pecuniæ diſtingueretur ab eius conſumptione. ergo capit pecuniam pro eo quod non eſt. Sed in rebus quæ ſolent locari, ſicut ſunt domus, equus, &c. id genus, quorum vſus non eſt conſumptio: vltra illud quod valent, pōt aliquid capi pro vſu. Et eſt etiā ratio Richardi in quarto, articulo quinto, quæſtiōe quinta. Sed hāc rationem affert Scotus, quia hęc ratio prępſupponit vnum quod nollet concedere Scot9, ſcilicet quod in rebus vſu cōſumptibilib9 vſusfructus nō diſtinguitur à dominio: & qui habet vſumfructum, habet dominium: quod non concederet Sco. quia minores bene habent vſumfructum, ſed nullum habēt dominium. Ponit igitur Scotus duas rationes ꝙ ipſa vſura ſit peccatū & illicita: quia in mutui datione trāſfertur dominium. vocabulum enim mutuū, hoc importat, mutuo, do tibi meū: quia in mutuo quod erat meum, efficitur alteri9. ergo qui concedit mutuo, non manet domin9 pecunię mutuatę. Ideo ſi ꝑ illa pecunia recipiat aliqd vltra capitale ꝑ non ſuo, recipit ſiue vendit quod non eſt ſuum.

¶ Alia ratio doctorum, pecunia mutuata non eſt de ſe germinatiua, dato quòd illa maneret ſua: cū non habeat ex natura ſua aliquem fructum facere, ſicut habēt aliqua alia ex ſe germinantia. ſed ſi proueniat aliquis fructus, hoc erit ſolum ex induſtria alteri9, ſcilicet vtentis, puta cum pecunia mercando, & non eius qui concedit pecuniam. ergo volens aliqd capere vltra ſortē, vult habere fructum de induſtria aliena: quod eſt etiam lege naturæ iniuſtum. Et ſic ratio docto. eſt ſatis apparēs. & in hoc doctores omnes concordāt, quòd mutuare cum vſura, eſt contra legem naturę.

¶ Reſtant duę difficultates principales terminādę. Prima: vtrum vſurarius tam mentalis quàm exterior ſit dominus rei quam accipit vltra ſortem? Secunda: vtrum illa bona quæ acquirit per pecuniam vſurariā, realiter ſint ei9. Quātum ad primam difficultatem duplex eſt modus dicendi. Aliqui dicunt, & doctor videtur conſentire in hanc opinionem, et hoc idem tenet glo. in cap. ſi quis. xiiij. q. iiij. ꝙ vſu-

rarius realiter eſt dominus rei quæ ſibi datur vltra ſortem. Tamen iſta conſequentia nõ valet, eſt domin9 rei, ergo nõ tenetur ad reſtitutionem. ſicut dicunt multi doctores de re quæ datur per metũ: ille cui datur, efficitur dominus ſecundum vnam opinionem: & tamen conſequentia non valet, ergo non tenetur ad reſtitutionem. Opinio tamen probabilior & communior, & in quam coincidũt plures doctores, eſt quòd vſurarius non efficitur dominus rei quã accipit vltra ſortem. Et mihi apparet ꝙ ſit opinio probabilior: & eſt opinio ſancti Tho. Bonauenturę, Alexandri, & ferè omnium doctorum tam theologorum quàm canoniſtarũ. Et ad hanc probandam adducunt multas rationes. Sed tangam prҫcipuas & apparentiores. Et primo probatur de vſurario exteriori et ex pacto, quòd non efficiatur domin9 rei quam accipit vltra ſortem vſurarie: & ſecludo ſemper illos caſus ſupradictos in quib9 licitum eſt aliquid vltra ſortem capere. Patet ſic. antequam aliquis efficiatur de nouo dominus alicuius rei, non ſufficit ꝙ verus dominus rei conſentiat vt res illa tradatur ei, (aliâs ille q habet in pignus vel in depoſitum aliquam rem, efficeretur verus dominus: quia verus dominus conſentit vt talis res tradatur ei) ſed requiritur conſenſus veri domini quantum ad proprietatem: vt ſcilicet habeat conſenſum quòd proprietas quam habet in tali re, tranſeat in alterum. nam aliud eſt poſſeſſio, aliud eſt proprietas. ſed ille qui ſoluit vſuram, licet conſentiat quòd ſuperexcreſcentia tradatur vſurario, nihilominus non conſentit regulariter quòd proprietas tranſeat in eum. ergo talis vſurarius non efficitur illius ſuperexcreſcentiæ verus dominus. Et addo aliam rationem aliorum, quæ talis eſt. nam ad hoc vt tranſeat dominium in alterum, non ſufficit quòd conſentiat quòd proprietas tranſeat in alterũ: ſed requiritur conſenſus pure liber: ſicut de illo qui conſentit per metum, non tranſfert dominium. ſed ſoluens vſuram non libero conſenſu ſoluit, ſed ille conſenſus habet aliquid inuoluntarij, quia non vellet dare ſi alio medio poſſet habere: & ſic non eſt datio totaliter libera, ſed conditionalis: ſicut aliquis projiciens merces in mare propter metum mortis, proprietas illarum non tranſit à projiciente: ita quòd ſi inuenirentur in littore maris, non efficerentur occupantis: cum alter non abſtulerit à ſe domi-

nium neq; abdicauerit. Similiter eſt de iſto dante vſuram, qui non plene libere dat. ¶ Item ad hanc rationem addo. ¶ Ad hoc quòd res tranſeat in alterum quantum ad proprietatem & dominium, non ſufficit quòd dominus puro & libero conſenſu conſentiat: ſed præter hoc requiritur quòd non ſit prohibitus à ſuperiore habente authoritatē, & alter non ſit prohibitus recipere: ſicut dictum eſt de donatione. ſed vſurarius eſt prohibitus à deo ſuperiore (à quo quodlibet dominium dependet) accipere vltra ſortem. ergo per talem traditionem talis vſurarius non efficitur verus dominus. Et iſta eſt ratio præcipua Alexandri de hallis.

¶ Secunda ratio, quæ etiam ſibi videtur multum apparens & concludere, eſt iſta. ¶ Si vſurarius, vt dicunt alij, efficiatur verus dominus rei datæ per vſuram, ſequitur quòd habens hæreditatem ſibi traditam vltra ſortem per vſuram, non tenetur fructus hæreditatis ſibi traditæ reſtituere quanuis teneretur reſtituere hæreditatem. Patet: ſi ſit aliquis qui per contractum illicitum habuerit aliquam hæreditatem, ita quòd emit illam citra medietatē iuſti precij, ita quòd obligatur in tēpore futuro reducere iſtum cōtractum inęqualem ad æqualitatē iuſti precij: ſed tamen fructus perceptos interea, id eſt in tempore intermedio, non tenetur reſtituere. Exemplum, ſit ſortes qui emit hæreditatem citra iuſtum precium & medietatem iuſti precij: doctores communiter dicunt, quanuis emat citra dimidium iuſti precij, non tenetur hæreditatem derelinquere: ſed vel illam derelinquere, vel ſupplere iuſtum preciū. in capitulo cum dilecti. de emptio. & venditio. vbi dicitur quòd licet vēditor ſit deceptus vltra dimidiam iuſti precij: poteſt tamen vēditor agere vt reſtituatur res, vel iuſtū precium ſuppleatur. ergo emēs hæreditatem per preciū iniuſtū, tenetur reducere illud preciū ad æqualitatē quā debebat habere tēpore cōtractus. ſed fructus medios ante reductionē ad ęqualitatē nō tenetur reſtituere. ergo ſi ſortes per iſtum contractum iniuſtum & inęqualem efficitur dñs huius poſſeſſionis: licet teneatur reducere ad ęqualitatē, et reddere tantum quantum valebat tempore contract9, vel illam hæreditatem reſtituere, tamen non obligatur fruct9 tempore intermedio perceptos reſtituere. ſed hoc eſt fal-

ſum, ergo ſequitur ꝙ vſurarius non efficitur dñs illius ſuper excreſcentię. ℂ Alia ratio apparentior quã facit de oyta in tractatu de contractibus. Et ſic arguit, nullus eſt dominus rei quam licite per nullum tempus poteſt retinere (ſaltem pro tempore pro quo poteſt illam reſtituere, retentio illi⁹ eſt detinenti peccatum nouum) aut quam nõ poteſt licite in vſus ſuos conuerterte, ſed ſic eſt ꝙ vſurari⁹ per nullum tempus licite poteſt rem vſurariã retinere, nec in ſuos vſus conuertere, neq̧ ad eius vtilitatem vti, ergo non eſt dominus illius rei. Maior patet ex diffinitione dominĳ ſupra poſita: quia dominium nihil aliud eſt quàm ius vel poteſtas propinqua re aliqua vtendi ꝓ libito. ſed vſurarius per q̃cunq̧ tempus non poteſt tali re vti, vt dictum eſt. ergo. Et iſta ratio videtur inter cæteras apparentior & probabilior. Concluſio eſt ergo reſponſiua ꝙ vſurarius non eſt realiter dominus ſuperexcreſcentiæ. Ex qua ſequuntur aliqua correlaria. Primum. ſequitur quòd nullus poteſt licite operas ſuas locare ei qui nihil habet præter vſuras, vel quem æſtimat probabiliter nihil habere niſi ex vſuris. Secundo infert de oyta, & ponit vnum, quanuis Tho. & cæteri videantur ponere contrarium. Dicit enĩ ipſe ꝙ nullus poteſt licite & ſcienter emere neq̧ vendere merces illi vſurario, neq̧ cum illo mercarĳ. Patet; ſortes habens præciſe pecuniam vſurariam, non eſt talis pecunię dominus. ergo ſortes nullius pecunię poteſt in mercatorem trãſferre dominium niſi vt ꝓcurator alterius. Et vltra, ſortes nullius pecunię poteſt in alterum mercatorem transferre dominium. ergo nullus mercator ſciẽter poteſt licite ab ipſo ſorte accipere pecuniam. Et hæc ratio videtur habere magnam apparentiam. Sed ſi habeat pecuniam vſurariã, & nõ vſurariam: licet cum eo mercari. ſed quando non habet niſi ſuperexcreſcentiam ſortis, nullius rei eſt domin⁹. ergo per ſuũ conſenſum ſine conſenſu alterius non poteſt alicuius rei dominium in alterum transferre, ſaltem authoritate priuata; quia nullus authoritate priuata non habens dñium rei poteſt illud in alterum transferre. Dicitur priuata: quia publica authoritate non habens dñium rei, poteſt in alterũ transferre: vt patet in præſcriptionibus & vſucapionibus. Iſta ergo conſequentia eſt certa: Sortes non habet dñium in hac re, ergo authoritate priuata non põt in alterũ illã transferre. & vltra: ergo nul-

lus ſciens hoc poteſt pro mercatura recipere illã rem à ſorte,quia ſicut talis res puta pecunia nõ eſt ſortis:ita nec erit illius qui dabit merces pro illa.ergo propoſitio vera,videlicet ꝙ ſciens ſortem nihil habere præter pecuniam vſurariam,non poteſt cum illo mercari. Contra.ergo oportebit ipſum permitti perire fame:quia nullus poterit ei vendere etiam neceſſaria ad vitam. Dico ꝙ eſt idem iudicium ſicut de illo qui eſt in extrema neceſſitate: & tenetur ei dare gratis, quia nihil habet vnde ſibi emat neceſſaria. Dices,& communiter dicunt doctores,& ita ſentit Scotus,ſi iſte mercãdo aliquid lucretur vltra pecuniam vſurariam, illius lucri realiter efficitur dominus, & hoc expreſſe dicit ſanctus Thomas:quia lucrum illud eſt prẹmium ſuẹ induſtriæ & laborum quos facit mercando:quorum laborum & induſtriæ ipſe eſt dominus.ergo efficitur dominus lucri quod acquirit mercando.& ſi realiter efficitur dominus: ergo cum ipſo licet mercari. & hoc nõ poteſt negari apparenter ꝙ nõ efficitur dominus lucri qđ acquirit mercando. Simile eſt ſicut de fure.nam ſi per pecuniam furtiuam mercetur,& mercando aliquid lucretur,efficitur dominus lucri:quia illud lucrum correſpõdet labori. ergo eodẽ modo de vſurario videtur dicendum. & ſic in tali caſu licet mercari cum vſurario. Nego illam:& dico ꝙ nullus ſcienter neque cum fure neque cum vſurario debet mercari: & hoc quando nihil habent præter vſuram & rapinam ſeu furtum,& hoc ſcitur,nullus licite vẽdit eis aliquid : nihilominus ſi eis vendatur aliquid,& reuendẽdo aliquid lucrẽtur,efficiuntur domini illius lucri,& tenentur ſolum reſtituere illud quod habent per vſuram vel furtum.quia dicere oppoſitum, eſſet valde periculoſum, durũ & extraneũ.

¶ Sed apparentia eſt ꝙ non debet aliquis mercari cum illo. Sortes nihil habet præter pecuniam vſurariam.emit aliquam rem,& per ſuam induſtriam nõ meliorat illam. ꝙ ſi melioraret illam,labores eſſent ſoluendi ſibi:ſicut habens agrum per furtum,quem meliorauit,poteſt habere expenſas quas fecit meliorando.ſed non meliorat illam rem, ſed reſeruat ad tẽpus in ꝗ erit carior. Tunc probatur ꝙ ſortes non erit dominus illius lucri. Patet:quia non eſt dominus rei.quod probatur.quando emit rem,non fecit per illam pecuniam illam eſſe ſuam:ergo non fuit dominus talis rei,

ſicut in permutante beneficium in quo nihil iuris habet, nõ facit alterum dominum illius, neque efficitur dominus alterius cum quo permutauit. ſimiliter nec res efficitur emẽtis per pecuniam vſurariam. ergo ad quodcunque temp9 reſeruauerit, dummodo nihil meliorauerit, ſemper eãdem numero tenetur reſtituere, ſicut qui capit furto rem, & reſeruat ad tempus in quo eſt maioris valoris quàm in tempore quo furatus eſt illam, tenetur eandem rem quanuis ſit maioris valoris, reſtituere: & non poteſt illam vendere. ergo ſimiliter in propoſito cum hæc res non eſt effecta ſortis, cum pecunia quam dedit pro illa, nõ eſt effecta vendẽtis, quia non erat ſortis: ſequitur de directo quòd non poteſt illam vendere. Et de oyta tenet conſequenter quòd nihil poteſt lucrari per mercaturam niſi melioret res. & hoc eſt correlarium ſequens ex opinione eius, quòd per quantamcunque mercaturam nihil poteſt lucrari, niſi per mercaturam in qua aliquid induſtriæ & laboris poſuit ad meliorandum res: quia poteſt illam induſtriam & laborem vendere. Concluditur ergo ꝙ vſurarius exterior nullo modo eſt dominus rei vſurariæ. Secundo, non licet cum tali mercari, neque ſeruo ſe locare ei, neque magiſtro aliquid petere vel capere ab eo pro eruditione filiorum, vt dicit de Gandauo, neque licet hoſpiti ſcienti capere aliquid pro vino aut pane.

¶Conſequenter videndum eſt de vſurario pure mentali, de quo eſt maior difficultas: vt ſortes mutuauit platoni ſub ſpe occulta & interiori nullo modo manifeſtata per ſigna exteriora. an ſimiliter efficiatur verus dominus rei quę ſibi datur vltra ſortem? Quantum ad iſtud eſt maior diſſenſio inter doctores. Nã ſi aliqs mutuauerit ſpe lucri principaliter, ita ꝙ illam ſpem nec verbo nec ſigno aut pacto manifeſtauit, eſt vera vſura mentalis. De9 enĩ magis reſpicit intentionem quàm factum exterius: quia intentio ponit peccatum in ſpecie, & factum exterius nihil addit bonitatis aut malitię. Videtur ꝙ ſortes vſurarius mentalis ſit vere dominus rei quã plato mutuatari9 mere libere ei dedit, ita quòd ad dandum nõ fuit coactus, nec verbo, nec ſigno aut pacto. ergo per talem volitionem liberam plato abdicauit à ſe dominium huius rei, & tranſtulit in Sortem. & apparet quòd ſic. Nam ſi Sortes habuerit intentionem fu-

tandi rem aliquam à Platone, nullo modo manifeſtatam per quodcūque ſignum, & Plato libere ſibi tradat illam rē quam intendebat furari Sortes, tunc efficitur dominus illi9 rei, nec tenetur alteri reſtituere. ergo quanuis habeat ex vi mutui, & mutuatarius hoc ignorat, illum videlicet habere talem intentionem, & liberaliter confert nullo modo coactus aut inductus, apparet quòd faciat alterum dominum, & quòd non teneatur illam reſtituere. & multi defendunt hanc opinionem. & Scotus & Richardus ſunt huius opinionis. Et aliqui adducunt hanc rationem. Satiſfactio non eſt facienda in conſcientia, vt lucrum amoueatur ab illo qui eſt lucratus: ſed vt ſubleuetur ille qui paſſus eſt damnum. ſed ſic eſt quòd Plato mutuatarius non patitur aliquod damnum. ergo non eſt ei reſtitutio faciēda. Minor patet. nullus volens & conſentiens habet damnum, neque patitur iniuriam. ſed Sortes mere libere conſentit in illam dationem mutuanti. ergo alter illam accipiens nullam facit iniuriam mutuatario. & iſta ratio (vt videtur) habet bonam apparentiam.

¶Quantum ad hoc relictis omnibus alijs modis dicendi doctorum, videntur mihi dicenda duo multū probabilia.

¶Primum eſt, quòd Sortes vſurarius mentalis non efficitur dominus illius rei.

¶Secundum, ꝙ illam rem non tenetur reſtituere Platoni, ſed pauperibus. & quia diuerſæ ſunt ſententiæ doctorum: iſta duo videntur mihi veriora & probabiliora. ¶Primum probatur, videlicet quòd vſurarius mentalis non efficitur dominus excreſcentiæ, per capitu. conſuluit. de vſuris. vbi expreſſe dicitur quòd mutuans ea mente vt vltra ſortem aliquid recipiat, tenetur in foro animæ ad illud reſtituendum, ſi ex hoc aliquid conſecutus eſt. ergo mutuans ſpe lucri, eſt vſurarius. & in fine capituli ponitur quòd in animarum iudicio ad reſtitutionem tenetur: quia non poteſt probari in foro exteriori. Ideo in foro Dei tenetur.

¶De fontibus dat rationem quare non efficitur verus dominus. Nam anteq̄ authoritate priuata transferatur verū dominium, requiritur primo libera voluntas transferendi in dante. Secundo libera voluntas recipiendi in recipiente. Et tertio oportet quòd cauſa ex qua capit, ſit iuſta & ſufficiens ad transferendū, id eſt ꝙ ſit iuſtus titulus. & in hoc

dicto eſt magna apparentia.Hinc eſt ꝙ ſi ego volo capere pro cauſa inſufficiente,nõ transfertur dominium.Quãuis ergo in iſto contractu primũ concurrat,quia eſt voluntas libera transferendi in mutuatario, & etiam volũtas recipiendi in vſurario:tamen tertium deficit,quia eſt voluntas recipiendi ex vi mutui: & illud non eſt ſufficiens cauſa neqꝫ iuſtus titulus ad transferendum dominium.ergo in talem non transfertur dominium illius ſuperexcreſcentiæ. Sanctus Tho.dicit ꝙ tenetur ad reſtitutionem:ſed nõ dicit cui.Et ecce primum dictum probatum ſufficienter & multum apparenter per rationem de fontibus,quę cõſimiliter probare videtur de ſimoniaco pure mentali qui ſeruit epiſcopo ſolum vt beneficium accipiat,ꝙ non eſſet dominus illius beneficij ſic accepti. patet:quia cauſa eſt iniuſta, velle.ſ.capere pro ſuo ſeruitio. & ſic titul9 eſſet inſufficiẽs. An tñ vſurarius mentalis & etiã ſimoniacus mẽtalis teneãtur ad reſtitutionẽ,vide in q̃dlibetis de fontib9 quodlibeto xiij.arti.xiij.paulo poſt mediũ illius articuli.¶Secundũ ꝓbatur,puta ꝙtalis teneat̃ reſtituere pauperib9. Nã licet in vſurario nõ ſit ſufficiẽs volitio vt ſit dñs rei, eſt tñ ſufficiẽs volitio in mutuatario vt abdicet à ſe dominium illius rei, & in hoc paſſu põt hic bene applicari argumentũ factum ſupra de donante aliquid ſimulato pauperi. Poteſt eñ,vt dictum eſt ſupra,abdicare dominiũ rei ſuę à ſe, & in nullũ transferre dominiũ:vt habendo rem ſuam pro derelicta. ergo in mutuatario eſt ſufficiens cauſa abdicãdi à ſe dominium,quamuis non ſit ſufficiens cauſa in alterum transferẽdi.ergo realiter abdicatur dominiũ rei à mutuatario. ergo qui illã habet, nõ tenetur illi reſtituere. Datur ſimile, ſi habeam volitionem dandi rem Sorti,nolendo ꝙ ſit amplius mea: Sortes capit illam ,ſed non habet volitionem quòd ſit ſua:nihil habeo amplius in illa re;neque Sortes tenetur mihi reſtituere,ſed pauperibus.ſimiliter mutuatari9 habet volitionem pure liberã dandi rem ſuam.& res de facto nõ eſt amplius illius.& Sortes vſurari9 habet volitionem hãc rem capiendi, ſed vi mutui.& iſta voluntas non eſt ſufficiens ad transferendum dominium . reſtat ergo dicere ꝙ illa eſt indigentium.& probabilius eſt ſic dicere.

¶Reſolutio.nullus capiens rem vltra ſortẽ,ſiue ſit vſurarius mẽtalis, ſiue exterior,efficitur dominus excreſcentię.

ſed capiẽs per vſuram exteriorẽ, tenetur reſtituere ei à quo accepit.capiens vero per vſuram interiorem,tenetur reſtituere non ei à quo accepit,ſed pauperibus.

Conſequenter quęritur vtrum ſingula bona vſurarĳ ſint obligata ad reſtitutionẽ.Pro iſta difficultate ſupponẽdum eſt ꝙ bona alicuius dupliciter poſſunt obligari ad aliquid. Vno modo obligatione reali. Alio modo obligatione perſonali. Vnde illa bona dicũtur obligati obligatione reali quãdo eſt obligatio ex iure quod habet ille cui ſunt obligata,ſuper illa:vt feudatarius non ſolũ eſt obligatus domino principali,ſed etiam feudum ipſum:quia obligatio eſt ex iure qđ habet dominus directus ſuper feudum. Similiter poſſeſſiones quas coloni tenẽt ad redditus annuos,ſunt obligatę obligatione reali. Sed bona dicũtur obligari obligatione perſonali ratione poſſidentis,& non ex iure quod habet ſuper bona. Vnde quando eſt obligatio realis: tunc ad quẽcunq; deueniũt illa bona,ſemper remanet illa obligatio,licet trãſeant de domino in dominum alterum , ſiue de dominio in dominiũ. Sed quãdo eſt obligatio perſonalis: qñ tranſeunt de dominio in dominium,non oportet quòd prima obligatio maneat:vt ſi ante terminũ præfixum aliquis vẽdit poſſeſſionem ſuam,non manet amplius obligata. Hoc ſuppoſito reſpondetur faciliter ad quæſtionem. Bona accepta per vſuram,ſunt obligata his à quibus accepta ſunt, obligatiõe reali: quia ſemper remanet dominium apud illum qui illa dedit vſurario. ſed alia bona vſurarĳ quæ habet nõ ex vſura,ſed ex patrimonio,vel acquiſita per ĩduſtriã,ſunt obligata ĳs à quibus accepit vſuras,obligatione perſonali. ideo ſi tranſeunt in alterũ dominum vel per donationẽ,vel ꝑ venditionem,non ſunt amplius obligata:quanuis aliqui iuriſtę dicant oppoſitum in cap.tua nos.extra de vſuris. quòd hęres vſurarĳ filius vel extraneꝰ vſuras extortas per defunctũ reſtituere compellitur. Theologi dicunt quòd ad ſatiſfaciẽdum pro vſuris nullus debet ab eo accipere illa bona ſcienter aut venditione,aut donatione:quia per hęc efficitur impotens ad ſatiſfactionem,niſi præter illa habeat alia bona. Ex hoc ſequitur deciſio alterius quæſtionis,vtrum hęres teneatur reſtituere bona quæ habuit vſurarius,& quę tenebatur reſtituere,& in qua proportione:puta ſi vnus in duplo plus hęreditet quã alius,an teneatur in duplo plꝰ reſtituere:

& ſi in triplo, conſequenter? & eſt difficultas inter docto. ſi poſt partitionem hæreditatis alter efficiatur impotēs ſoluere, vtrum alter teneatur reſtituere inſolidum? Aliqui iuriſtę dicunt quòd ſic: ſed Theologi oppoſitū: quibus magis credo. Ratio: ſi primus hęres reſtituat antequam alter efficiatur impotens ad reſtituendum, eſt abſolutus ab illa reſtitutione. ſed alter non efficitur impotēs reſtituere per culpam iſtius primi reſtituentis. ergo quanuis cadat in impotentiā de non reſtituendo iſte qui reſtituit, non amplius obligatur ad reſtitutionem: quia non poteſt obligari abſq; culpa ſua. ideo dico quòd primus non tenetur reſtituere niſi ſecundū proportionem quam participauit de hæreditate, ſicut participans in re furata, & non in actu furandi, tenetur ſolum reſtituere ſecundum proportionem ſecundum quam participauit. & nullus inſolidum. ſed ſi eſſent cōſulentes & participantes in actu furandi, tenerentur inſolidum. ſed quando nō participant in actu furandi, ſed in re furtiua tantum, dato quòd alter efficiatur impotens ſoluendo, alter tenetur ſolum ad reſtituendum ſecūdum quantitatem quā habuit. ſimiliter dico in propoſito. Ex dictis patet quid iuſtum & quid iniuſtum in cōmutabilibus ſtatim factis, id eſt quādo vterq; commutans ſtatim dat vel recipit illud pro quo cōmutat. ſed quando commutans nō ſtatim recipit illud pro quo commutat, ſed differtur huiuſmodi receptio: quæritur quid iuris? Quapropter doctor cōſequenter determinat de contractibus in quibus non ſtatim datur quid pro quo, ſed expectatur tempus: inquirens quomodo ibi reperitur ratio iuſti: ponēs aliquas regulas ſpeciales vltra regulas ſupra poſitas. Prima talis eſt. Caueatur ſemper in commutatione q; commutans vel mutuans non vendat tempus: quia venderet quod non eſt ſuum. Secunda. Caueatur ne alter contrahentium ponat ſe vt in pluribus in tuto lucrādi, & partē alteram in tuto perdēdi: vt ſit. a. feſtum paſchatis, & .b. feſtū beati Ioannis. ſortes vendit platoni mercem in. a. pro pecunia in. b. ſoluenda ab ipſo platone. Tunc doctor diſtinguit & regulariter omnes doctores, vel ſortes erat venditurus illam mercem ſtatim, vel non, ſed eā reſeruaturus. Si primū, & vendat carius propter dilationem ſolutionis, iam vendit tempus interpretatiue: quia quęrit aliquid pluſquam venderet nunc, ratione ſolutionis quę differtur. & ſi de pecunia

pro qua vẽderet in.a. veriſimiliter in tempore intermedio eſſet aliquid lucraturus, vel ex defectu illius incurreret dãnum, poſſet vendere carius ratione intereſſe vel damni, vel lucri ceſſantis. Poteſt enim vendere ſuum damnum. Si ſecũdo modo, puta non eſt venditurus in.a. ſed expectaturus, vel dat eam pro precio quo poſſet vendi ſecũdum curſum tẽporis præſentis, & expectat vſq; ad.b. ſolutionem, & ſic facit miſericordiam. vel vendit pro precio maiori quàm vẽderet nunc: & ſic diſtinguo: vel illud precium maius eſt determinatum, vel indeterminatum, puta dependet ex euentu futuro. Si ſit determinatum, & ſit veriſimile quòd in tẽpore ſtatuto vendetur plus vel minus, dicit doc. quòd excuſatur ratione dubij: vt ſortes plus vendit nunc quia erat reſeruaturus vſque ad.b. & certo precio, & eſt veriſimile ꝙ plus vel minus valebit tunc. cõtractus eſt iuſtus. Sin autem non ſit determinatum precium, ſed dimittitur precium pẽdere in futuro, eſt diſtinguendum, vel permittitur pendere ex determinato tempore futuro: aut permitutur pendere in futuro. exemplum primi: quia non ſum venditurus niſi in.b. ſolues quãtum valebit in.b. in tali caſu miſericordiam & iuſte facit. Si autem precium determinatum dependeat ex toto tempore intermedio in confuſo: puta dabis tantum quantum valebit in tempore cariori inter.a. &.b. tunc ille cõtractus eſt illicitus propter duas rationes. Prima eſt, quia ponit ſe vt in pluribus in tuto lucrandi, et partẽ in tuto perdendi. Secunda, quia cum nõ poſſit determinate ſcire, quia forte non expoſuiſſet venditioni tempore quo carius venderetur, ſed ante vel poſt, quia non poteſt cognoſcere tempus in quo carius venderetur inter iſta duo tempora.a. & b. tunc exponit ſe in tuto de lucro, & partem de damno: & ſic facit contra ſecundam regulam. ¶ Circa hoc eſt difficultas, ſortes habet bladum, & plato illud petit mutuo, et tantum bladi reſtituet in paſchate. & eſt veriſimile quòd plus valebit in paſchate. an contractus ſit vſurarius? vt nunc valet tantummodo decem: & veriſimile eſt ꝙ in paſchate valebit duodecim. vtrum recipiendo bladũ pro blado, ſit vſura? Videtur ꝙ ſic, quia accipit vltra ſortem, quia in rebus non numiſmatibus attendendus eſt valor rei in omni cõtractu. Aliqui faciunt magnam difficultatem in hoc caſu: ſed facile ſolui poteſt ex prius habitis. Dico quòd ſi eſſet reſer-

uaturus modium bladi vſque ad paſcha, & in paſchate nutriretur cum ſua familia illo blado: non committit vſuram: quia in paſchate nullum lucrum cõſequitur: cum de ratione vſurę ſit quòd conſequatur lucrum. ſed ſi non eſſet reſeruaturus, ſed modo venditurus, tunc eſt vſura: quia tantum dãnat platonem ac ſi venderet decẽ, & plato nunc daret illa decem, & mutuaret à ſorte pro reddendo valens duodecim: quia reciperet plꝰ in valore: & ſic eſt manifeſta vſura.

¶ Sequitur de cõmutatione negociatiua.

¶ DE commutatione lucratiua antequã ſit iuſta, ponit doctor vltra regulas prædictas duas cõditiones. Prima eſt: ꝙ talis commutatio ſit vtilis reipublicę, & in eius vtilitatem referatur antequam ſit iuſta. Secunda, ꝙ negociator capiat precium correſpondens iuxta diligentiam & prudentiam ſuã, ac pericula & expenſas in negociando. Vñ qui emunt vt immediate reuendant, & in eodem loco: iniuſte faciũt: quia nõ reſeruant nec meliorãt. ſed qui reſeruant ad tẽpus in quo nõ inuenientur niſi eſſent reſeruatę: quanuis nõ meliorent: vt non reſeruantur nunc poma in arboribus, nec vinum in vite: ſimiliter qui deferunt de vna patria in aliam, poſſunt vltra vendere. ſed qui emunt vt immediate reuendant, ſunt inutiles reipub. quia nõ dant niſi pro maiori precio, & inferunt dãnum alijs qui habent emere pro neceſſitatibus ſuis. Ideo non videtur ꝙ tales ſint excuſabiles. Sed caſus ponitur: ſortes emit aliquam rem iuſto precio vt reſeruet, vel vt melioret: et accedit plato volens illam immediate emere. Dico quòd ſortes poteſt plus illam vendere illi quàm emit, ſemper manendo intra latitudinem iuſti precij. ſed propter intentionem peruerſam ſi vellet emere vt immediate plus venderet: non eſt niſi cupiditas, & non poteſt ab iniuſtitia excuſari. Secundam conditionem doctor declarat, & ſatis clare: neque eſt aliqua difficultas. Ideo breuiter tranſeo ad tertium articulum.

¶ DE tertio articulo ſatis patet. In hoc articulo nihil eſt difficultatis, ſicut nec in ſecundo. Vnde in ſecundo inquirebatur quomodo in trãſlationibus dominiorũ reperiebatur iuſtitia, ſcilicet in tranſlatione, venditione, permutatione, &c. Iam in iſto articulo quęrit de oppoſito, ſcilicet quomodo committitur iniuſtitia. Et quia rectum eſt index ſui obliqui: (primo de anima) ideo ſi conſiderentur requiſita in

trãſlationibus &c. ſatis videbitur quãdo erit iniuſtitia. Vnde primo in donatione eſt iniuſtitia ſi fiat vel cõtra volũtatem ſuperioris à quo dependet in donando: vel ſi fiat inuoluntarie. in omnibus iſtis tranſlationibus aliquando eſt iniuſtitia ex parte vtriuſque partis, ſcilicet & accipientis & donantis. aliquando ex parte vnius tãtum. Vnde ſi fiat donatio cõtra prohibitionem ſuperioris, eſt iniuſtitia ex parte vtriuſque: quia & dans & recipiens ſimpliciter peccat. Si aũt fiat nõ libere, ſed aliquo modo inuoluntarie, vel per metum, vel per ignorantiam: non oportet quòd dans peccet: vt dicit Sanctus thomas. actus qui eſſet prodigalitas libere factus, excuſatur per metum: vt dans aliquid graſſatoribus metu mortis, eſt ſolum iniuſtitia ex parte accipientis. Nam vt dicit Scotus, & bene, in donatione non eſt iuſtitia ſi donans non mere liberaliter donat, vel contra voluntatem alicuius à quo depẽdet in donando, donat. Ideo deceptus ab eo cui donat, non ſimpliciter donat. Similiter in permutationibus eſt iniuſtitia ſi fiat deceptio in pondere, numero, vel menſura, ſubſtantia, qualitate, & quãtitate. & ſi fiat contra voluntatem ſuperioris, & inuoluntarie, eſt iniuſtitia ſaltẽ ex parte vnius partis. Similiter in vẽditione eſt iniuſtitia ſi venditur res ſimpliciter pluſquam valeat, ſiue vltra medietatem iuſti precij, ſiue citra: & ſi inuoluntarie vendatur, & contra voluntatem ſuperioris. Similiter in mutui datione eſt iniuſtitia ſi capiatur aliquid vltra ſortẽ, exceptis caſibus ſupradictis. Similiter in venditione pro precio ſoluendo tempore futuro eſt iniuſtitia ſi vendens vendat tempus, aut ſi ponat ſe vel ſimpliciter vel vt in pluribus in tuto, & partẽ in periculo de damno. Circa hoc eſt difficultas. dictum eſt quòd ſortes qui nunc non eſt venditurus rem ſuam vſque ad paſcha, rogat eum plato vt vendat illam: ſi nunc præciſe valet quinq;, & nõ erat nunc venditurus, ſed in paſchate, & veriſimile eſt quòd in paſchate valebit plus aut minus: quia aliquando valet ſex, aliquando quinque, aliquando quatuor: poterit vẽdere ſex ratione dubij ꝑ precio ſoluendo in paſchate. ſed ſi tẽpore ſolutionis, puta in paſchate, valeat ſolum quinque, an debeat reſtituere vnum, & capere ſolummodo quinque? Nã licite in venditione potuit vendere ſex, quia excuſabatur propter dubium. ſed tempore ſolutionis certum eſt quòd

non valet niſi quinque: an debeat ſubtrahere vnum à precio inter eos couento? dicit Henric9 in tertio quodlibeto.q. vltima, qui eſt ſatis tutus in materia cōtractuum, ꝙ debet ſubtrahere vnum à precio, & capere ſolum quinq;. Ratio ſua eſt, Quandocunque aliquis excuſatur à peccato in aliquo contractu propter ignorantiam, ita quòd ſi eſſet certitudo de re quãtum valet: ſi vltra valorem venderet, peccaret, & cōtractus eſſet illicitus, veruntamē propter dubium excuſatur: ſuperueniēte vero certa ſciētia, illud eſt reſtituēdum in tali contractu quod accepit & exuperauit valorē rei. Infert conſequenter Henricus ponendo caſum ꝙ ego locaui poſſeſſionē meā pro toto anno: quæ regulariter valet centum: ſed propter tempus fortuitū ſolū valuit octuaginta. Dicit ipſe quòd debeo reſcindere decem à cōtractu, ſcilicet omne illud quod minus valet propter fortuitū euentum. Sed opinio oppoſita eſt cōmunior, quòd dubiū tempore contractus excuſat. & quando contractus eſt iuſtus: propter quodcunque accidens non obligatur ex pręcepto reſcindere: immo poteſt totū exigere, ſcilicet illud in quo conuenerunt tempore contractus, in quo tempore contractus erat licitus. & hoc tenet doctor.

¶DE quarto ſunt quinque videnda. In hoc articulo quarto egregie tractat Scotus de reſtitutione facienda: & propter quam cauſam ſit reſtitutio facienda. Vnde reſtitutio non eſt niſi alieni redditio. Ideo quęrit propter quā cauſam obligatur quis alienū reſtituere. Dicit primo ꝙ ſicut auferre alienum, eſt peccatū mortale contra pręceptum diuinū negatiuū: Non furtū facies: ita & tenere alienū, ſiue ſubtrahendo, ſiue aliter detinendo. hinc eſt quòd reſtitutio eſt de neceſſitate faciēda, nō tãquā pars ſatiſfactionis: (quia ſatiſfactio reſpicit deum, & reſtitutio proximū. ideo reſtitutio non eſt facienda vt pars quædā ſatiſfactionis vel generalis vel ſpecialis) ſed propter pręceptū quo prohibetur omnis detentio rei alienę. Correlariū, tenere alienum inuito domino, eſt peccatum mortale. Dicit doct. & cōmuniter dicunt doctores, ꝙ ꝓhibetur pręcepto negatiuo ſubripere vel detinere rē alienā authoritate ꝓpria. ¶Quæritur an ſit prohibitū rem propriā ab alio detentā violenter & iniuſte, authoritate propria ſurripere, & ſurreptā detinere: vt aliquis detinet rē meā, nō poſſum probare ꝙ ſit mea, vel qa de-

ficiant teſtes, vel quia nõ poſſum accedere ad iudicem: & habeo occaſionẽ latenter capiendi eã: an iuſte poſſim? Secũda difficultas, ſortes nullam rem meã habet: ſed eſt mihi debitor: & nõ poſſum hoc probare: vel iudex nõ vult adminiſtrare iuſtitiã. An poſſim latenter tantũdẽ capere de bonis ſortis, & an tenear ad reſtitutionẽ illius quòd latẽter cepi?

¶ Quantum ad primam difficultatem duplex eſt modus dicendi. Sanctus Thomas ſecunda ſecundę. q. lxij. atriculo ſexto in ſolutione ad vltimum dicit ꝙ accipiens alienum aliquando peccat, & ſimul tenetur ad reſtitutionẽ. Aliquãdo peccat, ſed nõ tenetur ad reſtitutionẽ. Exemplũ primi, vt ſortes habet rem meã vel vt pignus vel vt depoſitũ vel vt locatũ vel liberaliter accomodatã: ita quòd vſus rei meę eſt apud eũ. Tũc dicit ꝙ accipiendo eam nõ ſolum pecco, ſed teneor reſtituere: quia grauo eum: quia poſtquã licite detinet eã, iniuſte facio ſubripiendo eã, & teneor reſtituere. Exemplũ ſecũdi, vt ſortes iniuſte detinet rẽ meã: ita ꝙ nec vt depoſitã nec locatã nec accõmodatã. dicit Tho. & etiã Richardus in hac diſtinctione, articulo. v. q. vij. ꝙ pecco ſurripiendo clam: ſed non teneor ad reſtitutionẽ. Quòd peccẽ, patet, dicit Tho. quia ſubtrahendo & clã capiendo rem quæ realiter eſt mea, facio mihi ius authoritate priuata in re quæ eſt mea. ſed hoc eſt in perniciẽ & perturbationẽ reipublicę, & prohibitum lege humana, ꝙ vnuſquiſq; faciat ſibi ius in re ſua, & ſit iudex in propria cauſa: immo ſi quis probaretur ita ſurripuiſſe rem ſuam, lege humana cõdẽnaretur illã ꝑdere. ergo peccat ſic ſurripiẽdo. Quòd aũt nõ tenear reſtituere, patet, qa nulli facio iniuriã, nec ei à q̃ ſurripio, cũ illã iiuſte detineat. ergo. Reſolutio ergo s. Tho. eſt: ꝙ ſurripiendo rẽ meã detentam ab alio, ſemper pecco: ſed nõ ſemꝑ teneor reſtituere, puta ſi detẽtio rei meæ apud aliũ, ſit totaliter iniuſta. Sed Altiſſiodorẽſis in vlt. q̃ſt. de reſti. tenet oppoſitum, & de palude, & conſequẽter Gabriel: & dicũt ꝙ ſi res mea iniuſte detineatur ab altero: ſi poſſim ſine ſcãdalo aut periculo famæ aut corporis, & ſine grauamine alterius innocentis, licet mihi capere. Dicitur notanter ſine grauamine innocẽtis. verbi gratia plato dedit rem meam in pignus ſorti, & non poſſum aliter habere niſi illam clam capiendo: non debeo capere: quia ſequitur damnum ſortis innocentis. ideo mihi non licet in tali caſu:

quia teneor non facere damnum cuicunque innocenti. ſed aliâs, ſcilicet ſine periculo vitæ & famæ, & ſcandalo, dum modo non habeam conſcientiam in oppoſitum, dicunt ꝙ licet capere. Et ad argumentum.s.Tho.nullus debet eſſe iudex in propria cauſa: dicit Altiſſiodorenſis quòd hoc dicitur propter periculum & perturbationem reipublicæ: quia ſi quilibet ſibi faceret ius authoritate propria, ſequeretur maximum detrimentum in republica & perturbatio. ergo vbi nulla pturbatio reipublicæ ſequitur, nec periculũ in republica, licet ſibi facere ius. ſed quando poſſum capere rem meam ſine periculo famę aut vitę, & ſine ſcandalo aut damno innocentis, nulla ſequitur perturbatio in republica: ergo licet mihi facere ius in re mea. & ſatis bene dicit. & iſta opinio videtur probabilior. & datur ſimile: Si aliquis detinet me vt ſeruum, quia in bello iniuſto cepit me: ſi pateat mihi locus fugæ, poſſum authoritate propria auferre rem meã, ſcilicet corpus meum. Similiter licet in caſu prędicto & in multis alijs ſimilibus. Ex his patet ſolutio primę difficultatis, quòd ſcilicet pôt rem propriam ab alio detentam violẽter & iniuſte, authoritate propria ſurripere, & ipſam ſurrẹptã detinere. ¶Quantum ad ſecundam difficultatem, ꝙ apud alium nulla eſt res mea, ſed tenetur ipſe facere meam, quia eſt mihi debita: an licet mihi tantã rem capere quantũ mihi debet, ſine periculo famæ corporis, & damno innocentis? Eſt triplex modus dicẽdi. Aliqui dicunt quòd in accipiendo pecco, & nõ teneor reſtituere. Alij, ꝙ in accipiẽdo tenor reſtituere, & pecco. Alij, ꝙ nec pecco, nec teneor reſtituere. Quãtum ad primam partem dubij aſſignant talem rationem, quia in accipiendo facio mihi ius in propria cauſa. ergo in accipiendo pecco: licet non tenear reſtituere: quia nullũ grauo nec damnifico. De Fontibus in.xij.quodlibeto nititur hoc impugnare: quia ſi pecco, hoc eſt per iniuſtitiam. & non remittitur peccatum iniuſtitiæ niſi reſtituatur ablatum. ergo ſi pecco in accipiẽdo, teneor ad reſtitutionem. & non eſt difficultas quòd ſi pecco per iniuſtitiam, quin tenear ad reſtitutionem. propterea deſcendit ad tertiam opinionem dicentem ꝙ nec peccat in ſuſcipiendo, nec in non reſtituendo. Aliter dicit Hericus quodlibeto.vi.q.xxvij.ꝙ ſi capiat rẽ authoritate ꝓpria & clandeſtine, vel violẽter & nõ clãdeſtine, peccat.

Patet duplici ratione. Prima, antequam capiat illam rem, illa res non eſt eius, quanuis ſit ei forte debita: ſed prohibitum eſt in lege, Non concupiſces rem proximi. ergo à fortiori non ſubtrahes. ergo ſubtrahere eſt prohibitum. ergo in tali caſu peccat in ita ſubtrahendo.

¶Secūda ratio quam facit. antequam ſubtrahat hanc rem ab illo qui eſt eius debitor, ille talis debitor facit ei iniuſtitiam. ſed præceptum eſt in lege euangelica non reddere malum pro malo: immo præceptum eſt reddere bonum pro malo. ſed in ſubtrahendo reddit malum pro malo: quia aufert quod eſt alterius, pro malo. ergo peccat. Dices, nō perpetrat aliquod malum, nec iniuriā: quia poſtquam eſt debitor, illud debitum aufert rationem iniuriæ. Statim facit ipſe Henricus replicam: in qua iacet tota difficultas. ergo om̄is operatio per quā iniuriatus exigit & accipit pœnam authoritate propria ab iniuriante, cuius pœnę eſt debitor, eſſet licita: & hoc vbi non poſſet cōſequi talem pœnam authoritate communi. ſed hoc eſt falſum. patet: quia omnis talis pœna non eſt inferenda à perſona priuata etiam vbi non poſſet habere authoritate communi: quia nō pertinet perſonæ priuatę ratione iniurię præcedentis inferre pœnā iniuriato authoritate propria, quāuis illa pœna ſit ei debita: qa vt dicit Auguſtin9, ſpectat ad illos qui publica funguntur poteſtate. ergo ſicut non licet in pœnis corporalibus: ita videtur etiam quòd non licet authoritate ꝓpria in pecunijs & bonis, quanuis illa ſint debita. & iſta replica habet magnam apparentiā. ¶Alia ratio ꝙ teneatur ad reſtitutionē: quia ſi peccat ſubtrahendo rē, peccat peccato iniuſtitię. ſed ſic eſt quòd illa ſubtractio poſtquam eſt iniuſta, non facit rem eſſe illius cuius non erat prius. ergo ſi peccat in ſubtrahendo, peccabit in detinēdo. ergo tenetur illam reſtituere.

¶Vltra dicit Henricus: aliquādo cōtingit ꝙ res veniat ad manus eius, nō ex authoritate eius, ſed ex aliqua cōmiſſione: aliquando ex commiſſione alterius à debitore: vt ſortes debet mihi decem. plato eſt debitor ſorti in decem. & illa decem plato mihi dat vt ſoluam ſorti. in tali caſu non liceret mihi retinere: quia facerem iniuriam platoni. ergo nō licet detinere. Aut res deuenit in manus meas ex commiſſione debitoris: vt ſortes debet mihi decem: & non poſſum ſolui à ſorte: quia non poſſum ꝓbare: ſed committit me re-

ceptorem aliquarum terrarum. iſtæ res licite ꝓueniunt ad manus meas. an ſorte ignorante poſſim retinere illa decem quorũ eſt mihi debitor? Prima fronte apparet ꝙ non: quia poſtquam cõmiſit illud officium, ꝓmiſi exercere fideliter, & reddere omnes ꝓuentus. ideo retinendo apparet ꝙ faciam contra ꝓmiſſionem & fidelitatem. Tenet de Gandauo in vltimo qudlibeto, q̃tũ ad hoc, ꝙ licet mihi retinere q̃n deueniũt ad manus meas medio licito: ſcilicet ex cõmiſſione debitorũ, & nõ poſſum aliter ſolui, & nõ põt ſortes ꝓbare me furem, poſſum retinere. ratio eſt, quia ſi eſſet in iſta detentione aliquid ratiõe cuius non eſſet licita: hoc maxime eſſet quia ſortes eſſet inuitus: & nõ videtur alia iniuſtitia niſi quia eſt inuitus. & hoc nõ, quia ſi detinerẽ authoritate publica, dato ꝙ eſſet inuitus, iuſte detinerẽ. ergo ſolũ propter hoc quòd eſt inuitus, vel eſſet ſi ſciret: non ꝓuenit iniuſtitia. Dices, authoritas publica ſupueniens auferet iniuſtitiam à detẽtione. Contra. nunquã authoritas publica facit de opatione iniuſta & illicita iuſtã & licitã: quia authoritas publica eſt ſolũ inuenta & pręciſe ad repellẽdas iniurias, & ꝓ conſeruatiõe reipublicę. Vnde dicit Auguſtinꝰ, Si oẽs eſſent iuſti, nõ indigeremꝰ fortitudine publicę iuſtitię. ergo poſtq̃ medium quo res ꝓuenit ad me, fuit licitũ, videtur quòd operatio eſt iuſta. & eſt magna apparẽtia in dictis eius. Dicit enĩ tria. Primũ, nõ poſſum ſubtrahere authoritate propria. & ſi ſubtraham, teneor reſtituere: quia per ſubtractionem non efficitur mea, quanuis ſit mihi debita. & eſt pro ſecundo dicto. Tertio dicit, ſi res peruenerunt ad manus meas, ſed ex commiſſione alterіꝰ à debitore: nõ poſſum detinere. ſed ſi peruenerint ad manus meas medio iuſto, & ex commiſſione debitoris: poſſum retinere. & hãc opinionẽ Hẽrici credo veriorẽ. Ex iſta lectione habemꝰ reſolutorie ꝙ reſtitutio nõ eſt faciẽda eo ꝙ ſit ſatiſfactio, aut pars ſatiſfactiõis: quia de cõgruo requiritur reſtitutio in re vel in voto ante oẽm partẽ pœnitẽtię: ſicut ceſſatio volũtaria in actu vel facto à pctõ. ſed eſt reſtitutio faciẽda qa pręceptũ eſt nõ furari: & indifferẽter furari ſe extẽdit ad ſurripere rẽ alienã, & ad detinere illã. & ideo qui habet & detinet alienũ, tandiu furatur q̃diu põt reſtituere et nõ reſtituit. Viſum eſt etiã an ſurripere rem ꝓpriam ab alio detentã, ſit pctm̃ & licitũ? Dictũ eſt ꝙ licet, ſi hoc põt fieri ſine ſcanda

lo & iniuria innocētis, & non habendo conſcientiā vel dubium in oppoſitum. De re debita eſt maior difficultas.
¶Conſequenter doctor inquirit quis tenetur reſtituere.
¶Reſpondet ꝙ ſunt nouē qui tenentur ad reſtitutionem: qui continētur in his verſibus: Quilibet inſolidū reddat prius iniuriato: Iuſſio, conſiliū, cōſenſus, palpo, recurſus, Participās, mut⁹, nō obſtans, nō manifeſtās. Quorū ſentētia ſtat in hac maxima: Quicūq; abſtulit vel detinet alienū, & breuiter quicūq; eſt cauſa dāni, tenetur ad reſtitutionē dānificato. In cap. ſi culpa. de iniurijs & dāno dato. dicitur, ſi culpa tua datum eſt damnū, vel iniuria irrogata, ſeu alijs irrogātibus opem forte tuliſti, aut hęc imperitia tua ſiue negligētia euenerunt: iure ſup his ſatiſfacere te oportet &c. Vnde regula eſt generalis in hac materia: Quicunq; eſt cauſa dāni, tenetur ad reſtitutionem damnificato. Et ſic præcipiens furi quòd furetur, eſt cauſa quare furatur: & ſic tenetur, ad reſtitutionem. Similiter conſulens ꝙ furetur, qui aliās non erat furaturus: eſt cauſa quare iſte à quo furatum eſt, patitur damnū: & ſic eſt cauſa damni. Similiter qui adulatur furi ꝙ furetur vel rapiat, (& iſti ſunt q adulātur potētioribus vt opprimāt paupiores) ſimiliter qui occultat furē, ad quē fur habet recurſum: oēs tales tenētur ad reſtitutionem: quia dant cauſam dāni. Item qui participat cum fure, non in re furata, ſed in actu furandi: puta eſt cum eo quando furatur, ipſum adiuuando, quāuis non participet in re furata nec omnino nec in parte: tamen tenetur reſtituere totaliter: quia cauſam damni dedit. Item qui ſcit vbi eſt fur vel res perdita: & vocatus in iudicio non manifeſtat, cum tamen licite poteſt ſine periculo famę alterius aut ſuæ aut eius ſtatus, eſt cauſa damni: quia vbi ſunt teſtes alij, & reuelaret, reſtitueretur res domino proprio. igitur, Similiter iudex qui cognita cauſa & iure partium, vult adiudicare, aut ſi adiudicat, hoc eſt pro parte quæ nihil habet in re, aut ſi differat iudicium, tenetur ad reſtitutionem. Iſtorum nouem quilibet eſt cauſa damni: et quicunque eſt cauſa dāni, tenetur releuare damnificatum ab illo damno. ergo. Aliter oſtendit doc. nōnūq̄ aliquis detinet imediate rē alteri⁹, vel eſt cauſa furti, vel detentionis. Aliqn̄ mediate, vt conſulens, præcipiens, adulans &c. tales non ſubtrahunt rem immediate, ſed mediate. & quanuis quilibet iſtorū nō ſunt

piat vel detineat rem immediate, quilibet tamen iſtorũ detinet, vel formaliter vel virtualiter cõſentit. Vnde dicit Scotus ꝙ omnis obligatio ad reſtitutionem, reducitur ad auferre vel detinere, & hoc vel vt cauſa principalis, vel proxima, vel coadiuuans, vel inducens, vel nõ impediens. quando eius impedimentum eſſet ad bonum reipublicę, & ſine periculo perſonæ, impedire poteſt. & hæc omnia ex quo reducuntur ad cõſenſum efficacẽ verum vel interpretatiuũ: ꝓbantur per illud. ij. q. i. notum ſit. vbi dicitur ꝙ facientem & conſentientem par pœna conſtringit. Et ad Rom. ij. dicitur, Non ſolum qui talia agunt: ſed qui conſentiunt facientibus. Iſtorum omnium quilibet tenetur ad reſtitutionem in ſolidum, id eſt totaliter: ſed vno reſtituente, omnes alij liberantur à debito in comparatione ad illum damnificatum: tamen alij tenentur pro rata portionis quæ eos contingit, illi qui ꝓ omnib9 ſatiſfecit. Tamen ꝓ maiori intelligẽtia; vt dictũ eſt ſupra in aliquo paſſu, ſi aliquis participet in re furtiua, & non in actu furandi, ita ꝙ non eſt conſcius furti, tamen capit partem de re furtiua: non tenetur reſtituere niſi partem quã habuit. ſed qui participat in actu furandi, q̃uis nihil participet de re furtiua, tenetur ad reſtitutionẽ totius: & ipſo reſtituente cæteri tenentur pro rata ſoluere reſtituẽti, vt dictum eſt: & deobligantur à reſtitutione: quia ſi quilibet iſtorum nouem reſtitueret inſolidum damnificato, iſte nocties plus reciperet quàm amiſerit. Dicũt doctores quòd tenentur reſtituere damnum paſſo, niſi damnum paſſus liberaliter eis remittat. & hoc habet glo. lib. vi. cap.

¶ Ratio eſt. ſicut poterat damnum paſſus rem iſtam antequam furaretur, mere liberaliter dare furi: ita poteſt poſtquam ali9 illam detinet, in illum transferre dominium, puta per donationem. Nam poſtq̃ res eſt furata, eſt æqualiter illius à quo ablata eſt furto, ſicut prius. ergo per ſuam volũtatem liberam non obſtante quòd ſit apud alterum, poteſt dominium in illũ mere liberaliter tranſferre. quo facto non tenebitur amplius ad reſtitutionẽ. ergo hoc ſupradictũ eſt intelligendum ꝙ tenẽtur ad reſtitutionem niſi fiat eis liberalis remiſſio: quia tunc deobligantur à reſtitutiõe faciẽda.

¶ Sed ſolent poni caſus in quibus iſta remiſſio liberalis nõ ſufficit. Nam Panor. in cap. conſuluit. de vſuris: dicit, ſi fur habeat malam volitionem, id eſt nunquam reſtituendi, re-

miſſio liberaliter facta ab illo à quo furatus eſt,nõ prodeſt ei quin teneatur reſtituere:quemadmodum liberalis donatio facta vſurario pure mentali,propter deprauatam voluntatem,quia acceptat ex vi mutui,quanuis alter mutuatarius libere conferat,non prodeſt vſurario: nec res liberaliter donata efficitur vſurarij. ergo ſimiliter ſi fur habeat voluntatem deprauatam,ita quòd velit hanc rem nunquã reſtituere,liberalis donatio ipſius cuius eſt,non facit illam eſſe furis quin teneatur illam reſtituere. & eſt magna apparentia in argumento eius. Nam ſi prohibetur donatio à ſuperiore,talis nõ valet: vt dictum eſt.ergo à fortiori neq; remiſſio liberalis valebit. & eſt argumentum in gloſ. in regula iuris.peccatum non dimittitur niſi reſtituatur ablatũ. Dicit gloſ.quando remiſſio eſt authoritate ſuperioris prohibita,non valet:ſicut neque donatio. Et allegantur communiter duo caſus in quibus remiſſio non valet. Primus caſus ponitur in capitulo. ſtatutum.de reſcriptis. libro.vi. vbi ponitur caſus de iudicibus delegatis, quibus prohibetur quòd nihil recipiant vltra eſculenta & poculẽta. & ſtatim ſubditur: Si aũt aliquis huic cõſtitutioni cõtrauenerit, teneãt ad integrã reſtitutionẽ illi9:nulla ei9 cui reſtituendũ eſt,remiſſione valitura.vt ſit Sortes iudex delegatus.aliqd acceperit à partibus vltra eſculenta & poculẽta. nõ poteſt remiſſio eius prodeſſe quin teneatur reſtituere, quia talis remiſſio eſt prohibita à ſuperiore habente authoritatem. Alius caſus in ca.exiſtit.de cenſibus lib.vi. vbi ponitur caſus de viſitantibus ꝙ ſi aliquid acceperint à viſitatis, teneãtur duplum reſtituere,etiam remiſſione illorum à quibus acceperint,non profutura.quod ſi renuerint reſtituere,ſint excõmunicati.ergo ſi capiant à viſitatis vltra procurationem,quanuis libenter detur eis à viſitatis,talis remiſſio nõ prodeſt illis quin teneantur reſtituere,quia talis eſt prohibita iure canonico,cui clerici ſunt ſubiecti. ¶Reſolutio ergo eſt ꝙ iſti tenerẽtur ad reſtitutionẽ niſi fiat eis remiſſio, & niſi ſit prohibita ab illo a q̃ dependet ille qui remittit, & dũmodo ſecundum Panor.non habeant voluntatẽ deprauatam. & iſti caſus prędicti ſunt caſus notabiles in quibus per voluntatẽ libera dñs non põt rẽ ſuã in alterũ trãſferre.

¶Iam quæro,cum ſint nouem maneries hominũ qui tenẽtur ad reſtitutionẽ; an damnum paſſus poſſit abſoluere à

debito reſtituendi vnum iſtorum nō abſoluendo reliquos? vt ſit Sortes damnū paſſus, quia Plato furatus eſt equum Sortis: & Cicero participauit in actu furandi, & etiam re furtiua: quia conſuluit vel præcepit Platoni vt equū ſortis furaretur: & partem ipſius habuit. An ſortes poſſit remittere Platoni non remittendo Ciceroni, vel ediuerſo? Dico primo ꝙ non pōt damnū paſſus remittere illi qui immediate damnificauit, puta qui īmediate abſtulit, nō remittēdo alĳs qui mediate ſolū damnificauerunt. Ratio mea eſt. nam ſi illi qui mediate damnificauerūt, reſtituāt Sorti: iure diuino obligatur ille qui immediate dānificauit, reſtituere illis: vt Plato qui īmediate damnificauit Sortem, eſt obligatus iure diuino reſtituere Ciceroni illud qđ ipſe Cicero reſtituit Sorti. ergo nō poteſt Sortes abſoluere Platonem à debito reſtitutionis non abſoluēdo Ciceronē. ergo damnū paſſus non poteſt remittere illis qui immediate dānificauerunt, nō remittēdo alĳs qui ſolū mediate dānificauerūt.

¶ Secundo dico, ille qui eſt damnificatus, poteſt remittere ĳs qui mediate damnificarunt, non remittendo illi qui immediate damnificauit: vt in caſu prædicto poteſt remittere Ciceroni, & non Platoni.

¶ Ratio mea eſt. ſi Plato reſtituerit Sorti: Cicero nulli tenebitur amplius reſtituere nec Sorti nec Platoni. ſed quanuis Cicero reſtituerit, Plato tenebit̄ reſtituere: quia tenebitur reſtituere Ciceroni. ergo cum Cicero ſolummodo tenetur Sorti, & nullo modo Platoni: Sortes poteſt ei per liberum conſenſum & liberam voluntatem ſimpliciter remittere non remittendo alteri: quia quilibet poteſt iuri ſuo per liberum conſenſum cedere, dummodo non ſit prohibitum à ſuperiore.

¶ Tertio eſt difficultas, ſit Sortes damnum paſſus: tunc capio duos qui ſolum ſunt cauſę remotæ damnificationis Sortis: vt Cicero eſt recurſus, id eſt ad quem recurrit dānificans, immediatus: & Ioannes eſt conſulens vel palpo. an Sortes poſſit remittere vni iſtorum non remittendo alteri? Apparet quòd non, quia cum omnes iſti teneantur inſolidum reſtituere: ſi vnus reſtituat damnificato, alter reſtituēti pro rata portionis reſtituere tenebitur. ergo damnificatus non poteſt alterum iſtorum qui ſunt ſolum cauſę remotæ præciſe, abſoluere totaliter non abſoluēdo alterum à re-

ſtitutione: quia ſi vnꝰ iſtorum reſtitueret, alter teneretur ei pro ſuo intereſſe. verum eſt ꝙ alter qui immediate abſtulit, & apud quem eſt res, tenetur totaliter iſtum recompẽſare qui reſtituerit damnificato. ¶ Habemus ergo reſolutorie quid eſt reſtituendum, puta res ablata, ſuppoſito ꝙ nõ fiat libera remiſſio: & viſi ſunt caſus in quibꝰ non põt fieri libera remiſſio, puta quando eſt prohibita à ſuperiore habente ptãtem illã prohibẽdi: & in quibus caſibꝰ debitor nõ poteſt vnum abſoluere aliũ non abſoluendo à reſtitutione.

¶ De tertio, ſcilicet quia viſum eſt quare eſt reſtituẽdum: iam quæritur quid eſt reſtituẽdum? Primo dico ꝙ res ablata. Secundo non ſolum res ablata, ſed fructus illius medio tempore percepti, ſi fuerit res fructifera. Tertio nõ ſolum fructus percepti, ſed quos percepiſſet dominꝰ rei: quia ſtat quòd qui detinet rem fructiferã furto, nullos fructus percipiat ex illa re: ſed dominus percepiſſet. & intelligendũ ꝙ fructus ſunt reſtituendi ſi res fuerit fructifera de ſe: quia ſi eſſet fructifera ſolũ per induſtriam alterius, vt eſt pecunia: fructus in tẽpore medio percepti nõ ſunt reſtituendi. Tertio fructus quos percepiſſet dñs ſi interim habuiſſet rem ſuã: vt ager eſt res fructifera de ſe: poſtq̃ iſte qui tenet, nihil habet in re, nec in fructibꝰ eiꝰ: quãuis percepit maiores q̃ dñs rei percepiſſet. Sed ſi res eſt fructifera ſolũ per induſtriam detinẽtis, nõ licet reſtituere fructus: quia ꝓuenerũt ex induſtria eius q vtitur illa re. Ex q̃ infert doc. ꝙ lucrum acquiſitũ ex pecunia vſuraria nõ tenetur fœnerator reddere: quia ille qui reciperet, poſſet eſſe iuſte vſurariꝰ, cũ reciperet fructũ de ſua pecunia ꝓueniẽtem per induſtriã alterius. Nam tota ratio quare vſura eſt prohibita ſecundũ doctores, eſt quia pecunia nihil germinat de ſe niſi per induſtriam: & nõ licet alicui vẽdere induſtriã alterius, cũ nõ ſit ſua. Tamen ſi iſte dñs per pecuniã quã alter detinet, lucratus fuiſſet aliquid ex pecunia ſua: fructus ſunt reſtituẽdi ratione intereſſe. Sunt ergo reſtituendi fructus quos dominus percepiſſet. & dicunt communiter doctores quòd non ſunt reſtituendi tot fructus quot percepiſſet, quia deducendę ſunt expenſę & labores alterius qui coluit agrũ: & oĩbꝰ illis deductis adhuc non ſunt tot fructus reſtituendi quot percepiſſet: quia non habebat illos fructus in actu, ſed in potentia ſolum: quia tunc ſequitur quòd ſi teneretur ad re-

ſtituendū oēs fruct⁹ quos habuit in potētia, ꝙ infinitos teneret reſtituere: cū ager habeat infinitos fructus in potētia. Vñ plus eſt habere in actu quā in potentia. ergo non tenet ad tot fructus reſtituēdos. vt ſit Sortes qui cōbuſſit bladū non maturū. nō tenet tantū reſtituere ac ſi cōbuſſiſſet iam maturū. hinc eſt ꝙ non tantū vēditur bladum in herba ſicut maturū. Reſtituenda eſt ergo res ablata, & fructus ꝙs percepiſſet domin⁹: nō tamē tot quot percepiſſet: cū illos non habebat in actu, ſed in potentia: ſed tantum quantum vir prudens iudicaret valere quando illos abſtulit.

¶ Conſequenter agendum eſt de quarto: ſcilicet cui reſtitutio eſt facienda. & dicitur ꝙ damnificato: exceptis duobus caſibus. Primus, quando nō cognoſcitur cuinam eſt res reſtituenda, vt in rebus inuentis quę debent reſtitui: in tali caſu reſtitutio non eſt facienda damnificato. Secundus caſus ſi damnificatus ſit notus, & hęredes eius ſint ignoti, nihilominus eſt ita remotus, ꝙ non poteſt talis res in qua dānificatus eſt, ad ipſum tranſmitti ſine maiori damno tranſmittētis, quàm illa res ſit vtilis damnificato. Ratio eſt, nullus debet rationabiliter velle ſuum commodum cum maiori iactura proximi, quàm illud quod remittēdū eſt, eſſet ei vtile. ergo ſi non poſſit fieri reſtitutio ſine maiori incōmodo reſtituētis, in tali caſu non debet damnificans tranſmittere ad damnificatum. & maior pars doctorum ita dicit.

¶ Dices, in iſtis caſibus cui eſt facienda reſtitutio? Dicit doctor quòd pauperibus, quia quod non poteſt reſtitui corporaliter, reſtituatur ſpiritualiter. Sed per quem debet fieri? Aliqui doctores dicunt quòd per epiſcopum: quia epiſcopus eſt tutor & procurator pauperum. ideo cum tales res debeantur pauperibus, debent dari eorum tutori & ꝓcuratori. Sed dicit doctor, & poſt eum Gabriel, quòd ſi talis apud quem res eſt, ſit diſcret⁹ vir, per ſeipſum faciat reſtitutionem, & det ipſemet pauperibus. & in hoc non eſt magna difficultas cui eſt facienda reſtitutio.

¶ Sed difficultas eſt. Sortes detinet rē Platonis, Cicero furatur illā, & ſcit bene quòd eſt Platonis. an Cicero debeat reſtituere Sorti, vel Platoni cui⁹ eſt? Dico ꝙ Cicero ſi poſſet ſine diffamatione ſui aut Sortis reſtituere Platoni, notificando tamen Sorti quòd ſit reſtituta Platoni, debet eam reſtituere Platoni. Ratio eſt, ſi in iſto caſu Cicero reſtituat

platoni,non notificando ſorti: ſortes tenebitur adhuc reſti-tuere:quia non ſcit reſtitutionem eſſe factam platoni de dãno quod intulit.et ſi teneatur iterum reſtituere per Ciceronem,eſſet dãnificatus ipſe Sortes.ergo Cicero tenetur reſtituere Sorti vel Platoni.et ſi reſtituat Platoni,debet indicaré Sorti,vt cognoſcat ſe abſolutum à tali reſtitutione.

¶Conſequenter quęrit qñ eſt facienda reſtitutio:& ſuccincte & bene reſpondet quòd non licet aliquo tempore detinere alienum inuito domino,id eſt nolente,& ſecundum rectam rationem nolle debente.ideo regulariter reſtitutio eſt ſtatim facienda,ſicut ſtatim ceſſandum eſt ab actu cuiuſcũque peccati mortalis,non tantũ interiori , ſed exteriori. ſed in aliquib9 caſibus licet differre reſtitutionem exteriorem, poſita tamen interiori,ſcilicet voluntate reſtituẽdi. Sed prolixius reſpõdet Henricus quodlibeto.vi.q.xxiiij. Vtrum ergo reſtitutio ſit ſubito facienda:quia eſt præceptum negatiuum nõ detinere alienum.ideo licet reſtitutio ſit actus poſitiuus,tamen omittens facit contra præceptum negatiuũ. Diſtinguit ergo Henricus cum quęritur an reſtitutio ſit ſine mora et ſtatim faciẽda.Vel nõ põt fieri ſtatim & immediate ſine damno illius cui reſtituendum eſt,aut ſine damno cõmunitatis.Si primũ:puta ſi non poteſt fieri ſine dãno veriſimiliter æſtimato illius cui reſtituẽdum eſt, vt reſtituere gladium furioſo & iracundo & diſpoſito ad interficiendum:non eſt reſtituendum ſtatim. Aliud exemplum,puta ſine damno communitatis,vt vnus princeps in bello etiam iniuſto ex parte eius,qui ſuperat aduerſarium,et capit ſuas ciuitates,et eſt veriſimile ꝙ ſi reſtitueret illas ſtatim,imminéret periculum & dãnum ſuæ communitati: tunc poteſt differre reſtitutionem in talibus caſibus cum propoſito reſtituẽdi cum tempus aderit opportunum. Aut ſi poteſt reſtituere ſine damno illius cui eſt facienda reſtitutio,& communitatis: vel ille conſentit in dilationem reſtitutionis , vel non. Si conſentiat in dilationem reſtitutionis libere & non coacte,nõ tenetur ſtatim reſtituere:quia in tali caſu iudicandum eſt ac ſi accõmodaret.Nam ſicut dictum eſt:ſi illi qui habet rem furtiuam , remittatur debitum : iam non tenetur amplius reſtituere. Vel ille cuius eſt,non conſentit in dilationem reſtitutionis:vel obligatus ad reſtitutionem expectat temp9 magis opportunum in quo poſſit reſtituere cũ

honeſtate, & nunc non poteſt ſine infamia, aut periculo corporis, aut ſine magno detrimento. Aut non expectat tempus magis opportunū. Si primo modo, tūc poteſt licite differre. Si ſecundo modo: iā vel iſte qui tenetur reſtituere, patitur magnam neceſſitatem, ita quòd reſtituendo incurreret magnum dānum & iacturam: vel non patitur magnā neceſſitatem. Si patitur magnam neceſſitatem, aut ille cui reſtituendum eſt, patitur tantam neceſſitatem aut maiorē ſicut iſte: aut nō. Si primo modo, tenetur ſtatim reſtituere: quia nullus poteſt de re alterius conſequi fructum, vel vitare damnum cum iactura illius cuius eſt. Si vero iſte cui tenetur reſtituere, non patitur neceſſitatem, & alter patitur: iam quæritur vel patitur tantam quòd ſi ille cui tenetur reſtituere, cognoſceret illam, teneretur ſecundum dictamē rectę rationis et obligaretur relaxare pro tempore, immo teneretur ei aliquid erogare vel mutuare: aut non patitur tātam. Si primo modo, ſcilicet vbi teneretur de nouo mutuare aut dare: non tenetur ad ſtatim reſtituendum, ſed in altero tenetur reſtituere ſtatim. Habemus ergo ſummarie quatuor caſus in quibus tenetur ad ſtatim reſtituendū, & quatuor in quibus non tenetur ad ſtatim reſtituēdum. Primus quando non poteſt ſtatim niſi cum dāno eius cui reſtituendum eſt, aut ciuitatis, aut communitatis. Secundus quādo ille cui tenetur reſtituere, conſentit in dilationem reſtitutionis. Tertius quando res non poteſt ſtatim reſtitui ſine periculo famę aut corporis. Quartus quando nō poteſt ſtatim ſine magna iactura & magno dāno: ita quòd ſi ille cui eſt faciēda reſtitutio, cognoſceret neceſſitatem, teneretur conſentire in dilationē reſtitutionis. in iſtis quatuor caſibus nō tenetur ad ſtatim reſtituendum. & hoc dicit doctor, & bene, quandocūq; adeſt conſenſus aut ſecundum rectam rationem debet eſſe de dilatione reſtitutionis in illo cui facienda eſt reſtitutio: tunc eſt differenda: vtputa ſi non poſſet reſtituere ſine damno illius cui eſt facienda, aut ſine periculo famę reſtituentis: quia tenetur magis velle dilationem reſtituentis & bonam famam, quàm bonum temporale ſuum, tunc debet conſentire. aut non pōt reſtitui niſi cum magna iactura reſtituentis, & alter nō patitur neceſſitatem. & iſte caſus quartus ponitur in capi. Odoardus. de ſolutionibus. quia tunc quādo eſt impotentia, ſopitur obligatio reſtituē-

di,id eſt quantum ad tempus differtur,ſed non totaliter au fertur:quia ſemper manet obligatus. ℂCirca hoc mouetur difficultas, ſit Sortes qui obligatur reſtituere Platoni aliquid, & accidit caſus in quo Sortes eſt in tanta neceſſitate quòd ſi careret illo quod habet reſtituendum,Plato non ſolum teneretur ei commodare, immo teneretur ſimpliciter dare:(aliquando enim mutuum & elemoſyna cadunt ſub præcepto,aliquando ſub conſilio)an in illo caſu totaliter ſopiatur obligatio: ita quòd non teneatur amplius reſtituere dato quòd perueniat ad pinguiorem fortunam? Videtur ꝙ totaliter aboleatur obligatio:quia ſi in tali neceſſitate alius daret & haberet illud quod erat reſtituendum, & ſimpliciter daret,non teneretur pro tunc reſtituere:ergo ſimiliter in tali neceſſitate illud efficitur illius. & iſte caſus eſt tritus. vt Sortes non habet niſi panem furtiuum,& quando accepit illum,nõ erat in extrema neceſſitate.iam ſi reſtituat:morietur fame:& Plato tenetur ei ſimpliciter dare apud illos qui dicunt ꝙ qui capit violenter rẽ in neceſſitate:quãdo peruenit ad pinguiorem fortunã,non tenetur reſtituere: quia res eſt eius.ſimiliter dicẽdum videtur in propoſito. Sed oppoſita opinio eſt probabilior: videlicet quòd qui violenter capit in extrema neceſſitate,tenetur reſtituere, vt habet gloſ. in cap.Odoardus.extra de ſolutionibus. Ideo dico quòd nõ aboletur totaliter obligatio.Cõtra. Plato in tali caſu teneretur conſentire quòd hoc eſſet Sortis.concedo. ergo hoc efficitur Sortis.nego illam.& dico quòd hoc eſt Sortis quantũ ad dominium naturale:ſed non efficitur Sortis quãtum ad dominium ciuile.quanuis Plato teneatur conſentire ꝙ hoc eſſet Sortis quãtum ad dominium ciuile:nihilominus ſi nõ conſentiat,nõ efficitur illius quantum ad dominium ciuile. & hoc expreſſe dicit de palude. eſt eius (dicit)non realiter ſed debito. ideo ſi alius nõ conſentiat, nunquã efficitur eius quãtum ad dominium ciuile,ſed naturale:hoc eſt,iuſte vtitur illa re pro neceſſitate . quia ergo eſt alterius quãtum ad dominiũ ciuile,et reſtitutio eſt de iure poſitiuo:(quia ſi ſtaremus in lege naturali,nullum eſſet furtum,cum quælibet res eſſet cuiuſlibet) ideo cũ iure ciuili illa res non ſit effecta Sortis,tenetur illam reſtituere cum peruenerit ad pinguiorem fortunam:& obligatio ad reſtituendum non eſt niſi ſopita.& iſta opinio videtur probabilior, & eſt opinio gloſæ

illius capitu. Odoardus.

¶AD ARGVMENTA. viſum eſt quomodo reſtitutio de neceſſitate ſalutis eſt facienda propter pręceptum, Nõ furtum facies. Iam vult probare quòd non, & arguit ſic doctor quòd reſtitutio nihil eſt pœnitentię, cum nec contritio, nec confeſſio, nec ſatiſfactio: vt viſum eſt. ergo nõ eſt neceſſaria ad hoc vt aliquis vere pœniteat. Dicit doc. quòd pœnitens nõ tenetur ad reſtitutionem vt ad ſatiſfactionem proprie dictam: ſed tenetur ad eam vt ad ceſſationem à peccato. nam vt viſum eſt, reſtitutio debet pręcedere omnẽ partem pœnitentię, ſaltem in voto. Itẽ nullus obligatur ad impoſſibile: quia qui dicit deum pręcepiſſe impoſſibile, anathema ſit: vt ait Hieronymus. ſed aliquando eſt impoſſibile reſtituere rem alienam: vt quãdo neſcitur cuius ſit. ergo. Concedo maiorem: & dico ad minorem quòd aliquando non tenemur reſtituere illi cuius eſt, ſed alijs, puta pauperibus. Sed hic eſt difficultas. volo quòd reſtituerim pauperibus: & poſt reſtitutionem ſuperueniat dominus illius rei: vel perueniat ad notitiam meã ille cuius erat res: an tenear iterũ reſtituere illi? Dico quòd non: ſed pauperes, ſi habeãt poteſtatem reſtituendi, & non ego, quia iam feci quod tenebar facere. Secundo arguitur. nullus tenetur ad id quod non poteſt facere ſine magna iactura. ſed ſic eſt quòd aliquando contingit hominem non poſſe reſtituere ſine magna iactura. Hoc argumentum ſolutum eſt in vltimo articulo: quia eſt differenda, dummodo ille cui eſt facienda reſtitutio, nõ patiatur iacturã. ¶Difficultas. habeo rem Sortis, et nõ poſſum illam ſtatim reſtituere ſine periculo famę: quia non habeo cõfeſſorem per quem poſſim reſtituere. & ſi non reſtituam nunc, Plato conſequitur damnum temporale. non teneor nunc reſtituere: quia Sortes tenetur plus velle pati aliquam iacturam temporalem, quàm perditionem meę famę. Tũc notum eſt quòd non teneor ſtatim reſtituere. Sed vtrum tenear ad reſtitutionem damni quod paſſus eſt ex dilatione reſtitutionis, quę dilatio erat iuſta et licita? & apparet quòd non, niſi iniuſte dederim cauſam damni per culpam meam. Dico duo. primum, ſi actus per quem res deuenit in manus meas quam teneor reſtituere, fuerit iniuſtus, vt furtum: teneor reſtituere damnum quod paſſus eſt ex dilatione, quanuis dilatio fuerit iuſta: quia eſt

Iuſta dilatio ad euitādum infamiam. Non ſolum teneor reſtituere rem, quia per actū iniuſtū dedi cauſam damni nō ſolū quātum ad ablationē rei, ſed ad omnia dāna quę paſſus eſt ex carentia rei. ergo teneor reſtituere damnū, ꝑ ca. ſi culpa. de iniurĳs & damno dato. ſupra allegatū. ¶ Dico ſecūdo, ſi iſta res quā teneor reſtituere, peruenerit ad me ſine culpa mea: non teneor reſtituere niſi illam rē, & nō damnum. Exemplum, vt pater meus cepit furto hāc rem: & poſt mortem patris venit ad manus meas: & non poſſum ſubito reſtituere quin diffamem patrem. non teneor ſubito reſtituere, neq; teneor reſtituere damnum quod paſſus eſt dominus rei ex dilatione reſtitutionis. Patet: quia per nullam culpam meā nec præſentem nec antecedentē fui cauſa illius damni. ergo nō teneor reſtituere damnum. Patet cōſequentia per locum à contrario ſenſu ex illo capi. ſi culpa. ¶ Tertio arguit, & eſt difficultas in iſto tertio, quę eſt bona: ſit ſortes habens aliquid platoni reſtituēdum: & ſortes eſt princeps & perſona multum vtilis reipublicæ, & plato eſt particularis perſona non multum vtilis reipublicæ. ſi ſortes reſtituat, morietur: quia nō habet aliquid aliud ad vitandum mortem niſi illud quod eſt reſtituendum platoni. Similiter niſi reſtituat: plato cuius eſt illa res, etiam morietur. an teneatur ſortes reſtituere? Et videtur quòd ſic: quia dictum eſt, ſi ex dilatione reſtitutionis dominus rei conſequatur tantū incōmodum vel maius ſicut alter reſtituendo: tenetur reſtituere. ſed tātum incommodum conſequetur plato ex dilatione reſtitutionis, ſcilicet mortem per caſum poſitū: ergo videtur quòd ſortes debet ſtatim reſtituere, neq; differre. Sed ex oppoſito apparet quòd ſortes non teneatur reſtituere: quia ex illa reſtitutiōe ſequitur damnū cōmune in republica, ſcilicet mors principis: & ex dilatione nullum ſequitur incommodum in republica: & bonum quanto communius, tanto melius. primo Ethicorum, Bonum commune, diuinius eſt, & pręferēdum bono particulari. ergo cum illa reſtitutio eſt damnoſa reipublicæ, in illo caſu non tenetur reſtituere. & eſt caſus quē ponit ſanctus Thomas ſecūda ſecūdę. q. xxiiĳ. in materia de elemoſyna, nihil habeo niſi illud quod eſt mihi neceſſariū ad vitam: & apparet mihi rex in neceſſitate extrema: cui ſi non ſubueniam, morietur, & cōmunitas maximum patietur dānū

ex morte regis: & ex morte mea nihil patietur cõmunitas. In illo caſu dicit Tho. ꝙ teneor illi dare. & hoc idem dicit doct. Et apparẽtia eſt: quilibet de communitate tenetur ſe exponere morti pro defenſione boni communis, & etiam quando eſt ſibi magna probabilitas quòd morietur, & ex ſua expoſitione reſpublica ſaluabitur. Hinc eſt ꝙ non ſunt culpandi in bello qui exponũt ſe obruenti periculo ad ſaluãdum vitam principis. Ergo nec in iſtis caſibus quanuis ex non reſtitutione patiatur ſingularis perſona, & ex reſtitutione patiatur perſona communis, nõ tenetur ſtatim reſtituere. Ratio eſt, dicit Tho. ſi illa particularis pſona habeat illud penes ſe, teneretur ei dare quæ eſt perſona publica in neceſſitate extrema. ergo tenetur conſentire quòd nõ reſtituat: quia regula generalis eſt, in caſu quo ille cui eſt facienda reſtitutio, tenetur conſentire quòd differatur reſtitutio, licite poteſt differri. ¶ Item arguitur ſic, & eſt bonum argumentum: Vnuſquiſque tenetur ſe magis diligere dilectione ordinata quàm proximum. ſed reſtitutio aliquando eſt contra dilectionem ſui. igitur. Maior eſt nota iuxta ordinem charitatis, ſecũdũ illud Canti. ij. Ordinauit in me charitatẽ. Minor patet. ſi haberem alienum, & nihil aliud pręter hoc ad ſaluandum vitam propriam: in tali caſu reſtituere eſſet contra pręceptum quo quis obligatur ſe plus diligere quàm proximum. Dico ad hoc quòd eſt multiplex modus dicendi doct. Nam contingit quòd habens penes ſe aliquid reſtituẽdum, ſit in extrema neceſſitate, ita quòd reſtituẽdo eſt in periculo mortis. vel ille cui eſt reſtituẽdũ, eſt in conſimili neceſſitate: vel non eſt. Si nõ eſt in extrema neceſſitate: iam certũ eſt (vt dicunt omnes doctores) quòd nõ tenetur reſtituere. ratio eſt ex capi. Odoardus. Inſuper in extrema neceſſitate omnia ſunt communia. Nam quærunt communiter doctores vtrum in extrema neceſſitate exiſtens capiendo rem alterius committat furtum. & videtur quòd ſic, per capitulum ſi quis. extra de furtis. vbi dicitur quòd ſi quis propter neceſſitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria, veſtem, vel pecꝰ, pœniteat hebdomadas tres. & ſic imponitur ei pœnitentia. ſed nõ imponitur pœnitentia neque debet imponi niſi pro culpa: ergo. Hoc tamen non obſtante reſolutio communis eſt quòd qui capit quod eſt ei neceſſarium, non committit furtum: quia

tunc lex poſitiua per quam diſtincta ſunt dominia rerum, derogaret legi naturæ per quã conceſſum eſt vnicuique ꝙ de bonis creatis à deo ſubleuet ſuã indigentiam. & lex poſitiua non poteſt derogare legi naturę. Vnde dicit gloſ.illius capituli ꝙ propter neceſſitatem res facta eſt cõmunis quã furatur. ſi ergo ille cui reſtituendum eſt, non eſt in conſimili neceſſitate: non tenetur reſtituere. Vel ille cui reſtitutio eſt facienda, eſt in conſimili neceſſitate. Et tunc diſtinguo: vel iſte qui habet reſtituere, incurrit iſtam extremã neceſſitatem ante illum cui eſt reſtituendum, vel contra, vel ambo ſimul incurrerunt & inciderunt in neceſſitatẽ. Hoc ſuppoſito dicit doctor, ſi iſte qui habet reſtituere, incurrit neceſſitatem prius quàm ille cui eſt reſtituendum: tunc nõ tenetur reſtituere: quia quando incidit in neceſſitatem, effectus eſt dominus rei: & alter qui nondum inciderat in neceſſitatem, perdidit dominium: & cũ iſte continuatur in neceſſitate extrema, non perdit dominium rei: & ſic alter non recuperat dominium rei: & ſic alter non tenetur reſtituere. Si vero ille cui reſtituendum eſt, inciderit in neceſſitatem ante alium, tenetur reſtituere: quia nunquam perdidit dominiũ. Si vero ambo ſimul inciderint, etiã tenetur reſtituere: quia nũquã perdidit dominiũ. ¶Contra: reſtituẽdo morietur, vt ſupponebat caſus: & quilibet ex charitate magis debet diligere vitam propriam quàm alterius: ergo non tenetur reſtituere. Dico ꝙ verũ eſt quòd quilibet tenetur magis diligere vitam ſuam iuſte & medio ordinato, vt eſt diligibilis ad vitam æternam, & ita magis conſeruationem iuſtam vitæ ſuæ, quã cõſeruationem iuſtam vitæ proximi: ſed in tali caſu nõ poteſt iuſte & ſine iniuria alterius vitam ſuam conſeruare. Et exemplificat de illo qui ſuſpẽditur: cui non licet executorem iuſtitiæ interficere: quia non habet iuſtam cauſam eum occidẽdi, & alter habet iuſtam cauſam eum occidendi. Similiter dico in propoſito. De Palude ꝗ.q. huius diſtinctionis articulo primo dicit: Si vterque iſtorum ſit in extrema neceſſitate, vel in neceſſitate ſecunda, id eſt non extrema: (& extrema vocatur quãdo eſt imminens periculum mortis. Si vterque ſit in neceſſitate ſecũda, tenetur reſtituere.) Si autem vterq; iſtorum ſit in neceſſitate extrema: melior eſt conditio poſſidentis, ita quòd quanuis res fuerit prius alterius dominio ciuili, & prius in-

iuſte detinuerit rem: ſi ille cui reſtituendũ eſt, ſit in extrema neceſſitate: & alter q detinet, pariter: nõ tenetur reſtituere. Et ratio huius opinionis talis eſt: Si dominia rerũ per ius hũanũ non eſſent diuiſa, (quia talis diuiſio de iure humano eſt) & vterque iſtorum eſſet in extrema neceſſitate, ita ꝙ vtrique non ſufficit panis quem detinet plato, qui per legem poſitiuam eſt ſortis, & non eius: tunc ſi nulla eſſet lex poſitiua, plato iure naturali obligatur non reſtituere illum panem, ſed ſibi reſeruare, & non tradere ſorti. ſed ſic eſt ꝙ per nullũ ius poſitiuũ poteſt derogari legi naturali, cũ lex naturalis ſit fortius vinculum, immo indiſpenſabile ſecundum doct. ergo non obſtante appropriatione ciuili facta per ius poſitiuum, nõ tenetur reſtituere, ſed reſeruare ſibi: immo dando ſorti eſſet homicidia ſuiipſius: cum iure naturali teneatur conſeruare vitam ſuam. & eſt magna apparẽtia pro iſta opinione, ita ꝙ ratio videtur ſufficienter concludere. & apparet etiam ꝙ. s. Tho. habet eodem modo dicere quando quærit vtrum capiens neceſſaria in extrema neceſſitate, committat furtum: ꝙ ille non tenetur reſtituere niſi in caſu &c. Durandus in tracta. de legibus aliter dicit quòd ſi talis res puta panis non ſufficiat ambobus ad impediendum ne moriãtur: quòd ille qui eſt melior, poteſt licite vti: & alter qui poſſidet, ſi cognoſcat alium meliorem, non poteſt licite vti ſcienter, quãuis ex induſtria ipſi9 ſit iſta res acquiſita. Et dat duas rationes. Prima. ille qui habet magis de volũtate illius qui eſt ſimpliciter domin9 rei, poteſt magis vti. ſed ſic eſt quòd ille qui eſt magis bonus, participat magis ratione veri domini quàm ille qui eſt malus, vel minus bonus: ergo. maior eſt nota. minor patet. bene ſequitur, iſte eſt magis bonus: ergo magis diligitur à deo. ſi magis diligitur à deo: ergo plus habet voluntatẽ dei pro ſe quàm alter. ſed deus eſt ſimpliciter dominus quãtum ad ſubſtantiam rei, & quantum ad naturã: quia ſolus deus poteſt naturas rerum peruertere, & pro libito tranſmutare. ¶ Secũda ratio apparẽtior. omnia facta ſunt propter hominẽ, tanquã minus perfecta ꝑpter magis perfectum. Secũdo phyſicorum, Homo eſt cũctarum rerum quodammodo finis. ergo cuncta magis facta ſunt propter magis bonum ſiue meliorem. ergo vbi vna res non ſufficit ambobus, poteſt melior illorum vti illa re ſine præiudicio alterius. Et ſic pa-

ſet de tribus modis dicendi ad caſum poſitum ſupra. & di-ctum eſt etiam ꝙ melior eſt conditio poſſidentis quantum ad ſubleuandam neceſſitatem extremam. ſed quantum ad ſubleuandam neceſſitatem ſecundam melior eſt conditio veri domini. Rationes autẽ durandi ſunt faciles ad ſoluendum. Vltimo arguitur ſic. aliquando ſtat ꝙ non poſſet fieri reſtitutio niſi cum maximo periculo famę ꝓprię. ergo. patet de muliere vxorata quæ filium primogenitũ ex adulterio habuit, et alium ex legitimo matrimonio. talis mulier eſt cauſa ꝙ ꝓprius hæres defraudatur hæreditate ſibi debita, & ꝙ tranſit ad alium ſpurium. talis non poteſt reſtituere niſi diffamando ſe, ergo &c. ¶Doc. allegat multas ſolutiones. Aliqui dicũt, vt Richardus, ꝙ mulier tenetur reuelare filio ſpurio caſum ſuum. Alĳ ꝙ marito. Sed hoc non videtur habere apparentiam ſaltem in regionibus in quibus non vtuntur iure ſcripto. & bene impugnat doct. has ſolutiones. Nam non eſt certum mulieri ꝙ filius dimittat hæreditatem: & eſt ei certum ꝙ ſe diffamat erga illum: neq; eſt ei certũ ꝙ reſtituet & credet ei. ergo illa via nõ tenetur reſtitutionem ꝓcurare. Dicit doctor ꝙ talis mulier tenetur omni via ꝓcurare ꝙ reddatur hęreditas vero hæredi abſq; diffamatione, vel inducendo ad religionem &c. ſi non põt nec hoc nec illud, excuſatur ꝓpter impotentiã. nec illa mulier tenetur ſe diffamare. nam bona fama eſt illi melior quã diuitię alteri: & alter non debet velle ꝙ reſtituat ſibi rẽ cũ maiori iactura quàm res ſit ei vtilis. ideo irrationabiliter vellet. & ſic excuſatur à debito reſtitutionis, & ſopitur obligatio: ſicut in illo qui nihil habet vnde reſtituat.

¶Item arguit. ſit aliquis prælatus diſpoſitus ad dandũ beneficium. poſſum mihi ꝓcurare. & ſic ꝓcurando damnifico alterum, & non teneor reſtituere. igitur. & hoc argumẽtum eſt facile. Reſpondetur. ſi ꝓcurem animo nocendi alteri: teneor ad aliqualem reſtitutionem, non ad tantã quantum valet beneficium, quia aliud eſt habere, & ꝓpe habere. Dat doct. ſimile vt patet in litera. ¶De fontibꝰ in quodlibetis quærit talem difficultatem: Aliquis habet ꝓcuratorium vt ꝓcuret alteri beneficium: & aſſumpſit illam ꝓuinciam vt procuret alteri. an liceat ſibi nomine ꝓprio petere: & ſi obtineat nomine proprio, an teneatur reſtituere? Dicit quòd non licet petere nomine eius: quia eſſet infide-

lis alteri: ſed poſtquam petijt pro altero, et collator renuit, poteſt pro ſe petere.
¶Quærit de fontibus plures difficultates. ſit ſortes habens aliquod bonum proprium: tamen probatur illud eſſe platonis: & per cẽſuras eccleſiaſticas cogitur illud dare platoni: an teneatur ſortes illud dare platoni? Apparet quòd nõ. nam ſi berta non ſit vxor mea, & ꝓbetur vir eius in foro exteriori, erit præceptum mihi cohabitare cũ ea: tamẽ teneor ſufferre cenſurã eccleſiaſticã: et nõ habitare cũ ea. ergo ſimiliter ſi ꝓbetur per falſos teſtes de re mea ꝙ ſit alterius, & præcipiatur mihi per cenſuram ꝙ reddã, non teneor dare.
¶Dicit de fontibus ꝙ tenetur dare. Ratio mea eſt: quãdocunqꝫ ſunt duæ pœnę quarum de neceſſitate oportet alterum ſubire, & præcipue ſi vna ſit ſolum in detrimentũ corporale, vel in perditionem ſolum boni temporalis, & alia in detrimentum ſpirituale & animę: tenetur eligere potiꝰ pœnam temporalem quàm ſpiritualem: & pręcipue cum pœna ſpiritualis vergat in diffamationem illius. ſed ſortes in dãdo iſtud bonum adiudicatum platoni, incurrit ſolum damnum temporale: & incurrendo cenſuram excommunicationis incurreret infamiam. ergo cum teneatur plus diligere bonum famæ quàm temporale, ſequitur quòd &c.
¶Et non eſt ſimile de matrimonio, quia non poteſt cohabitare ſine peccato: & potius debet ſufferre quaſcunque pœnas quàm peccare: & in alio caſu poteſt dare ſine peccato. Ideo debet potius eligere dare quàm ſufferre cenſuras. nam quando præcipitur aliquid ſub cenſuris quod non poteſt adimpleri ſine peccato, debet citius cenſuras ferre quàm peccare. Eſt alia difficultas de columbarijs. nam columbi viuunt in terris de granis vicinorum. Tunc ſi domini terras vicinas dederint cum tali onere: non tenẽtur reſtituere. ſi autem nõ dederint cum tali onere, tunc tenentur, quia dant cauſam damni.
¶Vltimo ponitur caſus quòd ſit aliquis princeps qui tyrannice exigit pecuniam, vel vult inferre damnum communitati. tunc rectores communitatis paciſcuntur cum illo in aliqua ſumma pecuniæ: & imponitur ſubditis de communitate ſoluenda cuilibet pro portione ſua. eſt vnus qui nõ ſoluit, & per aliquam cautelam ſimulat ſe ſoluiſſe: vtrum teneatur ſoluere?

¶Dico quòd ſic.& licet princeps iniuſte & iniurioſe detineat & accipiat à ſubditis:qui tamen impoſuerunt taxam, à quolibet de communitate iuſte capiunt & imponunt. & ex parte illorum fuit iuſta conuentio : quia malunt incurrere damnum paruum,quàm incidere in manus tyranni. quare tenetur ille reſtituere receptoribus . Et ſic eſt finis de reſtitutione bonorum temporalium.

¶Tertio quęro.

VISVM EST DE DAMNIFICANte aliquē in bonis fortunę quomodo tenetur ad reſtitutionē. Iā cōſequenter quæritur de dānificante aliū in bonis corporis et animę an teneatur ad reſtitutionē ad hoc ꝙ poſſit vere pœnitere? Et arguitur ꝙ nō, quia reſtitutio eſt impoſſibilis illi. nam qui inducit aliquem ad peccandum,nō poteſt reſtituere illi bona animę quæ perdidit per peccatum, id eſt gratiam & virtutes.Item qui abſtulit vitam: non poteſt illam reſtituere.igitur. ¶In oppoſitum arguitur. vi.q. pria,ca.ex merito.Deteriores ſunt qui vitā bonorum prauis moribus corrumpunt,quàm qui ſubſtantias aliorum prędiaq; diripiunt. Item Exo, xxij. Qui ſeducit virginem & dormit cum ea , dotabit eam , & habebit eam in vxorē &c. Ergo damnificās alium in bonis corporis & animę tenetur reſtituere ad hoc quòd poſſit veram pœnitentiam agere:& non ſolum bona corporis : immo plus bona animę,cum ſint pręſtantiora bonis externis. ¶In hac quęſtione,quæ facilis eſt,primo inquirit doctor de dānificante alium in bonis animę: ſecundo de damnificante in bonis corporis. ¶Quantū ad primum,non eſt intentio docto.quærere de damnificāte alium in bonis naturalibus animę,quę ſunt inſeparabilia ab anima;ſed eſt quęſtio de dānificāte in bonis accidentalibus,quę ſunt virtutes. et in talibꝰ damnificare dupliciter poteſt intelligi. Vno modo auferendo : altero modo impediendo ne producantur : puta aliquis vult illa acquirere,& alter impedit ne acquirat.& vtroq; iſto-

rum modorũ adhuc dupliciter. vno modo directe: ſcilicet directe corrumpendo virtutes quas alius habet. Alio modo indirecte, id eſt inducendo ad actus quibus corrumpuntur virtutes iam habitę, aut impediendo virtutes generari. Primo modo non eſt difficultas, quia nullus poteſt alium damnificare directe etiam in bonis accidentalibus animę. nã ita ſubiacent libero arbitrio quòd non poſſunt ab altero ipſo inuito corrumpi. ſed ſi corrumpũtur, eſt ex libero conſenſu alterius. nullus poteſt attingendo effectiue immediate corrumpere virtutem alterius, nec etiam impedire generationem boni actus interioris ex quo generatur virtus. Interiores enim actus cauſant virtutẽ, et nõ actus exteriores. Eſt ergo ſolũ quæſtio de dãnificante indirecte. Vnde dicit doctor quòd qui damnificat alterum indirecte ĩ bonis animę, tenetur ad reſtitutionem. Et quomodo tenetur ad reſtitutionem? Dico quòd indirecte, ſicut dãnificauit indirecte. ſicut non poſſum immediate corrumpere virtutem genitam ĩ aliquo, nec poſſum immediate impedire quin ille eliciat actum interiorem generatiuũ virtutis: ita non poſſum producere immediate virtutem, nec actum generatiuum virtutis in eo, ſed poſſum alium indirecte damnificare cõſulendo, ſuadendo, rogando, & breuiter inducendo eum ad peccatum & actus vitioſos quibus virtutes corrumpuntur, & vitia generãtur. Ideo ſicut indirecte dãnificaui: ita indirecte ſatiſfacio per illam inductionem aut ſuaſionem ad actus cõtrarios & virtuoſos. Ex quo ſeqtur ꝙ ſcãdalizans quãuis non faciat ea intentiõe vt alius capiat occaſionem peccati, tenetur ad reſtitutionem: tamen non tantum tenetur ſicut cõſulens aut ſuadens. Vltra dicit doctor, ſi ego non poſſum ſuaſionibus inducere, teneor procurare apud alios quòd ſuadeant & reducant eũ ad bonum iter ſalutis: & hoc ſemper ſi hoc fieri poſſit ſine reuelatione peccati ſecreti aut ſui aut alterius. Tertio non ſolum teneor ſuadere, ſed precibus orare deum vt illum incitet ad bonos actus mediantibꝰ quibꝰ recuperabit ipſam virtutẽ. & iſta obligatio reſtituẽdi eſt periculoſa: & maior eſt obligatio ad reſtitutionẽ bonorum animæ quàm fortunæ aut corporis. cum virtutum bona ſint maxima ſecũdum Auguſtinum: plus damnificat qui in iſtis damnificat, quàm in quibuſcunque alijs: ideo plus iure tenetur ad reſtitutionem.

¶Iam veniendũ ad ſecundum,ſcilicet de dãnificato in bonis corporis.nam aliquis poteſt alterũ in huiuſmodi bonis damnificare.& hoc dupliciter. Vno modo inferendo vltimum ſuppliciũ.i.mortem. Alio modo inferendo ſuppliciũ non ſupremũ,ſed citra mortẽ. & hoc dupliciter. Vno modo citra mortẽ remediabiliter: vt vulnus quod põt ſanari. Alio modo citra mortẽ irremediabiliter,vt eſt amputatio membri. & hoc dupliciter. vel talis illatio eſt enormis. & dicitur enormis qñ per talem amputationẽ homo aliquem actum quẽ prius exercebat,amplius exercere non poteſt, vt amputatio manus vel pedis.vel talis illatio eſt nõ enormis,puta quia quęcunq; actũ prius exercebat,adhuc exercere poteſt,vt eſt amputatio digiti vel partis digiti. His ſuppoſitis videndum eſt de damnificãte in bonis corporis primo modo,puta de inferente vltimũ ſupplicium:quid fieri poteſt.Dicit doct.ꝙ rationabiliter poſſet inſtitui lex talionis,quòd quilibet homicida occideretur,ita ꝙ in qualibet cõmunitate vel à legiſlatore & principe illius communitatis, vel ab ipſa cõmunitate inſtitui poſſet talis lex talionis. Immo dicit doctor, ſi ſtatueretur blaſphemũ, adulterum, idololatram debere occidi,multo iuſtius eſſet quàm ꝙ fur ſuſpendatur.ſed plus aſpiciunt principes & reipublicę gubernatores ad commodum temporale quàm ad honorẽ Dei:& propter hoc plus puniunt & reprimere volunt peccata in proximum quàm in Deum . poteſt ergo in multis communitatibus ſtatui lex talionis. Immo regulariter in multis eſt ſtatuta,vt homicida moriatur.Dices,ergo in illa communitate ſeruarentur legalia & iudicialia legis Moſaicę: quod non licet in lege gratiæ.nam lex talionis in lege Moyſi erat iudicialis,& non moralis.ergo liceret iudaizare,vel nõ poſſet talis lex inſtitui, cum iudicialia & cerimonialia ceſſarunt,remanentibus moralibus. Ad argumentum.nego illam,puta quòd iudaizaret talis communitas. nam ſtat ꝙ ſit eadẽ lex apud Gallos & Romanos, & non ſeruatur in Gallia vt inſtituta à Romanis. & ponitur talis propoſitio, Lex non capit robur neque vigorem(& de iudiciali loquor)niſi inquãtum eſt inſtituta ab aliquo habẽtẽ authoritatẽ à cõitate illa ĩ qua obſeruať talis lex. Si ſit ergo in aliqua cõitate lex talionis inſtituta,& obſeruetť,non obſeruatur in illa cõitate vt Moſaica,nec habet robur vt inſti

tuta à Moyſe, ſed vt inſtituta ab illo qui preeſt in cōitate. ſequitur ergo ꝙ nō eſt iudaizare. nā eccl'iaſtici thurificantes nō iudaizāt: quia nō vtunt̄ thurificatione vt inſtituta in lege Moyſi, ſed vt inſtituta in lege Chriſti & euāgelica. nam multa quę erāt iudicialia in lege Moſaica, obſeruāt à Chriſtianis, nō vt inſtituta à lege Moyſi, ſed vt inſtituta à pontificib9 vel conciliĳs gn̄alibus. & hoc non eſt iudaizare, ſed magis chriſtianizare. Datur ſimile, ſi apud Anglos iſtitueretur lex iam diu obſeruata apud Gallos: Angli eſſent obligati tali lege, nō quia inſtituta à Gallis, ſed quia à rege Anglię vel à cōmunitate Anglorum. Vnde Chriſtus antiquā legem quantum ad iudicialia reuocauit; & talis reuocatio non fuit prohibitio quòd lex talionis non ſeruaretur: ſed fuit prohibitum quòd non ſeruaretur vt à Moyſe condita. nam ſi Deus prohibuiſſet illam obſeruari, nullus potuiſſet illam inſtituere, quia nullus hominum poteſt abrogare legem Chriſti. quid ergo prohibuit Chriſtus talem legē non amplius obſeruari vt Moſaicam? Dico, quia om̄ia quę obſeruabantur in lege Moſaica, obſeruabātur tanquam figurę alicuius futuri quod eſt adimpletum, & ſic ceſſat ratio talis obſeruationis. Sed de iudicialibus & cerimonialibus quin poſſent de nouo inſtitui, & pro ſignificatione præſenti aut futura quæ non eſt adhuc impleta, non eſt difficultas quòd illud non eſſet iudaizare. Ecce ergo quid poteſt fieri vtrum poſſet rationabiliter inſtitui lex talionis in omnibus caſibus obſeruanda neceſſario? vt Sortes princeps & multum vtilis reipublicę occidat alium iniuſte qui parum eſt vtilis reipublicæ, an neceſſario ille eſſet occidendus? videtur quòd non: quia nunquam lex humanitus poſita obligat ad omnes caſus particulares. Igitur lex talionis cum ſit humanitus poſita, vt videtur, non obligat vt iſte multum vtilis reipublicæ occidatur, quia quod eſt pro charitate inſtitutum, nunquam debet contra charitatem militare. ſed quælibet lex eſt inſtituta pro communi vtilitate. ergo ſi accidat caſus particularis in quo ſeruarę legem militat contra vtilitatem communem, non obligat in tali caſu. Dicit Sanctus Thomas quòd quando accidit caſus qui militat contra finem legis, illa lex non obligat in illo. Arguitur ꝙ lex talionis ſit iniuſta. ſit aliquis monoculus qui eruit oculum alicui habenti duos oculos. tunc ſecundum illam legē

debet ei eruí oculus, & ſic efficietur omnino cęcus, & ſic patietur maius damnũ quàm intulerit. ergo videtur quòd in tali caſu eſſet irrationabilis lex talionis. Item ſtat quòd Sortes amputauerit manum Platonis, & ſit ita debilis ꝙ ſi amputaretur ei manus, moreretur. in tali caſu videtur ꝙ obſeruare legem talionis ſit irrationabile, cum iniuſtum ſit iſtum maiori damno afficere quàm intulerit: & auferre vitam pro ablatione membri. Ad primum caſum dico quòd licet alter monoculus efficiatur cęcus, hoc tamen eſt de per accidens, & nõ de per ſe. Ad aliud dico ſi eſſet probabiliter notum iudici quòd alter ex amputatione manus moreretur, nõ deberet ei amputari manus, quia inferretur ei vltimum ſupplicium pro amputatiõe ſiue mutilatione. ſed in tali caſu deberet ei auferri aliquod aliud ęquipollens ablationi manus. patet ergo quid poteſt ſtatui, ſcilicet lex talionis: quæ ſi in multis ſtatueretur, iuſta eſſet. Sed quæritur iam quid de facto ſtatutum eſt? Reſpondetur quòd quantum ad inferentes vltimum ſupplicium ſtatuta eſt lex talionis. præceptum eſt enim quòd homicidæ occidantur in multis communitatibus: & ferme in omibus ſtatuta eſt lex talionis pro inferentibus vltimum ſupplicium: & hoc eſt ſecundum dictamen legis naturalis, & renouatum per euangelium: Qui gladio percutit: gladio peribit. quanuis hoc non ſit datum & dictum præceptiue: quia ſi eſſet preceptum, nõ poſſet eſſe diſpenſatio cũ homicida: ſed Chriſtus dicit ſolum prænunciatiue: vel hoc dicit tanquam rationabile, licet non præcipiat quòd occidens occidatur, & patiatur tantum damnum quantum ipſe intulit. Sed vltra quærit doctor: ſi in aliqua cõmunitate non ſit ſtatuta lex talionis, quid debet facere homicida? Dicit quòd ad multa tenetur, nã ſi ille occiſus habeat filios quos ſua induſtria enutriebat, vel parentes: nõ ſolum occiſor damnificauit occiſum: ſed illos quos enutriebat. ergo tenetur ad reſtitutionem in ordine ad omnes damnificatos. patet: quia cauſam damni dedit illis: ergo tenetur illis ad ſatiſfactionẽ. Sed in ordine ad occiſum valde conueniens eſt ꝙ in re pia & honeſta ſe exponat, vtpote ſubeat bellum contra infideles & inimicos eccleſiæ pro reſtitutione facienda illi cuius vitam abſtulit, & ſi non poſſit aut nolit, quòd voluntarias paſſiones ſufferat in corpore ſuo, nec poteſt eſſe omnino immu-

nis à reſtitutione. Hinc eſt ꝙ male faciūt ſacerdotes abſoluētes homicidā ab homicidio abſq; ſatiſfactione, & nō abſoluunt bouicidas abſq; ſatiſfactione. Ideo in ordine ad occiſum tenetur ad ſatiſfactionē, vel ad liberā mortē, vel ad exponendū ſe periculo mortis, vel ad ſufferendas voluntarias paſſiones in corpore quas ſufferet ꝓ mortuo. Sed quis eſt qui iniuſte occidit, quia iuſte occidētes nō tenenē ad reſtitutionē? Dico ꝙ iuſte occidit, qui ſecūdū legem iuſtam. Ideo occiſus à gerēte ptātem publicā, non ſemp eſt iniuſte occiſus, niſi occidaē cōtra legē. Sed quę ē lex iuſta? dicit ꝙ illa quę deriuaē à lege diuina ſicut cōcluſio a pricipijs, aut quę eſt ei cōformis, aut quę nō eſt ei diſſona. & loquimur de humana, quia nulla lex diuina obligat ad occidendū. bene eſt lex vniuerſalis naturalis ꝙ auferanē nociui, & de dictamine legis naturæ. ſed ꝙ auferanē per tale ſupplicium vel tale, illud eſt de iure & lege poſitiua quæ deriuatur à diuina tanquam cōcluſio à principijs. Vltra dicit, lex diuina, Non occides. eſt vnum præceptum legis naturæ. ergo nulla lex de occidendo hominem, quę eſt difformis iſti legi: Nō occides. eſt iuſta & rationalis: quia iſta lex, Nō occides. non eſt lex ab hoīe, ſed à deo poſita. ergo null9 inferior habet authoritatē excipiēdi caſus particulares niſi de9 illos exceperit, cū nullus inferior pōt excipere à lege ſuperioris. ergo omnis lex de occidendo in caſib9 non exceptis à Deo eſt iniuſta in quibuſcunq; caſibus niſi illi ſint excepti à deo. Deus enim excepit multos caſus ab illo præcepto, Nō occides, vt patet in Exodo: ſcilicet blaſphemū, homicidam, adulterum, & multos alios. Vnde Exodi. xxij. dicitur: Maleficos non patieris viuere. & aliqui allegant quòd omnes peccatores ſunt à iudice occidendi per illam authoritatem. Sed dico quòd ibi capitur maleficus pro ſortilego. Immo habetur in hebręo, Sortilegam ne patiaris viuere. Infertur ex dictis quòd lex de interficiendo ſimplicem furem, eſt iniuſta. Patet, Deus non excepit illum caſum à lege Non occides. immo oſtendit quòd fur ſimplex debet puniri alia pœna quàm morte, & prohibuit ne occideretur. ergo eſt iniuſtum illum occidere pro ſimplici furto. cōcedit doctor quòd in quacunque communitate eſſet inſtituta lex de occidēdo ſimplicē furem, eſt iniuſta. nam deus in lege Moyſi vel euāgelica explicite non excepit peccatū furti ab illo

præcepto Nõ occides.quare videtur ꝙ pro ſolo furto non eſt aliquis occidẽdus.nec videtur ꝙ aliqua lex iuſta poſſit ſtatuere hominem occidi pro ſolo furto.ſecus eſt de illa lege quæ vult furem occidi,cum eſt inuaſor,quia prꝗſumitur homicida,vt ſunt graſſatores viarum,& fures nocturni.Exo. xxij.vbi dicitur quòd ſi effringẽs fur domũ ſiue ſuffodiens fuerit inuẽtus,& acceptovulnere mortuus fuerit,percuſſor nõ erit reus ſanguinis. quòd ſi orto ſole hoc fecerit, homicidiũ perpetrauit,et ipſe morietur. Vnde fur nocturnus non eſt ſimplex fur:quia ſi ponatur obſtaculum,prꝗſumitur ꝙ occideret.Sed fur diurnus capiens rem nõ in loco ſacro,vocatur ſimplex fur,vt ſunt abſciſſores burſarum.Dicit ergo doct.breuiter quòd in quacunque communitate inſtituitur lex de interficiendo ſimplicẽ furem,ꝙ talis eſt iniuſta:quia deus non excepit illum caſum.Dicit conſequenter doct.ꝙ in antiqua lege erat exceptus caſus de adulterio,quod eſt grauius furto.& tamen iam nullus interimitur pro adulterio:quia illa lex & pœna ꝗius de interficiendo adultero & adultera,videtur reuocata per Chriſtum quando fuit ei oblata adultera.Ioan.viij.Nemo te condemnauit mulier,nec ego te cõdẽnabo.vade,iam amplius noli peccare.Si ergo licuiſſet Iudꝗis aliquo modo pro furto occidere,magis videtur per legem euangelicam iſte rigor reuocatus contra furtum quàm contra adulterium,cum peccatum furti multo minus ſit q̃ adulteriũ.Prouer.vi.Non grandis eſt culpa cũ quis furatus fuerit.furatur enim vt eſurientem impleat animam.deprꝗhẽſus quoq; reddet ſeptuplum.qui autem adulter eſt,ꝓpter inopiam cordis perdet animam ſuã. Cum ergo pœna de adulterio ſit reuocata, à fortiori de ſimplici furto,quod eſt minus pctm̃,in noua lege (quꝗ eſt lex amoris & dulcedinis) videtur reuocata.Totũ argumentũ doc. tenentis reſolutorie quòd illa lex de interficiẽdo ſimplicem furem eſſet iniuſta,non videtur magnæ efficaciꝗ,cũ ſic deducit:nullus licite poteſt occidere niſi in caſibus exceptis ꝑ ſuperiorem.tunc ex ſua maxima ſic arguam contra eum, in noua lege nullum caſum excepit niſi ꝓ homicidio.ergo in noua lege non licet aliquẽ niſi pro homicidio interficere: quod eſt falſum,vt experiẽtia quotidie videtur.Et ad argumentum:Deus non excepit furtum ab illo præcepto Non occides:neq; prꝗcipitur aliqua lege quòd fur occidatur. di-

eeretur ad hoc quòd licet non ſit cautum aliqua lege quòd fur ſimplex occidatur:tamē eſt bene cautum per leges municipales aut conſuetudines quę ſunt legi diuinę cōformes. propterea argumentum doctoris non videtur efficax. pōt ergo aliquis licite occidi auctoritate publica,quanuis nō ſit homicida,ſicut bene dicit ſanctus Tho.quēadmodum quis licite poteſt à ſe auferre membrum.& quælibet perſona cōmunitatis ſe habet ad totam cōmunitatem, ſicut membrū particulare ad totum corpus. ſed ſi aliquod membrorum meorum ſit in detrimentum totius corporis:poſſum licite abſcindere illud.ergo eodem modo princeps vel gerens vices communitatis poteſt vnumquodq; membrum nocens & nociuum auctoritate publica auferre.cum ergo fur ſimplex eſt nociuus reipu.& perniciofus,pręcipue ſi ſit incorrigibilis,cum res reipu.non ſint in tuto,poteſt tanquam mēbrum putridum à cōmunitate auferri, cum expediat reip. ne crimina maneant impunita,dicente.Oui.Immedicabile etenim vulnus enſe reſcindēdum eſt, ne pars ſyncera trahatur.ergo rationabile videtur malos & incorrigibiles rēpu. perturbantes à communitate auferre.Difficultas eſt de illo qui non occidit authoritate publica, ſed ſe defendendo. de hoc dictum eſt aliâs.ideo nihil ad præſens. De mutilatione realiter non eſt inſtituta lex talionis in nullis communitatibꝰ, ſed pœna pecuniaria.et ad quid teneatur talis,videndū eſt à quo lucro per mutilationem illius mēbri ceſſat ille qui mutilatus eſt:quia qui talē intulit,tenetur ad illud reſtituendum ſecundum iudicium viri prudentis,quanuis non ad totum.Item ad expenſas factas in curatione.extra de iniu.& damno dato.ca.prædicto.Item tenetur etiam recompenſare diſplicētiam quam habebit ex tali læſione . Ad tria ergo tenetur mutilans:ſcilicet ad lucrum ceſſans ratione mutilationis. Secūdo ad expenſas inde factas, & ad recompēſam conſolationis, & placationē ipſius læſi. conſolādus eſt ipſe afflictus:cum talis mutilatio ſit ei in perpetuam deſolationem. Plus præterea eſt pōderanda mutilatio pauperis quā diuitis, ſi magis egebat parte abſciſſa ad victū neceſſariū, licet ex alia parte ſit dignitas perſonę pręponderanda. Ex dictis patet quid ſit dicendum ad argumenta. Et ſic patet de.iij.quæſtione.

Diſtin.XV.
Quæſtio.IIII.

QVARTO QVAERITVR vtrũ damnificãs aliũ in bonis famę, teneatur ad reſtitutionẽ? Reſpondetur per diſtinctionem trimẽbrem. nam aliquis pōt aliũ tripliciter diffamare. Vno modo falſum crimẽ imponẽdo. Secundo modo verum crimẽ, tamen occultum, nõ ſeruato ordine iuris in publico proponẽdo. Bona ẽm fama non eſt niſi illa æſtimatio quę habetur de aliquo erga homines. Tertio modo negando crimen occultũ quod realiter commiſit, & ſibi publice imponitur: vt Sortes eſt fur: & nullus ſcit pręter me. accuſo eum de furto: & ipſe negat dicens non eſſe verum quod ei impono. in ita negando infamat me: quia aſſerit me mendacem & calumnioſum. De primo, videlicet qui aufert famam per impoſitionem falſi criminis, dicit doctor quòd quicũq; aufert famam per impoſitionem falſi criminis, tenetur ſimpliciter et abſolute retractare, id eſt dicere palam & publice quòd non eſt ita ꝙ alter commiſerit crimen, ſicut falſe ei imponebatur: ita ꝙ palam & publice tenetur oppoſitum aſſerere, ſicut publice ſibi impoſuit: quia aliâs non ſeruaret iuſtitiam in reddẽdo ꝓximo quod ſuum eſt. abſtulit enim bonam eius famã quæ eſt bona æſtimatio quę habetur de illo erga homines. Contra, quilibet magis obligatur ad conſeruationem famę proprię, quàm ad conſeruationẽ famę proximi. ſed Sortes in tali caſu ita retractans quod impoſuit alteri, diffamat ſe palam & publice: quia fatetur ſe fuiſſe mendacem & pernicioſum. ergo in tali caſu nõ tenetur hoc modo famam ab altero ablatam reſtituere. ergo vbi non poteſt reſtitui fama proximi niſi auferẽdo famã propriam, tenetur magis propriam conſeruare quàm proximi. Reſpondetur quòd maior eſt vera ſi iuſte poſſet conſeruare famam propriã: ſicut dictum eſt ſupra, non eſt niſi vnicus panis qui eſt ſortis, & ambo ſumus in extrema neceſſitate: non eſt mihi licitũ auferre ab illo pro conſeruanda vita mea propria: quia illam cõſeruarem per actum iniuſtũ. Similiter in propoſito Sor-

tes qui imponit Platoni falſum crimen, iam ipſe conſeruat ꝓpriam famam iniuſte, & detinet & iniuſte abſtulit famã Platonis. in tali caſu tenetur magis reſtituere famã Platoni quam iniuſte abſtulit, quàm conſeruare propriam quã iniuſte habet. Et eſt reſolutio ferè omnium doct. quòd tenetur eodem modo publice retractare, et dicere ſe falſum crimen impoſuiſſe: & non eſſe ita ſicut ipſe impoſuit. Prima difficultas. Capio Sortem prelatum magnum & vtilem virum in cõmunitate, qui impoſuit perſonę priuatę falſum crimẽ: ſi talis perſona retractet publice, iam communitas ei ſubiecta non tantũ illum æſtimabit neq; honorabit, & ſequetur ex hoc detrimentum in repu. An talis teneatur publice retractare? Secunda difficultas, ſit Sortes qui impoſuit Platoni crimen falſum: ex quo tamen non ſequitur punitio mortis. ſi tamẽ publice retractet, ſequitur mors eius, ſicut ſequitur mors falſi teſtis retractãdo in iudicio quemadmodum impoſuit, vt falſus teſtis occidetur. vtrum in tali caſu Sortes teneatur retractare? ¶ Quantum ad primum de prælato multum vtili reipublicæ, & qui pręeſt communitati, ſi impoſuit priuatæ perſonę crimen falſum, retractando publice peribit æſtimatio quam habet communitas de illo: & ſi pereat, ſequetur magnum incommodum in repu. & erunt forte diſſidia. Dico in tali caſu quòd talis non tenetur retractare publice. Ratio mea eſt. nam habitũ eſt prius in ſecunda quęſtione quòd ille qui habet rem alienam: in omni caſu in quo tenetur ille cuius eſt conſentire ꝙ non fiat pro tunc reſtitutio, non obligatur pro tunc reſtituere, ſicut deduxit optime doctor in vltimo articulo. ſed in caſu illa priuata ꝑſona tenetur magis velle pati illam pœnam ĩfamię, quàm reſtitutionem ex cuius reſtitutione ſequeretur diffamatio illius prelati vtilis in communitate, & ex hoc incommodũ reip. Nam maius dãnum ſequeretur ex reſtitutione, quàm cõmodum. Cõmune enim bonũ eſt pręferendũ bono particulari. hinc eſt quòd ille pro tali tempore abſoluitur à lege ab ipſa reſtitutione: ſed tenetur facere erga quamcunq; perſona particularem, vt reſtituat famã perſonę lœſę, dummodo non ſequatur dãnum boni publici. Ad aliud, apparet ꝙ nõ teneatur publice retractare. nã dictum eſt, quãdocũque aliquis obligatur ad reſtituendũ, & conſequitur multo maius dãnum quã pars lœſa conſequeretur cõmodum ex

illa reſtitutione: tenetur magis conſentire ꝙ ei non reſtituatur cum tali detrimento: & pars lædens tunc deobligatur. ſed in tali caſu Sortes plus detrimenti cõſequeretur, immo maximum, ſcilicet mortẽ. Vnde regula generalis: In omni caſu in quo obligatur aliquis conſentire ꝙ pro tunc ei non reſtituatur, alter pro tali tempore non obligatur reſtituere. ſed in tali caſu Sortes ex reſtitutione cõſequitur maius malum, ſcilicet mortem: & Plato ex non reſtitutione conſequitur infamiam: quę eſt priuatio bonę ęſtimationis apud homines. ſed mors eſt peior Sorti, quàm priuatio famę Platoni. ergo Sortes tunc non tenetur ad reſtitutionem. Dico ꝙ iſtud argumentũ affert vnum falſum, videlicet quòd mors ſit peior quàm impoſitio falſi criminis. nam ſapiẽs videtur dicere oppoſitum, cũ ait: A tribus timuit cor meũ: à delatore ciuitatis ſiue communitatis, id eſt proditore: à congregatiõe populi, id eſt ſeditione: à calumnia, id eſt falſi nominis ĩpoſitione ſiue criminis. et ſtatim ſubiungit, Super mortem grauia omnia. ideo in tali caſu tenetur Sortes publice famam reſtituere, aſſerendo oppoſitum illius quod dixit. Ideo dico quòd non obſtante ꝙ ſequetur mors de facto, tenetur dicere quòd non commiſit furtum. Sed dices, capio aliquem qui non aſſerit Platonem furem, ſed aſſerit ſe audiuiſſe quòd talis eſt fur. an teneatur ad reſtitutionem per retractationem? Dicit primo doctor quòd ſi ſit ei probabile quòd per hoc ꝙ dicit ſe audiuiſſe, alij credent illum eſſe furem, peccat in ita aſſerendo: quia alios ſcãdalizat: & ita credere ſine euidenti coniectura, eſt peccatum. Vnde apoſtolus primę ad Corinthios. viij. Si proximũ ſcandalizem, nõ manducabo carnes in ęternum. Et ſcandalum puſillorũ eſt maxime vitãdum: cum tales ſint leues ad male credendũ. Item alij non debent credere, quia qui faciliter credit, leuis eſt corde. & propterea nõ ſequitur: ego audiui ꝙ plato eſt fur: ergo eſt fur. Solus auditus non cauſat directe opinionẽ ꝙ eſt fur. ideo non tenetur ad reſtitutionẽ. ſed ſi ſimpliciter aſſerit furem, tenetur ad reſtitutionem. ſed aſſerendo audiuiſſe: nec antecedenter nec conſequenter aſſerit illum eſſe furem. & licet ſcandalizet, tamẽ non tenetur ad reſtitutionem. Et ſic patet de primo membro, de illo ſcilicet qui falſum crimen impoſuit. De illo vero qui publice obijcit alteri verum crimen occultum, ſit prima propoſitio talis, Non

tenetur reſtituere famã per abſolutã & puram retractatio nem, aſſerendo oppoſitum: vt plato de facto eſt fur, ſed occultus. impoſui ei ꝙ erat fur, in publico. nõ teneor dicere & retractare dicendo in publico illum nõ eſſe furem: quia peccarẽ peccato mendacij, & quilibet tenetur quodcunqꝫ peccatum ſiue mortale ſiue veniale vitare. ſed aſſerendo ipſum nõ eſſe furem, & illud eſt mihi notiſſimũ, vt ſuppono: irẽ cõtra mentẽ: igitur peccarẽ pctõ mẽdacij. ergo non teneor ſimplr et abſolute retractare: immo teneor nõ aſſerere oppoſitũ illius qđ dixi: qa teneor nõ peccare: ergo nõ mentiri. Scđa ꝓpoſitio, Teneor reſtituere famã iſto modo: ego male accuſaui platonẽ de furto. nõ credatis eũ eſſe furem. & illud eſt verũ ꝙ male accuſaui: quia erat ſecretũ. & ſic dicẽdo non mentior. Similiter dicendo, non credatis eũ eſſe furẽ, ſed oppoſitũ: dico verũ, quia non debent credere furem niſi probatũ fuerit: quia de proximo debemus iudicare in melius. ſed quãdo ego ſolus aſſerui, hoc nõ eſt probatũ: & ſic tenentur oẽs credere & iudicare ꝙ nõ eſt fur: & bene eſtimare de eo. Habem9 ergo quantũ ad iſtũ articulũ ꝙ nunquã licet alterũ infamare etiã verũ crimẽ ſecretũ publice obijciendo. Sed difficultas eſt ex ſacris literis in duobus paſſibus ꝙ poteſt licite obijci crimẽ occultũ impo nẽdo i publico. Primo in ordine fraternę correctiõis: Si peccauerit in te frater tuus &c. voca duos vel tres teſtes. ergo oportet eis denũciare peccatũ. ergo tunc licet propalare & publicare crimẽ occultũ, & manifeſtare alijs. Secũdus paſſus habetur Leuitici quinto. Si peccauerit aĩa, & audierit vocẽ iurãtis: teſtis'qꝫ fuerit ꝙ aut ipſe vidit, aut cõſci9 eſt: niſi indicauerit, portabit iniquitatẽ. Dicit Auguſtin9 ibidẽ, ſi audierit alterũ falſo iurantẽ, quia vidit oppoſitũ ei9 quod iurat, aut ſcit oppoſitũ, aut teſtis eſt aut cõſcius: & nõ reuelauerit: tũc portabit iniquitatẽ. i. peccabit. Tũc ſic arguitur, tenetur reuelare peccatũ periurij proximi. ergo tenetur alterũ diffamare, verũ crimẽ imponẽdo, quãuis occultũ. Itẽ ſit fortes qui imponit falſum crimẽ platoni. cicero ſol9 hoc ſcit ꝙ impoſuit falſum crimen: quia forte cicero erat preſens cũ platone quãdo fuit ei impoſitũ, & ſcit euidẽter. tũc cicero poteſt dicere forti etiam in publico quod non eſt ita ſicut impoſuit platoni. ergo poteſt ei imponere crimen in publico quod ſoli ciceroni eſt notum. Patet antecedens. po-

teſt ipſe ſortes ſibimet imponere, immo obligatur per prędicta ſibi imponere : ergo à fortiori poteſt cicero ipſi ſorti imponere. Patet, quilibet tenetur magis ad conſeruationē famę proprię quàm alterius. ſed ſortes poteſt ſibi imponere cōfitendo ſe falſum crimē impoſuiſſe. ergo cicero à fortiori poteſt ipſi ſorti imponere: quia non tantum obligatur ad conſeruationem famę ſortis ſicut ipſe ſortes. ¶ Quantum ad primum dicit de Fōtibus quòd ſi peccauerit in te, id eſt te ſolo ſciente (quod non eſt ita intelligendum, ſed ſic, te ſciente, id eſt cum alijs) corripe eū charitatiue antequā corripias iuridice. ſi te non audierit: poſtquā eſt publicum, voca teſtes, & denuncies eccleſię.i. iudici eccleſiaſtico. & videtur ſatis bona expoſitio. ideo ex illa authoritate non habetur quòd prodat ſecretum. De altero qui audit alterum falſe iurantem, nō tenetur reuelare in publico: ſed viro probo & prudenti, qui videlicet prodeſſe poteſt ſecreta admonitione, & non obeſſe. Vnde aliquis poteſt manifeſtare peccatū proximi ſecretū quando illa manifeſtatio eſt in vtilitatē peccātis, & quādo manifeſtatur illi qui poteſt prodeſſe, & nō obeſſe. & talis manifeſtatio non eſt proditio, nec tenetur ad reſtitutionem famę illiꝰ. Ad aliud nego quòd cicero poſſit dicere ſorti ꝙ mētitur īponēdo platoni falſum crimē, ſi ipſe cicero ſolus ſciat: q̄a exponit ſe p̄iculo, cū nō poſſit probare: & alter poterit cōtra eū agere actiōe iniuriarū. & iſta cōſequētia nō valet: ſortes poteſt dicere ſe mentitum in tali impoſitione falſi criminis, immo tenetur ad hoc: ergo cicero hoc poteſt: quia ſortes in ita dicēdo nō exponit ſe p̄iculo, quia nō aget cōtra ſemetipſum actione iniuriarū: ſed Cicero exponit ſe periculo, cū ſortes poterit contra ſeipſum agere actione iniuriarū. ¶ Alia difficultas quā etiam tractat de Fōtibꝰ in prędicto quodlibeto. ſortes ſcit de vero ꝙ plato p̄dit ciuitatē: & niſi reuelauerit, tota ciuitas deſtruetur, & ſcit quòd non poteſt impedire proditionem niſi reuelet rectori ciuitatis. an poſſet in tali caſu reuelare? Dicit de Fontibus quòd poteſt, immo ex charitate debet. Nam ex charitate eſt magis diligendū bonū cōmune quàm proximi : & bonum cōmune quod eſt conſeruatio ciuitatis, quā bonū proximi, quod eſt conſeruatio famę illiꝰ platonis particularis p̄ſonę. ergo vbi euenit caſus ꝙ nō poteſt cōſeruari bonū cōmune ſine p̄ditiōe boni particula-

ris perſonę priuatę, tenetur magis cõſeruare bonũ cõmune quã particulare bonũ famę illius. Ideo ſi nõ poſſet aliter obuiare, tenetur prodere ex charitate illi vel illis qui poſſunt conſeruare illud bonum commune, & conſeruare ciuitatẽ in ſuo bono: quia pręferẽdum eſt cõmune particulari. Ideo quando dicitur, Quicunq; detegit peccatũ ſecretum quod ſolus nouit, tenetur ad reſtitutionẽ: verum eſt quando iniuſte detegit: ſed iuſte detegendo non facit actum iniuſtitiæ. Reſolutorie habetur quòd dupliciter poteſt peccatũ ſecretum detegi. Primò quando detegitur perſonæ potenti prodeſſe & non obeſſe, ſicut dicit Augu. Secundo quãdo detegitur perſonę publicę ad euitandum maius malum, ſcilicet communitatis: nec tenetur detegens ad reſtitutionem. Viſum eſt pręterea de illo qui falſum crimen impoſuit, qđ proprie dicitur calumnia: quomodo tenetur retractare dicẽdo publice illum nõ cõmiſiſſe tale crimen quale aſſeruit cõmiſiſſe. Viſum eſt etiã de illo qui occultũ impoſuit, ꝙ nõ tenetur retractare, immo tenet nõ retractare: quia mẽtiretur; & tenetur nõ mẽtiri: ſed tenetur quãtũ in ſe eſt modo licito quos induxit in malã opinionẽ, inducere in bonã.

¶ In tertio membro.

¶ Iam in iſto tertio articulo doctor inquirit de illo qui negat verum crimen ſibi publice impoſitum, eſt tamen occultum. nam diffamat imponẽtem, cum videtur calumniari. vtrum tenetur reſtituere famã imponenti tale crimen? & ſi ſic, quomodo tenetur? vt aliquis impoſuit ſorti verum crimen publice, occultum tamen. dicit ſe non commiſiſſe tale crimen: vtrum peccauerit peccato mendacij ita dicendo? Doctor dicit duo quantum ad hoc. Primũ eſt ꝙ ſortes nõ tenetur retractare verba ſua, hoc eſt dicere, poſtquã negauit ſe cõmiſiſſe, nõ tenetur poſtea aſſerere oppoſitum. Ratio, non quilibet tenetur pctm̃ ſecretũ ſibi impoſitũ publice confiteri: immo tenetur nõ cõfiteri. nõ tamẽ dico quòd teneatur negare: ſed nõ cõfiteri. Ratio, ſi alter ſit obligatus nõ imponere: à fortiori cum quilibet tenetur ſe magis diligere quãtum ad ſingula & bona fortunę & bonos mores quã ꝓximũ: iſte tenetur plus ſe nõ diffamare quã teneatur alterũ. ergo iſte nõ ſolum, immo tenetur nõ cõfiteri peccatum poſtquã eſt ſecretũ. ergo nõ tenet retractare verba, qa retractare verba eſt aſſerere oppoſitũ illi9 qđ impoſitũ eſt.

Dicit ſecũdo doc. nihilominus iſte bono modo tenetur abſque retractatione & diffamatione ſui reſtituere famam alteri quantum poteſt: dicendo: non credatis illum calũniatorem. deceptus forſitan quia credebat me commiſiſſe, accuſauit me: ſed deceptus fuit errore facti. Contra. ſit plato qui accuſauit ſortẽ publice de peccato realiter perpetrato, ſed ſecrete commiſſo à ſorte. Sortes dicit platoni, tu mentiris. tunc arguitur ſic, in tali caſu ſortes obijcit platoni publice peccatũ: quia plato nõ mentitur, quãuis peccet in ita dicendo. ergo ex dictis in primo articulo ſortes poſtq̃ obijcit platoni falſum crimen, tenetur retractare illud. & vltra: ergo poſtea tenetur publice fateri platonem non eſſe mentitum. & ſic tenetur realiter fateri peccatum ſecretum quod commiſit. ergo ſortes imponendo platoni mẽdaciũ, imponit falſum crimen publice. ergo tenet retractare: quia quilibet publice alterum diffamans tenetur poſtea retractare per aſſertionem oppoſiti. ergo ſortes tenetur publice fateri quòd plato nõ eſt mentitus. ſed ſic fatendo, publice confitetur peccatum ſecretum. ergo male dicit doc. ꝙ nõ tenetur retractare. ❡ Quantũ ad argumẽtũ, admiſſo toto caſu, nego illã, puta ꝙ teneatur fateri ſe cõmiſiſſe in publico, quia non ſequitur: plato non eſt mentitus: ergo ſortes commiſit illud crimen. quia ſi plato credidiſſet commiſiſſe, & nõ cõmmiſit, non mentiretur aſſerendo ipſum cõmiſiſſe: quia non aſſereret contra mentẽ. ideo non ſequitur: plato aſſerẽdo non mentitur: ergo ſortes commiſit, ergo ſortes dicẽdõ ipſum nõ eſſe mentitũ, non ſe diffamat. ideo argumẽtũ nõ probat ꝙ debeat fateri publice peccatum ſecretum: debet tamen retractare: vt ſupra dictum eſt. Sed quęritur vtrum ſortes in ita negãdo peccet mortaliter: apparet ꝙ ſic. ſortes mentitur pernicioſe. Patet primo mentitur in perniciẽ reipublicę: quia per talem negationẽ impeditur à iuſtitia facienda. Secundo mẽtitur in perniciẽ platonis accuſantis: quia per tale mendacium oſtendit platonem calumniatorem. ergo ſortes in illo caſu peccat mortaliter: quia mendaciũ pernicioſum eſt mortale peccatũ. Breuiter dico quòd non peccat mortaliter: ſed ſi peccat, venialiter peccat: quia difficultas eſt inter doctores an peccet. Et ad argumentũ, in illo caſu mẽtitur pernicioſe, dico quòd mẽtitur officioſe reſpectu ſui: & nego quòd mentiatur pernicioſe in ordine ad rem

publicam & in ordine ad accuſantē. Et ad pbationem: reſpublica priuatur punitione. Dico quòd reſpubli. non debet omne peccatum punire, ſed duntaxat peccatum publicū & publice probatum. Et hoc habetur ex parabola Chriſti: Nolite zizaniam auferre quouſque cognoſcatur â tritico. quod exponit glo. i. nolite punire malos quouſqꝫ cognoſcātur à bonis. Ideo reſpublica non tenetur nec debet quodlibet peccatum, ſed quod peruenit ad notitiam iudicis per plures teſtes, punire. ideo in tali caſu nō priuat iuſtitiam punitione, cum iuſtitia non debeat ſecretum punire.

¶ Quantum ad ſecundum, fortes mentitur in perniciē accuſantis, quia diffamat eum. Dico quòd non: ſed accuſans ſe diffamat: cum accuſet prætermiſſo ordine iuris. accuſat enim ſecretum propalando in publicum. ideo accuſans diffamat ſeipſum: imo debet puniri pœna talionis, id eſt pœna qua puniretur accuſatus ſi probaretur & de crimine obiecto cōuinceretur. ideo nego quòd peccet peccato pernicioſo nec in rempublicā nec in accuſantē. Sed vltra quæritur, quomodo poteſt vitare peccatū? Dico quòd peccat ad minus venialiter: quia mentitur ad min9 officioſe aſſerēdo contra mentem: ergo mētitur. & ſi mentitur: ergo peccat: quia cuilibet mēdacio eſt inuoluta culpa & peccatum quod ab eo non poteſt ſeparari. quomodo ergo in caſu poteſt vitare peccatū? quia ſi cōfiteatur, peccat, & prodit ſeipſum: & magis tenetur ſeruare famam ſuam quàm proximi. Si neget, peccat. ergo videtur perplex9 inter peccatum proditionis ſuimet, & pctm̄ mēdacij. Fateor quòd peccat: ſed nō eſt perplexus. Nam ſi intelligat ſimpliciter dicēdo: non feci quod in me obijcis: peccat. Sed ſi intelligat, nō feci ſupple ita publice ſicut imponis: non peccat ſic intendendo refellere. Itē poteſt tacere, nec reſpondere nec fateri nec etiā negare. Cōtra. per taciturnitatem aggenerabit opinionem in audientibus quòd cōmiſit, ergo tacendo diffamabit ſeipſum. Dicūt iuriſtę quòd neget propoſitum vt propoſitū. nam imponit publice: negat quòd commiſerit publice. talis nullo modo eſt perplexus: quia nullus pōt eſſe perplex9 inter duo peccata (niſi ex culpa ſua) quin poſſit vtrūqꝫ vitare. In caſu poteſt vtrūqꝫ vitare tacendo. Similiter poteſt vitare pctm̄ negando vt propoſitum: & non mētitur, quia non cōmiſit vt propoſitū. tamen dicit doctor in fine quòd

bonarum mentium eſt ibi timere culpam &c. ergo à fortiori agnoſcere culpam vbi dubium eſt, bonarum eſt mentium: & ſic bonũ eſſet quòd pœniteret ſub conditione, puta de veniali ſi eſt veniale: de mortali ſi ſit mortale. videtur tamẽ doctori quòd non eſt mortale. Habemus ergo reſolutorie quòd quilibet damnificans alterum, vel falſum crimen imponendo, vel verum crimen occultum publice imponendo: tenetur ad reſtitutionem, & qualiter. Item ꝙ in caſu poteſt ſecretũ peccatum reuelari quãdo eſt in detrimentũ reipublicę: itẽ quãdo reuelatur perſonæ potenti ꝓdeſſe, & non obeſſe. Hinc eſt, ſi non poſſum cõfiteri pcẽm niſi reuelando peccatum fratris, poſſum licite reuelare: vt poſtea videbitur. Sed cõtra prędicta arguitur. quinta. q. i. ca. quidam maligni ſpiritus. habetur quomodo quis libellum diffamatorium appoſuerat contra Caſtorium. ſub pœna excommunicationis pręcipitur vt reuelet peccatum ſuum quod eſt ſecretum. quanuis enim factum ſit publicum, peccator tamen eſt ſecretus. in tali caſu quãuis fama ſua ſit adhuc integra, poteſt ſe prodere. ergo à fortiori poteſt ꝓdi ab altero. Antecedens patet. nam dicitur in capitulo: quòd ſi non exierit, & publice confeſſus fuerit quiſquis ille ſit ꝙ hoc agere præſumpſerit, vel cõſenſum tantę iniquitatis cõſilio præbuerit, ſit priuatus perceptione corporis & ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti. quod ſi corp⁹ domini & ſanguinem percipere pręſumpſerit, anathematis vltione percutiatur. quiſquis igitur talis ſit, excommunicabitur. ergo licet peccatum ſecretum publice confiteri. nam fertur excõmunicatio in ipſum propter hoc quòd non exit & prodit peccatum. Concedo quòd tenetur publice confiteri ſe feciſſe, ad reſtituendam famam alterius: quia alterum diffamauit. ergo tenetur illi famã reſtituere. nam ſi eſſet aliud peccatum quod non requireret publicam confeſſionem ad reſtituẽdam famam: non poſſet ferri ſententia excommunicationis, vt quanuis furtum ſit publicum, & ignoratur quis furatus eſt illam rem: non poſſunt ferri cẽſuræ, propter hoc quòd fur nõ fatetur publice ſe furatum eſſe, immo tenetur non fateri, ſed tenetur reſtituere. ſed in alio caſu quãuis peccator eſſet ignot⁹: tamen res exigebat publicam reſtitutionem, quia publice infamatus erat. hinc eſt quòd pctõr tenebatur publice exire, & ſe prodere, & ſic poterat excommu

nicari ꝑpterea ꝙ nō publice fatebatur ſe illud feciſſe. Et ſic patet quid ſit dicendum ad argumenta.

¶ Diſtinctionis.xvi. queſtio prima.

DOCTOR CIRCA HANC DIſtinctionem mouet duas quæſtiones faciles. Prima, an contritio, cōfeſſio, & ſatiſfactio, ſint partes pœnitētiæ. In ſecūda quærit vtrum remiſſio vel expulſio culpæ præcedat infuſionē gratiæ &c.

¶ Quantum ad primum arguitur quòd non: Peccatum eſt ſimplex defectus. ergo peccati eſt vnum ſimplex remedium: & illud eſt pœnitētia: ergo pœnitētia non habet ptes. In oppoſitū arguitur: Ad vere pœnitēdum requiruntur tria, ſcilicet cōtritio, cōfeſſio, & ſatiſfactio: vt dicit magiſter in litera. ergo illa ſunt ptes. igitur. ¶ In iſta queſtione tria facit doctor. Primo ſupponit equiuocationem pœnitentiæ. Secundo reſpondet ad quæſtionem de pœnitētia virtute. et Tertio reſpondet ad quæſtionem de pœnitentia ſacramento.

¶ Quantum ad primū dico ꝙ pœnitentia aliquando capitur pro ſacramēto, ſicut dictum eſt ſupra in vltima quæſtione, diſtinctio. xiiij. & nihil aliud eſt quàm ſacramētalis abſolutio à ſacerdote habente iuriſdictionem. Aliquando capitur pœnitentia non pro ſacramento. & hoc quadrupliciter. Primo ꝑ virtute habituali, id eſt ꝑ habitu quo quis eſt inclinatus ad eliciendum velle vindicatiuum ſui peccati. Alio modo capitur pro actu illo quo quis vult vindicare ſuum peccatum: qui quidem actus eſt actus immediate elicitus ab illo habitu pœnitentiali. Alio modo capitur pro actu imperato ab iſta volitione vindicādi peccatum ſuum. ſicut dicit doctor: iſta volitio qua quis vult vindicare peccatum, non cauſat immediate illam pœnam per quā vindicatur peccatum: ſed ſolum imperat actum vel actus qui cauſant illam pœnā. Iſto modo tertio capitur pœnitētia ꝑ illo actu imperato à volitione vindicante peccatū: qui quidem actus eſt cauſa proxima pœnę per quam vindicatur pctm̄. & talis act9 eſt nolle peccaſſe. Quarto & vltimo ca

pitur pro illa met pœna quæ conſequitur actum immediate cauſatiuum illius pœnæ: & illa nõ eſt libera niſi mediate in ſuis cauſis. & in iſta quæſtione non loquitur de libera acceptatione illius pœnę de qua prius. Quòd autem iſta diſtinguantur abinuicem, patet. habitus diſtinguitur ab actu, quia actus eſt aliquando ſine habitu, & ediuerſo: quia habitus eſt forma permanens, actus vero tranſiens. ergo primus modus accipiendi pœnitentiam, non loquendo de pœnitentia ſacramento, & ſecundus, diſtinguũtur realiter. quòd autem ſecundus & tertius diſtinguantur, patet: quia aliquãdo eſt illud velle imperatiuũ cauſarum proximarũ pœnę, abſq; illis cauſis proximis. patet: cum volũtas hominis non ſit omnipotẽs, nõ ſubito ad velle imperatiuũ act⁹ ſequitur actus imperatus quem imperat. & in hoc non eſt difficultas ꝙ ad velle efficaciter imperatiuum voluntatis alicuius operationis exterioris non ſequitur in eodem inſtãti illa operatio exterior. nam prius ſaltem per inſtãs pręcedit velle efficax ambulãdi quàm ſequatur ipſa ambulatio. ſed difficultas foret: cum ipſa voluntas ſit potens producere act⁹ ſuos intrinſecos in inſtanti, & nõ poſſit habere impedimentum ad producendum illos, quia eſt libera, & nihil poteſt ei reſiſtere ad productionem actuum interiorũ, niſi Deus: an ad velle efficaciter imperans actum interiorẽ neceſſario ſubito & ſimul tempore ſequatur act⁹ interior, cum nõ poſſit habere impedimentũ in illis actibus producẽdis niſi Deũ. & ſupponitur ꝙ Deus non impediat. vtrũ ad actum efficaciter impatiuũ actus interioris, in inſtanti neceſſario ſequatur ille actus interior? Dico ꝙ ſic ſi omnes alię cauſæ ponantur in inſtãti, neceſſario ſequitur act⁹ imperatus interior. Conſequẽter probat ꝙ ſit diſtinctio inter tertiam & quartã acceptationem. ſ. de cauſa proxima illius pœnę, & illa pœna. nam aliquãdo ſunt cauſę proximę cauſarũ pœnę, & nõ cauſatur illa pœna, propter indiſpoſitionem ſubiecti: vt beatus recordans peccatum præteritũ deteſtatur illud, & nõ triſtatur: quia eſt indiſpoſitus ad triſtitiam. ergo illa cauſa ꝓxima diſtinguitur ab illa triſtitia. & ſic non ſemper ad nolitionem vel odium peccati commiſſi ſequitur triſtitia. Ibi poſſet eſſe difficultas quæ tractatur in tertio, an paſſio diſtinguatur ab actibus. nulli doctorũ tenuerunt oppoſitũ qn ſint aliqui actus qui nõ ſunt

paſſiones. Sed vtrũ omnes paſſiones ſint actus, difficultas eſt: quam hic non intendimus tractare. Sed ad propoſitũ redeuntes, patet quòd illa pœna poteſt eſſe ſine illa diſplicentia proxima: quia ſi cauſatur per diſplicentiam ordinatam: ita cauſatur per diſplicentiam inordinatam. & ſi non eſt actus ordinatus, non eſt actus pœnitentiæ tertio modo captę. ergo illa pœnitentia quarto modo poteſt cauſari ſine pœnitentia tertio modo. Et ſic patet differẽtia inter has quatuor pœnitentiæ acceptiones. Conſequenter quæritur vtrum contritio, confeſſio, & ſatiſfactio, ſint partes pœnitentiæ virtutis? Dicit doctor quòd non ſunt partes pœnitẽtiæ virtutis primo modo captę, puta pro illo habitu, quia illius habitus partes ſimplices ſunt & homogeneę. & ille habitus eſt ſimplex quantum ad partes quãtitatiuas. Item dicit ſecundo quòd illa tria non ſunt partes pœnitentię ſecundo modo dictę, id eſt actus proximi imperãtis actum vindicandi: quia ille act9 eſt vna qualitas ſimplex. nam ſicut habitus eſt qualitas ſimplex: ita & actus procedens ex illo. Sed ſi capiatur pœnitentia vel tertio vel quarto modo, puta tertio modo pro cauſis proximis pœnę per quam vindicatur peccatum, vel ꝓ pœna per quam vindicatur peccatum, poteſt dici quòd ſunt partes pœnitentię. Patet. nam iuſtitia cõmutatiua eſt in ęqualitate rerum: non in ęqualitate rei ſecundũ rem, ſed ſecundũ rationẽ. & eſt opinio doct. ꝙ iuſtitia eſt circa mediũ rationis, & non rei: ſicut cæteræ virtutes. Iuſtitia ergo punitiua ſpectat ad cõmutatiuã, quę cõmutat culpam in pœnam: ideo debet eſſe ęqualitas pœnę ad culpam, non in ęqualitate rei, ſed rationis, ſupple ſecundum legem ſecundũ quam illa culpa punienda venit. ſed ſic eſt quòd in lege euãgelica ſecundũ quam culpę veniunt puniendę in foro pœnitẽtiali, determinatæ ſunt tres pœnę. Vna interior, ſcilicet triſtitia ſiue cõpunctio, quę cõmendatur Iohelis. ij. Scindite corda veſtra, & non veſtimẽta veſtra. Duę autem exteriores, ſcilicet erubeſcẽtia & afflictio corporis. ſed iſtarum trium pœnarum iſta tria ſunt cauſæ immediatę: ſcilicet cõtritio cauſa triſtitiæ, confeſſio cauſa erubeſcentię, & ſatiſfactio cauſa afflictionis corporis quæ conſiſtit in operibus afflictiuis. ideo ſi capiatur pœnitentia ꝓ cauſis pœnarum per quas peccatũ eſt puniẽdum, ſequitur ꝙ illa tria ſunt partes pœnę. Etiã ſi capiatur pro

pœnis, poſſunt dici pœnitētia. nam triſtitia aliquādo dicitur contritio. opus pœnale eſt etiam pœna. ideo illa tria cōuenienter poſſunt dici partes pœnitentię. Sed pœnitentiæ habitus illa tria non ſunt partes, ſimiliter pœnitentiæ actus proximi illa tria nō ſunt partes, ſed pœnitentię habitus remoti illa tria ſunt partes: quia imperat &c.

¶ Iam conſequenter de pœnitētia ſacramento dicit primo ꝙ illa tria non ſunt partes pœnitentiæ ſacramenti, ſed hæc tria neceſſario requiruntur ad ſacramentum pœnitentię ad hoc vt digne recipiatur, vel vt diſpoſitiões præuię, vel illud concomitātes & ſequentes. Q͂d iſta tria nō ſunt partes pœnitentiæ ſacramēti, patet. primo de contritione. bene ſequitur. contritio eſt quid inſenſibile. ergo nullo modo eſt pars ſacramenti, quia ſacramentum eſt ſignum ſenſibile. nam nihil eſt in ſacramēto tanq̄ ps ſacramenti quin ſit ſenſibile. Similiter quòd ſatiſfactio non ſit pars, patet. illud non eſt pars ſacramenti pœnitentię ſine quò ſacramentum pœnitentiæ eſt vel poteſt eſſe verum ſacramentum. nam dato quòd aliquis non ſatiſfaciat, nihilominus ſacramētum pœnitentię eſt verū ſacramentum. Quòd autē confeſſio nō ſit pars ſacramenti pœnitentię, patet, quia ſacramentum pœnitentię non eſt aliud q̄ ſacramentalis abſolutio à ſacerdote facta certis verbis: vt dictum eſt diſtinctione. xiiij. q. iiij. quia ſacramenti pœnitentiæ nullus eſt miniſter pręterquā ſacerdos. ergo ſacerdos cōfert totum illud ſacramentū pœnitentiæ. ergo illa ſola abſolutio ſacerdotis eſt ſacramentū pœnitentię. Sed quātum ad ſecundum, contritio neceſſario requiritur vt digne recipiatur illud: quia ſi aliquis accederet ſine diſplicentia, faceret irreuerentiam ſacramento. Similiter confeſſio neceſſario requiritur: quia ſi ſacerdos illam abſolutionem proferret ſine confeſſione prę uia, non eſſet ſacramentum: quia dicitur hominis pœnitentis, id eſt confeſſi: vt dicit Gabriel. & non intelligitur hominis pœnitentis, id eſt contriti. Ideo quanuis ſit attritio vel contritio, non eſt ſacramentum ſine confeſſione. ſed vt ſequatur effectus vltimus. ſ. beatitudo, requiritur ſatiſfactio: quia ſacerdos abſoluendo ligat. abſoluit enim à debito pœnę ęternæ, & ligat ad ſolutionem tēporalis pœnę: niſi ſit iam ſufficienter ſoluta. Ideo illa tria nō ſunt partes ſacramenti, ſed ſunt quędā antecedentia vel cōſequētia illud ſacramentū,

& ad vltimum illius effectū:ſcilicet beatitudinē. ¶Solutio argumentorū ſatis patet ex dictis in ſolutione queſtionis.

Diſtin.XVI. Queſtio.II.

SECVNDA QVAESTIO.vtrum remiſſio culpę præcedat infuſionem gratię,vel vtrū ſit vnica mutatio, vł plures. Secūdo, vtrū remiſſio culpę ſit mutatio realis. Tertio,quod iſtorum præcedit,vtrum remiſſio culpę pręcedat infuſionē gratię,vel cōtra, vel vtrum nullū præcedat alterum: ſed ſit ſimul? ¶In iſta quæſtione eſt magna altercatio inter doc.& parua difficultas &vtilitas. & pro ſolutione ponit doctor aliquas concluſiones. Prima concluſio talis eſt.Remiſſio culpę & infuſio gratię nō ſunt vna mutatio.Contra arguitur apparenter.expulſio priuationis habitus, & introductio habitus contrarij,nō eſt niſi vnica mutatio: ſicut expulſio tenebrarū,& illuminatio aeris,non eſt niſi vnica mutatio.Igitur videtur quòd concluſio doctoris ſit falſa. Probat conſequēter doctor ꝙ infuſio gratię,& expulſio culpę,non ſunt vna mutatio,Patet.non eſt poſſibile quòd vnum & idem multiplicetur & nō multiplicetur.& hęc maior eſt per ſe nota,quia cōtradictoria non poſſunt de eodem verificari.ſed aliquando multiplicatur remiſſio culpæ,& non multiplicatur infuſio gratię.patet de illo cui remittuntur multa peccata.in illo ſunt plures remiſſiones culpæ,& non eſt niſi vnica infuſio gratiæ. quòd autem ſint plures remiſſiones culparum,patet.nam eſt vna remiſſio ſuperbię,alia à remiſſione culpæ auaritiæ vel luxuriæ.nam fuiſſet eadem remiſſio auaritiæ ſi ſolum haberet auaritiam,ſicut nunc eſt cum habet alia peccata. Secundo arguitur & apparentius,illa diſtinguuntur quæ poſſunt abinuicem ſeparari.ſed remiſſio culpæ,& infuſio gratię, ſunt huiuſmodi.patet.apud illos qui dicūt angelos & primū hominem fuiſſe creatos in puris naturalibus,fuit infuſio gr̃ę anteq̄ peccaſſent,abſq; remiſſione culpę.& eſt poſſibile culpā remitti ſine infuſione gr̃æ. patet:ſi de9 crearet hoīem in puris naturalib9, eſt poſſibile illū peccare: & poſt pctm̄ poſſet deus illū reducere ad priorē ſtatum pu-

tum naturalem ſine infuſione gratiæ. igitur. Tertio, culpa & gratia non opponuntur formaliter.nam dicit doctor ꝙ peccatum & gratia de potētia abſoluta poſſunt ſe compati.quòd autem peccatum repugnet gratię, hoc ſolū eſt ex pacto dei & ſtatuto. nam ſtatuit ꝙ exiſtenti in culpa non conferret gratiam,& nullum habentē gratiam deacceptaret.quod non opponitur formaliter.patet:quia ſi ſic,quicūque habet efficientiam ſuper vnum oppoſitorū contrariorum,habet ſimilem efficientiā ſuper corruptionem alteri9: quia contraria efficienter ſe expellunt. ergo qui habet efficientiam introducendo vnum,habet efficientiam ſuper corruptionem alterius.ſed homo habet efficientiam ſuper peccatū:ergo haberet efficientiam ſuper corruptionem gratię: quod eſt falſum:quia ſicut gratia à ſolo deo creatur,ita à ſolo deo corrumpitur.ergo ex natura rei,gratia & peccatum non habent contrarietatem formaliter,ſed ſolum ex ſtatuto legis diuinę.ergo peccatum & gratia ex natura rei poſſunt ſe compati.Contra.ergo aliquis eſſet dignus vita æterna,& indignus illa.conſequens eſt falſum.igitur. patet antecedens:cum illa duo non repugnent.tūc bene ſequitur:habet gratiā,ergo eſt dignus vita æterna.ſimiliter habet peccatum,ergo eſt obligatus ad pœnam æternam & ſenſus et damni.ergo eſt indignus vita æterna. ſed illa contradicunt. igitur &c. Ad hoc dicit Gerſon quòd gratia pōt dupliciter capi.vno modo cōnotatiue, connotando ꝙ ſimus mediante ipſa deo chari et grati ad vitā æternā.& tunc bene ſequitur:iſte eſt in gratia.ergo eſt dignus vita æterna.& tunc nō eſt poſſibile quòd ſit in gratia & peccato, capiendo gratiā cōnotatiue. Aliquādo capitur gratia abſolute pro illa qualitate.& poteſt deus facere quòd illa qualitas quæ eſt gratia,remaneat in peccatore,& non vocabitur gratia connotatiue,ſed abſolute pro tali forma & ſpecie.& tunc non ſequitur:Iſte habet gratiam:ergo eſt dignus vita ęterna.et talis qualitas remanet cum peccato:ſed non eſt amplius charitas connotatiue.Ideo gratia & peccatū repugnant quantum ad denominationes:ſed nō quātum ad qualitates. Apparet mihi quòd non eſt eadem mutatio in numero,expulſio culpę,& infuſio gratię. ¶Secūda cōcluſio:Infuſio gratiæ,& remiſſio culpę,non ſunt duę mutationes reales,neq; ſtant ſimul,neq; opponūtur formaliter.poſtea diffinit mu-

tationẽ realem & rationis.primo ens reale eſt quod habet eſſe præter operationem noſtri intellectus. Sed ens rationis eſt qđ habet eſſe ſolũ per operationẽ intellectus. Hoc ſuppoſito nititur oſtẽdere quòd non ſunt duę mutationes reales:quia mutatio quę eſt deperditio culpę,non eſt realis.ergò non ſunt duę mutationes reales. & arguit ſic doctor. ſi culpa eſſet aliquod ens in anima,tunc remiſſio culpę eſſet reſpectus realis.ſed culpa ſeu malitia non eſt priuatio boni naturalis:quia illud non poteſt corrumpi, nec eſt priuatio alicuius rectitudinis quam tunc habeat vel teneatur habere anima:quia dormiens habet culpam tranſeunte actu.Dicit ergo doctor quòd poſt actum tranſeuntem tantum remanet anima obligata ad pœnam debitam peccato cõmiſſo: quæ obligatio ad pœnam pro peccato perpetrato,non eſt aliquid reale in anima poſt actum præteritum:ſed eſt ſolũmodo reſpectus ſiue relatio rationis. & talis obligatio dicitur reatus ille qui manet in anima tranſeunte actu peccati. & ſic culpa nihil aliud eſt quàm reſpectus rationis exiſtens in anima,quæ eſt obiectum diuinę voluntatis deacceptantis talem,& ordinantis ad pœnam æternam.ergo remiſſio culpę eſt ſolum illius entis rationis priuatio: & per conſequens non eſt mutatio realis.Et ſuppoſitis principijs doct. nihil facilius,puta quòd remiſſio culpę nõ eſt mutatio realis:ſed remiſſionem culpę concomitatur mutatio realis,puta infuſio gratiæ ſiue acquiſitio:tamen illa non eſt remiſſio culpe.ergo remiſſio culpę non eſt niſi expulſio entis rationis, ſeu obligationis ad pœnam æternã. Contra inſtat doc. nõ poteſt eſſe tranſitus de contradictorio in contradictoriũ abſque mutatione rei: & non ſufficit mutatio rationis:quia omnis mutatio rationis ad realem reducitur : quia nunquã eſt mutatio rationis niſi per mutationem obiecti ad diuerſos actus voluntatis vel intellectus:quia ſi ſemper eſſet idẽ obiectum,eſſet idem reſpectus rationis.ergo cũ omnis mutatio rationis ad realẽ eſt reducenda:non poteſt quis tranſire de obligato ad pœnam æternam,ad non eſſe obligatum ad illam,ſine aliqua mutatione reali. & talis mutatio realis non poteſt eſſe in deo.ergo oportet quòd ſit neceſſario mutatio realis in alio,ſcilicet in illo qui mutatur de cõtradictorio in contradictoriũ,Q uòd non poſſit eſſe trãſitus de contradictorio in contradictorium &c.patet: quia ab eo quòd

res eſt vel nõ eſt,oratio dicitur vera vel falſa.ergo ſi res ſemper eodem modo ſe habeat, nõ eſt ratio quare magis nunc vna pars contradictionis ſit vera quàm alia : & prius alia vera magis quàm nunc. Pro iſto argumento doctor oſtendit primo de mutatione quæ fit quando aliquod obiectum mutatur mutatione rationis:puta per diuerſos actus noſtri intellectus:vt ſi Sortes ſuper quem non fertur adhuc actus intellectus,poſtea ſtatim ferretur:ipſe Sortes nunc non eſt à me intellectus,poſtea erit intellectus à me:et ſic mutabitur Sortes de non eſſe intellecto à me,ad eſſe intellectum à me:et in Sorte nihil acquiritur,ſed in me intelligente.Item quanuis non ſit poſſibile quòd voluntas creata velit ſimul ineſſe alicui contraria pro ſimul:poteſt tamen velle ſucceſſiue alicui ineſſe contraria pro ſimul: vt non poſſum velle ſimul quòd Sortes currat & non currat pro eodem tempore:quia hoc repugnat:ſed poſſum velle in prima dimidietate horę quòd Sortes currat cras,& in ſecunda dimidietate horę quòd non currat cras. & ſic poſſum velle ſucceſſiue quòd pro eodem tempore inſint contraria Sorti. Poteſt etiam voluntas creata velle ſimul alicui ineſſe contraria ꝓ diuerſis temporibus: vt volo quòd Sortes currat cras ante meridiem,et quòd non currat cras poſt meridiem.vltra ad volitionem qua volo contraria ineſſe Sorti vel pro eodem tempore vel ꝓ diuerſis ſimul, nõ ſequitur quòd inſint Sorti,vel quia nõ poſſunt:vel quanuis poſſunt ineſſe,talis volitio eſt conditionata,quę non ponit effectum:& ſic in volito nulla fit mutatio.Similiter de deo eodem modo dicendum eſt.nam deus non poteſt ſimul & pro ſimul velle ineſſe contraria alicui:ſed poteſt velle ſimul quòd inſint contraria ſucceſſiue alicui.& ſi deus velit quòd inſint contraria ſucceſſiue alicui,poterunt ineſſe. deus enim eſt cauſatiuus quorũcunq; contrariorum:quia eſt prima cauſa.ſi velit,nõ impediet.ergo ſi ſit impedimentũ,ſecũda cauſa ſolũ impediet ꝙ inſint:quia deus non vult abſolute,ſed ſolũ cõditionaliter. Hoc ſuppoſito deducit quomodo poteſt eſſe trãſitus de contradictorio in contradictorium abſque mutatione rei. Vult dicere quòd poteſt eſſe abſq; vtraq; mutatione:quanuis nõ poſſit eſſe mutatio de contradictorio in cõtradictorium in ordine ad voluntatem creatam abſq; mutatione reali voluntatis creatę,& mutatione obiecti ratio-

nis, verũtamen ex voluntate diuina poteſt eſſe tranſitus de contradictorio in contradictorium ſine quacunq; mutatione, hoc eſt nec per mutationẽ rationis obiecti voliti vel intellecti, nec per mutationẽ realem in volente vel intelligente. vnde phātaſia doctoris eſt talis: ſit Sortes per totam iſtā horam in peccato: in fine horę remittatur peccatum: et per totam horam ſequentem erit remiſſum. tunc Sortes in iſta hora tranſit de obligato ad pœnam ad non obligatum, & de digno pœnę æternę ad non dignum, per hoc quòd deus vult eum pro hora prima eſſe dignum pœna æterna, & ꝓ ſecunda non vult eum eſſe dignum illa pœna. ille tranſitus non eſt quòd in deo prima volitio præcedat, & ſecunda ſequatur: immo vtraque volitionum eſt perpetua & æterna à parte ante, quia ab æterno voluit deus quòd Sortes in prima hora eſſet dignus pœna æterna, & pro ſecunda non eſſet dignus. Ideo deus poteſt ſimul velle contradictoria eidẽ ſubiecto ineſſe pro diuerſis tpib9. ergo ex parte dei non eſt mutatio, & vltra, ex parte etiā Sortis non eſt mutatio. quāuis tranſeat obiectum de non eſſe tale in eſſe tale, ſine quacunque mutatione reali in altero obiecto: illud obiectum nō debet dici mutari mutatione rationis: quia eſt maxima doc. nunquam obiectum in quo eſt reſpectus rationis, debet dici mutari mutatione rationis niſi aliud obiectum mutetur mutatione reali: puta niſi intellectus vel voluntas per cuius cognitionem aut volitionem iſtud obiectũ mutatur mutatione rationis, mutetur realiter: cum omnis mutatio rationis ad realem ſit reducenda, vt dictum eſt. exēpli gratia ſi Sortes iam velit Platonem currere, & poſtea non habeat volitionem circa Platonẽ: tranſit de eſſe volito in non eſſe volitum, per mutationem ipſius Sortis qui habet volitionem circa Platonem, & hoc per mutationem realem: quia deperditur in Sorte volitio. ſed ſi trāſeat de eſſe digno pœnę æternę ad nō eſſe dignum, hoc nō eſt ꝙ deus perdat volitionẽ quā prius habuit: immo ab ęterno habuit vtrāq; illarum volitionum, vt dictum eſt. ergo Sortes tunc nō debet dici mutari mutatione rationis. Ideo concedit doctor ꝙ aliquis poteſt tranſire de contradictorio in contradictorium ſine acquiſitione cuiuſcunque rei nec in ſe, nec in alio, & ſine quacūq; mutatione rei quę tranſit, & ſine mutatione cuiuſcunque alterius rei. & eſt opinio propria do-

ctoris, vt hic patet:quãuis ab Ockam illi imputetur oppoſitum. ¶ Ad argumentum. ſecundum cõmunem doctrinam non poteſt fieri mutatio de contradictorio in contradictorium niſi per mutationẽ alicuius rei. Dico primo ꝙ in propoſito nõ eſt mutatio niſi large capta. dico præterea quòd poteſt eſſe tranſitus ſine mutatione rei. Contra.ſi res eodem modo ſe habet,& ab eo quòd res eſt vel nõ eſt,oratio dicitur vera vel falſa:nõ eſt tranſitus.Dico quòd res poteſt denominari multis modis abſque quacunque mutatione: vt dicit de aliaco: vt qualitas lapidis poteſt eſſe in me priuſquam cognoſcam lapidem:& tunc non erit cognitio lapidis.& poteſt prius eſſe cognitio, & poſtea non erit cognitio. In primo caſu tranſeo de non cognoſcente in cognoſcentem,& nõ mutor: quia quicquid erat prius in me, adhuc remanet:& lapis efficitur de non cognito cognitus abſque mutatione lapidis. & in ſecundo caſu efficior de cognoſcente non cognoſcens abſque deperditione aliqua.& iſta opinio de aliaco videtur verior inter omneş. Ideo non eſt verum vniuerſaliter quòd non poſſit fieri tranſitus de contradictorio in contradictoriũ abſque mutatione. ¶ Reſolutorie habetur ex tota quęſtione quòd infuſio gratię,& remiſſio culpę,nõ ſunt vna mutatio.ratio, quia aliquando ſunt plures remiſſiones culpę vbi aliquãdo eſt vna infuſio gratię. Secundo non ſunt duę mutationes reales.Tertio habetur quòd non eſt mutatio. Ideo nõ ſunt duę mutationes nec vna:quia remiſſio culpę non eſt mutatio. Item arguitur.expulſio alicuius priuatiui,& introductio habitus illius priuatiui,non eſt niſi vna mutatio:ſicut expulſio tenebrarum,& infuſio luminis. ergo remiſſio culpę non eſt aliud quàm introductio gratię cuius eſt priuatio.ergo non eſt niſi vna mutatio. cõcedo quod infuſio gratiæ eſt introductio habitus:ſed nego quòd remiſſio culpę ſit priuatio habitus: immo terminus à quo infuſionis gratię,non eſt culpa,ſed priuatio gratię. Vnde nunquam priuatio gratię in aliquo eſt peccatum:quia peccatum nõ eſt aliud quàm actus deordinatus,vel priuatio actus ordinati ad quem quis obligatur.ſed priuatio gratię non eſt actus,nec priuatio actus:ſed eſt priuatio habitus.verum eſt tamen quòd negligentia diſponendi ſe ad gratiam, eſt peccatum,ſed ipſa priuatio gratiæ nunquã eſt peccatum.Negatur ergo quòd terminus à

quo infuſionis gratiç ſit culpa, ſed priuatio gratiæ, quæ eſt pœna concomitans peccatum. ¶ Item terminus à quo remiſſionis culpç, eſt obligatio ad pœnã: & terminus ad quẽ eſt priuatio illius obligationis: & non eſt priuatio gratiæ: immo ſunt abinuicem ſeparabilia. ideo nego quòd remiſſio culpç ſe habeat vt priuatio gratiæ.

¶ Diſtinctionis. xvii. Queſtio. I.

CIRCA DISTINCTIONEM. xvij. quçritur vtrum ſit neceſſarium peccatori ad ſalutẽ omnia peccata cõfiteri ſuo ſacerdoti. ¶ In iſta quæſtione ſunt tres articuli. In primo oſtendit quo iure obligamur ad confeſſionẽ: & ſupponit quòd obligemur. In ſecundo explicat quid in præcepto cõfeſſionis explicetur & cõtineatur. Tertio quid circa illud eſt per prçceptum eccleſiæ explicatum. Pro primo articulo dicitur ꝙ non poteſt quis obligari ad confeſſionem faciendam niſi altero iſtorum prçceptorum, vel præcepto naturali, vel poſitiuo. & poſitiuum diuiditur in poſitiuum diuinum, & in poſitiuum humanũ. ¶ Præceptum naturale eſt quod ex terminis eſt naturaliter notum euidẽter, aut ſequens euidẽter ex aliquo noto ex terminis, vel ſaltem euidenter conſonans. Vnde in ſpeculatiuis illa dicũtur principia ſpeculatiua per ſe nota, quç ſunt nota ex terminis: ad quorum aſſenſum euidentem generãdum ſufficiunt ſimplices terminorum apprçhenſiones ſine quacũꝗ probatione: vt quodlibet eſt vel non eſt, eſt principiũ ꝑ ſe notũ in ſpeculatiuis. Similiter nõ facias aliis quod tibi fieri non vis: eſt præceptum primum & per ſe notum practicum iuris naturalis. Et concluſiones quæ ſequuntur in conſequentia euidẽti cum aliquo altero, dicuntur etiam præcepta iuris naturalis. Similiter propoſitiones quæ ſunt euidenter conſonç, quanuis non ſequantur euidẽter, dicũtur etiam præcepta iuris naturç in tertio gradu. Sunt ergo tres gradus iuris naturç. Vltra dicit doct. quicquid continetur prçceptiue in lege euãgelica, quod non eſt notũ ex terminis, neque euidenter ſequens ex illis quç ſunt nota ex terminis, neque euidenter conſonum, eſt prçceptum diuinum

poſitiuum.exemplum,baptizari continetur in euangelio ſub pr̨ecepto: & non eſt notum ex terminis ꝙ teneamur baptizari,neque euidenter ſequitur ex aliquo noto ex terminis. Infert doct.correlarium quòd nõ recte loquitur Gratianus de iure legis natur̨.diſt.i.volens quòd oĩa quæ ſunt in antiqua & noua lege, ſunt de lege natur̨.nõ poteſt hoc ſaluari niſi capiatur lex naturæ pro authore legis naturæ. Præter hæc ſunt aliqua pr̨ecepta humana poſitiua qų introducta ſunt ad melius viuendum, conſeruandum fidem & mores. Inquirit igitur doct.quo iſtorũ triũ pr̨eceptorũ obligamur confiteri. Pro reſponſione ponuntur tres propoſitiones. Prima, Nõ obligamur confiteri pr̨ecepto legis naturæ. Secunda, Nõ obligamur confiteri pr̨ecepto humano poſitiuo. Tertia, Obligamur confiteri præcepto diuino poſitiuo. Prima propoſitio probatur,ius naturale eſt idem omni tempore,& apud omnes:cũ ſit notum cuilibet vtenti ratione,& cum ſit propoſitio practica, vel ſequatur ex aliqua ex terminis nota. ergo obligat pro omni tempore. ſed ſic eſt quòd in lege naturæ non obligabantur confiteri tali confeſſione de qua eſt ad propoſitum,ſcilicet confiteri ſacerdoti:quia non loquimur hic de confeſſione quæ eſt aſſertio laudũ,ſed de cõfeſſione quæ eſt manifeſtatio peccatorum ſacerdoti.nec obligabantur ſic cõfiteri in lege moſaica,ſed ſolum obligamur ſic confiteri pro tempore legis noų.ergo præceptum de confeſſione non eſt pr̨eceptum legis naturæ. ¶Quantũ ad iſtam propoſitionem eſt difficultas:quia ſunt authoritates quæ videntur ſonare quòd tempore legis naturæ erat confeſſio in præcepto.nam habetur Geneſis.iij. cum quærebatur, Adam vbi es? Dicit glo. ꝙ eſt vox dei confeſſionem exigentis.ergo tempore legis naturæ(quod durauit ab Adã vſqꝫ ad Moyſem) confeſſio erat facienda. Similiter in antiquo teſtamento multæ authoritates videntur ſonare ꝙ tenebantur confiteri.nã habetur Eſaię.xliij. Narra ſi quid habes vt iuſtificeris.& pſal. Dixi confitebor &c. Ergo tp̃e legis Moyſi erat confeſſio de præcepto. Item confiteri non eſt aliud quã ſigno peccatũ manifeſtare: & nõ eſt neceſſariũ ꝙ manifeſtetur voce: quia mutus poteſt confiteri.ſufficit ſigno quo poſſit ſacerdos deuenire ad notitiã pc̃ti.ſed ſic eſt ꝙ in antiquo teſtamento ſignis exterioribus tenebantur peccata ſua manife-

ſtare ſacerdoti. Patet in Leuitico. xvi. ferè per totum. nam imponebantur oblationes pro peccatis: & illę erant ſigna peccati commiſſi. Item de lege naturæ eſt iſta propoſitio quòd maleficus puniatur. & nõ poteſt puniri à ſe. ergo ab altero qui peccatum nouit: quia non poteſt punire niſi peccatum ſibi notũ. ergo de lege naturæ eſt ꝙ fiat manifeſtatio peccati. ℭ Quantum ad argumentum de oblationibus dicit. s. Tho. ꝙ in lege naturę, Moyſi, & noua, fuit cõfeſſio diuerſimode de pręcepto. nam in lege naturę confeſſio fuit præceptum, vt tantum valet ſicut interior peccati recognitio vt eſt dei offenſiuum. & per interiorem remiſſionis petitionẽ, & deteſtationem, remittebatur. ſed exiſtẽtes in veteri lege obligabantur ad illud ad quod obligabãtur exiſtẽtes in lege naturæ, & cum hoc ad aliquam oblationem: de qua Leuitici. iiij. & v. c. vſque ad finem. Sed in nouo teſtamento obligamur ad illam interiorem recognitionem, & petitionem remiſſionis à deo, & cum hoc ad exteriorem manifeſtationem peccati certę perſonæ, ſcilicet ſacerdoti. Vltra dicit ꝙ in antiquo & nouo teſtamento diuerſo modo proteſtantur ſe peccaſſe homines. nam in antiquo oblationibus ſe proteſtabãtur peccaſſe, ſed nullo certo peccato. nam offerendo turturem vel agnum vel columbam, bene proteſtabantur ſe peccaſſe: ſed non proteſtabantur ſe peccaſſe hoc certo genere peccati. ſed in nouo teſtamẽto oportet de quocunque genere peccati proteſtari ſe peccaſſe illo genere peccati. Secundo in antiquo teſtamento illa proteſtatio fiebat publice, puta per oblationem talis rei: & non erat inſtituta pro tali certo genere peccati: quia offerendo publice ſe diffamaſſent. nam ſi oblatio turturum ſignificaſſet determinate hoc vitium, publice ſe diffamaſſent, & ſecretum reuelaſſent in tali oblatione. Sed confeſſio noui teſtamenti fit ſecrete. vnde ponitur tale documentum, Homo faciendo operationem publicam per quam ſignificat ſe peccaſſe in genere, non diffamat ſe, nec eſt proditor ſui criminis: ſed faciendo publice aliquam operationem per quam denotaret ſe peccaſſe tali certo peccato, ſe diffamaret. exemplum primi, vt faciendo operationem per quam publice fateor me peccatorem, non diffamo meipſum. Hinc eſt quòd ille qui vadit ad confeſſionem publice, proteſtatur ſe publice in genere peccaſſe: ſed nõ proteſtatur ſe

peccaſſe certo genere peccati.vnde publice ꝓteſtari in genere ſe peccaſſe,nõ eſt ſe diffamare: ſed publice proteſtari ſe peccaſſe hoc genere peccati occulti,eſt ſe diffamare. Ex quo ſequitur correlariũ ꝙ ſi ſacerdos inter celebrãdũ recordetur ſe eſſe in peccato non confeſſo,non tenetur omittere celebrationẽ, & confiteri tunc.ratio,quia in caſu confitẽdo fateretur ſe certo peccato peccaſſe, ſcilicet peccato negligẽtię,& ſic diffamaret ſe,quia per talem actum publicum fateretur ſe peccatorem & negligentem in diſpoſitione pręuia.& præceptũ de ſe non diffamando plus obligat quàm præceptum de confeſſione tunc.Ideo quãdo iam ſacerdos initiauit celebrare,& ſuccurrit ei peccatum non cõfeſſum: non tenetur tunc cõfiteri.Quantum ad alias auct.dicit glo. Adam vbi es?ꝙ eſt vox dei confeſſionem exteriorem requirentis. Dico ꝙ exigebat ſolũ confeſſionẽ interiorẽ,puta deteſtationẽ pcti. Ad aliud de Eſaia, Narra ſi quid habes vt iuſtificeris. dico ꝙ illud eſt dictum Iudęis exiſtẽtibus in captiuitate,dicentibus ſe iniuſte captiuos.& ideo narra, id eſt allega opera bona quæ feciſti ad ꝓbandum quòd iniuſte ſis in captiuitate detentus. & non intelligitur ꝙ narret peccatum.Ad illud pſal.Dixi confitebor,dico quòd intelligitur de confeſſione.i. de ꝓpoſito cõfitendi confeſſione interiori:quę cõfeſſio interior in oĩ lege poſt pctm̃ fuit de pręcepto.Ad rationẽ quæ adducitur,hæc ꝓpoſitio eſt de lege naturę,malefactor eſt puniẽdus:qa de lege naturę eſt quod nullũ pctm̃ remaneat ĩpunitũ,& non põt puniri ab altero niſi peccatum fuerit ei notum,vt notũ eſt:ergo de lege naturę eſt quòd peccatum manifeſtetur . dico ꝙ verum eſt quòd eſt de lege naturę:hoc eſt,eſt multum conforme legi naturę ꝙ homo poſtquam peccauit, & deum offendit,recognoſcat peccatum & offenſam,& deteſtetur.& ſic confeſſio interior eſt in tertio gradu iuris naturæ.ſed quòd alteri homini manifeſtet,in nullo gradu legis naturæ eſt. Et ſic patet declaratio primę ꝓpoſitionis. ¶Nũc ſequitur declaratio ſecũdæ,quæ talis eſt: Cõfeſſio non eſt de pręcepto humano.& in iſta eſt maior difficultas. vnde glo.de pœ.diſt. v.ca.primo,inquirit hoc,& qualiter ſit faciẽda, & cui,& quando.Vnde dicunt quidam(vt dicit illa glo.) inſtitutã fuiſſe in paradiſo ſtatim poſt peccatum,dicẽte domino ad Adam,Adã vbi es?Alij dicunt ꝙ ſub lege fuit primo inſti

2e ppois probatio

tuta quando Ioſue pręcepit Achan crimen ſuum confiteri:
& lapidatus eſt. Alij dicunt ꝙ in nouo teſtamento à Iaco-
bo dicente, Confitemini alterutrum peccata veſtra. Iacobi
v. & dicit glo. ꝙ multo melius eſt dicere ipſam fuiſſe in-
ſtitutam ex quadam vniuerſali eccleſiæ traditione, potius
quàm ex nouo teſtamento, vel veteris authoritate. ſed hoc
non videtur verum: quia tunc græci ſicut non acceperunt
alias conſtitutiones eccleſiæ, puta ꝙ cōficerent in pane nō
fermētato: eodē modo diceretur ſi nō accepunt cōfeſſionē
vocalem, non tenerentur confiteri. ſed omēs theologi dicūt
oppoſitum. Ideo obligatio ad confeſſionem non eſt ex ſolo
præcepto humano poſitiuo. Ideo dico primo quòd ſi Chri-
ſtus non inſtituiſſet ſacramentum pœnitentiæ, etiā non po
tuiſſet inſtitui: quia vt dicit doctor in principio huius quar
ti, ſacramētum dicitur ſignum ſenſibile efficax gratiam ſi-
gnificans, id eſt ad cuius præſentiam, dummodo nō pona-
tur obex, neceſſario neceſſitate legis ponitur gratia. ergo il
le ſolus poteſt inſtituere ſacramētum, in cuius poteſtate eſt
aliquo ſigno ſenſibili poſito in non ponente obicem cauſa-
re gratiam. ſed null⁹ eſt præter deum qui hoc poſſit facere.
ergo ſequitur ꝙ ſacramentum confeſſionis eſt ſolum inſti-
tuibile ab ipſo deo. & ſic formatur ratio. Ille ſol⁹ poteſt in-
ſtituere ſacramētum & ſignum gratię, qui poteſt dare gra
tiam reſpectu illius ſigni. ſed ſic eſt ꝙ ſolus deus ad pręſen
tiam illius ſigni poteſt dare gratiam. igitur. & hoc conceſ-
ſum eſt ab omnibus ferme ꝙ ſolus Chriſtus potuit inſtitue-
re ſacramenta. Dico ſecundo ꝙ ſacramento à Chriſto inſti
tuto, ad quod ſacramentum neceſſaria eſt prius confeſſio:
adhuc ſi non fuiſſet à Chriſto datum præceptum de confeſ
ſione facienda, eccleſia non potuiſſet illā præcipere. Si ter-
tium membrum teneatur, ſcilicet ꝙ confeſſio nō cadit ni-
ſi ſub præcepto eccleſiæ, nō pōt faciliter iprobari niſi quia
vel eccleſia non attētaſſet tam arduum præceptum impo
nere omnibus Chriſtianis niſi eſſet præceptum diuinū: vel
quia nō inuenitur vbi ab eccleſia imponatur quin ante ſan
cti reputarent hoc pręceptum de confeſſione obligare. nā
ſi allegatur capitulum de pœni. omnis vtriuſq; ſexus. illud
eſt Innocentij tertij, quem pręceſſit Auguſtinus pluſquam
per octingentos annos, qui prædicat confeſſionem valde
eſſe neceſſariam. nihilominus Durandus ratione apparen-

ti nititur probare quòd eccleſia ex omni authoritate ſibi da
ta à Chriſto non habet poteſtatem ſuper homines niſi in or
dine ad actus exteriores: ita ꝙ eccleſia non põt punire pec
cata ſecreta cordis, qa ſũt relicta iudicio dei. in ca. tua nos.
de ſimonia. exteriora iudicibus exteriorib9, interiora vero
deo ſunt reſeruanda. ergo non poteſt eccleſia pręcipere ꝙ
confiteatur peccatum cordis, quod eſt ſecretum. & iſta ꝓ
batio videtur manifeſtę concludere ꝙ eccleſia non habet
poteſtatẽ ſuper pctã hois niſi exteriora: quia nõ habet po
teſtatẽ niſi ſuper illa quæ poſſunt ei manifeſtari, & illa ſunt
exteriora, ergo non poteſt eccleſia obligare hoĩem ad cõfi
tendũ pctm̃ qd eſt ſolũ interi9. Quãtũ ad difficultatẽ vtrũ
eccleſia poſſit punire ſecreta cordis, habetur glo. in clemẽ
ti. de hæreticis, ꝙ põt ſecreta cordis punire per ſententiã
excõicationis. ſed doct. tenẽt oppoſitũ, & cõcedũt oẽs ꝙ
nullã habet authoritatẽ niſi ſup exteriora. & iſta ratio Du
rãdi videtur ſatis appẽns, ꝙ non tenemur ſolo ꝑcepto hũa
no eccl'iæ cõfiteri. facit alias rõnes: qa ſi ſolo ꝑcepto hũano
eccl'iæ teneremur cõfiteri, ſequeretur ꝙ papa nõ obligaret
ad confeſſionẽ, quia par in parẽ non habet imperium. Pa
normitanus tenet ꝙ præceptũ de cõfeſſione eſt ſolum hu
manum, & tenet cum opinione glo. in capitu. Omnis vtri
uſque ſexus. Item ſequitur ꝙ infideles non tenerentur ad
confeſſionem. in capitulo gaudemus. de diuortijs. infidelis
non ſubijcitur eccleſię. ergo ſi tale pręceptum ſit ſolum hu
manum, non tenerentur confiteri. à fortiori ſi glo. dicit ꝙ
græci non tenentur, nec etiam infideles. Argumentum ad
probandum quòd infidelis nũquam obligatur ad confiten
dum tempore quo manet infidelis, ita ꝙ non peccat pecca
to omiſſionis ſi non confiteatur. arguitur ſic, nunquam infi
delis agit contra præceptum de confeſſione, ita ꝙ peccet
nouo peccato ſi non cõfiteatur. ergo nũquam infidelis obli
gatur confiteri ꝓ tempore quo eſt infidelis. Ideo ante ba
ptiſmum nunquam poteſt contrauenire præcepto eccleſię
ita ꝙ imputetur ei ad nouum peccatum. licet obligetur ad
ad baptiſmũ; tamen ante baptiſmũ non obligatur ad præ
ceptum eccleſię. Item dato ꝙ infidelis eſſet ĩ periculo mor
tis, nunquam peccaret per hoc ꝙ non confitetur etiam ha
bita opportunitate ſacerdotis. Patet: detur oppoſitũ, ſcili
cet ꝙ ſortes infidelis peccet quia nõ confitetur. Contra, vel

peccat per hoc ꝙ tenetur cõfiteri de pctis cõmiſſis ante baptiſma, vel qa tenet baptizari. & habita opportunitate ſacerdotis peccaret duplici pctõ, ſcilicet duplici omiſſiõe: qa omittit cõfiteri, et omittit baptizari: ergo peccaret duob9 peccatis diſtinctis. non poteſt dici primum: quia confeſſio nihil ei prodeſſet niſi baptizat9 eſſet: quia nullus eſt capax alicuius ſacramenti niſi fuerit baptizatus. ergo infidelis non peccat quia non confitetur niſi etiam pro nunc teneatur baptizari. Sed ꝙ nõ detur ſcdm, patet, bene ſequitur, ſortes ꝑ nunc tenetur baptizari, ergo ſi baptizaretur, nõ tenetur cõfiteri peccata ante baptiſmum commiſſa, & nũquã poſtea committet, vt ſuppono. ergo non poteſt dari caſus i quo ſortes infidelis peccet peccato omiſſionis de non confitendo antequam ſit baptizatus. etiam per conſequens non poteſt agere contra præceptum de confeſſione antequam baptizetur: quia habendo opportunitatem baptizandi ſufficit ei baptiſmus ſine confeſſione. ergo nunquam verum eſt dicere, ſortes eſt infidelis & peccat per hoc ꝙ non confitetur. Verum eſt ꝙ peccat quia nõ baptizatur, quia tenetur ſemper baptizari. ſed ꝙ teneatur ad confitendum, non videtur mihi dicendum. & ſic peccata perpetrata in infidelitate, non ſunt materia pœnitentiæ. Cõtra: ergo præceptũ de confeſſione non eſt diuinum. Dico ꝙ ſunt aliqua præcepta diuina quę obligant aliquem vt prælatum: vt eſt iſtud præceptum: Paſce oues meas. & nõ obligant omnes indifferenter. ideo non ſequitur, hoc præceptum non obligat omnes indifferenter, ergo non eſt diuinum. Similiter dico ꝙ eſt aliquod diuinum præceptum quod eſt à Chriſto inſtitutum, vt ſunt præcepta de ſacramentis, quæ regulariter non ſunt expreſſa in euangelio, ſed ex traditione apoſtolorum. Probabiliter ergo dicitur ꝙ confeſſio non eſt de præcepto pure humano poſitiuo. Ex hoc tamẽ nõ ſequitur, ergo infidelis ſtante infidelitate obligatur ad confeſſionẽ. ¶ Reſolutio ergo eſt quantũ ad duas primas ꝓpoſitiones circa quęſtionem qua quærebatur quo iure obligamur ad confeſſionem. Prima, ꝙ non iure naturę, quia in lege naturę nõ vtebantur illa qua vtimur: nec in lege Moſaica, quia non erat vocalis, ſed quædam proteſtatio per oblatiões qua ꝓteſtabãtur ſe in genere peccaſſe, & nõ in ſpecie. Et ꝑ hoc differt à confeſſione legis euangelicę: quia oportet ꝓteſtari voce ſe

peccaſſe certo genere peccati. Secunda propoſitio fuit, ꝙ confeſſio nō erat de iure pure humano. & ratione Durādi hoc probatū eſt, quę eſt apparentiſſima inter omnes, q̄uis de Palude dicat oppoſitū. Sequitur tertia propoſitio quan tum ad iſtū articulū: ꝙ obligamur iure nō naturæ, vt dicit prima ꝓpoſitio, nec iure humano, vt dicit ſecūda: ergo iu re diuino poſitiuo obligamur cōfiteri: quia nō ſunt alia iu ra niſi iſta tria. Circa hāc concluſionem videtur difficultas vtrum illud ius diuinū ſit explicite poſitū à Chriſto in euā gelio, vel explicite poſitum in aliqua doctrina Apoſtolorū vel alicuius Apoſtoli, vel ſolum voce tenus à Chriſto dictū Apoſtolis, & ab ipſis Apoſtolis ſucceſſoribus ſuis, & tan dem nobis promulgatum. nam tenemur ad multa ex tra ditione eccleſiaſtica quæ eccleſia accepit ab Apoſtolis & ſucceſſoribus, & illa tandem peruenerunt vſque ad nos. Si primum poſſet dari, eſſet multo conuenientius ꝙ eſſet de iure diuino primo modo. & ad hoc inquirendum non oportet aſſumere quod dicitur Matthęi. xvi. Tibi dabo cla ues regni cœlorum. quia ibi erat promiſſio de futuro, & non collatio de præſenti, quia non dicit: Tibi do claues. er go illud nō ſufficit ad credendum quòd ſit præceptum ex preſſum in euangelio contentum. Et breuiter ſicut dicit do ctor, ſi aliquis ſit paſſus, erit iſte poſt reſurrectionem. Ioā. xx. Accipite ſpiritum ſctm̄. quorū remiſeritis pctā, remiſ ſa erunt: & quorum retinueritis, retenta erunt. Et arguitur ſic, ſicut arguunt doctores communiter ꝙ confeſſio ſit de iure diuino. Nam ex illo paſſu collata eſt Apoſtolis pote ſtas arbitrandi ſeu iudicandi non principaliter, ſed miniſte rialiter in peccatis, & iudicandi hominem eſſe abſolutum vel non eſſe abſolutum à quibuſcunque peccatis. ſed ſic eſt quòd nullus poteſt bene arbitrari & iudicare de peccato niſi ſit ei notum vel per teſtes vel per confeſſionem pecca torum: ergo eſt impoſita neceſſitas peccatoribus vt illis cō ſtitutis Apoſtolis & ſucceſſoribus detegerent peccata. & iſta ratio ſe ſola non concludit: licet bene cōcludat quòd ſi peccator velit ſe ſubmittere, quòd ſacerdos habet pote ſtatem arbitrandi & iudicandi de peccato ſuo, ſed ratio nō concludit quòd imponatur neceſſitas peccatori vt detegat ſua peccata ſacerdoti, & iudicetur ab illo. non ſequitur: iſte habet poteſtatem iudicandi: ergo illi ſuper quos habet

authoritatem, habent neceſſitatem vt ab iſto iudicentur. nam ex doctrina doctoris ſunt quatuor qui ex æquo habent authoritatem abſoluendi peccatorem parochianum, ſcilicet papa, epiſcopus, curatus, & pœnitentiarius. Vnde non ſequitur: epiſcopus habet poteſtatem arbitrãdi & abſoluendi Sortem parochianum huius eccleſiæ parochialis: ergo parochianus habet neceſſitatem vt iudicetur ab epiſcopo. conſequentia nihil valet: quia poteſt accedere ad curatum. non ſequitur: eſt quibuſcunque ſacerdotibus ex illo verbo tradita poteſtas arbitrãdi: ergo impoſita eſt peccatori neceſſitas ſe ſubmittendi ſacerdoti. Veruntamen arguit Richardus quòd ſic, dicens: nunquam datur authoritas alicui arbitro niſi alicui vel aliquibus imponatur neceſſitas vt iudicetur ab iſto arbitro vel iudice: aliâs videretur nihil habere authoritatis ſuper illum vel illos. Dico quòd rex poteſt in regno alicui committere poteſtatem iudicandi, ita quòd ſua iudicia tenebuntur ſi partes voluntarie coram ipſo velint procedere, ita quòd nullis partibus imponeret rex neceſſitatem vt agant cauſas ſuas coram illo: nihilominus ſi ſubmitterent ſe illi, ſua ſententia erit valida. ergo iſta propoſitio eſt falſa: Nulli datur authoritas iudicandi niſi alicui imponatur neceſſitas ſubijciendi ſe illi. ſed iſta eſt vera: Nulli datur authoritas iudicandi quin ſnia valeat ſi partes ſe ſubmittant. Vnde differẽtia eſt inter arbitrum & virum prudentem iſto modo, quia ſi à viro prudẽti petatur quid iuſtum, ſententia ab eo lata non ligat. ſed ſi petatur ab arbitro ſecũdo modo, id eſt qui habet poteſtatem iudicandi, licet nullus habeat neceſſitatem ſe ſubmittendi illi: ſi petatur ab eo iuſtum, ſentẽtia illius ligat. Sed illę rationes non concludunt. Et ratio doctoris eſt ad probandũ quòd ex illo verbo, Quorumcũq; remiſeritis, non imponitur neceſſitas niſi ſubmittamus nos, ſed bene poteſt probari ex illo paſſu & alio: ſcilicet, Diliges dñm &c. & proximum ſicut temetipſum. Et ſic arguitur, quilibet qui peccat mortaliter, perdit gratiam: & virtute huius præcepti Diliges proximum ſicut temetipſum: tenetur agere quantum poteſt ad recuperandam gratiam: quia aliter non diligeret ſe ſicut debet. Tũc arguitur ſic: quilibet tenetur agere quantum poteſt ad recuperandum gratiam. Sed ex illo paſſu, Quorũ remiſeritis, abſolutio ſacramentalis eſt inſti-

tuta à Chriſto ad recuperandam gratiam.ergo quilibet te-
netur poſt peccatum elaborare quantum poteſt vt conſe-
quatur abſolutionem ſacramentalem:quod non poteſt ſi-
ne confeſſione. Dices, conceſſo antecedente,ſcilicet quòd
quilibet tenetur elaborare ad recuperandam gratiam,&
quòd abſolutio ſacramentalis eſt inſtituta ad recuperandã
gratiam,etiam hoc conceditur . ergo tenetur elaborare vt
conſequatur abſolutionem ſacramentalem à ſacerdote:ne-
gatur conſequentia:quia eſt aliud remedium ad recuperã-
dum gratiam. Sed ſi aſſumeres minorem iſto modo, ſed
abſolutio ſacramentalis eſt medium præciſum ad recupe-
randam gratiam: tunc argumentum concluderet.ſed dico
quòd eſt aliud remedium,ſcilicet contritio:& ſic argumẽ-
tum ſolũ probat ꝙ tenetur conteri vel confiteri ſacramen-
taliter. Aſſumit doctor aliam propoſitionem, qđ vtrunqꝫ
iſtorum, ſcilicet abſolutio ſacramẽtalis, & cõtritio,eſt me-
dium ſufficiens ad recuperandum gratiam.ſed abſolutio
ſacramentalis eſt vnum medium magis certum de recu-
peratione gratiæ quàm cõtritio, & magis facile: & contri-
tio eſt medium minꝰ certũ & difficilius. nam poſſum eſſe
certus ꝙ eundo ad abſolutionẽ ſacramentalem,non pono
obicem,& ꝙ feci quicquid potui vt illam reciperem: ſed
non poſſum eſſe certus de contritione an fuerit ſatis inten-
ſa, & ſufficienter continuata: quę requirũtur ſecundũ doc.
ad hoc ꝙ remittatur peccatum. ſed qñ ſũt duo media, de-
beo capere certiꝰ & faciliꝰ: aliâs videor contẽnere. Nam ſi
ſint duo media acquirẽdi diuitias, vnũ faciliꝰ & certius, &
aliud multũ incertũ &difficile: ſi capio incertũ & difficile
alio facili & certo ſpreto, videor contẽnere diuitias & pe-
cunias. Ideo poſtq̃ ſunt duo remedia recuperandę gratiæ,
vnum certũ & facile. ſ. confeſſio & abſolutio ſacramenta-
lis; & aliud difficilius & incertius, ſcilicet contritio: ſi dimit
tam certius, videor contẽnere ipſam gratiam. & per cõſe-
quens ex illis duobus, Quorum remiſeritis, & iſta ratione,
videtur ꝙ confeſſio eſt de neceſſitate facienda. Vnde ſecũ-
dũ doc. vt recipiatur gratia per abſolutionem ſacramenta-
lem, ſufficit ꝙ non ponatur obex: & nõ requiritur cõtritio
nec attritio: ſed ſufficit voluntaria ſacramẽti ſuſceptio. Ta-
men ratio doc. nõ eſt ſine difficultate, quia tũc ſequitur ꝙ
q̃ cito quis teneretur cõfiteri, tã cito teneret pœnitere ſi ha

beat copiam ſacerdotis. Infero ergo ꝙ doc. ex ratione ſua conſequēter debet concedere illatū. ſed hoc nō tenent cōiter docto. quia regulariter poteſt differre cōfeſſionem: ſed non concedunt ꝙ poſſit differre contritionē. Patet ſic. Sortes peccator nō tenetur pœnitere niſi ad recuperandā gratiam deperditā nunc. i. ante paſcha & tēpus determinatū ab eccleſia vt cōfiteatur. ſed ſic eſt ꝙ nūc habet duo media ad recuperandā gratiā, vt aſſumit doct. habet cōtritionem & abſolutionē ſacramētalē: vnum certum qđ eſt facile ad recuperandā gratiam. ſ. cōfeſſionem & abſolutionē ſacramentalē: alterum incertū & difficile ad recuperādam gratiam, ſcilicet contritionem, ſaltem apud docto. qui tenet ꝙ ad ſufficientem contritionem requiritur magna intenſio, & continuatio temporis. ergo Sortes ſi aſſumat medium difficilius relicto faciliori, videtur gratiā ſpernere. ergo peccator quàm cito tenetur pœnitere, tenetur tam cito cōfiteri ſi habeat copiam ſacerdotis. Item ſequitur ꝙ quilibet teneretur ſemper capere viam facilioꝛē ad beatitudinē aſſequendā: & ſic teneretur ingredi religionē, & ad opera cōſilij. ſed hoc eſt falſum, quia quilibet poteſt ſtare in pręceptis Dei: & non obligatur ad conſilia. ¶ Quantum ad primū argumentū. Henricus cōcedit correlariū, puta ꝙ quā cito peccator tenetur pœnitere, tam cito tenetur confiteri ſi habeat copiā ſacerdotis: & hoc ſi nō expectet maiorē opportunitatem confitendi: etiam dato ꝙ nō ſit in periculo mortis. Ratio huius ex doct. quia videretur contenere ſi differat confeſſionem. ſed dicemus in ſequētib9 ꝓ quo tempore obligatur. ¶ Quantū ad ſecūdum illatū, ꝙ quilibet viator tenetur arripere viam faciliorē ad conſequendum beatitudinem: hac occaſione quærit Henricus vtrum duobus bonis propoſitis ſemper teneamur eligere maius & meli9 bonū? dicit cęteris paribus ꝙ homo peccat accipiendo minus bonū, puta ſi ſit æqualis facultas. Facit argumentū de conſilijs & de pręceptis: & dicit ꝙ cętera non ſunt paria, quia maior labor eſt in conſilijs. & ſic adhuc conſequentia nihil valet penitus cū infertur, ſequeretur ex illa ratione ꝙ quilibet ſemper teneretur via faciliori elaborare ad conſequendum beatitudinem. Dico ꝙ obſeruatio conſiliorum non eſt via certior quàm obſeruatio pręceptorū: immo tenemur credere ꝙ ad beatitudinē ſufficit obſeruatio præ-

ceptorum. tamen dico quòd eſt facilius illi qui eſt in ſtatu cõſiliorum, vt religioſis eſt facilius ſeruare pcepta. ergo tenetur illam aſſumere, conſequentia non valet: quia cætera non ſunt paria. Dico prætera quòd doctor non vult dicere quòd ſua ratio cõcludat omnino. Habemus ergo ex doctore quòd nõ in vnico paſſu ſacræ ſcripturæ habemus præceptum de confeſſione. Secundo habemus rationem quòd in iſtis duobus, Quorũ remiſeritis, &c. Diliges teipſum, includitur præceptum de confeſſione. Aliqui dicunt quòd præceptũ de confeſſione continetur, non in iſto verbo, Quorũ remiſeritis: ſed in iſto, Quorũ retinueritis. ita quòd ex illo verbo infertur neceſſitas confitendi. & ſic gloſant: quorum retinueritis, id eſt nõ remiſeritis: retenta ſunt in cœlo, id eſt non ſunt remiſſa in cœlis. Nam bene ſequitur: quorum peccata non remittuntur à preſbytero, non remittuntur apud deũ. ſed homo tenetur laborare quòd remittantur ſua peccata: ergo tenetur confiteri illa. conſequentia eſt certa. ergo ex illo paſſu ita gloſando vt dictum eſt, imponitur neceſſitas cõfitendi. Dices, contritio remittit peccatum: ergo preſbyter non remittit. ergo glo. illa eſt falſa: & per conſequẽs non poteſt ita gloſari. Cum arguitur, per contritionem remiſſa ſunt peccata apud deum: & tamen non ſunt remiſſa à preſbytero: diſtinguo: vel quòd non ſunt remiſſa à preſbytero ſaltem in voto, id eſt in propoſito cõtriti: & ſic nego. vel ꝙ nõ ſunt remiſſa à preſbytero formaliter: verum eſt. & eſt ſimile ſicut dicit Chriſtus: Niſi quis renatus fuerit ex aqua &c. ſupple vel in re, vel in voto, vt propoſitũ baptiſmi in voto vel in re. & poſt votũ habita opportunitate rei tenetur ad rem: aliâs non teneretur ad votum. hinc eſt quòd infidelis habita opportunitate poſt votũ de baptizãdo tenetur baptizari. Ita dico ſimiliter, quorũ remiſeritis, vel in re realiter abſoluendo, vel ſaltem in propoſito illius cui remittuntur. ergo ſi tenetur ad propoſitum, tenetur ad rem ipſam habita opportunitate rei. & ſic ita gloſãdo facile videtur ꝙ pręceptũ de confeſſione habetur in illo verbo quorum retinueritis. et hoc videtur multum mihi probabile ita gloſando. Doct. dicit quòd non habetur ex doctrina alicuius apoſtoli: nõ ex Iacobo: quia non potuit obligare totam chriſtianitatẽ: quia erat ſolum exiſtẽs Hieroſolymis, & nõ ſummus pontifex. Secundo Iacobus non dicit Cõfitemini

preſbytero: ſed alterutrum. & videtur loqui de illa confeſſione qua confitemur nos peccatores in genere. & ſic non habetur ex illo ꝙ teneamur cõfiteri illa confeſſione de qua eſt ſermo preſens. Et ſi nõ poteſt hoc haberi, oportet venire ad tertiũ: quia ſi nõ habetur ex euangelio vel ex doctrina alicuius apoſtoli, oportet dicere tertiũ, ꝙ preceptũ datũ eſt voce tenus apoſtolis à Chriſto, & ab apoſtolis voce tenus illis de primitiua eccleſia, & conſequenter ad nos vſq; peruenit: ſicut ſunt multa præcepta quæ non ſunt expreſſa in euangelio, nec in doctrina apoſtolorum: ſed voce tenus data apoſtolis vſq; ad nos, & maxime præceptum de Euchariſtia ſumenda ſacramẽtaliter: iuxta illud Ioan. vlt. Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Et aliqui dicunt quòd eodẽ modo poſſet dici de confeſſione. ſed primus modus, ſcilicet Quorum retinueritis, videtur mihi probabilior, & ſtarem in illo modo.

¶De ſecundo articulo &c.

¶IN iſto articulo inueſtigat ſtando præciſe in iure diuino quid contineat illud ius diuinum, vtrum includat præceptum de confeſſione? & nititur declarare de illo qui obligatur illo præcepto, ſcilicet quis, ſecũdo quid, tertio cui, quarto qualiter. Vnde in illo precepto ĩcluditur quis obligetur, ſcilicet adultus habens vſum rationis, alicuius peccati mortalis ſibi conſcius. Et per adultum non intelligo habentem tantam vel tantam etatem: quia aliquando in multis malitia ſupplet ætatem. Vnde fatui à natura nunquã ſunt adulti: ſed capitur adultus pro illo qui ſcit diſcernere inter bonũ & malum: & qui poteſt reſpondere ad interrogata ſibi facta. Secundo in illo præcepto includitur quid: ſcilicet mortale: quia veniale iure diuino non tenemur confiteri: cum non ponat hominem extra nauem eccleſiæ, quæ eſt charitas ſeu gratia: quia per eã quis ſaluatur. ſed per veniale nullus perdit gratiam: ergo nullus per illud conſtituitur extra nauem eccleſiæ. & pœnitentia eſt ſecunda tabula poſt naufragium. ergo pro veniali nullus tenetur confiteri ſaltem iure diuino (ſecus eſſet de illo qui in toto anno non commiſit aliquod mortale, videtur ꝙ iure eccleſie teneatur confiteri in paſchate ſua venialia) nihilominus ſi de veniali dubitat vel habet conſcientiam ꝙ ſit mortale, ꝓpter dubium debet confiteri tanquam de mortali. ſed quãdo ſcit ꝙ eſt ſolum

veniale: iure diuino nūquam tenetur confiteri:ſed ſolū mortale,vel illud quod credit vel ad minus dubitat eſſe mortale.Dicit,tenetur confiteri quodlibet mortale:quia vnū cōfiteri, & aliud tacere,eſt ſe ſimulare bonum, et ad hypocriſin tendere,& ſemper venia fruſtrari: ad quam credit per fruſta peruenire. Dicit Auguſt. ergo quodlibet mortale cuius eſt conſcius,tenetur iure diuino confiteri.Circa hoc mouentur difficultates.Prima.dicis quòd tenetur quodlibet confiteri de quo eſt conſcius.Contra, ergo adultus qui baptizatur & ponit obicem non effectui baptiſmi, ſed remiſſioni peccatorum cōmiſſorum ante baptiſmum,teneretur poſtea confiteri illa,quia eſt conſcius illorum, & non ſunt ei dimiſſa per baptiſmū. Secunda difficultas eſt vtrum aliquis irretitus pluribus peccatis, de quibus non eſt abſolutus ſacramentaliter,poſſit abſolui ſacramētaliter de aliquibus,et nō de omnib9? & iſta difficultas eſt de illo qui habet caſus reſeruatos & non reſeruatos.tenetur vni ſcilicet curato ſuo confiteri caſus non reſeruatos: & alteri puta epiſcopo vel pœnitentiario caſus reſeruatos.ergo ad veram confeſſionē & ſacramentalem abſolutionem non requiritur quòd confiteatur vni ſingula mortalia quorū eſt cōſcius.ergo hoc nō eſt neceſſariū confiteri ſingula mortalia quorū eſt cōſcius. Tertia difficultas,quare debet omnia confiteri . de qua eſt altercatio inter Thomā & Durandū & de palude. Quarta difficultas,vtrum quis poſſit obligari ad iterum confitēdum peccata prius ſacramentaliter confeſſa & dimiſſa.

¶Quantum ad primam difficultatem ſit Sortes qui ponit obicem in baptiſmate remiſſioni peccatorum, quia vel peccat actualiter, vel habet complacētiam in peccato preterito,vel quia ꝑponit in futurum peccare poſt baptiſmū: eſt conſcius illorum:& tamen nō tenetur confiteri:vt dicūt doctores in.iiij.diſtin. huius quarti. & hoc idem tenet doctor expreſſe ibidem:& eſt argumentum fortiſſimum ad probandum quòd non ſit præceptum iuris diuini confiteri peccata quorum quis eſt conſcius:quia non tenetur confiteri commiſſa ante baptiſmum: quia non erat de foro eccleſię.Et pro difficultate inquiro quod eſt obiectū ſacramentalis abſolutionis & confeſſionis, tenendo opinionē doc.ꝙ non poteſt abſolutio ſuper eadem peccata pręciſe habere duabus vicibus ſuū effectum,vt ſequenti queſtione dicetur.

quęro quid eſt obiectum? vel eſt peccatum non remiſſum, vel eſt peccatum non remiſſum ſacramentaliter, id eſt peccatum non remiſſum per abſolutionem ſacramentalem. Si dicatur quòd eſt peccatū remiſſum: ergo contritus non poteſt abſolui ſacramētaliter: quia ſunt omnia ei remiſſa. Si dicas quòd eſt peccatū non remiſſum ſacramētaliter: ergo infero, cū peccatum iſtius qui ſumpſit baptiſmum, qui impediuit gratiam, cū non ſint ſua peccata dimiſſa ſacramētaliter, teneretur confiteri de peccatis ante baptiſmū commiſſis. Infero etiā ſecundo quòd qui fecerit ſufficiētem indaginem, & nō recordatur vnius peccati cōmiſſi, et non habet diſplicentiam ſufficientē ad remiſſionem peccatorum, confitetur tamen ea quorū recordatur cōfeſſione ſacramētali, abſoluitur ab oblitis ſacramētaliter. ergo ſi recordetur poſtea de oblitis, nō tenetur confiteri: quia eſt abſolutus vi abſolutionis ſacramētalis ab illo peccato oblito: & nō vi contritionis: quia nō erat ſufficiens. Videtur ergo difficile videre quod eſt obiectū pręciſum abſolutionis ſacramentalis ſuppoſito quòd nō habeat duabus vicibus ſuū effectum ſuper eadem peccata. ¶ Quantū ad hoc non audeo eſſe primus inuētor opinionis nouę, dicere quòd tenetur cōfiteri peccata ante baptiſmū commiſſa ſi poſuerit obicem. et eſt apparentia ex alia ratione: etiam quanuis ſint remiſſa per baptiſmum. Nā dicit doctor de baptiſmo innocentis, quòd promulgato pcepto de baptiſmo tenetur baptizari, etiā quanuis fuiſſet ei remiſſum originale per circūciſionē, nō obſtāte quòd erat ei remiſſum per ſacramentū circunciſionis, tenetur baptizari, & ſumere ſacramentū inſtitutum in remedium peccati originalis. ergo ſimiliter quanuis peccata ante promulgationem pręcepti ſacramenti confeſſionis fuiſſent remiſſa etiā ſacramētaliter: apparet quòd ex vi pręcepti fuiſſet obligatus ad confeſſionē dato ꝙ fuiſſent ei remiſſa ſacramētaliter prius. Sed iſta ratio pōt ſolui, quia ſuſcipere tenebātur baptiſma circunciſi poſt ſufficientē promulgationem, vt eſſent de corpore eccleſię, & non ad remiſſionē peccati. Vnde nullus eſt de corpore eccleſię niſi per characterem baptiſmalem. Sed ad difficultatē dico cū doc. quòd non tenetur confiteri peccata ante baptiſmum commiſſa. Et cū infertur: ergo non quilibet conſcius de mortali etiam baptizatus tenetur confiteri. Dico quòd quilibet baptiza-

tus cōſcius mortalis peccati commiſſi poſt baptiſmum, tenetur illud confiteri: ſed ſi ſit commiſſum à ſe ante baptiſmum, nō tenetur confiteri: quia in baptiſmate ſi nō remittitur peccatum commiſſum ante baptiſma, tamen imprimitur character: in quo eſt virtus non reſpectu peccatorū ſequentium, ſed præteritorum & præcedentium. ſed pro ſequenti de neceſſitate requiritur pœnitētia, & iuncta pœnitentia character habet ſuū effectū reſpectu pctōrū præcedentiū, & pœnitētia reſpectu ſequentiū & cōmiſſorū poſt baptiſmū: & ſimul remittunt oīa, ſed à diuerſis cauſis. vna virtute baptiſmi, cuius virt9 remanet in charactere: & virtute cuius remittūtur. & ex hoc videtur ſequi cōtra doc. in iſta quæſtione ꝙ infideles non obligantur ad præceptū cōfeſſionis: quia nō obligantur de cōmiſſis in infidelitate: nec etiā tenentur cōfiteri in infidelitate: nec quādo ſunt fideles. Nā nullus eſt adhuc obligatus ad cōfeſſionē de peccatis futuris quę cōmittet. ergo nullo modo obligat infidelis. Ideo nūquā infidelis omittit quia non confitetur. Ad ſecundam difficultatem, ſit ſortes habens diuerſa peccata & reſeruata & nō reſeruata. cōfitendo partē curato, & partē epiſcopo, dimidiat confeſſionē. ergo non eſt de ratione confeſſionis ſacramentalis quòd confiteatur vni, & abſoluatur ab omnibus. Hic tangitur difficillima quæſtio inter doctores, & vix enodata, de iſtis caſibus reſeruatis. De iſta Durādus multa dicit, nihil reſoluendo in fine. Capiā opinionē Henrici in primo quodlibeto quæſtione vigeſimanona: quæ videtur multum apparens Pro cuius declaratione notādum quòd abſolutio ſacramentalis habet tres effectus. Primus effectus ſecūdum doct. eſt remittere peccata. nam per abſolutionē ſacramentalem remittuntur peccata quo ad reatum quando nō præceſſit niſi attritio. Secūdus effectus eſt remittere partē ſatiſfactionis adhuc debitę, quia ante abſolutionem ſacramentalem quando ſunt remiſſa peccata, remanet obligatio ad penam tēporalem: & vi abſolutionis ſacramentalis remittitur pars illius pœnę debitę. Tertius effectus eſt recōciliatio eccleſię. nam per quodlibet mortale homo eſt ſeparatus ab eccleſia quantum ad ſuſceptionem ſacramenti: ita ꝙ non licet accedere ad quodcūque ſacramētum niſi tale peccatum ſit ei remiſſum, & adhuc non ſufficit ꝙ ſit per contritionem remiſſum, ſed requiritur ꝙ per

abſolutionē ſacramentalem, ſi poſſit haberi copia ſacerdotis. quanuis homo per contritionē ſit reconciliatus deo, non tamen eſt reconciliatus eccleſiæ ꝙ poſſit licite accedere ad ſacramentū: ſed requiritur reconciliatio eccleſiæ per abſolutionem ſacramētalem. Hoc ſuppoſito dico primo quòd abſolutio ſacramentalis non poteſt dimidiari quantum ad primum effectum. Dico ſecundo ꝙ quātum ad ſecūdum & tertium effectū eſt probabile ꝙ poteſt dimidiari. Tertio dico ꝙ quātum ad ſecūdum & tertiū effectū prima nihil agit niſi in ratihabitione de ſecunda ſuſcipienda. Quòd aūt quātum ad primum effectū non poſſit dimidiari, ratio eſt: nunquā poteſt de lege remitti vnū mortale quo ad culpā quin remittantur ſingula: quia nō poteſt remitti vnū quin infundaſ gratia. ergo implicat ꝙ ſacramētalis abſolutio habeat ſuū effectū primū ſup aliquod peccatū, quin habeat ſuper ſingula. ¶ Quantū ad ſecūdū, ſortes eſt irretitus caſibus reſeruatis & nō reſeruatis, ſortes eſt ſolum attritus, & nō habet ſufficientē contritionem ad remittendum ſua peccata quo ad deum: abſolutio quæ datur à curato, eſt ſacramentalis: & habet primū effectū integre: & mediate talis abſoluitur ab omnibus tam reſeruatis quā nō reſeruatis: & recōciliatur deo: & nunquā reſeruātur quātū ad abſolutionem culpę, ſed ſolū ad taxationē pœnę, vel reconciliationē eccleſiæ. nā implicat cōtradictionē de lege ꝙ abſolutio ſacramentalis habeat primū ſuū effectū ſuper quędā peccata, & non habeat ſuper omnia, immo oblitus inuincibiliter alicuius peccati & nō confeſſus, dato quòd ſolum habeat attritionē, remittitur etiam peccatum oblitum. & eſt argumentū cōtra doct. quòd pctm̄ nō remiſſum ſacramentaliter, nō eſt obiectū adęquatū cōfeſſionis, quia tenetur iterū ſi recordetur, illud cōfiteri. Vltra dico, quātū ad duos alios effectus, ſcilicet remiſſionē pœnę tpalis, & reconciliationē eccleſię, pōt partiri. De remiſſione pœnę videtur ꝓbabile. & ſit Sortes à pluribus abſolutus. poteſt ſatiſfacere de pœna debita peccato ſuperbię non ſatiſfaciendo de pœna debita auaritię. ſtat ergo quòd faciat vnum nō faciēdo aliud. Cū ergo ſortes ꝑ opera ſatiſfactoria poteſt ſatiſfacere & ſoluere debitū vnius pœnę, & nō alterius: ideo videtur quòd nō implicat virtuti ſacramentalis abſolutionis quòd remittatur debitū vnius, & nō debitū alterius. Ideo dicit Henri-

eus ꝙ virtute ſacramenti abſolutionis curatus remittit aliquid de pœna tēporali quę debetur peccatis quę non ſunt reſeruata: & nihil remittit de pœna temporali quę debetur peccatis reſeruatis. & hoc eſt probabile. ¶Quantū ad tertiū effectū, quāuis ſit deo recōciliatus, nō tamē eſt eccleſię: quia nō eſt capax ſacramēti, immo ꝓhibet iure diuino. & ꝑ ſacramentū recōciliatur eccleſię. i. fit capax. Et dicit Henricus, quādo aliquis eſt ex duabus cauſis incapax: pōt liberari ab vna manēte altera: vt aliquis eſt excōmunicatus ad duas inſtantias: quāuis nō ſit in mortali, eſt incapax ſacramentorū quouſq; ſit abſolutus ab illis. poteſt tamen abſolui ab vna, & non ab altera. Ideo tunc eſt incapax ratione vnius, & nō ratione alterius. ideo dicit, poſtquā eſt abſolutus à curato ratione caſuū non reſeruatorum, non eſt incapax ratione caſuū non reſeruatorū: ſed ratione reſeruatorū eſt incapax. Secūdus modus eſt quòd quātū ad iſtos duos effectꝰ vltimos, ſcilicet ad remiſſionē pœnę tēporalis, & recōciliationē eccleſiæ, prima abſolutio nihil agit niſi in ratihabitione de ſecunda. i. prima abſolutio qñ fit, nihil agit. i. nihil remittit de pœna temporali, ſimiliter non reconciliat eccleſię, ſed ſecūda poſtquā ſumitur in virtute ꝓpria & virtute primę ꝑcedentis, agit & remiſſionē alicuius pœnę tēporalis debitę pœnę pc̄torū, & ratione ſingulorū. datur ſimile. qñ ſortes ſuſcipit baptiſmū, & ponit obicē: non remittunt ei peccata. poſtea pœnitet de obice poſito. iſta pœnitētia agit remiſſionē ſingulorū peccatorū, nō virtute ꝓpria, ſed virtute baptiſmi, & effectus prius ſuſcepti. ita ſortes habens reſeruata & non reſeruata confitetur omnia proprio curato, abſoluitur à non reſeruatis. prima abſolutio non reconciliauit eum eccleſiæ ratione cuiuſcūque peccati remiſſi (remittitur ſemꝑ pc̄tm̄ quo ad culpā) ſed ſecūda in virtute ſua ꝓpria & virtute precedētis reconciliauit ipſum eccleſiæ ratione ſingulorum: & cū hoc aliquid remiſit de pœna debita ſimul. & vtraq; opinio eſt probabilis: Ideo tenetur ſingula cōfiteri. Reſolutio ergo eſt quòd abſolutio ſacramētalis poteſt habere virtutē ſuꝑ reſeruatos & nō reſeruatos. Verum eſt quātū ad primū eius effectū: ſed quātū ad duos alios effectus ſunt duę opiniones. ¶Quantū ad tertiū: quę eſt ratio quare oportet cōfiteri ſingula peccata? Dico quòd eſt preceptum diuinum. Doc. dant multas congruētias: ſi-

cut ſe habet medicus corporalis in ordine ad morbos corporales, ſic medic9 ſpiritualis in ordine ad ſpirituales, quę ſunt peccata. nā ſi quis laboret duobus morbis, debet detegere omnes medico corporali. Simili modo ſi quis laboret duobus morbis ſpiritualib9, id eſt peccatis: debet oēs detegere medico ſpirituali, ideſt cōfeſſori. Sed Durandus dicit ꝙ iſta ratio nihil valet: quia gratia nulli nocet morbo ſpirituali quo ad ſanationē. ideo non eſt ſimile ſicut de medicina corporali, quæ nocet vni morbo, & prodeſt pro altero. ideo dat aliam rationem, quę talis eſt. confeſſio eſt ſignum contritionis: ergo debet eſſe correſpondentia inter cōtritionem & confeſſionem. ſed nunquā valet contritio niſi ſit de omnibus. ergo ſimiliter cōfeſſio nō debet valere niſi ſit de omnibus. ¶ De palude dicit ꝙ iſta ratio non magis valet quā alia, quia ſatiſfactio eſt ita valida ſicut confeſſio. ſed ſatiſfactio poteſt dimidiari. igitur. Ideo nititur de palude dare rationē efficaciorē, q̄ eſt hęc: deus nūquā abſoluit à pctō quin abſoluat à quolibet mortali: quia impiū eſt à deo dimidiā ſperare veniā. ſed ſacerdos abſoluit vt miniſter dei: ergo debet ſe conformare in abſoluendo ipſi deo. ſi igitur deus abſoluit ab omnibus, nūquā ſacerdos abſoluit niſi abſoluat ab omnibus. & non poteſt abſoluere niſi à confeſſis. ergo omnia debent cōfiteri. Sed dico ꝙ nulla illarū eſt efficax & euidenter cōcludens oppoſitum. quare videtur mihi ꝙ præcipua ratio eſt pręceptum diuinum.

¶ Nec ſolum peccata.

¶ Viſum eſt de pręcepto confeſſionis ſtando præciſe in iure diuino quid includat, quantum ad duo: ſcilicet quātum ad perſonam quæ obligatur confiteri: ſecundo dę peccatis mortalibus, & omnia vni &c. Viſum eſt etiam de caſibus reſeruatis. Tertio propter quam cauſam ſunt ſingula vni confitenda. Erat etiam quęſtio mota vtrum poſſit quis plures cōfiteri eadem peccata. ſed quia doct. de hoc facit mētionem in vno ſequenti argumento, & ibidem tractabitur: iam conſequenter oſtenditur quòd nō ſolum peccata ſunt confitenda: ſed etiā circunſtantiæ ſunt confitendæ notanter peccata aggrauātes. Et pro iſta materia ſupponēdū eſt ꝙ circunſtātiarū aliæ aggrauant, aliæ verò non. Aggrauātiū quædā trahūt in aliud genus peccati ſecūdū denominationem ſpecialem Alię vero non trahunt. Non attrahentium

quædam alleuiant, quędam ſunt impertinentes. Exemplū de attrahentibus in aliud genus peccati, & de aggrauantibus: vt qui cognouit vxorem alterius, vel ſanctimonialem, hoc trahit in aliud genus peccati, ſcilicet adulterij vel ſacrilegij. Similiter ꝙ ſit cōſanguineal, trahit in ſpeciem inceſtꝰ ſiue in aliud genus. & capitur hic genus pro ſpecie. Similiter capere alienum in loco ſacro, trahit in ſacrilegium. Exēplum ſecūdarum, ſcilicet quæ aggrauant ſed non trahūt in aliud genus peccati: vt ꝙ aliquis furatur multum vel parū ſiue paucum, illud aggrauat. eſt tamē ſimplex furtum dato ꝙ quis multum furetur. Similiter ſtatꝰ perſonæ aliquādo aggrauat, quāuis nō mutet in aliam ſpeciem peccati, vt quòd ſit homo prudens & doctus, dummodo non ſit preſbyter, vel non vouerit caſtitatem, cognoſcēdo ſolutam eſt ſimplex fornicatio, nihilominus eſt grauius peccatū quàm ſi nō eſſet talis. Et iſtę quæ aggrauāt & non mutāt ſpeciē, duplices ſunt. quędam ponunt in numerum: alię vero non ponunt in numerum, id eſt quę faciunt numerum peccatorum maiorē, vt reiteratio actus eiuſdē in ſpecie: vt plurieſ ſimpliciter fornicari non trahit in aliam ſpeciem à ſimplici fornicatione: ſed tamē ponit in numerum peccatorū: quia facit maiorem numerum. Alię non ponunt in numerū, vt ſimpliciter fornicari ſemel: ſed maiori volūtate & libidine, hoc aggrauat: ſed non facit numerum. Non aggrauātium aliquæ alleuiant, vt maior tentatio, vel ignorantia. Aliæ nec aggrauant nec alleuiant, ſed ſe habent impertinenter: vt quòd mulier cum qua rē habuiſſet, ſit Berta vel Ioanna, longa vel breuis. Iſtis ſuppoſitis eſt difficultas inter doctores quæ ſunt neceſſario confitendæ. Dicitur primo quòd alleuiantes & impertinētes non ſunt neceſſario cōfitendę niſi confeſſor ſciſcitetur. Itē omnes doctores dicunt quòd oēs circunſtantiæ quæ variant genus ſiue mutant ſpeciem, & trahunt in aliud genus peccati, ſeu mutant & trahūt in aliam denominationē, ſunt neceſſario confitendæ. & iſta ſunt certa apud omnes doctores, videlicet non oportet confiteri impertinentes. Secundo non oportet confiteri alleuiantes: ſed oportet de neceſſitate confiteri aggrauātes mutātes genus aut denominationem. Quarto oportet neceſſario cōfiteri aggrauātes ponētes in numerum, puta reiterationem, quāuis nō mutēt ſpeciem. oportet confiteri quotiens etiam

in eadem ſpecie,& hoc ſi habeat certitudinem vel ꝓbabilitatem de quotiens. ſi nõ, oportet attingere ꝓpinquitatẽ numeri. Iſta ſunt certa inter doct. Sed de alĳs circunſtantĳs quæ aggrauant,nec ponũt in numerum,nec variãt ſpeciem: difficultas eſt vtrum ſint confitendæ,puta vtrum ſit neceſſe confiteri quòd erat parua vel maior tentatio, vel quòd præuenit tentationem, vel cum magno conatu & magna libidine,vel vtrum iſta poſſint taceri? Similiter an neceſſario ſit cõfitẽdum in furto magnum vel paucũ ablatum:quæ nõ mutãt ſpeciem.Et pono vtrũq; ablatum mortale,habem9 quid certum, & quid dubium.Communiter dicitur ꝙ niſi mutent ſpeciem,aut ponãt in numerum,nõ ſunt neceſſario confitẽdæ niſi ad interrogationem ſacerdotis:ſed expediẽs eſſet quòd cõfiterẽtur.Et illius ſentẽtię videtur eſſe Auguſtinus ꝙ ſunt neceſſario cõfitendæ. Conſideret tentationem: quia magis peccat cognoſcens turpem quàm pulchrã,ꝓpter minorẽ tentationem.Dubiũ ergo eſt de vltimis:vtrũ tales quę nõ variãt ſpeciẽ,nec ponũt i nũerum,ſed ſolũ aggrauãt in eadẽ ſpecie & in eodẽ actu pcti, ſint neceſſario cõfitẽdę? maior pars doctorũ dicũt ꝙ non. ¶Circa hanc materiam ſunt difficultates vtrum circunſtãtia feſti neceſſario ſit confitẽda? vtputa quòd peccatum eſt die dominico vel alio feſto perpetratum. Iacobita generalis miniſter ordinis in ſuo tractatu nititur ꝓbare quòd non: quia non ꝓhibetur ſpeciali prohibitioue ceſſare à peccato in die feſto:ſed ceſſare ab opibus ſeruilib9. ¶Aliæ difficultates. Si quis non poſſit confiteri circunſtantias mutantes ſpeciem ſine reuelatione peccati ꝓximi: vtrum tũc ſint neceſſario cõfitẽdæ,vel omittẽdæ:vt ſortes cognouit ſororẽ ꝓpriam,& non poteſt habere copiã alterius ſacerdotis cui poſſit cõfiteri, niſi illius qui cognoſcit ſortem, & ſcit illum habere vnicam ſororem præciſe.nõ poteſt cõfiteri illã circunſtantiã quin reuelet peccatum ſecretum ſororis: vtrum teneatur teneatur illud cõfiteri? Dico quòd ſic. vnde dicit de Gandauo in tertio quodli. q.xxĳ.duas propoſitiões.Prima,Nũquam peccatum ꝓximi eſt reuelãdum in cõfeſſione directe, Secunda propoſitio,Eſt aliquando reuelandum indirecte, puta per cõfeſſionẽ propriam & directam. In tali caſu dicit quòd neceſſario non obſtante reuelatione indirecte peccatum ꝓximi tenetur cõfiteri.Sed pono caſum

quòd fortes cognouerit vxorem preſbyteri, ſicut in græcia vbi ſacerdotes ſunt vxorati: vel cognouerit vnicam ſororẽ curati, quæ ſit ſua conſanguinea, vel ſit filia eius preſbyteri curati. ſortes commiſit inceſtum cum illa. ſi cõfiteatur illã circunſtantiam, dabit occaſionem ſacerdoti interficiẽdi ſuam vxorem, vel perpetuo odiẽdi. ſed arguitur quòd oporteat confiteri illam: quia confiteri circunſtantias aggrauantes eſt de neceſſitate vitę, et pręcepto diuino. ergo non ſunt omittẽdæ ꝑpter ſcandalum nec phariſęorum nec puſillorum. nam communiter dicitur quòd illa quæ ſunt de neceſſitate vitę, non ſunt omittẽda propter ſcandalum. Ad hoc Altiſſiodorenſis dicit quòd non: et ita eſt: non tenetur cõfiteri in illo caſu, ſed tenetur in genere dicere, commiſi pc̃tm̃ luxurię, & nõ declarare in ſpecie. Et ad argumẽtũ, cõfiteri tales circũſtantias eſt de neceſſitate vitæ, qa de p̃cepto dei. Dico ꝙ nõ eſt de primaria veritate vitę: quia nõ eſt de lege naturæ. ſed non ſcãdalizare fratrẽ eſt de prima veritate vitę. ideo ratione ſcãdali efficitur non de præcepto. Sed eſt alius caſ9 ĩ quo eſt difficultas maior. ſit fortes preſbyter habens vnicã ſororẽ. commiſit inceſtum cũ ea, & credebat eã eſſe ſuam concubinam. ſcit poſtea commiſiſſe cum ſorore ſua per confeſſionem eius: & preſbyter cuius habet copiã, ſcit illum non habere niſi illam ſororem. vtrum tunc teneatur confiteri illã circunſtãtiam quæ mutat in aliam ſpeciẽ? Apparet quòd non: quia confitendo reuelaret confeſſionẽ ſororis. nam reuelare cõfeſſionẽ nihil aliud eſt q̃ directe vel idirecte voce vel ſigno ſignificare aliquẽ certo pc̃tõ peccaſſe. ſed fortes in tali caſu denotat ſororem peccaſſe: & non non ſcit alia via quàm per confeſſionem. Talis caſus habet difficultatem: quia nunquam licet reuelare confeſſionẽ. Dico quòd non tenetur confiteri illam circunſtantiam, & obligatur non detegere illã. ¶ Cõſequenter ponit doctor ꝙ illud pręceptum includit cui: quia ſacerdoti habenti poteſtatem. Ille enĩ in eccleſia habet ſolus authoritatem ligandi & ſoluendi. An autem omnes ſacerdotes habeant poteſtatem ſoluendi & ligandi, tractabitur infra. Habemus ergo quòd illud præceptum includit perſonam quæ tenetur cõfiteri, quia adultus & cõſcius peccati mortalis. & quid, id eſt quodlibet mortale. & circunſtãtias in aliam ſpeciem trahentes, & ponentes in numerũ. De aggrauantib9 nõ po

nentibus in numerũ aliqui dicunt quòd ſic,aliqui quòd nõ. Etiam illud præceptum includit quando:videlicet quando eſt periculum mortis:vel quando oportet ſuſcipere ſacramentum aliquod.& ponitur ratio:quia quando eſt periculum mortis,vel neceſſitas ſacramenti ſuſcipiendi, vel quando nõ expectatur maior opportunitas. Sed circa hoc ponitur caſus quòd ſit ſortes in periculo mortis conſtitutus, nõ habens copiam ſacerdotis pręter eum qui eſt excommunicatus: vtrum ſortes teneatur illi peccatum confiteri? Et eſt difficultas inter duos doctores qui cõtrariãtur in hoc caſu. Iacob9 de viterbio in primo quodlibeto.q.xviij.diſtinguit, vel preſbyter cuius habet copiam,eſt excõmunicatus maiori excommunicatiõe, vel minori. Si maiori,non tenetur ei confiteri.& adducit duas rationes:quarũ prima eſt,nunquam eſt malum faciẽdum vt inde eueniat bonum: nec eſt illicitum committendum propter quodcũq̧ bonum quod ſperatur ſubſequuturum.ſed participare cum excommunicatis in ſacramentis, eſt ſemper mortale. igitur propter bonum confeſſionis quod ſperatur, non eſt participãdum cũ illo. Forte dices, aliquis poteſt participare cum excommunicato propter bonum ſpirituale ipſi9 excommunicati,puta admonẽdo eum de ſua ſalute.ergo à fortiori licebit participare propter bonum ſpirituale ipſi9 participantis: quia teneor magis procurare bonum meum quã excommunicati.ꝑpterea dat aliam rationẽ:quia prima nõ cõcludit. talis excommunicatus non habet poteſtatẽ tũc vtendi clauibus: ergo nullum bonum inde,id eſt participando cum eo, conſequitur alter ei cõfitendo.Item omnia ſacramenta ſunt ſuſcipienda in vnitate eccleſię. ſed talis excommunicatus eſt diuiſus ab eccleſia. ideo nullum ſacramẽtum poteſt conferre, excepto baptiſmo in neceſſitate. Si autem talis ſit excommunicatus minori excommunicatione,licet ſit ſeparatus à ſuſceptione ſacramentorum,non eſt tamen ſeparatus à collatione ipſorum,& non habetur quin poſſit conferre præcipue in neceſſitate.ergo ſortes in tali caſu licite poteſt ab eo recipere ſacramentum. & iſta eſt reſolutio illius docto.quòd ſi ſit excommunicat9 maiori, alter non debet cõfiteri ei,nec põt.ſi autẽ minori,tenetur. Alius eſt doct.contrari9,ſcilicet de Palude.xxiiij.diſt.quarti.q.v.c.ij.Dicit ꝙ tenetur ei confiteri, & poteſt abſoluere quãuis ſit excom-

municatus maiori excommunicatione:quod bene credo, immo quod plus eſt,ſi ſint duo preſbyteri in extrema neceſſitate cõſtituti,& vterque ſit excommunicatus: vterq; alterum poteſt abſoluere & ab excommunicatione & à peccato. Ratio eius eſt,in iure humano parificantur adinuicem neceſſitas & ignorantia, cum neceſſitas nulli legi poſitiuę ſubijciatur,licet bene diuinę, & ignorantia inuincibilis excuſat ab vtraque lege,ſcilicet diuina & humana: licet non à lege naturæ.ſed ſic eſt quòd abſolutus ab excõmunicato qui ignoratur excommunicatus,realiter eſt abſolutus.ergo etiam ſi ſit neceſſitas,ita quòd non poſſit haberi copia alterius,videtur abſolutus. Vnde quãtum ad minorem de Palude in diſtinctione præſenti.q.v. articulo ſecundo ad longum allegat quinque opiniones: & reſoluit ſe quòd abſolutus ab excommunicato realiter eſt abſolutus; & ſi poſtea innotuerit ei ꝙ erat excõmunicatus tempore abſolutionis,non tenetur reiterare confeſſionem. patet,ſententia lata ab excommunicato ſecreto tenet.capi.ad probandum.de ſentẽtia & re iudicata , dicitur quòd ſentẽtia quædam erat irritanda propterea quòd vnus iudicum erat publice excõmunicatus.ergo per argumentum à contrario ſenſu,ſi ſecrete eſt excommunicatus,non minus ſententia lata tenebit, & in foro exteriori eſt valida. & ſi excommunicat, realiter alter eſt excõmunicatus.ergo à fortiori abſolutio ab illo qui ignoratur excommunicatus,valebit. Et iſta reſolutio videtur multum probabilis,pręcipue quando vitare excommunicatum eſt ſolum de iure poſitiuo , vt multi tenent. Vnde tenet Ockam in dialo. quòd ſi ſit talis neceſſitas, & non habeatur copia ſacerdotis niſi excommunicati,tenetur ei confiteri. Et ad argumentum, nunquam eſt illicitum faciendum propter quodcunq; bonum quod ſperatur ſubſequuturum . Verum eſt: ſed dico ꝙ illud non eſt illicitum,ſicut non eſt illicitum conuerſari cum excommunicato propter bonum eius. Similiter dico in propoſito: & teneor credere ꝙ in tali caſu ſolum prohibeor iure poſitiuo conuerſari cum excõmunicato: & ſecluſo illo non obligor ad vitandum excommunicatum . ergo poſito tali iure poſitiuo adhuc obligor confiteri ſuppoſito ꝙ talis impotentia excommunicati non potentis abſolue re ſit præciſe de iure poſitiuo. Argumentum eſt efficax ꝙ

in tali caſu teneor ei confiteri: quia ſecluſo tali caſu teneor debito iuris diuini ei confiteri: quia ius diuinum eſt quòd in neceſſitate habens culpam & copiam ſacerdotis tenetur confiteri ei. aliâs ſi non, ſequeretur quòd ius poſitiuum derogaret iuri diuino: quod non poteſt. & argumenta de Viterbio ſunt facilia ad ſoluendum. Habemus ergo cui & quando eſt confitendum.

¶ Iam ſequitur qualiter. Vnde dicit doct. ꝙ iſtud præceptum de confeſſione continet qualiter confitendũ ſit, & in iſto qualiter ponit doc. tria. Primũ, cum diſplicẽtia peccati. Secundũ, cum propoſito ſuſcipiendi pœnitentiam iniungendam. & Tertium, cũ propoſito abſtinẽdi à peccatis in futurũ: ita ꝙ tenetur habere diſplicentiã peccatorũ, & ꝓpoſitum ſuſcipiẽdi iniungendã pœnitentiam. ſed doct. videtur ſibi cõtrarius in iſto paſſu, & in decimaquarta diſtinctione. dicit em̃ ibi: Vt ſacramentũ pœnitẽtiæ habeat ſuũ effectum, ſufficit ꝙ non ponatur obex, & nec attritio nec contritio requiritur, ſed ſufficit intentio ſuſcipiẽdi ſacramẽtum pœnitentiæ, & non ponatur obex. & idem eſt dicturus in. xviij. ergo non oportet ꝙ ſit cum actuali diſplicentia peccati. Item dicit quòd nulꝰ obligatur ad ſuſcipiendũ pœnitentiam: quia ſuſcipere eſt libertatis: ſed ſuſcepta eſt neceſſitatis: ita ꝙ ſacerdos nõ poteſt obligare peccatorem ad ſuſcipiendum pœnitentiam niſi libere velit: & tamen dicit in hoc paſſu quòd tenetur ſuſcipere. dicit prius ꝙ nõ requiritur diſplicẽtia. & crederem bene ꝙ doctor dicit falſum, quia non vidi doctorem præter eum qui diceret ꝙ non requiritur diſplicentia. & dicit Gabriel ꝙ contradicit ſibiipſi. Ideo dico ꝙ quãdo nõ habet diſplicentiã actualẽ, ꝙ ponit obicem. & communiter dicunt docto. ꝙ quando peccata redeũt in memoriam vt offenſiua dei, quòd tenemur diſplicentiam habere: & ferme omnes hoc dicunt. de ſecundo, vtrũ teneatur habere propoſitũ adimplendę pœnitẽtię ſi ſe ſubijciat pœnitentię quã ſacerdos iniungit: ſortes attritus accedens non oportet quòd accedat cum propoſito quòd recipiet pœnitentiam: quia poteſt licite nolle pœnitentiam aſſumere, ſed illam partem ſoluere in purgatorio. nihilominus tenetur habere propoſitũ adimplendæ pœnitentię ſub conditione, puta ſi ſe ſubmiſerit. Alij doctores dicunt ꝙ illud verbum quodcunqꝫ ligaueritis, intelligitur

expreſſe de ligamentis ad pœnam. ꝙ ſi ſacerdos iniungat rationabiliter, tenetur obtemperare confeſſus ſacerdoti. & eſt opinio antiquorũ: quę videtur ꝓbabilis. Ad minꝰ apud omnem opinionem tenetur habere propoſitum adimplendi pœnitentiam, ſi ſe ſubmiſerit, & illam acceptauerit.

¶DE TERTIO ARTICVLO. Viſũ eſt de his quę cõtinentur in præcepto diuino de confeſſione ſtando præciſe in iure diuino. In iſto articulo oſtendit quæ ſpecificauit eccleſia in ſuo præcepto ſuperaddito iuri diuino. Et eſt notandum quòd vltra ius diuinum eccleſia aliquid ſpecificauit circa confeſſionem: & ſpecificatio pręcipue habetur in ca. omnis vtriuſqȝ ſexus. de pœniten. & remiſ. ¶Et primo videndum eſt de illo præcepto in ſe, poſtea declarabimus doctorem. vnde illud præceptum contentum in illo capitulo, eſt pręceptum eccleſiæ. Et ſecũdum Ockam in illo præcepto continentur tres partes. Prima, quòd omnis vtriuſqȝ ſexus fidelis cum ad annos diſcretionis peruenerit, omnia ſua peccata ſolus ſacerdoti proprio confiteatur, & iniunctam pœnitentiam diligẽter exequatur. & eſt prima pars illius capituli: quæ eſt pars præceptiua. Secunda pars quæ eſt diſpenſatiua primæ partis, eſt, ꝙ ſi voluerit alieno cõfiteri, petat & obtineat licentiam à proprio ſacerdote. Tertia pars eſt diffinitiua, ibi: aliâs ſciat illum alium ſacerdotẽ ipſum non poſſe abſoluere. & iſtę tres partes continentur in illo præcepto. Doctores hic faciunt magnam difficultatem quomodo capitur hic proprius ſacerdos. & difficultas videtur ſatis trahi ex textu. Dicunt aliqui, cum ponatur ibi bis proprius ſacerdos, ſcilicet primo debet cõfiteri proprio: & ſi voluerit alieno, petat licentiam à proprio: dicunt quòd ibi non poteſt capi vniuoce proprius ſacerdos. nam in prima parte de neceſſitate capitur proprius ſacerdos pro ordinario vel commiſſo, aliâs prima pars eſſet falſa quòd quilibet fidelis teneatur proprio ſemel in anno confiteri: niſi capiatur proprius vt ſe extendit ad habẽtem poteſtatem ordinariam vel ab ordinario. Sed in ſecunda parte non poteſt capi proprius ſacerdos niſi pro ordinario. nam habetur, quòd ſi alieno voluerit confiteri, petat à proprio licentiam: quia nõ ſufficit petere licentiam à commiſſo: aliâs fratres mẽdicantes haberẽt poteſtatem cõmittendi: quod eſt falſum. Inſuper iam ſi habeatur licẽtia à ꝓprio,

ille circa quem habeo licentiam vt ei cõfitear, non eſt alienus, ſed ꝓprius. ergo videtur ꝙ propriꝰ ſacerdos in iſto capitulo in prima & ſecũda partibus capitur æquiuoce: & de Palude hoc tenet, & cõmuniter multi doctores. Sed videtur mihi melius dicendum, vt dicit Ockam & Gabriel, ꝙ in qualibet iſtarum partium capitur proprius ſacerdos ꝓ habente ordinariam poteſtatem, & nõ delegatã. & iſti iudicio meo dicunt melius ad intellectionẽ textus quòd capit̃ proprius pro ordinario. & pro ſolutione argumentorum dicũt quòd præceptũ iſtud eſt diſiũctiuũ. nam iſta pars, cũ ad annos diſcretionis puenerit, ſolus ſua pctã ꝓprio ſacerdoti cõfiteatur. non ſola illa pars eſt præceptũ: ſed illa pars ſub diſiunctione ad ſecundam ſumpta, ſcilicet quòd ſi voluerit alieno confiteri, petat licentiam à proprio. ergo illud præceptum in illo capitulo eſt diſiunctiuũ, ita quòd ſufficit adimplere primam partem vel ſecundam. nam confitẽdo ordinario adimplet primam. ſi commiſſo, etiam adimplet ſecundam. nam qui confitetur commiſſo ab epiſcopo vel à papa vel à proprio curato, adimplet ſecundam. papa enim & epiſcopus & curatus ſunt tres ordinarij reſpectu pœnitentis. Ideo dico ꝙ proprius in qualibet illarũ partiũ valet tantum ſicut ordinarius. Ad argumentum: ergo qui confitetur capellano ordinarij, non adimplet illud præceptum: dico quod adimplet ſecũdam partem, & ſufficit, cũ ſit diſiunctiuũ. Aliquis forte argueret, diximus conſequenter ad Ockam ꝙ capitur ꝓprius ſacerdos in qualibet parte ꝓ ordinario, & ſufficit adimplere partem, quia eſt diſiunctiuum. ergo ſummus pontifex vi præcepti non tenetur confiteri ſemel in anno. ſi ſumatur proprius ſacerdos in qualibet parte pro ordinario, non tenetur vi præcepti eccleſiæ, quia vnus ſummus pontifex nõ poteſt ligare ſequẽtẽ; nec poteſt ſe ligare niſi per votũ: ſed non per præceptũ. ſed illud eſt præceptum eccleſiæ. ergo ſummus põtifex nullum habet proprium ſacerdotem: quia non habet ordinarium: & ſi non habet ordinarium, non poteſt habere delegatum: cum haberet ab ordinario ſuo proprio. ergo ex illo ſtatuto non obligatur pontifex ſemel in anno confiteri proprio, id eſt ordinario, vel delegato ab ordinario. ergo cum non habet ordinarium, non tenetur. Aliqui dicerent quòd non obligatur ad illud præceptum. tamen tenendo

partem veram quòd ſummus pontifex obligatur per ſtatu ta cõciliorum (& qui diceret oppoſitum ſaltem in Fräcia, reputaretur hęreticus) obligatur vi præcepti humani, et tenetur ſemel in anno ſumere Euchariſtiam. patet ex capitulo. ſed nõ põt ſumi Euchariſtia ſine peccato ab eo qui eſt conſcius peccati mortalis, niſi confiteatur. ergo ſummus pontifex tenetur confiteri. Dictũ eſt prius ex opinione Durandi quòd prima pars, ſcilicet ſemel cõfiteri, non eſt pręceptum, ſed exhortatio ſalubris: quia eccleſia non poteſt pręcipere confeſſionem, cum ſit de ſecretis, quę nõ cadunt ſub foro publico. ſed quia poteſt pcipere Euchariſtię ſumptionem: ideo de per accidens poteſt præcipere confeſſionem: quia Euchariſtia quæ præcipitur omnibus fidelibus ſumi ſemel in anno, non poteſt digne ſuſcipi abſque cõfeſſione. Et ad argumentum, papa non habet proprium ſacerdotẽ, id eſt ordinarium: verũ eſt: ſed dico quòd nõ tenetur confiteri proprio, nec delegato à proprio, ſed ab ipſo electo, cui libere ſe ſubdat. Iam cõſequenter ad doctorem oſtendendũ eſt quid ſpecificatur in iſto præcepto: et dico quòd quantũ ad quis, nihil aliud ſpecificatur quàm quod ſpecificabatur in præcepto diuino, ſcilicet adultus. Sed quantum ad quæ, eſt controuerſia inter doctores. Nam Tho. & Richar. dicũt quòd ſi ſolum habeat venialia, tenetur confiteri venialia, vt adimpleat præceptum eccleſię. Si autem habeat mortalia cum venialibus, tenetur confiteri mortalia, & non venialia. Sed illos impugnat doct. et bene. nam per iſtud capitulum omnis vtriuſq; ſexus. dicitur, ſingula peccata. vel ibi peccata diſtribuitur ſolum pro mortalibus, vel venialibus & mortalibus indifferenter. Si primum: ergo qui non habet mortale, nõ tenetur confiteri vi pręcepti. Si ſecundum: puta ꝙ diſtribuatur pro vtriſq;: ergo ſimul habens venialia & mortalia, ſimul tenetur confiteri venialia ac ſi non haberet mortalia: ita quòd tenetur ambo confiteri. & ſic illa opinio quæ dicit ꝙ ſi habeat mortalia & venialia ſimul, tenetur ſolum mortalia confiteri: non videtur conformis illi textui. Item ſolum præcipitur confeſſio in illo præcepto prout eſt diſpoſitio neceſſario prærequiſita ad Euchariſtiam ſuſcipiẽdam digne. ſed habenti ſolum venialia non eſt neceſſaria confeſſio vt digne ſuſcipiat Euchariſtiam: quia venialia non eijciunt hominem à gratia, nec ſeparant à communione ſa-

cramentorum. ergo nullo modo in tali præcepto præcipitur confeſſio venialium. Aliam rationem aſſumit doctor: nunquam eſt neceſſaria contritio venialium. ergo à fortiori nec confeſſio illorum. patet antecedens, homo poteſt ſaluari perſeuerando in propoſito & in venialibus actualibus vſque ad mortem, ergo nunquam eſt neceſſaria contritio venialium. Vnde quando dicit doctor quòd nunquam eſt neceſſaria cõtritio venialium ad ſalutem, hoc eſt verum: et loquor de veniali in genere ſiue ex genere. quanuis deliberauerit perſeuerare in illis vſque ad mortem, nihilominus ſaluabitur. ergo non eſt neceſſaria attritio vel contritio illorum, immo ſtat vſque ad mortem oppoſitum attritionis & contritionis illorum. Vtrum ad minus homo teneatur confiteri de veniali ſub pœna peccati venialis cum occurrunt venialia memoriæ inquantum dei offenſiua? dicerem quòd ad minus ſub pœna peccati venialis tenetur confiteri de venialibus. Habemus ergo quid ſpecificauit eccleſia: quia ſingula mortalia. Iam declarandũ eſt cui, ſcilicet proprio ſacerdoti. Vnde doctores dicunt quòd proprius ſacerdos tripliciter capitur. Vno modo ꝑ ordinario, ſiue mediato ſiue immediato. & ſic epiſcopus, papa, & curatus, ſunt proprij ſacerdotes. Secũdo modo pro ordinario immediato, et ſic curatus dicitur proprius. Tertio modo pro quocũque habente poteſtatem abſoluendi, ſiue ſit ordinarius, ſiue commiſſus aut delegatus. Iſtud ergo præceptum ſpecificat quantum ad cui, id eſt habenti ſecundum omnes poteſtatem abſoluendi. Poſſet circa hoc oriri difficultas. ſit Sortes circa paſcha, qui tamen non eſt in extrema neceſſitate nec in periculo mortis, & incumbit ei neceſſitas communicandi ex præcepto, & non habet copiam ſacerdotis niſi alieni, neque habet copiam proprij curati niſi alieni, & imminet tempus ſpecificatum ab eccleſia vt communicet & cõfiteatur. vtrum poſſit abſolui ab alieno? & apparet quòd non: quia in fine capituli dicitur: Si quis autem alieno ſacerdoti voluerit iuſta de cauſa ſua confiteri peccata, licentiam prius poſtulet & obtineat à proprio ſacerdote: cum aliter ipſe illum non poſſit abſoluere vel ligare propter voluntatem ſuperiorum. dico quòd in tali caſu alter non poteſt eum abſoluere, nec tenetur ei confiteri: quia ius non concedit facultatem confiteri alieno niſi in extrema neceſſitate,

& non in paſchate. Ideo propter abſolutionem obtinendam aliquis confitetur. ſed alienus non habet poteſtatem abſoluendi: igitur. ¶ Alia difficultas. an liceat confiteri laico? Aliqui dixerunt quòd ſic, ſi non ſit copia ſacerdotis, & immineat periculum mortis. Immo tenetur laico confiteri, vt dicit Thomas & Richardus in. iiij. & ratio iſtorũ. eſt. Pręceptum de cõfeſſione obligat ad duo: ad vnum ex parte peccatoris: ad alterũ ex parte miniſtri. & ex parte peccatoris obligatur ad confeſſionem: ex parte miniſtri ad abſolutionem. & ſi non poteſt ambo ſimul, ad minus tenetur facere quod poteſt. ſed in tali caſu poteſt vnũ facere, quanuis non poſſit abſolui ſacramentaliter. ergo tenetur tunc laico confiteri. & eſt tota ratio eorum: quia pręceptum ad duo obligat: & ſi poſſit ambo conſequi, tenetur ad ambo. ſin autem, ad illud quod ipſe poteſt. Sed doctor & Durandus cenſent oppoſitum, & rationabiliter, quòd in tali caſu non obligatur laico cõfiteri. Ratio Durãdi, quę videtur bona, talis eſt. Quicunque obligatur ad duo, ad vnum principale quod eſt finis, & ad aliud tanquam medium & acceſſorium ad alterum tanquam ad finem & principale: ſi incurrat impoſſibilitatem principalis quod eſt finis, non amplius obligatur ad acceſſorium. ſed homo non obligatur confiteri niſi recipiat abſolutionem ſacramentalem: & ſi poſſet ſacramentaliter abſolui ſine confeſſione, non obligaretur confiteri. hinc eſt quòd qui commiſit mortalia ante baptiſmum, non obligatur poſtea confiteri: quia ſunt abſoluta vi ſacramenti. Ideo qui poſſet abſolui vi ſacramenti ſine confeſſione, non obligaretur confiteri. Sed in caſu prędicto dato quòd iſte exiſtens in extrema neceſſitate habeat copiam laici, eſt impoſſibilitatus quantum ad principale ſeu finis conſecutionem, id eſt abſolutionem ſacramentalẽ. ergo pro tunc deobligatur ab acceſſorio, ſcilicet à confeſſione. Si enim aliquis incurrat impoſſibilitatem finis, non amplius obligatur ad medium. Reſolutio docto. eſt quòd nunquam obligatur homo confiteri laico. dicit tamen, ſi talis laicus ſit perſona quæ poſſit prodeſſe, & non obeſſe, poteſt confiteri: quia talis confeſſio eſt ſatiſfactoria propter verecundiam quæ habetur in tali confeſſione. ſed ſi talis non poſſit prodeſſe, tenetur non confiteri. nam nunquã poteſt licite homo peccatum ſecretum proximi alteri de-

tegere niſi in caſu quo alter poteſt prodeſſe, & non obeſſe: ergo à fortiori cum teneatur ſe magis diligere quàm proximum, nũquam tenetur detegere peccatum ſuum niſi in caſu quo poteſt alter prodeſſe, & non obeſſe. ¶ Vnde doctor reſolutorie dicit tria. primum, non obligatur confiteri laico. ſecundo, ſtat quòd talis confeſſio ſit alicuius vtilitatis propter relaxationem pœnæ, & ſi ſequatur vtilitas. Tertio, ſi non ſit ſpes quòd talis poſſit prodeſſe & non obeſſe, non tenetur: immo tenetur non confiteri, niſi excuſetur per ignorãtiam inuincibilẽ: puta quia credit quòd in tali caſu teneatur laico confiteri ſub pœna peccati mortalis. ſed ſeclu ſo illo errore inuincibili, tenetur non confiteri: quia per rationem præcedentem tenetur nõ detegere peccatum ſecretum proximi. ergo à fortiori non debet ſuum detegere. & eſt reſolutio doctorum: quæ videtur mihi veriſſima quantum ad illam partem. Habemus ergo cui, ſcilicet ꝓprio ſacerdoti, vel delegato ab ordinario. ¶ Specificat vltimo quãdo, ſcilicet ad minus circa paſcha. Arguitur contra hoc: ergo iſtud præceptum eſt relaxatiuum. patet: quia ante hoc præceptum de confeſſione quod ſpecificat tempus circa paſcha, obligabatur homo quotiens peccauerat cõfiteri. ergo homo pluries quàm ſemel in anno tenebatur confiteri: cum regulariter pluſquam ſemel homines peccẽt in anno. ergo iſtud pręceptum potius debet vocari relaxatio quàm præceptum. Aliqui dicunt quòd homo ante hoc præceptũ poſtquam peccauerat quàm cito habebat opportunitatẽ & non ſperabat maiorem opportunitatem, tenebatur cõfiteri. & ex hoc præcepto non datur intelligi quòd homo deobligetur ab hoc: ſed quando eſt conſcius alicuius mortalis & habet opportunitatem, & non expectat maiorem, quãuis expectet æqualem: tenetur confiteri. Et ratio iſtorum eſt, quandocunque aliquis eſt debitor alicui, & in obligatione debiti non eſt præfixus terminus debiti ſoluendi, tenetur quàm cito poteſt, niſi habeat dilationem à domino. Hinc eſt quòd habẽtes obligationes humanas, niſi prę fixum fuerit tempus, cogunt debitorem ad ſoluendum quando volunt. ſed peccator eſt deo debitor vi præcepti confeſſionis: & deus in illa obligatione nullum ſpecificauit tẽpus. ergo quã cito poteſt, et eſt ei opportunitas, tenetur ad ſoluendũ debitum. dicũt ergo illi quòd exiſtens in

mortali, vi pręcepti diuini tenetur quã cito poteſt confiteri. Sed oppoſitę ſententiæ eſt doctor & Durandus, videlicet quòd vi pręcepti diuini nunquã obligatur confiteri quotiẽs eſt conſcius peccati mortalis, niſi quando eſt dubium de nunquam habendo talem opportunitatem, & illud pręceptum eſt affirmatiuum. & aliarum ratio non habet apparentiam magnam, quia eodem modo probaret de omnibus præceptis ꝙ quã cito haberet opportunitatẽ, teneretur illa adimplere. Ideo quotiens poſſet habere opportunitatẽ, teneretur diligere deum. & ſic homo frequentius peccaret omiſſione. Reſolutio ergo doct. eſt, quę videtur ſanior, ꝙ non obligatur vi præcepti diuini confiteri quã cito habet opportunitatẽ. ſecus eſt de cõteri. Et ad argumentum, talis peccator eſt deo debitor abſq; præfixione termini, dico ꝙ prefixit terminum totam vitam iſtã corporalem ad cõfitendum peccatum. Ideo quando eſt veriſimile ipſi peccatori vel veriſimile dubium quòd poſt non poterit cõfiteri, obligatur pręcepto diuino tunc ſoluere debitũ. ſed quando eſt ei veriſimile ꝙ poterit ipſe maiorẽ opportunitatẽ expectare, non obligatur tunc exſoluere: vt eſt mihi veriſimile quòd potero per totam partem huius anni expectare: habeo qualibet partem huius anni accõmodatã: poſſum expectare per quamlibet partem, ſtando præciſe in iure diuino. ſed ſi ſit veriſimile quòd nunquã tãta opportunitas confitendi & ſumẽdi ſe offeret, teneor iure diuino tunc cõfiteri & cõmunicare. Specificauit ergo eccleſia, & nõ relaxauit, immo ſtrinxit ad aliquid quod non cadebat prius ſub obligatione. nã ſi ante paſcha habeo veriſimilem coniecturam quòd non occurret tanta opportunitas, teneor iure diuino cõfiteri: ideo non eſt relaxatiuum pręceptum: ſed magis ſtrictiuum & obligatorium. Patet ergo quid ſpecificauit illud præceptum humanum, & quid ſuperaddidit diuino præcepto. quantum ad perſonam quæ debet confiteri, & quantũ ad peccata confitenda nihil ſpecificauit: quia ſingula mortalia. Dictum eſt ꝙ etiam quanuis nõ habeat niſi venialia, non obligatur confiteri. Quantum ad cui ſpecificatur, ſcilicet ꝓprio ſacerdoti: & diximus quòd capitur proprius pro ordinario etiam mediato vel immediato, & in vtraq; parte pręcepti & cap. & quòd pręceptum illius decretalis eſt diſiunctiuum, ita quòd obligamur proprio

ſacerdoti, vel alteri de licentia ei9. & iſte modus, puta ꝙ capitur proprius ꝑ ordinatio, eſt cõmunior & veriſimilior. Inſuper dictum eſt quòd nunquã obligamur laico: niſi crederemus eum eſſe ſacerdotem. Viſum eſt etiã quãdo, ſcilicet ad min9 ſemel in anno circa paſcha. ¶ Sed circa articulum iſtum videndũ eſt primo. vtrum in paſchate confeſſus proprio ſacerdoti, confeſſus inquã ficte, adimpleat præceptum eccleſię, ita ꝙ nullo modo amplius teneatur pro illo anno confiteri proprio curato? ¶ Quantũ ad primũ apparet quòd adimplet: quia fictio eſt ſolũ actus interior, & nullo modo exterior: vel ſaltem omiſſio pura act9 interioris, id eſt alicuius actus requiſiti ad ſufficientem indaginem, vel ad ſufficientem diſpiicentiam. ſed eccleſia nullo modo poteſt pręcipere aut ꝓhibere actus puros interiores: quia cognitio de exterioribus data eſt eccleſiæ, & interior ſoli deo reſeruata. ergo qui confitetur ſingula peccata, quanuis ſit fictus, adimplet pręceptum, nec tenetur amplius illo anno niſi ſuperueniat alius caſus ex pręcepto diuino, puta ſi incurrat periculum mortis. ¶ Circa hanc queſtionem eſt duplex parua difficultas. Prima, vtrum confeſſus ficte, recedente fictione confeſſio habeat ſuum effectum, ſicut ſacramentum baptiſmi ſumptum ficte, recedẽte fictione habet ſuum effectum apud doct. Secunda, vtrum de facto adimpleat præceptum eccleſiæ. Vnde ſacramẽtum baptiſmi ficte ſumptum, id eſt cum obice mortalis peccati, recedente fictione habet ſuum effectum: hoc eſt dicere, recedẽte fictione, virtute baptiſmi prius ſumpti remittitur peccatum & quo ad culpam & quo ad pœnam. quęritur vtrum ſit eodẽ modo de confeſſione, id eſt vtrũ recedente fictione habeat ſuũ effectum. dicit. s. Tho. quòd ſic, & quòd ſufficit cõfiteri & pœnitere de fictione: dicens quòd ſicut in ſacramẽto baptiſmi ficte ſuſcepto cõfertur character: & recedẽte fictione. i. habita pœnitẽtia de fictione, virtute characteris conferũtur illa quæ fuiſſent data niſi fuiſſet illa fictio impediẽs, & virtute illius remittitur peccatũ quo ad culpã & pœnã: ita (dicit) virtute abſolutiõis ſacramẽtalis in ficte confeſſo confertur nõ character, ſed quidã ornatus, virtute cuius recedente fictione cõfertur omnis effectus qui fuiſſet collatus ſi nõ fuiſſet talis fictio. Durãdus valde bene arguit contra hãc opinionem, dicẽs quòd eſt falſa: & de facto cre

do eã eſſe falſam. Et pro declaratione notandum quòd cõ-
fiteri ficte eſt ponere obicẽ ſacramento pœnitentię. & mul
tipliciter quis confitetur ficte: vel quia quanuis confiteatur
ſingula peccata, nihilominus habet complacentiam in ali-
quo: aut quãuis confiteatur ſingula preterita, & in nullo il-
lorum complaceat, habet tamen propoſitũ peccãdi in futu
rum: aut non habet diſplicentiam de pręteritis quã tenetur
habere, ſed non cõplacet neq; diſplicet de illis: ita quòd ha
bet purã negationẽ de vtriſq;. Quodcunq; iſtorũ dicatur,
concludetur quòd nõ facit confeſſionem integram. ideo te
netur iterũ reiterare. patet. Si dicas quòd cõfitetur ſingula
pręterita, ſed complacet in aliquo, & non confitetur illam
complacẽtiam, vel nõ confitetur propoſitum, & cõfitetur
ſingula pręterita, vel non habet diſplicentiam quã tenetur
habere, & nõ confitetur illam omiſſionem: quodcunq; di-
xeris, ſemper manet in peccato quod non cõfitetur: quia ſci
licet vel eſt in peccato complacentiæ, vel habet propoſitũ
peccandi, vel cum diſplicentia. ſed quicũq; dimidiat cõfeſ-
ſionem, tenetur poſtea ad integram omniũ. ergo ſortes nũ-
quã poteſt confiteri ficte quin teneatur poſtea ad integrã
ſingulorum. ergo confeſſio præcedens cum tali fictione nõ
valuit. Et in propoſito confiteri ficte non eſt niſi ponere obi
cem per peccatum. & aliquis nunquam cõfitetur ficte niſi
quia ponit obicem effectui ſacramẽti. ſed ſic eſt quòd illud
peccatum per quod ponit obicem, nõ confitetur. ideo dimi
diat confeſſionem: & ſic tenetur poſtea reiterare, & inte-
gram facere confeſſionem. ergo ficte confitens non ſatiſfa-
cit pręcepto eccleſiæ: quia ille qui eſt in actuali mortali, vel
fatetur ſe eſſe in illo, nunquã cum ſacerdos abſolueret. Ideo
manẽs actu in mortali, nõ abſoluitur. Dicit ergo Durãdus
quòd qui cõfeſſus eſt ficte: etiã recedente fictione nunquã
habebit effectum ſuum abſolutio ſacramẽtalis, niſi reitere
tur integre; & tenetur poſtea confiteri de omnibus de qui-
bus confeſſus eſt, & de fictione. Quantum vero ad ornã-
tum impugnat etiam quòd nihil conferatur: quia poſſet
aliquis ſucceſſiue multos acquirere ornatus: quod non vi-
detur dicẽdum. regulariter nihil imprimitur per abſolutio-
nem ſacramentalẽ niſi conferatur gratia, & pręcipue quia
ſacramentum pœnitentiæ non eſt initerabile: & ſic nihil
confert niſi gratiam. Ideo quantum ad illud apparet mi-

hi quòd ficte confeſſus tenetur ad ſingula confitenda. Circa argumentum factum contra Thomam ſtatim occurreret argumentū tritum in ſchola, ꝙ aliquis omittendo confiteri peccaret infinitis peccatis. dicis quòd ſortes confitens ſingula prçterita habens actualē cōplacētiam, vel quia nō confitetur illā cōplacentiā, vel propoſitum cōfitendi, dimidiat cōfeſſionē. ſit ergo ſortes prçciſe irretitus duobus peccatis, & occurrat tempus in quo tenetur confiteri: & non confiteatur. peccat tertio peccato: & quia nō confitetur tertium peccatum, ſcilicet illam omiſſionem: videtur ꝙ peccet quarto peccato: & ſic conſequenter: & per conſequens peccabit infinitis peccatis. Apparentius peccatum eſſet de contritione. ſit ſortes irretitus prçciſe duobus peccatis, & occurrat tempus in quo teneatur conteri de ſingulis. Si nō conteratur, iam committit tertiū peccatum. quia de ſingulis tenetur: ergo tenetur conteri de illis duobus, & de illa omiſſione qua omittit cōteri de illis duobus, & non cōteritur de illis duobus, nec de illa omiſſione. ergo ſecūdo omittit, & nō cōteritur de ſingulis peccatis & de duabus omiſſionibus. ergo tertio omittit, & ſic conſequenter. igitur peccat infinitis peccatis. Quantum ad hoc argumentum quod non habet magnā difficultatem, dico primo: Quandocunque ſunt duç omiſſiones, vel ſaltem quæ putantur, quæ vitantur per vnicum actum, nūquam ſunt duo peccata. ideò poſtquam vitantur per vnicū actum, nō eſt malitia niſi in priuatione illius actus. vnde ſortes ſi non conteritur de illis duobus peccatis, omittit & peccat: & non conterendo de illo tertio, non peccat: quia vitaret vtranque iſtarum omiſſionum habendo prçciſe cōtritionem duorū prçteritorum. ideo cum ſortes per vnicū actum vitaret vtraque illarū, ſcilicet primam & ſecundam: ſequitur quòd illç omiſſiones non ſunt niſi vnicum peccatum. eodē modo in confeſſione ſortes nunc tenetur confiteri ſua peccata integre, ergo nunc tenetur cōfiteri tertiū. Dico ꝙ vtraq; iſtarū duarū omiſſionum vitaret per confeſſionem duorū prçteritorum: & primam, ſecundam & tertiam & in infinitum omiſſiones vitaret. ideo iſtæ omiſſiones non ſunt niſi vnum peccatum omiſſionis. Secundo dico pro argumento, Sit ſortes iam irretitus duobus peccatis: & occurrat tempus pro quo tenetur conteri. non conterendo peccat omiſſiue. talis omiſ-

ſio eſt tertium peccatũ. Vtrum in hoc inſtanti in quo omittit, teneatur conteri de illa omiſſione? Dico ꝙ nno: immo eſt impoſſibile ſimpliciter ꝙ conteratur; immo implicat contradictionem ſortem conteri in hoc inſtanti de omiſſione qua omittit conteri de illis duobus peccatis præteritis: quia bene ſequitur, conteritur, ergo non vult omittere. & vltra, non vult omittere efficaciter: ergo non omittit. cõſequẽtia eſt bona. ergo eſt ſimpliciter impoſſibile ꝙ ſortes conteratur de omiſſione qua omittit in pręſenti. ſed ſi conteratur ſolum de duobus peccatis, iam vitabit omne peccatum, nec omittet nec peccabit aliquo peccato. Nam ſortes pro hoc inſtãti ad nihil obligatur aliud niſi ad illud quo poſito vitaret omne peccatum, & quo non poſito pro hoc tẽpore vel inſtanti nõ vitaret omne peccatum. ſed nõ poſita pœnitentia de omiſſione, & poſita diſplicentia pręteritorum, nõ omittit nec peccat aliquo peccato. ergo ꝓ hoc inſtanti vel tempore nõ obligatur pœnitere de tali omiſſiõe, ſed ſolum obligatur ꝙ iſta omiſſio non ſit. immo nũquam obligatur pœnitere de peccato quod eſt pręſens, ea ratione qua eſt præſens: ſed ſolum facere quòd nõ ſit præſens. Ecce ergo de illo qui omittit conteri: et eodem modo dicatur de illo qui omittit confiteri. De ficto ergo reſolutio eſt ꝙ tenetur iterum omnia & iterare et confiteri. Sed quæritur vtrũ confitẽdo ficte, ad minus adimpleat præceptum eccleſiæ? quia pręceptum eccleſię quando quis tranſgreditur, ſuperaddit malitiam quæ eſt ex ſola tranſgreſſiõe pręcepti diuini. hoc eſt dictu, ſi ſortes tempore paſchatis cõfitetur ficte, & pro illo tempore tenetur confiteri præcepto eccleſiæ tãtum: quia non occurit tempus in quo teneatur cõfiteri alio præcepto, ſcilicet diuino: quia non eſt in periculo mortis.

¶ Quantum ad hanc difficultatem habetur in Martino in materia de ieiunio, & in Gerſono, quòd poteſt quis adimplere præceptum eccleſiæ per mortale. Ratio iſtorum eſt, eccleſia non poteſt pręcipere actum interiorem purum, nec etiam prohibere. Quando ergo eccleſia præcipit ieiunium, non poteſt prohibere relationem illius ieiunij in aliquem finem malum: quia relatio eſt actus interior. ergo quando ſortes ieiunat referendo ieiunium in finem malum, tempore quo tenetur ieiunare, adimplet pręceptum eccleſiæ, quia facit quod eccleſia præcipit, & ni-

hil facit quod eccleſia poſſit prohibere,quanuis faciat contra illud quod deus prohibet. & ſic adimplet præceptum eccleſię.Dicunt ergo iſti,& quaſi regulariter omnes doct. ꝙ poteſt quis adimplere præceptum eccleſiæ per mortale. Conſequenter ad propoſitum,ſit ſortes qui vi præcepti tenetur confiteri iam ſingula peccata quæ confitetur ſed ficte. cum ergo eccleſia non poſſit præcipere illam,aut non poſſit prohibere relationem in malum finem,quia ſunt pura interiora: videtur ꝙ ſortes qui tempore quo tenetur vi præcepti eccleſię,& non vi alterius,ficte confitetur, cum illa fictio ſit ſolum actus interior,ꝙ adimpleat pręceptum eccleſiæ.& vi præcepti eccleſiæ non tenetur illa reiterare: ſed quando occurreret tempus quo tenetur vi præcepti diuini confiteri, tenetur omnia quæ cōfeſſus eſt ficte,reiterare.& ſic tenet Durandus,& de Palude. Ratio eorum eſt, quia ſortes facit quicquid eccleſia præcipere poteſt:quia eccleſia(vt dictum eſt)non poteſt actum interiorem nec ꝓhibere nec pręcipere.nam cogitationis pœnam nemo meretur ſecundum leges tam ciuiles quàm canonicas:quia illa peccata non ſunt de foro exteriori.ideo facit ī caſu quicquid eccleſia præcipit.Dico vltra,cū in tali præcepto adīciatur pœna,ꝙ talis non excōmunicatur qui confitetur ita ficte.ergo nō incurrit pœnā quæ fertur in eos qui nō adimplent illud pręceptum eccleſię. Argumentum de Palude: Dicis quòd ficte confitendo nō tranſgreditur præceptum eccleſię.Contra,ſit ſortes qui tenetur accipere bertā in vxorem ex pacto pręcedenti inter eos.eccleſia pręcipit ſub cenſuris ꝙ illam capiat.ergo ſi ſortes proferat illa verba exteriora, accipio te in vxorē, ſine cōſenſu: ſortes totaliter adimplet præceptum eccleſię,nec incurrit cenſuram excommunicationis: quia eccleſia non poteſt præcipere conſenſum:ſed ſolum quæ exterius patent vel patere poſſunt: ergo non incurrit cenſuras exteriores. Item eccleſia non poteſt præcipere actus malos; ergo ficte confitendo non adimplet præceptum eccleſię.

¶Quantū ad primum credo ꝙ adimplet pręceptū eccleſię pręciſe dicēdo accipio te,ſine cōſenſu:ſed peccat,qa mētitur:ſed illud pc̄tm̄ eſt pręciſe in corde,ita ꝙ nō poteſt cognoſci:ſed obligatur cōſentire pręcepto diuino:ſed non incurrit cenſuram excommunicationis.De alio dico ꝙ eccle

ſia nō poteſt præcipere actum de ſe malum: ſed poteſt præcipere actum exteriorē qui non eſt de ſe malus, ſed eſt malus propter actum interiorem: ſicut de ieiunio quod refertur in malum finem. ideo præcipit actum nō de ſe malum, ſed malum malitia ipſius agentis.

¶Quantum ad ſecundam difficultatem, vtrum confeſſus priuilegiato, teneatur proprio curato cōfiteri? Fuit magna altercatio de hac quæſtione inter ſeculares & religioſos. Seculares, vt Armachanus, & de Gādauo circa finē ſeptimi quodlibeti, qui facit egregiā quæſtionē, dixerūt quod ſic. Religioſi vero, excepto Ockā, defendēdo priuilegia eorū dixerunt quod non. & credo quod non tenentur cōfiteri iterum curato. & eſt prohibitum per arreſtum ne ſeculares et religioſi amplius altercentur circa illam quæſtionem. Sed glo. in capitulo omnis vtriuſque ſexus, dicit quod tenētur, & adducit bonam rationem apparentem. Quādocunque ſunt duæ ſeruitutes .i. obligationes quarū vna nō depēdet ab alia: præceptū ſeparans & auferens vnā, non pōt alterā auferre. ſed ſtādo præciſe in tali iure eccleſiæ abſque priuilegio, īponūtur fidelibus duæ ſeruitutes. Vna, confiteri proprio. Secūda, nunquā alteri niſi de licentia proprij: vt patet ex calce capituli. ergo ſi auferatur ſecunda obligatio per priuilegium, dando poteſtatem & licentiam confitēdi alieno: nō oportet auferre primam. ideo dicit gloſa quod tenentur confiteri eadē peccata proprio ſacerdoti. Gabriel & Gerſon ſuper Marcū, dicūt oppoſitum: immo dicit Gerſon quod non poteſt papa obligare ad retractandum & confitendum eadem peccata quæ confeſſus eſt: nec etiam hoc poſſet. Idem tenet Dionyſius ciſtertienſis, & inuehitur in prælatos ſui ordinis qui cogunt monachos ſemel in anno confiteri abbati quæ confeſſa ſunt illo anno. & iſti habent bonas rationes pro ſe. nam nullus diceret quòd quando curatus dedit capellano licentiam audiendi parochianum, quòd parochianus iterum teneretur proprio curato eadem confiteri peccata.

¶Ad argumenta. ad primum de Magdalena, legitur eius pœnitentia, ſed non cōfeſſio, ſimiliter de Petro. Dico quòd habuerunt remiſſionē peccatorum ſine confeſſione, & nondum erat inſtituta confeſſio. & poſt inſtitutionem cōfeſſionis non fuit neceſſariū Petro cōfiteri ſingula peccata præterita: ſed ſolum illa quæ perpetrauit poſt inſtitutionem cō-

feſſiõis. Ad authoritatem Ambroſij, Lachrymę lauãt peccata quæ poſtea cum pudore confitebuntur. Item, Dixi cõfitebor &c. Dico ꝙ remittitur ſępe peccatum ante confeſſionem: ſed neceſſe eſt adimplere quod ꝓmiſſum eſt: ideo neceſſe eſt cõfiteri. & ad textũ: Quacũq; hora ingemuerit peccator, delebuntur peccata. ergo nõ requiritur cõfeſſio. Dico ꝙ tũc requiritur in voto: & cum aderit poteſtas, remittitur in re & in effectu. Itẽ ſola præcepta decalogi ſunt neceſſaria ad vitam habendam. Patet per verbum Chriſti: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Item, Mandata noſti, fac & viues. ſed cõfeſſio non eſt vnũ præceptorum decalogi. Nego quòd ſufficit ſeruare præcepta decalogi. etiam in antiqua lege nõ ſufficiebat obſeruare pręcepta. Similiter nec in noua ſufficit ſeruare decalogũ. Item præceptũ de confeſſione continetur in pręcepto decalogi, ſcilicet in iſto, Diliges dominum deum, & teipſum. Item arguitur, nullus tenetur ad impoſſibile. ſed mutus & barbarus non poſſunt confiteri. igitur. Dico, ſi mutus nõ poſſit ſignis exterioribus manifeſtare, nõ tenetur. De alio qui nõ habet ſacerdotem intelligentem linguam, aliqui dicunt: vel habet interpretẽ, vel nõ. ſi habeat, eſt difficultas: quia videtur ꝙ non poſſit per interpretem, cum ponatur in capitulo ſolus. Item homo nõ obligatur confiteri niſi inquãtum confeſſio eſt ſecreta. ſed confeſſio per interpretẽ facta, de ſe non eſſet ſecreta ex genere ſuo: & ſic de ſecreto faceret publicum. Pro vltimo dicitur quòd pręceptum de cõfeſſione nullum obligat niſi illũ qui peccauit mortaliter & eſt conſcius alicuius peccati mortalis.

ℭ Diſtinctionis. xviii. quæſtio prima.

QVAERIT DOCTOR vtrum ptãs clauiũ ſe extendat ad pœnã, vel ſe extẽdat ad culpã. Quòd nõ ad pœnã, patet: qa vel ad pœnã imponẽdã, vel ad remittendã. ſi ad remittẽdã, ergo per frequentes abſolutiones ſacerdos omnem remitteret pœnã: et ſic apud quemlibet ſacerdotem eſſet poteſtas remittendi quãlibet pœnam peccato

debitam, & totaliter. Si ad pœnam imponẽdam: ergo tenebitur qui confitetur, quamlibet pœnam impoſitam à ſacerdote recipere. Conſequens eſt falſum: ergo & antecedens. Et quia ſolutio huius quæſtionis depẽdet ex queſtione ſequenti vtrum in eccleſia ſint claues: & hoc penes ſacerdotem: ideo primo tractat doctor illam quæſtionẽ circa diſtinctionem. xix. poſtea ſoluet quæſtionẽ motam circa diſtinctionem. xviij. Quærit ergo vtrum in eccleſia ſint claues? Pro ſolutione doc. quinque dicit. primo ꝙ in ſacerdote eſt vna clauis quæ eſt poteſtas iudicandi. ſecundo, altera eſt quę eſt poteſtas cognoſcendi. & tertio inquirit de diſtinctione iſtarum clauium: vtrum clauis cognoſcendi ſit eadem cum claue iudicãdi, quæ vocatur clauis poteſtatis: altera clauis ſciẽtię. Et quarto inquirit de actibus iſtarum, quõ poteſt vti ſacerdos iſtis clauibus: vtrum quilibet ſacerdos in quemlibet poſſet vti claue. Quinto, an præter iſtas duas ſit altera clauis in eccleſia quę vocatur iuriſdictionis?

¶ In iſto primo articulo nititur probare & oſtẽdere quòd in eccleſia & penes ſacerdotem ſit clauis poteſtatis. i. poteſtas ſententiandi. Pro quo ſupponit primo quòd omnes transferentes, ſecũdum aliquã ſimilitudinem ſe transferũt. proprie illa poteſtas non dicitur clauis: ſed ſimilitudinarie ſecundum aliquam ſimilitudinem quam habet cum claue materiali. Vnde clauis materialis non eſt apertio oſtij, nec aperiens: ſed eſt inſtrumentum proximũ & immediatum aperiendi. Etiam transferendo ad ſpiritualia vocatur clauis inſtrumentũ quo poteſt quis aperire alicui ianuã regni cœleſtis, vel ianuam eccleſię militantis cui eſt clauſa. Nam notum eſt ꝙ cuilibet in mortali exiſtenti eſt clauſa ianua eccleſię triumphantis. & dicitur ei clauſa ianua, quia in tali ſtatu eſt impoſſibilitatus de lege ad ingrediendum. ideo clauſio ianuę eſt impoſſibilitatio ad ingrediẽdum de lege. Vnde aliquibus relicta eſt poteſtas à Chriſto reddendi iſtũ in aliquo ſtatu in quo poſſit mereri ingreſſum regni. talis poteſtas vocatur clauis, quia eſt inſtrumentum proximum mediante quo habens poteſtatem poteſt aperire ianuam. Secundo ſupponitur quòd triplex eſt poteſtas remittendi peccatum. Vna principalis: & illa ſolũ eſt in Deo: quia nemo poteſt remittere peccatum præter Deum, & hoc principaliter. Et hoc notum eſt ſatis ex termino remiſſionis

peccati, quia remittere peccatum eſt peccatum non amplius imputari ad pœnam æternam. ſed nullus habet principaliter poteſtatem quòd peccatum non amplius imputetur à Deo ad pœnam, niſi ipſe Deus. ergo in nullo præterquam in Deo eſt poteſtas remittẽdi peccatũ. Secunda poteſtas non principalis, ſed tamen excellentiæ inter minus principales, eſt in ſolo Chriſto. Ratio eſt, ſolus Chriſtus eſt qui habet certitudinem de omnibus meritis & demeritis quarumcunque perſonarum rationalium. Item ſolus Chriſtus eſt ſecundum humanitatem inter creaturas cuius iudicium inſeparatum eſt ſemper conforme iudicio diuino. Chriſtus ſecundum humanitatem habet notitiam meritorum certam & euidentem, & etiam de demeritis, & excellenter poteſt diſcernere de dignitate & indignitate cuiuſcunque quantum ad ingreſſum. & ſolus Chriſtus eſt cuius ſententia ita conformatur ſententiæ primæ & infallibili, quòd non poteſt deuiare ab illa conformitate. ergo inter creaturas in ſolo Chriſto, & hoc quo ad humanitatẽ eſt poteſtas illa excellentiæ. Iam dicit doctor vltra quantũ ad tertiam poteſtatẽ, puta quæ non eſt principalis nec excellentiæ: ſed præciſe miniſterialis, eſt in eccleſia remittendi peccata. quòd ſit in eccleſia, tenemur credere. Ioã. xx. Ratio quòd debeat eſſe in eccleſia. nam data eſt omnis poteſtas Chriſto ſecundum humanitatem in cœlo & in terra. data eſt ei poteſtas ſuper remiſſionẽ peccatorum. ergo cũ Chriſtus poſt reſurrectionem non ſit futurus ſemper præſens eccleſiæ ſuper quam accepit poteſtatem diſcernendi & iudicandi de peccatis, fuit congruum quòd relinqueret vicarium ab ipſo commiſſum, qui haberet iudicare authoritate ſibi delegata data ab ipſo Chriſto de dignitate & indignitate merentium. ergo quando erat auferendus ab eccleſia, de neceſſitate cõgruitatis debuit illam alicui delegare, & illam delegauit ſolis ſacerdotibus. & in ſolis ſacerdotibus eſt derelicta, & non in quibuſcũq; iuſtis: vt voluerũt dicere aliqui hæretici. Ratio eſt, ſoli ſacerdotes in cœna conſecrati fuerũt: quibus dictum eſt, Quorum remiſeritis &c. ſolis ergo ſacerdotibus eſt relicta hæc poteſtas etiam miniſterialis. Habemus ergo de prima poteſtate, ſcilicet de poteſtate iudicandi. ¶ Præter hanc poteſtatem eſt adhuc relicta alia poteſtas, ſcilicet cognoſcendi. Ratio eſt, nullus po

teſt recte iudicare, & bene rem cognoſcere, & de merito & demerito perſonæ iudicare niſi cognoſcat. ergo cum ſit relicta poteſtas ſacerdotibus iudicãdi, eſt eis neceſſario data poteſtas diſcernendi de meritis & demeritis. quæ diſcretio & cognitio neceſſaria eſt ad illud iudicium. & talis poteſtas vocatur clauis ſcientiæ. Vnde clauis ſcientię non eſt actus vel habitus ſcientiæ quo poſſumus exercere actũ cognoſcendi de grauitate aut tenuitate peccati, de dignitate peccantis & de indignitate. non eſt ille habitus: quia talis poteſt eſſe in viris ſapientibus non ſacerdotibus qui habent notitiam de grauitate & leuitate peccati: & per quẽ habitum poſſunt cognoſcere dignos & indignos. Sed clauis ſciẽtię eſt ptãs diſcernendi. Datur ſimile, ſunt multi habentes habitũ legum ciuiliũ, & tamen non habent ptãtem diſcernendi nec examinãdi in cauſis ciuilibus: quanuis habeant notitiã aut habitũ omnium legũ ciuilium. Similiter multi habent notitiam iuris canonici: tamen nõ habent authoritatem nec inquirẽdi nec inueſtigãdi. Similiter dico in materia peccatorũ in foro pœnitentiali aliqui poſſunt cognoſcere grauitatẽ aut leuitatẽ ſiue paruitatẽ peccatorum, ſed non habent poteſtatẽ inquirendi. Talis ptãs vocatur clauis ſcientię. Magiſter ſententiarum voluit dicere quòd erat habitus ſcientię: ſed doctores ferè omnes tenent oppoſitum ſcilicet quòd clauis ſcientię eſt poteſtas diſcernẽdi: & altera eſt poteſtas iudicandi. Actus clauis ſcientię, id eſt diſcretio ſiue cognitio, neceſſario requiritur ad actum clauis potentię: & actus clauis potentię eſt actus principalis, ſcilicet abſoluere: alter autem minus principalis. Dicunt doctores & bene, regulariter ille qui non habet ſcientiam per quam poſſit diſcernere de grauitate peccatorũ, peccat vtẽdo claue ſcientiæ, & peccat vtendo claue poteſtatis, niſi in caſu neceſſitatis: quia non poteſt bene vti claue poteſtatis niſi bene ſciat vti claue ſcientiæ. nihilominus habet vtranq; clauem, id eſt poteſtatem vtranq;, & diſcernendi, & poſt diſcretionem ſententiandi. Difficultas eſt inter doctores de diſtinctione iſtarum clauium. Vnde eſt duplex difficultas in iſta materia. Prima eſt de diſtinctione iſtarum clauiũ à charactere ſacerdotali, qui character nihil aliud eſt q̃ poteſtas conficiendi corpus & ſanguinem, id eſt poteſtas ſuper corpus Chriſti verum. Secunda difficultas eſt de diſtinctione

clauis primæ à ſecunda. Quantum ad primam dicit Tho. ꝙ vtraque iſtarum poteſtatum eadem eſt cum charactere ſacerdotali: ſed ſecundum diuerſas operationes. Quantum ad ſecundam dicit doctor quòd claues diſtinguuntur à charactere ſacerdotali: hoc eſt, iſtę duæ poteſtates diſtinguũtur à poteſtate conficiendi corpus & ſanguinem. Item vna diſtinguitur ab alia, ita ꝙ poteſtas ſententiandi diſtinguitur à poteſtate diſcernẽdi. ¶ Quantum ad primum ꝙ diſtinguitur à poteſtate conficiẽdi, ſiue à charactere, patet: illę poteſtates quæ ſic ſe habent ꝙ vna eſt alia prior tempore, diſtinguuntur abinuicem: ſed iſtę ſunt huiuſmodi, ergo. maior eſt nota: & nõ eſt difficultas. Patet minor & q̄tum ad inſtitutionem, & quantũ ad collationem de nouo. nam quantũ ad inſtitutionem prima poteſtas conficiendi corpus Chriſti, ſiue character ſacerdotij, fuit inſtituta poſt cœnam ante paſſionem, cum Chriſtus dicebat Apoſtolis, Quotienſcunq; feceritis, in mei memoriã facietis. vbi fuit inſtituta & collata poteſtas Apoſtolis conſecrãdi corpus & ſanguinem; ſed non alia, ſcilicet poteſtas clauium, id eſt ptãs & diſcernendi & abſoluẽdi: quę fuit pręciſe inſtituta poſt reſurrectionem. Ioã. xx. dicente Chriſto, Quorum remiſeritis peccata. ergo iſtę duæ poteſtates ſic ſe habent ꝙ vna eſt altera prior q̄tum ad inſtitutionẽ: ſimiliter quantũ ad collationẽ: quia quando efficiunt ſacerdotes, alijs verbis vtitur epiſcopus & alia materia, quã quando dat poteſtatem conficiendi, dicens: Accipite poteſtatem celebrãdi & conficiendi miſſam tam ꝓ viuis q̄ pro defunctis. dans eis calicem. & poſtea quibuſdã interpoſitis ponens manũ ſup caput vtitur alia materia & forma, dans eis ptãtem remittendi & abſoluendi, dicẽs, Accipite ſpm̃ſctm̃, quorum remiſeritis &c. ergo in conſecratione ſacerdotis prius tẽpore & alijs verbis dat poteſtatem cõſecrandi corpus Chriſti q̄ det ptãtẽ diſcernẽdi de peccatis & abſoluẽdi. & regulariter tenet iſta opinio ꝙ Chriſt9 diuerſis tẽporib9 inſtituit illas ptãtes. nã realiter eſt ſacerdos q̄tũ ad primã ptãtẽ: & non habet adhuc ptãtẽ abſoluẽdi à peccatis. nã ſi ꝑpus ante ſcdm actũ moreret, q̄uis tali ſacerdoti pręſentaret aliqs in extrema neceſſitate, non poſſet eũ abſoluere à peccatis: qa nondũ habet ptãtem ſuper corpus Chriſti myſticũ, ſed verum tm̃modo in illo caſu. ideo illę ptãtes diſtinguuntur.

¶ Alia ratio doctoris. iſti characteres non poſſunt eſſe niſi relationes: quæ ſingulę diſtinguuntur penes fundamēta & terminos: quia vna ad corpus Chriſti verum: altera ad corpus Chriſti myſticum refertur. ideo oportet de neceſſitate inter illas ponere diſtinctionē. et ſic dico ꝙ ſimpliciter ſunt duæ claues, id eſt duæ poteſtates, vt dictum eſt: ita ꝙ abſolute verum ſit illud verbum Chriſti, Tibi dabo claues. & illę diſtinguuntur à charactere ſiue poteſtate cōficiendi. Sed eſt difficultas, cū tales collationes diſtinguantur, et collatio primę eſt vnum ſacramentum: vtrum etiam collatio ſecundę ſit vnum ſacramentum diſtinctum à collatione primæ? & vtrum ſi epiſcopus proferret verba quibus conferret ſecundam poteſtatem ſuper non ſacerdotem, cōferret illam. videtur quòd ſic: quia poteſt nō diaconum in ſacerdotem ordinare, & per ſaltum ordinare. ergo videtur quòd ſi attētet cōferre claues iſtas nō habenti poteſtatem ſuper corpus Chriſti verum, quòd realiter eas cōferet. Dico quòd nō: et ita tenent omnes. implicat quòd nō ſacerdos habeat poteſtatem abſoluendi & ligandi in foro pœnitētiali de lege poſita. & non eſt ſimile. nam quādo Sortes non diaconus cōſecratur in preſbyterum, realiter ſuſcipit poteſtatem conſecrandi corpus Chriſti. & cum infertur: ergo etiam Sortes non preſbyter circa quem epiſcopus attentat conferre claues, realiter ſuſcipit poteſtatem abſoluēdi: nego illam: quia Chriſtus inſtituit quòd nullus habeat poteſtatē ſuper corpus Chriſti myſticum niſi prius habeat ſuper verum. Nullum ſimplex ſacramentum dependet ab altero, niſi à baptiſmate. Et nullus ordo dependet ab altero niſi de neceſſitate vitandi peccatum. ſed poteſtas abſoluēdi de neceſſitate præſupponit ordinem preſbyteratus, qui nō eſt aliud quàm poteſtas conſecrandi corpus & ſanguinē. Vtrum diſtinguantur illę duæ claues abinuicem? Dicit doctor quòd ſic. patet. quandocunque ſunt duo quorum vnum eſt ſeparabile ab altero, diſtinguūtur abinuicē. ſed iſtę claues ſunt huiuſmodi. patet minor, poteſt alicui committi poteſtas cognoſcendi de cauſa, abſq; poteſtate iudicandi & ſententiandi, reſeruata poteſtate ſententiandi de tali cauſa. ergo eodem modo nō implicat quin poteſtas in materia peccatorū examinādorum & cognoſcendorum alicui committatur ſine poteſtate ſentētiandi: ſed non contra. nam poteſtas ſententiā-

di non poteſt alicui committi ſine poteſtate cognoſcendi in cauſa.ſed poteſtas examinandi poteſt committi ſine poteſtate iudicandi & ſententiandi. Reſolutorie tenet doctor quòd in preſbytero ſunt tria realiter diſticta, tamē ſeſe pręſupponentia. Primum, poteſtas conficiendi corpus & ſanguinem. Secundum, poteſtas cognoſcendi & diſcernendi de peccatis. Tertium, poteſtas ſententiandi in materia peccatorum, id eſt abſoluēdi aut ligandi. & iſta tertia poteſtas de neceſſitate præſupponit primam & ſecundam, & ſecunda primam, & prima nullam pręſupponit: ita quòd poteſt eſſe ſola ſine alijs duabus. Ex dictis ſequitur quòd in antiquo teſtamento non fuerunt tales claues: fuit bene poteſtas recipiendi & offerendi ſacrificia, & abſoluendi ab illis irregularitatibus & immunditijs: ſed in ipſis non erat poteſtas remittendi peccatum, nec poteſtas cōficiendi corpus Chriſti, nec adminiſtrandi ſacramenta: ſed poteſtates quas habuerūt, fuerunt tantūmodo figurę iſtarum poteſtatū huius nouę legis. Et ſic patet quid ſit clauis, & quot ſunt claues.

¶De quarto articulo.

¶IN iſto quarto articulo inquirit vtrum quilibet ſacerdos in quēlibet alterum poſſit vti iſtis clauibus, hoc eſt vtrum quilibet ſacerdos indifferenter ſi attentet quemcunque peccatorē ſibi confeſſum abſoluere, de facto abſoluat: ita quòd abſolutio illa ſit ſacramentum eo modo ſicut ſi quicunque ſacerdos quemcunque panem triticeum attentet conſecrare etiam fermentatum, realiter conſecret, quanuis peccet, ſicut ſi quemcunque non baptizatum attentet baptizare, baptizat? & vtrum etiam epiſcopus conſecret quæcunque intendit & attentat conſecrare, etiam non ſubditum? Eodem modo quæritur an quilibet ſacerdos attentans abſoluere abſoluat, quāuis peccet faciendo contra prohibitionem eccleſiæ? De iſta quæſtione eſt duplex modus dicendi probabilis. Primus modus, quem tenent plerique docto. vt Armachanus in nono libro, Marcilius in ſecundo, & etiam Durandus, eſt quòd quilibet ſacerdos quemlibet peccatorem ex inſtitutione Chriſti abſoluere poteſt, id eſt quemcunque attritum vel cōtritum & confeſſum. Patet rationibus apparentibus. concurrentibus omnibus quę ſunt de neceſſitate ſacramenti ſecūdum inſtitutionem Chriſti, eſt verum ſacramentū. ſed in ſacramento pœnitentię ſi peccator

fuerit ſufficienter diſpoſitus per attritionē vel cōtritionem, & confeſſus ſacerdoti intendenti eum abſoluere, concurrūt omnia quæ de neceſſitate requiruntur ad ſacramētum pœnitentię, ſiue ad abſolutionem ſacramentalem. igitur ſacerdos illum abſoluere poteſt. Vnde quilibet peccator contritus vel ſaltem attritus & confeſſus eſt materia ſufficiens ſacramenti, & forma eſt vox ipſa ſacerdotis, & ipſe eſt miniſter: quia efficitur miniſter per iſta verba, Quodcunque ligaueritis ſuper terram &c. & quodcunque ſolueritis. ergo ſacerdos quicunque quemcunque peccatorem ſufficienter diſpoſitum attritum ad minus & confeſſum applicando illa verba ſacramētalia abſolueret. Patet: cum ibi ſint omnia requiſita ad eſſentiam ſacramenti. & eſt prima ratio Durādi: Quando ponuntur ea quæ ſunt de neceſſitate ſacramēti, iam ponitur ſacramentum. & ſi ille qui ſuſcipit, ſit ſufficienter diſpoſitus, non ſolum ſuſcipit ſacramentum, ſed etiā effectū ſacramenti. ergo iſtis omnibus poſitis eſt ſacramentum, & effectus ſacramēti. Dices, & ibi iacet totus nodus, quòd non quilibet eſt miniſter ex inſtitutione diuina: ſed quilibet ſacerdos iuriſdictionem habens. Secundo non quilibet peccator ē materia reſpectu cuiuſlibet ſacerdotis, ſed iuriſdictionē habentis. & iſtę ſunt replicę difficiles. Sed contra arguitur: ſequitur quòd papa nunquam poſſet abſolui ſacramentaliter ſi ita ſit ꝙ nō quilibet ſacerdos ex inſtitutione diuina ſit miniſter huius ſacramenti, ſed ſolum iuriſdictionem habens, & in ordine ad eum quem abſoluit. conſequētia patet, quia nullus poteſt in papam habere iuriſdictionem niſi per voluntariam ſubiectionem. ergo reſpectu papę non pōt eſſe miniſter huius ſacramenti: quia requiritur duplex ſubiectio, ſcilicet ſpontanea & iuridica. igitur. Infero ſecundo quòd quando eſt aliqua cura quæ eſt litigioſa, et ille forte qui non habet ius ad curā, eſt poſſeſſor, & tandem in fine declaratur nihil iuris habuiſſe, ſequitur tunc ꝙ illi qui confeſſi ſunt ei, tenerentur iterum cōfiteri, & ꝙ nō eſſent abſoluti, cum nihil iuriſdictiōis in eos habuerit. patet. ex inſtitutione diuina per aduerſarios eſt ꝙ cōfiteatur iuriſdictionem habenti in ordine ad eum quem abſoluit. igitur teneretur confiteri eadem peccata. ſed hoc non practicatur. igitur. Tertio infero quòd quando aliquis eſt in extrema neceſſitate, & non habet copiam curati, ſed

ſolum ſacerdotis ſimplicis, quòd ille non poſſet abſolui ſacramentaliter. Patet. non habet ille ſacerdos ſimplex iuriſdictionem in ordine ad iſtum: & illa requiritur iure diuino. ergo non poteſt abſolui ſacramentaliter. Dices, habet iuriſdictionē commiſſariam, puta ab eccleſia et à papa committitur vt abſoluatur in extrema neceſſitate. Infero ergo quòd ſtando pręciſe in iure diuino, ſecluſa quacūque commiſſione facta ſuper caſum neceſſitatis, quòd in neceſſitate non poſſet abſolui ſacramentaliter. hoc eſt abſurdum: ergo & illud ex quo ſequitur. Addo rationem cōtra doctores partis oppoſitę ex dictis eorum, quæ videtur apparens. dicunt illi quòd antequam dictum fuerit Petro, Paſce oues meas: fuit ordinatus ſacerdos, & poſtea factus eſt ordinarius: et Chriſtus cōtulit iuriſdictionem Petro: & cunctos chriſtianos ſignatos charactere baptiſmali fecit ſubiectos Petro ſubiectione iuridica. immo dicunt ꝙ nullus fuit curatus à Chriſto inſtitutus niſi Petrus, & alij facti ſunt epiſcopi & curati à Petro. Cōtra, antequā diceretur Petro, Paſce oues meas: datum erat præceptum de cōfeſſione. ergo erat aliquis qui poſſet abſoluere. Patet antecedens, fuit datum præceptum Ioannis. xx. antequam diceretur Petro, Paſce &c. ergo antequam efficeretur curatus, erat datum pręceptum de confeſſione. Omnes mēdicātes ſunt eiuſdem opinionis, ſcilicet quòd nullus poteſt abſoluere niſi commiſſus à papa regulariter. & non apparet quòd fuerit datum præceptum de cōfeſſione antequam fuerit aliquis miniſter illius: quia obligaretur aliquis ad impoſſibile. Ex prima opinione habemus quòd ex inſtitutione Chriſti quilibet ſacerdos claue poteſt vti in quemlibet ſibi ſubiectum ſubiectione voluntaria libera et ſecreta. Dicit ſecundo iſta opinio quòd eccleſia potuit rationabiliter facere quòd non quilibet ſi attentaret quēlibet peccatorem abſolueret. Ratio eſt, nullꝰ poteſt abſolui à ſuis peccatis pteritis dum actualiter cōmittit aliud peccatum ſaltem mortale. ſed ſic eſt quòd quādo non ſubiectus ordinaria ſubiectione cōfitetur ſacerdoti cui non eſt ſubiectus ordinaria ſubiectione, nec commiſſus ab ordinario, actualiter peccat: quia facit contra prohibitionem eccleſiæ. ergo de facto non abſoluitur. Dices, pono quòd aliquis confiteatur ex ignorantia: vt Sortes confitetur non curato ſuo, nec commiſſo à curato: tamen credit eum ordinariū:

vel ponatur quòd credat non eſſe peccatum confiteri non ſuo curato. an ſortes ſit realiter abſolut9? videtur quòd ſic, quia non peccat, & quòd ignorantia eum excuſet. nam ſi cognoſceret conſtitutionẽ eccleſiæ & prohibitionem, non abſolueretur: quia poneret obicem faciendo contra prohibitionem eccleſiæ de non abſolui ab alieno. ſi tamen ignoret inuincibiliter, abſoluitur. & quanuis ſententia à non ſuo iudice lata, nulla ſit: in hoc tamen caſu non fertur à nõ ſuo. ſufficit enim quòd ſit iudex arbitrarius per liberam ſubiectionem. oportet igitur neceſſario fateri ꝙ in hoc caſu realiter abſoluitur. Dicit tertio iſta opinio quòd per hanc inſtitutionem eccleſiæ quòd non quilibet à quolibet abſoluitur, nulla fuit mutatio circa eſſentiam ſacramenti. per hoc quòd eccleſia prohibet latinis ne conficiant in fermentato, non mutatur ſacramentum. Similiter per hoc quòd eccleſia prohibet quęcunque ſuſcipere ordines à non ſuo diœceſano, eccleſia nihil immutat circa ſacramẽtum ordinis. eodem modo hic. ſed tamen eſt differẽtia inter ſacramentum pœnitentiæ & cætera ſacramenta. quanuis aliquis contra prohibitionem eccleſiæ attentaret conſecrare vel ordinare non ſubditũ, ordinaret, & alius conficeret. ſed ſi cõtra prohibitionem eccleſię attentaret abſoluere non ſubditum, nõ abſolueret niſi ignorantia inuincibilis excuſaret. vnde malitia ſuſcipientis ordines non impedit quin ſuſcipiat illos ordines. ſed malitia ſuſcipientis ſacramentum pœnitentiæ impedit effectum ſacramenti. & ſic eſt differentia. iſta opinio cõſiſtit in tribus, & difficillime impugnatur. Dicit ergo ꝙ quilibet ſacerdos habet poteſtatem abſoluendi quemcũq; ex inſtitutione Chriſti. Secũdo, eccleſia potuit limitare illã poteſtatem. Tertio quòd per hanc eccleſiæ inſtitutionem nulla fuit mutatio circa eſſentiam ſacramenti. & credo illã opinionem veriorem quàm alterã. Alia eſt opinio quam tenet doctor, & doctores pro maiori parte conſentiunt, ꝙ non quilibet poteſt quemlibet abſoluere etiam ſecluſa quacunque prohibitione eccleſiæ: ſed ſolum ordinarius vel cõmiſſus ab ordinario. Iſta opinio poteſt ſuaderi magis authoritatibus quàm rationibus. habetur ꝙ ſententia à non ſuo iudice lata, nulla eſt. ſed iſta eſt paruę efficacię. Pro iſta opinione eſt capitulum omnis vtriuſque ſexus, vbi dicitur: Si aliquis velit alieno cõfiteri, petat & obtineat licẽtiã

à proprio: aliâs ſciat illum alienum non poſſe abſoluere aut ligare. & vltra, alienus non poteſt abſoluere aut ligare: ergo non quilibet poteſt in quemlibet. Dices, ex inſtitutione humana hoc eſt: & ſic faciendo ponit obicem. Contra, bene ſequitur: hoc eſt ex inſtitutione humana & pręcepto poſitiuo: ergo illud poteſt conſuetudine abrogari: quia quęlibet lex humana poſitiua, quęcunque fuerit illa, ſiue cęſarea ſiue pontificia, poteſt conſuetudine oppoſita abrogari. ſed nulla conſuetudine fieri poteſt vt quilibet ſacerdotem quē voluerit eligere poſſit ſine volūtate ſuperioris: vt in cap. ſi epiſcopus libro ſexto. ergo non eſt ſolum de lege humana ſed diuina. Et eſt apparētia in hac authoritate quòd ſi eſſet ſolum de iure humano, poſſet conſuetudine abrogari. ſed non poteſt fieri quòd poſſet aliquis per ſuam liberam ſubiectionem ab alio abſolui. & iſta eſt ratio apparentior quæ poſſit induci pro iſta opinione. Dicunt conſequenter quòd eſt ex inſtitutione diuina quòd ſolus habens talem iuriſdictionem vel ordinariam vel delegatā poſſit abſoluere: ita quòd ſi alienus tentet, nihil confert, quāuis etiam non ponatur obex ex parte ſuſcipientis. Dicunt vltra ꝙ à Chriſto nullus eſt factus ordinarius pręter Petrū: & Petrus immediate factus eſt ordinarius à Chriſto dicente, Paſce oues meas. Vltra dicunt quòd alij facti ſunt ordinarij à Petro. Hinc eſt quòd Petrus poteſt ab ordinarijs aliquā materiam auferre: quia poteſt diuidere vnam curam in duas, & vnum epiſcopatum in duos, ſed nullus poteſt facere quòd ſubiectus Petro non ſit amplius ſubiectus. Vnde non poteſt concilium facere quin quilibet Chriſtianus ſit Petro ordinarie ſubiectus. Dicit vltra iſta opinio quòd nulli præterquam Petro dedit immediate Chriſtus poteſtatē abſoluendi ſiue ligādi. & eſt in eo poteſtas propinqua: cui actui in rerū natura correſpondet materia quæ non eſt impedibilis ab alia potētia actiua quin agat in illam materiā. nam nono metaphyſicę habetur ꝙ actiuum & paſſiuum habentia complete potentiam actiuam & paſſiuam, ſtatim agunt. Sed ſic eſt ꝙ ex inſtitutione Chriſti potentiæ Petri abſoluendi correſpondet potentia poſitiua ſiue materia, quia quilibet peccator. & illa potentia Petri actiua non eſt impedibilis: quia remanente Petro & pontifice, non poteſt ſuſpendi: ſicut curatus ipſo ſic manente nō poteſt ſuſpēdi. ergo in ſolo

Petro eſt potẽtia abſolutionis immediata actiua, quę ex inſtitutione Chriſti ſolummodo Petro data eſt. ergo ex inſtitutione Chriſti in ſolo Petro fuit ꝓpinqua & immediata: & in alijs apoſtolis talis poteſtas ligãdi & ſoluendi fuit remota. Quantum ad vltimum dictum non eſſem huius opinionis: ſed bene ꝙ requiritur iuriſdictio ordinaria vel delegata ab ordinario. Vnde ad ſuſceptionem huius ſacramẽti duæ requiruntur ſubiectiones. vna ordinaria: alia ex libera ſubiectione. Dicerem ꝙ Chriſtus indifferenter quando omnes apoſtolos conſecrauit in epiſcopos, ordinariam ſuper quemlibet chriſtianũ dedit: & tunc ex apoſtolis quilibet quẽlibet chriſtianum potuit abſoluere. Et ad argumẽta alterius opinionis, quantum ad primum, poſitis illis quę de neceſſitate ſunt ſacramẽti, realiter ſequitur ſacramentũ. ſed poſita diſplicẽtia in peccatore, q eſt materia: & diſpoſitio, vt attritio: & forma, ſcilicet abſoluo te &c. & miniſter, ſcilicet ipſe ſacerdos applicans illa: ſequitur de neceſſitate effectus ſacramenti. Nego quòd quilibet ſacerdos ſit miniſter, ſed ſacerdos iuriſdictionem habẽs ordinariam vel delegatam. Ad replicam: ergo papa non poteſt abſolui ſacramentaliter: quia nullus in eũ habet talem poteſtatem iuriſdictionis niſi per voluntariam ſubiectionem. Durandus & de Palude dicunt quòd ex inſtitutione Chriſti in eo ſufficit voluntaria ſubiectio: & oportet de neceſſitate hoc dicere, vel dicere cum Panormitano quòd papa non obligatur cõfiteri: quod reputarem hæreticum. Sequitur vlterius ꝙ ſortes in extremis & non habens copiam alicuius ſacerdotis præterquam ſimplicis qui nõ eſt delegatus, non poſſet ab illo abſolui. Ad hoc dico ꝙ poteſt eum abſoluere, quia eſt vſus eccleſiæ, quæ dat omnibus poteſtatem delegatam in extrema neceſſitate. Sed quæritur an ſecluſa quacunq; delegatione eccleſiæ, poſſet eum abſoluere? & apparet ꝙ non: quia ex inſtitutione Chriſti oportet quòd ſit ordinarius, vel delegatus ab ordinario. De palude. xx. diſtin. dicit quòd eſt de iure diuino. & hoc videtur dicere Durandus: ſi ſit de iure diuino, difficile eſt ſaluare quin quilibet poſſit quemlibet abſoluere: quia Chriſtus nunquam ſpecificauit cauſam extremę neceſſitatis. & ſi nõ requiritur ordinatio nec iuriſdictio in extrema neceſſitate, ergo nec in alijs. Ad aliud de poſſeſſore alicuius parochiæ poſtquã declaratum

eſt nihil iuris habuiſſe in beneficio &c. Dico quòd eccleſia quemlibet poſſeſſorē delegat, ſiue habeat ius, ſiue nō. iſta argumenta de papa & de illo qui eſt in extrema neceſſitate, faciūt mihi fidem primę opinionis: & eſt multum difficile ſoluere argumenta illa cum vltimo de inſtitutione confeſſionis. Ad authoritatē quæ habetur in cap. omnis vtriuſque ſexus. ſolutum ſatis eſt, cū talis ponat obicem, cum faciat contra prohibitionem eccleſiæ. ergo poteſt conſuetudine abrogari, concedo. hinc eſt quòd ſimplices ſacerdotes ab omnibus alijs ſimplicibus ſacerdotibus abſoluuntur qui non ſunt ordinarij. & eſt ſolum conſuetudo quòd quilibet ſimplex poſſit quemlibet ſacerdotem abſoluere. & ad ca. epiſcopus, vbi dicitur præter voluntatem &c. dico quòd præter capitur. vt valet tantum ſicut contra. nam ſi reſiſteret prælatus ſimplicibus ſacerdotibus, & ſemꝑ reſtitiſſet à principio, peccaret alter alterū abſoluendo. ſed quia nō faciunt cōtra: poteſt abrogari. Et ſic patet de clauibus ſeu poteſtatibus quę reſpiciunt forū ſecretū; id eſt pœnitētiale. & viſum eſt poſtremo vtrū quilibet ſacerdos indifferenter in quēlibet peccatorem poſſit vti iſtis clauibus: quia ſolus ſacerdos illas claues habet. patet ex dictis quid dicendum.
¶ Viſum eſt de poteſtatibus ſeu clauibus quæ reſpiciunt forum ſecretum, id eſt pœnitentialem. & viſum eſt poſtremo vtrum quilibet ſacerdos indifferenter in quēlibet peccatorem poſſit vti illis clauibus? quia ſolus ſacerdos habet illas claues. ¶ Iam quęrit in iſto quinto articulo vtrum pręter illas claues ſint aliquę alię claues in eccleſia. & notat doctor quòd in eccleſia eſt duplex forus. Eſt quidam ſecretus: in quo idem eſt reus & accuſator & teſtis: & in illo foro ſolū debent eſſe iudex & reus, id eſt ſacerdos & confitens. reus enim debet ſe accuſare tam de ſecretis quàm de publicis. Eſt alius forus publicus, in quo diſtinguūtur reus & accuſator. & ſicut ad forum ſecretum exercendum contulit Chriſtus iudicibus in illo foro duplicem poteſtatem, ſcilicet cognoſcendi & ſententiandi: ita ad ſententiandum in foro publico cōtulit Chriſtus duplicē poteſtatem eccleſiæ, ſcilicet cognoſcendi de crimine, & ſententiandi. & iſtę poteſtates ſunt collatæ eccleſiæ Mathęi. xviij vbi Chriſtus dixit Petro, Si peccauerit in te frater tuus. i. ſi quilibet fidelis peccauerit in te. i. te ſciente, corripe eū, ſupple admoni-

tione charitatiuã vt deſiſtat à peccato. Si te audierit, lucratus es fratrem tuũ. Si te nõ audierit, adhibe duos vel tres teſtes: quia in ore duorũ vel trium teſtium ſtat omne verbũ. Item ſi hos non audierit: dic eccleſiæ. Vnde ſcdm Gerſon de poteſtate eccleſię, ĩ iſto verbo, dic eccleſię, data eſt eccleſiæ prima ptãs. ſ. cognoſcendi de crimine in foro publico. Si autem eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. & ſubiungitur ibi poteſtas ſentẽtiandi, Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo. & quęcũq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Ibidem datur multiplex poteſtas eccleſiæ ſecundum Gerſon. primo poteſtas cognoſcẽdi in verbo dic eccleſię. Secũdo poteſtas poſt cognitionem criminis ſententiandi. Tertio datur poteſtas contra non obedientes ſentẽtiæ pœnam infligendi, ibi, ſit tibi ſicut ethnicus & publican9, id eſt excommunicetur et ſeparetur à cõmunione fidelium. Ex quo patet quòd deus approbat ſolutionem & ligationem eccleſiæ factam in foro publico: quam qui contemnit, habẽdus eſt ſicut ethnicus & publican9. Quarto datur poteſtas etiam inſtituendi certa ſtatuta, & certos canones. Habemus ergo duplicem poteſtatẽ in foro publico correſpõdentẽ illi duplici poteſtati ĩ foro ſecreto: & ſicut illæ duæ poteſtates in foro ſecreto vocãtur claues, ita illę poteſtates duę in foro publico vocantur claues. Et ꝙ tales diſtinguãtur à prioribus, patet, quia reperiũtur præcedẽtes ſine illis, & iſtę ſine pręcedentibus. Nam ſimplex ſacerdos non habet claues in foro publico. Vnde non reperio actũ iuriſdictionis fori exterioris præter vnum qui poſſit conuenire ſimplici ſacerdoti curato, ſcilicet repellere publicũ peccatorẽ à perceptione ſacramenti. & habet poteſtatem illam ex euangelio: Nolite dare ſanctum canib9. ſed non reperitur ꝙ ſimplex ſacerdos curatus habeat iſtas claues, ſcilicet poteſtatem excommunicandi, ſuſpẽdendi, interdicendi, & abſoluendi. ergo primæ reperiuntur ſine illis, & iſtæ ſine alijs, puta in archidiaconis. Similiter ſimplex clericus electus in ſummũ pontificem, habet omnem poteſtatem iuriſdictiõis. Vnde iſtę claues quæ reſpiciunt forum publicum, poſſunt laico & mulierĩ committi ab ipſo ſummo pontifice. Pro declaratione huius materiæ aliqua ſunt videnda per ordinem. Primo quid eſt excommunicatio. Secundo pro quo cri-

mine debet ferri excõmunicatio. Et tertio à quo poteſt feri. Et quarto vtrum teneamur vitare excõicatũ ſub pœna pcti? Et ſi ſic, vtrũ ſub pœna peccati mortalis, vel venialis? Quinto ſuper quos extenditur, vel ad ſolos fideles, vel etiã ad infideles: vel ad viuos, & nõ ad mortuos. Vnde excommunicatio à toto genere eſt ſeparatio à communicatione in actibus legitimis cum fidelibus, & in ſacramentis, vel in ſacramentis tantum. Et duplex eſt excõmunicatio: ſcilicet maior & minor. vnde excõicatio maior eſt ſeparatio à cõmunione cum fidelibus in quibuſcunq; actib9 legitimis, & in ſacramentis. Alia eſt minor: & eſt ſeparatio à ſacramentis. Vnde aliquem excommunicari eſt ei præcipere vt non communicet cum fidelibus, & non percipiat ſacramenta, & cunctis fidelibus ne communicent cum eo in actibus legitimis, vt in loquela, in orationibus &c. Ex quo ſequitur ꝙ excommunicatus non tenetur vitari ab infidelibus: quia excommunicati excluduntur ſolum à communione fidelium, ergo. Secundo ſequitur ꝙ infidelis non tenetur vitare excommunicatum: cũ excommunicatio ſolum ſeparet à communione fidelium. Præterea, eccleſia non habet poteſtatẽ ſup infideles. ideo non põt eis præcipere vitare excõmunicatum. Tertio ſequitur ꝙ vitare excõmunicatum nõ eſt immediatum ius diuiuum: quia obligaret indifferenter ſingulos: quia ius diuinũ obligat oẽs: cum de9 habeat poteſtatẽ ſuper fideles & infideles. ſi ergo ſit ita ꝙ infidelis non tenetur vitare excõicatum, nõ eſt niſi præceptum eccleſię. Quarto ſequitur quòd excommunicationis multiplex eſt actus ſiue effectus. Prim9 effectus eſt prohibitio qua prohibetur ipſe excommunicatus participare in actibus legitimis aut in ſacramentis ſuſcipiendis cum cęteris fidelibus. et loquor de maiori excõmunicatione. nam excommunicat9 ſalutando aut loquendo cum aliquo peccat, & eſt prim9 effectus. Secũdus effectus eſt non participare in ſuffragĳs eccleſię. Priuatur enĩ participatiõe qua participant cũcti fideles in orationibus eccleſiaſticis & alĳs ſuffragĳs. Quãtũ ad iſtũ effectũ, notandũ ꝙ aliquis participat in beneficĳs vel alĳs ſuffragĳs multipliciter. Vno modo ratione charitatis qua connectuntur ſinguli adinuicem: & ſinguli qui ſunt in charitate, omniũ benefactorũ ab ipſis mutuo participant. dicebat enim Chriſtus loquens de iſta vnitate: Oro vt vnũ

ſint,quẽadmodum vnum ſumus.et hanc participationem non poteſt auferre excommunicatio:quia cum excommunicatio ſit ſolũ pœna, nõ fertur niſi ꝑ mortali: & cum ſit ſolum pœna, nõ poteſt auferre charitatem,immo ſ illam ablatam per mortale prẽſupponit. & ideo excõmunicatio quãtum ad illam vnionem ſiue participationem ratione vnionis oĩm ſuffragiorũ & benefactorũ ab ipſis non excludit tãle charitatẽ:ſed prẽſupponit eã eſſe excluſam,vt dictũ eſt. Quæſtio eſt an talis participatio ſit acquiſitio noui gradus gloriẽ, vel remiſſio certẽ pœnẽ in purgatorio,vel aliquod gaudium accidentale? Et videtur mihi ꝙ non eſt,niſi acquiſitio gaudij. Sit ſortes excõicatus. poſt excommunicationem acquirit gratiam per contritionem. dato ꝙ nondum ſit abſolut⁹ ab excommunicatione,eſt particeps ſuffragiorum omnium quẽ fiũt in charitate,nec poteſt excludi. Alia eſt participatio quæ fit per applicationem: & eſt duplex, quædam quæ fit à tota eccleſia.alia quæ fit per ſingularem perſonam. Vnde quãtum ad applicationem ſuffragiorum totius eccleſiæ iuſte excommunicatus eſt fruſtrat⁹ illa participatiõe, ſiue recupauerit gratiã per contritionẽ,ſiue nõ. Dico vlteri⁹, poteſt eſſe particeps alicuius ſuffragij ratiõe applicatiõis certẽ perſonæ. Nam certa perſona poteſt orare pro excommunicato vt deus conuertat eum: & ſi conteratur de peccatis pro quibus eſt excõmunicatus,habet fructum illius ſuffragij, & valet ei ad remiſſionem pœnẽ purgatorij. Habemus ergo ꝙ ſecundus effectus excommunicationis eſt eſſe priuatũ ſuffragijs cõmunib⁹ eccleſiæ quãtum ad valorem prouenientẽ ratione applicationis vniuerſalis eccleſiæ, vel ipſorum miniſtrorum generalium. & ſic excõicatio eſt ſeparatio, & eius effectus non participare & eſſe priuatum ſuffragijs: & hoc quantum ad valorẽ ꝓuenientem ex vniuerſali applicatione omnium fidelium.

¶Conſequẽter videndum eſt pro quib⁹ cauſis debeat quis excommunicari. Vnde nullus debet excommunicari niſi ꝓ peccato, & non pro quolibet peccato mortali, ſed pro illo cui iuncta eſt cõtumacia. & loquimur de excõmunicatione maiori, & lata ab homine. Pro cuius declaratione notandum ꝙ multiplicia ſunt mortalia. quẽdam ſunt quæ conſiſtunt in ſolo actu interiori. Alia ſunt quæ non ſolum conſiſtunt in actu interiori,ſed etiam procedunt in opus & ope-

rationem exteriorem. Secundo peccata quæ ꝓdeunt vſq; ad operationem exteriorem, ſunt multiplicia. Quędã ſunt quæ ex operatione exteriori ad quam exeunt, non poſſunt cognoſci eſſe peccata, propterea ꝙ illa operatio eſt ſolum peccatum propter relationem in malum finem, vel quia imperatur à volitione mala: vt ſortes dat elemoſynam non propter deum, ſed propter vanam gloriam: talis operatio exterior imperatur à volitione qua appetit vanam gloriã. & illa non poteſt cognoſci eſſe peccatum: quia talis non eſt prohibita, immo frequenter cadit ſub præcepto: & ad cognoſcendum illam eſſe peccatum oporteret de neceſſitate cognoſcere interiorem volitionem. Alia ſunt peccata quæ poſſunt exterius cognoſci eſſe peccata, vt occidere, adulterari, furari. Secundo ſupponitur ꝙ iſtorũ pc̃tõrum quædã ſunt publica. quę ideo publica vocantur, nõ quia omnes ſciunt & cognoſcũt illa, ſed quia iuridice probari poſſunt, vt per duos aut tres teſtes. Alia ſunt publica quæ non poſſunt publice probari. Dico primo ꝙ eccleſia non poteſt excõicare pro pc̃tõ ſolo interiori, quia cogitationis pœnã nemo meretur: quod peccatum interius non ꝓceſſit exterius: nõ ꝓpter defectum cognitionis: ſed propter defectum iuriſdictionis ſeu poteſtatis, vt dicit Durandus: quia de⁹ reſeruauit ſibi iudicium de interioribus, vt patet per multa capitula. in titulo de ſimonia. ca. tua nos. xxxij. diſt. ca. erubeſcant. ¶ Similiter quãtum ad aliud peccatum quod procedit ad actum exteriorem, quãuis exterior cognoſcatur, adhuc nõ poteſt cognoſci eſſe peccatum, & eſt idem iudiciũ de iſtis duobus primis. Sed eſt ſolum difficultas de alijs duobus generibus vltimis: vt ſit ſortes qui exiuit in opus quod eſt malum de ſe, & non ſolum quia male relatum: ſi non poſſit illud opus ꝓbari, eccleſia nõ poteſt excõmunicare ſortem ꝓ tali ope. Et loquitur de ſententia lata ab homine ſaltem nominatim. & hoc nõ eſt ꝓpter defectum poteſtatis, quia habet poteſtatem ſup̱ illa crimina: ſed ꝓpter defectum cognitionis, quia non poteſt iuridice illud eccleſia cognoſcere eo modo quo habet poteſtatem in tali foro publico: ſed ſolum ꝓ exterioribus publicis & notorijs, id eſt quæ poſſunt iuridice probari. Nam iſta clauis ſolum ſe extendit ad opationes quæ conſiſtunt in opere exteriori & publico quæ poſſunt iuridice ꝓbari, & quib⁹ annexa eſt cõtumacia: vt ſor-

tes cõmiſit fornicationẽ,& notũ eſt eccleſiæ. tũc eccl'ia debet vocare Sortem,& ſi vocat9 compareat,& nõ diſcedat à iudicio ante licentiam,& ſententiæ latę à iudice obtemperet:nõ eſt contumax, & nõ debet excõmunicari. Nam non poteſt excommunicari niſi propter alteram iſtarum cauſarum,vel quia vocatus non comparet:vel ſi compareat,diſcedit ante:vel ſi non diſcedat,pręcipitur ei abſtinere, & nõ abſtinet.tunc licite poteſt excommunicari.& reſolutio doct.Theologorum eſt:Nunquam debet excõmunicari niſi pro mortali exteriori iuridice probato cui annexa eſt contumacia,vel quia non comparet,vel diſcedit à iudicio,vel non abſtinet.

❡Tertio videndum eſt qui habent poteſtatem excõmunicandi.Doctor eſt huius opinionis quòd nullus poteſt excõmunicare maiori excõmunicatione authoritate ſua propria præterquam ſummus pontifex. Ratio eſt,nullus poteſt prohibere cunctis fidelibus vt vitent hanc certam perſonam niſi ſummus pontifex.ſed excõmunicare eſt pręcipere cunctis fidelibus vitare hanc perſonam,& huic perſonę vt cunctos fideles vitet.Minor eſt nota:& patet maior. Nullus poteſt aliquem obligare niſi ſit eo ſuperior,& habeat in illum iuriſdictionem.ſed nullus habet iuriſdictionẽ ſuper omnes fideles niſi ſummus pontifex. Vnde epiſcop9 Pariſienſis non poteſt obligare dioceſanum Carnotenſem vt vitet ſuum dioceſanum.Et regulariter omnes mendicãtes,& qui adulantur & fauent ſummo pontifici propter ſua priuilegia,ſunt huius opinionis, videlicet ꝙ nullus authoritate propria poteſt maiori excõmunicatione excommunicare niſi ſolus pontifex. Sed ꝙ epiſcopi hoc faciant, hoc non eſt authoritate propria,ſed delegata ab ipſo ſummo põtifice:vt poſſint ſuos dioceſanos excõmunicare maiori excommunicatione,& obligare cunctos fideles ad vitandum excommunicatum. ❡Quantum ad iſtam materiam eſt opinio oppoſita:quę videtur probabilior.Et appatet mihi quòd in eccleſia fuit authoritas excommunicandi antequam aliquis fuiſſet ſummus pontifex. Immo iſti de opinione oppoſita habent hoc concedere.Patet,nunquam fuit aliquis ſummus pontifex niſi poſt reſurrectionẽ,quãdo dictum fuit Petro,Paſce oues. vt omnes fatentur.ſed ante paſſionẽ fuit poteſtas excõmunicãdi eccleſiæ:quę da-

ta eſt in iſto verbo: Dic eccleſię. & data eſt talis per verba de pręſenti ante paſſionē. ergo iſtę claues quæ reſpiciūt forum publicū & exteriorem, fuerunt collatę ante paſſionē. & electus in ſummū pontificem, etiam anteq̄ ſit ſacerdos habet iſtas claues, & videtur mihi, cum Chriſtus illam authoritatē contulerit antequā aliquis eſſet ſummus pōtifex. Sed quibus? dico ꝙ omnibus Apoſtolis per illa verba: Quodcunq; alligaueritis &c. Vnde quādo dixit Petro, Tibi dabo, promittebat, necq; adhuc dederat. Præterea ea quæ ſunt data Apoſtolis, nō ſunt eis ſolis data, ſed ſucceſſorib9, etiā quaſcunque poteſtates contulit Apoſtolis, non ſolum pro ipſis, ſed pro ipſis & ſucceſſoribus. ſed omnes epiſcopi ſuccedunt Apoſtolis: ergo data eſt eis talis poteſtas. Et eſt reſolutio quam credo verā, quòd non ſolus papa poteſt excōmunicare authoritate ordinaria, ſed etiam quilibet epiſcopus: ſed curati & archidiaconi non poſſunt neque abbates niſi ex conſuetudine. Et ratio mea eſt, & nō habeo aliā; Datę ſunt claues antequā eſſet aliquis papa, & datæ ſunt ſingulis Apoſtolis per iſta verba, Quæcunq; ligaueritis. & quæcunque data ſunt Apoſtolis, hoc fuit pro ſe & ſuis ſucceſſoribus. ergo omnes Apoſtoli & ſinguli habent ordinariam poteſtatem excommunicandi.

¶ Ad argumētum doct. aliquem excōmunicare nihil aliud eſt quàm cunctos fideles obligare ad vitandum illum. tranſeat. ſed ſic eſt ꝙ non habet aliquis epiſcopus poteſtatem ſuper cunctos fideles. Dico ꝙ non directam: ſed bene indirectam, & de per accidens. nam poteſt directe excommunicare ſuum diœceſanum, & ſic directe eum excōmunicando indirecte obligat omnes fideles aliarum diœceſum ad vitandū eum, & hoc poteſtate quam habet vt verus Apoſtolorum ſucceſſor à Chriſto ipſis Apoſtolis data. Ex dictis patet quid ſit excōmunicatio, & quotuplex eſt excommunicatio, & quis ſit effectus excommunicatiōis, & pro qua cauſa debet ferri, ſcilicet pro quolibet mortali cui annexa eſt contumacia: ex illo paſſu, Si peccauerit in te frater tuus, loquitur de mortali, vt notū eſt: quia ſtatim ſubdit, ſi audierit te: lucratus es animam eius. & ſi nō eſſet in mortali, nō lucraretur eius anima: quia non perditur niſi per mortale. Ideo intelligitur ibi de mortali, & de illo cui eſt iuncta cōtumacia. Et tertio viſum eſt quis poſſit excō-

municare. Et dicit doc. ꝙ poteſtate ordinaria à Chriſto habita nullus poteſt excõmunicare maiori excõmunicatione præter papam. & viſa eſt ſua ratio qua mouetur ad hoc dicendum. tamen diximus quòd probabilius eſt quòd epiſcopi etiam poſſint &c. ¶Iam videndum eſt de duobus punctis. primum, ad quos ſe extendit iſta poteſtas excommunicandi: vtrum ad viuentes ſolum. Secundo, ſub qua pœna tenetur quis vitare excommunicatum. Quãtum ad primum dictum eſt iam ꝙ iſta poteſtas nõ ſe extendit ad infideles, ſicut nec aliqua alia poteſtas eccleſiaſtica. Vnde Paulus ait: Non eſt mihi curę de ijs quæ foris ſunt. i. extra eccleſiam. Aliqui dicunt quòd poteſtas eccleſiaſtica ſe extendit ad infideles quantum ad aliquos actus, & ꝙ poteſt excommunicare illos propter peccata quę ſunt contra legem naturę. & eſt opinio Panormi. in ca. nouit. de iudicijs. ſed cõiter non tenetur. Dico ergo ꝙ ſolum ſe extendit hæc poteſtas ad viuentes, & nullo modo ad mortuos. & hanc opinionem deducit optime Carlerius. Ratio eſt, quando data eſt hęc poteſtas eccleſiæ & Apoſtolis qui repræſentabant tunc eccleſiam, dictum eſt eis, Quæcunque alligaueritis ſuper terram. per illa verba data eſt eis ſolum poteſtas ad eos qui ſunt ſuper terram. i. ad viuentes: & nõ ſuper eos qui ſunt in purgatorio vel in inferno vel in paradiſo. ergo hęc clauis. i. hęc poteſtas ſolum ſe extendit ad viuẽtes, & nullo modo ad mortuos. Et eſt ratio illius doctoris: quę videtur ſatis manifeſta: quia talis ptãs nõ poteſt ſe extendere niſi ſcdm tenorẽ illius authoritatis. ideo notanter dicitur, ſuper terram. ergo nullo modo ſe extendit ad mortuos, & per conſequẽs nec ptãs dandi indulgẽtias mortuis datur ex illo paſſu. nam dicunt, quicũꝗ dabit talem pecuniam, liberabit vnam animã à purgatorio. Dico ꝙ eſt abuſus, quia indulgentiæ nunquã valent defunctis niſi per modum ſuffragij. Contra hoc arguitur, poteſtas abſoluẽdi ab excõmunicatione extẽditur ad mortuos, & eſt eadem poteſtas ligandi & ſoluendi, & ſimul data eſt, reſpiciens eũdem forum. Quòd excommunicatus poſſit ab eccleſia abſolui, patet in capi. tua nos. de ſenten. excõmunic. loquitur ibidem de illo qui petebat abſolui, & non habuit copiã abſoluentis. dicitur ꝙ putandꝰ eſt abſolutus quo ad Deum, ſed debet abſolui quo ad eccleſiam. ergo. Dico ꝙ ptãs qua

abſoluitur mortuꝰ, nihil agit in mortuũ:ſed agit ſolũ in viuentes,quia erat viuentibꝰ prohibitũ orare pro iſto publicis orationibus & ſuffragĳs generalibꝰ eccleſię. Ideo abſoluendo illum:quanuis nihil agat in eum,quia ſiue ſit dãnatus ſiue ſaluatus ſiue in purgatorio,non eſt amplius de ſuo foro,ſed dat viuentibus poteſtatem orare pro illo. & iſte modus videtur probabilior. ❡De altero,videlicet quo peccato peccat qui participat cum excommunicato maiori excomunicatione in actibus legitimis, vel ſub qua pœna eſt ei prohibitum participare cum excommunicato maiori excommunicatione,quæ regulariter fertur ab homine, & aliquando à iure: Reſpondetur quòd participare cum excommunicato in ſacramentis eſt peccatum mortale. & ratio quam dat Durandus,talis eſt,qui participat cum excõmunicato in ſacramentis,directe facit contra præceptũ eccleſiæ,quia participare cum illo in ſacramentis eſt participare cum eo prout homines ſunt fideles;quia participatio in ſacramentis eſt participatio fidelium adinuicem inquantum ſunt fideles.ſed participare cum eo in alĳs actibus non eſt inquantũ ſunt fideles,ſed inquãtum ſunt ciues: & quia prohibetur participatio fidelibus cum excomunicato,ideo qui participat,directe facit contra prohibitionẽ eccleſiæ.Ideo dicunt regulariter doctores quòd participare in ſacramentis cum excommunicato eſt peccatũ mortale,vt participare in miſſa,celebrare coram excommunicato,recipere ſimul euchariſtiam.

❡Sed quæritur an participare in actibus ciuilibus ſit mortale?Diſtinguunt,vel participat effrenate,id eſt ęqualiter ſine verecundia ac ſi talis nõ eſſet excommunicatus, & ſicut participaret cum nõ excommunicato : talis contemnit claues eccleſiæ.qui ita participat,peccat mortaliter: quia omnis contẽptus deliberatus clauium eccleſiæ eſt mortale peccatum.vel participat non effrenate cum excommunicato:quia excommunicatus fortaſſe ſalutat eum, & ex verecundia alter reſalutat eum,vel ex timore, forte ne videatur alteri ꝙ dedignetur eum,vel iraſcatur ei,alloquitur illũ:quanuis diſpliceat.Regulariter dicunt doctores ꝙ ita participare eſt ſolũ veniale.Dicũt tertio doct.ex qualibet tali participatione,etiã ciuili,ꝗuis peccet venialiter:incurrit tamen cenſurã eccleſiæ,ſcilicet minorẽ excõicationẽ, &

incurrit illam à iure.nam prohibetnr eis acceſſus ad ſacramenta.ſed non prohibetur participatio cum alĳs fidelibus in actibus licitis, ſed non poteſt communicare neque recipere corpus dominicum,neque etiam ducere vxorẽ ſecundum multos,poteſt tamen audire miſſam, quanuis oppoſitum dicat de Palude.Reſolutio ergo eſt:participãdo cum excommunicato in crimine vel in ſacramentis, incurritur excommunicatio maior, & eſt mortale. ſed participare in actibus legitimis non effrenate,quanuis ſit ſolum veniale, nihilominus incurrit cẽſuram excommunicationis minoris niſi in caſibus permiſſis à iure.Ex dictis ſequuntur duo correlaria quę ponit Panormitanus de ſententia excommuni. in capi.nulli.& in capi.cum deſideres. primum:Epiſcopus participans cum excommunicato ab ipſo peccat, & incurrit cenſuram excommunicationis minoris participando in actibus legitimis cum eo.Patet:quia participare cum excõmunicato nõ eſt prohibitum ſolum ab epiſcopo: quia cum epiſcopus non ſubdatur iuri ſuo,ſed ſit ſupra ſuum ius,non peccaret nec incurreret ſentẽtiam.ſed participare cum excõmunicato eſt prohibitũ iure canonico, cui ſubĳcitur epiſcopus.ergo epiſcopus contradicendo tali iuri incurrit cenſuram & pœnam impoſitam à tali iure. Secundum correlarium,Papa participans cum excõmunicato ab ipſo peccat:ſed non incurrit cenſuram excommunicationis:ſiue illa excommunicatio ſit lata à iure,ſiue ab homine.Iſtudvoluit dominus abbas in capi.cum deſideres. de ſenten.excõmuni.in An.quia cenſura excommunicationis incurritur ſolũ per ius poſitiuum : quia non habetur de iure diuino quòd participans cum excommunicato ſit excõmunicatus. Habetur bene quòd eſt vitãdus,ſed non ſub pœna excommunicationis. Habetur bene quòd contumax excommunicetur ex iure diuino,& quòd participans cum eo peccat, ſed ex iure diuino non habetur quòd participans excommunicetur. Ideo ſummus pontifex non incurrit talem cẽſuram: & non eſt difficultas quantum ad hoc.tamen Panormitanus in capi.cum deſideres.& allegat glo. in.ca.nulli.de ſententia excommunicationis.dicit quòd peccat. nam iure diuino explicite poſito quãdo quis eſt excommunicatus,debet haberi ſicut ethnicus & publicanus: ſed ſummus pontifex cõmunicando cum excommunicato in actibus ciuili-

bus, non habet eum ſicut ethnicum & publicanum. ergo papa ſic communicando cum eo contrauenit iuri diuino: ergo peccat. Vnde habere eum ſicut ethnicum & publicanum, eſt nõ participare cum eo. ergo ſummus pontifex in ita participando contrauenit iuri diuino, cui eſt ſubiectus: & ex eo ipſo quòd participat cum eo, nõ debet cenſeri abſoluere talem excommunicatum, niſi hoc manifeſtauerit: Aliquis ſtatim impugnaret quod dictum eſt, ſcilicet quòd participans cum excommunicato nõ effrenate, peccat venialiter ſolum, nihilominus incurrit ſententiam excommunicationis minoris. Contra, nullus eſt repellẽdus à communione ſacramentorum niſi propter mortale. ergo ſi peccet ſolum venialiter, non eſt ſeparandus. Nego illam: quia iſte non ſeparatur à communione ſacramentorum ratione venialis: quia nullum veniale ſeparat: ſed ſeparatur ratiõe alicuius quod non eſt peccatum, ſed ſolum pœna peccati, ſcilicet ratione excommunicationis. nam ſi eſſet præceptum vitare excommunicatum ſub pœna venialis, & nõ ſub pœna excommunicationis, poſt communicationem cum illo poſſet recipere ſacramenta. ſed excommunicatio minor quam incurrit, eſt pœna quę ſeparat à communione ſacramentorum. ideo ratione pœnæ quæ nullo modo eſt peccatum, licet cõtrahatur ab actu qui eſt ſolum veniale, ſeparat illum. Contra, dicis quòd non ſeparatur ratione peccati à participatione ſacramentorum, ſed ratione pœnę quæ contrahitur ex veniali. Contra arguitur, ergo eccleſia plus punit in ſuo foro peccatum veniale quàm puniat deus in ſuo foro, ſcilicet in purgatorio: & ſic eccleſia crudelius agit. Patet ſequela, cenſura minoris excommunicationis eſt maior pœna quàm pœna purgatorij quæ infligitur ratione commiſſi in hoc mũdo. ſed ſeparari à participatione ſacramentorum in hoc mundo, eſt peius quàm puniri pro veniali in purgatorio. Et eſt argumentum ad probandum ꝙ excommunicatio minor ſit maior pœna quã pœna purgatorij. Patet, ratione excommunicationis minoris excluditur à perceptione Euchariſtię: & ratione perceptionis Euchariſtię ex vi operis operati acquiſiuiſſet gradum gratię vltra gradum qui debetur ratiõe boni motus interioris: et illi gradui gratię correſpõdiſſet gradus glorię perpetuo in ęterna beatitudine: & illa priuatio perpetua illius gradus glorię eſt ſi-

bi maius dãnum quàm bonũ eſſet viſio beatifica quãtumcunq; intenſa durans ſolum per tempus. ergo incurrit maiorem pœnam ratione excommunicationis minoris quàm ſit quecunq; pœna purgatorij quæ eſt ſolum temporalis. vnde gradus gloriæ quẽ habuiſſet ratione perceptionis ſacramentorum, ex vi operis operati fuiſſet perpetuus. Ideo excederet omne bonũ temporale. ergo incurrit maius dãnum quàm ſit quęcunq; pœna purgatorij quę eſt ſolum temporalis. ergo eccleſia in ſuo foro ſeuerius punit quàm puniat deus in alio mundo. ¶ Quantum ad hoc eccleſia ſeparat à perceptione ſacramentorum per tempus ratione excõmunicationis, et deus ſeparat ratione venialis animam ipſius à perceptione beatitudinis per tempus, & cum hoc affligitur in purgatorio. vtrum iſta ſeparatio ad tempus ſit peior alia? Credo quòd ſeparatio à beatitudine per tempus ſit peior: quia deus ratione venialis ſeparat à beatitudine per tẽpus. Ad argumẽtum cum arguitur, Sortes incurrens excõmunicationem minorem per veniale, non poteſt licite percipere ſacramenta, immo peccaret mortaliter percipiẽdo: ergo ratione excommunicationis priuatur gradu gloriæ. Dico quòd eſt ratione quia non percipit: & non poſſe percipere pro tali tempore, non eſt tãta pœna ſicut non habere beatitudinem. Itẽ non eſt impoſſibilitatus ad perceptionem. nam non poteſt percipere niſi à ſacerdote qui poteſt eum abſoluere ab excõmunicatione minore. nam quilibet curatus indifferenter abſoluit ab illa: immo non poteſt abſoluere à peccato, niſi abſoluat ab excõmunicatione minori: quia nemo eſt capax abſolutionis à peccatis niſi ſit abſolutus à minori. nam ſacerdotes antequam dicant & proferant formam ſacramentalem abſolutionis, dicunt: Abſoluo te à minori excommunicatione ſi indigeas. Habemus ergo in toto quomodo debet vitari excommunicatus, & ſub qua pœna, & ſub quo peccato. ¶ Conſequenter dicit doct. quòd talis gladius ſpiritualis non eſt ſæpe vibrandus, & quòd fatuiſſime faciunt qui pro leuibus rebus ferunt illam, immo Paulus non excommunicauit niſi trina vice, ſcilicet quendam fornicatorem habentem vxorem patris, & hæreticũ poſt trinam monitionem, & Hymeneum & Alexãdrum qui receſſerunt à fide: cum apoſtoli habuerũt immediate à Chriſto poteſtatẽ excõmunicandi, & tamen remiſſe legun

tur excommunicaſſe, de Paulo terna vice. Et videtur quòd à iure ab apoſtolis cõfecto hęreticus ſit excommunicatus, & non ſolum iure poſitiuo. Et hoc tenet Ockam. & ſic iure diuino hęretici poſſunt dici excommunicati. Ideo iure diuino & nõ ſolum humano ſunt priuati titulo beneficĳ. Dicitur etiam ad Gal. i. Si quis vobis euangelizauerit præter illud quod accepiſtis, anathema ſit. et ſic videtur canon ſententię late ab ipſis apoſtolis, & non ſolum ab eccleſia. Argumenta ſoluta ſunt ex ſupradictis.

¶ Ad quæſtionem motam circa diſtinctionem. xviii. deueniendum.

VTRVM POTESTAS clauium ſolummodo ſe extendat ad pœnam tẽporalem? De hac quęſtione ſunt duæ opiniones. Vna eſt magiſtri: quę cõſiſtit in duobus dictis. Primum, ſacerdos euangelicus virtute clauium nũquam remittit culpam. Patet ex euãgelio de leproſis. Chriſt9 ſanauit eos: & poſtea iniunxit eis dicens: Ite oſtẽdite vos ſacerdotibus. & per hoc ſignificabatur remiſſio culpę. Nã prius in peccatore remittitur culpa, poſtea oſtendit ſè ſacerdoti: qui nihil aliud facit quàm oſtendere eũ eſſe abſolutũ à culpa, et authoritate clauiũ recõciliat eũ eccleſię. Alia eſt authoritats de Lazaro reſuſcitato. Chriſt9 prius eũ reſuſcitauit, & eo reſuſcitato iuſſit apoſtolis vt eũ ſoluerẽt: & per reſurrectionẽ Lazari ſignificatur reſuſcitatio animę per gratiam. ergo deus prius reſuſcitat animam quàm à ſacerdote qui gerit vices apoſtolorum et diſcipulorum, recõcilietur eccleſię. ergo culpam remiſſam oſtendit. Item habetur authoritas Hieronymi ſuper Leuiti. Nam per ſacerdotes veteris legis ſignificabantur ſacerdotes nouę legis. & illis erat data poteſtas cognoſcendi de lepra: puta quiſnam eſſet leproſus: & quis non. Tunc arguitur ſic. nunquam ſacerdos leuiticus ſanabat à lepra: ſed ſolum habebat authoritatem declarandi quòd alter erat ſanatus à lepra. ergo ſimiliter ſacerdos euangelicus non abſoluit à peccato: ſed oſten

dit illum peccatorem eſſe abſolutum. & ecce opinio magi‑
ſtri quantum ad primum dictum. Secundum dictum eius
eſt, claues iſtę duplici modo ſe extendũt ad pœnam. Primo
ad pœnam relaxandam: Secundo ad pœnã iniungendam:
& nunquam ad culpam, vt dictum eſt in primo dicto. nã
poſtquam culpa eſt remiſſa per contritionem, reſtat pœna
ſoluenda in purgatorio. & ſit ita quòd illa pœna ſoluenda
ſit vnius anni. virtute abſolutionis ſacramentalis de debito
illius pœnę aliquid aufertur, & hoc ex opere operato vir‑
tute abſolutionis ſacramentalis. Dicit vltra, ſe extendũt ad
pœnam infligendam virtute clauis. Nam ſacerdos poteſt
confeſſo imponere aliquod opus ſatiſfactorium, puta ieiu
nium, orationem, vel elemoſynam, vel aliquod afflictiuũ
Vltra dicit magiſter: ſi talis iniunctio pœnę non ſit confor‑
mis iudicio diuino, nõ approbatur in cœlis. Vnde non con
formatur iudicio diuino, vel quia imponitur minor quàm
imponenda ſit ſecundum exigẽtiam culpæ: vel imponitur
maior quàm mereatur pati: non conformatur iudicio diui
no quod iudicat non tantam imponendam. ergo iniuſte in
iungitur ſi maior aut minor quàm oporteat imponatur.
Ecce dicta magiſtri, quibus ſe conformant multi antiquo‑
rum: & ipſe Gabriel. ¶ Doctor quantum ad primum eſt
omnino opinionis oppoſitæ: & nõ eſt omnino conformis
quãtũ ad ſecũdũ dictũ. Et ponit talẽ propo. Claues ſe extẽ‑
dunt ad remiſſionem culpę. i. ſacerdos virtute clauium ab‑
ſoluendo ſacramentaliter aliquando remittit culpam ſi ſit
remiſſibilis, & non ponatur obex. nam ſicut ex præſentia
ſacramenti baptiſmi in paruulo remittitur originale: eo‑
dem modo ex pręſentia abſolutionis ſacramẽtalis requiri‑
tur culpa. Patet, niſi ſic, ſequeretur quòd penitentia non eſ‑
ſet ſacramentũ nouę legis niſi ex vi operis operati remitte‑
ret culpã. patet. ſacramẽta nouę legis ſignificant gratiã. &
nõ ſufficit quòd ſignificent: ſed oportet ꝙ eã cauſent: id eſt
quòd ad præſentiam eorũ cauſetur gratia de nouo. & hoc
eſt efficaciter ſignificare: ſed ſic eſt tenendo partem oppo‑
ſitam, ſacramẽtum pœnitentię nunquam efficit gratiam,
immo pręſupponit eam. Sed iſta ratio non eſt multum ef‑
ficax. Nam non oportet quòd ſacramenta nouę legis ſigni
ficent primam gratiam: ſed bene efficaciter ſignificant pri
mam, aut augmentant primam. Vnde multi doct. dicunt

& eſt opinio probabilior, quòd in ſuſceptione Euchariſtię prima gratia nõ acquiritur, ſed augmẽtatur prerequiſita. ideo non oportet quòd ad ſuſceptionem ſacramenti nouæ legis acquiratur prima gratia. ¶ Sed doctor arguit: omne ſacramentum nouę legis quod eſt inſtitutum contra peccatum expellens gratiam, habet virtutem operandi primam gratiã: aliàs fruſtra inſtitueretur contra tale peccatum niſi data eſſet ei efficacia remittẽdi tale peccatum. ſed pœnitẽtia eſt ſacramentum nouę legis inſtitutum contra peccatũ mortale excludens gratiam: ſicut baptiſmus inſtituitur cõtra originale. ergo virtute ſacramẽti pœnitentiæ poteſt cõferri prima gratia. & eſt reſolutio doctoris, & maior pars doctorum eſt huius ſententię. Dicit, ſi pœnitens nõ ſit ſufficienter contritus, ita quòd diſplicentia non ſit ſatis magna & ſatis continuata: tunc virtute abſolutionis ſacramentalis remittitur peccatũ, quod non remitteretur virtute illius diſplicentię. ergo ſacramentum pœnitentię habet efficaciã reſpectu primę gratię. Sed apparẽtia eſt pro oppoſita parte, & cõtra doctorẽ. Sacramẽtũ pœnitẽtię eſt ſacramentũ quod ſolũ debet ſuſcipi ab adulto vtẽte ratione. ergo vt aliquis poſſit hoc ſacramẽtũ ſuſcipere, requirit prçuia diſpoſitio ex parte ſuſcipiẽtis. Nã ſacramẽta quę nõ poſſunt miniſtrari niſi adultis, prærequirũt diſpoſitionẽ in ſuſcipiẽte: & non diſponẽs ſe & ſuſcipiẽs, peccat actualiter, & ponit obicem. ergo ex prę cepto diuino requiritur diſpoſitio prçuia. ſed talis diſpoſitio eſt ſufficiens ad remittendum culpã apud opinionem probabiliorem. ergo nunquam virtute ſacramenti remittitur peccatum. Patet minor: vel ſuſcipiens ſacramentum fecit ſufficientem diligẽtiam ad recognitionem peccatorum, vel non adhibuit. ſi nõ, ergo peccat mortaliter ſuſcipiendo: quia poſuit obicem. Si adhibuit tantam quantum tenebatur: vel fuit bene circunſtantionata, vel nõ. Si non: ergo peccat actualiter. ergo non ſuſcipit gratiam. Si dicas quòd habet vtrunque, ſcilicet ſufficientem recognitionem ex ſufficienti diligentia, & cum hoc diſplicentiam bene circunſtantionatam: ergo apud eos qui dicunt quòd non requiritur diſplicentia in certo gradu, nec per certum tempus continuata, ſed ſufficit diſplicentia bene circunſtãtionata, & pręcipue circunſtantia finis, nunquã virtute ſacramenti remittitur peccatum. Et ita oportet neceſſario ſa-

teri: & hoc idem dicit Gabriel in hac diſtinctiõe. Sed doc. tenet oppoſitum in.xiiij.diſtin. puta quòd requiritur ad cõtritionem ſufficientem certa intenſio, & certa temporis cõtinuatio Propterea conſequenter loquendo dicit quòd aliquando virtute ſacramenti pœnitentię remittitur peccatum ſufficienter diſpoſito, & cõfertur prima gratia. & eſt reſolutio doctoris.

¶Quantum ad ſecundum quomodo ſe extendunt claues ad pœnam: dicunt, ſi peccatum ſit remiſſum per contritionem, ſe extẽdunt ad pœnam: quia recipiendo ſacramentũ ex vi operis operati remittitur aliqua portio pœnę vltra illam quę remittebatur virtute erubeſcentię. ſed quantum ad pœnam taxandam ſeu iniungendam facit doctor difficultatem, & dicit quòd ſacerdos virtute clauium confeſſo ſibi & abſoluto à ſe non poteſt illum ad pœnam aliquam obligare, niſi voluntarie confeſſus ſe ſubijciat illi pœnę. Dicit ergo contra magiſtrum, & contra communiter alios doctores, & contra Thomam, quòd virtute clauium ſacerdos non poteſt peccatorem ad pœnam temporalem obligare, niſi ſe ſubmiſerit illi pœnę per voluntariam acceptationem. ¶Sed oppoſita opinio ſemper mihi viſa eſt probabilior. Et arguitur ſic. quando data eſt ſacerdotibus poteſtas vt eſſent iudices in illo foro, dictum eſt, Quæcũque ſolueritis &c. & hoc claue non errante. Eodem modo dictũ eſt: Quęcũq; ligaueritis. ergo ſicut ſacerdos abſoluit à peccato, ita ſi iniungat pœnam confeſſo: ligat eum ad illã ſoluendam. Et hoc expreſſe dicit authoritas quęcunque ligaueritis. Secũdo arguitur ſic. in foro exteriori ſi iudex habens iuriſdictionem imponat reo aliquã pœnã non excedẽtem crimẽ ratione criminis: alter qui abſolutus eſt, tenetur illã pœnã ſufferre etiam in foro conſcientię. ergo cum ſacerdos in foro conſcientię ſit conſtitutus iudex à Chriſto, & nullus conſtituitur iudex quin habet poteſtatem coercitiuam, poteſt ipſum coercere ad aliquam pœnam. vnde ſi ſacerdos imponat minorem pœnam quàm deceat: confeſſus illam ſufferendo abſoluitur à pręcepto ſacerdotis: ſed non ſatiſfacit deo: & poſtea in purgatorio ſatiſfaciet ꝑ reſiduo. Si autem imponat maiorem quam debeat, tenetur ſemper illam ſoluere: ſed errat in claue poteſtatis, ſiue det nimis magnam, ſiue nimis paruam. Sed oportet aſſignare vnã

quæ ſit inter illas pœnas: & tunc quilibet exiſtens in illa la-titudine, ſi imponatur, eſt ſufficiens. & non errat in claue poteſtatis, & eius iudicium eſt approbatum in cœlis. ideo quęcunq; ligaueritis claue nō errante, nec claue ſcientiæ in in cognoſcendo ſiue in diſcernendo, nec claue poteſtatis in ſententiando, approbatum eſt in cœlis &c. Et ſic ſacerdos virtute clauis poteſt pœnam iniūgere, ita ꝙ pœnitens te-netur illam accipere, et obligatur à ſacerdote illam pati ſe-cūdum opinionem antiquorum: ita ꝙ ſi nō acceptat, pec-cat, & ponit obicem: licet doctor ſit in oppoſitum. Conſe-quenter tangitur alia difficultas, ſi ſacerdos poſſit in pœ-nam: ergo pluries confitēdo eadem peccata, virtute abſo-lutionis totiens reiteratę liberabitur omnino à pœna. ideo quæritur vtrū claues iſtę poſſint pluries habere ſuam effi-caciam in eadem peccata præciſe. Videtur quòd non. nam baptiſmus nō poteſt pluries habere ſuam efficaciam in ea-dem perſona. ergo à ſimili abſolutio ſacramentalis ſolum habebit ſuum effectum præciſe: ita quòd non poſſit pluries efficaciter reiterari ſuper eadem peccata. Dicit doctor ꝙ non habet pluries ſuum effectum. hoc eſt dicere: ſortes eſt cōfeſſus ſingula peccata. virtute abſolutionis eſt remiſſum aliquid de pœna. ſi recōfiteatur eadem peccata præciſe, illa ſecunda abſolutio virtute operis operati nec remittit ali-quid de pœna: nec augmentat gratiam. & eſt bona appa-rentia: quoniam ſententia iuſte lata non eſt amplius ferēda de eadem materia. ſed abſolutio ſacramētalis eſt quædam ſententia de peccatis commiſſis & confeſſis. ſi ergo ſit iuſte lata, non eſt amplius reiteranda. Vnde quanuis ſacramen-ta quæ non imprimunt characterem, poſſint pluries reite-rari: tamen hoc non eſt ſuper eandem materiam. vt ſortes poteſt pluries vxorari: ſed nō cum eadem muliere. Simili-ter peccator poteſt pluries abſolui: ſed non de eiſdem pec-catis. Argumentum apparens contra doctorem. Sit ſortes qui adhibuit ſufficientem diligentiam ad recognitionem peccatorū. occurrunt ei ſingula, excepto vno quod inuinci-biliter oblitus eſt: & non habet ſufficientem deteſtationem vt cōſequatur gratiam. confitetur ſingula peccata quæ co-gnoſcit, & nō oblita. tūc virtute abſolutionis ſacramētalis abſoluitur ab oībus nō ſolum cōfeſſis, ſed oblitis. nā ſi ab-ſoluatur à cōfeſſis, certum eſt ꝙ etiā ab oblitis. & tamen ſi

poſtea recordatur obliti, tenetur illud cõfiteri, et petere abſolutionem ſacramentalem de illo. & non tenetur confiteri niſi abſolutio ſacramentalis eſſet ei vtilis (hinc eſt ꝙ homines non tenentur confiteri laico: quia illa abſolutio non eſſet eis vtilis) ergo abſolutio ſacramẽtalis reſpectu eiuſdem peccati habet pluries ſuum effectum efficaciter: & virtute operis opati remittitur aliqua pars pœnę quæ reſtabat, & iterum confertur & augmentatur gratia. Forte diceret doctor ꝙ obiectum pręciſum ſacramenti pœnitentiæ non eſt peccatum non remiſſum, ſed obiectum ꝓprium ſiue propria materia ſacramenti pœnitentiæ eſt peccatum non confeſſum & non remiſſum ſimul ſacramentaliter. & tunc tale peccatum oblitum eſt materia & obiectum pœnitentiæ ſacramenti. Eſt alia opinio quãtum ad illam difficultatem, dicit de Gandauo in ſeptimo quodlibeto circa finẽ, Quantum ad remiſſionem à culpa ſacramentum pœnitentiæ non poteſt pluries habere effectũ: quia peccatum ſemel dimiſſum nunqaum redit. ſed quantum ad remiſſionem pœnę temporalis et augmentum gratię: poteſt habere pluries ſuum effectum. Dices. ergo ſacramentum pœnitentiæ eſt imperfectum & debile. Patet, quia om̃is cauſa applicata paſſo quæ non poteſt habere totum ſuum effectum, eſt imperfecta. nam ſacramentum pœnitentiæ per diuerſas applicationes tollit aliquid de pœna, & augmentat gratiã, et non totam ſimul. ergo. Negat quòd hoc ſit imperfectionis: ſed eſt ex parte magnę perfectionis. Nam ſacramẽtum baptiſmi habet talem perfectionẽ ꝙ ad præſentiam illius tollit & omnem culpam & omnem pœnam: ſed ſacramentũ pœnitentiæ non habet illam virtutem quòd ad præſentiam eius remittatur quælibet pœna: ſed pars: & eſt multo maioris perfectionis quòd ſecundo applicata remittatur aliquid de pœna quæ reſtat, quàm ſi nihil remitteret ſuppoſita tali inſtitutione quòd non remittat totum. & hoc videtur probabile quòd abſolutio ſacramentalis pluries applicata eiſdem pc̃tis remittat pluries de pœna, & pluries gratiã augmentet quã inuenit: ſed non poteſt pluries remittere culpam. Alios caſus facit de Gandauo. vide ibi.

¶ Diſtinctionis vigeſimę quæſtio prima.

IN HAC DISTINCTIONE VIgeſima quęrit vtrum pœnitentia in extremis, valeat ad ſalutem. ¶ In iſta queſtiõe duæ ſunt cõcluſiones ſatis certę. ¶ Prima, pœnitẽtia vera, ſiue interior ſola, ſiue exterior cũ ſuſceptione ſacramenti pœnitẽtię, ſufficit ad ſalutem alicuius in extremis.

¶ Secũda, pœnitẽtia quę videtur haberi in extremis, vix eſt vera pœnitentia ſufficiẽs ad ſalutẽ: quia difficile eſt tunc habere verã pœnitentiã. Vnde ille dicitur laborare ĩ extremis qui ſcd̃m cauſas naturales nõ põt diu ſuperuiuere, vt qui ſcd̃m iudiciũ medicorũ ſtatim morietur. Sed ille q ſubito moritur ſine infirmitate pręuia, nõ dicitur eſſe in extremis. Hoc ſuppoſito probat quatuor rationibus ꝙ pœnitentia in extremis vix ſit vera pœnitẽtia. ¶ Prima, antequã aliqua deteſtatio ſit vera, requiritur ꝙ libere eliciatur: imo hoc ad oẽm actum virtutis requiritur. ſed in extremis cũ difficultate eſt illa libertas. Maior eſt nota, & patet minor. Paſſiones quæ ſunt à triſtantibus, ſcd̃m Auguſtinũ plus mouent quàm paſſiones quę ſunt à delectantibus. Hinc eſt quòd immaniſſimę beſtię retrahuntur timore vel triſtitia, ita quòd ceſſant à proſequutione delectabilium propter timorem triſtabilium. ſed paſſiones delectabilium frequenter abſorbent vſum rationis: ergo à fortiori plus abſorbent paſſiones prouenientes à triſtantibus. ergo cum difficultate poteſt haberi vera deteſtatio in extremis quæ ſit actus liber. ¶ Secuna ratio, antequam deteſtatio peccatorum ſit ſufficiens ad veram pœnitentiam, neceſſe eſt quòd ſit bene circunſtantionata, præcipue circunſtantia finis: quia hoc requiritur ad omnem bonum actum moralem. ſed in extrema neceſſitate vix habetur illa. & pręcipuę circunſtantia finis. ergo cum difficultate in extremis habetur vera pœnitentia. Nam eſt maximꝰ metus damnationis, pręcipue illis qui ſunt in peccato, & qui male vixerũt, & vt in pluribus triſtatur pctõr. ſed hoc eſt ex timore. ſed illa pœnitentia quæ eſt ex timore, non eſt bene circunſtantionata circunſtantia finis: quia circunſtantia finis quæ requiritur, oportet quòd ſit ex amore dei propter deum ſuper omnia dilectũ. ergo vt in puribus illá pœ-

nitentia non eſt bene circunſtantionata. Item illa eſt ꝓpter neceſſitatem, ſcilicet ꝓpter periculum mortis ęſtimatę. ſed illa neceſſitas velut periculum non eſt libera. ergo eodem modo non eſt pœnitentia libera libertate ſufficiēte ad verū actū moralē. Et dat ſimile doc. de ꝓijciente merces ꝓpter tempeſtatē: quæ tempeſtas non eſt in poteſtate eius. ideo illa proiectio nō eſt ſimpliciter libera: immo apud Ariſto. eſt inuoluntaria. Similiter ſit ſortes in extremis, & pœniteat propter periculum quod nō eſt ſibi liberū: illa deteſtatio eſt eodē modo volūtaria ſicut ꝓiectio: & ideo non eſt ſufficiens ad remittendū pctm̄. immo nō eſt bona moraliter.

❡Tertia ratio, ille qui continue vixit in pc̄tis vſq; ad mortem, habet habitum quo inclinatur ad peccata. ergo habet habitū quo retrahitur à bono: quia omnis habitus inclinās ad bonum, etiam retrahit ab oppoſito illius boni ad quod inclinat, & reſiſtit ne eliciatur actus oppoſitus. Tunc arguitur ſic. talis qui male vixit vſq; ad mortem ſaltem prope mortem in peccatis, habet habitum valde intenſum ad peccandum. ergo habet habitum valde intenſum retrahētem à deteſtatione peccati. ergo ſequitur quòd propter tale impedimentum & retractionem à deteſtatione peccati bene circumſtantionata eſt ſibi multum difficile habere talem deteſtationem bene circunſtantionatam.

❡Quarta ratio, quanto aliquis eſt minꝰ dominus ſui actꝰ, tanto requiritur intenſior diſplicētia ad hoc quòd ſit ſufficiens ad delendum peccatum. ſed homo in extremis eſt minus dominus ſui actus. ergo. Vult ergo dicere doctor quòd antequam in aliquo peccatore remittatur peccatum, qui iam non eſt amplius dominus peccati, id eſt qui non poteſt amplıꝰ peccare, ſaltem peccato exteriori: requiritur maior deteſtatio quàm in illo qui adhuc eſt dominus ſui actus, id eſt qui poteſt peccare. Non tamen eſt intelligendum quòd requiratur maior diſplicentia: quia obligaretur ad impoſſibile: ſed intelligit ꝙ vt remittatur ſibi peccatum tale, requiritur maior diſplicētia quàm in illo qui adhuc eſt dominus ſui actus. Sed hoc videtur durum: & non credo hoc: quia ſequeretur quòd ſortes qui non poteſt amplius fornicari: ſi habeat ęqualem diſplicentiam cum illo qui poteſt adhuc fornicari, & non maiorem, non remitteretur ei peccatum. quod videtur oīno falſum. ſed doctor loquitur ſecundū ſtrī

ctã dei iuſtitiã. Propter iſtas ratiões illa cõcluſio eſt veriſſi-
ma ꝙ difficile in extremis haberi poteſt vera pœnitentia.
¶ Ad argumenta. Dictum eſt ꝙ pœnitentia in extremis
poteſt ſufficiens haberi. Contra, dicit Auguſtinus in quodã
ſermone: Nõ præſumim9 ꝙ hinc bene exeãt. Dicit doctor:
præſũptio capitur ex ijs quæ magis appent. Vnde nõ dicit
Auguſtinus ꝙ ſum9 certi ꝙ bene vel male exeãt: ſed præ-
ſumimus & eſt appentia magna ꝙ male exeãt: & frequẽ-
ter hoc accidit. Ex hoc tñ non ſequitur ꝙ nõ habeant verã
pœnitentiã. ¶ Itẽ de pœnitentia diſti. vij. dicit Auguſtin9:
Periculoſum eſt & interitui vicinum vſq; ad mortem pro-
craſtinare pœnitentiæ remedium. Fateor ꝙ eſt periculoſũ:
ergo ſi ſit vera pœnitẽtia, nõ eſt ſufficiẽs, nego illã: & dico
ꝙ piculoſũ eſt ꝙ nõ habeat vera pœnitẽtia. Freqnter acci
dit ꝙ obliuiſcatur ſui: tñ nõ ſequitur ꝙ ſi habeat verã pœ-
nitẽtiã, quin illa ſit ſufficiẽs. Cętera argumẽta facilia ſunt.

¶ Diſtinctio. xxi. de peccatis quæ poſt hanc vitam dimittuntur, quæſtio prima.

QVAERIT CONSEQVENTER in hac diſtinctione. xxi. vtrum aliquod peccatum poſſit in futuro ſeculo remitti. Arguitur quòd non: quia quod eſt angelis caſus, hoc eſt hominibus mors. ſed poſt caſum angelis non potuit pctm̃ remitti. ergo nec poſt mortem hominis poteſt homini peccatum remitti. ¶ In oppoſitum arguitur: peccatum in ſpiritumſanctum nõ remittitur nec in hoc, nec in futuro ſeculo. ergo aliquod peccatum poteſt poſt mortem remitti. De mortali non eſt difficultas: quia non poteſt remitti per bonum motum: cum damnati non poſſint habere bonum motum, ſaltem bene circunſtantionatum circũſtantia finis: quod præcipue requiritur ad hoc quòd per bonum motum deleatur peccatum. nec per ſacramentum: cũ in alio ſeculo non poſſint applicari ſacramenta. Sed de veniali eſt difficultas inter doc. præcipue inter. S. Tho. & Sco. an ſcilicet veniale iunctum mortali poſſit remitti. ¶ Pro elucidatione quęſtionis ponitur concluſio que eſt certa: quòd peccato remiſſo i hoc ſeculo pœna eſt ſoluẽ

da pro eo in altero ſeculo. Doctor probat: quia quando remittitur peccatum, adhuc eſt obligatio ad pœnam. vel ergo eſt obligatio ad pœnam ſoluēdam cum beatitudine, vl̄ poſt beatitudinem. Certum eſt quòd nō cum beatitudine: quia beatitudo omnem pœnam excludit. nec poſt beatitudinem, quia ſine termino erit. ergo eſt ponendum purgatorium. Sed dubium eſt an peccatum nō dimiſſum in hoc ſeculo poſſit in alio dimitti. & quæſtio intelligitur ſolū de veniali: quia certum eſt de mortali quòd non poteſt dimitti in futuro ſeculo. ¶ Primo vidēdum eſt quę pœna reſpondet veniali. Dicit Alexander ꝙ veniali de per ſe reſpōdet pœna ęterna: ſed accidentaliter debetur pœna temporalis. Sanctus Tho. dicit oppoſitū: & eiuſdem opinionis eſt Alexāder. de Gerſono in de vita ſpirituali dicit ꝙ veniale ex ſe eſt mortale. & iſta opinio eſt ſatis trita: & tenetur frequenter in ſchola. Dicunt ergo quòd veniali ex ſe correſpondet pœna ęterna: ſed ex miſericordia Dei pœna tēporalis. Sed contra hoc arguit doct. quia bene ſequitur: peccato veniali ex ſe correſpondet pœna ęterna: ergo peccans breuiter eſt dignus pœna ęterna. ſed iſtud eſt falſum. Nam ſtat aliquē eſſe in gratia & in peccato veniali. Tūnc ſic, iſte talis eſſet dign⁹ pmio ęterno & pœna ęterna: quia bene ſequitur, eſt in charitate: ergo eſt dignus præmio ęterno. & eſt in pc̄tō veniali, ergo eſt dignus pœna ęterna ſcd̄m aduerſarios. ſed iſta ſunt incōpoſſibilia, dignitas ad pœnam ęternam, & dignitas ad vitam ęternā. nam ſi eſt dignus pœna ęterna: ergo eſt indignus vita æterna. ¶ Aliter dicit ſanctus Tho. ꝙ veniali per ſe correſpōdet pœna tēporalis: ſed per accidēs pœna ęterna, puta quādo iūgitur mortali. Hanc opinionē ferme ſequūtur omnes antiqui doct. Et ratio eorū ſatis eſt apparens, quia non poteſt remitti peccatū niſi per bonum motum, vel per ſacramentū virtute operis operati. ſed in alio ſeculo veniale iunctum mortali nō poteſt remitti per bonum motū, quia damnati nō poſſunt illum habere, ſaltem circūſtantionatum circunſtantia finis. Nec etiam per ſacramentū. ergo culpa illi⁹ perpetuo remanet. ſed quādiu remanet culpa: ſemper remanet pœna quę reſpicit illā culpam. ¶ Doctor nititur hanc opinionem impugnare: et arguit ſic, Deus ſemper punit citra condignum. ergo nec ratione coniunctionis cum mortali, nec ſine coniunctione cū

ſillo nunquam puniet veniale pœna ęterna. Patet ſic, ſit ſortes decedens in mortali a, & veniali b. punietur ęternaliter pro a, peccato mortali. & ſit illa pœna c. & pro b, peccato veniali punietur iterũ pœna ęterna: & ſit d. illę pœnæ realiter diſtinguũtur abinuicẽ, ſicut diuerſi gradus vnius formę, licet faciant vnam totalẽ pœnam. Tunc arguitur ſic. pœna d, excedit demeritum ipſius b, culpę venialis. ergo ſi Deus infligat pœnam d, pro b, culpa: punit b, ſupra condignum, licet de per accidens: qđ eſt incõueniens. Quòd autem pœna d, excedat demeritũ b, culpę venialis: patet, demeritum b, culpę venialis, eſt ſolum demeritũ pœnę temporalis: & eius indignitas eſt pœna temporalis. ergo ſi d, pœna infligatur ratione cuiuſcunq; coniũctionis, cũ pœna d, ſit ęterna & excedens: Deus punit vltra condignum.

Reſolutio queſtionis ... mundo ... ſolui

¶ Reſolutio doctoris quantũ ad iſtud primũ punctum eſt quòd peccato veniali ſolum pœna temporalis debetur. immo diceret ꝙ decedens in mortali & veniali ſimul, pro veniali punietur ſolum temporaliter. Ex quo ſequitur ꝙ peccato non remiſſo in hoc mundo, pœna eius poteſt totaliter ſolui in futuro ſeculo. Tertio videtur dicere ꝙ quãuis in inferno nõ poſſit eſſe redemptio ereptiua. i. nullus poteſt eripi quando eſt damnatus, poteſt tamen ab aliqua certa pœna eſſe redemptio: & tunc illa ſolutio pœnę debet potius vocari ſatiſpaſſio quàm ſatiſfactio, quia non ſatiſfacit voluntarie, ſed ſatiſpatitur, id eſt ſuffert inuoluntarie pœnam debitam. Habemus ergo ꝙ pœna debita pro veniali non remiſſo in hoc ſeculo, poteſt totaliter ſolui in alio ſeculo. Sed quæritur, ſit Sortes cui non ſit veniale remiſſum: an peccatum eius poſſit in purgatorio remitti quantũ ad culpam? Vnde ſicut habitum eſt in doctore in. xiiij. diſtin. huius, actu peccati tranſeunte nihil manet in anima (& nõ loquitur de habitu) niſi obligatio ad pœnã, quę vocatur reatus. quæritur modo quid ſit veniale remitti quo ad culpã? Vtrum ſit idem peccatum veniale remitti: & pœnam peccati venialis ſolui: vel pœnam venialis nobis liberaliter condonari à Deo? Nam actu venialis peccati tranſeunte, vel remanet in peccatore præter obligationem ad pœnam nõ ęternam, ſed temporalem. An peccatum veniale remitti ſit illam pœnam ſolui, vel illam nobis à Deo liberaliter cõdonari? Et non poſſum videre quid ſit veniale remitti niſi

vel illam pœnam ſolui totaliter aut condonari, vel reatum ad illam pœnam commutari in minorem pœnam: ſicut dictum eſt de mortali. Peccatum mortale remitti quantū ad culpam nihil aliud eſt quàm pœnam ęternam totaliter nobis condonari per actum contritionis ſi tanta ſit quòd ſufficiat ad delendum culpam & pœnam: aut reatum pœnæ ęternæ commutari in temporalem quando non eſt cōtritio ſufficiens ad delendum culpam & omnem pœnam. ergo pari forma peccatum veniale remitti nihil aliud eſt quàm pœnam ád quā eſt obligatus ratione venialis, totaliter ſolui, aut nobis condonari, aut ſaltem cōmutari in obligationem ad minorem pœnam: vt Sortes commiſit vnum veniale ratione cuius eſt obligatus ad pœnam purgatorij viginti diebus. habet diſplicentiam ſufficientē ſolum pro decem diebus. Iam dico quòd cōmutatur reatus. i. obligatio de pœna viginti dierū ad pœnam decē dierū. Ideo peccatum veniale remitti quantū ad culpam eſt totalē pœnā nobis cōdonari, aut reatum ad totalem pœnam ſibi correſpondentem cōmutari in minorem pœnam. & nihil aliud video quid ſit veniale remitti. Hoc ſuppoſito cum quæritur vtrum aliquando in purgatorio remittatur veniale, id eſt vtrum decedens in veniali cum reatu ad omnem pœnam ſibi correſpondentem, ita quòd in vita nūquam reat9 totalis pœnæ cōmutatus eſt in minorē pœnam, quia decedit cum obligatiōe ad totalem pœnam: remittatur in purgatorio? Dico ꝙ ſic: videlicet quòd aliquis poteſt decedere cum obligatione ad totalem pœnam reſpondentem illi veniali. Et eſt opinio ſecurior, quā tenet doctor & magiſter ſententiarum. Ratio eorum talis eſt. Aliquis poteſt decedere ſine quacunq; conſideratione ſuorum venialium. & per conſequens ſine quacunq; deteſtatione illorum, & abſque ſuſceptione alicuius ſacramenti, puta ſi ſubito occideretur. & cum notum ſit quòd erit ſaluat9; quia ſupponitur ꝙ ſit in gratia & in ſolo veniali: poteſt acquirere huius peccati remiſſionem extra hoc ſeculum. Conſequentia tenet, nunꝗ remittitur veniale niſi per bonum motū aut ſacramētum. Hoc ſuppoſito: videlicet ꝙ poteſt decedere ab hac vita in ſolo reatu peccati venialis, & per conſequens poteſt ei remitti illud veniale in quo ſolo decedit extra hoc ſeculum: vtrum rēmittatur ei veniale per ſolam tolerantiam pœnæ

illius ad quam obligatur, vel per bonum motum voluntatis quantum ad culpam? De damnatis non eſt difficultas quòd non poſſunt bene agere moraliter: tamē exiſtētes in purgatorio poſſunt bene agere. ergo ſortes poteſt deteſtari ſuum veniale in quo decedit, deteſtatione bene circunſtātionata, & præcipue finis, & alijs circunſtantijs. vtrum remittatur ei peccatum ratione talis deteſtationis: vel ſolum ratione ſufferentiæ pœnę, ita ꝙ nō ſatiſfaciat, ſed ſolum ſatiſpatiatur? Si primū, tunc cum anima non ſit impedita à corpore, et intenſius deteſtetur peccatū in purgatorio quā deteſtetur quodcunq; in hoc mūdo, remittetur tunc, & ſic ſtatim euolabit. Nam ſtat in hoc mundo tantam eſſe deteſtationē quòd virtute illius remittetur nedum mortale, ſed et veniale. & cū veriſimile ſit illā in purgatorio eſſe ex maiori conatu quàm quęcunq; in hoc mundo: tunc ſtatim euolabit. & ſic virtute talis deteſtationis quę eſt actus pœnitētię virtutis, remittetur quantū ad culpā: & ſic ſtatim euolabit. Et dico ꝙ ſic: quod etiam dicit Durandus, & de Palude. Vnde dicit Durandus: in inſtanti quo anima exuitur à corpore, remittitur culpa venialis, quia in illo inſtanti habet deteſtationem venialium bene circunſtantionatam. & hoc videtur mihi bene dictum. Sed cum quęritur vltra, cū ſit veriſimile illam deteſtationē procedere ex maiori conatu q̄ quęcunq; deteſtatio viatoris, & aliqua deteſtatio viatoris ſufficit ad remittendū culpam & pœnam: quare etiā non remittuntur ei quantum ad omnem pœnam? Dico ꝙ ratione diuerſitatis ſtatus, quia deus in via magis acceptat illam deteſtationem quàm in purgatorio. ideo dico quòd in primo inſtanti quo anima exuitur à corpore, deteſtatur peccatum: & ratione talis deteſtationis remittitur peccatum quantum ad culpam, non tamen quantum ad omnē pœnam. & quāuis illa deteſtatio procedat ex maiori conatu quàm quæcunq; deteſtatio cuiuſcūque viatoris, tamen illa non eſt ſufficiens ad remittendum qualemcunq; culpā & omnem pœnam. & hoc ratione ſtatus. Sed contra hoc arguitur apparenter, ad minus illa eſt ſufficiens ad remittendum pœnā aliquam, quāuis nō omnē: vt ſit illa deteſtatio ſufficiēs ad remittendū pœnā vnius diei. & volo ꝙ decedat in veniali ſolū demeritorio pœnæ vni9 diei. ſequitur ꝙ tunc eſſet in purgatorio per vnū inſtans, conſequens eſt

falſum: ergo & antecedens. Dicerem quòd deteſtatio plus remittit de pœna maioris peccati quàm de minori. & hoc dicunt doctores quòd maiorem miſericordiam facit deus cum maiori peccatore quàm cū minori, id eſt plus dimittit ei de pœna quàm remittat minori. & ſic deteſtatio plus aufert de pœna maiori quàm minori. & ſic ſi eſſet ſolū demeritorium vnius diei, illa deteſtatio nō eſſet ſufficiens ad remittendum totam illam pœnam. Secundo & melius, in purgatorio plus deteſtatur in inſtanti maius peccatū quàm minus demeritorium. ¶ Doctor allegat alium modum de remiſſiōne peccati venialis: vt Sortes qui moritur ſine conſideratione & deteſtatione ſuorū venialium, & ſine ſuſceptione ſacramenti, adhuc nō decedit in veniali: quia in morte remittuntur ei ſingula venialia propter bona opera quæ commiſit in ſtatu viæ: ita quòd vult dicere quòd ſingula bona quæ commiſit, acceptatur pro tempore mortis à deo ad remiſſionem ſingulorum venialium. Dat exemplum, non quandocunq; Sortes operatur meritorie, auget deus gratiā eius, et ſuppoſito quòd ſit in gratia, ſed reſeruat augmentā do pro tempore mortis. eodē modo illud opus quanuis nō ſit amplius, ratione tamen talis operis in inſtanti mortis augmentatur gratia Sorti. Quāuis ergo bona opera meritoria in tēpore viæ facta nō ſint amplius: ratione tamen ipſorum remittitur veniale: & illud in quo perſeuerauit vſque ad mortem. ideo nunquam aliquis decedit cum præciſo veniali quantū ad culpam, quia in morte remittuntur omnia ratione boni operis præcedentis. Sed eſt replica: quia certū eſt ꝙ eſt poſſibile Sortem nunquam bene egiſſe, & ſolum peccaſſe venialiter, & vixiſſe ita breui tempore quòd non fuerit obligatus ad aliquod præceptum, & peccaſſe venialiter in ita breui tempore. ergo in illo caſu nō remittitur veniale ratione bōni motus præcedentis, aut præſentis, aut futuri, nec ratione ſacramenti. ergo Sortes realiter decedit cū veniali. & hoc oportet fateri. Dicitur ergo quòd remittitur veniale, vt dicit Durandus, ratione deteſtationis quam habet anima in primo inſtāti cum exuitur à corpore: vel ſi talis deteſtatio ex eo ꝙ eſt extra viam, nō ſit ſufficiens ad remittendum qualēcunq; culpam & omnem pœnam, remittitur per ſufferentiā totalis pœnę. & quilibet iſtorū modorum eſt ſatis ꝓbabilis. Ideo reſolutorie dicitur ꝙ primum

certum eſt,ſcilicet ꝙ mortale poſt hanc vitam nũquam remittitur. Secundum eſt,veniale poſt hãc vitam remittitur: ſed qualiter,eſt difficultas,vt viſum eſt.

ℂ Diſtinctionis.XXII. Quæſtio.I.

IN HAC SECVNDA QVAEſtione quærit vtrũ confeſſor in quocunq; caſu teneatur celare peccatum ſibi in confeſſione detectum. Et facit duos articulos. In primo q̃rit de obligatione ſecreti. In ſecũdo qua pœna debet puniri qui reuelat.

ℂ Quantum ad primum notiſſimũ eſt quòd tenemur cõfeſſionem celare:ſed quam ob cauſam,eſt cõtrouerſia inter doctores. Nã Richardus dicit quòd eadem perſonavere affirmare poteſt aliquid in perſona alterius loquens,quod vere negat in perſona propria loquens.Patet,angelus loquẽs Moyſi in perſona dei vere dixit, Ego ſum dominus deus tuus. Exodi xx.quod vere negaſſet in ꝑſona ꝓpria loquens.ergo à ſimili homo repręſentãs perſonam dei in foro cõfeſſionis, vere poteſt aliquid affirmare quod extra illum forum poteſt negare vere quando loquitur in perſona propria.ſed cõfeſſor audiendo confeſſiones,non eſt niſi vicarius dei.ergo nõ ſcit peccata ſecreta niſi in perſona dei.ergo quicũq; reuelat peccatum ſibi notum per confeſſionem,mentitur. Sed lege naturæ quilibet tenetur vitare mendacium. ergo lege naturæ quilibet ſacerdos tenetur non reuelare cõfeſſionem. Ratio Richardi eſt:quia confeſſor nõ ſcit niſi in perſona dei. ergo ſi dicat ſe ſcire in perſona ꝓpria,mentitur.Doct.impugnat illam rationem.et arguitur ſic,licet ſacerdos vt vicarius dei ſciat & cognoſcat peccatum cõfitentis,cognoſcit tamen in perſona ꝓpria:quia in perſona propria eſt vicarius dei. nã ſacerdos eodem modo cognoſcit peccatum confitentis quo abſoluit confitentem à peccato. ſed in perſona propria abſoluit illum à peccato.ergo in perſona ꝓpria cognoſcit peccatũ illius.Et ratio doc.prima fronte videtur ſatis apparẽs: quia abſoluere,quocũq; modo abſoluat,videtur preſuppo

here cognitionem peccati: ergo eodē modo cognouit quo modo ipſe abſoluit. Quòd ſacerdos abſoluat in ꝓpria pſona, patet. ſacerdos abſoluit ſolū miniſterialiter, & non principaliter: & ſi diceret, abſoluo iſtū principaliter, mētiretur. ergo ſacerdos non ſolum abſoluit vt in perſona dei. Conſequentia tenet: quia ſi ſolū abſolueret in perſona dei, eodem modo cū ſicut angelus loquebatur Moyſi: ergo cū ſacerdos abſoluat ſolum miniſterialiter, & nō poteſt ſe dicere aliter abſoluiſſe niſi vt hęc perſona, habens tñ officium & miniſterium ab ipſo deo, in ꝓpria abſoluit, ſicut ſacerdos in ꝓpria perſona conſecrat, miniſterialiter tamen. ergo etiā vt in perſona propria abſoluit miniſterialiter, & cognoſcit vt ſingularis perſona. Doc. cōſequenter veniens ad punctum rei, ponit quinqꝫ cōcluſiones. Prima. Quilibet ſacerdos celare peccatū ſibi in confeſſione detectum tenetur lege naturę. patet. quilibet lege charitatis tenet̄ alijs facere quod vellet ſibi fieri in ſimili caſu: & alijs nō facere quod nollet rationabiliter ſibi nō fieri. Hoc eſt vnū pręceptum legis naturæ. Hoc ſuppoſito arguitur ſic, quilibet rationabiliter nollet peccatū ſuū alteri manifeſtū in ſecreto & vt ſecretum, manifeſtari. ergo ille cui eſt manifeſtū peccatum vt ſecretū, tenetur nō manifeſtare. Patet ſic, rationabiliter quilibet tenetur & poteſt velle famam ſuā conſeruare. Patet in Eccleſiaſtico, Curā habe de bono noīe. & ratio eſt: quia bonum nomē (vt dicit ſapiēs) melius eſt quàm diuitię multę. ergo cum ad proditionē peccati ſequitur diffamatio peccantis, q̄libet rōnabiliter nult ſuū peccatū manifeſtari. & hæc eſt ratio ꝑcipua doctoris inter cęteras. Secunda ratio, quilibet lege naturę tenetur eſſe fidelis, et fidelitatē ſeruare. ſed reuelare peccatum ſecrete cōmiſſum, eſt infidelitas. ergo qui reuelat, eſt infidelis. Et tertia ratio coincidit cū ſecunda, quilibet tenetur ſeruare quod rationabiliter promiſit. ſed cōfeſſor promiſit ſaltem virtualiter celare peccatū ſibi in confeſſione detectum. ergo lege naturę obligatur ad illud ſecrete tenendum. Quarta ratio, congregatio chriſtianorū eſt vnū corpus: & ille qui eſt caput & pręſidet, debet influētiam in membris quæ ſubijciuntur. ſuperior autē eſt hierarcha, qui poteſt conſulere & reconciliare. ſed qui detegit peccatum auditum in confeſſione, ſecludit viam qua mēbra accedant ad caput vt recipiant influentiam ab illo; quia cęteri aliàs

nollent confiteri ſi detegeretur peccatū. igitur. Iſtę rationes æqualiter concludunt quòd non licet reuelare ſecretum. & tamen apparet quòd aliquando ſit licitum: puta in caſu in quo ex non reuelatione ſequitur maximum detrimentum boni cōmunis, & ex reuelatione ſequitur bonum ipſius cuius ſecretum reuelatur: puta quādo reuelatur perſonę quæ poteſt prodeſſe, & non obeſſe. ſed de hoc in quinta concluſione. ¶ Alia difficultas. vtrum liceat reuelare peccatū auditum in confeſſione, non reuelando perſonam? Et ſecūdo: vtrum liceat reuelare peccatum auditum ab impœnitente, puta ab eo qui cōfitetur ſe velle occidere actualiter, & perſiſtat in actuali propoſito? Notum eſt quòd non abſoluitur, cum ponat obicem per actuale peccatum. Quantum ad primam difficultatem habetur quòd poteſt confeſſor quærere conſilium à prudentioribus, dūmodo non detegat perſonā. & hoc eſt licitum de peccatis quæ reuelantur pro cōſilio habendo. vnde licet reuelare peccatū, ſed non reuelare peccatum cōfitentis copulatim. ¶ Quantum ad ſecundum de illo qui confitetur ſuā obſtinationem, an liceat ſacerdoti reuelare alteri vt caueat ab illo: vt Sortes preſbyter audit à Platone in confeſſione quòd decreuit interficere Ciceronē, & quòd interficiet ſi poſſit: an liceat Sorti ſacerdoti dicere Ciceroni ꝙ caueat à Platone? Panormitanus in capi. omnis vtriuſqꝫ ſexus. circa finem dicit ꝙ ſic. Ratio ſua eſt: quia ſecretum confeſſionis non eſt niſi de peccatis præteritis, & nō de futuris. ſed Plato nō reuelauit peccatū prę teritum, ſed futurum. ergò hoc eſt licitum. Verūtamen hoc non placet Theologis dicentibus regulariter ꝙ non licet illi ſacerdoti reuelare Ciceroni peccatum Platonis. & ratio eſt, quę eſt ſolutio rationis Panormitani, qa nō poteſt reuelare peccatum futurū quin reuelet peccatum præteritū ſibi detectum in cōfeſſione, ſcilicet propoſitū quod habebat de occidēdo prius. ſed nūquā licet peccatum prætentū nec dicto nec ſigno reuelare. igitur. Vnde quod iuſtum eſt, iuſte exequeris. & non poſſum impedire mortem Ciceronis niſi contraueniendo legi naturali de ſeruando ſecretum vt ſecretū eſt. igitur. ¶ Secunda cōcluſio. Seruare ſecretum auditum in confeſſione, eſt de lege poſitiua diuina. patet, eodem pręcepto quo nobis præcipitur confeſſio, præcipitur ne ſecludamus viam alijs de adimplendo præceptum il-

illud de confeſſione. ſed præcepto poſitiuo diuino præcipitur nobis cõfiteri: ergo pręcipitur nobis ne ſecludam9 alijs viam de adimplendo pręceptum illud. ſed reuelare cõfeſſionem quantum in ſe eſt, eſt ſecludere alijs viam de adimplendo præceptum illud, igitur. Vnde ſicut eſt de lege poſitiua diuina ſemel cõfiteri peccata ſua: ita eſt etiã de lege diuina poſitiua peccatum in confeſſione auditum non detegere. ¶ Tertia. illud eſt de lege poſitiua humana, immo pręcipitur lege poſitiua ſub pœna temporali, id eſt degradationis & retruſionis in carceres. patet in capitulo omnis vtriuſq; ſext9. ¶ Quarta. quis tenetur, & quid, cui, & quãdo, dicit doctor. quantum ad quis non ſolum confeſſor, ſed ille cui reuelauit confeſſor, tenetur celare. Ratio eſt, quia ſi quis aliquid trãſtulerit in alium in quo nihil habebat iuris, non licebit alteri illa re vti, quia nihil iuris habet in ea. ſed ſic eſt quòd confeſſor nihil habet iuris ad transferẽdum cognitionem peccati ſecreti alterius in alterũ. ergo ſi tranſtulerit de facto: nec ille in quẽ tranſtulit, habet aliquid iuris vt transferat in cognitionem alterius tertij, & ſic conſequẽter. Vltra dicit, nec ille qui audiuit vel malitioſe vel non malitioſe, nec illi licet peccatũ detegere. Dicit vlteri9 quid non licet detegere, ſcilicet omne quod eſt in confeſſione dictum, ratione cuius detectionis peruenitur in cognitionem peccati. poteſt enim detegere nomen confitentis & patriam &c. ſed non id ratione cuius poteſt deueniri in notitiam vel probabilitatem peccati & peccãtis. Dicitur quãdo, id eſt nullo tẽpore. Dicitur cui, id eſt nulli, quia eſt de lege naturæ & iure diuino. Vnde nec papa nec tota eccleſia poteſt pręcipere alicui vt reuelet peccatũ ſibi detectum in cõfeſſione. ¶ Conſequẽter in quinta concluſione inquirit de alijs ſecretis, ſcilicet de illo quod reuelatur alicui non vt ſacerdoti, ſed vt amico, tamen ſub ſecreto: vtrũ teneatur in illo caſu illud celare? In iſta parte videtur doctor dicere quòd quilibet cui aliquid detectum eſt vt ſecretum, & nõ ſciens alia via quàm ſecrete, quanuis non ſit dictum in cõfeſſione, quia talis non eſt ſacerdos: tenetur tamen in omni euentu illud ſecretum celare, & hoc lege naturali. Patet per rationem in prima concluſione adductam. quilibet tenetur alteri facere quod vellet ſibi rationabiliter fieri. ſed quandocunq; quis detexiſſet alicui ſuum peccatum, rationabiliter

vellet illud teneri ſecretum. ergo quilibet alter etiam tenetur hoc facere de peccato ſibi detecto vt ſecreto. ergo propter quãcunque circunſtantiam non poteſt homo licite reuelare detectum in ſecreto niſi alia via ſciat. Veruntamen eſt magna apparentia de oppoſito. Sit ſortes qui dixit mihi ſuum propoſitum quo vult ꝓdere totam ciuitatem, vel deſtruere fidem catholicam, non ſub ſigillo confeſſionis. nõ occurrit mihi nec eſt poſſibilis aliqua via mihi ad impediẽdũ niſi prodendo ipſum. ſi enĩ eſſet alia via, teneor alia via procedere. apparet in illo caſu ꝙ nõ ſolũ licite poſſum, immo ꝙ teneor ꝓdere illum. Ratio eſt, plus obligor ad bonũ cõmunẽ quã ad bonũ particulare ſortis etiã iure naturali, puta ad cõſeruãdũ famã ei9. ergo ſi ita ſit ꝙ ſim perplex9 inter illa duo, vel ꝙ permittam bonum commune deſtrui, vel ꝙ auferam famã ab iſto, potius debeo flecti ad primã partẽ quã ad ſecundã: quia quãdocũqꝫ ſunt duo præcepta quę nõ poſſũt ſimul obſeruari, oportet facere oppoſitũ minoris præcepti. ergo cum prçceptũ de ſeruando bonũ commune magis obliget quàm præceptum de ſeruando famã ſortis, potius &c. Apparet ex alia ratione. ſcio quòd ſortes vult prodere ciuitatem, non ex reuelatione ſua, ſed alia via ſcio, & eſt mihi ſecretum, & ſolus cognoſco. in tali caſu ſi nolit obtẽperare meę monitioni, teneor detegere: & regulariter tenẽt doct. vt de fontibus in quodlibetis. ergo ſi ego ſciã ex reuelatione, teneor etiam detegere. ❡ Dices, ſi promiſi ei non reuelare, videtur quòd tunc non poſſim. Dico ꝙ illa promiſſio eſt de oppoſito præcepti, ideo reſcindenda. ergo nõ obſtãte illa promiſſione apparet quòd teneor detegere. Et breuiter quãtum ad iſtam materiam apparet mihi ꝙ ſi quis reuelaret mihi peccatũ ſuũ, & nõ detegere ſit cauſa deſtructionis boni communis aut fidei catholicæ ſi non ſit reuelatũ ſub ſigillo confeſſionis, quòd poſſum detegere: & ita tenet Ockam in dic. ſed ſi peccatum ſit futurum, dicit Panor. quòd poteſt. & eſt bona apparentia pro eo: ſed regulariter omnes theologi tenent oppoſitum. Ideo teneo cum ipſis. Dico tamẽ vltra ꝙ ſi detexit extra forum pœnitentiale mihi ſuum ſecretum quòd vult prodere ciuitatem, nõ obſtante quacũque promiſſione facta de non detegendo, teneor detegere. Vnde nõ eſt præciſe de lege naturæ quòd teneor non detegere ſecretũ propterea ꝙ non

vellem rationabiliter alterum meum detegere ſecretum. nam ſi vellem prodere ciuitatem, irrationabiliter vellem quòd alter non detegeret. Dico ſecundo, quòd peccata in confeſſione teguntur quo ad deum, non eſt ex hoc præciſe quia ſunt tecta quo ad deum: quia quãuis alter non ſit pœnitens, non licet detegere. ergo ſecretum ſigilli confeſſionis non eſt præciſe ex hoc quòd peccata teguntur quo ad deũ. Tertio dico ꝙ tale ſecretum eſt eodẽ iure præceptum quo iure eſt confeſſio. Hoc tenet expreſſe Durandus in hac quæſtione, ſcilicet iure diuino poſitiuo eſt obligatio de celatione talis ſecreti. Breuiter dico, ſit ſortes cui detectũ eſt peccatum in confeſſione, ſortes non ſolum tenetur illud tenere ſecretum quia ſibi dictum eſt ſecrete (quia nõ magis obligatur ad non detegendum quàm non ſacerdos ſub ſigillo ſecreti) ſed quia dictum eſt ſub ſecreto ſacramenti quod eſt præceptum diuinum poſitiuum ex inſtitutione dei. Ideo tale ſecretum confeſſionis eſt iure poſitiuo diuino celandum. hinc eſt quòd ius poſitiuũ diuinum in omni euẽtu obligat, ita ꝙ nunquã licet detegere ſecretum illud. Reſolutio huius articuli eſt: Quilibet peccatum ſibi detectum in confeſſione tenetur celare, & hoc lege naturę: quia tenetur ad omne illud faciendum proximo quod in ſimili caſu vellet ſibi rationabiliter fieri. ſed rationabiliter vellet quicũque peccatum ſuum ſecretum alteri detectum celari, & ſimiliter ad ſeruandum promiſſum. & nõ eſt ratio quòd ſacerdos ſcit vt deus, ſed vt homo: quia ſcit ſicut abſoluit. ſed ſolum abſoluit miniſterialiter vt homo, & nõ vt deus: quia ſi vt deus, poſſet dicere: Abſoluo te principaliter. Similiter habitum eſt quòd eſt de iure poſitiuo diuino eodem modo quo confeſſio eſt de iure poſitiuo diuino. Tertio quòd eſt de iure poſitiuo eccleſiaſtico & humano, in capitulo omnis &c. ¶ Quantum ad ſecundum de pœna detegentium ſecretũ, debent degradari & incarcerari. illis autem qui detegunt pctm̃ ſibi cõmiſſum ſub ſecreto, ſed non ſacramentali, nulla imponitur pœna canonica, niſi quia incurrunt infamiam iuris: quia efficiuntur calumniatores. Patet, omnis ille qui imponit crimen falſum, aut verum quòd nõ poteſt probare, dicitur calumniator: quia poſtquã imponit publice, tenetur publice probare: & omnis talis eſt infamis, id eſt ab omni teſtimonio poſtea repellẽdꝰ: & quãdo reuelat

ſecretum cōfeſſionis,debet degradari & excommunicari.
¶Ad argumenta. vult probare quòd ſit illicitum in omni caſu celare ſecretum confeſſionis.Patet ſic.licitum eſt vnicuique renunciare iuri ſuo,& pręcipuè ſi non ſit præceptū ſuperioris in oppoſitum, niſi de conſenſu ſuperioris: ſicut epiſcopus non poteſt epiſcopatui ſuo renunciare niſi de conſenſu ſummi pontificis.ſed ſic eſt quòd ſecretum confeſſionis eſt in fauorem confitentis. ergo qui cōfitetur, poteſt renūciare ſuo iuri,& tūc confeſſor poterit detegere.Quātum ad primā propoſitionē,nego illam vniuerſaliter,quia nō poſſum licite renūciare iuri naturali quod habeo in comeſtibilibus & potabilibus. & vocatur dominiū naturale ad ſumendum rem neceſſariam ad ſui cōſeruationem. ſed illi iuri poſitiuo quod habeo ſuper introductionē iuris naturalis,poſſum renunciare. Secundo dico,data maiore, quilibet poteſt renūciare iuri quod habet in aliqua re.ſed quòd teneamur peccatum ſecretum celare,eſt de iure diuino,& naturali,& non eſt ius confitentis.& quantum ad hoc argumentum eſt controuerſia.tamen dicit doc.quanuis ego licentiam conferam ſacerdoti de reuelādo meum peccatū ſecretū,adhuc non poteſt ipſe licite reuelare,quia iure diuino tenetur illud celare,& non poſſum diſpenſare ꝙ ſacerdos faciat contra ius diuinum. Hinc eſt quòd ad præceptū papę & totius eccleſiæ non poſſet licite ſacerdos auditum peccatum in confeſſione detegere.ergo nō eſt ſolum de iure poſitiuo humano celare confeſſionem. Sed ſi confitens velit confeſſorem detegere illud peccatum propter aliquā vtilitatem,debet alia via ei manifeſtare quàm in confeſſione,puta dicendo, commiſi tale peccatum: non dico tibi vt ſecretum,ſed vt reueles tali. Iam confeſſor ſcit illud duabus vĳs,ſcilicet per viam confeſſionis,& per iſtam viam quæ non eſt confeſſio.in tali caſu poteſt detegere peccatum.tamen non poteſt dicere.ego ſcio in confeſſione ſortem commiſiſſe tale peccatum: ſed iſto modo:ipſe ſortes dixit mihi vt tibi dicerem. Dicit ergo doct. duo. primum, ſi plato ſacerdos præciſe ſciat peccatum via confeſſionis: quacunque licētia ſortis ſuperueniente,& præcepto etiam pontificis aut vniuerſalis eccleſiæ ſuperueniente Plato nō poteſt detegere:quia nullus poteſt diſpenſare quòd detegat illud.
¶Secūdum dictum, ſi ſciat duabus vĳs, non poteſt dete-

gere iſto modo, ſcio per confeſſionē ſortē cōmiſiſſe pctm̄. Tertio poteſt in tali caſu plato detegere ſe ſcire per aliam viam quàm per confeſſionem, vt iſto modo, ſcio ſortem commiſiſſe hoc, quia dixit mihi vt tibi reuelarem.

¶ Aliqui doct. circa hoc argumentū dicunt ꝙ ſufficit licētia data à confitente, declaratur hoc ꝑ ſimile: ſortes habet rem platonis vt depoſitam, nō eſt licitū ſorti illam rem dare alteri, immo dando cōmitteret furtum, quia cōtrectaret rem alienam ad aliquem vſum inuito domino: immo hoc faciendo contraueniret iuri naturali. ſed vt poſſet licite illā rem alteri dare, ſufficit neqꝫ requiritur aliud niſi licētia ſortis: & talis licentia facit ꝙ non amplius cōtrauenit iuri naturali de contrectāda re aliena (vt dicit de Palude allegādo Thomam) Ita ſortes ſacerdos habēs pctm̄ alterius ſecretū commiſſum, ſi interueniat platonis licētia qui ei commiſit ſub ſecreto, nō amplius remanet ſub ſecreto. tūc dicit ꝙ ſortes poteſt detegere. ſicut per licentiā illud quod erat depoſitū, efficit non depoſitū: eodē modo cōmiſſum ſecretū per iſtā licentiā ſuperuenietē efficitur nō ſecretū: & tūc poteſt detegere. Verūtamē opinio doct. apparet ſecurior, ſcilicet ꝙ per nullam licentiam ſuperuenientem poteſt, quia ius diuinum & naturale eſt in oppoſitum. Ideo ſi non ſciat alia via, ſemp remanet vt ſecretū, & nō eſt in poteſtate alicuius poſtq̄ eſt de iure diuino, ſecretum facere ꝙ non ſit ſecretū.

¶ Secūdo arguitur, illud quod eſt inſtitutū pro charitate, nō debet cōtra charitatē militare: immo quando accidit caſus in quo militat cōtra charitatē, illud nō amplius obligat: quia ꝓpter hāc rationē dantur diſpēſationes in voto & iuramentis. ſed ſic eſt ꝙ ſecretū cōfeſſionis eſt inſtitutū pro charitate: & aliquando militat cōtra charitatē: vt ſi per tale ſecretū non detegendo illud ſequeretur deſtructio totius boni cōmunis aut fidei catholicę, videtur ꝙ tunc militaret cōtra charitatē, quia plus tenetur ſeruare bonum cōmune aut fidei, quàm famā proximi: vt dictū eſt. Fateor antecedens, & nego minorē: immo ſemper militat contra charitatē. & ad ꝓbationē dico, Quod iuſtū eſt, iuſte exequeris: iuſtū eſt ſeruare bonū cōe & fidē, ſed iuſta via. Vñ nō poſſū licite fornicari aut adulterari propter bonū cōmune ſeruādum. Ideo quanuis ita foret quòd ad non detegendū ſequitur perditio boni communis, adhuc non poſſem detegere.

¶ Aliud argumẽtum. ſit ſortes qui abſoluit epiſcopum ſimoniacum: non habet poteſtatem illum abſoluendi. ergo tenetur confiteri illud peccatum, puta quòd abſoluit à ſimonia epiſcopum. & non poteſt alteri confiteri niſi detegendo ſimoniam epiſcopi: vt ſupponitur. igitur.

¶ Simile argumẽtũ eſt de presbytero qui cognouit vnicã ſororem ſuam quæ ingreſſa eſt ad eum loco concubinę, & poſtea ſoror illi met confitetur peccatum ſuum. tenetur cõfiteri illud peccatum cum tali circunſtãtia: quia mutat ſpeciem: & non habet ſacerdotem niſi illum qui cognouit illum habere vnicam ſororem. ergo tenetur confiteri illud peccatum quod cognouit in confeſſione.

¶ Quantum ad hoc argumentum dico quòd ſi non ſit ei alia copia ſacerdotis præterq̃ illius qui cognouit ep̃m & ſororẽ, quis eſſet in articulo mortis, nõ tenetur neq; põt dicere: ego abſolui ep̃m à ſimonia: quia reuelaret pc̃tm̃ qđ audiuit in confeſſiõe: ſed ſolũ debet confiteri ſub quadã generalitate: puta indiſcrete, abſolui cõfeſſum mihi. ĩ ita cõfitẽdo nullũ pc̃tm̃ reuelat. Similiter dicẽdũ de alio caſu. Sufficit dicere, cõmiſi adulteriũ, aut fornicationẽ. Si aũt habeat plures ſorores, põt dicere, cõmiſi ſtuprum aut inceſtum.

¶ De alio qui debet ingredi nemus, dico ꝙ non licet nec verbo nec ſigno probabili aut efficaci manifeſtare peccatũ auditũ in cõfeſſiõe. Ideo ſi nõ poſſit aliter euadere q̃ ſigno ꝓbabili manifeſtare confeſſionem, tenetur intrare nemus, & potiꝰ ſufferre mortem. ſed hoc videtur durum, tamen ſic eſt dicendum. Alia argumenta facilia ſunt: quare &c.

¶ Diſtinctionis. XXII. quæſtio ſecunda.

VTRVM PECCATA REMISSA in recidiuãte eadẽ in numero redãt?

¶ In iſta queſtione facit doct. tres articulos. In primo querit an eadem pc̃tã in numero de potẽtia dei abſoluta poſſint redire. Secundo de ordinata. Tertio quid de facto.

¶ De prio articulo dicit Richardus ꝙ nõ. Ratio eſt, preteritũ iã corruptũ non poteſt redire niſi per potentiã dei ſupernaturalẽ:

ſed deo authore nullus poteſt fieri malus nec deterior. ergo nullo modo de quacunq; potentia poſſunt redire. Non eſt difficultas quòd via naturæ corruptum non poteſt redire: ſed ſolũ per actionẽ agentis ſupernaturalis, ſcilicet dei: ſed per eius actionem nullus poteſt effici deterior: et tñ ſi rediret pctã per actionem dei, efficeretur deo authore aliquis deterior. ¶ Sed doctor dicit ꝙ iſta ratio non vndiquaq; ſufficit. Pro quo notãdum ſicut dictum eſt diſtinctione decimaquarta: quòd peccatum non importat niſi duo. Nam vno modo capitur pro deordinatione quæ eſt in actu vel in omiſſione. & ſic peccatum nihil aliud eſt quàm actus contra prohibitionem, aut omiſſio contra præceptum. Alio modo capitur peccatum vt non dicit culpam vel malitiam morum, ſed obligationem ad pœnam. & illa obligatio eſt ſolum mala malitia pœnæ, & non moris. ¶ Ideo queſtio poteſt intelligi de illa deordinatione in actu, id eſt de actu deordinato, aut de omiſſiõe, aut de ſecundo, id eſt de reatu, id eſt de obligatione ad pœnam. Si primo modo, adhuc poteſt eſſe difficultas, puta an illud quod eſt peccatũ, poſſit entitatiue de potẽtia dei abſoluta redire, aut poſſit idem in numero non ſolum q̃tum ad entitatẽ, ſed quantum ad malitiam: ita quòd ſit æque malus vt prius, & idẽ in numero. ¶ Si ſit queſtio de illo actu, dico ꝙ poteſt redire idem in numero quantum ad entitatem & ſubſtantiam actus. Nam ſicut deus eundem calorem poteſt reproducere, ita eundem actum qui erat malus, poteſt in numero reproducere, puta extra ſubiectum, & ſic redibit in eſſe act9 & entitatis, ſed non in eſſe peccati: & ſic nõ eſt difficultas. ¶ Sed an poſſit idem redire non ſolum in eſſe entitatis & qualitatis, ſed in eſſe culpę: Dico ꝙ non. Et ratio eſt: nõ poteſt idem actus in numero redire etiam in eſſe qualitatis niſi per quẽdam ſpecialem concurſum, & quandam actiuitatem dei, aliàs rediret naturaliter ſine miraculo. ſed implicat contradictionem quòd deus ſpecialiter cõcurrat ad iſtum actum, & ſit malus, quia tunc equaliter aliquis efficeretur malus authore deo, ſicut efficeretur bonus. ergo non eſt poſſibile quòd idem corruptum redeat in numero quantum ad eſſe culpę ſeu quantum ad malitiam.

¶ Habemus ergo duo. primũ. Pctm̃ corruptũ poteſt idẽ redire q̃tum ad entitatẽ & ſubſtantiam, ſed peccatum cor-

ruptum non poteſt idem redire in numero quãtum ad malitiam & ipſi9 deordinationem. Sed ſi ſumatur peccatum pro reatu, dico ꝙ poteſt idem in numero redire de potẽtia abſoluta: ſicut quando quis cadit à gratia, ita mortificãtur actus meritorũ pręcedẽtes ꝙ amplius non acceptantur à deo ſecũdum pręſentem iuſtitiam ad vitã eternam: nihilominus ſi poſteà reſurgat, acceptatur à deo ſecundũ præſentem iuſtitiã ad eandẽ gloriã ad quã acceptabatur antequã mortificaretur & caderet à gratia; ita ꝙ quòd poteſt vocari eadẽ acceptatio, ſcilicet ad eandem gloriã in numero, & ratione eiuſdẽ actus in numero. Eodem modo poteſt deus ſtatuere ꝙ qui peccauit, ſi agat pœnitẽtiã, amplius nõ deacceptatur illud peccatum ad pœnã eternã: vbi tamẽ ſi recidiuat, deacceptatur ad eandem pœnam ſicut prius. quo facto idem reatus, id eſt obligatio ad eandem pœnã & ex eadẽ culpa quantum ad reatum, ſumẽdo peccatum ꝓ reatu, poteſt idẽ reatus in numero redire. quanuis enim ſit obligatio pro alio tempore, nõ tñ ſequitur ꝙ ſit alia obligatio: quia ad eãdem pœnam, & ex eadem cauſa in numero. Et ad argumentum Richardi, deo authore &c. fateor ꝙ nullus poteſt malus fieri malitia morum: ſed ille reatus non eſt malus malitia morũ, ſed pœnę, quanuis oriatur ex malitia morũ: & deo authore poteſt fieri deterior malitia pœnæ.

¶ De ſecundo articulo quid, ſcilicet de potentia ordinata: vtrum ſcilicet de lege iam poſita aliquod peccatum remiſſum de facto poſſit redire. Dicitur quòd non, quia de9 diſpoſuit peccata pœnitentis poſt pœnitentiam eſſe tecta, ſecundum Auguſtinũ exponentem illud pſal. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates: & quorũ peccata ſunt tecta. Vnde peccata eſſe tecta nihil aliud eſt quàm deum non amplius eorum recordari ad pœnam ęternã. Tunc bene dicitur, de lege iſtud peccatũ eſt remiſſum: quia bene ſequitur, remiſſum eſt: ergo tectum in ordine ad deum. ergo nõ punietur pœna eterna. ergo implicat ꝙ ſit remiſſum, & ꝙ poſtea redeat idem in numero de potẽtia dei ordinata. Similiter nunquã peccata redeunt quantum ad reatũ de potẽtia ordinata. Sed ſecundum illos qui dicunt quòd pœna non ſoluta hic, punitur in inferno eternaliter: difficile eſſet ſaluare quin redirent. ſed melius dicit doct. ꝙ peccata dimiſſa ſolum temporaliter, in inferno puniuntur. Arguitur ſic, ope-

ra mortificata in reſurgẽte à peccato, reuiuiſcunt ad eandẽ gloriã. ergo eodẽ modo peccata remiſſa, ſi recidiuat, redibunt iterũ ad eandem pœnã: vt Sortes qui exercuit operationes meritorias, cadit in peccatum. tunc opera meritoria mortificãtur: quia gratia perditur ſiue charitas, quę eſt vita animæ, & eadẽ charitas eſt vita actuũ ipſius animæ. ergo eodem modo peccata remiſſa ſuperueniente peccato redibunt ad eãdem pœnã. ¶ Hoc argumentũ ſoluitur dupliciter. nam Deus eſt pronior ad miſerandum q̃ ad puniendũ. ideo negatur conſequentia. In deo maior eſt miſericordia quàm iuſtitia. hinc eſt quòd reacceptat opera meritoria, & non deacceptat iterum dimiſſa peccata. ¶ Secundo ſoluitur non ſtando in Dei miſericordia, ſed in iuſtitia. & dico quòd nõ eſt ſimile. Ratio eſt. quãdo peccatum remittitur, commutatur pœna ęterna quæ debetur peccatori ratione peccati, in pœnam temporalem, qua cõmutata eſt ſolum debitor pœnę temporalis, neq; aliud debetur niſi pœna tẽporalis. ſed quando mortificatur opus meritorium præcedens per peccatũ, non cõmutatur gloria ęterna quæ debetur ratione iſtius operis meritorij, in aliquod tẽporale. Certum eſt ꝙ adhuc eſt ſibi debita gloria æterna, quãuis ſit in peccato: ſed illud ius quod habet ad illam, eſt impeditum: ſicut bene dicunt Iuriſtæ, habet actionem impeditam de repetenda re: ſicut excommunicatus non poteſt repeterę rem ſibi debitam. Secluſo ergo impedimento ratione cuiꝰ ſopitur quod remouetur per remotionẽ culpæ, dabitur eadem gloria pro illo opere quæ prius fuiſſet data. ¶ In iſta ratione quæ ſatis eſt bona de ſe, aſſumit doctor vnum dubium, puta ꝙ ille qui eſt in peccato, immo dãnatus, habet ius ad vitam æternam, ſed nõ habet vſum: quia ius eſt ſopitum. Arguitur ſic contra hoc. Notum eſt ꝙ illi debetur priuatio beatitudinis. ergo non debetur ei beatitudo. conſequentia tenet, quia implicat ſimul & ſemel alicui deberi duo incõpoſſibilia. Quòd debeatur priuatio beatitudinis, patet: quia Sorti debetur pœna dãni, quæ eſt priuatio beatitudinis. ergo videtur ꝙ Sorti non debeatur beatitudo. Eodem modo Sortes habet ius ad priuationem beatitudinis. ergo nõ habet ius ad ipſam beatitudinẽ. Et apparet ꝙ ĩplicet ꝙ eidẽ ſimul & ſemel debeanẽ duo incõpoſſibilia. & dicerem quantũ ad hoc ꝙ Sorti non debetur beatitudo

cui aliquando eſt debita, ſicut quando eſt aliquis cui debetur aliqua res, & ille cõmiſit crimen lœſę maieſtatis, ratione cuius illa res eſt fiſco applicata. quamuis illa res ſibi debita nõn fuerit ei ſoluta, tamen non eſt amplius ei debita. ¶ Similiter ſit Sortes qui exercuit opera meritoria bona ratione quorum debetur ei beatitudo: incidit in peccatum: non debetur ei amplius, quia titulus huius iuriſdictionis & dominĳ eſt charitas. & poſtquam priuatus eſt titulo & dominio, videtur mihi quòd ille nihil amplius iuris habet. & eſt multum mihi probabile ſic dicere. Doctor iterum replicat, & tangit difficultatem. dicis ꝙ non redeunt peccata quantum ad ordinationẽ ad pœnam ad quã prius erant ordinata: tamen redeũt merita quantũ ad acceptationem, ita quòd acceptatur homo ratione meritorum ad eandem gloriam ad quam prius erat acceptatus, & anteq̃ caderet in peccatum. Infert doct. ergo quilibet reſurgens à peccato reſurgeret in maiori gratia quàm fuerit illa à qua cecidit. patet, reſurgeret in omnibus bonis quæ prius habuit iam viuificatis, & præter hoc in iſto actu pœnitentię per quem reſurgit, & quod illis præteritis ſuperaddit, & ita in maiori gratia: quod videtur inconueniens duplici de cauſa, dicit doct. prima, quia non omnis cadens ſemper grauius cadit quàm ceciderit prius. nec igitur reſurgens gratior reſurgit quàm fuit. Secunda, prima gratia poteſt eſſe maior & minor, & per conſequens minima. ſed per pœnitentiam acquiritur prima gratia. ergo poſſibile eſt aliquãdo primam gratiam recuperatam per pœnitentiam eſſe minimam. & loquitur hic de prima gratia pœnitentiali, non baptiſmali: quæ dicitur prima ſimpliciter, quia ante illam nulla alia præfuit. Alia eſt prima ſecundum quid, quę immediate ſequitur remiſſionem peccati, & eſt gratia pœnitentialis. Reſpondet doctor quòd non eſt idem habere plura merita in acceptatione diuina reſeruata in ordine ad præmium hoc eſt ad gloriam eis reddendã: & habere maiorem gratiam inteſiue. ¶ Et hic bona tãgitur difficultas, in qua ferme ſinguli abinuicem diſcrepant: Vtrum reſurgens reſurgat ad maiorem gratiam. De hac quæſtione ſunt tres opiniones. Aliqui dicunt quòd omnes reſurgentes reſurgunt ad ęqualem gratiam. & eſt opinio Henrici de Gandauo in quodlibetis, & multi doct. tenent cum eo. Alĳ dicunt,

vt omnes moderni doctores, quòd quilibet particulariter reſurgit ad maiorem gratiam quàm fuerit illa à qua cecidit. Alij dicunt quòd non:vt dicunt ferme omnes antiqui docto. Tho. Bonauentura Richar. Dicunt aliqui quòd quilibet reſurgit ad maiorem gloriam, vt Scotus:aliquãdo ad minorem gloriam, vt Bonauentura.

¶ Pro declaratione opinionis Henrici facienda eſt duplex comparatio. Prima, comparando duos vel plures reſurgẽtes adinuicem:vtrum vnus eorum reſurgat ad maiorem gratiam quàm alius. Secundo fit comparatio ſtatus reſurgẽtium, ſcilicet ſtatus ad quem reſurgũt, ad ſtatum à quo ceciderunt. Si fiat comparatio plurium reſurgentium adinuicem, dicit de Gandauo quòd omnes reſurgũt ad ęqualem gratiam, loquẽdo de prima gratia ad quam reſurgũt. Ratio eius eſt. Prima gratia quando homo reſurgit, datur non ex meritis, ſed pure liberaliter: tamẽ vt detur requiritur diſpoſitio ex parte ſuſcipientis: non diſpoſitio quæ ſit actus poſitiuus, ſed diſpoſitio, id eſt ceſſatio poſitionis obicis: & cum illa diſpoſitio ſit ęqualis, & non ſuſcipiat magis neq; minus, & cũ detur ęque gratis, & ſinguli habẽt ęqualem diſpoſitionem, & Deus nõ eſt acceptator perſonarũ, dat ęqualiter omnibus quibus dat. & pleriq; ſunt eiuſdem opinionis quãtum ad illud quod aſſumit. Et Dionyſius videtur eſſe eiuſdem ſententiæ ꝙ ſufficit ceſſatio poſitionis obicis. ¶ Sed eſt difficile defenſare hanc opinionẽ:quia cũ quilibet dormiens ceſſat ponere obicem infuſioni gratiæ, videtur quòd ei infunderetur gratia ſi ſufficiat talis diſpoſitio, id eſt ceſſatio à poſitione obicis. Sed quæro quid eſt ceſſare? Si dicatur quòd eſt elicere actum, puta attritionẽ vel contritionem: ſequitur ergo quòd erit maior in vno ꝙ̃ in alio. Nã aliquis ceſſat peccare. i. à peccato, & tamen ei non infunditur gratia, nec reſurgit:vt patet de dormiente. Oportet ergo quòd ſit aliud requiſitum de neceſſitate antequam infundatur gratia, & non video quid ſit illud niſi diſpoſitio pœnitentis quæ eſt maior in vno quàm in alio.

¶ Dicunt alij quòd cõparando duos reſurgentes adinuicẽ vnus reſurgit ad maiorem gratiam quàm alius.

¶ Sed eſt difficultas comparando ſtatum ad ſtatum, puta ſtatum à quo ceciderunt, ad ſtatum ad quem reſurgunt.

¶ Quantum ad hoc dicit Bonauentura duo, & hoc idem

cui aliquando eſt debita, ſicut quando eſt aliquis cui debetur aliqua res, & ille cõmiſit crimen læſę maieſtatis, ratione cuius illa res eſt fiſco applicata. quanuis illa res ſibi debita nõn fuerit ei ſoluta, tamen non eſt amplius ei debita.
¶ Similiter ſit Sortes qui exercuit opera meritoria bona ratione quorum debetur ei beatitudo: incidit in peccatum: non debetur ei amplius, quia titulus huius iuriſdictionis & dominĳ eſt charitas. & poſtquam priuatus eſt titulo & dominio, videtur mihi quòd ille nihil amplius iuris habet. & eſt multum mihi probabile ſic dicere. Doctor iterum replicat, & tangit difficultatem. dicis ꝙ non redeunt peccata quantum ad ordinationẽ ad pœnam ad quã prius erant ordinata: tamen redeũt merita quantũ ad acceptationem, ita quòd acceptatur homo ratione meritorum ad eandem gloriam ad quam prius erat acceptatus, & anteq̃ caderet in peccatum. Infert doct. ergo quilibet reſurgens à peccato reſurgeret in maiori gratia quàm fuerit illa à qua cecidit. patet, reſurgeret in omibus bonis quæ prius habuit iam viuificatis, & præter hoc in iſto actu pœnitentię per quem reſurgit, & quod illis præteritis ſuperaddit, & ita in maiori gratia: quod videtur inconueniens duplici de cauſa, dicit doct. prima, quia non omnis cadens ſemper grauius cadit quàm ceciderit prius. nec igitur reſurgens gratior reſurgit quàm fuit. Secunda, prima gratia poteſt eſſe maior & minor, & per conſequens minima. ſed per pœnitentiam acquiritur prima gratia. ergo poſſibile eſt aliquãdo primam gratiam recuperatam per pœnitentiam eſſe minimam. & loquitur hic de prima gratia pœnitentiali, non baptiſmali: quæ dicitur prima ſimpliciter, quia ante illam nulla alia præfuit. Alia eſt prima ſecundum quid, quę immediate ſequitur remiſſionem peccati, & eſt gratia pœnitentialis. Reſpondet doctor quòd non eſt idem habere plura merita in acceptatione diuina reſeruata in ordine ad præmium hoc eſt ad gloriam eis reddendã: & habere maiorem gratiam inteſiue. ¶ Et hic bona tãgitur difficultas, in qua ferme ſinguli abinuicem diſcrepant: Vtrum reſurgens reſurgat ad maiorem gratiam. De hac quæſtione ſunt tres opiniones. Aliqui dicunt quòd omnes reſurgentes reſurgunt ad ęqualem gratiam. & eſt opinio Henrici de Gandauo in quodlibetis, & multi doct. tenent cum eo. Alĳ dicunt,

vt omnes moderni doctores, quòd quilibet particulariter reſurgit ad maiorem gratiam quàm fuerit illa à qua cecidit. Alij dicunt quòd non: vt dicunt ferme omnes antiqui docto. Tho. Bonauentura Richar. Dicunt aliqui quòd quilibet reſurgit ad maiorem gloriam, vt Scotus: aliquãdo ad minorem gloriam, vt Bonauentura.

¶ Pro declaratione opinionis Henrici facienda eſt duplex comparatio. Prima, comparando duos vel plures reſurgẽtes adinuicem: vtrum vnus eorum reſurgat ad maiorem gratiam quàm alius. Secundo fit comparatio ſtatus reſurgẽtium, ſcilicet ſtatus ad quem reſurgũt, ad ſtatum à quo ceciderunt. Si fiat comparatio plurium reſurgentium adinuicem, dicit de Gandauo quòd omnes reſurgũt ad ęqualem gratiam, loquẽdo de prima gratia ad quam reſurgũt. Ratio eius eſt. Prima gratia quando homo reſurgit, datur non ex meritis, ſed pure liberaliter: tamẽ vt detur requiritur diſpoſitio ex parte ſuſcipientis: non diſpoſitio quæ ſit actus poſitiuus, ſed diſpoſitio, id eſt ceſſatio poſitionis obicis: & cum illa diſpoſitio ſit ęqualis, & non ſuſcipiat magis neq; minus, & cũ detur ęque gratis, & ſinguli habẽt ęqualem diſpoſitionem, & Deus nõ eſt acceptator perſonarũ, dat ęqualiter omnibus quibus dat. & pleriq; ſunt eiuſdem opinionis quãtum ad illud quod aſſumit. Et Dionyſius videtur eſſe eiuſdem ſententiæ ꝙ ſufficit ceſſatio poſitionis obicis. ¶ Sed eſt difficile defenſare hanc opinionẽ: quia cũ quilibet dormiens ceſſat ponere obicem infuſioni gratiæ, videtur quòd ei infunderetur gratia ſi ſufficiat talis diſpoſitio, id eſt ceſſatio à poſitione obicis. Sed quæro quid eſt ceſſare? Si dicatur quòd eſt elicere actum, puta attritionẽ vel contritionem: ſequitur ergo quòd erit maior in vno q̃ in alio. Nã aliquis ceſſat peccare. i. à peccato, & tamen ei non infunditur gratia, nec reſurgit: vt patet de dormiente. Oportet ergo quòd ſit aliud requiſitum de neceſſitate antequam infundatur gratia, & non video quid ſit illud niſi diſpoſitio pœnitentis quæ eſt maior in vno quàm in alio.

¶ Dicunt alij quòd cõparando duos reſurgentes adinuicẽ vnus reſurgit ad maiorem gratiam quàm alius.

¶ Sed eſt difficultas comparando ſtatum ad ſtatum, puta ſtatum à quo ceciderunt, ad ſtatum ad quem reſurgunt. ¶ Quantum ad hoc dicit Bonauentura duo, & hoc idem

Tho. in primo. diſtinctione. xvij. ſed in ſecunda ſecundę videtur dicere oppoſitum. Primum eſt, reſurgit aliquando quis ad minorem gratiam. Secũdum eſt, ex hoc conſequẽs eſt quòd reſurgat ad minorem gloriam. Ratio primi dicti eſt: quia datur gratia reſurgenti ſecundum diſpoſitionem qua ſe diſponit. diſpoſitio autem eſt ad minorem gratiam quàm fuerit gratia à qua cecidit. ergo reſurgit ad minorẽ. & vltra, reſurgit ad minorem gratiam: & cum detur gloria ſecundum quantitatem gratię, & præmientur merita non ſecundum quantitatẽ meritorum, ſed ſcđm quãtitatẽ gratię in qua decedit homo (quia vbi ciciderit lignũ &c.) conſequẽs eſt ꝙ minus prǽmiantur q̃ fuiſſent præmiata ſi deceſſiſſet homo in maiori gratia. ¶ Sed eſt difficile ſaluare iſtum modũ dicendi quin ſequatur pœnã eſſe cũ beatitudine. Patet, priuatur aliquo bono quod erat prius debitum, & hoc ratione delicti commiſſi. eſt ad minus pœna damni. ergo ſi aliquis exiſtens in beatitudine priuetur aliquo gradu beatitudinis ratione peccati quod commiſit, illa priuatio eſt ſibi pœna. ſed eſſet aliquis talis beatus. ergo eſſet beatus cum pœna. Patet minor, Sortes facit opus meritorium decem graduum, & labitur in peccatum. poſtea reſurgit ad paruam gratiã, ita ꝙ prǽmiabitur ſolũ pro iſto opere duobus gradibꝰ gloriæ. tunc arguitur ſic. decedat in illo ſtatu. prius debebãtur octo cum iſtis duobus: ergo iſta priuatio iſtorũ graduũ eſt ei pœna, quia boni ſibi aliàs debiti priuatio. ¶ Hoc argumentũ facit Bonauẽtura cõtra ſe: ſed apparet quòd non bene ſoluit. Ideo videtur mihi quòd illa opinio non eſt vera. Propterea dicunt alij, & eſt opinio doctoris, quòd reſurgens à peccato ſemper reſurgit ad maiorem gloriam: ſed non ſemper reſurgit ad maiorem gratiam, ſed aliquando ad minorem. Nam nõ ſequitur, bona opera meritoria mortificata reuiuiſcunt: ergo gratia reuiuiſcit: quia gratia non eſt opus mortificatum. Ideo non oportet quòd gratia eadem in reſurgente à peccato reſurgat: ſed aliquando maior, aliquãdo vero minor. & per hoc ſupponit ꝙ alia gloria debetur gratiæ: & alia debetur operibus meritorijs. ¶ Quantum ad primum debetur gradꝰ gloriæ gratię, quia aliàs paruuli decedentes cum ſola gratia baptiſmali & ſacramentali nihil gloriæ haberent, cum tales paruuli nullos habeant actus meritorios.

¶ Secundo vltra gloriam quæ debetur gratiæ, ſi ſint opera meritoria cum gratia, aliquid gloriæ debetur illis operibus quæ non debetur gratiæ. & nititur hoc probare. Primo ad hoc ſonant multæ authoritates ſacrę ſcripturę. Reddet vnicuiq; ſecũdum opera ſua. non ponitur ſecundũ gratiam. ergo aliquid glorię debetur nõ ſolum gratię, ſed operibus. Item quilibet decedens in gratia cum opere meritorio, plus præmiabitur quàm paruulus decedens cum ſola gratia baptiſmali. ſed eſt poſſibile ꝙ in eo ſit maior gratia: quia nõ per ſingula opera meritoria augmentat̃ gratia. ergo poteſt facere opus ſita paruũ quòd nõ augmentabitur gratia, & tamen plus pręmiabitur quã qui decedit in ſola gratia baptiſmali. ergo operibus debet̃ aliquid glorię. Hic tangitur difficultas. quilibet habens pręmium proueniens ex opere operante plus pręmiabitur quàm habens ſolum gratiam baptiſmalem. Verum eſt. ſed quòd plus pręmietur quàm habens ſolum gratiã ſacramentalem, falſum eſt vniuerſaliter. Nam ſtat paruulum habere gratiã baptiſmalem, & habere gratiam ex opere operato: vt ex confirmatione vel ex conſecratione ſi epiſcopus attentaret eũm conſecrare in ſacerdotem, realiter eſſet presbyter, & conferretur ei gratia gratum faciens, cum non ponit obicem. ideo ſtat paruulum habere gratiam gratum facientem duorum ſacramentorum: & ſtat adultum decedere cum vnica gratia baptiſmali, & cum opere meritorio quod non erat dignum vt augmentetur vel detur ipſi gratia pro illo. ideo &c. Aliud tangit doc. videlicet quòd nõ ratione cuiuſlibet operis meritorꝫ augmentatur gratia: ſed illi operi debetur vnus gradus beatitudinis immediate & gratiæ quam habet alius gradus beatitudinis. Iam quæro, cũ non per quodlibet opus meritorium augeatur gratia, vtrum per aliquod vel per nullum? (& ſecludo opera ſacramentalia: quia per quodlibet tale augmentatur gratia) Sed ſecũdum non eſt dicẽdum: quia abſurdum eſſet dicere quòd per nullũ opus operantis daretur gratia vel augmentaretur: quia quantũcũq; exercerẽt ſe, nihil gratię acquirerent. Non poteſt ergo rationabiliter negari quin per aliquod opus operans nõ ſacramẽtale augmentatur gratia. Si dicas quòd per aliquod non: quęro per qđ ſic, et per quod nõ, & quomodo cognoſcetur illud opus per quod augetur gratia, et vtrum illi per

quod augmentatur gratia, debeatur aliqua gloria diſtincta à gloria quæ debetur gradui gratiæ: & quomodo diſtiguitur gradus gloriæ debitę illi operi, & gratiæ. Reſpōdet Richardus in ſecundo vbi loquitur de gratia, quòd qñ opus meritorium procedit à gratia ſecūdum actiuitatem eius & totam inclinationē, aut multiplicatur totiēs quòd illi actus multiplicati æquiualebunt vni actui qui procederet ſecundum totam actiuitatem & concurſum gratiæ, augmentatur tunc gratia, & non aliâs. & eſt eiuſdem opinionis cum doctore, puta quando actus ꝓcedit à gratia ſecundum totum extremum potentię illius gratię. Aut totiens multiplicantur actus ꝙ ſimul iuncti ęquiualerent vni tali procedēti à tota actiuitate gratiæ: augmentatur tunc gratia. Vnde notiſſimum eſt Sortem habentem gratiam poſſe agere & non ſecundum totam actiuitatē, ſed remiſſe. & tamen gratia eſt magnę actiuitatis. quanuis ſit cauſa naturalis, tamen non concurrit niſi ſecundum cōcurſum cauſæ liberę à qua dependet in concurrendo, & non ſecūdum extremum ſui poſſe: Ideo ſi ſit aliquis magnam gratiam habēs, et remiſſe eliciens actum meritorium, non augmentatur gratia. ſed ſi ſecūdo tertio quarto & ſic cōſequenter replicet actus quouſq; deueniat ad tātam multitudinē quòd ęquiualebit vni actui feruenti qui procederet à tota actiuitate gratię quam habet, tunc infundetur gratia. & ita dicit Richar. & etiam doct. & hoc videtur mihi dicendū. ¶ Vltra quæritur vtrū diuerſi gradus gloriæ correſpondeāt illi actui meritorio & gratię. Dicit doct. quòd operibus debetur diſtincta gloria ab illa quæ debetur gratiæ. & dicit doctor quòd licet maiori gratiæ ſine meritis correſpōdeat maior gloria quàm minori gratię, tamen in quocunq; gradu eodem ponatur gratia merito adiuncta: licet per illud nō ſtatim intēdatur gratia, tamen correſpondet ſibi gradus gloriæ vltra illum gradum qui reſponderet pręciſe illi gratiæ. Reſolutio doct. eſt quòd reſurgens non ſemper reſurgit ad maiorem gratiam, ſed aliquando ad æqualem, aliquando ad minorē, aliquādo ad maiorem ſecūdum diſpoſitionem qua diſponit ſe ad illam: Dictum eſt etiam contra Henricum quòd requiritur altera diſpoſitio quæ ſit nō poſitio obicis: immo requiritur diſpoſitio poſitiua ſecundum cuius quātitatem infunditur quantitas gratię. & illa diſpoſitio eſt conuerſio in deum, et

auerſio à peccato. Stat etiam aliquem eſſe dignum maiori gloria qui minorem gratiã habebit:quia nõ ſingula merita augmentant gratiam,ſed bene gloriam. Nam merita operis operantis niſi procedant à tota actiuitate charitatis,non augmentant gratiam. Alia difficultas contra doct.qui dicit quod ſemper reſurgit ad maiorẽ gloriam.& ratio doct. eſt quia reſurgit ad omnẽ gloriã debitam meritis priorib9,& aliquid meretur de nouo reſurgendo.ergo reſurgit ſemper ad maiorẽ gloriam. Contra,apparet quòd doc. cõtradicat ſibi ipſi. Patet ſic dupliciter. Primo,bene ſequitur,reſurgit ad minorem gratiã: ergo ad minorem beatitudinem quantum ad eam partem quæ debetur gratię:quia alia pars glorię debetur gratię,& alia operibus meritorijs. Et vltra,reſurgit ad minorẽ gloriãm quãtum ad partem quæ debetur gratię, quãuis ad maiorem gloriam ex ea parte quę correſpondet meritis: & cum ille exceſſus non ſit tantus quãtus erat exceſſus quo erat dignus maiori gloria ante caſum,ſequitur ꝙ nõ ſemꝑ reſurgit ad maiorem gloriã. Et clari9 ſic arguitur,ſit Sortes qui cecidit à magna gratia per quã fuit dignus magna gloria,& illa gloria debita illi gratię ſit.a.et gloria debita meritis mortificatis ſit.b.reſurgat ad minorẽ gratiã,& gloria debita illi gratię ſit.c.& quę debetur meritis,ſit.d.tunc arguitur ſic.a.excedit.c.puta gloria quę debetur gratię à qua cecidit,excedit illam gloriam quę debetur gratię per quam reſurgit,& forte eſt poſſibile ꝙ in maiori proportiõe.a.excedat.c.quàm.b.excedat.d.ergo ſimpliciter aggregatum ex.a.&.b.erat maius quàm aggregatum ex.c.&.d.et excedit ab illo aggregato,& reſurgit ad min9 aggregatum.ergo nõ ſemper reſurgit ad maiorẽ gloriam. Fateor ꝙ eſt poſſibile quòd ſimpliciter reſurgat ad minorẽ gloriam.ſed quando dicit doc.ꝙ ſemper reſurgit ad maiorem gloriã, intelligitur ex parte meritorũ. Ratio, gratia à qua cecidit, erat ſolius dei:ſed opera meritoria erãt aliquo modo eius qui cecidit. Præterea qñ reſurgit, reſurgit ad omnem gloriã quę debetur ex parte meritorũ.ſed ipſa gratia quę eſt ſolius dei,nõ dignificat hominẽ niſi inſit:quia homo non eſt dignus gloria propter gratiã quam habuit, ſed ꝓpter illam quã habet. Pręterea ex ea parte glorię quę correſpõdet gratię,ſtat ꝙ reſurgat ad minorẽ gloriã. Vltra dicit doc.ꝙ oĩa priora merita viuunt in dei acceptatione. Et

ex hoc patet ſecundum eum ꝙ dignitas ad gloriam quę eſt ex meritis, nõ tollitur per quodcũq; peccatum mortale, licet aliqñ impediatur. ideo talis reuiuiſcit in reſurgente: ſed non reuiuiſcit prior gratia. & ſic dignitas ad gloriã ex gratia tollitur per peccatũ mortale. ideo nõn reuiuiſcit in reſurgente à peccato. Cõtra, non reſurgit ad maiorẽ gloriam ex parte meritorum. ergo. Patet, ſit Sortes qui cecidit & reſurgit. tũc arguitur ſic, licet Sortes reſurgat ad omnẽ gloriam debitã meritis pręcedentibus, tñ nõ habet nouũ meritum. ergo nõ reſurgit penitus ad maiorẽ gloriam ex parte meritorum quã ad illã à qua cecidit. ergo male dicit doc. Patet minor: quia nõ habet aliquod meritũ: qa ſi haberet aliqd, maxime eſſet actus per quẽ diſponit ſe ad reſurgendũ. ſed hoc non, quia ille actus in inſtanti infuſionis gratię eſt prior natura quàm gratia, & nullo modo à gratia. ergo non eſt meritorius: quia nullus actus meritorius eſt quin ſit à gratia, ſaltẽ poſterior gratia. Et oportet dicere ſecundũ doc. ꝙ actus per quem homo reſurgit diſpoſitiue, eſt prior natura gratia: quia datur gratia ſecundũ quantitatem talis diſpoſitionis. ergo oportet quòd neceſſario illa diſpoſitio ſit prior natura quàm gratia. Si ita ſit: ergo non eſt gratia in hoc inſtanti. & ſi ſic, nõ eſt meritorius alicuius gradus glorię. Nã implicat ꝙ mereatur gradũ glorię per actum qui non eſt à gratia. Si talis actus nõ eſt meritorius gradus glorię, & cũ nõ habeat merita niſi pcẽdẽtia quibus reſpondet gloria, nõ reſurgit ad maiorẽ gloriã ex parte meritorũ. Diceretur ad iſtud ſecundũ doc. quòd requiritur ꝙ illa diſpoſitio pcedat tempore, et continuetur per tempus. Dicerẽ quòd in inſtanti terminãte tempus in quo infunditur gratia, quòd gratia concurrit ad conſeruationem illius diſpoſitionis. & tenẽdo iſtum modum, ſi eſſet illa diſpoſitio continuata vſque ad illud inſtãs incluſiue, quòd infunderetur gratia ſi nõ poneretur obex, et tunc mereretur in illò inſtanti. ſed tenẽdo quòd non requiritur continuatio tẽporis, eſt difficile ſaluare quin reſurgat homo præciſe ex parte meritorum ad eũdem gradum gloriæ ad quem prius erat ordinatus. nam ſi nihil meretur de nouo per illum actum, non habet plura merita in acceptatione diuina quàm prius. ¶ Arguitur ſic. ſi ſemper reſurgeret ad maiorem gloriam, ſequitur quòd reportaret commodum de ſuo peccato. nego, immo ſi non

ceciddiſſet, & exercuiſſet bona opera loco operum malorum, ad maiorem gloriam ordinatus fuiſſet. ¶Infert doctor duo correlaria. Primum, Aliquis damnatus habet maius ius ad maiorem gloriam quã aliquis ſaluatus. ſed vt dictum eſt, videtur oppoſitum probabilius. ¶Secundum correlarium, Quãdo aliquis cecidit ab operibus meritorijs in mortali exiſtens, illa opera à quibus cecidit, nullo modo ſunt meritoria alicuius gratiæ ad quã reſurgat. hoc eſt, propter illa opera meritoria præcedẽtia ſtante caſu, nullo modo eſt dignus vt reſurgat: ſed per opera de nouo facta eſt dignus vt reſurgat. Item illa opera meritoria in ordine ad deum poſſunt acceptari vt deus iſtũ magis inſtiget ad reſurgendũ. Nã qui bono vacat exercitio & exercetur in operibus meritorijs, facilius reſurgit: quia habet habitũ acquiſitũ inclinantẽ ad bonũ. Secũdo habet fortius dei adiutoriũ. Et tertio non habet habitus malos retrahentes à bono &c.

¶De tertio articulo.

¶Quid de facto, an ſcilicet peccatum dimiſſum per pœnitentiã, in recidiuatione redeat idem numero? Dico quòd peccatum dimiſſum redit tãquam circunſtantia aggrauãs: & eſt reſolutio doct. Nã peccata dimiſſa nõ redeunt quãtum ad reatum, neque quantũ ad ſubſtantiam, ſed redeunt tanquam circunſtantię aggrauãtes. hoc eſt, grauius peccat ſi recidiuet quàm peccaret ſuppoſito quòd non fuiſſet ei dimiſſum peccatum. Sint ſortes & plato qui commiſerunt ęqualia peccata. ſorti ſunt dimiſſa, & platoni nõ ſunt dimiſſa. Iterum committunt ęqualia peccata ex genere, ęqualia inquam ex omnibus alijs circũſtantijs pręterquam ꝙ priora ſunt dimiſſa ſorti, & non platoni. ſortes grauius peccat quàm plato. quod patet duplici ratione. Prima, quandocũque alicui confertur aliquid quod eſt indebitum; quanto magis eſt indebitum, tanto magis eſt obligatus lege gratitudinis. ſed ſic eſt quòd quando ſortes cecidit in peccatum, remiſſio peccati eſt illi indebita, immo nihil debetur ei niſi pœna ęterna, & gratia nõ eſt ei debita. ergo ſi cõdonetur ei iſta pœna, & detur gratia per quã efficitur particeps vitæ æternę: quanto iſta erant ei magis indebita, tantomagis obligatur lege gratitudinis. ergo recidiuans magis peccat quã ſi iſta non fuiſſent ei remiſſa. Hinc eſt quòd dicunt doct. ꝙ omne beneficiũ ſiue temporale ſiue ſpũale

aggrauat peccatū ſequēs,dūmodo non habeatur ignorātia inuincibilis. Secunda ratio,actus qui eſt tranſgreſſio pluriū obligationū,eſt maius peccatū quàm ille actus qui eſt trāſgreſſio vnius præciſe illarum.ſed poſt remiſſionem peccatorum recidiuās tranſgreditur plures obligationes quàm faceret ſi non fuiſſent ei remiſſa peccata pręcedentia. Patet minor:quando ſortes fornicatur,eſt trangreſſio quę oritur ex iſto pręcepto, Nō mœchaberis.ſed poſt remiſſionē pctī eſt tranſgreſſio alterius obligationis cuius nō eſſet trāſgreſſor ſi nō fuiſſet dimiſſum pctm̄. Patet:qn̄ remittuntur peccata,neceſſarium erat ꝙ haberet propoſitū de non peccando in futurū:quia eſt vna pars contritionis.ſed illud propoſitum nō eſt niſi quędam promiſſio deo facta de non peccando in futurum,& quoddā votum: & ex illa promiſſione oritur quędam obligatio:ergo actus cōmiſſus poſt remiſſionem eſt tranſgreſſio plurium obligationum. Nō eſt difficultas in maiore.hinc eſt ꝙ ſacerdos aut religioſus fornicans ſiue cognoſcēs ſolutam plus peccat:quia facit cōtra plures obligationes:ſcilicet contra vnam quæ oritur ex voto,contra vero alterā quę oritur ex illo pręcepto Nō mœchaberis.ergo eodem modo ex promiſſione facta deo de non peccando amplius quando remittuntur peccata,oritur quædam obligatio cuius peccatum recidiuationis eſt tranſgreſſiuū. Doc. aſſumit vnū dubiū,quāuis ſua ratio ſit bene apparens: vtrum videlicet requiratur propoſitum actuale. Aliqui dicunt quòd ſufficit quòd non ſit propoſitū actuale peccandi. Secundo ſtat aliquē cui non remittuntur peccata, habere tale propoſitum nō peccandi. Et tertio ad minus de originali ſtat ꝙ remittatur ſine illo propoſito. Ratio igitur prima doctoris concludit vniuerſaliter de omni quòd omnis recidiuans grauius peccat quā peccaret ſi nō eſſet ei dimiſſum peccatū,dūmodo non habuerit ignorantiā inuincibilem. Contra iſtam cōcluſionē apparet ꝙ peccata nō redeunt vt circunſtantia aggrauans. Arguitur ſic. innocētia cōſeruata vſq; nunc eſt maius bonum quā ſit reſurrectio vel cōdonatio peccatorū præteritorum,puta quā ſit cōmiſiſſe, & habuiſſe remiſſionem illorū. ergo ſi ſortes ſeruaſſet innocentiam vſq; nunc,cadendo grauius peccat. ergo remiſſio illorū non eſt circunſtantia aggrauās,immo potius diminuens. Et iſtud argumentum habet apparētiā

contra concluſionē. Breuiter quantū ad iſtā maiorē concedo ꝙ maius beneficiū fecit Chriſtus matri ſuę pręſeruādo eam à peccato, quàm Magdalenę cui remiſit pc̄tā multa: quia cōſeruatio innocētię eſt maius beneficiū quā cōdonatio pc̄ti poſt remiſſionē. & cū infertur, ergo remiſſio peccāti nō eſt circunſtantia aggrauans: nego illā: nā ſtat eſſe duo incompoſſibilia quorū quodlibet erit circūſtantia aggrauans ſi inſit. Vnde remiſſio peccati eſt circunſtantia aggrauans ſic comparando duos quorum quilibet peccauit, & vnus reſurgit, & alter non: quia cui remiſſum eſt peccatū, grauius peccat quā alter. ſed remiſſio peccati cōparando illum in ordine ad eū qui peccauit, & cui non eſt remiſſum peccatū, nō eſt circunſtantia aggrauans: immo ille qui cadit ab innocētia grauius peccat, itat ꝙ vtraqꝫ iſtarū circunſtātiarū, ſcilicet innocētia, & remiſſio peccati, ſint circūſtātię aggrauantes ſecundum diuerſas cōparationes. Pro alio argumento, donare capitur ęquiuoce. vno modo idē eſt ꝙ remittere: & ſic deꝰ nihil donauit illi quē. cōſeruauit in innocentia. Alio modo donare. i. cōſeruare: & ſic deus donat gratiā quāuis nō remittat pc̄tm̄: puta qn̄ nullum eſt pc̄tm̄ remittēdū. ¶ Vtrū ille cui plꝰ donauit. i. remiſit de debito, ſit magis obligatꝰ? Dico ꝙ nō: imo falſū eſt ſimpliciter ꝙ cui plus remiſit, magis obligat: ſed cęteris paribus eſt verū. hēmꝰ ergo ꝙ cui plꝰ remiſit, recidiuādo grauiꝰ peccat, qa facit cōtra plures obligationes & ꝓmiſſiones & gratitudines. & q̄to pc̄tm̄ ē grauius, tāto remiſſio eſt minus debita. ſed ille q cadit ab innocētia, cęteris paribus grauius peccat quā ille q cadit ſc̄do ſiue recidiuat. & ſic patet de quęſtiōe.

¶ De ſacramento extremę vnctionis Diſtinctio vigeſimatertia.

IN HAC DISTINCTIONE quęrit an extrema vnctio ſit ſacramentū nouę legis. Hic ſunt duo vidēda. Primum, quòd poſſibile eſt eſſe aliquod ſacramentum nouæ legis quod ſit ſignum efficax finalis remiſſionis venialium. Nam poſſibile eſt deum finaliter remittere venialia. ergo poſſibile eſt ſibi inſtitui ſignum efficax il-

lius remiſſionis. Patet conſequentia,deus poteſt inſtituere ſignum efficax remiſſionis mortalium & originalis,vt eſt baptiſmus & pœnitētia:ergo poteſt inſtituere ſignum efficax remiſſionis venialiū.& hoc congruum fuit.& in iſto primo articulo nulla eſt difficultas. ¶In ſecundo articulo vult oſtēdere quòd ſit extrema vnctio, & quid ſit: & dicitur quòd eſt vnctio hominis infirmi & pœnitentis facta in determinatis partibus corporis cum oleo oliuarū conſecrato ex inſtitutione Chriſti ſignificās remiſſionem venialiū. in qua diffinitione ponit ly vnctio loco generis. & eſt multiplex vnctio.quædam qua vnguntur reges, & illa non eſt ſacramentalis neque ſacramentum. Alia eſt qua vnguntur catechumini: & illa non eſt ſacramentum,ſed ſacramentalis,id eſt diſpoſitio ad ſacramentum ſuſcipiendū. Altera eſt vnctio extrema,& illa eſt ſacramētum hominis infirmi & pœnitentis. ¶Et per hoc ponuntur duę conditiones requiſitę anteq̄ aliquis poſſit recipere hoc ſacramentum. Prima, quòd ſuſcipiens ſit infirmus etiā infirmitate ſecūdum probabilem coniecturam tendente ad mortem. & ſic patet ꝙ ingredientes bellum licet ſecundum probabilem coniecturam ſtatim ſint morituri: hoc tamen non eſt ex infirmitate:ſimiliter damnati ad mortem:talibus non eſt hoc ſacramentum miniſtrandum,ſed ſolum illis qui ex infirmitate quam patiuntur,ſtatim ſecundum probabilem coniecturā ſunt morituri. & propterea vocatur extrema vnctio, quia inter omnia ſacramēta debet dari poſtremū. Secunda conditio eſt quòd ſit hominis pœnitentis: & ſic non debet dari niſi illis qui ſecundum probabilem cōiecturam ſunt in gratia. ¶Hic eſſet difficultas vtrum iſtæ duæ conditiones requirantur ad eſſentiam ſacramenti,ita quòd ſi detur ſano vel non pœnitenti, de facto nō erit ſacramentum,vel vtrū illa duo requiruntur ſolum de neceſſitate præcepti. Dico quòd requiritur infirmitas ſolum de neceſſitate præcepti, vt dicit de palude, & non de neceſſitate ſacramenti. Multa enim de præcepto diuino requiruntur ad ſuſceptionem ſacramentorum quæ non ſunt de neceſſitate ſacramenti: vt eſt propoſitum non peccandi. & tamen non eſt de neceſſitate ſacramenti. Ad hoc ſacramentum de neceſſitate requiritur conſecratio ab epiſcopo in oleo oliuarum ſolum antequam ſit materia ſufficiens. & hoc ſacramen-

tum miniſtratur in certis partibus quæ ſolent eſſe organa peccatorum venialium & quinque ſenſuum: ita quòd iſta vnctio non debet fieri per totum corpus, ſed in quinque ſenſibus & lumbis & pedibus. & quia aliquando idem ſenſus habet duo organa, vt viſus & audit9, debet fieri in vtroque illorum. & ſi aliquis careat aliquo iſtorum mẽbrorũ, debet fieri in partibus propinquioribus, cum certa forma, & illa eſt deprecatiua. Vnde ſacramẽtum iſtud non ſupponit niſi pro aggregato ex illa vnctione ex oleo oliuarum, et illa forma verborum prolata à ſacerdote. Huius ſacramenti miniſter eſt preſbyter, & de neceſſitate præcepti preſbyter curatus, & de neceſſitate ſacramẽti preſbyter quicũq;, quia ad miniſtrandum hoc ſacramẽtum non requiritur iuriſdictio. & ſuſcipiens debet eſſe pœnitens & infirmus.

¶ Sũt hic aliquę difficultates. prima. cũ ſint multæ vnctiones particulares ſucceſſiuę, vtrum quęlibet particularis vnctio, puta vnctio oculorum cum prolatione verborum ſit vnum ſacramentũ, & vtrũ virtute illius remittãtur venialia commiſſa per oculos: vel vtrum expectetur quouſq; totum ſit completum? Quantũ ad hoc non eſt magnũ periculum dicere hoc vel illud. nam vnum veniale poteſt remitti ſine alio, cum compatiatur ſecum charitatẽ. ideo poteſt aliquis dicere ꝙ per illam vnctionem oculorum remittuntur venialia commiſſa per oculos, & non commiſſa per nares: & non eſt magna difficultas. & hoc vidẽtur ſentire aliqui doct. quòd quęlibet partialis vnctio cum forma ſibi reſpondente eſt partiale ſacramẽtum, & habet ſuum effectũ. ¶ Si dicatur ſecundum, puta quòd non in vltima remittũtur, tunc omnes illæ partiales ſunt vnum totale ſacramẽtũ. & hoc eſt etiam probabile. ¶ Secunda difficultas: ſortes cõmiſit aliqua venialia, et per nullum iſtorum organorũ, ſed per ſolam cogitationem: vtrum per epiſcopalem vnctionẽ illa remittantur? videtur ꝙ non: quia hoc ſacramentum eſt inſtitutum contra venialia commiſſa per aliquem iſtorum ſenſuum exteriorum. ergo non ſe extendit ad venialia mentalia. Dico quòd nullum eſt veniale quin ſit cõmiſſum ſaltem obiectiue per aliquod iſtorum organorũ. & forte ſtat eſſe veniale quod non habet operationem pro obiecto: vt odium dei ſubreptitium, vel actus infidelitatis ſubreptiti9, dicerem quòd illa remittuntur virtute totalis inunctionis

cum prolatione verborum. ¶ Tertia difficultas, ſortes non eſt confeſſus, qa perdidit loquelam: ſed apparet ſignũ pœnitẽtiæ. an debeat ei tale ſacramẽtum conferri? & ponatur ꝙ talis non habeat diſplicentiam ſufficientẽ ad recipiendũ ſacramentũ pœnitentię: ita quòd poneret obicẽ confeſſiõi, & illa diſpoſitio eſſet ſufficiens ad hoc ſacramentũ ſuſcipiendũ. Dicit de Palude ꝙ virtute operis operati remittitur mortale non remiſſum per pœnitentiam: quia non requiritur tanta diſpoſitio in ſacramẽto extremę vnctiõis. Ex quo ſequitur correlariũ: Stat aliquos duos in ęquali diſpoſitione & diſplicẽtia pctõrum ſuorum quantũ eſt ex parte eorum decedere, & vnꝰ damnabitur, et alter ſaluabitur: quia vnꝰ recipit hoc ſacramentum, virtute cuiꝰ ex vi operis operati remittitur peccatum. & alius non ſuſcipit, & non remittitur, & damnatur. Ideo hoc ſacramentum per accidens extenditur ad remiſſionem mortalium, & de per ſe ad remiſſionẽ venialiũ. Iam quæritur an ſit ſacramẽtũ neceſſitatis? Dico ꝙ eſt neceſſitatis ꝙ nõ cõtẽnatur: ſed nõ eſt ſimpliciter neceſſitatis quin poſſit homo ſaluari ſine illo: quia aliàs deberet miniſtrari illi qui ſuſpenditur. ſed habens copiã ſacerdotis & contẽnẽs peccat mortaliter ſi ꝓbabiliter coniecturat de morte ex infirmitate quam patitur. Cõmuniter dicunt theologi quòd duo ſunt ſacramenta neceſſitatis, ſcilicet baptiſmus & pœnitentia: & quinqꝫ conſiliĵ. ſed dico quòd quinqꝫ ſunt neceſſitatis ſic quòd non debent contẽni. Ordo autem & matrimonium ſunt neceſſitatis quantum ad communitatem, ita ꝙ tota communitas obligatur, ſed non quantum ad hoc vel illud ſuppoſitum.

¶ Diſtinctionis. XXIIII. quæſtio prima.

CIRCA HANC DISTINCTIOnem. xxiiĵ. quęritur vtrum in eccleſia ſint ſeptem eccleſiaſtici ordines. ¶ Primo vidẽdum eſt quid ſit ordo. Vnde ſecundum Bona. ordo ſiue ſacramentũ ordinis eſt poteſtas ſpũalis ad aliquẽ actũ eccleſiaſticum exequendum in eccleſiaſtica hierarchia. Vnde ſupponendũ eſt ꝙ aliud eſt ſa-

cramentũ ordinis, & aliud eſt ordo: quia ordo eſt effect9 ſacramenti ordinis: & trãſeunte ſacramẽto ordinis remanet ordo. ¶ Doc. impugnat iſtã diffinitionem, quia ſequitur ꝙ epiſcopat9 eſſet ordo diſtinct9 ab alĳs ordinibus: quia importat aliquem actũ ſeu poteſtatẽ ordinandi, & poteſtatẽ confirmandi: quia null9 poteſt cõfirmare pręter epiſcopũ, vt diximus: & iſti actus ſunt ſpũales. ergo ſi ordo nihil aliud eſt q̃ poteſtas ſpũalis &c. ſequitur ꝙ epãtus eſt ordo. Itẽ ex illa diffinitiõe ſeqtur ꝙ ordines minores infra preſbyteratum non eſſent ordines. Patet: quia nihil faciũt quin ſi purus laicus attentet facere, faciat: quanuis peccet. ergo ex illa diffinitione non eſſent ordines. ¶ Diffinit ergo doc. aliter. Et pro terminanda quęſtione quæritur vtrum epiſcopatus dicat ordinem diſtinctum à preſbyteratu, vel ſolum dicat iuriſdictionẽ, cum duplex ſit poteſtas, quędam iuriſdictionis ſeu coercitiua, quę non ĩportat ordinẽ: quia poteſt eſſe in laico. Sed poteſtas ordinis dicit ordinem. Difficultas ergo eſt inter doc. vtrum epiſcopatus dicat ordinem, vel ſolum iuriſdictionem. Iuriſtę regulariter tenẽt ꝙ epiſcopat9 eſt ordo, & ratio eorũ eſt appẽs: quia oĩs ptãs indelebilis importat ordinem. ſed poteſtas epiſcopalis eſt indelebilis. igitur. ſic probant maiorem: quantũcunque epiſcopus ſit degradatus, ſi attentet ordinare, ordinat: ergo illud ſignum ſenſibile ꝑ quod confertur talis character epiſcopalis, eſt ſacramẽtum: quia illud quod eſt indelebile, confertur vi operis operati. ergo apparet quòd illud quod confertur, ſit ordo diſtinctus ab ordine preſbyteratus. Secunda ratio, ſi epiſcopus attentet ordinare vel confirmare non ſubditum, de facto ordinat vel confirmat. ergo ſequitur quòd epiſcopatus non dicit tantum iuriſdictionem: quia aliâs non haberet poteſtatem niſi ſuper ſubditos. Item epiſcopatus dicit poteſtatem conſecrandi ſacerdotem, & dicit poteſtatem confirmationis. & iſta poteſtas eſt diſtincta à poteſtate ſacramentali. ergo epiſcopatus eſt ordo diſtinctus ab ordine preſbyteratus. Vnde non preſbyteri non poſſunt talem poteſtatẽ exercere: & ſi attentant, nihil faciunt. cum ergo epiſcopatus dicat poteſtatẽ adminiſtrandi ſacramenta, puta ordinandi in preſbyterum, & confirmãdi: & tales act9, ſcilicet confirmare & ordinare, non ſunt act9 iuriſdictiõis, ſequitur quòd epiſcopatus eſt ordo diſtinctus. Et eſt appa-

rentia, quia cõfertur illa poteſtas per aliquod ſignũ ſenſibi-le: qa quãuis ſint electi, niſi ſint vncti, nõ poſſunt actus illi9 poteſtatis exercere. Videtur ergo de facto quòd epiſcopatus ſit ordo, cum imprimatur caracter indebilis, ſicut in aliquibus alijs. Requiritur etiam aliqua ſpecialis materia in illa vnctione ſicut in alijs ſacramentis. igitur. & illę ſunt rationes iuriſtarũ. ℭ Alij doctores, & regulariter theologi, dicunt quòd ep̄atus nõ eſt ordo. & ratio principalis ponitur iſta à Richardo, quia neceſſarium eſt neceſſitate pręcepti quando aliquis efficitur ſacerdos, quòd habeat minores ordines: aliâs peccaret. oportet enĩ quòd efficiatur antea diaconus & ſubdiacon9. ſed ſic eſt quòd ſi aliquis non presbyter inungatur in epiſcopum, non erit epiſcopus. neq; ſi attētet aliquid facere, puta confirmare vel ordinare, nihil penitus agit. ergo videtur quòd epiſcopatus non ſit ordo diſtinctus à presbyteratu: & per conſequẽs ꝙ nõ eſt ordo. Quicquid ſit, apparet mihi quòd iſta diſputatio eſt ſolummodo verbalis: quia illi qui dicunt quòd epiſcopatus eſt ordo, dãt vnam diffinitionem. & oppoſitum tenentes dant aliam; & maxime theologi. Vnde regulariter dicunt doct. quòd ordo nihil aliud eſt quàm poteſtas quædam ad conſecrandum corp9 & ſanguinem Chriſti: vel poteſtas legitima ad aliquam diſpoſitionem pręuiam ad talem cõſecrationem: vt diaconatus importat poteſtatem ad miniſtrandum materiam ad euchariſtiam conſecrandam. Sed eſt apparentia fortior contra theologos: quia epiſcopalis poteſtas ad conſecrandum presbyteros neceſſitate ſimpliciter dicta requirit quòd talis ſit presbyter. ergo diffiniendo ordinem ſicut diffiniũt theologi, epiſcopat9 debet magis dici ordo quàm minores ordines. Dicit de Palude quòd argumẽtũ bene cõcludit quòd minores ordines nõ de per ſe ſed de ꝑ accidẽs ordinãtur ad conſecrationẽ corpis Chriſti: ſed nullo modo ordinat̃ epiſcopalis dignitas: ſed ĩmediate ordinatur ad ordinandũ & ad cõfirmãdũ, & nõ ad cõſecrãdũ corp9 Chriſti. & iſta ponitur differentia. Sed nõ curando de difficultate tali, videtur quòd illa vnctio epiſcopalis ſit ſacramẽtum qa eſt ſignũ efficax gratiæ, & ex vi opis opati ibi datur illa poteſtas ordinandi in presbyterum, & confirmandi, & cõſequenter gratia: ita quòd nullus nõ epiſcopus poteſt ordinare neq; cõfirmare: ita quòd ſi attẽtet, nihil facit: ĩmo di-

gunt doctores realiter quòd non poteſt facere papa ꝙ preſbyter cõficeret vel ordinaret niſi eum faciendo epiſcopũ: & epiſcopus quantumcunq; degradatus ſi attentet confirmare vel ordinare, ordinat & cõfirmat. Videtur ergo ꝙ illa poteſtas confertur ex pacto diuino: & per cõſequens ꝙ epiſcopalis dignitas ſiue epiſcopatus ſit ſacramentum. & apparet mihi quòd ſit ſacramentum à Chriſto inſtitutum: & non eſt aliud ſacramentum quàm ordinis. igitur. immò videtur quòd cum epiſcopat9 ſit gradus altior, quòd in eo confertur maior gratia quàm in alijs ordinibus. Cum ergo talis poteſtas ex pacto diuino confertur mediante ſigno efficaci, apparet mihi ꝙ cõferatur gratia virtute operis operati, immò maior quàm ſimplici preſbytero, cum cõferatur ab illis qui ſunt in maiori dignitate. & iſta opinio videtur mihi probabilior.

¶De tertio articulo.

¶VISVM EST QVID EST ORDO, & vtrum epiſcopat9 ſit ordo, & allegata eſt altercatio inter Theologos ſaltem pro maiori parte, & Iuriſtas. Theologi dicũt quòd epiſcopatus non eſt ordo: & epiſcopatus non importat ordinem vltra ſacerdotem: ſed ſolum importat dignitatem & iuriſdictionem. Sed Iuriſtæ dicunt ꝙ epiſcopatus importat ordinem tenendo ꝙ epiſcopus per quamcũque degradationem ſemper remanet epiſcopus, perdit bene iuriſdictionem fori exterioris, quia nullum poteſt excõmunicare, neque indulgentias conferre, quia non habet ſubiectos. tamen ſi attentet aliquẽ ordinare in preſbyterum, ordinat & confirmat. & illi ſunt actus ſpirituales ſecluſa iuriſdictione. Alij dicunt ꝙ degradatus nõ poteſt ordinare. & huius ſententiæ eſt doctor. Sed multi oppoſitum, & ꝓbabilius, ꝙ epiſcopatus importat characterem indelebilẽ, & ꝙ eſt ordo. & tenendo ꝙ eſt ordo, ꝙ eſt inferior ad ſacerdotium, quia epiſcopatus capiendo pro charactere epiſcopali eſt ſolum poteſtas ad confirmandũ & ordinandũ; ſed character ſacerdotalis eſt poteſtas ad conſecrandũ corpus & ſanguinem Chriſti: & actus conſecrationis eſt inter omnes actus imperfectior q̃ cõfirmationis. ſed quia nunq̃ confertur alicui ptãs epiſcopalis quin habeat poteſtatẽ ſimul & ſemel ſuper corpus Chriſti verũ: hinc eſt ꝙ epiſcopatus eſt perfectior quàm ſit ſacerdotiũ. Iam in iſto tertio

articulo inquirit vtrum ordo ſit ſacramentũ. Dicit doct. ꝙ capiendo proprie ſacramentũ ordo non eſt ſacramentum: bene tamẽ capiendo large, ſicut patet ex principio quarti: aliquando vnum & idẽ eſt ſacramentũ & res ſacramenti, vt character baptiſmalis eſt res ſacramẽti.i.effectus ſacramenti, & character ille dicitur eſſe ſacramentũ inquãtum ille character ſignificat rẽ ſacrã.i. grãm conſequẽdã, & nõ vocatur ſacramentũ eo ꝙ ſit ſignũ ſenſibile imo eſt inſenſibile. ſed dicit ſacramentum pro tanto: quia rem ſacram ſignificat, ſcilicet gratiam gratũ facientẽ. Eodem modo character qui eſt ordo, ſiue character impreſſus per ordinẽ, proprie non eſt ſacramentũ: quia non eſt ſignum ſenſibile: ſed large eſt ſacramentũ, quia ſignum gratię requiſitæ & conuenietis ad exercitiũ actus ad quem ille ordo eſt ordinatus. ſed capiendo proprie ſacramentũ ſcdm quod dicitur ꝙ ſunt ſeptem ſacramenta eccleſiaſtica, ordo nõ eſt ſacramentũ, ſed ordinatio, quę non eſt aliud quàm inſtitutio alicuius hominis in gradu eminenti ad aliquem actũ circa ſacramentũ euchariſtiæ: facta à debito miniſtro certa verba proferente cum debita intentione, ſignificans collationẽ illius poteſtatis. Vnde ſicut cætera ſingula ſacramenta cõſiſtunt in aliqua materia & aliqua forma à certo miniſtro prolata cũ debita intentione: ita ordinatio cõſiſtit in certa materia & certa forma à certo miniſtro proferenda &c. Vnde cum quis ordinatur in preſbyterũ, datur calix cum hoſtijs, & miniſter profert certa verba. talis ꝓlatio verborum cum exhibitiõe illius materię vocatur ordinatio, quia talis prolatio cũ exhibitione materiæ ex inſtitutione Chriſti efficaciter ſignificat collationem poteſtatis ſacerdotalis ſiue impreſſionis characteris, quę eſt poteſtas conſecrãdi. ſacramentũ ergo ordinis nõ eſt ordo, ſed eſt ordinatio quę cõſiſtit in applicatione materiæ cũ certa forma. & illud cõgregatum ex inſtitutione Chriſti ſignificat poteſtatẽ ſpiritualem & gratiam gratum facientẽ requiſitam ad exercitium illius officij. Et debitus miniſter eſt epiſcopus quantũ ad ordines ſacros: ſed quantũ ad ordines non ſacros aliqui abbates poſſunt conferre. & nõ eſt difficultas quin miniſter debitus debito præcepti eſt epiſcopus. ſed vtrum miniſter debitus ex neceſſitate ſacramenti ſit ſolus epiſcopus: aliqui, vt Armachanus & Marcilius de Padua, dixerũt ꝙ

quilibet ſacerdos poteſt alios ordinare: & ſi attentet, tenet ordinatio. ſed hoc eſt contra determinationē iuris. extra de conſuetudine. cap. iiij. habetur ꝙ ſi ſacerdos non epiſcopꝰ attentet ordinare, nihil facit. propterea dicunt alij ꝙ miniſter neceſſitate ſacramenti eſt ſolummodo epiſcopus conſecratus. ¶ Conſequēter quęritur, cū ſint ſeptem ordines, quomodo ponitur vnicum ſacramentū ordinis? Dicit doctor ꝙ ponitur vnicū vnitate generis ſubalterni, non vnitate ſpecifica, ſed generica. nam illa ordinatio in ſacerdotē per ſe ſumpta eſt vnicum ſacramentū, quia per ſe ſumpta ex inſtitutione Chriſti ſignificat collationem alicuius ptātis ſpiritualis, & conſequenter gratiā gratum facientem, & eſt verum dicere capiendo illam ordinationem ſolā, hoc eſt ſacramentū. quia ex inſtitutione Chriſti &c. & ita dicēdum de alijs. cum quęlibet ergo iſtarum ordinationū ſit vnum ſacramentum, & iſtę ordinationes differant ſpecie abinuicem ſicut materię & formæ ipſarum diſtinguūtur ſpecie: (nam alia materia exhibetur cum efficitur lector, & alia cū efficitur ſubdiaconus &c. & ſpecie diuerſa forma) ideo tales ordinationes diſtinguuntur ſpecie. ergo ſacramētum ordinis nō eſt vnum vnitate ſpecifica, ſed generica. & eſt ſpecies imediate contēta ſub iſto genere ſacramentum: & ſub iſta ſpecie ſubalterna ſacramentū ordinis continētur ſeptem ſpēs ſpecialiſſimę. Nec valet dicere ꝙ ſimul iūcta faciūt vnū ſacramentū. hoc eſt falſum, quia nec ſunt ſimul tempore, nec habent vnum effectum, ideo ſunt diuerſa.

¶ Ad argumenta. videtur ꝙ in eccleſia nō ſint ſeptem ordines, quia tunc eſſent in eccleſia tredecim ſacramēta. Dico ꝙ in eccleſia ſunt multo plura ſacramenta nūero diſtincta ꝗ ſeptem. Immo ſunt tredecim ſpecie diſtincta, & illorum tredecim ſunt ſeptē quæ continētur ſub vno illorum. Vnde qñ diuiditur ſacramentū, non ſemper diuidit in ſpecies ſpecialiſſimas. licet baptiſmus & pœnitentia ſint ſpecies ſpecialiſſimę, tamen ordo eſt genus ſubalternum.

¶ Secundo arguitur ſic, ſunt ſeptē ordines. ergo ſunt ſeptē characteres. tunc quæritur vtrū illi characteres ſint eiuſdē ſpeciei vel diuerſarū. videtur ꝙ nō ſint eiuſdē ſpeciei: quia accidentia eiuſdem ſpeciei nunquā ſe cōpatiuntur in eodē ſubiecto quin faciant vnū. Nō alterius ſpeciei: quia inter accidentia diuerſarū ſpecierum vnū eſt ſemper altero perfę-

ctius.dicit doctor ꝙ diſtinguũtur nũero & ſpecie, & ſeq̃ poſterior eſt pfectior, & nõ eſt ſolũ vnica entitas p diuerſos ordines, ſed realiter ſunt diuerſę entitates quę diſtinguũtur ſpecie: quemadmodum effectus ad quos iſtę entitates ordinantur conſecratio panis & vini, diſtinguuntur ſpecie ab oblatione quam facit diaconus, & ille character qui eſt ad operationem perfectiorem, vt eſt character preſbyteralis, eſt perfectior: & perfectius eſt miniſtrare ſanguinem q̃ miniſtrare materiam. Etiam quando probaretur quòd nõ diſtinguũtur ſpecie, falſum eſt quòd facerent vnum. nam duæ ſimilitudines diſtinguuntur ſolum realiter, & non faciunt vnam ſimilem qualitatem, quia non ſe intendunt. videtur tamen probabilius doct. quòd diſtinguuntur ſpecie. Arguitur tertio. in primitiua eccleſia erant duo ordines tãtum. ergo. conſequentia tenet: quia eccleſia non potuit inſtituere aliquod ſacramentum. Patet antecedens, non legitur in omnibus actibus Apoſtolorum nec in toto nouo teſtamẽto quòd fuerint aliqui ordinati niſi ſacerdotes & diacones, neq; legitur de ſubdia. & oſtia. ergo apparet quòd non ſunt niſi iſti duo ordines. certum eſt quòd in eccleſia non ſunt plus quàm fuerint in primitiua eccleſia, & hoc concedo, ſed dico quòd in primitiua eccleſia erat opus paucis miniſtris: quia pauci adhuc credentes: & vnus & idem poterat exercere officium illorum. Ideo nunquam aliquis ordinabatur in diaconũ niſi ordinaretur in minorib9. poſtea non conferebatur preſbyteratus omni diacono. verum in primitiua eccleſia nullus efficitur ſubdiac. quin efficeretur diaco. ſicut eodem die cõferuntur quatuor minores ordines, & conſtituuntur in ſacris. ſed creſcente multitudine credentium, ita quòd vnicus non poterat facile exercere officia omnium iſtorum ſeptem, ſunt diuerſis temporib9 & ſeorſum iſti ordines collati. ſed argumentum non cõcludit quin in primitiua eccl'ia eſſent quatuor minores, ſicut nũc ſunt, ſed pbat ꝙ nunq̃ conferebãtur niſi cõferretur etiam ſubdiaconat9 & diaconatus. Vñ ſubdiaconat9 nõ eſt ſacer ex inſtitutione diuina, immo longo tẽpore poſt ſubdiaconatum poterant vxorari. ſed ꝙ ſit ſacer, eſt propter continentiam annexam & illegitimationem.

¶ Diſtin. XXV. De ordinatis ab hæreticis.

CONSEQVENTER QVAErit doct. duas quęſtiones. Prima eſt vtrum pœna canonica impediat à ſuſceptione & collatione ordinum. Videtur quòd non: quia excommunicatus vel irregularis ſi attentet cōficere, cōficit. ergo à ſimili epiſcopꝰ excommunicatus vel irregularis ſi attentet ordinare & facere quod facit eccleſia, ordinat: & iſte q ſuſcipit, ſi intēdit ordinari, ordinatur. In oppoſitū arguitur per multos canones. i. q. i. de cætero. & capi. proximo, ſimoniacos omnino damnamus. & poſt, talem ſuſceptionem vel collationem irritam decernimus. ¶ In hac q̄ſtione facit duos articulos. In primo quęrit de pœnis canonicis. In ſecūdo quot ſunt. Vnde pœna canonica eſt pœna inflicta per canones, vel authoritate canonis, vel authoritate iudicis iudicantis ſecūdum canones. Et duplex eſt pœna canonica. quędam quæ incurritur ipſo facto authoritate canonis, quædam quæ non incurritur ipſo facto authoritate canonis, quædam infertur à iudice. exemplum primi, vt percutiens clericum. Alia eſt pœna quę non incurritur ipſo facto authoritate canonis: ſed à iudice authoritate canonis, vt preſbyter reuelans confeſſiones: vt in capit. omnis vtriuſque ſexus. dicitur quòd deponatur. et notanter dicitur deponatur, & non dixit depoſitus eſt. Per excommunicationem homo prohibetur à communione fidelium, & perceptione ſacramentorum quæ aliâs ſibi licerent. prohibitio quæ fit homini ab actu qui aliâs non ſibi liceret, non eſt pœna: vt ſi prohiberetur laico quòd nō conſecraret, non eſt ei pœna: ſed prohibitio quæ fit ab actu qui aliâs liceret homini, dicitur pœna. Ideo prohibitio canonica nihil aliud eſt quàm prohibitio facta ab aliquo actu aliâs licito per ſententiam latam ab ipſo iudice, vel authoritate iudicis iudicantis authoritate canonis. Vnde in ſpeciali ſeptē ſunt huiuſmodi pœnæ canonice, videlicet depoſitio, degradatio, infamia, irregularitas, excommunicatio, interdictio, ſuſpenſio. Prima ergo eſt depoſitio, quæ inter pœnas canonicas eſt maxima, & nunquam eſt lata à iure, & duo importat. primum eſt prohibitio ab exercitio cuiuſcūq; actus eccleſiaſtici à conſecratione, ſimiliter cuiuſcunq; miniſterij

circa conſecrationem, vt ab officio diaconatus, ſubdiaconatus &c. Secundo importat priuationem cuiuſcunq; priuilegij eccleſiaſtici. eo facto q̄ eſt depoſitus, quicunq; actus eccleſiaſticus ex officio eſt ſibi ꝓhibitus, & non gaudet priuilegio eccleſiaſtico, ſed ſubeſt poteſtati laicę. & iſta pœna nūquam, vt dictum eſt, infertur à iure, nec eſt canon ſentētię latę: puta quòd eo facto quo eſt depoſitus, ſubiaceat poteſtati laicę, ſed ſunt multi canones dicētes ꝙ venit ſubijciēdus: puta per ſentētiam iudicis: & per ſuum iudicem deponitur: et ipſo depoſito remittitur curię ſeculari. Degradatio nō eſt tam grauis pœna ſicut depoſitio, niſi importet depoſitionē. Vnde dupliciter poteſt degradari. Vno modo quātum ad actus eccleſiaſticos exercendos: ita tamē ꝙ adhuc gaudeat priuilegio clericali, & eſt partialis depoſitio. Secūdo modo poteſt quis degradari ſimpliciter: ita quòd prohibeatur ſibi omnis actus eccleſiaſtic9, & priuatur omni priuilegio clericali. et eſt idem cum depoſitione: & ſic non eſt maior quàm depoſitio: & ſic depoſitio eſt maxima pœnarum. Circa pœnam depoſitionis oritur difficultas. poſtquā ipſi clerici poſſunt ſubdi principi, quæritur quo iure ſunt exempti ab illa iuriſdictione laica. Sicut habetur ex multis canonibus, precipue de foro competenti, eccleſiaſticus aliquando poteſt ſubijci poteſtati laicę, & hoc fit per depoſitionem & degradationem, ita quòd tunc erit licitum laico iudici punire ciuiliter eccleſiaſticum. ergo ſequitur quòd eccleſiaſticus non eſt exemptus à iuriſdictione ciuili niſi per ius poſitiuum humanum, & nō diuinum, & ex priuilegio. & eſt maxima apparentia. Nam ſi eſſet exemptus iure diuino, cum nō poſſit ius humanum ſuper diuinum, per epiſcopum non poteſt ſubijci poteſtati laicę: quia humana poteſtas eſſet ſuper ius diuinum. Nam ſi ſit aliquis exemptus iure papali ab epiſcopo Pariſieñ. vt dicunt cœnobium Sancti Dionyſij & mendicantes, tales exēpti non poſſunt ſubdi epiſcopo Pariſieñ. per quācunq; iuriſdictionem inferiorem iuriſdictione papali, neq; per archiepiſcopū Senoneñ. nec per alium inferiorem à papa, ſed oporteret quòd per papam ſubijcerētur. ergo eodem modo ſi ſit aliquis exemptus ab aliqua iuriſdictione authoritate diuina, nunquā poterit ſubdi illi iuriſdictioni à qua eſt exemptus authoritate diuina, niſi per authoritatem diuinam, et non per inferiorē

poteſtatem: quia omnis humana poteſtas diuina poteſtate eſt inferior. videtur ergo quòd iſta exemptio clericorum ſit facta ſolum iure humano, & non iure diuino: & eſt opinio Ockam & multorum aliorum doctorum Pariſienſium dicentium ꝙ ante priuilegium erant clerici ſubiecti imperatori ſicut laici: ita ꝙ pro criminibus exigentibus poterant morte puniri à principe laico ſicut laici. ſed poſt priuilegiū nō poſſunt dari morti à principe laico ſicut laici. Ideo dicūt quòd priuilegium datum clericis non fuit iuris declaratio, ſed alicuius noui collatio. Alij dicūt quòd fuit ſolum declaratio iuris diuini, & illud priuilegium datum fuit clericis à Conſtantino imperatore tempore Iulij primi. & apparet mihi quòd iure humano. nam omnis habens aliquod dominium pure ciuile, poteſt illud dominiū à ſe abdicare, et illi dominio renunciare: quia omne dominiū pure ciuile introductum eſt vt aliquis efficiatur domin9 illo dominio, et requiritur volūtas eius & acceptatio. oritur ergo ſaltem partim ex acceptatione & proprio cōſenſu: et per cauſam oppoſitam ſui, id eſt per diſſenſum & nolitionem frāgitur tale dominium: & quilibet habens quodcunq; tale dominiū à ſe abdicare poteſt. ideo principes laici habentes ſuper clericos tale dominium, abdicauerūt à ſe: et quemadmodum religioſi abdicant à ſe quodlibet dominium, ita potuerunt principes ſeculares abdicare à ſe dominium quod habebāt ſuper eccleſiaſticos. fuit ergo illud priuilegium alicuius noui & non antiqui iuris declaratio. Vltra dico, quanuis hoc priuilegium ſit introductū ex illa abdicatiōe qua abdicauerunt principes, non poſſunt nunc ipſos eccleſiaſticos priuare illa libertate donata. Secundo, nullus alterum poteſt priuare ob quācunq; culpam niſi habeat iuriſdictionem ſuper illum: quia priuatio alicuius libertatis & boni tēporalis eſt actus iuriſdictionis propter culpam quam facit qui eſt priuandus. ſed ſic eſt quòd principes laici iam nullam habent poteſtatem aut iuriſdictionem ſuper eccleſiaſticos: quia illā à ſe abdicauerunt, ergo non habent amplius. ergo ob quācūq; culpam eccleſiaſticorū non poſſunt illos illa libertate priuare. Vnde ſi rex Franciæ cederet regno vel alicui parti regni, nō poſſet amplius ob quācunq; culpam punire illos de regno vel de illa parte quā à ſe abdicauit. ſimiliter poſtquam ceſſerunt principes iuriſdictioni quam habebant ſu-

per eccleſiaſticos, non poſſunt amplius eos punire ob quã-
cunq; culpã: ſed priuare eos libertate donata, eſt punire eos.
igitur. Tertio dico quòd iudex eccleſiaſticus qui habet iuriſ-
dictionem in eccleſiaſticum, iam poteſt priuare eccleſia-
ſticum libertate ſibi donata à principe laico. Ideo tenendo
iſtam opinionem, poſt ceſſationem principum laicorum ſu
per eccleſiaſticos eccleſiaſtici iudices habẽt iuriſdictionem
ſuper clericos. vnde papa non põt à ſe abdicare iuriſdictio-
nem: quia iuriſdictio eſt papatui iure diuino annexa. cum
ergo eccleſiaſtici ſint ſubditi iudicib9 eccleſiaſticis ſuperio-
ribus: puta epiſcopis & alijs: iſti habẽtes iuriſdictionem ec-
cleſiaſticam, inferiores eccleſiaſticos poſſunt iudicare, et pri
uare illo priuilegio conceſſo, & talis priuatio vocatur depo
ſitio in capi. vltimo de foro cõpetenti. ego eccleſiaſticus nõ
poſſum abrenũciare priuilegio mihi dato, nec à me abdica-
re, ſed ſuperior me9 poteſt illud priuilegium à me auferre.
Vnde duo ponuntur in illo cap. de foro competenti. primũ,
Sortes eccleſiaſticus non poteſt à ſe abdicare priuilegium
quod habet. ratio eſt, illud priuilegium non eſt datum in fa-
uorem iſtius eccleſiaſtici, ſed in fauorem totius collegij &
communitatis eccleſiaſticę. ergo vnus particularis non po-
teſt à ſe abdicare illud priuilegium quod habet non ſibi da
tum in fauorem eius, ſed totius cleri. ideo nõ eſt in poteſta-
te Sortis clerici ſubijcere ſe iudicio alicuius iudicis laici niſi
per modum arbitrij. ſed in alijs quibuſcunq; cauſis non põt
ſe ſubijcere laico iudici ferenti ſententiam per modum iu-
dicis ordinarij & habentis iuriſdictionẽ ordinariam ſuper
eccleſiaſticum. ſed iudex eccleſiaſticus poteſt iſtũ eccleſiaſti
cum particularem ſubijcere laico, etiã ſubiectione ordina-
ria. ¶ Secũda ratio, Sortes eccleſiaſticus ex ſua libertate nõ
habet poteſtatem faciendi aliquid in damnum ſui iudicis
ordinarij. ſed ſe ſubijciendo laico, priuaret ſuum ordina-
rium illa poteſtate ordinariã quam habet ſuper eum: ideo
non eſt in poteſtate ſua ſubijcere ſe alteri ab ordinario. ſed
ſicut eſt in poteſtate regis aliquem ſui regni ob culpã eius
ſubijcere alicui iuriſdictioni, vel eum mittere in exilium: ita
eſt in poteſtate iudicis ordinarij eccleſiaſtici ſubijcere iſtũ
eccleſiaſticum ob culpam eius alicui cui prius nõ erat ſub-
iectus. & ſic patet de depoſitione & degradatione. ¶ Secũ
da pœna canonica eſt infamia, quę eſt ſtatus lęſę dignitatis

quantum ad vitam & mores, ſicut bona fama eſt ſtatus illæſę dignitatis quantum ad vitam & mores. Eſt tamē notandum ꝙ iſta duo diſtinguūtur, ſcilicet eſſe infamatū, & eſſe infamē. Vnde quādo alicui imponitur crimen nec probatum adhuc nec notum, eſt infamatus, ſed non eſt adhuc infamis. vnde nunquam incurritur infamia niſi altero iſtorum trium modorū. ſ. per notorietatē criminis notorīj notorietate facti. i. quod nulla tergiuerſatiōe celari poteſt, vel niſi publice & iuridice confeſſus fuerit, vel niſi fuerit probatum contra eum, & ſententia lata à iudice fuerit. vnde quā cito imponit̄ alicui crimen in publico, talis eſt infamatus. ſed niſi tale crimē ſit ita notum quòd nulla tergiuerſatione celari poteſt, non eſt infamis infamia iuris, vel niſi publice fateatur & in iudicio, vel niſi iuridice probetur, & ſententia infamiæ à iudice feratur. & talis infamia non eſt aliud quā ꝓhibitio ab executione actuū legitimorum. nam infames nō admittuntur ad teſtimonium ferendum: & ſic arcētur ab illo actu legitimo: & illa ꝓhibitio eſt pœna. Infamibus non patent portę dignitatum, id eſt nō poſſunt aſſumi ad dignitates. Priuatio poteſtatis ꝓpinquę ad illos actus exercendos quæ aliâs foret legitima, eſt pœna. & iſte pœnę nunquam feruntur niſi ob grauia peccata. nā depoſitione non punitur aliquis niſi propter hęreſim, aut ſchiſma, aut reuelationem cōfeſſionis, aut propter falſitatē literarum apoſtolicarum, & quædā crimina enormia. Similiter ob quodcunque publicum peccatum non incurritur infamia, ſed propter crimina à iure determinata. Item ille qui eſt punitus vel depoſitione vel infamia, non poteſt reſtitui in priſtinum ſtatum niſi ab eo cui data eſt poteſtas à iure vel ordinario. ſi aliquis ā ſtatu clericali ſit depoſitus, non poteſt reſtitui ad illum ſtatum niſi à conditore iuris, id eſt pontifice, vel ab eo cui conditor iuris dedit authoritatē. ſi ſit infamis per ſententiam latam ab homine, non poteſt reſtitui niſi ab illo, vel per ſuum ſuperiorem ſi habeat. Vnde in iſtis pœnis cadit reuocatio quæ inferuntur vel per ius canonicū, vel per hominem. vnde ſi eſſent latę per ius diuinum, in eis nō caderet reuocatio: ſicut dicunt aliqui de bigamia. ℂ Conſequenter de tertia pœna canonica determinandum eſt quę dicitur irregularitas: quę nihil aliud eſt quā inhabilitatio ad ſuſcipiēdos ſacros ordines, vel ad mini

ſtrandum in iam ſuſceptis ordinibus. vnde iſta irregularitas non intelligitur quin ſi attentet ſuſcipere vel miniſtrare in iam ſuſceptis, aliquid faciat: ſed intelligitur quòd non poteſt licite ſine peccato aliquem ſuſcipere ſacrū ordinem, vel in ſuſceptis miniſtrare propter prohibitionem eccleſię. & ſic eſt duplex irregularitas, ſcilicet inhabilitatio ad ſuſcipiēdum, & inhabilitatio ad exequendū actū ſacri ordinis. hęc pœna raro infertur ab homine, frequēter tamen à iure: poteſt tamen infligi ab homine. Vnde dictum eſt ꝙ depoſitio raro infertur à iure, ſemper ab homine: poſſet tamen à iure inferri. oppoſitū eſt de irregularitate quæ frequenter infertur à iure, raro autem ab homine, poſſet tamen inferri ab homine. patet, bene ſequitur, infertur à iure: ergo poteſt inferri ab authore iuris, cum ius non habeat authoritatem niſi ab authore qui cōdidit illud. vnde quāuis non eſſet ſtatutum factum quòd homicida non promoueretur: tamen qui habet authoritatē cōdēdi ius, poteſt homicidā inhabilitare vt nō promoueatur. tunc inferretur talis irregularitas ab homine. ꝙ poſſet, patet, habet tantā authoritatē inhabilitandi quantam cōdendi ius ad inhabilitandum. igitur.

¶ Notādū præterea quòd hæc irregularitas infertur à iure aliquando pro crimine, aliquando pro non crimine, aliquādo pro aliquo quod eſt indifferens ad eſſe crimen & non eſſe crimen. ¶ Primo pro crimine, & hoc commiſſo circa ſacros ordines, hoc eſt pro quatuor peccatis quę committūtur circa ſacros ordines vel circa actus ordinis, puta pro ſimonia, pro furto in ordine, pro adminiſtratione in ordine nō ſuſcepto, & pro cōtumacia in pœnis eccleſiaſticis: quæ ſunt quatuor crimina pro quibus infligitur. Primum eſt ſimonia: quæ dupliciter committitur, aliquando circa acquiſitionem ordinum, aliquando circa acquiſitionem beneficij & irregularitatem quæ contrahitur circa acquiſitionē ſacri ordinis, & talis difficilius tollitur. Vnde dicit doctor quòd ſimoniace promotus ad ordines, eſt irregularis: puta non poteſt exercere in ſuſceptis, neq; aſcendere ad ſuperiores: vt ſimoniace factus diaconus non poteſt in tali miniſtrare, neque ad alium promoueri. & ſic duplicem incurrit irregularitatē. Vnde dupliciter aliquis promouetur ſimoniace ad ordines. vno modo quando talis promotio ſimoniaca procuratur ab illo qui promouetur: alio modo ab ali-

quo alio ipſo, ignorãte qui promouetur: vt pater procurat ſimoniace quod filius promoueatur ipſo filio ignorante: tunc actus ex parte promouentis eſt ſimoniacus. ſi primũ, tunc eſt inhabilis ad promouendũ ad alios, & ad exercendum in ſuſceptis. Si ſecundo modo, hoc dupliciter. vel ille qui procurat promotionem ſimoniacam, vel eſt cõtra prohibitionem illius qui promouetur: tunc talis promotus nullo modo incurrit irregularitatẽ ſi promoueatur ipſo ignorante, puta quòd aliquis procurauit eius promotionẽ ſimoniacã. extra de ſimonia, ca. ſicut tuis litteris. Vel alter procurat etiã ſine prohibitione iſtius qui debet promoueri: tũc dicunt quòd poſtquam peruenit ad eius notitiam quòd eſt promot9 ſimoniace, eſt inhabilis ad ſuſceptionẽ ordinum, & ad miniſtrandum in ſuſceptis, niſi cum eo diſpenſetur. Non ſolum igitur incurritur irregularitas ex ſimonia per ſimoniam procuratam ab ipſo qui promouetur, ſed per ſimoniam procuratam ab alio, & hoc quandò non eſt cõtra eius prohibitionem. Similiter qui commiſit ſimoniam acquirendo beneficiũ, non facit fructus ſuos, & tenetur reſtituere. & hoc de ſimonia exteriori intelligitur. ſed quandò præciſe eſt ſimoniacus mentalis, non tenetur ad reſtitutionem, ſed ad agendum pœnitentiam: vt dicit de Palude. Simonia enim non inducit irregularitatem ex iure diuino, quia ad hoc non repetitur canon ſententię latę in iure diuino de ſimoniaco, neque inuenitur in iure diuino pure diuino canon ſententię latæ de excommunicato, ſecus de iure diuino apoſtolico. Inducitur ergo talis irregularitas ſolum iure humano, quod nõ ſe extendit ad peccata cordis punienda. ergo pro ſigno exteriori aliquo quod eſt de ſe probabile, inducitur illa ſimonia. ¶ Secundum crimẽ ex quo incurritur pœna irregularitatis, eſt furtũ in ordine: vt ſi epiſcopus prohibeat ꝙ nemo niſi per nos examinatus & de dioceſi accedat ad capiẽdũ ordines: ſi àliquis aliter faciens ſe imiſceat aliis ordinandis, quia vel non eſt de dioceſi, & non habet literas dimiſſorias, vel quia non fuit examinat9: talis furatur ordines, & eſt inhabilis ad ꝓmouẽdũ ad alios ordines, & ad miniſtrãdum in ſuſceptis. Similiter poteſt eſſe furtũ accipiendo preſbyteratum omiſſo dyaconat9 ordine. talis efficitur irregularis. ¶ Tertium peccatum ex quo incurritur irregularitas, eſt adminiſtratio in ordine nõ ſuſ-

cepto: vt ſi aliquis niteretur celebrare ac ſi eſſet ſacerdos, vel ſi nõ diaconus miniſtraret ea quę ſpectãt ad diaconũ: & hoc dicitur ſi non habeat ignorantiam inuincibilẽ: quia aliâs ſi haberet ignorantiam inuincibilem, non eſſet irregularis miniſtrando in non ſuſcepto. ¶ Quartum crimen ex quo contrahitur irregularitas, eſt contumacia in pœnis eccleſiaſticis: vt ſi aliquis eſt excommunicat9 vel ſuſpenſus à diuinis vel interdictus, & nõ obſtante excommunicatione aut interdicto aut ſuſpenſione non abſtinet à ſacramentis percipiendis vel miniſtrandis, eſt irregularis, & irregularitatem eo facto quo excõmunicat9 celebrat incurrit. et hoc intelligitur quando inuincibiliter non ſcit ſe eſſe excõmunicatum, quia forte eſt excommunicatus, & nondum peruenit ad eius notitiam, tunc non incurreret irregularitatem, vt dicit de Palude. vel ſi dubitat ſe eſſe excommunicatum, vel tenetur ſcire, & in tali caſu celebraret, incurreret irregularitatem. Et ſic patent quatuor crimina ex quibus oritur et incurritur irregularitas. ¶ Dicit vltra doctor quòd aliquãdo contrahitur irregularitas ex multis non criminibus. exemplum, oritur ex hoc quòd aliquis eſt illegitimus: quod non eſt ei crimen. Similiter oritur ex alicuius membri principalis mutilatione: vt nõ eſt alicui peccatum quod careat digito: ſed à fortuna eſt, & non à culpa: & nihilominus talis eſt irregularis, quia non poteſt ſine diſpenſatione ſuſcipere ſacros ordines. Dico tertio quòd aliquando incurritur irregularitas ex aliquo quod indifferenter poteſt eſſe culpa & non culpa, vt ex homicidio & bigamia. nam homicida ex culpa, vt interficiẽs authoritate propria, incurrit irregularitatem. ſimiliter homicida ſine culpa ſua, puta ex authoritate iudicis & ſuperiorum, vel in bello iuſto, etiam efficitur irregularis, & hoc propter horrorem ſanguinis effuſi. & dicunt hic doct. quòd quicunque eſt cauſa efficiens mortis alicuius, incurrit irregularitatem. & ad cauſam efficiẽtẽ reducũtur alię cauſę, puta cauſa conſultiua, accuſatiua &c. Si ſit cauſa inuoluntaria, nõ incurrit irregularitatẽ. vnde iudex volũtarie iudicans, & tortor exequẽs ſentẽtiã, & procurans & accuſans, & teſtes, omnes tales ſunt irregulares, quia ſunt cauſa voluntaria interfectionis. Similiter defendens ſe etiam ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ, eſt irregularis ſi alterum interficiat, etiam dato quòd non poſ-

ſit aliter euadere niſi interficiẽdo inuaſorem, quia eſt homicida voluntarius. Sed aliquis adhibẽs omnem diligentiam quam tenetur adhibere, habens ignorantiam inuincibilem ꝙ in aliquo loco ſit homo, & dat operã rei licitę ex qua ſequitur mors hominis ignorati, talis eſt cauſa inuoluntaria interfectionis, & tamen non incurrit irregularitatem. Ideó ſi aliquis ſit cauſa interfectionis voluntarię, ſiue per actum licitum, vt iudex condemnans, accuſans, conſules, aut exequens ſententiam, ſiue in bello iuſto, ſiue interficiendo aggreſſorem cum moderamine inculpatę tutelę: omnes tales incurrunt irregularitatem. Sed ſi aliquis det operam rei licitę, & ſit cauſa interfectiõis inuolũtarię quę eſt inuolũtaria ꝓpter ignorantiã inuincibilẽ, nõ incurrit irregularitatẽ.

❡ Contra prædicta arguitur ſic. Paulus erat cauſa interfectionis ſancti Stephani, & tamen fuit ꝓmotus ad epiſcopatũ. ergo videtur ꝙ ex homicidio nõ incurrat irregularitas. Dicit de Palude ꝙ deus diſpenſauit Paulum quãdo dixit: Vas electionis eſt mihi iſte. Actuũ. ix. cap. Item, Segregate mihi Paulum & Barnabam. Secundo dicitur & melius ꝙ non incurritur irregularitas niſi ex iure canonico & humano, & illud ius nõ erat tẽpore Pauli, ſed factum eſt à ſummis pontificibus: & ſic tunc non erat irregularitas.

❡ Contrahitur etiã ex aliquo alio qđ põt eſſe culpa & non culpa, vt eſt bigamia: vt qui deſponſauit ſecũdam vxorem bona intentione, non peccat: ſed realiter eſt bigamus, & ꝑ conſequens irregularis. primę ad Timo. iij. Oportet epiſcopum irreprehenſibilem eſſe vnius vxoris virum. Dicũt hic docto. ꝙ prohibetur bigamo aſcendere ad ordines. Similiter contrahitur bigamia cõtrahendo cum vidua vxore, vel cum duab9 vxoribus. talis efficitur irregularis & inhabilis ad ſacros ordines ſuſcipiendos. ❡ Sunt hic aliquæ difficultates. Prima, vtrum homicidiũ vel bigamia ante baptiſmũ cauſent irregularitatẽ. Secũda, vtrum ex iure diuino ſit ꝙ bigamus non promoueatur, & vtrum poſſit diſpenſari cũ eo. quæ difficultas in materia de matrimonio tractabitur.

Quantum ad primam difficultatem quæ nõ ſolum eſt inter modernos doctores, ſed etiam inter antiquos, vt inter Hieronymum & Auguſtinum: dicit Hieronymus ꝙ nõ, Auguſtin9 vero ꝙ ſic. Quòd aũt nõ cauſetur irregularitas ex illis cõmiſſis ante baptiſmũ, duplex poteſt aſſignari ra-

tio.prima,iſtę pœnę ſolum contrahuntur ex canone ſenten tię latę ex iure canonico,vel ſentētię latę à iudice iuris canonici,id eſt eccleſiaſtici. Sed ſic eſt quòd non baptizatus non ſubijcitur iuri canonico neq; pontifici: vt patet in ca. gaudemus. de diuortijs. & Paulus, Non eſt mihi curæ de his quæ foris ſunt, id eſt extra eccleſiam. & cum tales pœnę incurrantur ſolum ex canone lato à iudice eccleſiaſtico,& cum iudici eccleſiaſtico nō ſubijciantur exiſtentes extra eccleſiam:ergo ex perpetratis ante baptiſmum nō incurritur irregularitas.Alij ſoluunt quòd aliquis non eſt ſubiectus iuri canonico ante baptiſmum: ſed quàm cito baptizat9 eſt, tunc primū incurrit illā irregularitatē propter perpetrata ante baptiſmum.Altera ratio eſt,baptiſmus non ſolum culpam, ſed omnem pœnam delet. ergo delet irregularitatē, Et ego aſſentio plus huic opinioni, videlicet quòd homicidium perpetratum ante baptiſmum non cauſat irregularitatem,ſimiliter neq; bigamia vel partim ante baptiſmum & partim poſt, etiā non cauſat irregularitatē.hoc tenet de Lyra ſuper illo paſſu primę ad Ti.iij. vtraq; opinio eſt ꝓbabilis. Irregularitas ergo incurritur ex tribus,ex peccato, ex non peccato, & ex aliquo indifferenti ad peccatum & nō peccatu m. ¶Alia eſt pœna canonica quarta in ordine, ſcilicet excommunicatio. & doct. dicit quòd homo nunquam debet puniri iſta pœna niſi pro mortali,& adhuc cui iuncta eſt contumacia,id eſt perſeuerantia nō obſtante monitione:vt patet Matthęi. xviij.vbi data eſt poteſtas excōmunicandi:vbi dicitur, ſi peccauerit in te &c. & ſubiungitur,ſi nō audierit,dic eccleſię.Ideo debet pri9 moneri quàm excōmuncari.Quòd autem loquatur de mortali,patet:qa dicitur,ſi audierit te,lucratus es animam eius. nam per veniale non perditur anima, & quod requiratur contumacia,patet: qa dicitur,ſi non audierit te &c.dic eccleſię. Sed de iſta pœna nihil ad p̄ſens, cū ſupra diffuſe tractatum ſit. ¶Quinta pœna eſt interdictum.vnde aliquando interdicitur locus,aliquando perſona,aliquando vtrunq;.Interdicitur aliquando locus quòd nemo celebret nec audiat diuina in tali loco: & poſtquam illi qui morātur in tali loco, exiuerunt locum, poſſūt audire & celebrare diuina,puta in alio loco. Aliquādo interdicitur perſona ſolum,et non locus:vt ſi omnes canonici & capitulum Pariſien̄. interdicātur:vn9

non canonicus poſſet celebrare in eccleſia Pariſieñ. & iſta pœna raro à iure, & frequenter ab homine fertur.

¶ Vltima pœna eſt ſuſpenſio: quæ non eſt niſi prohibitio à diuinis per certum tempus: & differt ab excommunicatione, quia excommunicatio inhabilitat hominem etiã perpetuo, niſi ſuperueniat abſolutio. ſed ſuſpenſio præfigit certum terminum, ita quòd ſine abſolutione ſuperueniẽte termino homo non eſt amplius ſuſpenſus: vt ſortes ſuſpenſus per menſem à diuinis, in fine menſis poteſt celebrare ſine aliqua abſolutione. Vnde ſuſpenſio præcipue eſt in celebratione, quia non eſt ſuſpenſio ab auditione diuinorum. Et ſic patet de ſex pœnis canonicis, quarum aliquę à iure, aliquę vero ab homine inferuntur.

¶ De ſecundo principali viſum eſt an ſex pœnę canonicę impediant à ſuſceptione ordinũ, et de inſtitutione earum: nunc conſequẽter doct. reſpõdet ad quęſtionem ꝙ quinqꝫ primę pœnę canonicę non impediũt collationẽ ordinũ de facto: ſed tñ impediũt ſic ꝙ nõ licite & iuſte põt ſuſcipi aliquis illorũ. Sed difficultas eſt de prima pœna canonica, & de vltimis quinqꝫ nõ eſt difficultas: qa qui ſimoniace ordinatur, vel ꝑ furtũ ſuſcipit ordinẽ, vel ꝑ miniſtrationẽ in nõ ſuſceptis: vere ordinatur. nam cũ illis pœnis põt ſtare ratio miniſtri, & ſuſcipiẽtis et intẽtio & alia neceſſaria hincinde: de iure autem ꝓhibetur. idem dicendum de homicida. Sed difficultas eſt de prima. ſ. de depoſitione vel degradatione, vtrũ qui ſuſcipit ordines ab epiſcopo degradato vel depoſito, realiter ſit ordinatus: quia difficultas eſt an epiſcopus depoſitus vel degradatus remaneat epiſcopus, & an epiſcopus importet ordinem, vel tantummodo iuriſdictionem. Si epiſcopatus dicat ordinem: cum imprimat characterem qui eſt indelebilis, tũc depoſitus vel degradatus eſt verus epiſcopus, & tunc ordinatus ab eo eſt vere ordinatus. Sed ſi epiſcopatus importet pręciſe iuriſdictionem, & non ordinem; apparet ꝙ ordinatus à degradato non ſit ordinatus: quia amplius non eſt epiſcopus. et vtraque opinio eſt probabilis, videlicet quòd epiſcopus per degradationẽ non eſt amplius eps. ſimiliter & altera, videlicet ꝙ maneret epiſcopus: ſed non poteſt licite exercere. & ſic ſecundum diuerſitatem opinionum reſpondendum eſt. Et ſic patet de prima quæſtione huius diſtinctionis.

¶ Quæſtio ſecunda. De impedimento naturæ.

CONSEQVENTER QVAERItur de impedimento naturę, vtrum ſexꝰ muliebris et ętas puerilis impediant ſuſceptionem ordinum. hoc eſt, ſi attẽtet mulier ſuſcipere ordines ſacros an recipiat? Similiter ſi epiſcopꝰ attẽtet aliquem puerum conſecrare, & cõferre ei ordines ſacros: an de facto illos ſuſcipiat? ¶ Pro iſta quęſtione ſupponendum eſt ꝙ aliquis poteſt impediri à ſuſceptione ordinum tripliciter. Vno modo ab honeſta ſuſceptione, ita quòd non cum illo poteſt honeſte ſuſcipere. Secundo modo impeditur à licita ſuſceptione, ita quòd cum illo non poteſt licite id eſt ſine peccato ſuſcipere. Tertio quòd impediatur à ſuſceptione de facto, ita ꝙ ſi tentet, de facto nihil fit. Hoc ſuppoſito reſpondetur primo de ſexu quòd ſexus muliebris impedit à ſuſceptiõe ſacri ordinis iſtis tribus modis, ita ꝙ non ſuſciperet neque reuerenter, neque licite, neque de facto ſi attentet. ¶ Pro iſto notandum eſt ꝙ omne ſacramentum eſt inſtitutum à Chriſto: vt ſatis probatum eſt in principio quarti. Secundo ſupponitur ex eo ꝙ omẽ ſacramẽtum requirit debitam materiam et formam: & ſi ſit inſtitutum à Chriſto, cuiuſlibet ſacramẽti materia & forma eſt inſtituta ab illo: ita ꝙ non poteſt ĩ altera materia ſacramentum conferri, nec in altera forma ſacramẽtum confici: vt non poteſt aliquis baptizari niſi ex aqua & forma à Chriſto inſtituta. ¶ Secundo ſupponẽdum eſt ꝙ eccleſia vniuerſalis materiam à Criſto inſtitutam alicuius ſacramenti non poteſt facere quin ſit materia illius: nec de illo quod non eſt materia ex inſtitutione Chriſti, ꝙ ſit materia alicuius ſacramenti: vt tota eccleſia non poteſt facere ꝙ illud quod non eſt materia pœnitentiæ ſacramẽti vel ordinis, de nouo incipiat eſſe materia, et efficiatur materia ſacramẽti. ¶ Iſto ſuppoſito declarat quomodo ſexus muliebris non poteſt eſſe materia ſacramẽti ordinis. Nam collati ſunt ordines in cœna quando Chriſtꝰ dedit apoſtolis poteſtatem cõſecrãdi, dicẽs: Hoc facite in meã cõmemorationẽ, id eſt

hoc faciendi accipite poteſtatem. vel in die reſurrectionis cum ingreſſus eſt ianuis clauſis, cum dixit: Accipite ſpiritū ſanctum: quorūcunque remiſeritis peccata &c. Et arguitur communiter à doct. Chriſtus inſtituit ſacramentum ordinis quantum ad vnam partem ſecūdum doctores in cœna, & quātum ad alteram partem in die reſurrectionis. ſed ſic eſt quòd nullam mulierem ordinauit, immo nec matrē. ergo ſexus virilis videtur eſſe conditio ex inſtitutione Chriſti ſe tenens ex parte materię. ❡Altera ratio. Paul9 primę ad Timo.ij. phibuit mulieres in eccleſia loqui. Ait em̄, Docere mulierem non permitto. id eſt prędicare. ergo prohibuit mulieres à toto genere ordinari. Conſequentia tenet, quia ordinatis in eccleſia cōpetit ex officio loqui, id eſt prędicare euangelium dei. ſed ſi hoc fuiſſet conceſſum à Chriſto mulieribus quòd poſſent ordinari, fieret eis iniuria. ergo apparet quòd ex inſtitutiōe Chriſti de neceſſitate requiritur illa conditio ſexus virilis ex parte materiæ. Dicit de Palude quòd mulier ex ordinatione & inſtitutione eccleſię poſſet tonſurari: quia tonſura non eſt ſacramentum, ſed ſacramētale de inſtitutione eccleſię, & nō Chriſti: & ſicut eccleſia poteſt variare ſacramentalia, ſicut catechiſmū & exorciſmum, ita poſſet variare tonſuram. ſed ſecus eſt de ordinibus, qui non ſunt de inſtitutione eccleſiæ, ſed Chriſti, quia aliâs ordo non eſſet ſacramentum niſi eſſet de inſtitutione Chriſti. quare eccleſia non poteſt variare materiam nec formam illorum. ❡De ętate. Vtrum ętas puerilis impediat à ſuſceptione ordinum? Primo notum eſt quòd impedit ab honeſta ſuſceptione: quia puer non poteſt ſe diſponere vt honeſte & reuerenter ſuſcipiat. Impedit ergo à licita ſuſceptione, vel ſaltem à licita collatione, quia miniſter ordinans paruulum peccat. Sed difficultas eſt vtrum de facto paruulus ſuſcipiat ſacros ordines ſi epiſcopus attentet illum ordinare intra annos diſcretionis cōſtitutum, puta ꝙ realiter ſit diaconus vel preſbyter ſecundum quòd epiſcopus ordinauerit? Reſpondetur quòd duplex eſt modus dicendi. Durandus tenet ꝙ ſi talis paruul9 nullo modo ſit capax rationis, ita quòd omnino careat vſu rationis: id eſt ꝙ non poſſit cōſentire neque diſſentire, ita quòd non cognoſcit quid eſt ordo, neq; cognoſcere poteſt, vt paruul9 duū vel trium annorum: epiſcopus attentans eum ordinare, ni-

hil facit. Ratio eius eſt, ad ſuſceptionem cuiuſlibet ſacramẽti requiritur intentio formalis vel virtualis in ſuſcipiente, et ſemper requiritur formalis in conferente. Sed in paruulo qui nullum habet vſum rationis, non poteſt eſſe intentio nec virtualis nec formalis. De formali notũ eſt: ſed de virtuali: quanuis intentio parentum ſit virtualis quantum ad ea quæ ſunt neceſſitatis ad ſalutem corporalem aut ſpiritualem paruuli, tamen quantum ad ea quæ ſunt ſupererogationis, intentio parentum non eſt virtualis pro paruulo. nam paruulus eſt cõmiſſus parentibus quãtum ad ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem corporis & animæ, ſed nõ quãtum ad ea quæ ſunt ſupererogationis, ita quòd non tenentur paruulo quantum ad ea quæ ſunt ſupererogationis. ergo intentio parentum de ſuſceptione ordinum non ſufficit vt paruulus ſuſcipiat, quia ſuſcipere ordines non eſt de neceſſitate. Itẽ paruulus contrahit originale ex parentib9, contra qđ eſt ordinatus baptiſmus. ꝓpterea ſufficit intẽtio parentum vt paruulus ſuſcipiat baptiſmũ: ſed illud cõtra qđ eſt ordinatũ ſacramentũ ordinis, nõ cõtrahitur ex parentibus. ergo. ¶ Alius modus dicẽdi cõmunior, quẽ tenet doc. & ferme oẽs doct. ꝙ ſi epiſcopus attentet paruulũ in cunabulis nullũ habentẽ adhuc vſum rationis ordinare, de facto illum cõſecrat, & talis ſuſcipit ordines quos intendit cõferre epiſcopus. Patet cap. vnico de clerico per ſaltũ promoto: ex quo textu habẽtur duo. Primũ, ꝙ ſi epus attentet alicui conferre preſbyteratũ qui nõ eſt diaconus, puta ſuperiorem ordinem omiſſo inferiori, de facto cõfert. Secđm, ſi epiſcopus attentet conferre ordinem preſbyteratus nõ habẽti vſum rõnis. i. non cõſentiẽti (nõ dico diſſentiẽti) de facto confert. Ratio eſt, ſacramẽta quę nõ habent contractũ vt matrimoniũ, nihil penitus requirunt ex parte materiæ niſi ipam materiã, & intẽtionẽ miniſtri, & formã. ſed paruulus eſt materia, quia vir: & epus eſt miniſter vtens debita forma, & habens debitã intentionẽ. ergo ibi de facto eſt verum ſacramentũ ordinis. & iſta opinio eſt ꝓbabilior.

¶ Sed tunc quęritur vtrũ talis paruulus obligetur ad cõtinentiam cũ peruenerit ad vſum rationis, & cognouerit ſe eſſe ordinatũ ante vſum rationis. quam difficultatem mouet glo. in capitulo allegato. Et apparet ꝙ non, caſtitas nõ eſt res præcepti, ſed res conſilij: ad quã nullus obligari po-

teſt niſi per proprium cōſenſum,quia aliâs eſſet pręceptū ſi aliquis me ad caſtitatem obligare poſſet. Vnde ſummus pontifex nullum poteſt ſine peccato obligare ad opera ſupererogationis niſi ipſo conſentiente.ſecus eſt propter peccatum,quia poteſt obligare ad ingrediendū aliquā religionem.ergo non poteſt paruulus iſte,cum non conſentiat & non peccet, obligari ad caſtitatem.ergo quando peruenerit ad annos diſcretionis, nō obligatur ad caſtitatem.& in iſta difficultate altercantur doct. Aliqui dicūt ꝙ obligatur ad caſtitatem,non ratione voti,quia non fuit capax vouendi,cum votum debeat eſſe deliberatum: ſed obligatur ad caſtitatem eo ꝙ ordini ſacro annexa eſt caſtitas. Vnde ſi aliquis eſſet illegitimatus ad contrahendum matrimoniū cum omni muliere,puta quia omnes mulieres ſunt vxoratę,ille obligaretur ad caſtitatem, non ratione voti,ſed quia non habet materiam cum qua poſſit exercere actus matrimoniales,cum per caſum nulla ſit apta ad contrahendū matrimonium cum eo.Si ergo dicant ꝙ ordo ſacer ſaltem preſbyteratus ex iure diuino illegitimatur ad contrahendū in futuro, ille tenetur ad caſtitatē. Vnde viſum eſt ſatis ꝙ vxoratus preſbyteretur:ſed nunquam eſt viſum ꝙ preſbyter contraheret.Ideo dicunt ex iure diuino ꝙ preſbyteratꝰ illegitimat ad contrahendum matrimoniū. cum ergo talis habeat ordinem preſbyteratꝰ:ſi attentet contrahere, nihil facit.igitur non poteſt licite contrahere:& ſic obligatur ad caſtitatem. Verutamen oppoſita pars,puta ꝙ preſbyteratus non illegitimat niſi ex iure humano ad contrahendum, vt tenet Sanctus Thomas in materia de voto,poteſt cū illo diſpenſari. Nam eſt practicatum à paucis temporibus in preſbytero ducatus Normaniæ vt duceret vxorem.ergo non erat de iure diuino ꝙ obligaretur ad caſtitatem.& ſic dico tenēdo quòd preſbyteratus illegitimat ſolum iure humano,quòd iſte non obligatur ad caſtitatem ſeruandā.Ratio eſt,quando aliquis efficitur preſbyter,tenetur ſeruare caſtitatem,propterea quia vouit illam ſaltem virtualiter, quia non requiritur formaliter,ſed interpretatiue vouit caſtitatem,quia voluntarię ſuſcepit illud cui eſt annexa caſtitas iure poſitiuo eccleſiæ: & ſic vouit interpretatiue: ſicut ille qui vltra annum probationis in monaſterio defert habitum monachi & profeſſi,quāuis nō vouerit formaliter,

tenetur perpetuo manere in religione:ſed iſte paruulus nec vouit formaliter nec interpretatiue:quia quanuis ſuſcipiat aliquid cui ex ſtatuto eccleſiæ annexa eſt caſtitas, non tamen ſuſcipit voluntarie,quia non eſt capax voluntarij nec inuoluntarij.ideo non vouet nec formaliter nec interpretatiue. Ideo dicit Panormita.in dicto capitulo.ſi velit gaudere priuilegio clericali,debet ſeruare caſtitatem : ſed ſi nolit gaudere,poterit vxorari. Et ad rationem Durādi, nego ꝙ requiratur in ſuſcipiente ſacramentū intentio formalis vel virtualis.Ratio,quia Durandus dicit ꝙ intentio virtualis eſt intentio parentum, vel eorum cui commiſſus eſt puer ad cuſtodiam quantum ad ea quæ ſunt neceſſaria pro ſalute corporis & animæ. Tunc arguitur ſic. Si aliquis inuitis parentib9, aut quibus cuſtodię datus eſt puer,capiat illum,& baptizaretur de facto,eſt baptiſm9.ergo ad ſacramentum baptiſmi vt de facto ſuſcipiatur (non dico de iure)non requiritur intentio neque virtualis neq; formalis. immo dico ſi aliquis attentet baptizare paruulū Iudęi inuitis parentibus contra prohibitionem eccleſiæ (quia hoc prohibet eccleſia. xl. diſtinctione capi. de Iudęis) talis eſt baptizatus:& eccleſia diſſentit:ergo non requiritur intentio alicuius ad hoc ꝙ paruulus ſuſcipiat ſacramentum niſi intentio miniſtri.ideo nego ꝙ requiratur intentio virtualis vel formalis in ſuſcipiēte.Bene verum eſt quòd requiritur ꝙ non diſſentiat:ſed non requiritur quòd conſentiat. & argumentum nullam apparentiam hábet. Habemus ergo ex iſto articulo quòd ſexus muliebris impediret: ętas non impedit de facto,licet de iure.

¶AD ARGVMENTA.Dicit Apoſtol9 ad Gala.iij.In Chriſto Ieſu nō eſt ſeruus neque liber &c. Dico quòd intelligitur,quantū ad conſequutionē fœlicitatis ęternæ nemo excluditur à beatitudine:ſed bene excludit aliquos ab alijs actibus,vt fœminas ab actib9 ordinū.¶Sēdo arguitur, in iure reperitur ꝙ mulier vocatur diaconiſſa.xxxij. diſtin.ergo diaconatus vel preſbyteratus poteſt mulieri conferri. Dico ꝙ illa monialis vocatur diaconiſſa cui ex officio data eſt poteſtas legendi homiliam,nō ꝙ habeat ordinē diaconatus,ſed quia exercet officium illius diaconi:tamē non poteſt ꝓpriū officiū diaconi exercere.ſ.miniſtrare materiā ſacramenti &c. Similiter dico ꝙ vocat̄ mulier ꝑsbyteriſſa

pro tempore quo erant preſbyteri vxorati. & ſic vocatur non ab ordine, ſed à viro. Sed apud nos latinos vbi caſtitas non ſolum coniugalis ſed ſimpliciter eſt ordini annexa: preſbytera poteſt dici aliqua bona matrona vidua, vel perfecta inter alias mulieres. Ex prędictis patet quid ſit ordo, & de difficultatibus circa ordinem emergentibus.

¶ Sequitur de matrimonio.

¶ De ſacramento coniugii. Diſtinctio vigeſimaſexta.

CIRCA VIGESIMAMSextam diſtinctionem quæritur vtrum matrimonium fuerit immediate inſtitutū à deo. Videtur quòd non. Gen. ij. ait Adam, Hoc nūc os ex oſſibus meis: & ſequitur, Quaobrē relinquet homo patrem & matrē, & adhærebit vxori ſuæ. & gloſ. ibidem dicit ꝙ ibi fuit inſtitutum matrimonium. ergo Adam illud inſtituit, et non deus. In oppoſitū arguitur per illud quod habetur Matthęi. xix. Quod deus coniunxit, homo nō ſeparet. ergo matrimonium eſt à deo inſtitutum, & non ab homine. Pro ſolutione ſit prima concluſio principalis: Ad procreandam prolē & debite educādam honeſtum eſt marem & fœminam, id eſt patrem et matrem vinculo indiſſolubili coniungi, & ſibi mutuo obligari. Patet, concubitus carnalis eſt actus bene circunſtantionabilis: quod patet: quia ille actus non eſt de ſe bonus, neque de ſe malus vt non poſſit recte circunſtantionari, ſicut eſt dare alienum. quod probatur: quia non magis eſt contra rectam rationem vel inclinationem naturalem hominem ſaluare ſpeciem ſuam, quàm alia animalia ſuam. ſecūdo de anima. In viuentibus enim naturaliſſimum operum eſt vt quodque perfectum alterum tale efficiat quale ipſum eſt. Hoc idem aſſerit Ariſtoteles œconomi. primo, capitu. iij. Si in cæteris animantibus abſque ratione id fit, & inquantum naturæ capacia ſunt, & procreandi gratia ſolum, maxime ꝙ in humana natura conſpicitur vt mas & fœmina ope mutua cō

iungantur, filios'que procreent: vt natura per hunc circuitum adimpleat ſempiternitatem, ex quo ſecundum numerum non poteſt: at ſecundum ſpeciem. ſic enim diuina prouidentia ordinauit, vt patet ex Ariſtote. ibidem. Patet igitur quòd talis concubitus non eſt per ſe malus, cum non ſit contra dictamẽ rectum cõſeruare ſuam ſpeciem, immo ſecundum rectam naturæ inclinationem. Secundo probatur quòd non ſit actus de ſe malus, cum præceptum ſit à deo Gene. i. Creſcite & multiplicamini, & replete terram. quia de illicito nõ datur præceptum. igitur. Quòd autem non ſit actus de ſe bonus ex obiecto, patet, quia nullus eſt actus de ſe bonus ex obiecto, niſi dilectio dei ſuper omnia: cum non poſſit fieri cõtra rectam rationem, vt declarauimus in præiudiis moralibus. immò neceſſarium eſt ſecundum rectam rationem ꝙ talis actus tendat in tale obiectum quod eſt finis vltimus: ſed procreare prolem, nõ eſt huiuſmodi. igitur. ¶ Secunda cõcluſio talis eſt. Marem & fœminam poteſtatem ſuorum corporum ſibi mutuo tradere ad prolem procreandam, & religioſe educandam, honeſtũ ac licitum eſt. Probatur. Vna circunſtantia vt actus ſit bonus, eſt referre illum actum in deum. ſed velle procreare prolem religioſe educandam ad cultum diuinum, eſt actus referibilis in deũ tanquam in finem vltimum, & qui de facto refertur. Vnde Auguſti. ix. ſuper Geneſ. Bonum prolis non dicitur ipſa proles, ſed ſpes & deſiderium quo proles concipitur vt religioſe educetur vel informetur. Alia circunſtantia eſt quòd illa cõiunctio ſit inter duas certas perſonas: quia aliàs ignoraretur quis eſſet pater: & quod cõmune eſt, negligitur: & proles non religioſe educaretur. Similiter proles ignoraret patrem, & ſic non debitum honorẽ exhiberet. ſimiliter hoc eſſet contra pacem & bonum ciuitatis. ¶ Tertia concluſio eſt ꝙ congruum fuit illam mutuam trãſlationem dominii ſeu permutationem corporum à deo inſtitui et approbari, & aliquod ſacramentum adiungi. ¶ Circa hoc quæritur quando fuit inſtitutũ illud ſacramentum, & quę ſit forma illius, & qualiter vna, quis miniſter illius, & qualiter vnus, & quis effectus illius ſacramenti. Difficultas eſt inter iuriſtas et Theologos vtrum matrimonium ſit ſacramentum. Notum eſt ꝙ ſacramentum capitur large pro omni ſigno alicuius rei ſacræ: & ſic ſacrificia veteris legis vocabantur

ſacramēta: qa ſignificabāt res ſacras nouę legis. iſto modo capiendo matrimonium eſt ſacramentum: quia ſignificat vnionem Chriſti ad eccleſiā. Alio modo capitur ſacramentum pro ſigno gratiæ inuiſibili, quam gratiam inuiſibilem efficit, id eſt confert ex vi operis operati. & ſic capitur ſacramentum proprie quod virtute inſtitutionis Chriſti confert gratiam recte ſuſcipienti. Et tunc eſt difficultas vtrum matrimonium ſit ſacramentum iſto modo proprie capiendo ſacramentum. Dicunt iuriſtę quòd non, & aliqua pars Theologorum, vt Durandus & alij, videntur eis conſentire in hoc. Dicunt ergo quòd ille cōſenſus expreſſus per verba de præſenti, non cōfert gratiam ex vi operis operati. & mouentur multis rationibus ad hoc probandum: quarum præcipua eorum ratio talis eſt. Non poteſt alicui adiungi conditio pecuniaria quod confert gratiam ſpiritualem; vt ſi adiungerem cōditionem pecuniariā pro baptiſmate ſuſcipiēdo, eſſet ſimonia. ſed in iſta forma, Accipio te in meū, & accipio te in meam, licite poteſt adiungi conditio pecuniaria, puta ſi des mihi centum &c. ergo talis forma non confert gratiam ex vi operis operati: ſed apud eos benedictio illa nuptialis in eccleſia confert gratiam ex opere operato: & poteſt vocari ſacramentum. & iſta eſt potiſſima ratio in qua fundant ſe iuriſtę. Theologi vero qui ſunt eius opinionis, adducūt alias rationes. Vna eſt, quodlibet ſacramētum quod nō eſt neceſſitatis, habet debitum miniſtrū, quia non poteſt conferri niſi ab illo miniſtro (dico quod nō eſt neceſſitatis: quia baptiſmus poteſt à quodlibet cōferri) ſed ſic eſt quòd ſacramento matrimonij non poteſt aſſignari debitus miniſter: ergo non videtur ꝓprie ſacramentum. ¶ Alia ratio fortiſſima inter alias, ordinatio eccleſiæ circa ſacramenta, quanuis ſit de neceſſitate præcepti, nunquam eſt de neceſſitate ſacramenti: vt ordinatio eccleſiæ circa baptiſmum quòd fiat catechizatio vel exorcizatio, nunquam eſt de neceſſitate ſacramenti baptiſmi. Similiter ordinatio eccleſiæ circa conſecrationem, puta ꝙ dicātur preces ante & poſt, non eſt de neceſſitate cōſecrationis. ſed ſic eſt ꝙ ordinatio eccleſię circa ſacramētum matrimonij eſt de neceſſitate matrimonij, & nō ſolum de neceſſitate pręcepti. ergo non eſt ſacramentū. Patet minor, ſi ſint perſonæ illegitimę quæ tentent contrahere in ſecundo vel tertio vel

quarto gradibus, nihil faciunt: & ante ordinationem eccleſiæ erat matrimonium in illis gradibus: & ſi eccleſia non prohibuiſſet, nunc eſſet in illis, & realiter contraherent. ergo ordinatio eccleſiæ in matrimonio, non ſolum eſt de neceſſitate præcepti, ſed de neceſſitate matrimonij. Videtur ergo quòd matrimonium non eſt ſacramẽtum. Sed oppoſitum realiter tenẽt theologi: quia matrimonium computatur vnum de ſeptem ſacramẽtis: & alia ſex ſunt ſacramẽta proprie dicta, id eſt ſigna efficacia gratiæ. ergo & matrimonium eſt verum ſacramentum. De inſtitutione matrimonij notum eſt quòd in ſtatu innocentię fuit inſtitutũ matrimonium: ſed non fuit in illo ſtatu inſtitutũ ſacramentum matrimonij. Nam tunc non erant ſacramenta, cum omnia ſacramenta habeant efficaciam à paſſione Chriſti pręuiſa vel exhibita. Et ſi perſeueraſſet ſtatus innocẽtię, nõ fuiſſet paſſio Chriſti pręuiſa. Item ſacramẽta inſtituta ſunt in remiſſionem peccati. Dico ergo quòd ante legem nouã non fuit inſtitutum proprie ſacramentum niſi contra originale. ideo matrimonium fuit inſtitutum in noua lege. Sed quæritur modo quãdo fuit inſtitutum in noua lege? hoc eſt quando hoc ſacramentum habuit efficaciam ad dandum gratiam ex opere operato? Nõ fuit data virtus illa iſtis verbis ĩ noua lege, Accipio te in meam &c. quia ante nouam legem illam virtutem cõtrahendi habebant. ideo quæritur quando dedit Chriſtus illi formę efficaciam reſpectu gratiæ gratum facientis, ita quòd vi verborum cõferretur gratia gratum faciens? Dico quantum ad hoc non poteſt haberi textus expreſſus quando Chriſtus appropriauit illam virtutem verbis. Bene habemus ex literis ſacris quòd oportet baptizari: ſed non habetur quando deus formę baptiſmali dedit talem virtutem. bene præcepit baptizari: ſed non habetur textus expreſſus quãdo pręcepit, excepto ſacramento Euchariſtię, ſcilicet in cœna. Similiter dico quòd alia inſtituit ſacramenta, ſed non habetur textus quando illa inſtituit. ¶ Ad vltimum argumẽtum Theologorum. ordinatio eccleſiæ circa ſacramẽta, licet ſit præcepti, non tñ eſt neceſſitatis. Dico ꝙ ſunt aliqua ſacramenta quorũ nec materia nec forma eſt ſubiecta iudicio eccl'iæ. Aliqua vero ſic ſe habẽt ꝙ materia & forma eſt ſubiecta iudicio eccl'ię. Exẽplũ primi, vt baptiſmus, cõfirmatio, ſacer ordo. materię &

formę illorũ non ſubiiciuntur iudicio humano. Ideo dico ꝙ in talibus nũquam ſtatutũ eccleſiæ eſt de neceſſitate ſacramenti, ſed de precepto tantũ: quia illa quę ſunt ſacramenta in ſe, nõ ſubiiciũtur iudicio eccleſiæ ſic ꝙ eccleſia nihil poteſt variare quantũ ad eſſentiam ſacramenti. Aliud eſt ſacramentum cuius materia ſubiicitur iudicio humano eccleſię: vt in matrimonio materia ſunt contrahentes adinuicẽ. de pœnitentia eſt difficultas an peccator qui cõfitetur ſit materia. in iſtis qui ſubiiciũtur iudicio eccleſię, ordinatio eccleſiæ variat etiam ſacramentum. Hinc dicũt doctores quòd poſtquã aliquis prohibetur alteri confiteri, non eſt ſacramẽtum ſi alteri cõfiteatur, quia natura illius ſacramẽti ſubiicitur iudicio humano eccleſiæ. Eodem modo dico de matrimonio, ordinatio eccleſiæ impedit quòd non ſit ſacramentum. Ad ſecundum, omne ſacramentum quod non eſt neceſſitatis, habet certũ miniſtrum, nego. aliquod eſt quod nõ poteſt niſi à certo: vt abſolui à peccato eſt ęque neceſſitatis ſicut adulto baptizari. Eodem modo neceſſarium eſt peccatori confiteri ſi ſit copia: & tamen eſt determinatus miniſter. ideo neceſſitas & non neceſſitas non faciũt quòd vnũ à certo miniſtretur, & non aliud. Ad argumentũ primum, quod eſt iuriſtarũ, Si vi operis operati per iſta verba Accipio te in meam &c. cõferretur gratia: ergo illis adiungere conditionem pecuniariam, eſſet ſimoniacũ. Dico ꝙ conſequentia non valet, quia matrimonium differt ab aliis ſacramentis, quia cum hoc quòd eſt ſacramentum, eſt etiã cõtractus & obligatio quędã. Nam dico ꝙ ſi ea ratione qua eſt ſacramentũ & cõfertur gratia, adiungeretur cõditio pecuniaria, tunc eſſet ſimonia: ſed ea ratione qua eſt contractus quidã habens obligationẽ difficulter portabilẽ annexam, quia oportet ſupportare onera matrimonii, ſecũdum illam rationem conditio pecuniaria abſque ſimonia poteſt illi adiungi. In aliis aũt ſacramẽtis nõ eſt ſimile, quia ſunt ſolum ſacramenta, & non contractus ſimul. ¶ Reſtat alia difficultas de forma. Dicis ꝙ Chriſtus inſtituit matrimonium ad hũc ſenſum quòd illi formæ matrimonii deus dedit efficaciã reſpectu gratię ex vi operis operati. quærit vtrũ inſtituerit determinatã formã, & vtrũ illi determinatę formę dederit illam virtutem, vel dederit cuicũꝙ ſigno ęquiualenti tali formę ſufficienti ad illum contractum? Nã

licet regulariter contrahatur matrimonium per verba iſta Accipio te in meã, & ediuerſo: tamẽ ſi vir & mulier vtantur aliĳs verbis vel ſignis æquiualentibus, contrahitur matrimoniũ, dummodo alia verba vel ſigna vel nutus explicent conſenſum de præſenti. Q uæritur an per talia æquiualentia conferatur gratia, ſicut per iſta verba Accipio te in meam &c. puta vtrum ille nutus vel ſignũ ſenſibile ſit verum ſacramentũ matrimonĳ? Tertio, & difficultas maior, dicunt doct. quòd ſi poſt ſponſalia ipſi ſponſi conueniant carnaliter, in illa conuentione carnali eſt verum matrimonium, vt dicit Richardus, & etiam in foro conſcientiæ. & abſurdum eſſet dicere ꝙ ille actus carnalis eſſet ſacramentum, & tamen eſt contractus matrimonialis. De iſta materia doctor eſt vagus, & nõ determinat ſe. Dicit ꝙ ſi dicatur ꝙ certę formę dedit illam efficaciam, & non cuicũque ſigno indifferenti: dicendũ eſt conſequenter ꝙ eſt aliquod matrimonium etiam in baptizatis quod non eſt ſacramẽtũ. & de facto rationabile eſt ſic dicere de illis qui de facto poſt ſponſalia conueniunt carnaliter. Dicere ꝙ talis actus eſſet ſacramẽtum, videtur abſurdum, immo potius peccatum: & tũc non dedit Chriſtus omni ſigno quod ſufficit ad matrimonium cõtrahendum, talem efficaciã. ¶Q uęritur conſequẽter de forma. Et dico quòd ſunt verba prolata ab vtriſque contrahentium, ſcilicet prolata à viro & à muliere tota ſimul. De miniſtro dico quòd ipſi contrahentes ſibi inuicem miniſtrant, & ſunt miniſtri, & cum hoc materia, & effectus propinquus eſt obligatio mutua, & effect9 remotus eſt gratia gratum faciens. Et ſic patet de quarta concluſione. ¶In quinta vero quęrit quæ ſunt de neceſſitate matrimonĳ, & ipſius ponit triplicem acceptionem. vnde matrimonium aliquando capitur pro vinculo ſiue obligatione mutua qua obligantur mutuo cõtrahẽtes, & eſt perpetua ad vitam eorum. Secũdo modo capitur pro mutuo conſenſu partium contrahentium: & eſt aggregatum voluntatum quas habent contrahentes. & ſic impropie dicitur ſacramentum ſiue matrimonium. Tertio modo pro ſigno ſenſibili quo explicatur conſenſus ille. & matrimoniũ hoc modo capiendo eſt ſacramentũ; & non primo modo neq; ſecundo modo: quia ſecundo modo capiendo non eſt ſignum ſenſibile. Dico ergo ꝙ matrimoniũ primo modo

eſt vinculum ſeu obligatio mutua qua obligantur coniu‑ges ad mutuo reddendum debitū. Sed difficultas eſt quid ſit matrimonium iſto modo capiendo. Vel importat obli‑gationem in quamlibet partem ad reddendum debitum alteri parti ſi petat. Si ſic, ego tunc infero quòd de facto il‑le cuius vxor eſt adultera, non eſt amplius vir eius, quia nō habet amplius neceſſitatem tradendi corpus ſuum mu‑lieri, immo poteſt renuere ſi petat. Vel importat ſolum po‑teſtatem propinquam vtendi mutuo & licite corpore al‑terius ad vſum carnalem. tunc ſi ſic, ego infero quòd ſi vir & vxor poſt matrimonium conſummatum ex communi conſenſu ingrediantur religionem & voueant, quòd alter non eſt amplius coniunx alterius. Patet, quia neuter illorū habet amplius facultatē talem, putà quòd poſſit licite vti corpore alterius quātum ad iſtum actum carnalem: immo ſi vtantur, peccant. & tamen vtrūq; iſtorum illatorum eſt falſum. ergo oportet dicere quòd aliud importat iſtud vin‑culū. Dico quòd matrimoniū iſto primo modo nihil aliud importat niſi obligationem ad non vtendum corpore cu‑iuſcunque alterius, vel ad non ſumendam alteram quam‑cunque partem in coniugem viuente prima parte. Quan‑uis ergo vir nō teneatur reddere debitū vxori adulterę, ni‑hilominus non poteſt vir illa viuente alterā capere in vxo‑rem. Item ſi vouerit ex conſenſu vtrarūq; partium, neutra poteſt alteram partem capere viuente prima. ideo matri‑monium primo modo captum importat obligationem ad non capiendum alteram viuente prima. De tertia vero ac‑ceptione matrimonium eſt ſacramētum, & nihil aliud eſt quàm ſignum efficax quo explicatur mutuus cōſenſus ali‑quarum perſonarū legitimarum ad mutuo cōtrahendum & procreandum prolem, & religioſe educandum ad cul‑tum diuinum, ita quòd debet proles eſſe finis intentus, nō quòd ſit de neceſſitate matrimonĳ. Exemplum, aggrega‑tū ex iſtis verbis, Accipio te in meā: & accipio te in meū: vel aliquod aliud ſignum æquiualens quo explicatur mu‑tuus conſenſus illarum perſonarum, dicitur matrimonium tertio modo. ¶ Conſequenter dico vt habitum eſt, quòd in matrimonio duo conſiderantur. Primum eſt cōtractus, ſe‑cundū eſt ſacramētū. Dico ergo primo quòd matrimoniū inquantum eſt contractus, fuit à deo inſtitutum in ſtatu in‑

nocentiæ Geneſis ſecundo quãdo dixit deus Adam & Eue Creſcite & multiplicamini, & replete terrã. & quæ ſequũtur. Secundo fuit iterum illa inſtitutio replicata à deo Geneſis tertio poſt diluuium quando dictum eſt Noe & filijs & filiabus eius, Creſcite & multiplicamini. Nam non erat tunc inſtitutum matrimonium vt ſacramentum, ſed vt cõtractus quidã naturalis. Tertio dicitur quòd illa inſtitutio fuit facta per modũ præcepti affirmatiui. Creſcite & multiplicamini, obligantis cunctos & cunctas tempore neceſſitatis. Sed difficultas eſt inter docto. quę regulariter quęritur: Vtrũ illud pręceptũ, creſcite & multiplicamini, adhuc obliget. Dicitur cõmuniter quòd erat datum omnibus hominibus, & non alicui particulari. et hoc dicit Tho. Dico conformiter ad doctorem quòd tale pręceptum erat datũ cuilibet, ſed tale erat affirmatiuũ obligans nõ pro ſemper, ſed pro aliquando, & obligat adhuc pro tempore neceſſitatis: hoc eſt, ſi ex bello vel clade vel diluuio vel ex alia cauſa accideret paucitas hominum & mulierum, obligaretur quilibet etiam nõ obſtante voto contrahere, ad conſeruandum ſpeciẽ humanã. Vnde ſicut pręceptũ de ſubueniẽdo proximo nõ obligat niſi pro tempore pro quo indiget: eodem modo præceptũ iſtud, Creſcite & multiplicamini, non eſt reuocatum, ſed neminem obligat niſi pro tempore pro quo eſſet paucitas hominũ vacantiũ generationi. ideo ſi occurrat talis caſus, tũc vnumquẽque obligat. ¶ Dicitur quarto quòd indiſſolubilitas illius contractus eſt ex inſtitutione diuina pure poſitiua. Nam eſt contractus in ſe, & eſt indiſſolubilitas conſequens contractũ. Contractus eſt cauſa vinculi: & illa indiſſolubilitas non eſt de lege naturæ primaria, ſed ex lege poſitiua diuina tantum. & talis indiſſolubilitas inſtituta fuit Geneſis ſecundo, Relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori adhęrentia perpetua. Et fuit cõfirmata Matthæi. xix. Quod deus coniunxit, homo non ſeparet. Reſolutio eſt quòd cõtractus matrimonij eſt inſtitutus à deo in ſtatu innocentiæ, & confirmatus in ſtatu naturæ lapſæ, & lege euangelica: & indiſſolubilitas etiam inſtituta in ſtatu innocentiæ, & confirmata in lege euangelica. Sed de matrimonio inquantũ eſt ſacramentũ, ſolũ inſtitutũ eſt in lege gratię. Circa prędicta apparet difficultas ex dictis ꝙ nũquã ſit licitus actus matrimonialis

niſi fuerit relatus in procreationem prolis. nam actus ille carnalis non eſt de ſe bonus, nec de ſe malus: ſed eſt circunſtantionabilis bonis circunſtantijs: quarum vna eſt procreatio prolis. Et ſic quęruntur duo. Primum, vtrum actus ille relatus ſolum in vitationem fornicationis aut adulterij, ſit bonus vel ſit peccatum: & ſi excuſetur, vbi & per quid excuſatur: & vbi eſt inſtitutum matrimonium ad excuſandum actum talem. Similiter ſi ſit aliquis qui vtatur vxore referendo actum illum ſolum ad perceptionem voluptatis & delectationis, vtrum excuſetur, & per quid excuſatur.

¶ Dico ꝙ difficultas eſt inter doctores. ſanctus Thomas & Bonauentura & ferme omnes antiqui dicunt ꝙ ſi aliquis cognoſcat vxorem vt vitet fornicationē in vxore, puta quia vxor petit debitum, & ſi non reddat, fortaſſis eſſet fornicatura: talis reddendo facit actum iuſtitię, quia reddit quod debet, nō peccat. Sed ſi petat vt vitet fornicationem in ſe ſolo, & non referat in alium finem, ꝙ peccat venialiter. Ratio eorum eſt: quia vel cognoſcit ad vitādum ſolum propter hoc quia moueτur ad libidinem. ſi ſic, notū eſt ꝙ eſt veniale. ſi non, iam ille vſus venereorum eſt ſuperfluus poſtquam non ſentit ſe inclinatum, et non facit propter ꝓblem, tunc dicunt quòd actus ille eſt peccatum. Sed tamen oppoſitum mihi videtur probabilius. Vnde apoſtolus primę ad Corinthios. vij. Qui non poteſt cōtinere, nubat. hoc dico ſecundum permiſſionem, non ſecundum pręceptum. ergo ex illa authoritate Pauli videtur quòd eſt mihi licitum vti actu matrimoniali ad vitādum fornicationem in me, ſolum referendo in illum finem. Vnde matrimonium ꝓ ſtatu naturæ corruptę non eſt ſolum in officium, ſed in remediū. ideo Paulus ait, Qui non poteſt continere, nubat in domino. ergo ſi quis ordinet actum matrimonialem in illum finem propter quem inſtitutum eſt matrimonium ꝓ tempore naturę corruptę, dicitur referre in finem rectum: ergo eſt immunis à peccato. Et iſte modus videtur probabilior puta ꝙ cognoſcere vxorem propter periculum, puta quia ſentio me inclinatum, & habeo neceſſario conuerſari cum aliquibus, ad pręueniendū illam cognoſco: apparet ꝙ talis actus ſit bonus & meritorius. Quantum ad aliud eſt maior difficultas de illo qui cognouit vxorem referendo pręciſe i delectationem. Dico quòd ſi tanto impetu moueatur quòd

ęqualiter cognoſceret aliam nō vxorem: tunc talis act9 eſt mortalis.ſed ſi cognoſcat affectu cōiugali, quòd ſi nō eſſet vxor,nō vellet cognoſcere:ſed quia eſt vxor, vult percipe-re delectationem eam cognoſcendo: dicit Thomas & Bo-nauētura ꝙ talis actus eſt venialis ad minus. Sed Martinus nititur impugnare illam opinionem cum apparentia ma-gna. Nam tēperantia eſt virtus circa delectationes guſtus & tactus,& caſtitas habet moderari illas paſſiões,ſiue de-lectationes tactus moderari,id eſt ad quoddam tpamentū & mediū reducere:et virtus quę eſt circa paſſiōes,inclinat ad fugiēdum paſſiones exceſſiuas,et ad capiēdū paſſiones mediocres. Nam qui nullo modo vellet paſſiones habere, eſſet inſenſibilis.ergo cum caſtitas inclinet ad mediocriter percipiendum paſſiones mediocres, tunc act9 capiendi cū ea cū qua capiēdę ſunt, eſt actus virtutis caſtitatis cōiuga-lis.ergo velle mediocres capere cū quo oportet et vbi opor tet,talis actus voluntatis non eſt malus, ſed potius bonus. Item delectari cum vxore non eſt malum,aliâs quilibet co gnoſcens vxorem peccaret.& ſi non ſit malum, ergo non eſt prohibitum quòd habeatur illa volitio,cum nō feratur circa aliquod prohibitum.ergo non eſt mala ex obiecto: et non habet circunſtātiam malam finis,quia ſuppono quòd non referatur in malum finem alium.Ideo nō eſt actus ma lus.nam quod eſt per ſe malū,non poteſt bene fieri etiam propter bonum finem.& velle delectari cum vxore nō eſt malum ex obiecto. tunc ad min9 eſt indifferēs ex obiecto. ergo ſi tale velle non ſit aliqua mala circunſtantia circūſtan tionatum:talis actus non erit malus, & per conſequens nō oportet neceſſario quòd omnis actus quē vult exercere cū vxore gratia delectationis percipiendę, dummodo non cō ſtituat delectationem tanquam ſupremum finē,ſit malus. ſed frequenter eſt exceſſus in tali actu. Ideo Auguſtinus & alij dixerunt quòd erat veniale peccatū propter vehemen-tem affectionem et exceſſum.Et ſic patet quid ſit dicendū de quæſtione. Argumenta ex dictis facile ſoluūtur : quare non immoror amplius in hac quęſtione.

ℂ Diſtinctio XXVII. & XXVIII.

CIRCA DISTINCTIONEM. xxvij. &.xxviij. quæritur an conſenſus expreſſus verbis ſit cauſa efficiēs matrimonij. Vnde conſenſus nō eſt matrimoniū: ſed obligatio quę cōſequitur cōſenſum, vocatur matrimoniū in pria acceptione. Explicatio cōſenſus per ſigna de pręſenti vel per verba, eſt matrimonij ſacramentū. Dico ꝙ conſenſus eſt cauſa matrimonij primo modo. Vnde de neceſſitate requiritur mutuus conſenſus. quia eſt tranſlatio corporum, ergo requiritur conſenſus dominorū. Secundo quòd talis conſenſus explicetur per aliqua ſigna. Tertio ꝙ non ſit prohibitum facere talem tranſlationem. Ideo conſenſus eſt partialis cauſa illi9 vinculi ę indiſſolubilitatis q̄d vocatur matrimonium primo modo, ſed non totalis.

¶ Contra. ergo nullus vnquam erit certus de aliqua quòd ſit vxor eius. patet conſequentia: quia non eſt certus ꝙ cō ſenſerit. Dico ꝙ ſufficit certitudo ꝓbabilis et moralis, quia quilibet de quolibet alio debet ęſtimare ꝙ ſit verax, niſi habeat expientiā de oppoſito. ergo debet ęſtimare ꝙ mulier cōſenſit. Ideo illa ꝓbabilitas moralis ſufficit: nec requiritur certitudo demonſtratiua, ſed ſufficit probabilis, & vt in pluribus. Iſta facilia ſunt: ideo tranſeo ad diſtinctionē. xxix.

¶ Diſtinctio. XXIX.

CIRCA DISTINCTIONEM VIgeſimamnonam quæritur vtrum cōſenſus coactus ſit cauſa ſufficiens ad matrimonium. Arguitur quòd ſic, quia conſenſus etiam per metum inductus ſufficit ad ſuſcipiendum baptiſmū: & ille qui inducitur per metum, realiter ſuſcipit: vt. xl. diſtinctione in capitulo de iudęis. & talis cogitur ad obſeruādum ritus Chriſtianorum. ergo eodem modo conſenſus per metum inductus ſufficit ad cauſandum matrimonium. ¶ In oppoſitum eſt magiſter & multa capitula. in ca. veniens. de ſpon. & matri. vbi dicitur quòd talis

conſenſus inductꝰ per metum cadentem in conſtantem virum, non ſufficit ad matrimonium. Vnde ſupponēdum eſt ī primis quòd licet voluntas poſſit cogi ſimpliciter ad actū exteriore, puta ad motū ipſa renitente, & talis motus extrinſecus erit ſimpliciter & abſolute violentus & coactus; non poteſt tamē ſimpliciter cogi ad interiorem, puta velle aut nolle. Vnde aliquis dicitur ſimpliciter cogi quando nō confert vim, ſed ſuſcipit ab extrinſeco ipſo renitente. ſed voluntas non poteſt habere actum interiorem quin conferat vim, id eſt partialiter concurrat; ergo non poteſt cogi. Vnde regulariter requiritur cōcurſus intellectus ad intellectiones, & voluntatis ad volitiones. voluntas ergo nō poteſt cogi ad actum interiorem. nam dicitur illud cogi quod habet naturalem inclinationem ad oppoſitum & ab extrinſeco. Vtrum autē volūtas poſſit neceſſitari, aliâs dicetur. tamen non ſequitur, poteſt voluntas neceſſitari, ergo & cogi. Præterea voluntas dicitur cogi ad interiorem actum ſecūdum quid. & voluntatem cogi ad interiorem ſecūdum quid, nihil aliud eſt quàm volūtatē acceptare aliquid quod de ſe fugeret & refugeret metu maioris mali, vel metu alteriꝰ qđ magis refugit. Exemplum ponit Ariſto. in principio tertij Ethicorum de illo qui ꝓijcit merces in mare metu mortis propter tempeſtatem. talis ꝓijciens ſecluſo metu mortis refugeret ꝓijcere: ſed acceptat illam proiectionem et vult proijcere ꝓpter metum alicuiꝰ. i. mortis, qđ magis refugit quàm perditionem mercium; & ſic voluntas ad actum interiorem poteſt cogi iſto ſecundo modo. Quæritur ergo ſi voluntas alicuius conſentiat in aliquem conſenſu coacto ſecundo modo, id eſt cauſato ex metu: an talis conſenſus ꝑ verba de præſenti vel ſignum exterius æquiualens explicitus ſufficiat ad matrimonium. Pro ſolutione pro nunc ſupponuntur duę diſtinctiones. Prima, duplex eſt metus, quidam eſt cadēs in conſtantem virum; quidam vero leuis nō cadens in conſtantem virū. ¶ Iterū ad metū cadentē in cōſtantem virū duo requiruntur. Primū eſt certitudo moralis & ꝓbabilitas euētus futuri mali quod timetur: propter cuius timorem conſentio in hoc in quod ſecluſo metu non conſentirem. & ſic requiritur certitudo moralis multum efficax de euentu futuri mali qđ timetur. Secundo requiritur quòd illud malum ſit graue & enorme, vt mors, mutilatio

membri, perpetuum exilium, deperditio omnium bonorũ temporalium, quæ omnia ſunt grauiſſima mala. Per oppoſitum capitur metus leuis, non cadẽs in conſtantẽ virũ.

¶ Secunda diſtinctio, duplex eſt metus cadens in conſtantem virũ, quidã in quem incidit quis ex culpa ſua: alius in quem nõ incidit quis ex culpa ſua, ſed alterius qui minatur ſe inflictur ũ aliqđ malum. Vel ſic, dupliciter metus incutitur. vno modo poteſt alicui iuſte incuti met9 ab incutiente iuſte, puta ꝓ culpa illius cui incutitur. alio modo alicui incutitur iniuſte, & ibi iacet tota ſolutio quęſtionis. Exẽplũ, ſit Sortes ex vna parte qui contraxit per verba de futuro cum Berta, iam obligatur capere Bertam in vxorem ſub pœna peccati. ꝑpterea ſi renuat capere illam: cũ peccet, & ad illud obligetur, poteſt iuſte à iudice eccleſiaſtico minari pœna quã debet metuere metu cadente in conſtantẽ virũ, ſcilicet excommunicatio, vt adimpleat qđ promiſit. talis metus incutitur iuſte propter culpam illius cui incutienda eſt talis pœna. Ex altera parte ſit Plato qui nullo modo ꝓmiſit per verba de futuro. aliquis minatur ei mortem, aut exilium, aut aliquod graue malum niſi conſentiat. iniuſte incutitur platoni talis metus: quia non habet cauſam propter quam debeat incuti. His ſuppoſitis cũ quæritur vtrũ conſenſus ex metu ſufficiat ad matrimonium cauſandum: conueniunt omnes ꝙ metus ex conſenſu leui non cadente in conſtantẽ virum, ſufficit ad cauſandum matrimoniũ. Item conſenſus ex metu iuſto, qui ſcilicet iuſte incutitur & propter culpam, ſufficit ad matrimoniũ: q̃uis cadat in conſtantem virũ, vt eſt metus excõmunicationis qui cadit in conſtantem virũ. in ca. ex literis. de ſpon. & matri. Sed difficultas eſt de conſenſu extorto per metũ iniuſtum qui alteri iniuſte infligitur, & qui cadit in conſtantẽ virum, an talis per verba expreſſus ſufficiat ad matrimonium.

¶ Dixerunt aliqui, vt de Fõtibus in. xiiij. quodlibeto, quòd talis ſic cõſentiens vere contrahit matrimoniũ quãtum ad forum Dei, ſecus eſt quantũ ad forum eccleſiæ. Videtur ergo dicere ꝙ ſi talis realiter cõſentiat ex illo metu, & explicet conſenſum per verba, ꝙ eſt verũ matrimoniũ quantũ ad Deũ. Ratio eſt, quia talis poteſt omnẽ pœnam euadere proferendo verba, & non conſentiendo. ergo ſi conſentiat, mere libere conſentit, & explicat cõſenſum ſuum per ver-

ba. igitur. In capi. inter cætera. xxij. q. iiij. doctor quantum ad duo dicta impugnat de Fontibus. Quantum ad primum arguitur ſic. Nullus poteſt cogi per metũ ad aliquid qđ nõ poteſt eſſe ſine altero abſque peccato, quin cogatur ad alterũ. ſed nõ poteſt aliquis aſſentire iſtis verbis, Capio te in meam, ſine conſenſu: quia aliâs mẽtiretur: quia ſi vult habere illam, & profert talia verba, mẽtitur: & mendaciũ eſt peccatum. ſed non poteſt eſſe metus cadens in conſtantem virum ad peccandũ, quia eſt ſupremum malũ quod poteſt infligi. Igitur male dicit de Fontib9 ꝙ poteſt induci per metum ad verba, & non ad conſenſum. Quantum ad ſecundum quod dicit ꝙ non eſt matrimoniũ quantum ad eccleſiam: Eccleſia ſemper pſumit de aliquo quod eſt meli9, niſi ſit maxima cõiectura in oppoſitũ. ergo eccleſia nõ debet pſumere quòd talis illa verba proferat ſine cõſenſu. ergo eccleſia niſi habeat vehemẽtem coniecturam de alio quod velit peccare, non debet præſumere ꝙ proferat ſine conſenſu. ergo male dicit de Fontibus quòd non eſt matrimonium quantum ad forum eccleſiæ. Cõmunis opinio & regulariter omniũ Theologorũ eſt ꝙ conſenſus explicat9 per verba de præſenti, & extortus per metum cadẽtem in conſtantẽ virũ de facto, nullo modo eſt ſufficiẽs ad matrimoniũ. in cap. veniens. & in ca. de ſpõſalibus. & glo. in ca. abbas. de ijs quę vi metusve cã fiũt. Sed difficultas eſt propter quam cauſam talis conſenſus nõ eſt ſufficiens: vel hoc eſt ſolum quia eccleſia illegitimat, vel hoc eſt quia talis cõſenſus non eſt ſufficiens ex natura ſua ad contrahendum, & non ex illegitimatione eccleſiæ. Aliqui dicunt quòd talis conſenſus non eſt ſufficiens quia eccleſia illegitimat tales perſonas habẽtes talem cõſenſum per metum, ita ꝙ ſicut poteſt illegitimare eccleſia aliquas perſonas pro ſemp, ita pro aliquo tempore. Sed iſte modus nõ videtur apparens. patet, non reperitur vbi talis contractus ſit illegitimatus ab eccleſia. Alij dicũt ꝙ talis cõſenſus ex natura rei nõ eſt ſufficiens. & ideo reſolutio Theologorum eſt ꝙ nullus conſenſus per metum cadentem in conſtantem virum extortus & iniuſtus eſt ſufficiens ad tranſlationẽ dominij, & hoc ex natura rei: vt Sortes conſentiens in dationẽ ſuæ pecuniæ Platoni per metum cadentẽ in cõſtantem virũ, talis non eſt ſufficiens vt transferatur dominiũ. ergo à fortiori

vbi eſt tranſlatio corporis quæ habet indiſſolubilitatem an-
nexam, talis conſenſus eſt inſufficiens. ¶Dicunt Iuriſtæ ꝙ
conſenſus eſt ſufficiens ad tranſferendum dominiū in rebꝰ
in quibus competit actio quod metus cauſa. ſed in alijs
rebus in quibus non competit actio quod metus cauſa, ad
tranſferendum dominium non eſt ſufficiens. vt Plato ex-
torſit rem meā à me. ſi poſſum illum conuenire, & habere
actionem quod metꝰ cauſa: illa res efficitur Platonis, & iu
dex debet illam auferre & reſtituere proprio domino. ſed
in tranſlatione corporū in matrimonio hoc nō poteſt fieri,
quia nō eſt in poteſtate iudicis efficere ꝙ corpꝰ Sortis qđ
eſt Bertę, nō efficiatur amplius Bertę: quia quod Deus cō-
iunxit, homo non ſeparet. Et hoc dicūt regulariter Iuriſtæ.
Habemus ergo tam apud Iuriſtas q̄ apud Theologos ꝙ
talis contractus & conſenſus ex natura rei eſt nullus pro-
pter inſufficientiam conſenſus.

¶Contra hoc arguitur, dicis ꝙ Sortes conſentiens in Ber-
tam per metū cadentem in conſtantem virū, nō facit de fa
cto quòd Berta ſit eius vxor. ergo cōſentiens per metū, &
ſciens quòd ille conſenſus nō eſt ſufficiens, dicēdo, accipio
te in meā, de facto mentitur. & vltra, mentitur ſic dicēdo:
ergo ille metus non cadit in cōſtantem virum: quia nullus
metus cadit in conſtantem virum qui eſt de peccato: & ſi
non cadit in conſtantem virū, ergo de facto eſt matrimo-
nium & contrahit. Ad argumentū nego conſequentiā, &
nego ꝙ mētiatur: quia intelligit accipio te in meā. i. conſen
tio quòd tu ſis mea. vnde talia verba vt dicuntur ab vxore
& viro, tantum valent: cōſentio ꝙ ſis mea: & cōſentio ꝙ
ſis meus. & non valent tantum ſicut facio ꝙ ſis mea: quia
tunc mentiretur, ſicut argumentū bene ꝓbat. ſed iſta ꝓpo-
ſitio, conſentio ꝙ ſis mea, eſt vera. ideo non peccat. Simili-
ter metus quo induceretur ad dicēdum: capio te in meam
non ex metu, quia nunq̄ metus cadit in conſtantē virum in
quo inducitur aliquis ad peccandum. & eodem modo iu-
rando, per Deū accipio te in meam: talis non eſt periurus:
quia ſenſus eſt, per Deū cōſentio ꝙ ſis mea. & iurat verū,
quia conſentit. Et ad capitulū inter cætera. prius allegatū
xxij. q. iiij. glo. dat triplices ſolutiones. Prima eſt quòd poſt
conſenſum cognouit eā carnaliter, & in cognoſcēdo pręſu
mitur eum cōſenſiſſe, & perſeueraſſe in cōſenſu: quia pſu-

mitur nolle peccare, & quòd libere conſenſit. Secunda ſolutio glo. eſt quòd talis conſenſit per metum leuē non ſufficiētem impedire matrimoniū. Tertia ſolutio, quia dicitur in capitulo, ſit illud matrimoniū in domino ratū. ibi ly ſit capitur conſultiue, & non pręceptiue. & ſic iſtud capitulū dupliciter exponitur. ¶ Circa hoc eſt difficultas de ſponſalibus quę fiunt per verba de futuro. Si aliquis per illa verba de futuro per metū cadentem in cōſtantem virū ꝓmiſerit aliquam capere in vxorem, & etiam illud iuramento affirmauerit, vtrū contraxerit de facto ſpōſalia? vt Titius inductus metu cadēte in conſtantē virum, dixit Bertæ, per Deum capiā te in vxorem. an vi iuramēti obligetur poſtea Titius contrahere cū illa per verba de præſenti? videtur quòd ſic, quia aliâs eſſet periurus, quia pollicitus eſt, & iuramento firmauit, & licitū eſt contrahere cū ea per verba de pręſenti. Ideo videtur ꝙ niſi illam capiat, quòd efficiatꝛ periurus. videtur igitur quòd obligetur illam capere. Quātum ad hoc eſt cōtrouerſia inter Theologos. vnde regulariter non eſt controuerſia de cōſenſu de præſenti: ſed eſt cōtrouerſia vtrum oriatur obligatio ad poſtea contrahēdum per verba de præſenti? Opinio ꝓbabilior eſt ꝙ nō, quia nō oritꝛ obligatio per verba de ꝑſenti, à fortiori nec ꝑ verba de futuro. Cōtra. ergo Sortes peierauit affirmādo cū iuramēto ſe illā ducturū & capturū in vxorē: & licitū eſt: & illud iuramentū nō vergit in peiorē exitū. ergo obligatꝛ adimplere. patet per multa capitula de iureiurādo. dico ꝙ non oritꝛ obligatio. Et apparētia mea eſt. nā in voto q̄d eſt de meliori bono, q̄n extorquetur ꝑ metū, vt vouēs ſe ꝑpetuo ſeruare caſtitatē, ſi per metū voueat, non obligatꝛ. ergo à fortiori in voto minus bono, etiā iuramento firmato. dico vltra ꝙ nō adimplere iuramētū ꝓmiſſoriū nō eſt peieratio: niſi ex illo iuramēto ꝓmiſſorio oriatꝛ obligatio. Sed in Sorte non oritur obligatio ex tali iuramēto ad capiēdā Bertā. Ideo illā non capere nō eſt ipſum peierare. Sed eſt maior difficultas: quia videtꝛ ꝙ licitū ſit iurare, ꝑ deū capiā te in meā, & ſcire vel intēdere ſe non accepturū: vt ſit Sortes q bene ſcit ꝙ ex tali ꝓmiſſione de futuro cōſenſu non oritꝛ obligatio, q̄n ꝑ metū extorquetꝛ, ad adimplendū ꝓmiſſū. ergo licebit Sorti iurare, capiā te, & ſcire ꝙ nō capiet. nā ſi aſſerat capiam te, & iudicet iudicio intellectꝰ oppoſitū illiꝰ q̄d aſſe-

tit, cõmittit mẽdaciũ: ergo pctm̃. nã dicẽdo capiã te, & nõ dicẽdo conſentio ꝙ capiam te, & iudicaret ꝙ non caperet illam, mentiretur. ergo aſſerendo per iuramentum ratione talis aſſertionis videtur peierare. Sed quicquid ſit, nunquã ex tali aſſertione oritur obligatio.

¶ Diſtinctio. XXX.

CIRCA DISTINCTIONEM TRIgeſimam mouet duas quæſtiones. Prima, vtrum ad matrimonium requiratur conſenſus ſequẽs rationem non erroneam, ita quòd cõſenſus ſequens rationem erroneam nõ ſit ſufficiens? Secũda, vtrum fuerit verum matrimonium inter virginem & Ioſeph? Q uãtum ad primam arguitur ſic ꝙ non requiritur conſenſus ſequens rationem non erroneam. Nam inter Iacob et Lyam fuit verum matrimoniũ: & tamen Iacob credebat eſſe Rachelem. ergo conſenſus ſequens rationem erroneam eſt ſufficiens ad matrimoniũ. Minor eſt nota ex decurſu literæ Geneſis. De maiore, quòd fuit matrimoniũ, patet: aliâs carnalis copula inter eos fuiſſet fornicatio. Dices, excuſatur Iacob per ignorãtiam. ergo ad minus potuit eam in craſtino repellere tãquam non ſuã. Oppoſitum arguitur per magiſtrum in litera. Cõmuniter reſpondent docto. quòd error eorum quæ ſunt de neceſſitate & eſſentia matrimonij, impedit conſenſum contrahentium etiam explicatũ ſigno ſenſibili ne ſit ſufficiens ad matrimonium cauſandum, & ne ſit verus matrimonij cõtractus. ſed error aliorum quæ nõ ſunt de neceſſitate & eſſentia matrimonij, non impedit quin conſenſus explicitus per verba de pręſenti ſit ſufficiẽs. vnde de neceſſitate matrimonij tria ſunt vel tanquam antecedentia, vel ſubſequentia vel concomitantia. Primum, perſonę contrahentes. ſecundum, mutua traditio poteſtatis corporum quãtum ad illũ vſum & procreationem prolis. Tertium, mutuus cõſenſus: et hoc requiritur tanquam neceſſarium & antecedenter ad obligationem ſequentem: & traditio poteſtatis corporum eſt effectus ſacramenti & matrimonij, capiendo matrimoniũ pro vinculo. Q uòd autẽ perſonę contrahentes ſint diuites, pauperes, nobiles vel ignobiles, nõ eſt de eſſentia matrimo-

nij,ſed illa ſe habent tanquam accidentaliter ſe habentia ad matrimoniũ. Sequitur ergo prima propoſitio ꝙ error perſonæ impedit matrimonium,hoc eſt ne conſenſus ſequens ad illum errorẽ ſit matrimoniũ:vt Berta de Sorte credit ꝙ ſit Plato:& quia credit,conſentit cũ eo.talis conſenſus quãuis explicitus ſigno ſenſibili,nõ eſt ſufficiens. ℂSecundo ſequitur,error conditionis impedit contractum matrimonij. (& voco hic conditionem,ſeruitutem aut libertatẽ:& non loquor de ſeruis locatitijs,cum tales ſint liberi) patet,cum ſeruus non habeat omnimodam poteſtatem ſui corporis, non poteſt illam poteſtatem omnimodam in alterum trãſferre.nam nemo dat quod nõ habet. ſed talis tranſlatio mutuę poteſtatis eſt matrimonium,capiẽdo matrimoniũ pro vinculo. cũ ergo talis ſeruus non poſſit poteſtatem ſui corporis trãſferre,cũ non habeat eam omnimodam:talis error conditionis impedit matrimonium contrahendum cũ ſeruo vel cum ancilla. Tertio dicunt docto. error circa dolum alterius partis contrahentium impedit etiã matrimonium. exemplum,ſunt Sortes & Berta,apparenter contrahũt,ita ꝙ Sortes nullo modo conſentit capere Bertam,& ipſa credit ꝙ Sortes conſentiat in eã,& ipſa conſentit in eum. tũc non eſt matrimonium inter eos,nõ propter errorem,ſed ꝓpter defectum vnius cauſę neceſſario requiſitę. prima ergo ꝓpoſitio vera.ſ. ꝙ error illorum quę neceſſario requirũtur ad contractum, impedit matrimonium & contractum ne ſit validus:ſicut error circũſtantię q̃ eſt cauſa malitię actus, ſi ſit inuincibilis,totaliter impedit malitiã.ſed error qui non poteſt totalem malitiã in actu, ſi ſit error alicuius qđ neceſſario requiritur ad obligationem,talis error impedit ne per conſenſum introducatur talis obligatio mutua: ſicut emens aurichalcũ credens aurum,non emit,neq; alter efficitur dominus pecunię. eodem modo dans poteſtatem ſui corporis Platoni quem credit Ciceronem,nõ dat:quia eſt error perſonę:quæ perſona eſt de neceſſitate requiſita ad iſtum contractum. Sed inquirendum eſt per ordinem vnde eſt quòd cõtrahens cum Sorte quẽ credit Platonem, ꝙ contractus ille non eſt matrimonialis,et nõ cauſatur obligatio mutua. ℂDicunt antiqui doct. ꝙ prouenit ex eo quòd Berta non conſentit in Sortem,& ad matrimoniũ requiritur mutuus conſenſus.quòd autẽ non conſentiat in Sortem,patet,con-

ſenſus eſt actus voluntatis qui non fertur in incognitum: & Berta non conſiderat de pręſente Sorte: ergo eius conſenſus non fertur in Sortē, ſed in Platonem quem credit Sortem: quia non conſentit (vt dicunt) niſi in hunc quem exiſtimat eſſe Sortem. ſed contractus nullus eſt cū Sorte: quia non cō ſentit. ſimiliter nec cum Platone: quia etiam non conſentit. Sed contra hanc ſolutionē arguitur ſic: Berta cognoſcit hūc quem habet pręſentem, & habet aliquas notitias ſimplices intellectuales diſtincte repręſentatiuas huius. quanuis Berta habeat notitiam iudicatiuā huius, quę eſt erronea, nihilominus habet notitias ſimplices huius rei, & habet alias adhęſiuas veras: puta iſte eſt pręſens qui loquitur mecum, & contrahit mecum. ergo ſtat Bertam habere actum voluntatis quo velit poteſtatem ſui corporis in illum transferre, ſuppoſito tamen errore. Sic regulariter dicunt doct. Nam ſi loco vxoris Sortis ei ſupponatur altera, & vult illam cognoſcere, talis volitio eſt particularis: quia ſemper volitio imperatiua operationis exterioris eſt volitio particularis. & illa volitio qua vult hanc cognoſcere, terminatur ad hanc quæ eſt præſens: ſed ex errore ꝓcedit: et ille error eſt cauſa partialis huius volitionis: ſicut cum aliquis peccat ex ignorātia, talis ignorantia eſt cauſa partialis illius. Similiter volitio q̄ aliâs foret mala, efficitur non mala propter errorem & ignorantiam inuincibilem. ergo eodē modo dicendū, ſit Sortes pręſens, Berta conſentit in illum, & habet conſenſum terminatum ad Sortem immediate pręſentem. ideo ꝙ ille contractus non ſit matrimonium, non eſt propter hoc ꝙ illa non conſentiat in pręſentem. Quęritur ergo quare non eſt ſufficiens ad matrimonium? dico quia ille conſenſus nō eſt ſufficienter liber, ſicut conſenſus per metū extortus nō eſt ſufficiens quia non eſt ſufficienter liber ad mutuā traditionem corporum: & ignorantia cauſat inuolūtarium, ſicut & metus. ideo dicitur ꝙ tota ratio quare non eſt matrimoniū, eſt quia non conſentit ſufficienter libere: & illa ignorantia ſiue error cauſat inuoluntarium. ¶ Alius eſt error impediēs, qui dicitur error conditionis, id eſt ſeruitutis: vt Berta non errat in perſona: ſcit quòd talis in quem conſentit, eſt Sortes, ſed credit eum eſſe liberum, qui de facto eſt ſeruus. (& hic loquitur de ſeruo deſpotico, qui poteſt transferri ad voluntatē domini, & illi tenetur obedire) talis conſenſus non

eſt ſufficiens.ratio eſt,quia Sortes non habet omnimodam poteſtatẽ ſui corporis,ſed corpus Sortis eſt ſui domini deſpotici,ita ꝙ ad voluntatem eius poteſt eum vendere,non ſolum propinquis,ſed etiam alienigenis, qui poterũt illum transferre ad quãcunqꝫ patriam voluerint. & ſic fruſtraretur berta poteſtate corporis quam credit habere cum Sorte ad vſum carnalis copulę.nam berta transfert poteſtatem ſui corporis in Sortem, vt Sortes ſimiliter in eam ſimilem poteſtatẽ ſui corporis transferat:& Sortes nõ poteſt omnimodam poteſtatem ſui corporis in illam trãſferre,vt dictũ eſt.ergo cõtractus eſt nullus. Analogia,ſi permutarẽ veſtẽ meam cum veſte quã habet Sortes,quę non eſt ipſius Sortis:talis permutatio eſt nulla.eodem modo cum Sortes ſeruus nõ poſſit permutare poteſtatem ſui corporis cum berta,talis permutatio nõ tenet. ¶Correlariũ, ſi berta cognoſceret Sortem eſſe ſeruum,& conſentiret in eum:talis eſſet bonus cõtractus dato quòd ſit ſeruus:quia ſi cognoſcat ſeruitutem,mutuus conſenſus per verba de pręſenti explicitus efficit matrimonium. Ergo ratio non eſt ſufficiens:puta de impotentia.nam fateor quòd Sortes poteſt poteſtatem ſui corporis dare,ſed non tantam poteſtatem quantam poteſt ipſe liber, ſed ſimpliciter aliquam poteſtatem poteſt trãſferre. Ratio prædictorum eſt, quando berta peteret debitum ei,& dominus deſpoticus Sortis imperaret ei aliquid aliud, teneretur parere domino, & non reddere debitum bertę: quia Sortes antequam obligaretur bertę,erat obligatus ſuo domino: & prior obligatio non poteſt auferri per ſecundam incompoſſibilem: & præcipue quando eſt obligatio homini facta:niſi conſentiat ille cui eſt facta.

¶Ex quo ſequitur quòd ſeruus non poteſt ingredi religionem niſi conſentiat dominus deſpoticus:nec oneratus debitis et ęre alieno,per ingreſſum religionis deobligatur à debito. ſi ergo dominus præcipiat Sorti ſeruo aliquid honeſtũ,adhuc obligatur illud adimplere:quia obligatio domini eſt prior. licet ergo poſſit Sortes aliqualem poteſtatem transferre,puta pro tẽpore pro quo nihil pręcipiet ſibi dñs, non poteſt tamen omnimodam:quia illam nõ habet. & veriſimile eſt quòd ſi berta ſciret illum non habere omnimodam poteſtatem ſui corporis, non contraheret ſecum. Igitur talis conſenſus ſequens errorem, non eſt ſufficiens ad

contrahēdum matrimonium. Et ſimilis eſt analogia de veſte. nam qui habeo omnimodū vſum meę veſtis, & alius non habet plenum vſum ſuę, quia non poteſt illam vēdere, ſed poteſt induere: ſi ſcirē illum non habere plenum vſum, nō commutarem ſecum. ſi ergo ignoro, non eſt vera tranſlatio. Habetur ergo quòd error perſonæ, & error cōditionis ſeruitutis, impediunt matrimoniū. ¶ Alius eſt error cōditionis fortunę, puta bonorum aut nobilitatis: vt credo bertam diuitem & nobilem, & de facto non eſt neque diues neque nobilis. talis error nō impedit matrimonium. patet. non transfertur poteſtas corporis vxoris in virum pro diuitijs, ſed pro reciproca poteſtate corporis viri. ſed ſortes pauper habet omnimodam poteſtatem ſui corporis ſicut berta diues. igitur. ¶ Conſequēter quęritur de errore doli exiſtentis in altera parte contrahentium. nam ſi altera partiū non conſentiat vnum neceſſario requiſitum ad matrimonium deficit, ſcilicet mutuus conſenſus. Igitur ſi ſortes nō conſentiat: an ſit matrimonium ex parte bertę conſentientis? Dico quòd non, quia matrimoniū nunquam claudicat: hoc eſt, ſi hæc ſit vxor iſtius, de neceſſitate ille erit vir illius: ſunt enim correlatiua. Quid debet facere berta? dico quòd tenetur reddere debitum ſorti petenti, & licite poteſt petere: ſortes tamē peccat ſemper, aut petendo, aut reddendo: ratio eſt. berta credit ſortem eſſe ſuum virum: ergo ſi non reddat, agit contra conſcientiam, & ſic peccat mortaliter, & poteſt licite petere, quia inuincibiliter credit ſuum virū eſſe. ſed ſortes ſemper peccat petendo & reddendo. ratio eſt, quia credit hanc eſſe non vxorem, ergo omnis copula carnalis commiſſa à ſorte eſt mœchia: quia quilibet præcepto diuino & naturali obligatur non cognoſcere nō ſuā, & non excuſatur niſi per ignorantiā inuincibilem. ſed ſortes in tali caſu non habet ignorantiam inuincibilem, quia ſcit ſe nunquam conſenſiſſe in bertam. ergo nullo modo excuſatur, & grauius peccat petendo quàm reddendo. Alia difficultas. ſi ſortes dicat bertę quòd cōtraxit cum ea doloſe: dicūt quòd berta non tenetur ei credere: ſed ſi credat, niſi deponat conſcientiam, nunquam tenetur petere neque reddere debitum. Si ergo credat ſorti reuelanti, peccat reddendo. Si non credat, quia non tenetur credere: non peccat nec reddendo, nec petendo. ¶ Ad argumentum de Iacob

& Lya quę ei ſuppoſita fuit loco ſororis,erat error pſonæ: ergo tunc non erat matrimonium.concedo.ergo actus ille fuit fornicatio, nego illam.& ratio:quando excuſatur per ignorantiam inuincibilem,nunquam debet vocari fornicatio: quia fornicatio importat peccatum à toto genere. Et quando infertur,ergo ad minus in craſtino poterat Iacob ipſam Lyam deſerere,& non acceptare tanquā vxorem. Concedo quòd non tenebatur eam acceptare, ſed dico ꝙ de nouo conſenſit in eam. ¶Ad aliud, Iacob ſuſcepit benedictionem à patre Iſaac credente ipſum eſſe Eſau. realiter ſuſcepit benedictionem.ergo error perſonæ non impediuit quin benedictus fuerit. ergo eodem modo nō impedit error perſonæ in matrimonio.& argumentum quærit vnde prouenit ꝙ Iacob qui credebatur Eſau,fuit benedictus,& ratione benedictionis deuoluebatur paterna hæreditas ad eum:& error perſonæ impedit matrimoniū.Dicunt doct. quòd benedictio illa erat opus dei,& volebat deus eū ſuccedere,& nón Eſaū.Idéo non eſt ſimilé.

¶ Diſtinctionis trigeſimę quæſtio ſecūda.

VISUM EST DE CONSENSV quem habet aliquis ex errore.Conſequenter quęritur an inter beatiſſimā Mariam & Ioſeph fuerit verum matrimonium. Arguitur quòd non.ca. ſunt quædam.xvij.q.i.dicitur ibidē, Vouētibus virginitatem non ſolum nubere,ſed etiam velle nubere damnabile eſt.ergo apparet quòd virgo non nupſit:quia cū vouerat virginitatem, peccaſſet nubendo. ¶In oppoſitū arguitur ex multis authoritatibus ſacrę ſcripturę,in quibus virgo vocatur viro deſponſata.& Matthæi.i.habetur quòd angelus apparuit Ioſeph dicens:Non relinquas Mariam coniugem tuam &c. ¶Doctor duo facit.quærit an inter Mariam & Ioſeph fuerit verum matrimonium.ſecūdo inquirit quomodo ita fuit. Non eſt dubitandum quin fuerit verum matrimonium.Sed quare ipſa nupſit,cū debebat concipere & permanere & parere virgo?quare hoc nō fecit ſine matrimonio?Ad hoc multę adducuntur rationes:quę non ſunt niſi perſuaſiones & decen

tiæ, & non rationes efficaces. Vna eſt, vt Ioſeph eſſet fidelis teſtis de virginitate, quòd ipſa nec ab ipſo nec ab alio cognita fuiſſet. Alia, ne æſtimaretur peccatrix cum apparuiſſet grauida. Item vt Ioſeph ei parienti ſuccurreret, & duceret in Aegyptum. Item vt myſterium incarnationis lateret diabolũ, & ne cognoſceret illam eſſe de qua pphetatum erat quòd ex ea meſſias debebat naſci. Sed hęc ratio non videtur concludere. nam dæmon potuit intuitiue cognoſcere clauſtra virginalia non eſſe fracta, ſicut ſi cõcepiſſet extra matrimonium. ergo æqualiter potuit cognoſcere quòd conceperat virgo in matrimonio ſicut extra matrimonium. Dices, nõ fuit permiſſum diabolo ita prope accedere, vt cognoſceret clauſtra virginalia. Contra, ergo eodẽ modo potuiſſet fieri ſi concepiſſet non nupta. Dico ergo quantum ad primum quòd conſtat inter eos fuiſſe verum matrimonium. Sed eſt difficultas quomodo inter ipſos fuit verum matrimonium. Primum, ad verum matrimonium videtur requiri conſenſus in carnalem copulam. ſed ſic eſt quòd ille conſenſus eſt contrarius virginitati virtuali. (non dico virginitati corporali). Ergo videtur repugnãtia quòd fuerit virgo ſemper mente, & quòd de facto contraxerit matrimonium. nam quilibet conſenſus in carnalẽ copulam, opponitur virginitati, licet non caſtitati. ergo ſi contraxit, non manſit virgo mente. Eſt aliud, quia votum caſtitatis non ſolum obligat ad oppoſitum carnalis copulę, id eſt ad non habendum carnalem copulam, ſed etiam obligat ad non contrahendum matrimonium. Cum ergo non ſolum fuerit virgo, immo fuerit virgo etiam ex voto, quia reſpondit angelo: Quomodo fiet iſtud? quoniam virũ non cognoſco, id eſt voui me non cognoſcere, vt exponũt doctores, & quòd emiſit votum virginitatis. vnde ſtat virginitas ſine voto. licet .s. Tho. dicat oppoſitũ, tamen de virgine glorioſa regulariter dicitur quòd emiſerat votum ſeruandę virginitatis. ergo videtur quòd ei non fuit licitum nubere. ¶ Quantũ ad primum dico quòd de ratione matrimonij immediate & abſolute nõ eſt conſentire in carnalem copulam, ſed eſt ſolũ cõſentire in tranſlationẽ poteſtatis corporis ad carnalem copulam, hoc eſt non eſt habere illum conſenſum, cognoſcam te, vel cognoſcar à te: ſed eſt ſolũ habere cõſenſum ꝙ corpus meũ efficiatur alterius vt

poſſit ſi velit vti corpore meo ad camalem copulam,& ſic eſt conſenſus remotus in carnalem copulam,& non abſolutus,ſed conditionalis,puta ſi petatur. ¶Dicunt alĳ quòd poteſt transferri dominiũ corporis retento vſu,ita ꝙ nõ licebit illi qui habet dominium,vti: quia ille qui trãſfert, totaliter retinet vſum. Sed apparet mihi ꝙ non eſt poſſibile me habere dominiũ in re quin poſſim pro tempore aliquo ſecũdum rectam rationem vti illa re. nam vt dictum eſt ſupra,dominiũ eſt poteſtas vtendi aliqua re ſecundum rectã rationẽ. ergo ſi ſit ita quòd in ſortẽ transferatur dominium corporis bertę,in ſorte eſt poteſtas vtendi corpore bertę ſecundum rectam rationem. & ſi ſic,ergo eſt poteſtas vtendi licite, & ſic habet poteſtatem. & per conſequens berta non retinet vſum commode. implicat enim quòd quis habeat dominium in aliqua re,& non poſſit vti illa. & de neceſſitate vt ſit matrimonium,transfertur inuicem poteſtas ſuorum corporum ad vſum ſi petatur. Dico vltra quòd ex iſta tranſlatione nõ oritur obligatio niſi conditionaliter,puta ſi petatur. Addũt aliqui,vt de Palude, ſi deus nõ prohibeat. Tertio,ſtat verum votum virginitatis cum volũtate nubendi abſque peccato,quando pars quę vouet virginitatem, eſt certificata ab altera parte ꝙ nũquã petet debitũ, & habet propoſitũ nunquã petendi nec reddendi,ſtat tũc verũ matrimoniũ:& velle ſic nubere non eſt peccatũ. Ad argumentum,virginibus velle nubere eſt damnoſum. verũ eſt de illis quę nõ ſunt certę quòd partes cũ quibus nubũt, non petent debitum: quia obligant ſe ad oppoſitum illius quod vouerũt, de cuius exiſtentia non habent certitudinẽ. vt berta quę vouit virginitatem, contrahẽdo obligat ſe ad actũ ſi petatur, & neſcit ſi petetur: ideo exponit ſe periculo etiã obruenti ad trãſgrediendum votum. ſed ſi berta certioretur quòd nunquam vir petet debitũ, & ſcit quòd non erit inclinata multũ ad petendum, nõ peccat cõtrahendo. ideo ſtat virginitas cum illo matrimonio. Hoc ſuadetur, ſi ſit aliqua quæ iurauit nubere ſorti: licet illi ingredi religionẽ, cum poſſit adimplere iuramentũ,& cum hoc ingredi religionem. Vnde quærunt doctores an de facto teneatur primo nubere ſorti: & ante conſummationem matrimonĳ ingredi religionem: quia poteſt vtrumque facere. Dicũt doctores,cõſulendum eſt ei quòd primo nubat. nam cum

licite poteſt,non eſſet tutum contrauenire iuramento ſuo. Poteſt ergo cum voto virginitatis licite contrahere matrimonium,habita volitione efficaci de nõ conſũmando matrimonium.ergo à fortiori vbi eſſet certiorata ꝙ nũquam peteret,poſſet perpetuo ſtare cum viro. Quæro : ſi cũ voto virginitatis ſtat matrimonium perfectum:ergo apparet ꝙ eſſet licitum aliquib9 duobus qui ſimul vouerunt etiam voto ſolẽni,contrahere matrimonium:quia poſtquã aliqui contraxerũt matrimonium , poſſunt vouere caſtitatem ꝑpetuam,& abrenunciare iuri quod habent ad petẽdum.ergo ſi ſit ita ꝙ hoc poſſit, & ſtet perpetua virginitas cũ matrimonio:quare ſi tentent qui vouerũt, non contrahunt? Dico ꝙ qui vouerunt voto ſimplici, poſſunt contrahere matrimonium:non autem qui vouerũt voto ſolẽni.& hoc eſt propter illegitimationem.ſed qui vouerunt ſimplici voto, non licet niſi cum propoſito ingrediẽdi religionẽ ante matrimonium conſummatum. Arguitur ſic. prohibitum erat filiabus in lege accipere virum niſi de ſua tribu. ſed virgo Maria fuit de tribu Leui,quia erat cognata Elizabeth,quæ erat de tribu Leui:& Ioſeph erat de tribu Iuda.ergo nõ potuit eſſe matrimonium inter eos. Doctor ſoluit dupliciter & bene.nam erat prohibitum alĳs omnib9 exceptis de tribu Leui,cui erat permiſſum nubere indifferẽter cum alĳs tribubus,ne deuolueretur hęreditas vni9 trib9 ad aliã tribũ. Sed trib9 Leui nõ habebat hæreditatem,ideo cum illa tribus nubebat alĳs, nullo modo deuoluebatur hæreditas. & ſic licitũ erat mulieribus de tribu Leui nubere viris de alia tribu.& hoc certũ eſt. Alia ſolutio, quòd virgo Maria fuit de tribu Iuda. Nã habetur in Apocalypſi : Vicit leo de tribu Iuda.ergo Chriſtus fuit de tribu Iuda,non quantum ad deſcenſum ex Ioſeph, ſed ex parte matris quæ erat de tribu Iuda. Oportet ergo fateri ꝙ Chriſtus erat de tribu Iuda. Similiter Chriſtus dicitur eſſe ex Dauid,& non ex Dauid per Ioſeph,quia nullo modo eſt ex Ioſeph. ergo oportet ꝙ ſit ex Dauid ex parte virginis.nam ipſa virgo actiue ſe habuit ad organizationem humanitatis aſſumptę à verbo. Vnde dicit doctor quòd poteſt dici quòd virgo Maria fuit de vtraq; tribu, ſcilicet Iuda & Leui.de tribu Iuda ex parte patris, & de tribu Leui ex parte matris. Siquidem Ioachim deſcendit ex Nathan filio Dauid. Anna au-

tem præſumitur fuiſſe de tribu Leui, quæ ſcilicet fuit mater Mariȩ.igitur &c.

ℂ Diſtinctio trigeſimaprima dȩ tribus bonis matrimonii.

IN HAC DISTINCTIONE TRIgeſimaprima agit Magiſter de bonis matrimonij, quæ ſunt tria, ꝓles, fides, & ſacramētum. Ideo quæritur vtrum in omni matrimonio ſint iſta tria bona? Arguitur ꝙ non. Primo ſacramentū non eſt bonū matrimonij, imo ſacramētū eſt ipſummet matrimoniū. et nihil eſt bonū ſuimet. ergo ℂ Item inter adulterum & adulteram eſt verū matrimonium: & tamē inter eos non eſt fides. Similiter inter ſteriles vel veteranos eſt verum matrimonium: & tamen non eſt proles. igitur. Oppoſitum arguitur in litera. ℂ In hac quȩſtione doc. duo facit. Primo recitat opinionem Richardi in iſta diſtinctione prȩſenti, & eam impugnat. Secūdo ſoluit quæſtionem ſecundum ſuā opinionem. Dicit ergo Richardus & ferme omnes antiqui, & ſatis bene, quòd in actu cōiugali eſt vehemens delectatio: & cū peruenit ad ſummū, abſorbetur vſus rationis, ita ꝙ pro tunc homo non poſſet vti ratiōe ſtante illa delectatione, ſicut patet ex Ariſtotele vij. Ethi. & ſimiliter ex Auguſtino. Per illum ergo actū cōiugalem priuat ſe homo pro tēpore illius delectationis ſupremo bono quod habet. ſ. vſu rationis. ſed ſic eſt ꝙ nullus poteſt ſe priuare optimo vel aliquo bono licite niſi ꝓpter finem intentum & maius bonum quàm ſit illud quo priuatur. Nam nullus poteſt ſe licite truncare aliquo membro niſi intendat maius bonum corporis quàm ſit illud membrū quo ſe priuat, puta conſeruatio totius corporis. ergo ſimiliter cum inter bona hoīs particularia ſupremū ſit vſus rationis, non poteſt ſe priuare homo vſu ratiōis, quod eſt ſibi maximum bonum: niſi intendat mai9 bonum ſimpliciter. Illud autem bonum eſt proles aut fides. & ſic ponutur iſta bona ad excuſandum actum matrimonij neceſſario requiſita, ꝙ ſine ipſis non excuſatur actus matrimonialis à peccato. Vltra dicunt: quicunqȝ cum vxore committit actum cō

iugalem: vt excuſetur, requiritur ſacramētum, id eſt vinculum illud indiſſolubile: quia non poteſt eſſe actus licit9 niſi inter vinculatos, id eſt coniugatos, & vltra neceſſe eſt intendere ſeruare fidem parti, aut intendere prolem: ideo eſt licitus propter prolem, quia ille act9 eſt in pręcepto, Creſcite & multiplicamini. ergo licitus. Vltra dicūt quòd ſi committatur talis actus non ad procreandam prolem, quia cognoſcit ſe ſterilem, aut iā grauidā, vel veteranam, nihilominus committit vt ſeruet fidę alteri parti, quia ſe obligauit alteri parti ad illum actum cum petierit, & ipſa petit, act9 ille etiam eſt bonus: quia ex promiſſo obligatur ad illum actum: & nemo obligatur ad actum malum: ideo act9 ille eſt bonus. Dicunt vltra ꝙ quandocunq; committitur ab altera parte coniugū actus ille, & non propter fidem aut ꝓlem, quòd eſt peccatum ad minus veniale. & ſic mulier grauida peccaret petendo: & vir cuius mulier eſt grauida, peccaret petendo, ſed non mulier reddendo. Similiter veterani exercendo peccarent ſecundum hāc opinionem: quę videtur multum dura. Quantū ad hoc Richardus allegat vtranq; opinionem, & Magiſter & Auguſtinus videntur eſſe huius opinionis. Sed opinio oppoſita videtur rationabilior & apparentior. Et arguitur contra rationem Richardi, ſequeretur ꝙ quicunq; dormiret ſaltem non ex neceſſitate, peccaret, quia priuat ſe vſu rationis, et non ꝓpter meliorem finem conſequēdum qui ſit magis bonus quàm priuatio huius. igitur. Dicit Richardus quòd in ſomno cōfortatur vſus rationis ſequens: ſed ratione delectatiōis magnę vſus rationis non efficitur fortior, immo hebetior. ideo nō eſt ſimile (& ſatis apparenter ſoluit) de priuatione rationis quæ fit per ſomnū, & per delectationem vehemētem. Sed quātum ad aliud ꝙ oīs act9 carnalis niſi petatur ꝓpter alterum iſtorum duorum, ſcilicet propter fidem ſeruādam, aut prolem procreādam, ꝙ in omni petente ſit peccatum veniale, videtur mihi durum. Et primo videtur ratiōabilius dicere ꝙ petere ꝓpter fornicationem vitandam, non ſit peccatum, immo bonum: quia matrimoniū pro tēpore naturæ lapſę non eſt ſolum inſtitutum ad prolem procreandā & in officium, ſed etiam in remedium fornicationis vitandę. ergo actū matrimonij referre in iſtū finē, videtur laudabile. Vnde Apoſtolus: Qui non poteſt continere, nubat ad

fornicationem vitandã. ¶ Secundo quando petitur ad moderate percipiendam delectationem, vel ad infirmitatem vitandam, aut ſanitatẽ acquirendam (quia poteſt eſſe medium ad illa) non eſt peccatum, vt dicit Martin9. Vnde ſecundum Ariſtotelem tpantia eſt virt9 circa delectationes guſtus & tactus, & circa illas paſſiones. aliâs nunq̃ liceret velle delectari. ergo ſtat quòd aliquis actus coniugalis ad illam delectationem licitam percipiendi ſit actus bonus. ergo dicere ꝙ omnis petens vt delectetur, committat peccatum, videtur durũ. Hoc ſuppoſito quæritur vtrum in matrimonio ſint iſta tria bona, ſacramentum, fides, & proles. Pro ſolutione notandum ꝙ duplex eſt bonitas ſiue perfectio rei (nam bonum & perfectum idem ſunt) quędam intrinſeca, vt forma. quędã extrinſeca, vt finis. Item cum dicitur, tria ſunt bona matrimonij: capitur matrimonium ꝓ vinculo ſeu obligatione: & capitur ſacramentum non pro illo contractu matrimoniali, ſed pro indiſſolubilitate illius vinculi, ſicut dictum eſt in prima quæſtione hui9 materię. Ex illo contractu verbali cum conſenſu partium contrahentium oritur obligatio quæ vocatur vinculum. & vltra dictũ eſt quòd iſta obligatio habet indiſſolubilitatẽ. ita ꝙ nõ poſſunt ſe mutuo abſoluere contrahentes, nec papa, nec tota eccleſia. & ſic differt ab alijs obligationibus quæ oriuntur ex contractibus. Iſta indiſſolubilitas vocatur ſacramẽtũ inquantum ſignificat indiſſolubilitatem coniunctiõis Chriſti cum eccleſia. & ſi ſit cõſummatum, ſignificat vnionem cum humanitate. & non vocatur ſacramentum eo ꝙ conferat gratiam, ſed quia ſignificat aliquid ſpirituale, id eſt cõiunctionem Chriſti cũ eccleſia, quæ eſt inſeparabilis. & iſta indiſſolubilitas eſt bonum matrimonij intrinſecũ, & ſe habet per modum formę. Et vltra ſignificat ꝙ talis obligatio ſit ad actum carnalem: puta ſub conditione ſi petatur. & propterea redditio actus carnalis ad quam eſt iſta obligatio, vocatur bonum fidei, ſicut omnis redditio promiſſi vocatur fidelitas: ideo redditio vocat̃ fides, & eſt extrinſecum. Item quòd iſte act9 carnalis iterum ordinaretur ad procreandam prolem, ita quòd finis vltim9 eſt procreatio prolis: & quia vltimus, id eſt perfectior, vltimum bonũ & finale eſt proles procreata. Reſolutio ergo eſt ꝙ in propoſito capitur matrimonium pro vinculo: & habet indiſſolu-

bilitatem quæ eſt bonum intrinſecū: & eſt ſacramentū. & quia obligatio illa eſt ad actum carnalē ſi petatur, illa redditio eſt bonum fidei & actus, quādo redditur ex parte inſtituentis: quia ordinatur ad prolem: ipſa proles eſt bonum extrinſecū & finale. & ſic in matrimonio reperiuntur iſta tria bona. ¶ Sed difficultas eſt quomodo reperiuntur in quolibet. & primo de indiſſolubilitate apparet ꝙ non repetiatur in matrimonio non cōſummato, quia diſſoluitur per votum ſolenne emiſſum de ingredienda religione, ergo matrimoniū non conſummatum non habet illud bonū, ſcilicet illam indiſſolubilitatem. Aliqui dicunt, ſicut allegat doctor, quòd matrimonium dicitur habere indiſſolubilitatem pro quanto nō poteſt diſſolui niſi vſque ad mortem. Vnde Apoſtolus primę ad Corinth. vij. Mortuo viro ſoluta eſt mulier à lege eius. & ſi velit nubere, nubat. ergo iſta indiſſolubilitas quæ eſt tanquam forma & bonum intrinſecum, eſt ſolum vſq; ad mortem, aut naturalē quæ fit per diſſolutionem animæ à corpore, aut ciuilem. i. per votum ſolenne. & ſic matrimonium non conſummatū eſt indiſſolubile vſque ad mortem. Sed quæritur quomodo in conſummato eſt maior indiſſolubilitas, cum in cōſummatione nullus interueniat contractus, ſed totus contractus eſt ante conſummationē. Propterea circa hoc alij dixerunt ꝙ indiſſolubilitas matrimonij non conſummati eſt vſque ad mortem naturalem, ſed eſt ſolū coniūctio animorū, & nō corporum, & altera parte ingrediente religionem manet illa cōiunctio animorū in vtraq; parte. Sed ex iſta opinione oporteret concedere aliquem etiā in lege euangelica habere realiter & ſimul plures vxores, quarū quælibet realiter erit vxor eius. patet, ſi ante cōſummationē matrimonij mulier ingreditur religionem, adhuc manet verum matrimoniū, & licet viro remanenti in ſeculo contrahere cū ſecunda. & ſi iterum ingrediatur religionē, licebit ei contrahere cum tertia, & ſic conſequēter. ergo illatum verum. ¶ Dicerent ꝙ non eſt inconueniens de coniugibus quantum ad vinculum ſpirituale & animorū. ſed iſte modus nō eſt multū probabilis. Quomodo ergo eſt indiſſolubilitas? dico ꝙ eſt indiſſolubliitas ab homine aut hominib9, ſecus eſt de Deo, qui poteſt diſſoluere etiam matrimonium conſummatū. ideo illa indiſſolubilitas intelligitur ab homine

vel ab hominibus. Matthęi.ix. Quos Deus coniũxit: homo non ſeparet. ideo purus homo nõ poteſt cõiuges diſſolue-re, nec tota cõmunitas hominũ. & quãdo altera pars ante conſũmationem ingreditur religionem, illa diſſolutio fit à Deo, & nõ ab homine. Vnde Deus inſtituit profeſſionem ſeu votum ſolenne vnicũ remediũ diſſolutionis: & nõ qd-libet votũ ſolenne, ſed religionis. Nam votũ ſolẽne ſuſcipiẽ di ordines ſacros, non diſſoluit illud matrimonium. Vnde glo. lib. vi. Quod voti cauſa. hoc dicit quia tunc vir haberet duo remedia diſſoluendi matrimoniũ, ſcilicet per ingreſ-ſum religionis, & per ſuſceptionem ſacrorũ ordinum, & mulier tantũ alterũ. ideo nõ eſſent pares. & debent eſſe pa res, & neuter habet priuilegiũ ſuper alterũ. Aliqui dicũt & glo. videtur ſentire in illo capitulo quod voti cauſa, & male, ꝙ votum ſolenne dirimit matrimoniũ non conſum-matum, ex traditione papę, & ex iure poſitiuo: quia papa vult hoc. ſed hoc eſt falſum, immo hoc eſt ſolum ex inſtitu tione diuina. Vnde Chriſtus Ioannẽm à nuptijs reuocauit. Sed an Ioannes fecerit votum ſolenne religionis, nõ inſiſto pro nunc. In omni matrimonio ergo reperitur illud bonũ, ſcilicet indiſſolubilitas: quę eſt intelligẽda ab homine. Item in omni matrimonio reperiuntur alia duo bona ſub condi-tione. ſ. fides & proles. Vnũ eſt eſſentiale cuilibet matrimo nio, alia duo extrinſeca & ſub conditione. Correlarium ſe-quitur ꝙ ſi contrahãt aliqui addendo conditionẽ repugnã tem alicui iſtorum triũ bonorũ, contractus nullus eſt: vt ſi ſic cõtrahant: Accipio te quouſqꝫ reperiam pulchriorem: nullum eſt matrimoniũ: quia illa conditio repugnat indiſ-ſolubilitati matrimonij. Similiter capio te dũmodo nõ ob-liger tibi reddere debitum petẽti: nullũ eſt, quia repugnat bono fidei. Similiter ſi procuraueris venena ſterilitatis: eſt contra bonum prolis. ideo &c. in ca. ſi conditiones. de con-ditionibus appoſitis, quãdo ponitur conditio impoſſibilis, vt capio te ſi cœlum digito tangam: illa conditio habetur pro non adiecta, & eſt matrimoniũ. Si vero ponatur condi tio turpis, & ſit contra bonũ matrimonij, nullus eſt contra-ctus matrimonij. Si vero illa conditio turpis non ſit contra bonum matrimonij, vt capio te hac conditione quòd fura-beris: habetur pro non adiecta, id eſt ac ſi nõ eſſet: & iudi-catur pro matrimonio. Si vero adijciatur conditio prolis,

ſed non mala: ſi eueniat conditio, tunc eſt matrimonium. Si non eueniat, nõ eſt matrimonium: vt capio te ſi dederis centũ. vnde non eſt difficultas de conditione quæ additur contra bonum matrimonij: ſed in alijs duabus eſt difficultas. Durandus dicit quòd conditio impoſſibilis & turpis contra bonum matrimonij, habetur pro non adiecta. & eſt apparentia valde magna in oppoſitum. Patet, nunquã fit tranſlatio corporis mei niſi per cõſenſum meum. Nam quòd mulier habeat poteſtatem in hoc meo corpore, eſt quia volo quòd habeat. ergo ſi volitio qua volo quòd habeat, feratur ſub conditione, vt ſi furtum facias, & nõ aliàs capio te in vxorem: ex conſenſu meo non habet poteſtatẽ ſuper me niſi conditio euenerit. Nam quandocunque fit tranſlatio per conſenſum liberum ſingularium perſonarũ, & non authoritate legis: talis tranſlatio non fit niſi taliter qualiter conſentitur (hinc eſt quòd conſenſus ex errore vel metu, non eſt ſufficiens conſenſus) ſed non conſentio ꝙ habeat poteſtatem mei corporis, & ſit matrimonium, niſi furetur, immo explico quòd aliter non conſentio: ergo apparet quòd ſi non ponatur furtum, nõ eſt tranſlatio corporis. Ideo dicũt aliqui doctores, & eſſem huiꝰ opinionis, quòd nõ eſt matrimonium niſi in foro exteriori, quia in foro exteriori præſumitur quòd nullus vellet peccare. ideo præſumitur quòd iſte conſentit ſimpliciter, & non ſub conditione. ſecus eſt de foro interiori. & iſte modus apparet mihi probabilior, & ad hunc etiam cõdeſcendit ipſe Durãdus.

¶ Poſſet eſſe altera difficultas. Dictum eſt, quando conditio non eſt turpis nec impoſſibilis, non eſt matrimonium niſi poſita conditione. capio Sortem qui cõſentit per verba de præſenti, accipiendo conditionem de futuro; vt iam capio te in meam ſi cras dederis mihi cẽtum. Si ſit verum quòd cras realiter dabit, vtrùm nunc realiter ſit matrimonium: vel quòd craſtina die cum dabuntur centum, tunc efficiatur matrimonium, & non ante dationem? Glo. in ca. licet. de frigidis & maleficiatis, mouet iſtam dubitationẽ vtrum matrimonium dependeat ex euentu futuro? Si dicatur ꝙ eſt matrimonium: ergo ſtatim poſt hoc fuit verũ dicere, fuit matrimoniũ. & cũ datio ſit futura, eſt poſſibile ꝙ non dabit. ergo erit poſſibile ꝙ non fuerit cõiunx eius: Et ſi habeatur proles, eſt poſſibile ꝙ non fuerit legitima.

¶Dico conformiter ad glo.ſecundam ꝙ nondum eſt ma-
trimonium,poſtquam conditio eſt de futuro:ſed conditio-
ne adimpleta,eo facto quo adimplet̃ cõditio, ſine nouo cõ
ſenſu,ſed priori pręſuppoſito explicato per verba de p̄ſen-
ti,eſt verum matrimoniũ,& hoc ſuppoſito ꝙ Sortes tẽpo
re intermedio non tranſtulerit corpus ſuum in alteram per
verba de prękenti.Nam ſi ſine cõditione cõſenſerit in aliã,
& explicuerit per verba de prękenti,eſt verum matrimo-
nium.ergo poſt illam acceptationem ſi adimpleatur con-
ditio,nõ efficitur matrimonium inter Sortem & Bertam.
ſed tunc eſt difficultas in illo matrimonio quid eſt illud q̃d
eſt ſacramentum vel cauſa illius obligationis?Dico ſecun-
dum doctores,non eſt inconueniens concedere quòd in le-
ge euangelica aliquãdo cauſetur obligatio materialis abſq;
ſacramento,& dicerem conſequenter quòd in cauſatione
illius vinculi nullum interuenit ſacramentum.

¶Diſtinctio.XXXII.

VISVM EST DE BONIS matri-
monij quomodo excuſant actũ con-
iugalem.Iam quęritur de obligatio-
ne ad actũ coniugalẽ.Vtrũ vna par-
tiũ petente obligetur altera de neceſ
ſitate p̄cepti reddere debitũ. Arguit̃
ꝙ nõ.Null9 obligatur ad pctm̃:ſed
ille actus eſt pctm̃.Patet, quilibet a-
ctus quo quis ſe priuat vſu rationis,
eſt pctm̃.igitur.Oppoſitũ arguitur per illud primę ad Co
rinth.vij.Nolite fraudare inuicem niſi ex conſenſu ad tem-
pus:& vir vxori debitũ reddat,& vxor viro.ergo cũ quę-
libet pars habeat poteſtatẽ ſuper corp9 alterius,& ecõtra:
obligatur neceſſitate p̄cepti altera petente debitũ reddere.
¶In hac quæſtione doct. prękupponit vnum notabile, &
poſtea r̄ndet diuidẽdo ſolutionẽ quæſtionis in duo mẽbra.
Actus coniugalis põt reddi dupliciter vel ꝑpter duas cau-
ſas ſiue ꝑpter duos fines ꝑpter q̃s eſt inſtitut9. & ſic act9
ille põt reddi ꝑpter illos duos fines.Prim9 finis eſt proles.
Nam ſi reddatur propter bonũ prolis, act9 ille duplicẽ bo
nitatẽ habet.Primo habet bonitatẽ quia eſt act9 iuſtitiæ q̃

redditur alteri quod ſuũ eſt. Secundo modo propter ſecundum finem, ſcilicet cauſa vitandę fornicationis. Nam deus propter pronitatem hominũ ad malum, diſpenſauit de illo actu, & inſtituit matrimonium propter fornicationem vitãdam. Hoc ſuppoſito, cum quæritur vtrum ſit neceſſariũ reddere? Dico quòd eſt neceſſarium reddere: ſed illud præceptum eſt affirmatiuũ: ideo non obligat pro ſemper. Ideo videndum eſt in quibus caſibus obligat. Dico quantum ad hoc quòd petere debitum, non eſt pręceptum niſi in vno caſu, puta ſi eſſet paucitas hominum, ſicut tẽpore Adam & Noe erat præceptum petere, etiam ſi eſſet paucitas hominum. ſed nunc raro contingit caſus in quo petere ſit præcepti: ſed reddere eſt præcepti ſemper, ſed non ꝓ ſemper. Itẽ reddere pro omni tempore pro quo petitur, eſt præceptũ: niſi propter duas cauſas, aut quia petens amiſit ius petẽdi: vel ille cui petitur, maiori vinculo obligat̃ non reddere quã reddere propter aliquam ſequelam: & ſic maior obligatio tollit minorem. Vnde regula Theologorum eſt, quandocũq; concurrunt duæ obligationes incompoſſibiles: minor cedit maiori. Et ſunt duo caſus quãtum ad perditionem iuris petendi. Primus quando illa pars quę petit, eſt fornicata fornicatiõe carnali, puta commiſit adulteriũ. Matthęi. xix. Quos deus cõiunxit, nemo ſeparet niſi propter fornicationem. & ſic fornicata perdit ius petendi. Secundus caſus eſt quando illa pars quæ petit, eſt fornicata ſpirtualiter, id eſt prolapſa in hæreſim. & in hoc caſu eſt maior difficultas in cap. vltimo de conuerſione coniugatorũ, vbi ponitur quòd mulier quæ viro lapſo in hęreſim iudicio eccleſiæ eſt à viro ſeparata, ipſo poſtea reuertente non tenetur ad eum redire: ſed poteſt ad religionem euolare. & in capi. de illa quæ viro. de diuortijs. habetur quòd ſi ſit ſeparata à viro hęretico non iudicio eccleſiæ, ſed ſeparauit ſe authoritate ꝓpria: ipſo viro reuerſo & emendato eſt: compellenda redire ad eum. Ex quo ſequitur quòd ſi ſit vir lapſus in hæreſim, & data fuerit ſententia diuortij per iudicem eccleſiaſticum: vir ipſe perdit ius in perpetuum petendi debitum propter fornicationem ſpiritualem, id eſt hæreſim. Sed difficultas bona eſt quomodo poteſt hoc quadrare cum illo textu euãgelico, Quos deus coniunxit? Ibi loquitur de fornicatione carnali tantummodo: quia ſi loqueretur de fornicatione carnali &

ſpirituali ſimul & indifferenter, tunc non requireretur ſententia iudicis eccleſiaſtici in fornicatione ſpirituali magis quàm in carnali, quia eſſet etiam canon ſententię latę. modo in fornicatione carnali altera partiũ ſeparat ſe authoritate iuris, & nõ requiritur ſentẽtia lata. ergo ille textus decretalis non bene quadrat cum textu euangelico. Et arguitur ſic ex illo capi. de illa. de diuortijs. certum eſt quòd nõ perdit ius petendi vir lapſus poſt conuerſionem eius niſi fuerit ſententiatum per eccleſiam de illo diuortio et ſeparatione. Sed eccleſia per ſententiam non poteſt priuare eos qui habent illud ius, & poteſtatem corporum mutuam, niſi iam ſint priuati iure diuino: quia quos deus coniunxit, homo nõ ſeparet. ergo videtur quòd illa ſentẽtia nihil facit. Et ſic difficultas eſt quomodo per hæreſim perditur ius petendi. Dico primo quòd tempore hæreſis non tenetur altera pars reddere, vt patet in capi. allegato de illa. de diuortijs. Secũdo dico, ſi mulier ſe ſubtraxerit à viro hęretico authoritate propria: viro emendato per pœnitentiam tenetur ad illum redire, vt patet capitulo allegato. Tertio dico ex capi. mulier. de conuerſione coniugatorum. ſi fuerit illa ſeparatio celebrata per ſententiam eccleſiæ, nũquam tenetur poſtea redire ſi velit religionem ingredi. & data authoritas eccleſiæ quòd neminem ſeparet niſi propter fornicationem, intelligitur etiam de fornicatione ſpirituali. Habemus ergo duos caſus in quibus perditur ius petendi, ſcilicet in fornicatione carnali, & ſpirituali. Sed in corporali quanuis non interuenerit authoritas eccleſiæ, & vna pars alteram repudiauerit, nunquam tenetur eam reaccipere poſtea quanuis emendatam. Quærit gloſ. in capitulo vltimo de conuerſione coniugatorum, quare ſi non interuenerit ſententia eccleſiæ in diuortio facto in fornicatione ſpirituali, & pars fuerit emendata, altera tenetur eam recipere potius quàm in fornicatione corporali. Gloſa dat multas rationes. Vna eſt, ſi reacciperet eam: eo ipſo quo cognoſceret eam, efficeretur bigamꝰ & inhabilis ad ordines ſacros. & de hoc ſunt multa capitula in iure. In cap. ſi cuius vxorem. diſtinct. xxxiiij. vbi dicitur quòd non fiat ſacerdos cuius vxorem euidenter conſtat adulterium admiſiſſe. & in capitulo ſequẽti ſi laici. Vnde nõ ſolum efficitur aliquis inhabilis ad ordines per hoc quòd duxit viduã ab alio cognitam, ſed ſi capiat mere-

tricem, efficitur inhabilis ad ordines. & ſi cognoſcat ſciẽter vxorem poſt adulterium, etiam efficitur inhabilis. Sed nullus poteſt compelli abſq; cõſenſu & culpa vt efficiatur bigamus. propterea nõ poteſt compelli vt fornicarim fornicatione corporali & emendatam recipiat: & compellitur fornicariam ſpiritualem emendatam recipere, dummodo ab illa ſua ſponte & non ſententia iudicis ſe ſubtraxerit, vt dictum eſt. ¶ Aliquando perditur ius petendi quia partes abrenunciauerunt tali iuri. Vnde dicit de Palude, quandocunq; aliquis propter aliquod factum eius non poteſt licite petere, quanuis teneatur reddere: tunc ſi petat, altera pars non tenetur reddere: vt ſit ita quòd Berta vxor Sortis libere leuauerit de fonte puerum Sortis. contrahit cum Sorte libere cognationem ſpiritualem. tunc Sortes nõ priuatur iure petendi: ſed Berta priuatur iure petendi: et ſi petat, illicite petit: et Sortes nõ tenetur tunc reddere: ſed illa pars quę priuatur, tenetur ſemper reddere quotiens ab ea petitur. Aliquando ergo perditur ius per abrenunciationem: vt ſi partes cõſentiunt mutuo quòd ingrediantur religionẽ, vel vna pars cõſentit alteri quòd ingrediatur. Nam ſicut habitum eſt, ante matrimonium cõſummatũ pars quę ingreditur religionem, perdit ius petendi. Sed matrimonio cõſummato poſſunt de conſenſu partiũ ambę partes ingredi, vel altera tantum de cõmuni conſenſu. Nam ſi ambo voueãt ſolenniter: quęcunq; pars petat, altera tunc non tenetur reddere: quia abrenunciauerunt & mutuo ſe abſoluerunt ab illo debito & iure petendi. Sed ſi vna pars remaneat in ſeculo, & dederit licentiã alteri parti ingredi religionẽ: niſi talis datio licentię fuerit authorizata per dioceſanũ loci, ſi repetat eam, tenebitur redire, & cogetur ad exeũdũ. & eſt cõmunis reſolutio ꝙ non poteſt vir ingredi etiam de cõſenſu mulieris, et p̃cipue iuuenis remanentis in ſc̃lo, niſi fuerit authorizat9 per dioceſanũ ipſius loci. ¶ Quęres, vñ hoc prouenit, cum poteſt libere renunciare iuri ſuo? Dico ꝙ nõ poteſt renunciare iuri ſuo: quia hoc eſt contra prohibitionem ſuperioris. Nam aliqui non poſſunt res ſuas dare ſine conſenſu principis, quando eſt eis prohibitum: & ſi attentarent, illa donatio non teneret. Eodem modo quia eſt prohibitum vxori, niſi ſimul ingrediatur cũ viro, cedere iuri' ſuo quod habet in corpus viri: ideo ſi tentet mulier cedere

abſq; authoritate epiſcopi, nihil facit, & corpus viri adhuc manet eius quantum ad illum vſum. ¶ Alius caſus in quo non tenetur reddere, eſt quãdo ſuperuenit maior obligatio præcepti alterius propter maiorem effectum conſequentẽ ad non reddendum quàm ad reddendum. Vnde maiori præcepto obligatur perſona ad ſe conſeruandum quàm ad reddendum debitum. Ratio, nam virtus nutritiua prius retinet quod eſt neceſſarium ad ſuſtentandum corpus, quàm remittat illud quod eſt neceſſarium ad generationem. ergo plus obligatur homo ad nutriendum ſe quàm ad generandum. Si accidat ergo caſus quòd ex redditione debiti incurreret infirmitatem vel mortem, ſi petat altera partiũ, nõ tenetur reddere: quia tunc concurrunt duo p̄cepta, puta præceptum de non ſe occidendo, & præceptum de reddẽdo: & primum eſt maius alio, ideo plus obligat: per regulã aſſumptam: et ſic deobligatur à minori. Si penas quòd nõ eueniat periculum mortis, ſed notabilis vitæ abbreuiatio. Nam qui frequenter vacant generationi, notabiliter vitam abbreuiant. Dico quòd maiori pręcepto tenetur nõ abbreuiare vitam. Secundo dico ſi ex redditione immineat parti quę reddit, periculũ alicuius grauis infirmitatis et inſanabilis, abſoluitur à debito: vt Sortes habẽs vxorem multum leproſam, imminet periculum Sorti de lepra ſi reddat debitum illi. tenetur non reddere vxori petenti. Regulariter dicunt quòd ſi non immineat periculum de lepra, quia in breui tranſitu dicunt non imminere periculum, tunc tenetur reddere, ſed non ſimul cum ea cohabitare. (Leproſus cognoſcens mulierem: ſi illa poſtea cognoſcatur ab alio, efficietur leproſus) Dices, ergo vir & mulier nõ ſunt pares. Dico quòd ſunt pares ſi ſit par cauſa. Vnde quis maiori p̄cepto tenet̃ ſe conſeruare ne incurrat lepram, quàm teneatur reddere debitũ. niſi ſit valde magna lepra, non eſt periculũ in trãſitoria redditione, ſed bñ in cohabitatione. Similiter ſi imminet periculũ in fœtu, deobligatur pars à qua petit̃, ꝓpter maius p̄ceptũ: vt mulier cõcepit, vel eſt vicina partui, et eſſet periculũ de abortu. magis obligat̃ non impedire cõceptionẽ, & ne fiat abortus, q̄ reddere debitũ. Si vero ſit periculũ infirmitatis in fœtu, eſt duplex difficultas: vt ſi mulier patiat̃ menſtruũ, & vir debitũ petit: ex tali conceptu proles efficitur menſtruoſa. Dicunt regulariter doct. quòd mulier

non tenetur reddere tunc,immo reddendo peccat:quia exponit ſe periculo inficiendi prolem. Nam ſi aliquis exponeret ſe periculo inficiendi alterum lepra, quia tenetur alterũ diligere, peccaret mortaliter:ſed ſic eſt in tali caſu. Cõtra. Si leproſus petat à muliere leproſa,tenetur reddere: & tamen proles efficitur leproſa.ergo hoc non impedit. Dico quòd ſecus eſt de muliere leproſa, & de muliere patiente menſtruum. quia leproſus eſt perpetuo leproſus, ideo non poteſt expectare aliud tempus ad generandum: & melius eſt ſimpliciter proli eſſe,& habere aliquem defectum, quã non eſſe:ideo excuſatur,& non cognoſcens menſtruatam, quia poteſt commode expectare aliud tempus ad generandum, in quo non exponet prolem periculo lepræ vel alterius accidentis.ideo diſſimile eſt in vno & in altero. De palude tenet contrarium, & dicit ꝙ licet bonum ſit tempore menſtrui abſtinere: tamen illa prædicta ratio nõ vincit: quia poteſt eſſe ei certum quòd non concipiet, puta quia iam eſt impregnata vel ſterilis,ideo non exponit ſe periculo de prole inficienda. Item ſi exponeret ſe periculo de prole quod eſſet leproſa,ergo ſemper eſſet peccatum in leproſo ſicut in patiente mẽſtruum:quia ſi eſt de ſe malum,ſemper eſt malum. Item vtens re ſua,quanuis ex illo vſu ſequatur detrimẽtum alterius, dummodo nõ intendat detrimẽtum illius,non peccat:vt ille qui propter ſuam vtilitatẽ fodit terram vel facit murum,ex cuius opere ſequitur impedimentum aquę tranſeuntis ad vicinum,non intendit vicino nocere,ſed quia eſt ei vtile,non peccat vtendo re ſua ad vtilitatem ſuam. Eodem modo videtur quòd maritus cognoſcẽs mulierem ſuam menſtruatam, quanuis ſequatur infirmitas in prole,quia illud non intendit,ſed re ſua vti ad finem ſibi licitum & vtilem,ſcilicet vitationem fornicationis: apparet ꝙ non peccat ſaltem mortaliter. tenet ergo reſolutorie de Palude ꝙ niſi intẽderet infectionem prolis, quòd non peccat mortaliter,propter rationem ſupradictã: quę videtur apparentior inter ceteras: quia eſt mihi licitũ vti re mea dummodo nõ intendam incõmodum alterius. Veruntamen iſta ratio facile poſſet ſolui,ſi poſſet parum expectare, & tantam cõſequi vtilitatem ex re ſua ſicut nõ expectando.ſed in propoſito expectando poteſt conſequi tãtam vtilitatẽ.ideo prima opinio videtur probabilior &

communior quòd ſcienter cognoſcens menſtruatam, dūmodo illa menſtrua ſint temporanea, quòd peccat mortaliter. Et ſic patent caſus in quibus non tenetur reddere debitum. In omnibus autem aliǰs caſibus tenetur petenti, dūmodo ſit locus aptus non ſacer &c. etiam tempore ſacro, dūmodo nolit deſiſtere à petitione, tenetur reddere. Et hoc probat de Palude propter multa incōueniētia inde ſequuta, ſcilicet ex non redditione, quia petit quod ſuum eſt, & detinere alienum eſt peccatū, ſicut auferre. Et ſic patet de redditione debiti coniugalis.

¶ Diſtinctio trigeſimatertia.

CIRCA DISTINCTIOnem. xxxiiǰ. in qua agitur de matrimonio antiquorum patrum. Et quia difficultas eſt quomodo poteſt reddi debitum cōiugale vbi eſt pluralitas vxorum, quia ſtat quòd omnes ſimul petant, & ſic homo eſſet impoſſibilitatꝰ ad reddēdum: ideo in iſta. xxxiiǰ. diſtinctione inquirit doctor conſequenter ad magiſtrum, de bigamia, de pluralitate vxorum. & tanguntur duę difficultates circa matrimonium antiquorum patrum. primo de pluralitate vxorum: quod licitum erat illis. ſecundo quęritur de repudio. repudiabat enim in lege vir habēs vxorem ſibi non placentem. Circa materiam de bigamia facit duas quæſtiones. Prima, vtrum aliquando fuerit licitum habere plures vxores? Secunda, vtrum bigamus & poſtea baptizatus non ſit amplius bigamus & poſſit ordines recipere? ¶ Quantum ad primam arguitur quòd non. illud non eſt nec vnquam fuit licitum quod eſt contra legem naturæ. ſed habere plures vxores, eſt contra legem naturæ. igitur. nam tempore naturæ inſtitutæ dictum eſt, Erunt duo in carne vna. & non ponuntur tres aut quatuor. igitur. In oppoſitum arguitur. Abraham & aliǰ, vt Dauid, plures vxores habuerunt, & plures ancillas: & illi non vituperantur, ergo habere plures eſt licitum.

¶ Dico primo quòd quęſtio dupliciter intelligitur. vtrū ſit licitum ſucceſſiue vnam poſt aliam habere plures, & ſic de illo ſenſu non eſt quęſtio. nam aliqui fuerunt hęretici cō

demnati dicentes quòd mortua prima non licebat conuolare ad ſecundas nuptias. Secũdus ſenſus eſt, an ſit licitum habere plures ſimul & ſemel: & ſic quęrit quęſtio. & doc. duo facit. Primo inquirit, cum matrimoniũ ſit quidam cõtractus, quid requiritur ad iuſtitiam ſimpliciter in iſto contractu reperiendam. ſecũdo quid in caſu. Vnde vt contractus iſte ſit iuſtus, vt in alijs cõtractibus requiritur inter res permutandas quantũ ad illum finem ad quem permutantur, ęqualitas: ſicut in. xv. diſtinctione dictum eſt quòd medium iuſtitię cõmutatiuę eſt ęqualitas. Nam in omni iuſtitia cõmutatiua requiritur æqualitas: vt ſi ſit venditio, inter rem & precium: ſi permutatio, inter res permutatas: & ſic de alijs ſpeciebus iuſtitię cõmutatiuę. Cum ergo iſte cõtractus matrimonialis ſit verus cõtract9, & permutatio quędam vera, eſt vna ſpecies iuſtitię cõmutatiuę inter res quę permutant. Vt ergo cõtractus ſit licitus, requiritur æqualitas ad minus ſecũdũ dictamẽ rectæ rationis, ſecundũ verã opinionem: & ſecũdum aliam ęqualitas rei, & hoc ad illũ finem ad quem fit talis permutatio. nam ſtat res quæ inter ſe ſunt inęquales, permutari, ſed ęquales quãtum ad finem ad quem permutantur. Vnde matrimonij duplex eſt finis. Primus, procreatio prolis. Secũdus, vitatio fornicatiõis ſeu redditio debiti. Primus eſt eſſentialis & principalior: & ad hunc finem in tempore naturæ integræ inſtitutum eſt matrimonium in officium, id eſt in procreationem prolis. & quantum ad iſtum primum finem, ſcilicet procreationem prolis, plus valet vir quã mulier: quia vir poteſt ſimul fœcũdare multas mulieres, ſed mulier nõ niſi ab vno viro fœcundari poteſt, ideo plus valet vir. ſed quãtũ ad ſecundum finẽ aliquãdo plus valet mulier, quia poteſt reddere ſæpius quã vir. & vt iſte cõtractus ſit iuſtus, ad minus oportet ſeruare æqualitatẽ ratiõis, ſcilicet vt ſit cõpletio iuſtitię, & determinatio ſiue approbatio ſuperiorũ. nã ſicut habitũ eſt, in omni contractu vt ſit validus oportet quòd non ſit authoritate ſuperioris prohibitus ſiue reprobatus à quo dependent contrahentes in contrahendo: & ſi ſit reprobatus, eſt iniuſtus. ideo completio iuſtitiæ, & vt ſit iuſtus, requiritur approbatio, ad minus nõ reprobatio ipſius ſuperioris, id eſt dei, à quo dependent contrahentes in contrahendo: & ſic eſt cõtractus iuſtus, quia approbat9. Sed vtrũ

aliquādo fuerit licitum in caſu habere plures? Hoc eſt an ille contractus erat iuſtus in quo idem vir contrahebat et habebat plures ſimul & ſemel? hoc eſt ſecluſa diſpenſatione dei, an erat licitum quòd idem vir cum pluribus contraheret, ita ꝙ non fuiſſet ſpecialis approbatio nec ſpecialis reprobatio illorum contractuum? Secundo an fuerit licitum cum diſpenſatione. De Palude allegat duas opiniones: & Bonauētura videtur declinare ad vnam, videlicet quòd ex conſenſu primę mulieris erat licitum contrahere cum ſecūda, dummodo non eſſet vel nō ſit ſpecialis reprobatio dei de non contrahendo cū ſecunda. & ꝙ requiratur cōſenſus primę mulieris, fūdāt ſe in facto Sarrę, cū apparētia: qa habet Gene.xvi. ꝙ dedit Agar Abrahę: & ſic fuit vera vxor. Alia ratio eorum, ſicut mulier poteſt renunciare totaliter iuri ſuo, ita ꝙ ſi poſtea petat, non tenebitur vir reddere: ita poteſt renunciare parti iuris ſui.i. particulariter iuri ſuo cedere ꝙ trāſferat ius quod cedit in aliam. & hoc videtur licitum, dūmodo nō ſit ſpecialis reprobatio ſuperioris. Ideo dicūt ꝙ antequam efficeretur ſpecialis reprobatio, ꝙ de cōſenſu primæ poterat vir in aliam poteſtatem partialem ſui corporis transferre. Alia eſt opinio communior quā ferme tenet omnes doct. quòd niſi fuerit ſpecialis reuelatio & cōceſſio & diſpenſatio dei: viuente prima nūquam poteſt cū ſecunda contrahere. ratio eſt. nā vir & mulier quantum ad hoc videntur pares, ita quòd vir habet poteſtatē ſuper corpus mulieris, & econtra. ſed nunquam fuit licitum abſque reuelatione quòd mulier contraheret cum ſecundo etiam ex conſenſu viri ipſo viuente. ergo ſecluſa omnimoda reprobatione, dūmodo non ſit ſpecialis conceſſio de viro, nō poteſt cū ſecunda muliere contrahere viuente prima. Nūquam fuit licitum, quāuis non fuiſſet ſpecialis reprobatio, quòd mulier contraheret cum ſecundo viro, etiam de conſenſu viri. ergo nec per conſenſum mulieris fuit licitum viro contrahere cum ſecunda. & ideo ſi fuit licitum, hoc fuit ex diſpoſitione diuina. & ſic tota cōpletio iuſtitię in illis cōtractibus fuit diſpenſatio diuina. Nam quantūcunq; quis ſit dominus rei, nihilominus illa res eſt dei ac ſi nullus alius dominium haberet: vt tantum dominium habet deus in libro meo ac ſi nullius eſſet. ergo corpora viri & mulieris quanuis trāſtulerint adinuicem, adhuc ſunt dei quantū

ad plenum dominium, & deus poteſt totaliter auferre corpus viri à muliere: & eodem modo poteſt partialiter remanente dñio primę mulieris ptiali. ergo hoc ex diſpenſatiõe diuina fuit factum. quòd autem debuit diſpẽſari, eſt ratio. Nam quãdocunq; aliquid ordinatur ad duos fines, ad vnũ principalem, & ad alium minus principalem: obſeruatiõi minus principalis aliquãdo derogandùm eſt propter aſſecutionem finis magis principalis. ſed ſic eſt quòd matrimonium eſt ordinatum ad duos fines, ad principaliorem, qui eſt procreatio prolis: & ad redditionem debiti, ſiue vitationem fornicationis, quod eſt finis minus principalis. & vbi non poteſt eſſe conſecutio finis principalis abſq; derogatione finis minus principalis, poteſt illi derogari. ſed vbi erat paucitas prolis ad cultum diuinum, non poterat ampliari niſi idem vir plures haberet vxores. Ideo congruum fuit vt derogaretur fini minus principali. ergo fuit diſpenſatum in lege, ſed vbi & quando, non habetur expreſſus paſſus. & ꝙ hoc ſit modo reuocatũ, habetur Matthęi. xix. vbi dicitur ꝙ vir propter fornicationem habeat vxorem. & ſubiungitur, ſi aliam duxerit, iã mœchatur. ideo ducere ſecundam eſt peccatum. ergo iam & tunc eſt reuocata diſpenſatio qua permittebatur habere plures, immo reprobatus ſecundus contractus. Ideo in noua lege nullus poteſt ſecundam ducere propter quamcunq; neceſſitatem aut vtilitatem: immo ſi attentet, nihil facit: nec neceſſario eccleſia poteſt diſpenſare ꝙ ſecundam habeat viuente prima, quia eſt ſpecialis inhibitio dei. Et ſic iam eſt reprobatum quod in lege erat approbatum. ¶Difficultas eſt, cum ĩ lege erat licitum habere plures vxores: an etiam erat licitum habere concubinas? & videtur quòd ſic. nam Iacob ingreſſus eſt ad ancillas, & ſimiliter Dauid. ergo concubinatus in lege erat licitus: & ſic erat diſpenſatum in lege habere concubinas. Bonauentura videtur expreſſe hoc dicere. Sed regulariter omnes doctores tenent oppoſitum, videlicet ꝙ in præcepto, Non mœchaberis, omnis act9 nõ vxorius prohibetur. Ideo oportet fateri ꝙ illę erãt realiter vxores: ſed non erãt vxores niſi de conſenſu vxorum principalium, vel vxoris principalis: ita ꝙ non tenebatur eis reddere debitũ qui eas acceperat, contradicente vxore vel vxoribus principalibus. Ideo vocabantur concubinę & ancillę

quanuis eſſent realiter vxores: aliâs cõcubinat9 fuiſſet permiſſus in lege: quod videtur abſurdum. Aliud poteſt quæri cum habebant plures vxores, ſi omes ſimul petiuiſſent debitum, quid tunc faciendum fuiſſet viro habẽti plures? Aliqui dicunt quòd illi quam prius habuiſſet. ſed quia dictum eſt ꝙ ſecundum matrimonium nullo modo dependebat à conſenſu primę vxoris, ſed quia de9 diſpẽſauerat, & ęqualiter erant vxores: apparet mihi dicendum ꝙ indifferenter ad voluntatem viri poterant reddere debitum: ſicut ſi duo eſſent in extrema neceſſitate, et non poſſum ſuccurrere niſi vni, poſſum indifferenter cuicunqꝫ volo ſuccurrere, & non peccabo non ſuccurrendo alteri. Eodem modo videtur hic dicendum. Aliqui dicunt ꝙ eas debet concordare: & ſi nõ poſſet, committant ſortem. ſed hoc eſt ridiculum. Et ſic patet de matrimonio antiquorum patrum. & ad argumentũ factũ in principio quæſtionis: quia bigamia eſt contra legẽ naturę: Geneſis primo: Erũt duo in carne vna. dico ꝙ non eſt cõtra principia legis naturę, nec cõtra cõcluſiões neceſſario & euidẽter ſequentes ex illis, ſed illud dicitur eſſe cõtra legem naturæ, id eſt contra ea quæ ſunt conformia legi naturæ: & in talibus poteſt deus diſpenſare, & non in principĳs & concluſionibus euidenter ſequentibus ex principĳs legis naturæ.

¶ Ad ſecundum.

VISVM EST VTRVM LICVErit aliquando contrahere cum pluribus: & quia ex illo contractu oritur bigamia, ſiue contraxerit cum pluribus ſimul viuẽtibus, ſiue ſucceſſiue, puta prĩa mortua cõtraxerit cũ ſecũda: quæritur vtrum qui contraxit cũ plurib9 ante baptiſmum, poſſit poſt baptiſmum ad ſacros ordines pmoueri? Arguitur quòd non, authoritate Hieronymi, qui dicit expreſſe quòd non imputatur ei contractus qui cum pluribus ante baptiſmum contraxit. & ponitur diſtinctione xxvi. cap. primo. Igitur non incurrit irregularitatem.

¶ Oppoſitũ arguitur authoritate Auguſtini ſuper epiſtolam ad Titum. & ponitur diſtinctione. xxvi. capitu. ſcdo.

¶ Doct. duo facit. primo inquirit quid ſit tenendum. Secũdo propter quam cauſam. ¶ Circa primum quid tenendũ eſt, fuit antiqua diſceptatio inter Hieronymum & Auguſtinum: vt patet ex authoritatibus eorum. Aliqui ſequuti ſunt Hieronymum, vt Henricus de Gandauo. ſed maior pars doct. Auguſti. ſicut regulariter faciunt in quæſtionibus, ſed in tranſlatione ſequũtur plus Hieronymum, vt patet: de ceſſatione legalium regulariter tenetur Auguſtinus, & non Hieronymus. Dicebat ergo Hieronymus, & poſt eum Henricus, quòd qui contraxit cum pluribus ante baptiſmum, vel cum vna, & poſt baptiſmum cum alia, non eſt irregularis. & huius opinionis ſunt apparẽtię. Prima, quia irregularitas cõtrahitur ex ſtatuto eccleſię: ſed ante baptiſmum nullus eſt ſubiectus eccleſię, quia non eſt adhuc pars eccleſiæ: vt ait apoſtolus: Non eſt mihi curę de ĳs quæ foris ſunt. Nam nõ eſt data Petro & apl'is cura niſi de ĳs quæ ſunt in eccleſia, & per conſequens nec ſucceſſoribus Petri. ergo ante baptiſmum non contrahitur irregularitas. Hinc eſt quòd homicida (vt etiã tenet Auguſtinus et omnes) ante baptiſmum, poſtea baptizatus nõ eſt irregularis: quia vt dictum eſt, irregularitas contrahitur ex ſtatuto eccleſię: cui tempore homicidĳ non ſubĳciebatur, ergo nec punitioni eccleſiæ. Hinc eſt etiã ꝙ non baptizatus percutiens clericum non eſt excommunicatꝰ. Secundo, & iſta eſt ratio Henrici, nunquã aliquis pro tempore pro quo nõ eſt natus ſuſcipere habitum, eſt capax priuationis illius habitꝰ: vt catulus ante nonum diem non eſt capax habitꝰ videndi, ideo non dicitur cęcus: quia priuato importat ſemp aptitudinem pro tempore &c. ſed ante baptiſmum homo non eſt capax ordinis: imo ſi quantũ ad apparẽtiã efficeretur preſbyter: eſſet reordinandus. ergo ſi nõ eſt capax ordinis ante baptiſmũ: nõ videtur capax irregularitatis: qa irregularitas non dicit niſi priuationẽ ad illũ habitũ. & per cõſequens apparet quòd poteſt ſuſcipere ſacros ordines. Sed doct. eſt alterius ſententiæ poſt Auguſtinum, conformiter ad maiorẽ partem doctorum, quòd homicida ante baptiſmum, poſt baptiſmum non eſt irregularis: ſed bigamꝰ ante baptiſmũ, poſt baptiſmum eſt irregularis. Et ad argumẽtum Henrici concedo ꝙ ante baptiſmum nõ eſt capax ordinis, ergo nec priuationis ordinum: ſed pro tempore ante

baptiſmum poteſt aliquid facere in quo tempore ſequitur de neceſſitate ſtatuti incapacitas ad ordines pro tempore pro quo eſt capax. & cum arguitur, non ſubijcitur pro illo tempore eccleſię,nec poteſt pœnam eccleſiaſticam pro illo tempore incurrere. Dico quòd non efficitur irregularis ante baptiſmum: ſed tamen in illo tempore poteſt facere aliquid ad quod ſequetur talis pœna eccleſiaſtica. ¶ Sed quæ eſt cauſa quare incurritur ex bigamia irregularitas,& non ex homicidio? Allegantur ad hoc tres modi dicendi. Aliqui dicunt quòd baptiſmus inſtitutus eſt contra peccatum,& non contra alia quæ non ſunt peccatum,propterea tollit omnem pœnam debitam peccato, ſed non tollit pœnam omnẽ quæ contrahitur ex non peccato.ſed irregularitas quę contrahitur ex homicidio, eſt ex peccato: & illa quę cõtrahitur ex bigamia,nõ eſt ex peccato. Et hęc eſt opinio cuiuſdam glo.et hoc allegat Richard9.Baptiſmus ergo tollit irregularitatem ex homicidio,tollit inquam priuatiue,id eſt impedit ne ponatur irregularitas ex homicidio. Contra.ergo non deletur irregularitas quę contrahitur ex homicidio licito.quod falſum eſt. nam ſicut aliquis eſt homicida per actum peccati, ita poteſt eſſe per actũ licitum homicida: vt iudex iuſte condemnans,& executor iuſtitię,& occidẽs in bello iuſto,omnes tales ſunt irregulares. ſi ſit ergo cauſa propter quam non contrahitur irregularitas ex homicidio poſt baptiſmum,quia baptiſmus eſt contra peccatum, & aufert omnem pœnam peccati, & non aufert pœnam non peccati:ergo iudex,& occidẽs in bello iuſto,& qui ſe tuetur & occidit cum moderamine inculpatę tutelę,remanẽt irregulares poſt baptiſmum, ſicut bigamus. Dico ꝙ aliqui concedunt illatum,tamen non videtur multum apparens quòd iuſte occidens poſt baptiſmum remaneat irregularis, & occidens iniuſte non remaneat irregularis. Propterea dicunt alij quòd verum eſt quòd tale homicidium non eſt peccatum ſimpliciter: ſed eſſet peccatum ex ſe niſi eſſet propter circunſtantiam quę impedit ne ſit peccatum, puta propter bonum cõmune.Dicunt ergo,quanuis iudex iuſte occidat, homicidiũ de ſe eſt peccatum ſecluſa illa circunſtantia:non aũt bigamia: Cõtra,ergo ad minus ille qui contraxit bigamiam per actum peccati poſt baptiſmũ, nõ erit ampli9 irregularis.patet, quia baptiſm9 tollit oẽm pœ

verte 4o folio
pro perfectione

nam peccati,ſaltem omnem pœnam peccati proprŷ,non tollit pœnas contractas ex peccato alieno,puta ex peccato primi parētis.Iſtę ſolutiones non videntur multū apparentes.Ideo dicunt alŷ ꝙ contrahitur ex homicidio irregularitas iure pure poſitiuo & humano,ſed ex bigamia non contrahitur iure pure poſitiuo & hūano,ſed diuino:imo quaſi ex natura rei propter defectum ſignificationis,propterea quia homicidę ante baptiſmū nō ſubŷciūtur iuri poſitiuo eccleſiaſtico:ſed bene diuino.hinc eſt ꝙ homicida ante baptiſmum,nō eſt irregularis,ſed bene bigamus;quia bigamia inducitur nō ſtatuto ſolo humano:ſed irregularitas ex homicidio inducitur ex ſolo ſtatuto humano. Hinc eſt ꝙ Paulus explicat irregularitatē ex bigamia: Oportet enim epiſcopum.i.presbyterum (nam per epiſcopū Paulus ſemper presbyterū intelligit) eſſe vnius vxoris virū. ergo irregularitas contrahitur ex bigamia iure diuino,ſed ex ſtatuto ſolo humano ſolum cōtrahitur irregularitas ex homicidio.Ideo eſt magna differētia quare cōtrahitur ante baptiſmum &c.Contra hoc videtur eſſe practica antiqua.nam diſpenſauit Martinus quintus cū bigamo vt promoueret ad ſubdiaconatū.Item alius papa cū epiſcopo Panormitano qui erat bigamus.ſed ſic eſt quòd nō pōt diſpenſare papa contra ſtatuta diuina,quanuis ſint poſitiua.ergo ſequit̄ ꝙ nō cōtrahit̄ irregularitas & bigamia ex ſtatuto diuino, ſed humano ſolū.nā certū eſt ꝙ papa non poteſt diſpēſare in diuinis ſtatutis,quia inferior nō poteſt diſpenſare in ſtatutis ſuperioris,ſicut nec ep̄us in ſtatutis papę. Propterea dicunt ferme oēs ꝙ incurritur irregularitas ex bigamia ſolū ex ſtatuto humano.& eſt ſtatutū Pauli Ap̄li.vnde Paulus aliqua promulgauit vt ſtatuta diuina.& hoc poteſt cognoſci ex ſequētibus vel ex pręcedentibus. Dicit enim aliquando,Nō ego:ſed domin9. & hoc eſt quādo promulgauit vt ſtatutum diuinū.& aliqua promulgauit tanq̄ humana: inter quę ponūt doct.irregularitatē ex bigamia.Vltra dicunt,certū eſt ꝙ Paulus non fuit maioris authoritatis in ſtatuendo q̄ papa, immo minoris,quia non erat papa,& omnes ſub ŷciūntur Petro & ſucceſſoribus eius, & ſucceſſores tantam poteſtatē habent ſicut Petrus. Vltra dicūt ꝙ poſtquā ſtatutū eſt à minori q̄ papa,poteſt papa in tali ſtatuto diſpenſare,quia ſuperior in præceptis inferioris diſpē-

ſare poteſt:ſed non cõtra.& eſt cõmunis opinio. Ockam vero tenet oppoſitũ contra Apoſtolũ & Gerſon:& diceret ꝙ diſpenſauerit vt promoueretur ad ſubdiaconatũ,& regulariter ꝙ poteſt diſpenſare quòd promoueatur bigamꝰ ad ſubdiaconatũ:ſed nõ ad ſacerdotiũ.& cum in titulo de bigamis dicitur quòd nõ,poteſt intelligi ꝙ non põt.i.non debet niſi vrgente maxima cauſa,ſed poteſt ſimpliciter. Hoc ſuppoſito:cum ſit ex ſtatuto pure humano:quare ex homicidio ante baptiſmum,non contrahitur ita bene ſicut ex bigamia ante baptiſmũ,& cõtra? Vltima reſolutio eſt ꝙ propter ſtatutum eccleſiæ:& non eſt alia cauſa. eccleſia ſtatuit ꝙ bigamus q̃ cito eſt baptizatus,efficiatur irregularis:& non de homicida. Ratio,irregularitas ex bigamia eſt propter defectũ ſignificationis ordinis ſacri in bigamo, ſed in homicida fuit factum ſtatutũ propter horrorem ſanguinis. Aeſtimatur iſte qui baptizatur,ꝙ mutetur & efficiatur de lupo agnus,& propterea quòd nõ ſubiaceat horrori amplius:ſicut patet de Paulo. propterea noluit ꝙ contraheretur irregularitas ex homicidio ãte baptiſmũ.ſed in bigamo nõ remanet eadem ſignificatio ſacri ordinis ſicut eadem cauſa. Ideo ſtatuit eccleſia ꝙ ex vtraꝗ bigamia incurreretur irregularitas. Vnde ſacramentũ matrimonij ſignificat conuerſionẽ Chriſti ad animam fidelem,ad eccleſiam,& ad humanitatẽ.& illas duas vltimas ſignificationes habet matrimonium cõſummatũ.i. Chriſti ad eccleſiã & humanitatẽ.ſed matrimoniũ non conſummatũ nõ habet niſi primam ſignificationem.i. Chriſti ad animam.cũ ergo quantum ad duas vltimas ſit ſponſus vnicę ſponſæ: (nam nõ eſt niſi vnica eccleſia, nec eſt niſi vna humanitas aſſumpta)& qui contraxit cum pluribus,non habet illam ſignificationem: ideo ſtatuit eccleſia quòd non ordinetur. Vnde irregularitas ex bigamia contrahitur multis modis. Vno modo quando aliquis duxit cognitam ab alio:ſiue in matrimonio,& ſic eſt vidua:ſiue actu meretricio,talis eſt realiter bigamus & irregularis. Similiter ſi aliquis ducat virginem,& illam cognoſcat,& poſtea illa adulteretur,& poſt adulterium iterũ cognoſcat eam(quia ſemper manet ſua vxor) efficitur bigamus. Tertio ſi aliquis de iure contrahat cum vna, & cognoſcat alteram poſtea de facto & non de iure,eſt realiter bigamus. ſed ſi cognouit virginem

quæ efficitur meretrix eius, & poſtea ducat eam, ſec9 eſt. ſed ſi duxerit cognitam ante a viro, efficitur bigamus propter defectum ſignificationis, quia diuidit carnem ſuam cum pluribus, vel cum ea quę diuiſit cum pluribus. ſtatuit eccleſia ꝙ talis incurreret irregularitatem. Ad authoritatē Hieronymi in principio lectionis adductam, dico quòd in hoc Hieronymus non tenetur.

¶ De repudio.

DABITVM EST QVOD BIGAmia erat licita in lege Moſaica etiam pro eodem tempore: quia licuit tunc habere plures vxores. ¶ Quæritur vtrum fuerit viro licitum repudiare vxorem? arguitur ꝙ ſic. Deut. xxiiij. dicitur, Si quis duxerit vxorē, & nō inuenerit gratiā ante oculos eius, ſcribet ei libellū repudij. ergo fuit licitū.

¶ Oppoſitum arguitur, quia hoc eſt contra legem naturæ ꝓmulgatam per Adam: Relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori ſuæ. Item non erat licitum mulieri repudiare virum ſuū. ergo nec viro repudiare vxorē. cōſequentia tenet, quia quātū ad actus matrimoniales vir & mulier ſunt pares. vnde eſt controuerſia in expoſitione literæ. Tenet de Lyra quòd nunquā fuit licitū viro repudiare vxorem. & eiuſdē ſententiæ eſt Tho. & pleriq; antiqui doctores, & fermę oēs. Sed Burgenſis in additionib9 nititur oſtendere oppoſitū ꝙ erat licitum repudiare vxorē. & huius ſententię eſt doct. & Richardus. Pro quo ſupponendū quòd repudiare dupliciter capit̄. Vno modo repudiare eſt eam à ſe excludere quantū ad actū matrimonialē. i. redditionem debiti. Secundo modo eam repudiare eſt facere ne ſit amplius vxor. Secundo ſupponendum eſt quòd in veteri lege non repudiabatur vxor ſolū propter fornicationē, quemadmodū repudiatur in lege noua propter hoc (nam propter fornicationē fuit licitū repudiare in lege veteri, & etiam noua, patet ex authoritate Chriſti, quantum ad thorum: nihilominus remanebat vxor. Matth. xix.) ſed in veteri repudiabatur non ſolum propter adulteriū, ſed etiam propter maculam corporalem.

¶ Iam eſt quæſtio vtrum taliter repudiare vxorem eſſet

lege niſi ad vitandum maius malum. ſed ſic eſt ꝙ per illū ſecundum contractum matrimonialem in quo cōtrahebat repudiata cū ſecundo, non vitabatur maius malū niſi fuiſſet vera vxor: quia adulterata fuiſſet. ergo ſi fuiſſet malum contrahere cū ſecundo, non fuiſſet permiſſum in lege: quia nō permittebat lex ꝙ eadem mulier haberet plures viros. ecce quantum ad vtrūqꝫ. Vnde aduertēdum eſt ꝙ in repudiatione fiebant duo. primo erat repudiatio, ſecundo datio libelli. ¶Quantum ad repudiationē non erat præceptum, ſed permiſſio: et repudiatiōe facta pręcipiebatur ſecundū, videlicet quòd daretur libellus repudıj in man9 repudiatę. ¶Quęrit quid erat iſte libellus repudıj? Aliqui dicūt, vt Ioſeph9, ꝙ erat tātūmodo charta ſcripta, in qua ſcriptū erat, Nolo te amplius. Alıj dicūt quòd erat ſcriptura quę cōtinebat cauſas repudiationis. ſed prima opinio videt̄ probabilior, quia non licet viro ſcribere peccatū vxoris ſi ſit ſecretū neqꝫ propalare. Secundū ergo erat præceptum ſuppoſito primo, ſcilicet quòd dare libell9 repudıj. ¶Sed difficultas eſt de primo, vtrū videlicet repudiare vxorem eſſet licitū de facto. Tenet doc. quòd ſic, & eſt opinio probabilior multo quàm oppoſita. nā ſicut dictū eſt, vltimata ratio et cōpleta iuſtitię actus matrimonialis eſt approbatio diuina. quanuis ex parte rerum permutandarū ſit inchoatio iuſtitię, puta qn̄ eſt æqualitas: nihilominus vltimata perfectio et complemētum illius cōtractus eſt approbatio diuina. ſed ſic eſt qn̄ eſt æqualitas rerum permutandarū, et pręcipue ad actū principalem finis matrimonialis. i. ad ꝓcreandum prolem: cōueniens eſt quòd deus approbet illum contractū: & quia (ꝑſertim qn̄ eſt paucitas hominum dedicatorū ſeruitio diuino) habet vir ęqualitatē cum pluribus mulieribus quantūad procreandum prolem, quia poteſt plures fœcundare, ꝓpterea in veteri lege fuit multum cōueniens quòd approbaretur contractus matrimonialis cum pluribus vxoribus ꝓpter neceſſitatem illius finis. i. generandę prolis. Dicit ergo, ſicut in antiqua lege per diſpēſationem fuit licitū quòd vnus vir haberet plures vxores, & hoc nō eſt licitum niſi ſit diſpēſatio: quāuis non erat formaliter cōtra legem naturæ, tn̄ erat cōtra conformia legi naturę: eodē modo dicendum quòd indiſſolubilitas matrimonıj eſt ex ordinatione diuina ꝓpter qualitatem tēporis, & ſuppoſitorum illius temporis

diſpenſabilis. nam ad vitandū maius malum. ſ. vxoricidiū fuit conueniens quòd diſſolueret matrimonium per repudium. vnde nunquā licuit vxori repudiare virum: quia de⁹ non approbauit illud: quia nō erat tanta cauſa ſiue tantum periculum, puta quòd vxor occidiſſet virum, ſicut cōtra. li cuit tantum viro repudiare. Vn̄ Moyſes fuit promulgator dei & diſpenſationis eius qn̄ dixit, Si non placeat vxor in oculis viri, repudiet. Non dicit vt Moyſes, ſed vt pręco dei qui cōdidit illā legē. ergo de⁹ dicit approbaſſe diſſolutionē matrimonij ꝓpter odium quod cōtraxerat vir in vxorem ratione alicui⁹ maculę corporalis. Reſolutio ergo eſt: licuit viro repudiare vxorē. Secundo, repudiatione facta nō erat amplius vxor eius, & realiter diſſoluebat matrimonium. Tertio, repudiatione facta licebat repudiatę contrahere cū ſecundo, & erat verum matrimoniū. ſed ſi fuiſſet iterum repudiata à ſecūdo viro, deus illegitimabat illam mulierē: ita ꝙ non licuiſſet cuiquam poſtea cum ea cōtrahere, nec ipſi poſtea cum aliquo contrahere. ¶ Cōſequenter ad doctorē dicendum quòd non peccabat vir repudiando vxorem, & vxor repudiata nō manebat amplius vxor repudiantis, ſicut dictū eſt: & non erat ita ſicut in noſtra lege, & illam reuocauit Chriſtus: ita ꝙ ſi propter fornicationem iuſte nunc vir repudiet vxorē, remanet adhuc eius vxor. ¶ Ad rationes partis oppoſitę: videtur eſſe cōtra legem naturæ, Relinquet homo patrem & matrē &c. Dico quòd illud non eſt de primarijs principijs & per ſe notis legis naturæ, ſed eſt ſolum de cōformibus & conuenientibus cum lege naturę: & in illis cadit diſpēſatio, & in veteri lege diſpēſabat deus ad vitandum vxoricidium, & tunc licite fiebat repudiatio. ¶ Quando vlterius dicit, deus hoc ſolum permiſit propter duritiam cordis Iudęorum, ad vitandū maius malum: dico quòd ꝓpter duritiam ſubditorum alicuius legis frequēter aliquid abrogatur de illa à legiſlatore. Vnde dicit Richar. xxxviij. diſtin. ꝙ pronitas illius qui emiſit votum ſimplex ad frangendū, eſt ſufficiens cauſa vt papa diſpenſet cū illo vel illa. Ideo diſpenſauit de⁹ ꝓpter duritiā cordis eorum. & non vult dicere quòd Moyſes puniuerit. i. quòd nō permiſerit tanquam minus malum ad vitandū maius, ſed permiſerit diſpēſando, vt promulgator legis, non vt legiſlator diſpenſauit de indiſſolubilitate, & cauſa quare diſpenſauit,

ſuit duritia cordis,ad vitãdum malus malum.ideo permiſit
tanquam licitum ad vitandum maius malum. & iſta pars
videtur probabilior.

ℭ Diſtinctio. XXXIIII.
De ĩpedimẽtis matrimonii.

HABITVM EST DE MATRIMO
nio in ſe,et de bonis matrimonij,et de
obligatione in matrimonio ad reddẽ-
dum debitum, & de inſeparabilitate
& de diuortio.Cõſequenter videndũ
eſt de impedimentis.primo de impo-
tentia,vtrũ impotentia ad actum car
nalem,impediat matrimoniũ?Arguit
quòd nõ:quia ſi ſic,hòc maxime eſſet
quia in matrimonio eſt obligatio ad actum carnalẽ.ſed hoc
non:quia in matrimonio rato & nõ conſummato licet in-
gredi religionẽ,& nunquam reddere debitum. ergo nõ eſt
obligatio in matrimonio ad actum carnalem . In oppoſitũ
arguitur per illud quod habetur.xxiij.q.i.per totum:ſimili-
ter de frigidis & maleficiatis,per totũ titulũ.¶Circa quæ-
ſtionem reſpondendũ eſt primo in generali, & ſecũdo de-
ſcendetur ad multiplicem impotentiam.Pro primo ſuppo
nendum eſt quòd duplex eſt impotẽtia ad actum carnalẽ.
eſt quędam impotentia perpetua,& quędã pręciſe tempo
ralis.vnde in propoſito dicitur perpetua cui per naturam
& per artem ſubueniri nõ poteſt . & non dicitur perpetua
quia perpetuo durabit,ſed quia per naturã & artem abſq
miraculo ſubueniri non poteſt:vt eſt frigiditas naturalis,vt
qñ aliquis eſt ſpado aut caſtratus carens teſtibus.Altera eſt
impotẽtia naturalis,cui per naturam aut per artem ſubue-
niri poteſt.Per naturam,vt qñ aliqui nondum potentes ad
illum actũ contrahũt,per naturam eis ſubuenitur:quia ad-
ueniente ætate legitima efficiuntur potẽtes. talis impoten-
tia eſt naturalis,& ei ſubuenitur per naturã. ℭ Hoc ſuppo-
ſito dicit doct. omnis impotẽtia perpetua pręcedẽs matri-
monium ſeu contractum matrimonialem,impedit matri-
monium contrahẽdũ,& dirimit contractum. Vnde diri-
mere matrimonium contractũ non eſt facere de matrimo-
nio ꝙ non ſit amplius matrimonium:quia nullum eſt tale

impedimentum niſi ingreſſus religionis, ſed eſt impedire de contrahentibus vel qui nituntur cõtrahere, quòd nihil faciunt. Sed impedire cõtrahendum eſt facere quòd nõ poſſunt cõtrahere licite: vt ſimplex votum: tamẽ non impedit quin ſit realiter matrimonium ſi attentent contrahere. ſed ſolenne votum impedit vtrunq;. Impotentia ergo perpetua prçcedens impedit contrahendum, & dirimit contractum. i. facit quòd ſi attẽtent, nihil faciunt, & quòd nõ poſſunt. Patet ſic. in omni cõtractu matrimoniali eſt obligatio ad actũ carnalẽ ſub cõditione ſi petatur. ſed eſt impoſſibile illi reddere actũ carnalem ſi petatur. ergo talis nõ poteſt cõtrahere matrimonium. nullus em̃ poteſt ſeipſum obligare ad impoſſibile, immo deus non poſſet aliquẽ ad impoſſibile obligare. Vnde dicit doct. & probabilius, ꝙ talis impotentia nõ impedit ſolũ propter illegitimationẽ eccleſię: ſed impedit ex natura cõtractus. in omni enim contractu matrimoniali obligãt partes adinuicem ad reddendum debitum. ſi igitur aliqua partium habeat perpetuã impotentiã, eſt impoſſibile ei reddere ſi petatur. ergo ille contractus eſt nullus. nec à lege diuina, quòd probat ſecundo. contrahere matrimonium nõ eſt aliud quàm dare ſuum corpus alteri ad vſum illum carnalem. ſed iſte qui patitur impotentiam, nõ põt dare corpus ſuum alteri ad illum vſum: quia nõ habet poteſtatem in corpore ſuo ad illum vſum. nam ſi equus ſit meus ad equitandum, & non ad trahendum currũ, poſſum alteri dare ad equitandum, & non ad trahendum currum: quia nõ habeo poteſtatem in illo ad illum actum. Eodẽ modo ſi vir non habet poteſtatẽ in corpore ſuo ad vſum carnalem, non poteſt alteri dare: & talis qui patitur impotentiam perpetuam, eſt omnino inhabilis ad contrahendũ. Sed quid dicendum ſi ſuperueniat illa impotentia poſt cõtractum, ſed ante conſummationem matrimonij? an dirimat matrimonium non conſummatum? vt alicui poſt matrimonium ratum ſed non conſummatum abſcinduntur genitalia. De hoc eſt multiplex modus dicendi. vigeſimatertia quæſtione ſeptima habetur quòd diſſoluitur: & Richardus hoc tenet probabiliter: quia ſi per profeſſionem religionis in qua homo reddit ſe impotentem ad illum actũ ſic ꝙ non poteſt licite reddere debitũ, diſſoluitur matrimonium: à fortiori per actum in quo redditur ſimpliciter im-

potens, diſſoluetur matrimoniū. Sed doct. dicit ꝙ non diſſoluitur. nam in contractu matrimoniali eſt duplex obligatio. Prima eſt ad reddendum debitum ſi petatur. Secunda ad non contrahēdum cum altera viuente prima. & in iſta ſecunda obligatione conſiſtit indiſſolubilitas matrimonij, & non in prima: immo prima obligatio aufertur per adulterium: & tamen non diſſoluitur matrimoniū. ergo indiſſolubilitas matrimonij non conſiſtit in prima obligatione, ſed in ſecūda. Vnde ſi poſt cōtractū efficiatur impotēs, diſſoluitur prima obligatio, quia non obligatur amplius reddere ſi petatur, quia nō poteſt: vt ſi efficior mutus, nō amplius obligor ad dicēdū horas. ſed ſecūda obligatio nō diſſoluitur nec in vna nec in altera partium. ideo quanuis ante matrimonium conſummatum ſupetueniat impotentia, nihilominus remanet adhuc matrimonium inter illos. Et ſic reſolutio doctoris eſt ꝙ omnis impotentia ſimpliciter & perpetua cui ſubueniri non poteſt neq; natura neque arte, ſi pręcedat matrimoniū, ſimpliciter impedit cōtrahendū, & dirimit iam contractum. Si vero talis impotentia ſequitur matrimonium conſummatum, non diſſoluit, quia iam poteſtas illa tradita vere non poteſt reuocari per aliquod impedimentum ſuperueniens. Igitur &c. Contra: ergo cū altera partium ingreditur religionem, adhuc remanet altera partium remanens in ſeculo obligata ad non cōtrahendum, cum nō diſſoluatur prima obligatio. Dico quòd qui ingreditur religionē, eſt mortuus, & non viuit amplius vita de qua hic agitur cum dicitur quòd non poteſt capere aliam ipſa viuente. ¶Quantum ad ſecundum articulum eſt duplex impotentia. quædam naturalis, quædā accidētalis ſeu caſualis. Naturalis ī viro eſt naturalis frigiditas ſiue defectus caloris neceſſarij ad hoc vt efficiat actus ille. Sed in muliere nulla eſt impotētia naturalis niſi arctatio nimia quæ efficit illam impotentem ad illum actū. frigiditati nūquam poteſt ſuccurri: & ſic frigidus naturalis eſt omnino inhabilis. Sed de arctatiōe nimia eſt duplex difficultas. Aliquando poteſt fieri apta quæ eſt nimis arcta, per abſciſſionem, niſi eſſet grande periculum mortis. & in tali caſu non impedit matrimoniū, vt dicit de Palude, reſoluēdo quòd ſi poteſt ei ſuccurri per artem abſque grandi periculo mortis, eſt verum matrimonium, nec debet vir cum altera con-

trahere. Alius modus eſt per vſum cũ altero viro, puta eſt apta alteri viro, ſed nõ iſti, nec poteſt fieri apta iſti niſi per vſum cum altero viro. Vtrum talis arctitudo impediat? Dicitur in capitulo literę. de fri. & male. ꝙ nõ impedit. nihilominus opinio apparẽtior eſt ꝙ impedit: vt ſit Berta nimis arcta ſorti poſt matrimoniũ contractũ: & cognoſcũt ambo ꝙ per vſum act9 carnalis cũ Platone Berta efficietur apta ſorti: tunc nõ eſt matrimoniũ inter illos. patet. quãdocunq; eſt impoſſibilitas ad actum cũ ſorte, & non poteſt fieri potens cum ſorte niſi per actũ qui eſt peccatũ, ęſtimatur impotens: quia id poſſumus quod de iure poſſumus. ſed ſi eſſet matrimoniũ inter Sortem & Bertam, Berta nõ poteſt fieri potens cũ ſorte niſi per peccatũ, ſcilicet per adulteriũ cum alio. ergo eſt ſimpliciter ęſtimanda impotẽs. & ſic patet ꝙ duplex eſt modus impotẽtię naturalis. Altera eſt impotentia caſualis, vt deperditio teſtium. talis impedit: quia nunquam poteſt ſuccurri. Sed eſt vna caſualis quę vocatur maleficiũ: de qua eſt difficultas qualiter ĩpedit. Maleficiũ nihil aliud eſt quã impedimentum ad actum carnalem in aliquo qui ex natura ſua eſt potens, ſed impeditur per artẽ dęmonis. & iſtud maleficium aliquando eſt vniuerſaliter cum omnib9, ita ꝙ nullam mulierem vir maleficiatus poteſt cognoſcere. aliquando nõ eſt cum omnibus, ſed cũ aliqua certa: ita quòd vnam non poteſt cognoſcere, ſed alias poteſt. & iſta impoſſibilitas (dicit Sco.) fit ꝑ malignos ſpiritus: qui ad requęſtã hominũ faciunt pacta cum ipſis, & ſeruãt promiſſa, nõ qa veraces ſint, ſed vt alij eis adhęreãt: quia ſi nulla pacta ſeruarent dęmones, non amplius ſeruirẽt eis homines: & vt illi quibus ſeruant promiſſa, eos colant. Nam ex ſuperbia ſua præcipue appetunt honores diuinos. Deus etiã permittit eos exercere poteſtatem ſuã ad impediendum aliquos ab aliquibus actibus quos poſſent exercere ſi nõ eſſent impediti: & hoc propter peccata eorum, vel ꝓpter aliquã aliã cauſam occultam. & hoc modo magus habens pactum cũ dęmone procurat ab eo vt iſtũ impediat à tali actu cum tali muliere: & quãdiu tale maleficium perſeuerabit, non poterit talem actum cum illa exercere. Dęmõ igitur ad requęſtam & pactum ſortilegarũ ſic procurat maleficium: & illud maleficiũ non eſt niſi impedimentum eorum quę debent concurrere ad illum actũ

puta motionem ſpirituum neceſſariorum &c. Quæritur tunc ſi vir ſit impotens caſualiter: non poteſt vnam cognoſcere: vtrum impediat mr̃imonium contrahi cum iſta cum qua eſt tale maleficium? dicunt doct. quòd ſi tale ſit perpetuum, impedit: non autem ſi non ſit perpetuũ, ſed ad tempus. ſed quomodo poteſt cognoſci perpetuitas iſtius impedimenti? habetur extra de frigidis cap. laudabilem. debent enim per triennium commorari, & dare operam illi actui. ſi aũt poſtea ambo reclamant, debẽt iurare cũ ſeptima manu vir & vxor de ſciẽtia, & ſeptẽ vicini ꝓximi de fidelitate Si vir reclamat accuſationi vxoris, creditur viro, qui caput eſt mulieris. qđ eſt intelligẽdũ niſi mulier ꝑ aſpectũ corporis velit ꝓbare virũ eſſe mentitũ. Si vir accuſat, incũbit ſibi probatio modo prædicto. & difficile eſt videre differentiã illorũ impedimẽtorũ niſi ꝑ inſpectionẽ corporis ſi deficiat aliqua diſpoſitio neceſſaria requiſita in parte illa ad illum actum, vel per iudicium peritiſſimorũ medicorũ, & hoc quantũ ad frigiditatẽ per ſigna ꝓpriæ tẽperaturæ. Dicũt ergo: ſi ſit perpetuũ, impedit. ſi nõ ſit perpetuũ, non impedit. Sed cõtra, nullum eſt ita perpetuũ quin poſſit non eſſe perpetuũ ad voluntatẽ dæmonis. & arguitur ſic: in poteſtate dæmonis eſt facere quòd non erit perpetuũ: & ſic dæmõ habebit potentiã ad preterita: quia põt facere quòd nõ ſit perpetuũ maleficium: & ſic verũ eſt dicere de illis qui ſunt in triẽnio ꝙ fuit mr̃imoniũ anno elapſo. ſimiliter de maleficio tꝑali eſt in ptãte dæmõis facere quòd ſit ꝑpetuũ. ergo de aliquo de q̃ verũ eſt dicere hoc fuit matrimoniũ, eſſet in ptãte dæmonis facere ꝙ non fuit mr̃imoniũ. Et ſi cõcedas, ego inferam quòd dæmon poteſt facere quòd gr̃a quã habuit ſortes, illã nõ habuiſſe ſit poſſibile. patet, quia ꝑ te eſt in poteſtate dæmonis facere ꝙ nõ fuerit ſacramẽtũ mr̃imonij: & tunc ꝙ non habuerit gratiã ſacramẽtalẽ. itẽ ꝙ eſſet in ptãte dæmonis facere de gratia quã nõ habuit, ꝙ habuerit: quia bñ ſequit̃, talis cõtractus non fuit ſacramẽtũ, ergo nõ cõtulit gr̃am ex ope opato. ſed eſt in poteſtate dæmõis facere ꝙ fuerit ſacramẽtum: ergo facere ꝙ cõtulerit gr̃am. ſed iſta videnẽ abſurda. ꝓpterea: dicũt aliqui ꝙ nullũ maleficiũ impedit, vt videẽ dicere quædã glo. de frigidis & maleficiatis. & eſſem bene hui9 opinionis, quia nullum maleficium eſt ita perpetuũ quin abſq; miraculo aut abſq; actũ

peccati auferri poſſit, imo per ſolā voluntatem dæmonis aut ſortilegæ, & abſque peccato: imo eſt meritorium auferre illud. ergo non eſt perpetuum ea perpetuitate quæ impedit matrimonium. ergo quanuis ſit maleficium quod perpetuo durabit, cum tamen poſſit auferri vt dictum eſt, ſequitur de neceſſitate fatendum quòd nullum maleficium impedit matrimonium: & tenendo oppoſitum oporteret fateri inconuenientia illata. Sed quando vacarunt operi carnali per tres annos, & non fuerint effecti vna caro, tunc iudicat eccleſia nullum eſſe matrimonium.

¶ Circa diſtinctionem trigeſimamquintā

QVAERITVR VTRVM adulterium cū aliqua viuente viro, impediat matrimonium cum eadem poſt mortem illius viri. Arguitur ꝙ non per illud quod habetur. ij. Reg. xi. ca. Dauid adulterat9 eſt cum Berſabee: & poſt īterfecto Vria cōtraxit cū ea matrimoniū. Pro ſolutiōe primo doctor præmittit vnū notabile, poſtea reſpondet ad quęſtionem. Pro cuius declaratione nōtandū quòd ſunt tria crimina quæ videntur impedire contractū matrimonialē. primū eſt adulterium cum aliqua parte viuente altera. & ſub adulterio cōpręhenditur contractus cū aliqua per verba de præſenti viuente prima. Secundū crimē eſt homicidium, ſeu machinatio mortis: vt Sortes machinatur mortē vxori ſuę vt poſſit contrahere cum Berta, vel econtra Berta machinatur mortem vxoris ſortis vt poſſit contrahere cum illo. Tertium eſt ſponſalia facta adhuc viuente altera partium, ſeu promiſſio iuramentis firmata. & difficultas eſt de iſtis tribus vitijs, vtrum quodlibet per ſe impediat, vel aliqua ſimul iuncta impediant. ¶ Quantū ad tertium dicit doct. quòd promiſſio de contrahendo in futuro cū aliqua, ſeu iuramēto firmata, ſecluſo primo aut ſecūdo, id eſt ſecluſo adulterio, & machinatiōe mortis, cū effectu ipſius partis, nō impedit quin poſſit cū illa cui ſpopondit, contrahere matrimoniū. patet extra de eo qui duxit in matrimoniū quā polluit per adulterium, cap. vlti. & ſic reſolutio eſt ꝙ vltimū vitiū per ſe ſumptū nō impedit.

¶ Secūda concluſio. Tertium cū primo ſimpliciter īpedit & dirimit,primum per ſe ſumptum nō impedit:vt adulteriū cū aliqua non impedit,dūmodo nō promiſerit viuentę prima eā capere poſt mortē ſuę vxoris,vel ecōtra,vel non fuit machinatus in mortē illius.Illa ſimul iūcta impediunt. patet. in primo capitulo illius tituli textus eſt de eo qui cognouit aliquā habens adhuc vxorē viuentē:nihilomin9 illa quā cognouit,erat inſcia illū habere vxorem:& ſic cōmiſit adulteriū inſcia:& poſt mortē vxoris vir petebat diuortiū fieri inter ſe & ſcdam.reſpōdet textus:ſi vxor petat diuortium,eſt celebrandū:ſed ſi vir petat,nō. difficultas tunc eſt ſatis bona:quia vel inter illos eſt verū matrimoniū,vel nō. ſi eſt verū matrimoniū:cum nō poſſit claudicare,cū vir & vxor ſint correlatiua:ad petitionem mulieris nō debet fieri diuortiū. Si vero non eſt verū matrimoniū:tunc videtur ꝙ ad petitionē viri debeat celebrari diuortium.ergo videtur ꝙ ſi vir petat,eſt celebrandū:& ſi mulier petat, nō eſt celebrandū. Dicit doc.ꝙ ſi mulier petat diuortium,tūc eſt celebrandū.ratio. mulier cōmutauit corp9 ſuū cū corpore viri credēs ꝙ vir poſſit dare.& non pōt,quia eſt illegitimatus per eccleſiam poſtq̄ ſpopondit & cōmiſit adulteriū: & ꝑpterea deceptio eſt in contractu ex parte viri, & error ex parte mulieris.ideo ſi mulier petat,tūc eſt declarād9 null9: vt ſi eſt deceptio in vendēte,& error in emente: & emens poſtea cognoſcēs errorē petat contractū irritari,tūc irritatur.ideo cū quęritur an ſit inter illos matrimonium,dico ꝙ nō.Et ad argumētū,ergo ſi vir petat diuortiū, tūc eſt celebrandū.nego cōſequentiā: & mulier excuſatur ꝑ ignorātiam inuincibilē reddēdo & petendo debitū:ſed vir nec petēdo nec reddendo excuſatur. dicit ergo doc.ſi mulier nō petat,non eſt celebrandū: ſed cogēdus eſt vir vt de nouo conſentiat: quia cōſenſus prętetitus in iſtam nō fuit ſufficiēs ad matrimonium:quia illę nō ſunt legitimę perſonę: quia illa duo vitia ſimul iuncta illegitimāt.ergo talis conſenſus non fuit ſufficiēs:quia nō fuit perſonarū legitimarū. ſed quādo mulier perſeuerat, cogendus eſt vir vt de nouo conſentiat. Contra,ſemp erūt perſonę illegitimę,ergo cōſenſus nō erit ſufficiens vt ſit verū matrimoniū. Dico & apparet mihi dicēdum ꝙ eccleſia cogit virū de nouo cōſentire,ne peccatū eius ſit ei in patrociniū. & cogēdo illum cōſentire eccleſia

legitimat & aufert illam illegitimationẽ ex illis duobus vi tiis cõtractam. Vnde eccleſia aliquando ſentẽtiat de aliquibus qui nõ ſunt coniuges, ꝙ habitent ſimul, etiam ſub cẽſuris, puta quando in foro exteriori probantur coniuges. ſed quandocũꝗ eccleſia eſt iuridice certiorata ꝙ nõ ſunt coniuges, nunquã eccleſia ſentẽtiaret ꝙ habitent ſimul. ſi ergo iſte talis probauerit iuridice ꝙ cognouit eã viuẽte prima, & promiſit viuente prima ꝙ capiet eam in vxorẽ: eccleſia iuridice cognouit ꝙ nõ eſt matrimoniũ, ergo eccleſia nunquã ſententiet ꝙ cohabitẽt, niſi cõpellendo eos de nouo cõſentire. Reſolutio, illa duo vitia, ſcilicet vltimũ cum primo, impediunt contrahẽdũ, & dirimũt contractũ. & ſi vtraꝗ partiũ ſit conſcia: puta mulier ſcit ſortẽ habere vxorẽ viuentem: cũ illã cognoſcit, & ꝑmittit ei ꝙ eam capiet, vel ecõtra, tunc nũꝗ legitimatur per eccleſiã, nec debet legitimari: ſed ſi cõtrahãt, ſunt cõpellendi per eccleſiã ad diuortiũ: & ſi altera partiũ ſit ſolũ cõſcia, & altera inſcia: ſi cõtrahãt in primo contractu nõ eſt matrimoniũ: ſed probato tali impedimẽto vel cognito, ad petitionẽ vxoris ſũt oĩno ſeparãdi. ſed ſi vxor nõ petat, imo petat oppoſitũ ꝑ eccľiaſticam ſententiã, & cõſequẽter per cẽſurã, vir eſt cogẽdus ſi noliț obtemperare ſentẽtię. eſt inꝗ cogẽdus vir qui fuit cauſa doli, vt de nouo conſentiat: & tunc eccleſia aufert illã illegitimationẽ: & ſic erit verꝰ cõtractꝰ mrĩmonialis. Tertio dicit doc. ꝙ ſiue primũ cõcurrat cũ ſecũdo ſiue tertio, ĩpedit & dirimit. extra de cõuerſiõe infideliũ, ca. laudabilẽ. dicit gl. ſi fuerũt machinatę cũ effectu, id ẽ ꝙ ſequuta fuerit mors, mrĩmoniũ nullũ eſt. dico ergo ꝙ ſcdm cũ primo impedit, ſcdm cũ tertio ĩpedit. Vñ ſolũ homicidiũ ꝑ ſe ſumptũ non impedit: dũmodo non ſpopõdit ei, nec eã cognouerit: vt ſi occidat ſortes vxorem, & non promiſit alteri, nec eam cognouit: poteſt contrahere cum ea. Habentur ergo tria quorum nullum per ſe impedit. & quòd iſta impediãt, non eſt ex natura rei: ſed ex illegitimatione eccleſię. Ad argumentum prius factum, dico quòd talis illegitimatio eſt ſolum ex ſtatuto pure poſitiuo eccleſiæ: & ſic non erat tempore Dauid talis illegitimatio: ideo &c.

¶ Diſtinctio. XXXVI.

QVAERIT DVAS QVAESTIOnes. Prima, vtrũ ſeruitꝰ ĩpediat matrimoniũ contrahendũ. ſecũda, vtrũ ętas puerilis. ¶Quantũ ad primum dicitur quòd ſeruitus ĩpedit: quia ſeruus nõ poteſt dare qđ nõ eſt eiꝰ. ſed ſeruus nõ habet dñium ſui corporis, ſed eſt dñi ſui: et per cõſequẽs nõ poteſt cõtrahere. In oppoſitũ arguitur, per primũ capitulũ de coniugio ſeruorũ habetur ꝙ etiam contradicẽte dño matrimoniũ cõtractũ inter ſeruos eſt verũ mrĩmoniũ: quia in Chriſto Ieſu nõ eſt ſeruꝰ &c. ¶Doc. In hac quęſtione duo facit. primo inquirit quomodo eſt introducta ſeruitus: ſcđo reſpõdet ad queſtionẽ. Vnde ſupponitur ꝙ multiplices ſunt ſerui. quidã ſunt locatitij: qui locant certo dño operas ſuorũ corporũ ꝓ certo tpe: & paſſim ſunt tales: ſed de iſta ſeruitute locatitia nihil ad rẽ. Alij ſunt ſerui glebales ſeu aſſcriptitij: qui ita ſunt addicti glebę ſeu terrę quã habent à dño, ꝙ non poſſunt à dño vendi niſi vendatur gleba. & de ratione huius ſeruitutis duo ſunt. primũ, non poſſunt renũciare neq; deſerere terrã niſi cõſentiente dño: & ſi fugiãt, poteſt dñs illos ꝑſequi, & cogere ad colẽdum glebã. ſcđm eſt qa nõ poſſunt à dño vendi, id eſt transferri à gleba ipſis inuitis. & in aliquibꝰ locis reperiuntur tales ſerui, vt in Burgundia. vnde quis iſta ſeruitus impediat à ſuſceptiõe ordinũ, quia nõ poſſunt ordinari iuito dño: non impedit tamen à cõtrahendo matrimonio. dicũt hic doc. quòd talis ſeruitus impedit ꝙ nõ poteſt licite ſuſcipere ſacros ordines: quia obligatur ad quędã opa quę ſunt inhoneſta ſacerdoti aut cõſtituto in ordinibꝰ. ſ. ad ſeruitia corpalia. ꝓpterea q̃tũ ad hoc eſt illis ꝓhibitũ niſi de cõſenſu dñi ſuſcipe ſacros ordines. ſed quia nõ poſſunt ad voluntatẽ dñi inferri huc vel illuc: hinc eſt quòd poſſunt cõtrahere matrimoniũ: quia ꝑ talẽ ſeruitutẽ nõ ĩpediũtur quin poſſint petere & reddere debitũ: ſed ſolũ ſunt adſtricti colere terram quã habent à dño. Alij ſunt ſerui venales: qui ſunt dñorũ quẽadmodũ pecudes q̃tũ ad emptionẽ et venditionẽ: & tales ſerui nõ poſſũt ſibi aliqd acquirere: quia nõ habent vſum corpis ſui ad quẽcunq; laborẽ: ſed acquirunt domino. & tales in oĩbus licitis et honeſtis pręceptis à dño te-

nentur obedire non ſolũ ad labores manuales: ſed in oĩbus licitis nõ tranſcẽdẽtibus poteſtatẽ eorũ, & dũmodo nõ ſit in detrimentũ ſuę naturę:quia hoc eſſet cõtra legẽ naturę. Tertio eſt ĩ poteſtate dñi alienare ſeu vẽdere eũ ꝓ pecunia etiã extraneo.Nã iſta ſeruit9 facit ſeruũ eſſe dñi ſicut pec9 eſt dñi:hoc ſolo ſecluſo quòd dñs poteſt interficere pec9,et non ſeruũ.Sed quomodo eſt introducta talis ſeruitus?nõ iu re naturali:quia oĩes naſcũtur liberi.iure naturali eſt bene ſubiectio filialis in ordine ad patrẽ;ſed illa nõ eſt ſeruitus, qa pater nõ põt vẽdere filiũ. iſta ſeruit9 ergo nõ eſt de iure naturali. vñ ſicut dictũ eſt diſ. v. quòd dñia & appropriationes ſunt introducta iure poſitiuo,ita & iſta ſeruitus. Sicut appropriatio hui9 rei ad iſtũ certũ dñm, eſt de iure po ſitiuo:ita iſta appropriatio ſerui eſt de iure poſitiuo.& hoc oportet fateri.ſed ſi altera iſtarũ duarũ viarũ aliquis pure liber qui habet poteſtatẽ oĩmodã in corpus ſuũ ad quęcũq; actũ exercendũ,ꝓ aliqua neceſſitate alteri vendidit ꝓ certo numiſmate,trãſtulit in aliũ:& cũ hoc trãſtulit ĩ eũ iterũ ptãtẽ tranſferẽdi in alterũ ſcdm beneplacitũ eius.ergo vnã cauſatũ introductiõis ſeruitutis eſt ex venditiõe aut datiõe illius qui erat oĩno & totaliter ſui corpis dñs.Sed eſt bñ difficile videre qũo iſte cõtractus erat iuſt9. vnde dicit in cõi ꝓuerbio,Non bene ꝓ toto libertas vẽdit auro.ergo nõ poteſt eſſe iuſtũ preciũ quo iſta libertas põt vẽdi vel emi: qã nulla bona tpalia ęquiparantur libertati. ergo non eſt preciũ poſſibile dari qđ ſit tanti valoris ſicut libertas.ergo non põt eſſe iuſtũ preciũ.& vltra.ergo nõ põt eſſe talis venditio iuſta. ergo introductio talis ſeruitutis non poteſt eſſe iuſta. Quantũ ad hoc dico quòd ęquitas & iuſtitia in cõtractib9 nõ eſt attẽdẽda penes valorẽ rerũ in ſe. nullũ eſt preciũ tãti valoris ſicut libertas,neq; bos poſſet vẽdi ꝓ toto auro mũdi.& ſic ſi attenderetur ęquitas & iuſtitia ſcdm valorẽ rerũ in ſe,non poſſet vendi libertas iuſto precio:ſed attẽditur ęquitas ſcdm quòd illa res venit in cõmodũ & vtilitatẽ hominũ:vt ſit Plato qui eſt emptur9 ſorte: dat certũ pciũ qđ eſt ſorti tãti valoris ad cõmodũ ei9 quanti valoris eſt tota opa & totũ ſeruitium qđ poteſt ſortes exhibere platoni:et tũc illud preciũ eſt iuſtũ preciũ illius cõis quo ſortes ſe vendidit.iuſtũ tanq̃ ex parte emẽtis: ſed ex parte ſortis ſe vendẽtis,niſi ſit magna neceſſitas,eſt raro iuſtitia.ſed Plato dũ

modo det preciũ conueniens ſcd̃m operas quę in vſu ſunt, non cõmittit iniuſtitiã. & ſic ex parte ementis põt eſſe iuſtitia. Secũdus modus per quẽ introducta eſt hæc ſeruitus, eſt peccatũ ipſius qui efficitur ſeruus. nam ſtat aliquẽ peccare qui eſt in ptãte illius qui gerit vices reipublicæ: & põt illum dare morti iuſte. ergo à fortiori ſi poteſt eũ morte punire, poteſt eum facere ſeruũ. & talis inductio eſt iuſta ꝓpter pc̃m illi9. nam ſi pro iuſta cauſa poteſt adimere vitã: ergo eum reddere ſeruũ. Aliĵ ponũt tertiũ modũ de bello iuſto. nã qñ aliquis liber capit in bello iuſto ex parte capiẽtis, efficitur ſeruus capiẽtis: quia poterat eũ licite interficere, ſicut patet in ſcd̃o modo ante dicto. ergo ex eadẽ radice poteſt eũ redigere in ſeruitutẽ. Vnde ſi ſit bellũ pro repetũdis reb9, nõ oportet, imo quã cito habet res ſuas ille qui repetit, tenetur ceſſare, & reſtituere ſi qd vltra acceperit. ſed qñ eſt bellum iuſtũ ex eo ꝙ inferiores bellãt cõtra ſuperiores, tũc ĩ bello iuſto ex ꝑte capiẽtis capt9 ſcd̃m leges efficit capientis. Sed doct. nõ bene videt ęquitatem in iſto tertio modo. bene verũ eſt ꝙ capiens poteſt interficere captum in ipſo conflictu & aggreſſu. ſed poſtquã capienti nõ imminet amplius periculũ, & alius fugit vel capt9 eſt: nõ poteſt licite interficere: imo nec fugientẽ, quando nõ plus reſiſtit, nec imminet ampli9 periculũ. ergo pari forma nõ licet inducere in ſeruitutẽ. & ſic doc. eſt huius ſententiæ quòd inductio ſeruitutis per bellũ iuſtum non eſt iuſta. ratio eſt. eſt poſſibile ꝙ vterq; bellando iuſte operetur, puta ſunt ſubditi, qui tenentur parere ſuis ſuperioribus, nec tenẽtur inquirere an ſit iuſta cauſa bellandi vel nõ. ſtat ergo ꝙ vterque iuſte agat. ergo ſi Sortes accipiat Platonem qui nõ peccat bellando, quia nõ tenetur ſcire de iniuſta cauſa belli: quando eſt captus, non licet eum interficere, neq; aliqua pœna ſiue peccato punire. ergo talis inductio ſeruitutis ex bello iuſto non videtur licita. Ecce ergo qũo ſeruitus eſt inducta nõ iure naturali, ſed poſitiuo. Dices, Ariſtoteles dicit ꝙ aliĵ qui naturaliter ſunt ſerui, & aliĵ naturaliter aliĵs dominant. ergo iure naturali eſt inducta ſeruit9. dico ꝙ nõ dicit quòd ſint iure naturali dñi, ſed à natura habẽt quandã inclinationem & habitũ ad dominandũ dominio directo. i. habẽt naturalem habitudinẽ per quã poſſunt alios dirigere: & aliĵ hebetiores & rudiores obtemperant aptioribus ſpiritu.

¶ Hoc ſuppoſito iam videndū eſt de ſecundo: vtrū ſeruus poſſit contrahere mrimoniū. Aliqui nitunt probare ꝙ ſeruitus nō impedit matrimoniū cōtrahendū. ratio iſtorū eſt, dominus nō habet oīmodam ptātem corporis ſerui: ſed ſeruus habet aliquam ptātem ſui corporis, puta ptātem ſuſtētandi corpus, aliâs nō poſſet comedere neq̧ bibere ſine voluntate dñi. nec poteſt illa ptāte priuari. Arguitur ſic, non poteſt priuari ptāte quam habet ad conſeruandū corp9: ergo nec ptāte quam habet ad conſeruandū ſpeciem, quia illud eſt naturale. ſed talis ptās non eſt niſi habendi vxorem & eam cognoſcēdi. Secunda ratio iſtorū eſt, matrimoniū eſt de lege naturæ, ſeruitus de iure poſitiuo. ſed poſitiuū nō poteſt prȩiudicare naturali iuri. ergo non pōt ſeruitus prȩiudicare matrimonio. ergo ſeruus poteſt cōtrahere matrimonium. Certum eſt, matrimoniū aliquo modo eſt de iure, quia iure naturali tenemur conſeruare ſpeciē, & nō poteſt licite niſi matrimonio: ergo ſeruitus cū ſit de iure pure poſitiuo, nō poteſt derogare iuri naturali, cū ius inferioris non pōt contra ius ſuperioris, immo poſitiuum non habet robur niſi ꝑpter conformitatē ad ius naturale. Dicit doct. ꝙ iſtȩ rōnes nō ſunt efficaces, quia quāuis matrimoniū ſit de iure naturæ, non tñ de primario iure naturȩ, ſed de multum cōformibus iuri naturȩ. & illis aliquādo poſitiuū prȩiudicat. Secundo, quanuis matrimoniū ſit de iure naturæ, ex aliquo facto poteſt eē ꝙ ſit de iure naturȩ quòd ille nō contrahat. Certū eſt ꝙ appropriatio rerum eſt de iure poſitiuo. poſtquam tamē res ſunt appropriatȩ, eſt de iure naturæ ꝙ nō auferantur ab illo cui ſunt appropriatȩ, ipſo inuito: & qui aufert ab illo, peccat cōtra ius naturȩ. nam certum eſt ꝙ hoc præceptū: Non furtum facies. eſt de iure naturæ. quāuis talis appropriatio ſit de iure poſitiuo, ipſa tamen facta auferre illam rē appropriatam eſt cōtra ius naturæ. eodē modo dicerē, quāuis inductio ſeruitutis ſit poſitiua: poſtq̄ tñ eſt facta, transferre ptātē ſui corpis in aliquā aliā perſonā eſt cōtra ius naturȩ: quia cōtra ius naturæ eſt transferre quod eſt alterius ipſo inuito. & ſic argumentum non habet efficaciam ꝙ ſeruus poſſet contrahere ꝑpterea quia matrimoniū eſt de iure naturȩ, et ſeruitus de iure poſitiuo. Ad ſecūdum argumentū: quilibet tenet ſe conſeruare in eſſe, & ſuā ſpeciem. verū eſt ſi ſit neceſſitas. & tunc ar-

gumētum ꝓbaret ꝙ religioſi & ſacerdotes tenerent̄ cōtrahere matrimoniū.vñ ſi eſſet neceſſitas,nec ſeruitus nec votum poſſent impedire.ſed cū non obligent̄ ſinguli intēdere cōſeruationi ſpeciei,argumētum nō ꝓbat quin ſeruitus impediat ſaltē ſecluſa neceſſitate.& quāuis non ſint rōnes efficaces,videndū eſt quid tenendū in iſta materia.Dicūt doc. primo ꝙ ſeruitus nō impedit quin cōtrahat ſeruus cū ſerua & cū libera ex conſenſu dñi & inuito dño.Primo ex conſenſu dñi ſeruus pōt contrahere: quia quāuis corpus ſit dñi, pōt ipſe conſentire ꝙ ſeruus in alterum transferat:& ſic ex conſenſu dñi contrahere.Sed quęrit̄ tunc an poſſet eū vendere extraneo,ita ꝙ nō poſſet amplius reddere debitū?Regulariter dicūt doc.ꝙ non:quia conſentiēdo renūciat oībus illis in quibus habebat ius quę opponunt̄ illi cui cōſentit:ſicut qñ dñs conſentit ꝙ ſeruus ordinet̄ &c.efficitur liber ex tali conſenſu:quia ſeruitus repugnat ſacro ordini. eodē modo cōſentiēdo ꝙ contrahat,licet nō abneget à ſe omne dominiū in illo,tñ abnegat omne illud quod exigit̄ pro exercēdo actum naturalē.ſed talis alienatio,videlicet ꝙ inferatur in terram longinquā, repugnat omnino exercitio cōiugali. ꝑterea qñ dñs conſentit quòd contrahat,non pōt in longinquā transferre regionē, niſi vxor ſecū vadat. Dico ſecundo quòd contradicente dño poteſt contrahere.patet ſic: ſeruus non eſt ſic dñi quòd ſemper oporteat eum eſſe in aliquo opere pro dño ſuo: aliâs non liceret ei dormire . ergo non ſic eſt domini quin aliqñ ſit ei poteſtas exercēdi actum cōiugalem:vt ſit ſortes ſeruus, & berta quæ eſt libera, cognoſcit ſortē eſſe ſeruum, et ꝙ nō habet omnimodam poteſtatē ſuper corpus ſuum, ſed aliqualē, & vult transferre poteſtatē ſui corporis pro illa quā habet ſortes. cōtract9 ille eſt iuſt9. nam ſicut dictū eſt.xv.diſtin . qñ ſunt duo contrahentes,vt habeo pannū, & ſortes habet vinū . pannus meus nō tantū valet ſicut vinū ſortis,& ille bene cognouit,nec habet errorē,nihilominus vult cōmutare ex ſua liberalitate vinū ſuū cum panno meo. talis contractus eſt iuſtus, poſtquā nō eſt deceptio neq; error:quia volenti & cōſentienti non fit iniuria.eodē modo libera contrahēs cū ſeruo quem ſcit ſeruum eſſe, nec errore nec deceptione inducta, talis cōtractus valet.& ſic inuito domino, dūmodo non ſit error iſtius conditionis,poteſt ſeruus cōtrahere cū libera:vt expreſſe habetur

de coniugio ſeruorū. Sed eſt quæſtio vtrum tūc poſſet dn̄s ſeruum ſuū alienigenis vendere. gloſ. in. i. capi. videt̄ dicere quòd non, ſed doc. aliter ſentit, & meo iudicio melius. nam certū eſt quòd in dn̄o ante contractum matrimonialē erat poteſtas transferēdi & alienandi ſeruum etiā extraneis. ſed nullus abſq; culpa ſua & ſine conſenſu ꝓprio priuatur iure ſuo. & iſte dn̄s non conſenſit quòd cōtraheret. ergo ex illo contractu dn̄o inuito, nō priuatur dn̄s tali facultate, & per conſequēs in illo caſu ſicut poterat ante cōtractū alienare, etiā poteſt poſt matrimonium. ideo ſi cōtrahat dn̄o inuito cum libera, dn̄s poteſt eū inuita vxore mittere ad alienam patriā, & vendere: immo ſi ſeruus vnius & ancilla alterius dn̄i contraherent inuitis dominis ſuis, poteſt dn̄s ſerui vendere eum gallis, & dn̄s ancillę eam aphricanis: & ſic erunt omno impoſſibilitati ad actum matrimonialē. & non eſt inconueniēs ſi contraxerunt diſſentientibus dn̄is. Dico tertio quòd error iſtius cōditionis, puta ſeruitutis, impedit matrimonium: vt Sortes liber contraxit cū ancilla. ſi ipſe ſciret, veriſimile eſt quòd non transferret totalem poteſtatem ſui corporis in illam. ergo talis contractus nō eſt liber libertate ſufficiente. Dicūt ergo doc. quòd talis error ſeruitutis impedit. Sed vtrū impediat ex natura contractus; vel ex illegitimatione eccl'iaſtica & ſtatuto eccleſię? Dicit de Palude ꝙ error perſonę impedit ex natura cōtractus, & error conditionis ex illegitimatione eccl'iaſtica. Sed videtur mihi ꝓbabilius quòd impedit ex natura cōtractus. Certum eſt ex natura contractus, ſi quis emat aurichalcum credēs aurum, et eo precio quo vendit̄ aurum: cōtractus eſt nullus: & qui vēdidit, tenetur ad reſtitutionem precij. ergo eodē modo qui dat poteſtatem plenam corporis pro ſemiplena, in illo contractu eſt inæqualitas & iniuſtitia. ergo contractus nullus. Dico ergo quòd ex natura cōtractus error conditionis perſonę, id eſt ſeruitutis, impedit matrimonium, quemadmodum error perſonę. ¶ Secunda quæſtio, vtrum ætas puerilis impediat? Dico ꝙ ætas cum qua eſt impotentia ad actū carnalem, impedit: quia ſi eſt impotens, nō poteſt transferre poteſtatem ad illum actum. Sed illa impotētia cum diſcretione non impedit ſponſalia. nam poteſt promittere poteſtatem ſui corporis pro tempore quo habebit &c.

¶ Diſtinctio. XXXVII.

INQVIRIT DE ALIO IMPEDIMĒTO matrimonij, vtrum ſacer ordo impediat matrimonium contrahendum, & dirimat contractum. Arguitur quòd non: quia dicit Paulus primę ad Timo.iij.loquēs de epiſcopo, Oportet ep̄m eſſe irreprehenſibilem vnius vxoris virum.ergo licebat epiſcopo habere vxorem. & capit ibidē ep̄m pro ſacerdote. In oppoſitū cap. placuit.xxij.diſtin.vbi prohibetur preſbyteris, diaconis, & ſubdiaconis, habere vxores. ¶ In hac quęſtiōe cōcluſio eſt certa.ſ. ꝙ ſacer ordo impedit cōtrahēdū, & dirimit cōtractū, hoc eſt, cōſtitutus in ſacris ſi tentet cōtrahere, peccat. & ſic impedit cōtrahēdum. Secūdo ſi tētet cōtrahere, nihil facit. & ſic dirimit cōtractū Vnde dirimere contractum nō eſt facere de contractu qui fuit, ꝙ nihil amplius teneat: (quia ſolū votū ſolenne hoc facit: ſed eſt facere quòd ſi tentet cōtrahere, nihil fit: & dirimere contrahendum: & ſi quis attentet, peccare, & illicite agere. Ideo ſacer ordo dirimit contractum, & impedit contrahendū. ¶ Sed difficultas eſt vtrū hoc ſit ex ſtatuto eccleſiæ, vel ex ſtatuto Chriſti. Quātū ad diaconatū & ſubdia. eſt ſolum ex ſtatuto eccleſię, quia aliquando in talibus ordinibus contrahebant: & illi ordines non erant ſacri. Illi ſacri vocantur quibus annexa erat caſtitas. Sed de preſbyteratu vtrum dirimat cōtractū & cōtrahendum ex ſolo ſtatuto eccleſię, vel Chriſti: dicit doct. quòd ſecundū non videtur probabile. ratio. in primitiua eccleſia ſacerdotes erāt vxorati. & hoc verum eſt. ſed vxorati erant antequā ordinarentur: & licuit vxorato ordinari & ſuſcipere ſacros ordines. Sed vtrum aliquando licuerit preſbytero contrahere, eſt difficultas. & videtur quòd non: immo apud græcos in quibus ſacerdotes ſunt vxorati, non licet preſbytero poſt ſacros ordines vxorari: & quod plus eſt, mortuo ſacerdote vxor non poteſt amplius cū ſecundo contrahere. ideo non eſt vndiquaque certū an ſit ex ſtatuto eccleſię vel xp̄i ꝙ ſacerdos non poſſit cōtrahere. Multi doctores tenent ꝙ eſt ex ſtatuto xp̄i: & licet nō habeat in euāgelio, tñ habem9 ex traditiōe apoſtolorū, & ſemper vſꝙ nūc obſeruatū eſt. S. Tho. & doct. in materia de voto dicunt ꝙ eſt ſolū ex ſta

tuto eccleſię. & ſic practicatū eſt nuper in ducatu Normanię Et dicit.S.Tho.ꝙ papa pōt diſpenſare ī voto ſolenni quod fit in ſacris ordinibus, ſed non in voto ſolēni de ingreſſu religionis. & videt multū probabile quòd. eſt ſolū ex ſtatuto eccleſię ꝙ preſbyter in ſacris non pōt cōtrahere. Sed vtrū hoc ſit propter votū, quia ſuſcipiēs ordines vouet ſolēniter, propterea nō pōt cōtrahere: vel an ſit ſolū quia eccl'ia pręcipit ꝙ nō cōtrahat, cū talis ſacerdos nō ſit īpoſſibilitat9 ad cōtrahendū ex pręcepto diuino, ſed humano ſolum: de hoc ſūt duę opiniones, quas īpugnat doc. nō pōt dici ꝑpter primū. ratio doct. Nullus vouet aliquid qui ſimpliciter & abſolute intēdit facere oppoſitū, & nunquā adimplere votū, quia votū īportat propoſitū de aliquo faciendo cū intentione ſe obligādi ad illud faciēdum. ſed ſic eſt quòd aliquis ſuſcipiens ſacros ordines ſtat quòd nō intendat ſeruare caſtitatē: immo ſtat quòd intēdat oppoſitum, & proponit ꝙ nō ſeruabit. ergo apparet quòd nō quilibet ſuſcipiēs ſacros ordines de facto vouet, cū votum importet actum animi interiorē qui eſt propoſitum de aliquo faciendo vel non faciendo in futuro. ille ergo nō vouet hoc qui intendit nūquā ſe facturū hoc &c. Vnde aliquis ſuſcipiens ordines cum intentione non ſeruandi caſtitatem, talis intentio non impedit quin ſuſcipiat characterē ordinis. ergo nō oportet quòd ſuſcipiens voueat. Item certum eſt ex doctore ex ſupradictis, quòd epiſcopus attētans paruulum carentē vſu rationis ordinare, de facto ordinat, & tamen ille puer non vouet, immo nō eſt capax voti: quia de ratione voti eſt quòd ſit actus liber. ergo nō eſt propter votum quòd non poteſt contrahere. Tertio, ſit aliquis qui metu cadente in cōſtantē virū cogitur ad ſuſcipiēdū ſacros ordines, ille realiter ſuſcipit, & in eo imprimitur character, ſicut patet in cap. de iudęis. quòd ſuſcipiens baptiſmū per metum, realiter eſt baptizatus. eodem modo de illo dicendum qui ſuſcipit ordines. ſed ſic eſt quòd nullus poteſt obligari ex voto per metum cadentem in conſtantē virum extorto: vt patet de his quę vi metus ve cau. fiunt &c. ergo nō eſt pręciſe quòd nō poteſt contrahere quia vouet ſolēniter caſtitatem. propterea aliqui dicunt quòd hoc eſt quia eccleſia prohibet cōtrahere matrimonium exiſtenti in ſacris: propterea nō poteſt. & iſte modus dicendi non eſt ſufficiens. patet. matrimo-

nium cõtra interdictum eccleſiæ, vt eſt matrimonium clã-
deſtinũ, ſimiliter factũ tpe ꝓhibito, vt in tpib9 ab eccleſia ꝓ-
hibitis, eſt verũ mrimoniũ, & tñ eccl'ia ꝓhibet ne fiat. non
põt ergo dici ꝙ ſi pſbyter attẽtet cõtrahere, ꝙ nõ cõtrahit
ꝓpter ꝓhibitionẽ eccl'iæ. Ideo illa rõ nõ ſufficit. & ideo po-
nit opinio doc. quę ſẽp viſa eſt mihi ꝓbabilior: ꝙ preſbyter
nõ poſſit cõtrahere, hoc nõ eſt qa vouet ſolẽniter: qa ſi vo-
uet, hoc eſt interpretatiue ſolũ. Sed hoc ideo eſt quia eccl'ia
illegitimat. vñ eccl'ia ꝓhibet aliqñ cõtractũ mrimonij fieri,
vt in clãdeſtino, & extra tpa debita: verũtñ ſi attẽtent cõ-
trahere, realiter cõtrahũt: & hoc quia licet eccl'ia ꝓhibeat,
nõ tñ illegitimat cõtrahẽtes: vt poſt votũ de caſtitate ꝓhi-
buit ne cõtrahãt tñ ſi attẽtẽt cõtrahũt. Nõ valet iſta cõſeqn-
tia: eccl'ia ꝓhibet talẽ cõtractũ: ergo taliter cõtrahẽtes ille-
gitimat ad cõtrahẽdũ. ſed bene valet ediuerſo, eccl'ia illegi
timat illas pſonas: ergo ꝓhibet cõtractũ iter eas. ideo dico
ꝙ tota rõ quare cõſtitut9 i ſacris ordinib9 nõ põt cõtrahe-
re, eſt illegitiatio eccl'ię: ſicut tota rõ quare in tertio et quar
to gradibus nõ fit cõtract9 mrimonij, eſt quia eccl'ia illegi-
timauit tales pſonas: & nõ eſt tota rõ quia eccl'ia ꝓhibuit.
eodẽ modo eccl'ia illegitimat cõſtitutos in ſacris ne contra-
hãt cũ quacũqȝ, & ſi attẽtẽt, nihil faciũt. & iſti9 illegitima-
tiõis eſt cauſa rõnalis ꝓpter eorũ officium ad qđ deputati
ſunt: quia ad illud pagẽdũ requirit actiuitas itellect9 et vis
contẽplatiua. Sed act9 mrimonialis maxime iſta ipedit, et
ſic eccl'ia rõnabiliter illegitiauit. ergo eſt tota rõ ſcđm doc.
quia nõ poſſũt cõtrahere. Dico vltra, eccl'ia nõ põt vxora-
tũ ipedire quin ſuſcipiat ordinẽ ſi attẽtet: quia eccl'ia nõ ha-
bet ptãtẽ ſup ſacramẽta quę ſacramẽta nõ ſũt cõtract9, fa-
cere ꝙ ſi cõferãtur à miniſtro idoneo, quin opentur: vt nõ
põt eccl'ia facere ꝙ ſi baptiſm9 alicui puulo applicetur, qui
habeat ſuũ effectũ, & iprimat character. eodẽ modo de or
dine. tñ ſacramẽtũ mrimonij eſt cũ hoc cõtract9. & quia
cõtract9 depẽdet à ſupiore eorũ qui cõ trahũt, ꝓpterea ec-
cleſia põt facere ꝙ talis cõtract9 iter cõtrahẽtes ſit null9. &
ſic facit de eo qui ſuſcepit ſacros ordines, i ordine ad quãli
bet mulierẽ. Arguitur ſic, aliqñ licuit dia. & ſubdia. ducere
vxorẽ, ita ꝙ ducẽdo nõ peccauit neqȝ peccat, & erat verũ
mrimoniũ. capio illđ tẽp9 illi9 prię illegitimatõis ab eccl'ia.
tũc arguit ſic. Iſte qui erat ſubdia. ante illã illegitimationẽ

5 – 35

qui nūq̄ cōtraxerat efficiebať illegitim9, ita ꝙ poſtea non poterat contrahere. tunc arguitur ſic. Eccľia nō poteſt aliquē obligare ad opera cōſilij niſi ex aliquo facto aut pctō eius. ſed ſic eſt ꝙ talis qui erat diaco. antequā fieret talis illegitimatio ab eccľia, non tenebať ad operā cōſilij ante illā illegitimationē, nec eſt aliquod opus eius poſt vel tūc per quod obligeť ad caſtitatē, quia nō ſuſcepit ordinē de nouo, nec vouet, nec cōmiſit culpā propter quā debeat obligari ad caſtitatē ab eccleſia. Vn̄ Ockam in tertia parte dialogi ait, nunquā eccľia poteſt alicui iniungere conſiliū ipſo contradicēte, vel ſaltē niſi faciat opus exteri9 cui ſit annexū votum caſtitatis, vel niſi pro pctō. hinc eſt quòd propter peccatū iniungit aliqñ ingreſſum arctiſſimę religionis. ſed talis diaco. non commiſit &c. immo diſſentiebat illegitimationi. ergo eccleſia nō poteſt eū ligare. & ſic iſta illegitimatio non ligat oēs diaco. & ſubdiaco. Quantū ad hoc diceretur quòd ſtatutū nō extēdebatur ad eos qui ante ſtatutū erāt in ſacris conſtituti: quia ſtatuta non ſe extēdūt ad prǽterita, ſed ad futura. ergo videť quòd ſtatutū ſolū extendebatur ad eos qui erāt ſuſcepturi ſacros ordines. Diceret facile quòd extēdebatur ad futura: vt ſubdiaconi ſiue ante ſiue poſt qui ſunt in tp̄e futuro cōtracturi, nō cōtrahāt: quia cōſtitutio illa ſe extēdit ad oēs cōtractus futuros. Cōtra, ergo eccľia obligat ad op9 ſuperogatiōis abſq; cōſenſu & pctō. dico quòd ſic, ꝑ aliqua rōnabili cauſa. Dico ſcđo quòd eccleſia nō pōt iniūgere certę pſonę ſine cōſenſu ei9 aut pctō op9 ſuperogatiōis, & nō obligētur aliꝗ: ſed eccleſia bn̄ pōt īponere caſtitatē alicui toti ſtatui. & ꝑ illud ſtatutū quo eccleſia īponit alicui vni toti ſtatui, nō certę pſonę ſingulari, ſtat aliquē eē obligatū ad caſtitatē, nō ex cōſenſu, nec rōne alicuius facti ab ipſo poſt illud inſtitutū, neq; rōne pcti, ſed quia eſt illius ſtat9 cui īponit eccleſia illud ſtatutum. & ſic dia. & ſubdia. poſt ſtatutū non poterant contrahere: ſed qui prius contraxerant, inter illos erat verum matrimonium.

¶ Et hic finit (cādide lector) clariſſimi doctoris Theologi magiſtri Iacobi Almain Senonenſis perutilis in quartū lectura: quam vltra, arduis interceptus negocijs, protendere non valuit: à quodam ſuo diſcipulo ipſo legente excepta, & in præſentem formulam fideliter redacta.

Laboratorio
Restauro
Pandimiglio
ROMA

1969